

સત્રીબોધ.

[કોહે નયો યન દેશને, કરવા આખાહાન, સરથ રીતહે એન્કે, હો માતાને યાન]

પુસ્તક ૮ મું.

જાનેવારીથી ડીસેમ્બર સને ૧૮૬૪ સુધી.

મુંબઈના

૦૫૯
સંગ્રહ

દક્ષિણ આશિકારા છાપાખાના અને છાપીકો

૧૮૬૪

વીરી ..	૧૨૮	સવાડીયાક પકવાંને, ઇતીઆદી ..	૧૨૮
રમુને કુરસત ..	૧૨૯	આંક ૧૦ મો—અકદોબર રાને	૧૨૯
પરચુરણ બાળદો ..	૧૩૦	વગર પડસાનો કીમતી વારસો ..	૧૩૦
શ્રીઆને ભણુવા વીરો (ગરબી) ..	૧૩૦	શ્રીતી એકીનદારી ..	૧૩૦
મવાડીયાક પકવાંનો, ઇતીઆદી ..	૧૩૦	મારાં બેહુની સામુજી ..	૧૩૦
આંક ૭ મો—જુલાઈ રાને ૧૮૧૪.		અફીણ—(ચીતર સાથે) ..	૧૩૧
કજઆખોર કબીલાઓ ..	૧૩૧	ફનીઆનો ઝુસાફર—(ચીતરો સાથે) ..	૧૩૧
રૂપી ..	૧૩૮	સાધારણ સમજ ..	૧૩૮
હુપલીડ ..	૧૩૯	પુરધવી અને તેને લગતા બનાવો ..	૧૩૯
રાણી માઈલન ..	૧૪૦	શીસરનાં હાકમને ખાટે બનાવેલી રેલવેમાં જોડવાની ..	૧૪૦
ગરમ પાંચીના કુવારા—(ચીતર સાથે) ..	૧૪૧	ગાડી—(ચીતર સાથે) ..	૧૪૧
ફરબીનની અજબબીઓ, (ચીતરો સાથે) ..	૧૪૨	કુતડ—(ચીતર સાથે) ..	૧૪૨
લાડવાની ખીર ..	૧૪૫	દીવાલી ..	૧૪૫
ફનીઆનો ઝુસાફર—(ચીતરો સાથે) ..	૧૪૭	એક નોકરની નીમખહલાંકી ..	૧૪૭
અજબ લોહી—(ચીતર સાથે) ..	૧૪૯	રમુને કુરસત ..	૧૪૯
પંખા ..	૧૫૦	પરચુરણ બાળદો ..	૧૫૦
મેતરની રમત—(ચીતર સાથે) ..	૧૫૧	એક પરદેશી ભરધાર ઉપર તેની શ્રીએ લખેલા પત્ર ..	૧૫૧
રમુને કુરસત ..	૧૫૩	આંક ૧૧ મો—નવંબર રાને ૧૮૧૪.	૧૫૩
પરચુરણ બાળદો ..	૧૫૩	વગર પડસાનો કીમતી વારસો ..	૧૫૩
મનને શીખામણનું પદ ..	૧૫૪	વારડ બરોહામ ..	૧૫૪
આંક ૮ મો—આગસ્ટ રાને ૧૮૧૪		સમજે સુચકતા ..	૧૫૫
કજઆખોર કબીલાઓ ..	૧૫૫	એક નીરવઆણુ બાપનો દમ્માણુ દીકરો ..	૧૫૫
કસરત શાલા (ચીતર સાથે) ..	૧૬૧	ઉપધારનો બદલો—(ચીતરો સાથે) ..	૧૬૧
અતકરણેના દમ્મા ..	૧૬૩	માણુકબાઈ મસકલી ..	૧૬૩
દીક્રીઓની માહાકામી—(ચીતર સાથે) ..	૧૬૪	કીમતી પધરાઓ—(દીક્રી) ..	૧૬૪
ફરબીનની અજબબીઓ—(ચીતરો સાથે) ..	૧૬૬	કુતરે—(ચીતર સાથે) ..	૧૬૬
અજબ બાવાની બાળ ..	૧૬૮	ફનીઆનો ઝુસાફર—(ચીતરો સાથે) ..	૧૬૮
રૂનો રોપો—(ચીતર સાથે) ..	૧૭૧	સાધારણ સમજ ..	૧૭૧
ફનીઆનો ઝુસાફર—(ચીતરો સાથે) ..	૧૭૩	રોક રોસાભાઈ થોહાંબજી બુનશી—(ચીતર સાથે) ..	૧૭૩
રમુને કુરસત—(ચીતરો સાથે) ..	૧૭૫	પુરધવી અને તેને લગતા બનાવો ..	૧૭૫
પરચુરણ બાળદો ..	૧૭૬	પરચુરણ ..	૧૭૬
શાક કામ કરનામાં દીમત રાખવા વીરો (ગરબી) ..	૧૭૬	ભણેલીઓને ગીખામણની ગરબી ..	૧૭૬
આંક ૯ મો—સપ્ટેમ્બર રાને ૧૮૧૪.		આંક ૧૨ મો—ડીસેમ્બર રાને ૧૮૧૪.	
વગર પડસાનો કીમતી વારસો ..	૧૭૭	વગર પડસાનો કીમતી વારસો ..	૧૭૭
નાથાની હાઈગનીસ ..	૧૮૦	સંસારનો સનેહી—(ચીતર સાથે) ..	૧૮૦
બેહુનો બે ગેર ..	૧૮૧	રંગ ..	૧૮૧
ફરબીનની અજબબીઓ, (ચીતર સાથે) ..	૧૮૨	ફનીઆનો ઝુસાફર—(ચીતર સાથે) ..	૧૮૨
સામી સાનની સરાક ..	૧૮૪	પુરધવી અને તેને લગતા બનાવો (ચીતરો સાથે) ..	૧૮૪
પરેમીડટ લીનકન, (ચીતર સાથે) ..	૧૮૬	કીમતી પધરાઓ—(દીક્રી) ..	૧૮૬
ફનીઆનો ઝુસાફર—(ચીતરો સાથે) ..	૧૮૭	સંકટ અને ધીરજ ..	૧૮૭
દીક્રીઓ અને તેનું કન ..	૧૮૭	સુખા સુખ—(ચીતર સાથે) ..	૧૮૭
ગરૂડ પકશી, (ચીતર સાથે) ..	૧૮૮	સાધારણ સમજ ..	૧૮૮
ચીનાઈ વાસણ ..	૧૮૮	દીનબાઈ દંડાએઆં ..	૧૮૮
વખનાનો ઇમાંબારો, (ચીતર સાથે) ..	૧૮૮	ફનતાન રોડેરોનો એક મોહોલો—(ચીતર સાથે) ..	૧૮૮
ફરચુરણ વખત ..	૧૮૮	પરચુરણ ..	૧૮૮
રમુને કુરસત ..	૧૮૮	દઈવ લુલાવેના કાણુ બુધે નહીં ? (ગરબી) ..	૧૮૮
પરચુરણ બાળદો ..	૧૮૮	પોરુચ ..	૧૮૮
પ્રવીણમ કામનું થોલ, (ફનીઆ) ..	૧૮૮		

સ્ત્રીઓય.

ચુરતક ૮ મું.

જાનેવારી ૧૮૬૪

આંક ૧ લો.

ધીરાં કાંમ સાહેબના.

અથવા

સાંમદું શંકટ અને સાંમદું મુખ.

એક વારતા ૧

પરકરણ પેહેલું.

સાકર અને મધ.

સાંન પડેલી છે. સીરિયોહારને વખત છે. આક્રતાબ આક્રાશની હેઠળેમાં આવીએ છે અને તેના મુનેરી કીર છોથી સાંમના વાદલાંએ ઉપર જલકતો થોર મહુડીએ છે, જે આસપાસના ખોલાં બહુ આસપાસના બહુ જલકાટ મારે છે. ઠંડા પવણની ધીમી લેહેકી ગોએઆ ચામડીને ચું મી લીએ છે અને કાંનમાં હરસે અવાજ કરે છે.

કેકાઉસ પાંદશાહના મેહેલ એક શુંદર સરોવરની સામે બહુ દમાંથી દીપે છે. સરોવરના પાંણી આક્રતાબના કીરછોને બારી બારણાએ ઉપર ફેંકે છે, જેથી મેહેલ મુનેરી લેખાશ લીએ છે અને ફરતા બાગને વધારે રોશન તથા તેજદાર કરે છે જેમાંના શુંદર તથા મોટાં જહાડો તે ઉપરના ખુશખોદાર ફુલ અને લેહેજતદાર ફોલા સાથે તથા રંગ બેરંગી બુલબુલ અને બીજાં પખશીએ સાથે દીલને બહુ આનંદ પમાડે છે. આસપાસના મેદાન તથા ફરવાની જગામાં કુદરે ગોએઆ લીસો ગાલીસો પાંથરીએ છે. ટૂક માં જે સાંનનું હુંમે જેઆન કરીએ છઈએ તે સાંનના કુંદ રતની કલમ એવીતો બારીછીથી ફરી વલી હતી કે કોઈબી ખાણસ સહીથી અગતવું કાંમ લેવીને તાંહાં જે ઘડી ગુજ રવાને લલચાવા વીના રહે નહીં.

અને તે સાંને જે શુંદર છોકરીએ આ રલીઆંખના બાગ મધે ફરવા નીકળી હતી. તેએ પીઆરના અતી ઘણા મનપસંદ જુસામાં ગોએઆ લપેટાએલી હતી. આ જાપાસની ફનીઆની તેએને ગોએઆ ફીકર ચીતા નહીં.

↑ આ વારતાનો પાંચેઆ ગુરશંકરપીઆરના એક મનોરંજક ગ્રંથ ઉપરથી રચીએા

હતી, પણ એક એકસે બગલગીરી કરી રમત અને મોજથી બાગના એક ભાગથી બીજા ભાગમાં પોતાના હલ કાં નાજુક કદમે તેએ ફરતાં હતાં અને તે વખતે તેએને ઘડીમાં હસતા અને ઘડીમાં ગંભીર, ઘડીમાં વાત કરતાં અને ઘડીમાં એક એકને ખરી મોહાબતથી ખોસા લેતાં, ઘડીમાં ખીસી જતાં અને ઘડીમાં એક એકસે હાથ મેલવતાં, જે બી ઘણીએ જેએઆ હશે તે આ શુંદર સાહેલીએને માટે આફરીન કીયા વીના રહેએ નહીં હશે.

એના કારણે દેખીતાં છે. તેએના હોશાન અને રૂપ મોટા સાધુને તેના કામખાથી મુકે એવું હતું, પણ વલી તેએની ઉભી પેશાની, કામનદાર બનાં, મોહાણું કપાલ અને જલકતી આંખોથી એવી મનશકતીની ગવાહી મલતી હતી કે તેએના ખુબ શુરતી એન એખસો ગુણ નહીં પણ જ્વો બાહુરથી સોલદાર તેવાંન અંદરખાનથી તેએ ગુણવંતાં હતાં એવું ઉંધાકું હતું. તેએ ઉમરે જવાંન અને એરતખામા આવેલાં હતાં, પણ તોથી તેએ નાદાન અમાં સરખાં દીસતાં હતાં. ફનીઆની જંજલ ઈઆ સંસારી ચુંથણખાથી તેએ હજુર નીરાલાં હતાં. ખીલતી કલીની મીચાલે તેએની હાલત હતી.

આ ! હા ! તે બચગીની હાલતને કોણ ઈઆદ નહીં કરશે ? કેવાં તે વખતે હલકાં મન, કેવો ખુશી સવભાવ, કેવો હસતો જીવ, કેવો જંજલ એાહી, કેવી ચંતા ફર હતી !

પણ આપણ પેલી જે નારીએ તરફ પાછું ઘેઆન દોડાવીએ. ઉપલી સાંનના તેએના મન કોઈ બાબદ ઉપર રોકએવું હતું અને તે જાણવા તથા તેએની પીછાણ કરવા માટે, બાગખાના સરોવરને કાઢેની બેઠક ઉપર જઈ બેઠા પછે હવા ચોરતાં તેએ જે વાત કરતાં હતાં તે સાંભળીએ.

એા મારી મીડી, મીડી, શીરીન, માડું કહેલું તું ક જીલ રાખ. પીઆરી સીરીન, હવે તારા ગમને ફર કર અને વધારે ખુશાલી બતાવ."

"વાહાલી મુથન, તારી એ ફેકટની વીનંતી છે. હું ખુશી તો છઉં અને જે વધારે ખુશી મારામા ઈછતી હોએ તો કોઈ એકદમ આવવાની તપી."

"પણ એ મનપસંદ મીતર તુને પગે પડીને કેડું છઈ કે તારા દીલમા જેબી દરદ હોએ તેને ફર કર, જેબી ચીતા હોએ તેને કાહાડી તાપ, જેબી અંદરો હોએ તે

ને લુલીજા અને પાછી આગલના જેવી હસતી, રમતી સાકર સરખી શીરીન થા”

“અને હમણા શું હું રડતી શીરીન છઉં ? હમણા શું હું આગલની પેઠે અને સાકરવું નામ નથી આપતી ? હમણા શું મારો ગવાહ હું ને આંખો લાગેછે. પીઆરી, સાકર તે સાકરજી પણ મધ સરખી સુશન તેના જે રેરફાર જીવે તે કદાચ તેના પોતાના રેરફાર હશે”

“નહી, નહી, શીરીન એવી રીતે આપણે વાત કરવી નહીં જોઈએ” એમ કહીને તેણે આંસુ ભરી આંખથી શીરીનને પોતાની છાતી સાથે દબાવીને એક સુખી લીડી તથા પછે બોલીકે “વાહાલી બેહેન આપણના કાંઈજ જીવંદ નથી અને કદી થસેબી નહીં. આપણ સાથે જીવીએ છઈએ અને જીવણું ઈશ્વા મરણુંબી સાથેજ થશે. જો શીરીન હવે તું શા માટે એવી બીજીર બોલે છે ?”

“મારા દેશનીકાલ આપને લુલી નવાનું જાંહાં સુધી અને આવડે નહીં તાંહાં સુધી હાલના કરતાં વધારે હસતી રહેતા અને કાંહાંથી આવડે ?”

“પણ નેક શીરીન એમાં તારો અરેશો શું કાએરો કરવાનોછે ? હમણા જમ મારા આપે તારા આપને દેગની કાલ કીધેછે તેમ જો તારા આપે મારા આપને કીધું હોતેતા હું તેની દીકરી તેને એટલી બરી ઈશ્વાદ રાખવા દરતા મ જ લુલી નવાની કોથેસ કરતે તથા તારાજ આપને મારા આપ સરખા ગણતે.”

સમજી શીરીન સમજી ગઈ. સાકર ઉપર ગધની અસર થઈ અને બંને નજી પીગલીને એકદમ જલી ગએઆં તથા એકવાર ફરેને આંસુની આંખે એકેકને ગણે વલગગીઆં સાબ પડવા ઉપરથી મેટલ તરફ પાછાં ફરવા લાગ્યાં જતાં નવા વખતે શીરીન બોલી કે—“ઉદાર દીલની સચન જા રે તારી મરજી તારે હું કાંઈબી વાંધો લેતી નથી હું કજીલ થાઉં છઉં કે આજ પછે હું બનતાં સુધી મારા ગમ ને લુલી નવાની કોથેસ કરશ અને તારા બેહુદ પીઆરના બદલાવા મારાથી નેટરો પીઆર થશે તેટલો કરીને તારાં મન રીજવશ.”

વાંચનારી બાંનુએને ઉપલી વાતમીત ઉપરથી માણ મ પડીઉં હશે કે આ બે સુંદરી તોખને શાહાજાદી હતી કે કાઉસ પાદશાહા સુથનના આપ હોતે અને શીરીન તેની ભતરીજ થતી હતી, પણ એ પાદશાહા સારી દેખા નતના નહીં હોતા. જે ગાદી ઉપર તે હાલ બીરાજતો હતો તે ગાદી અસલ તેના ભાઈ અથવા શીરીનના આપ લોહો રાસપની હતી, પણ લોહોરાસપ લગાર નબરો તથા બોલો રાગો હોવાથી કેકાઉને તેના હાથમાંથી રાજને છોનવી લઈ પોતાના ભાઈને દેશનીકાલ કીધો હતો. લોરારાસપે પોતાના રાજને સથરો અખતીઆર કેકાઉસને સોંપીએ હતો, જે વીસવાસનો લાલ લઈને તે તરફ કરી ફાંવી ગએઆં હતો અને થણી છાત સુધી તેણે રાજ મવાવીઈ હતું.

કેકાઉસ પાદશાહા મીજાને થણે આકરો, સવભાવે લોબી અને દીસે અરેખો હતો. પોતાની તકસીરને માટે તેને પોતાને બહુ ચીંતા હતી તેથી તે પોતાના ભાઈ પાદશાહા લોહોરાસપને દેશનીકાલ કરીને બેસી રહેઆં નહીં હોતા, પણ તે સાથે તેના દરબારીઆ અને ખીતરો રમે કોઈ દા

હાડે ઉઠી ઉઠા થાએ એવી ધાસતીને લીધે તેઓનેબી દેશનીકાલ કીધા વીના તેને કશર આવીએ નહીં હોતા.

એવાએક રાજાએ પોતાના કુશમનની છોકરી શીરીનને પોતાના મેહલમાં રહેવા દીધી, એથી વાંચનારીએ કદાચ અમરત થશે. પણ એ રાજાને પોતાને પોતાની ભતરીજ તરફ કાંઈ પીઆર નહીં હોતો, તેથી ઉલટું તેનીને રાખવા પછે જ ન જમ મુદત બવા લાગી તથા જમ જમ તેની પોતાની દીકરી ગુશન કરતાં શીરીન મોટી ઉમરની હોવાથી તે હાથી આર અને પછી છોકરી દરબારમાં નાદાન ગુશન કરતાં વધારે રીપવા લાગી તેમ તેમ કેકાઉસ શીરીન ઉપર અદેખાઈ ને લીધે આંખો પીઆર રાખતો હતો, બલકે તેને શીરીન તરફ પીઆરતો કાંઈ હોતોજ નહીં. તેની દીકરી ગુશનને શીરીન બાનું સાથ જ મોહાબત હતી તેને ખાતર તથા પીરોજ એપલી પડીને જીહરાઈ નહીં જાએ એટલા માટે તેણે શીરીનને પોતાના દેશનીકાલ આપ સાથે જતાં અટકાવી હતી શીરીનને જ ગમ લાગે હતો તે તેના આપ સંજાં થી હતો, ગુશનના તેના ગાપથી; ઉલટા જીણો હતો. તે શીરીનને બેહેન સરખી ગણતી હતી અને કેકાઉસ જ તે પોતાના ભાઈ સાથે વેર રાખતો હતો તારે તેની આશું દર ગુશન પોતાની બેહેન તરફ હલ્કી જમ્માદે મોહાબત રાખતી હતી શીરીન સાકર અને ગુશન મધ હતું.

પરકરણ બીજું.

કુસતી અને કશરી.

સુંદર શીરીને જરે વધારે ખુશી રહેવાની તથા પોતાની મનપસંદ વાતો અને રમતોથી ગુશનને ખુશી રાખવાની કજીલાત આપી તારે પોતાના મામને લુલી નઈને ગુશનનું મન રીજવવાની કોથેસ કરવામાં તેણે જરા વીલમ લગાડીએ નહીં, બલકે ઉપલી વાત થવા પછે તરત તેણે તરેવાર મજબ મજાખરીએ કીધી હતી. તે બોલતી કે “વાહાલી ગુશન આપણે કીઆ બેલ કરીએ ? આપણે કીઆ દાવરમીએ ? શું આપણે સેનરન ઉપર હાથ દલાવીએ કે શું આપણે કોઈ મરદ ઉપર આશક થવાનું; દોલ: બાલી તેને કમીએ ?”

ગુશન—મારા મનની માલા શીરીન તે બધું તારે જાણે, પણ બોદને વાશતે આ છેલી રમતમાં નહીં પડીએ, કાંએકે મરદને મોહાબત રાખવી કેવી બારીક બાબદ છે તે હું જાણેછે ?

શીરીન—હા જાણું છઉં કે મોહાબતને પૂર્વતર જીસે સંભાલવો ઘટેછે. પણ હોતા અમસથી મજાખરી કરે છઉં. ગુશન તારા કરતાં હું વધારે મોટી છઉં માટે એવા તને ખીઆલ મને જરા વધારે લાગેછે, તોખી એક મરદની એલખ ઈશ્વા પીંજાન કીરા વગર એકદમ તેની ઉપર દીલ લગાડવાની માલને હું પીકાડું છઉં.

આ વાત કરતાં કરતાં શીરીન અને ગુશન મેહલની ચોક મધે આવી લાગ્યાં. પણ તાંહાં તે એક તદન જુરો ન દેખાવ તેઓની નજરે પડીએ. તાંહાં કોઈ મોટી ખાવા બનીએ કે બનવાને હોતા. તાંહાં લોકોની મોટી

લીડ મલી હતી અને સરવે નણુ ઇનતેજરીથી કોઈની વા
કે જોતાં હતાં. પણ શીરીન અને શુશન જાણતાં હતાં
કે પાદશાહ કોકાઉસ પોતાના મસોની ખુસતી રખાડવા મા
ટે તે એક વાપરતા હતા અને આ સાંજના પણ એવીજ
એક કુસતી થવાની હતી.

પાદશાહાની ચાકરીમા અકવાન નામનો એક જોરા
વર મલ હતો. તે રાજના પગાર આઈને પાલીઆ સર
ખો બનીઆ હતા અને તેણે પોતાનું આંગ બહુ વધારી
મેલીઈ હતું. તે સાથે તે પેહેલવાન સરખો જોરાવર અ
ને કદાવર હતો. તેના ધંધા એજ હતો કે જ્યો ખાણ
સ તેની સામે મેદાનમા ઉઠે તેની શાથ કુસતી રમી પા
દશાહાનો શોખ પુરી પાડવો. મેહુરના ઘણા ચપરખાંદા રે
હેવાસોઆ અકવાન સાથ કુસતી રમવા આવીઆ હતા
પણ એ મલ એકબી વખત હારીઆ નહી હતો અને તેને
બદલે દરએક નણુના પગ કે પાંસલાં ભાંજતા હતા

આજ અકવાન સાથ કુસતી રમવાને એક હીમત
વાન જવાન આદર પડીઆ હતા અને તેને માટે ઉપલે
મેલાવરો થયેઆ હતા. શીરીન અને શુસનને એવી કુ
સતીની નંગલી રમત ગમતી નહી હતી, પણ આ
વખતે તેઓખી પાદશાહાની રાજથી તે કુસતી જેવા ઉભાં
તે એટલાજ માટે કે જે હીમતવાન જવાન અકવાન આ
મે બાજુ હોકવાનો હતા તેની સખલા તમાસગીરો વખાણ
કરતા હતા. તે આ મરદની હીમત ઇઆ બાહારીને મા
ટે નહી, પણ તેની માલાકી, લાએકી તથા નેટીને માટે
તેઓ તેને વખાણતાં હતા અને ઘણી ધાસતી કરતાં હતાં
કે આ પેહેલવાન સાથ લડવાથી તે મરદ નાહકના હોરાંન
થશે. એથી તાંહાં ઉભાં રહેવાની ઉપલી બે છોકરીઓને
આતુરતા થઈ હતી તેઓ ઘણા અજબ થતા હતા કે આ
નવો શખસ પોતાના સારા શુણ છતાં રાજના મલ સાથ
લડીને પોતાનો જાન મોહોવા શા માટે આવીઆ હશે ?

આ અચરતીનો યોગવારમાં બોલાસો થયેઆ. જે
જવાનની સહલાઓ ઇનતેજરીથી રાહા જોતા હતા તે જવાન
નલકીથી પાદશાહા અને તેની દીકરી તથા લાલીચની સામે
સલામ કરી આવી ઉભો, અને તેને જોતાંવાર પાદશાહાના
દીલજાંખી દએઆ આવી. તે ખાતર જવાન છોકરો હતો
અને અકવાનના બદન આગલ તે કરી બીસાદમા નહી
હતો. તોખી તેના કરતાં જોરાવર માણસો જરે હારીને હે
રાંન થએઆ તારે આ છોકરો હાથે કરીને પાડામાં પડવા
આવીઓ માટે રાજે તેને સમજવા લાગે, પણ ના—તે
તો હરીલા ડુંગર સરખો હતો. તે ઉપરથી રાજએ શીરીન
તથા શુશનને અચરત કીધી કે—“છોકરીઓ તમે દએઆ
કરીને આ છોકરાને સમજાવો. કદાચ તમારી મીડી વાતો
થી તેનું હીલ પીગલશે.” આ હોકમને માન આપી તેઓ
એ તે છોકરાને દુર મોલાવેઆ. શીરીને તેને બારીકીથી
જોઈ લીધો અને તેને જોઈને આ છોકરીના દીલમાં કાંઈ
જુસો ઉભાઈ આવીઆ તથા મેહેરા ઉપર લોહી ફરી વલી
ઉ. તે કાંઈ આ છોકરાને આલખતી નહી હતી, અને તો
ખી તેની નમનતાઈ, તેની બોલવાની દષ અને લાએકીથી
શીરીનના મન ઉપર ઘણી અસર થઈ. તે પેહેલાં બોલી કે,

શીરીન—એ જાનોમરદ, અકવાન સાથ શું તમે બા
ડ ભીડવા માંગો છો ?

જવાંમરદ—નહી, શું દર શાહાજદી. આડ ભીડના
રોતો અકવાનએ અને હું તો ખાતર બીજાઓની પેઢે માર
જોર અજમાવા આવીઆ છઉં.

શુશન—અરે ભડાં આદમી તમારી ઉલટને ઉમર દએ
દીએએ રાજના મલનું કુવત કેહો છો તેના ઘાટકી દાખલા તમે
જોએઆ હશે, અને તમારીજ અકલે તમુને દેખાડીછે. હ
કે જે જાંકને તમે માથે લીધુછો તે સારી સમજની ઉલટ
છે તમારે પોતાને ખાતર હમે તમોને અચરત કરીએ છ
ઈએ કે તમારી સલામતી જુઓ અને કુસતી માડીવાલો.

શીરીન—હા બાઈ એમજ કરો. તેથી કાંઈ તમારી
આખર જવાની નથી. તમારી તરફથી હમે પોતે બોલવા
લાગ્યું અને અકવાનને સમજવશું.

જવાંમરદ—બાંતુઓ હું માગી લઉં છઉં કે તમારી
જબથી મને ના મારો. તમે સરખી નેક આઈઆની અ
ચરત નાકજીલ રાખતાં મને દલગીરી ઉપજે, પણ મેહેનો
તમે મારા લીમારને મજતાં થાવો. જે હારશો હું સ
રખાવાનો નથી. જે હું મરી જવશો જીવવાની મને દર
ધાર નથી. મારા મોહોતથી કોઈને ખરામી થશે નહી, કેમ
કે મારા કોઈ દોસત નથી, ફનીઆને કાંઈ કુતસાન થ
શે નહી, કેમકે ફનીઆં મને અકરીછે અને તે છોકી જવા
થી મારી ખાલી જગા વધારે સારી રીતે પુરાવાની આશાછે.

આ છોકરાની મોહોસ આગલ શાહાજદીઓ નામા
ર થઈ અકવાને રાખશાં રાખો પોકાર મારી તેને સર્મે
બોલાવીઆ અને તે છોકરો તુરત પોતાનાં બદન ઉપરનાં કપડાં
કાઢાડી તઈઆર થયેઆ. તે વખતે સરવેને ઇનતેજરી થ
ઈ, પણ શીરીનેને સઉથી વધારે ઇનતેજરી લાગતી હતી.
આ શખસે કપડાં ઉતારવાથી તેનું સંગીન અને પીલતન
સરખું બદન જોઈ તે અચરત થતી હતી અને બીજા હા
થ ઉપર કુસતીથી થવાનાં તેનાં માડા હાલને માટે તે ત
થા શુશન ધાસતીથી ધુલતી હતી

કુસતી ચાલુ થઈ. પેલા છોકરાને માટે તમાસગીરો
ની છાતી ધાસતીથી ધકકવા લાગી અને સઘલાં એવાં ચુપ
રહેઆં કે સોએ નીચે પડેતા તેના અવવાન સંભલાએ. બાજુ
આ તરખાંતી મીશાલે કોકાઈ અને એક હાથ ઉપર શીરીન જ
રે તે છોકરાની ક્તોહને માટે કુવા ફતી તારે શુશન માહાતી કે
મોહા હું જેમાજી રીતે જઈને તેને મદદ કર. આ બે હમ
નબરદો એકે એકને ભીડી પડીઆ તથા હાંકતા અને
ધોપતા આંગ કસવા લાગા, પણ અકસોસ, પેલા જવાંમ
રદ નીચે પડીઆ. તે જોઈ લોકોએ પોકાર ઉઠાવીઆ—પ
ણ વલી તે જરામાં નરત પડીઆ કેમકે તે મરદ તુરતજ હસ
તે મેહેરે પાછો ઉડીઆ અને અકવાનને એવાં જોરાથી પ
છાડીઆ કે તે ચીસ પાડી નીચે પડીઆ. અતે તે મલ
છ—છગીરો પેહેલીજવર એક ઉપરતા છોકરાથી હારીઆ
તે હારી શકીઆ નહી કેમકે ધાસતી ભરેલી રીતે તેના એ
કુમે હાડકાં ભાગાં હતાં અને તેથી કેમકેસના હાકમથી
કેટલાંક માણસો મલીને તેને ઉચકી લઈ ગયેઆ.

આ જવાંન છોકરાનું આપણું બધું કવત જોઈ એકે
એક તમાસગીરો અચરત થયેઆ. રાજે સાબાશીથી

હાથ અપકાડવા લાગે અને તે છોકરાનું નામ નીશાન ખુબ વા લાગે. તે છોકરાએ નવાબ દીધે કે "જાનુંપનાંહાં માડું નામ અપસકુંદીઆરછે અને ખરનાર નરીઆન બીન પશુતનના હું બેરો થાઈ છઉં." પણ આ નામ સાંભલીને રાજનતેતા ગેએઆ તીર લાગી હતી. આતો તેના કુશમન નો છોકરો નીકલી આવીએ અને જુનું નામ લેવાને તે આહાતો નહી હતો તેનો છોકરો તેના મેહેલમાં દાખલ થ એએ, કુસતી રમીએ અને કીરતી પાંખીએ. એ કાંઈ પાદશાહ કે કાલિસથી જિવાઈ શકાએઈ નહી. તે મોટી દલા સીમાં તાંહાંથી જતા રહેએ અને જતાં જતાં તેણે અપસકુંદી આરને એટલું જ કહેઈ કે— "છોકરા તે કાંઈ બીજા બાપનું નામ કાંએ નહી દીધું" ? ફનીઆં તારા બાપ નરીઆનને આખ રૂ આપછે, પણ હું હજુર તેને મારો કુશમન ગણું છઉં અને તેનો છોકરો જો તું નહી હતોતો અને વધારે ખુશી ઉપજતો." રાજનાં શયુનો આ હીમતવાંન છોકરાને શ અત લાગા અને તેણે ધીકારથી વીચારીઈ કે "હું નરીઆન નો મોટો થવાને વધારે મગરૂર છઉં અને રાજે પોતે અને છોકરો કરી લીએ તોબી હું એટલી મગરૂરી કરાઉં નહી."

અપસકુંદીઆરને આ અપખાંન મલવા ઉપરથી પે લી બે શું ફરીએને દલગીરો ઉપજ. તેએ કેકાઉશનાં નર સા શુણેને સારીપહે એલખતાં હતાં મારે જરે આ જ વાંતને દીક્ષાસી દેવાને શુશને દરખાસત કીધી તારે શી રીનતો બખની ખુશી થઈ કેમકે તે આ છોકરા શાય વધારે વાત કરવાને ખંતી હતી, અને જરથી તેણીએ તેને જોએએ તારથી તેનું મન એ જવાબરદ તરફ ઘોડાયું. બકની ખીશાએ સાથી પે આએઈ તેને મારે આ કુલવંતી સી ધણી અમરત થતી હતી. પણ તે પે આણુત કાણુ જોધવા કરતાં તે પુરુષ તરફ પે આવાની તેને વધારે તાણુ થતી હતી અને તેથી અપસકુંદીઆર જરે પોતાનાં કપડાં પેટ્ટી અદેશો કરતા હોતો તારે પોતાની પછવાડે આ બે પરી મેરેરેની બાંનુએને ઉભી જોઈ તે જરા શર માએએ. તેણે પણ જરથી શીરીનને જોઈ હતી તારથી તેને એ બાંનુની ખુબસુરતી તથા લાએકી વીશે સાવ મત મેરેલુ હતું.

મેહલાં શીરીને વાત કહાડવા માંગી, પણ તે જો લવા શું જએ ? તેની છાતી ગોએઆ દખાઈ ગએલી હતી, તેની જખ ગોએઆ બોલતાં બોલતાં પે આતી હતી અને વલી ફરીથી તે અજબ થતી કે આ નવો જુસો શું થઈ આ વીએછો. તે જમ મે કોશો કરીને ખોલી કે "સાહેબ તમારી બાહાડુરીથી હમે ઘણાં ખુશી થએઆં છ ઈએ અને તેની ઈધાંની દાખલ આ સાંકલી બાહાલ રા ખો." એમ કહીને તેણે પોતાના ગલાંમાંથી એક સાંકલી કાહાડી આપતાં તે બોલી કે "એ તમે મેહુએ અને જોએ તે આપછે તેને વીશે એટલું જ વીચારજે કે તેની પાશે જો કાંઈ વધારે હોતો તે વધારે પણ તમોને આ પી દેતો."

અપસકુંદીઆરની હાલતબી શીરીનનાં જીવીન હતી. તે પણ આ નહી ધારેલી મેટ જોઈને અમરતીથી દમ થઈ ગએએ અને શું બોલણું તેનો વીચાર કરવા લાગે.

પણ શીરીન અને શુંશંઘથી મોટી રહેવાએઈ નહી. અ વાડુ થઈ જવાથી તેમોએ મેહેલમાં જલવી જનું હુતું અ ને તેટલા આરે અપસકુંદીઆરે દુકમાં ઉપકાર માંનવા પછે તથા શીરીન અને શુશને તેને સાબાશી આપવા પછે તે એ મોટી ખીનીટમાં મેહેલ મધે પોતાને કેકાંણે ગએઆં. પણ શીરીનની હાલત કાંઈ તેટલા વખતમાં શુધરી ? નહી. નરીઆનનાં દીકરા સાથે વાત કરવાની તેની ખાહેશ ખુરી પરી તારેતો તેને બીજવાર સુલાકાત કરવાની ખાહેશ થઈ અને વધારે વખત ઉભાં રહી વધારે વાત નહી થઈ મારે તેને દલગીરી ઉપજવા લાગી. શીરીનનું ધક લેઆં ન અપસકુંદીઆરમાં ગોવાએઈ અને આ અખએખ જ વી અપસર એટલીતો દેખીતી હતી કે શુશન સારીપહે તે સમજતી હતી. શીરીન તેને જુલી જવાની કોશોશ કરતી પણ અપસકુંદીઆર જાંણે તેની આંખમાંથી ખીશતો નહી હતો. શીરીન વાત કરી વખત શુજરવા માંગતી હતી, પણ અપસકુંદીઆરની વાતચીત, તેના અવાજ જાંણે તેને સદા સંભલાતા હતા. એ શું થએઈ ?

મોહાબત, મોહાબતે તેના દીલમાં ઘર કીધું. મોહોબત કેવી હોએ, ખરી પરીતોના જુસો કેટલી અપસર કરે તે તેણે મેહેલ મેરેલું આજે જોએઈ અને તેથી હસતી બોલતી શીરીન ગમખીર અને બાવરી થઈ ગઈ. કુસતી જોવા પછે તેને મનસે ગોએઆ તેના ઉપર કાંઈ કચડી આવી પડી અને તેને એ જુસાના દખાંતમાં જોઈ, તેની સોબતી શુશન પણ દલગીર થવા લાગી, તેને આ બનાવ પસંદ પડીએ નહી. એક મરદને તપાસવા વગર માતર તેને જોઈને જ શીરીન કીદા થઈ મારે શુશન તકરાર કરવા લાગી કે, "વાહાલી શીરીન જો એ લાલચનો કાંઠોછે. ઘણી પરીતીથી કાંઈ ઘણો કાએઈ થતો નથી, તપાસવા વગર કોઈ ઉપર પરીતી રાખવામાં આખેરે કોઈવાર પસતાવો કરવો પડે. મારી સાકર તું બોલ, જરા વાત કર, તારી અકલ થી અને તકરારમાં હુલી કર."

શીરીન—પણ તારેતો આપણુ બંધેલુલાં થઈશું કેમ કે હું તો હવે આગમયથી તે હાલતમાં આવી સુકી છઉં."

શુશન—પણ શું તારો એ બધો અદેશો તારા બાપને જ આતર કરેછે ?

શીરીન—નહી, મારાં બચાંના બાપને મારે પણ મને અદેશો લાગેછે. અરે મોહા ! આ ફનીઆંમાં કેવું કે તું દેખાએઈ !

શુશન—પણ વાહાલી શીરીન તેમાં કાંટા ઘણાછે. અને જો આપણે સંભાલથી નહી સાલીએતો તે કાંટા આ પહુને વલગી જશે.

શીરીન—હા, પણ જો કાંટો અને લાગોછે તે તેમાં જો નથી. એ કાંટાનેતો ખીચારથી જાલવી રાખતાને હું ખુશી છઉં.

શુશન—ખીચારી અને ઘણી અમરતી ઉપજે કે નરીઆનની દીકરા ઉપર તું એટલો માહા રાખેછે.

શીરીન—મારો દેશનીકાલ બાપ એ છોકરાના બાપને ઘણો માહાતો હતો.

શુશન—પણ તે ઉપરથી એમ નહી કરતું કે તે તોનાં

દીકરાને પણ ચાહોલોન જોઈએ. જે એમન હોય તારે તો મારો બાપ એ છોકરાને ધીકારે છે તેમ મારેબી તેને ધી કારવા જોઈએ, મગર હું તો તેની તરફ છઉં.

આ વાત આગલ ચાલતે, પણ તે અધવચ્ચમાં અટકી પડી કેમકે પાદશાહ કેકાલસ શુસામાં પગ અપકારતા આ બંને પુત્રીઓની આગલ આવી લાગે. તેની આંખો શુસા ભરી હતી અને છોકરીઓ જોતી હતી કે તેમના શકટમાં બીજું નવું શકટ ઉમેરાવાનું હતું.

રાજા આવતાંનેવાર બોલીઓ કે—“ભતરીજી શીરી ન મારી ખાદેશ થાયે છે” કે “નલદીથી તથાઆર થાયે અને મારો મેહલ છોડીને જાયે.”

શીરીનનું મન આ વાત સાંભળીને ઝોંઝોળાઈ ક રવા લાગુ. તેણે ખાતરી કરવા પુછી કે “કાકા શું ત મે અને કહેાછો ?”

રાજા—હા મેહન, આજથી દસ દાહાડામાં જે મારા મેહલમાં કે તેની આસપાસ તમારો મેહરો દેખાયે તો તમારું મેહલ આવેલું સમજજો.

શીરીન—નામદાર યુરબી, અગરજે મારી ઉપર ત યુને દ્યોઆ હોયે તો મને નજીવો કે મેં તકરિર શું દીધી ? કાંઈની નહાહા મેં મારા મનમાં વીમારીઓ નથી અને જે વીમારીઓ હોયે તો તેને અમલમાં આણવાની મારામાં શકતી નથી.

રાજા—તાનના બધા શુનેહગારો એમન કહેતાતા. બસ હું એક બોલનું ખાણસ છઉં અને જરે એમ કહેા કે ત મારી ઉપર મારો વીસવાસ નથી, તારે તમે લાંબી રકટક નહીં કરવી જોઈએ.

શીરીન—પણ સાહેબ હું બેવીસવાસુ હોઉં તો મેં તાન તરફ મેં સું અપરાધ કીધો ?

રાજા—લાંબી વાત નહીં—તું તારા બાપની દીકરી છે એન તારો અપરાધ.

શીરીન—પણ એમતો જરે તમે નામદારે મારાં બાપનું રાજ લીધું, જરે તમે તેને દેશનીકાલ કીધો, તારેબી હું મારા બાપની દીકરી હતી. જાંહંપનાહા અપરાધની કાંઈ હોયે ઉતરતો નથી, અને અગરજે તેમ થયું હોયે તો બી અને કાંઈ તે વારસા દાખલ ગઈઓ નથી કેમકે મારો બાપ કાંઈ અપરાધી નથી.

બીમારી શુશન જે પોતાના નદારા બાપની ધાકને ખાતર અતીઆર મુધી યુંગી મેકી હતી તેને પોતાની વાહાલી શીરીનને ખાતર મોલવાની કુશ પડી.

શુશન—બાવાજી જરા મારીબી વાત સાંભલો.

રાજા—અરે સાંભલી, સાંભલી. તારે ખાતરન મેં એને આજ્ઞામુધી રાખી મેલી, નહીંતો અતીઆરે તે પોતાના બાપનું સાથે સુરસાંનનાં લંગડાં ભઈ પડી હોતે.

શુશન—મારા યુરબી તમે એને રાખી તારે મેં ત યુને અરન કીધી નહીં હતી પણ તમે પોતાની મરજથી મને મેહલમાં રહેવા દીધી હતી. તે વખતે હું નાંહંતું બચું હોવાથી સાકરની ખુબી સજનતી નહીં હતી. પણ એની સાથે ઉપરીને હું મેકી થઈ છઉં અને અગરજે એની કાંઈ તકરિર થઈ હોયે તો તેમ મારીબી થવી જે

ધ્યે—કેમકે સંધાં કાંમ હમે સાથે કીધાં છે અને સંધાં ન ઝોંઝો હમે સાથે ગમેઆં છઈએ.

રાજા—ફકતી હવે મેહાસ નાં કર. એને હું કાહા હી મેહુ છઉં તે તારાં સારાંને મારેછે. આ મેહલમાં રહીને તારી ખુબીઓને ટાંકી નાંખેછે. જન એ મુંગી રહેછે તેમ લોકોમાં એનું શકટ વધારે લોલાયેછે, જે મ એ ધોરન પકરેછે તેમ લોકો એને અને એનાં બાપને વધારે દ્યોઆ દેખારેછે. એની કીરતીથી તારો કીરતી ઝોંઝી થાયેછે, પણ એ હીઆંથી નવાબાદ તું વધારે નહલકયો, તારી ઉપર લોકો વધારે ધેઆંન આપશે. બસ હું મોલીઓ કે થઈ ચુકું, મારેલું પાણુ આપશે નહીં અને મેં એને જે રેપ મારેછે તે ફેરવાશે નહીં.

શુશન—પણ બાવા તારે મનેબી તેન રેપ મારો એનાં વગર મારીથી છવાશે નહીં.

પણ આ છોકરીઓનું કાઈ વલોડ નહીં. રાજાને શીરીનને દેશનીકાલના હોદ્દામ કરીને શુસામાં જતા રહે એ. શીરીન વીમારમાં પડી અને શુશન દીવાશે દેવા લાગી કે “વાહાલી ધોરન રાખ—ધીરાં કાંમ સાહેબનાં. જે તુને હીઆંથી નબુન પડશે તો હું તારી સાથે આપય.”

પરકણ તરીનું.

દ્યોઆણુ રોડો.

હવે જરાવાર આ છોકરીઓને પડતી મેલી મેલો છો કરો અમદુદીઆર જે રાજના મેહલમાં કુસતી લડી ગયે એ હતા તેની તરફ ધેઆન પોહોંચાડીએ. કુસતી રમવા પછે તે રાજના મેહલમાંથી તુરત કુચ કરી ગયેઓ. કાં એ ? તે જગા તેને લાગે નહીં હતી. રાજાએ તેને પસંદ કીધો નહીં, કાંએકે તેનો મરનાર બાપતો રાજનો દુશમન નીકડી આવીએ, માટે તાંહાં વધારે વખત ઉભા રહેવા ને બદલે શીરીને બેઠ કીરેડી સાંકડી પોતાની પાસે રાખી ને વીમારમાં ને વીમારમાં તેણે ચાલવા મારીડું.

અમદુદીઆર શાહજાદીઓને સારીપરે આલખતો હતો. પણ શીરીનની નરમાસ. લાએકી તથા ખુબસુરતી એ તેના ઉપર ઘણી અસર કીરી હતી અને તેણે કશય કીધો કે “અગરજે કોઈ કાસેબી હું પરણ્યો તો એન પુત્રી સાથે પરણું અને નહીંતો કશાં કુમારો આ હંઈ પુરી કરું.” પણ વધારે વીમાર કરતાં તેણે જિંદ લીધું કે એ ઠરાવ કીરેલો નહોતો. “શીરીનતો એક શાહજાદી છે અને હું એક મીસદીન રહ્યો છઉં. વહી હું રાજના દુશમનના કીરો છઉં માટે આસપાસ નીમે આવે એવું જે કે હી બનતું હોયે તો રાજા અને શીરીન સાથે પરણવે એવું કશય બને. તે સાથે શીરીન કાંઈ રાજની પોતાની છોકરી નથી. માટે રાજા પોતાની છોકરીની આગમ્ય શીરીનના લગણ કરે અને મેબી વહી મારાં સાથે કરે એ વાંન કાંઈ ધેઆનમાં ઉતરતી નથી.” એ પરમાણે બીમારા અમદુદીઆરે પોતાની માથુકની આથા મેલી હતી અને તો બી તેને કુનીઆની બીજ કોઈ આરન પસંદ નહીં હતી.

રાજના મેહલની બાહર નીકડીએ તેવો અમદુદી આરે-રોડે તરફ રસતો લીધો. તેવું મન થયું મંબીર

અને ચીંતાવુર હવું. તે પોતાની આસપાસ કંઈ જોતો ન હોતો, પણ નીચી મુઠીએ ચાલીઆ કરતો હતો અને તેના મોઢા ઉપરથી દેખાવું હતું કે તેના ઉપર કોઈ મોટી મુસીબત આવી પડી હતી.

પણ શું એ ખલા શીરીનનોન તેને અર્થે હોતો ? નહીં. શીરીન એક ઝોરત હતી, અને અસફંદી આરે તેને ખાતર એકબવાર જોઈ હતી. માટે એટલા વખ તખાં ને તે બાનું ઉપર એટલો બધો મોહીત થાએ કે તેથી અમચુરો તે આવી હાલતમાં આવે અને મુનો સાવળ સરખો થઈ જાએ એ માનવા જોગ નથી એક ચીની મો હોખત કરતા કોઈ બીજા વધારે ગમે તેની સીકલ ઉપર છાપ મારેલો હતો. તે એકસ-ઠરાવથી કોઈ ફેંકાંજી ન્તો હતો અને સાફ દીસવું હતું કે તે ફેંકાંજી જઈને શું કરવું તે ના અ દેશમાં તે હતો.

આપણની તેની સાથે જઈએ. ઘણું ચાલીઆ બાદ અસફંદીઆર એક બાગમાં દા ખલ થયેઆ તે બાગ મોટો અને શુંદર હતો તથા તેને નાકે એક સોભાઈવું મકાન હતું. બાગના રખેવાલે બાર છું ઉંઘાડી તેને દાખલ થતાંન સલાંમ કરી ઉભો રહેઆ. અસફંદીઆર બંગલા આગલ આવી પુજો. તે બંગલો જે ન ઘણો નાખીએ નહી તેમજ ઘણો લોથ નહી હતો, પણ એક અધીઅન હાલતના પુરો રહેવા માટે બાંધેલો દીસ તો હતો. અસફંદીઆર બારણા આગલ ગએઆ, પણ બી બધ જોઈને અસફંદીઆર અમરત થએઆ તે બી ને બારણે ગએઆ અને તે પણ બધ હતું. એ શું થએ કું ? કેટલોક વીચાર કરીને તેણે બારણું નિરથી ફોકીઈ અને થોડો વખત લગાડીને એક જુદો હોસો બારણું ઉંઘાડી માહેર આવીઆ.

તેણે આવાતાંવાર અસફંદીઆરને કાંઈ બોલવાન ન હો દીધું. તે હોસો બોલીઆ કે “અરે મારા મુરખી તું હીઆંથી જા—તું જા અસફંદીઆર તારા એ શું ગરેહ મેડાછે ? તારી કંમખખતી કોણે પેરીછે ? અરે ! રે ! તારી મને દએઆ લાગેછે”

અસફંદીઆરને આ શબ્દોની કાંઈ સમજ પડી ન હી. તેણે પુછીઈ કે “બારણું કોણે ધાંકીઈ ? મને અર્દર આવા કેમ નહી દીધો ?”

હોસાએ પાછું ટાલેવું શરૂ કરીયું. “અસફંદીઆર તું આવો જવાન, આવો ખુબસુરત, આવો કાબેલ, અરે તારીન ઉપર સેહેતાન ખીદીઆછે, તુંનેજ તે ખરાબ કરવા મેડાછે ? અરે ભાઈ તું હીઆથી જા—અતર ઘડી જા—તુંને મારો બાપ કડું, તું હીઆંથી ન્તો રહે. શું તું નથી ન્તો ? હાએ ! હાએ ! છોકરા તારું શું થયો ?”

આ શુખતો બોલતાં છુટાની આંખખાથી આંશું આ વી ગએઆ અને તારેન અસફંદીઆરની ખાતરી થઈ કે એ જુદો ખરાં દીલથી મેડેછે અને તેના કાંઈ બેદહે. તેણે તે છુટાને ધીરન આપી કે બચીઆંતા અરજસપ મારો ઉપર તું કુખ સમજેછે અને તોળી મારે બદલે તું કાંએ રહેછે ?”

અરજસપ—પણ તું નથી રડતો તે વાસતે. તું ને કુખતો કાંઈ લાગવું નથી. તારે મનસે જાણે હું બોલું તે ઘાસ કાંપું છઉં. તો કુખ શું કે આકત એ ને સ

મજતો નથી. પણ જુવો અસફંદીઆર મારાંતો રવેશમાં ઉભાં થાએછે વાસતે તું હીઆથી જા.”

અસફંદીઆર—પણ દએઆણ અરજસપ તું મ ને કાંહાં મોકલેછે ? હું માટે પોતાનું ઘર મેલીને કાંહાં જાઉં ? અને હું સા વાસતે જાઉં ? તુ મારા કુખની વાત ક રેછે, પણ મારું કુખતો એકજાએ અને તે એકેકે મારો વ હો ભાઈ મારી ઉપર જીવંત પાડેછે. મારા મરનાર બા પની હાલતને તે એક હાથ કરી મેડેછે અને મને એક એક બધાંમને વાસતે રડનલાવેછે. પણ તે વાસતે શું હું ઘર મેલીને નાંહાંસી જાઉં ?

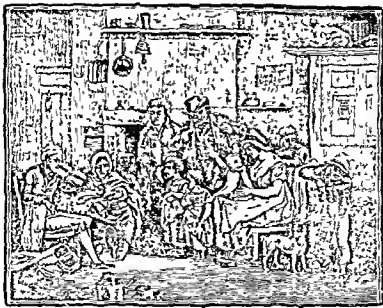
અરજસપ—હા ભાઈ હા, હુંબી તેનીજ વાત કડું છઉં, જુવો શેક તમારા ભાઈને તમારી ઘણી અદેખાઈ લા ગેછે. તમારી ખુબસુરતી ઉપરથી આખાં ગાંમની ઝોર તે તમેને જોતાંવાર તમારી ઉપર આશક થાએછે અને તે ઉપરથી તમારા ભાઈનાં પેટમાં બલતાં આવેછે. ત મારી જાતી હોશીઆરી ઉપરથી તેને વલી વધારે અદે ખાઈ લાગેછે કેમકે તે મોતે તમારા જેટલો હોશીઆર ન થી, વાસતે તે હરેક બાંહાંને તમારો કુટુંબો કરવાનું શાયેછે. પણ આજે તમે કુસતીમાં જીહીતીઆ પડેતો તેને વધારે અર્દસ લાગીછે અને ગાંમ તમારી ને વખાંણુ ક રેછે તે તેનાંથી જિવાઈ સકાતી નથી અરે મોદા ! આ કુનીઆં કેવીકે કે ભાઈ ભાઈઆ વમે વેર પડાવેછે ! તમા રા ભાઈએ આજે ઠરાવ દીધોછે કે આખની રાત તમે સ લાંબત જીવો નહી. એટલા વાસતે તમે સુતા પછે ત મારાં બીજાંનાંને આગ લગાડવાનો કાંઈ કેટલાંક માંણુ. સોને હોકમ આંખીઓછે. અરે ભલાં આદમી તું જા—બાપ તું હીઆંથી ન્તો રહે. જીવ લઈને નાંહાંસ. અરે જા—જા—શું નથી ન્તો ? તું ઉભો રહેવાનો ? આ જુ દાનાં કલેજને કાટવા દેવાનો ? તું જા, તું જા, તારે પમે લાજુ, કાલાવાલા કડું છઉં કે તું જા, બસ જા”

સહિથી સરસ સુખ સામાજી !

વાંચનારી બાંનુઓ આ સવાલ તમે કોઈ દા હાડે તમારા મનમાં પુછીઓછે ? સુખ, એ નાંહાંનાં બોલમાંથી જે મોટો અરથ થાએછે અને જેને ખાતર રાત અને દાહાડો પડથવીના કુલ માંણુસો તન અ ને મંનથી મોટી લડત સાથે જાંદગીની મંજલ કાપે છે, તે બોલના બીનરનાં બેદ તપાસવાની તમે કોઈ વખત કોશેસ કરીધીછે ? ને નહી કરીધી હોએનો હાલ તેમ કરવાની એક તકછે. હીઆં હમે “સુખ” તું એ ક ચીતર આપી એ બાબદ તમારા ઘેઆંન ઉપર ખેંચવા માંગીએ છઈએ, કેમકે તે જેમ મરદ તેમ જોઈ રતને સરખી રીતે લાગતી વલગતી બાબદછે; જેમ પુરૂષ તેમજ સ્ત્રી સરખી રીતે સુખને માટે મેહનત ક

રહે, બલકે સુખમાં જ તે જોઈ જવતર સમજે છે. પોપ નામનો નામીયો કવી કેહે છે કે “સુખ એ માણસની નેમ અને યુ રાહે,” માટે તે ઊપર થોડો વીચાર કરવો જોઈએ છે.

સુખ વીજી લોકોમાં તરેહવાર વીચારો છે. જ રીખો સમજે છે કે પર્વસા વાલા થવામાં સુખ છે, પણ પર્વસાવાલાઓ સ

મજે છે કે છતે પર્વસ તેઓને પ્રીતર ચીતા છે તથા સુખ નથી. તારે સુખ સાંમંછે ? જોના જવા ખમાં હોને કહીશુ કે ઊપર ચીતર જુવો. એ ચી તરમાં સુખ છે. હીઆં એક આખો કખીલો લેજો થ જોજો છે. તેમાં મોરાખાવા અને મોરાંમાજોખી છે તથા તેમાં નાહના છુચાં અને મોરો ભાઈ પાછો છે. તેઓ છે કે ભીખારી અવસથામાં નથી તેમજ તેઓ ઈર્ષ પાદસા હી જોલાદનાંખી નથી, કેમકે તેઓનું ઘર સાદું, પોચા કે સાદો અને સાંમંન પણ સાદોજ છે. તેઓ ઘણા આનંદી અથવા દુખી નથી તેમ વલી તેઓ ઘણા રમે તથા આંગ વધારી પાલીઆ બનેલાંખી દીસતાં ન થી. તેઓના મેહરા ઊપર મધીઅમ ગરીબાઈની ની સાંની છે, તેઓના કપાલ ઊપર કરચલી વલેલી છે અને તે દેખાડી આપે છે કે આ દુનીઆંની મુસાફરીમાં તેઓ ને સઘલો રસતો સપાટ ઈઆને અડચણ વગરનો ન હીજો નથી, પણ કેટલેક કેકાણે તેઓએ દોકર ખાધેલી છે. પણ તોખી સુખે તેઓને દોડીઆં નથી, અને હ મે કહીએ છઈએ કે જોમાં મુટું સુખ છે.

તારે શું પર્વસામાં સુખ નથી ? છે—પણ એખ લા પર્વસા મેલવીઆ જોટલે સહીથી સરસ સુખ મેલવાનું નથી. નેમજ વલી પર્વસા નહી મેલવીઆ માટે સુખ ન હી મલવું જોવુંખી નથી. ઊપલાંજ માણસોને પાછાં લેવો. તેઓ પાસે કાંહાં પર્વસા છે ? તેઓને સાધારણ ઘનથા દારી આદમીજો છે. હીથમાં પર્વસા આવેતો મોહામાં ખોરાક જોએ જોવી તેઓની સહીતી છે. મોરાંમા એ રાંધણીમાં કાંમ કરીને તરતનાજ આવેલાં છે અ

ને પોસાક ખરાખ નહી થાએ જોટલા માટે કંમ રે ખાંધેલો કટકો હજુર તો તેવણે દોડીજોખી નથી, પણ તોખી તેઓ ખેતીને ગાઈ વગાડી વ ખત કાઢાડે છે. જોખી તે જોના સુખની સામેતી છે; કેમકે સહી જાણે છે કે દુખના વખતમાં માણસને ગાવાનું મન થવું જ નથી. એ ઊપરથી શું આપણે જોમ નહી

સાર કાઢીએ કે સુખી થવા માટે ખામખા પર્વસાની કાંઈ જરૂર નથી ?

પણ હીઆં એક અગતનો મવાલ ઊકે છે ખ રું સુખ મેલવવાને જારે પર્વસાની ખચીત જરૂર નથી તારે ખીળાં સાંની જરૂર છે ? હરાઈકન નામનો ઈંગરે જ સાહુર કેહે છે કે “જાંહાં આસાએસ નહી, તાંહાં સુખખી નહી” વલી સુખને માટે તંદરોસતી જરૂરની છે અને વલી તંદરોસતીની સાથે “મન દરોસતી” પણ જોઈએ. તેને માટે પેટ ભરીને ખાવાનું, દીલ ભરી કે સરત અને મન ભરી સજુરી જોઈએ. એ તરણ વી જ મલીતો પછી જોએઆ હુરથું સુખ મલીજીં અને તે ઊપરાંતજો રમુજ ખચાં, હસતી ખાએડી અને સાઈં ઘર સચવાઈજીં તો પુરવું સુખ સચવાઈજીં એમ સમ જવું જોઈએ. જે માણસને પોતાને તંદરોમતી, ખચાં સુખી, અને ઘર ખુશી મલીજીં તેને પર્વસા મલોઆ ઈઆ નહી મલીઆ એ કાંઈ જાણીસાદ નથી.

વધારે ખોલાસાથી ખોલીએતો ખડું સુખ ઘર ના સુખમાં છે. ઘર સા માટે કરીએ છઈએ ? થાકેલા જવને કરાર, જુખી આંતરડીને આસીસ, કંશલેલાં મ નને રમુજ અને દુખી દીલને આરાંમ મલે જોવી જે જગા તે ઘર છે. તેમાં ખઈરીતો જોઈએ, કેમકે ખઈરી વના આ દુનીઆંમાં મીઘસ અને માજેઆ પુરેપુરી કોણ સમજે છે ? તેમાં ખચાંતો જોઈએ, કેમકે સહી થી નીરદોસ રમુજ ખચાં વગર ખીળાં કોણ થી મલે છે ? પણ તેમાં કાંઈ ખાચુખા પર્વસા જોઈતા ન થી. એક પર્વસાવાલાને દાખલો લેવો. તેની પાસે

સુનું રૂપું અને હોરા માણેક ઘણા હોય, તેની પાસે તીન્નોરીઓની ચોર ઊપર ચોર ચહુધવેલી હોય, તેની ચાકરીમાં ચોકસો ચાકરો દમેદમ ફરતા હોય, તેના તળેલામાં ગાડી અને ઘોડાઓ હારેકટાર ઊભા હોય, તેની ટેબલ ઊપર સુના રૂપાંના વાસણો સણ ગાર આપતાં હોય, તેના ખીકાંના ઊપર કચળી ત કીચા અને સાટીનની તરાઈ હોય; પણ તેને હજા વનારૂં, રમાડનારૂં ઘર નહી હોય તે પછે બાહારને બાહાર તે વધારે કેટલું સુખ ભોગવે ? અથવા ઘર હોય અને તેમાં તેના ગલાંની આસપાસ હાથ નાખી તેને ખોસા લેનારી પાચેડી નહી હોય, તેને દુરત દો કતાં લેવા આવે અને તેની ખાંધ ઊપર ચહુડી ખેસે એવાં બધાં નહી હોય, પણ તેથી ઊલટું કલ્યાણો ર પાચેડી અને રહતાં બાલકો તેને કંલેલા આપતાં હોય તે બે ઘડી બારે તે થાકેલા પરાકેલા ઘરમાં આવે તારે તેને પર્ષસા રકાનું સુખ શું કાંમનું ? ખરેખર પર્ષસાના સુખ કરતાં ઘરનું સુખ સરસ છે અને નાખી ચો સાહેર મોલસન ફેરે છે તેમ “ પેલી જીંહાનના બેઠે રતનું એખજું એ ઘરનું સુખ આ જીંહાનના માણુ ધને મલીંગી છે.”

સુવાવડ સંબંધી સુચનાઓ.

૧.

અખલા બતીની જંદગીનો જે સહિથી ધાસતી ભરેલો તે જણવાનો વખત છે. સીની ચાખી હજા તીવું જે સહિથી નોખમ ભરેલું તે બધાંને જનમ આ પવાનું કાંમ છે. ને કાંમનો તેઓને ઈશ્વરની દરબાર થી લેખ મારેલો છે અને કુલે જોરત બતની જંદગીનો સહિથી ખારીક સચો તપાસીએ તે તે એ છે, કેમકે એ વખતે તેઓને બાણે જીવ ઊપર ખેડવું પડે છે. પણ અશ્વેસ એ અગતની બાબદમાં આપણી જોરતો કેટલું બધું અગનાનપણું ધરાવે છે ! એ સહિથી અગત ના કાંમમાં જે સંભાલ લેવો ઘટે છે તે એટલોતો થોડો લેવામાં આવે છે કે તેથી નીપજતી ખરાબીને માટે અશ્વેસ કરવો પડે છે.

એકતો આપણા લોકોમાં બાલ લગણની નદા રી રત્નને લીધે, તથા ખીનુંતો આપણા દેશની હ

વા તથા ગરમીની ખુશીને લીધે, વેલાતના તથા ખીનું દોના મરદો તથા જોરતો કરતાં હીઆના મરદો તથા જોરતો સંસારમાં જલદી પડે છે અને સંસારમાં પડ્યા નોગ ઊમરમાંથી તેઓ જલદીથી આવે છે. એક વીવાન મુશાફર લખે છે કે બારે તે મીસર દેશના ચોકસ ભાગોમાં મુશાફરો કરતો હોય તારે બાર અથવા તેર વરસની વચ્ચેની છેકરીઓને ફેંડે બધાં હતાં અને તે બધાં તેઓના હતાં. કદાચ હીઆં તેટલી બધી નાંહાની વચ્ચે નહીતો એથી જરાકજ વધારે ઊગરમાં હીઆના છેકરાઓ બાપ અને છેકરીઓ મા થાય છે. એવા વખતમાં તે ખાંનુઓને જંદગીના આ સહિથી અગતના કાંમને લગતી મુશકેલા ખમવાને જે કહીતી તથા થકતીની જરૂર છે તે વારેવાર તેઓમાં જોઈ હોવાને લીધે તે ખીચારી કુમલી માતાઓને ભારી મોડકારી શોસવી પડે છે અને કોઈ વખત તો પોતાનો બન ખોહોલો પડે છે. પણ વલી તેવામાં એ કાંમ સંખંધી નેઈતી સંભાલ લેવાનું આસપાસની જોરતો ને નહી આવવાથી તથા તેઓના વેહેમી કાંચોથી ઊપલો ખરાબીમાં હુંમેરો થાય છે.

જેમકે સુવાવડનું કાંમ સારી રીતે પાર ઊતરવા ઊપર મા તથા તેના બધાંની બનેતી જંદગીનો આધાર છે; પણ તે કાંમ બજવવાને આપણી સીઓ અનધ દાઈની મદદ લીએ છે. તેના ઘણા ગેરશા એછ છે. અલખતાં બધી સીઓ કાંઈ દાઈઓને લીધે મરી જતી નથી, પણ આ વાત તો હમારા વાંચનાં રાંઓ કણુલ કરશે કે સરીર વીદીઆ તથા વર્ધક શા સતરનું દાઈઓને કાંઈ ગનેઆન નથી. સરીરના જુદા જુદા અવિઅય તથા સાંધાઓ જે બધાંને રાખવાના, ઊધારવાના, અને જણવાના તથા ખીનું કાંમો બજવે છે તેનો તે દાઈઓએ અભીઆસ કીધો નથી તથા ચોકસ કાંચેલ પરમાણુ તરળીએત લીધી નથી. પણ તેઓ જે કાંઈ કરે છે તે માતર પોતાની અજમા એસથી કરે છે ઈઆને ઘણા દાખલા બજવવાથી એ કાંમ બંણે તેઓને હાથ આવી રહેગી છે. પણ બધાં જણવાના કાંમની બારે ખારીકી તપાસીએ છંચે તારે માતર એક માણસ જેને એ કાંમની થોડી ઘણી અજમાએત હોય, પણ તેને લગતી કાંચેલસર કેવળ છૂટી લીધી નહી હોય તે તે કાંમને નાલાએક કરે છે. તે બધાંની જુદી જુદી હાલત તથા જુદી જુદી જગા

એ નહીં જાણવાને લીધે બધી વખત એકજ રીત લ
ગાડવા બસેતો પછે ખરાબી થાએ, અને બચું મરી
નહીં જાએ, તો એવી ખાંખી ભરેલી હાલતમાં નીકલે કે
તે ખાંખી તેના જનમ સુધી રહી જાએ, એ થું થોડી
ખરાખીએ ? એવી ખરાખીએને ખાતર સુવાવડ સંખં
ધી થોડીક સુચનાઓ અગતની લાગેછે.

કોઈબી હમેલદાર સ્ત્રીને હમેલથી છુટા અગાડી
આગમયથી એકસ સ્ત્રીનીહો અથવા નીશાંનીઓ થાએ
છે. તેનું ગનેઆન ઘણું અગતનુંછે માટે હાલ તે ની
શાંનીઓનીજ વીગત આપીએ છઈએ. ફેટલીક આ
રતોમાં એ નીશાંનીઓ એવીતો સારી અને જોલી
રીતે જણાઈ આવેછે કે બચું જણવાનો વખત નજ
દીક આવીએછે, એવું સમજીને મા ખરોખર પો
તાની સાહચેતીમાં રહી શકે, પણ વલી ફેટલી
ક આરતોમાં એ નીશાંનીઓ ખરાખર જણાતી નથી.
એવી નીશાંનીઓ ઘણી જાતની હોએછે પણ માતર
તેમાંની યુખીઅ નીશાંનીઓનીજ વીગતો હુઆં આ
પીએ છઈએ.

પેટનું એાધું થવું એ એવી નીશાંનોમાંની પેડે
લી નીશાંનછે. આ વાતતો જાણીતીછે કે હમેલ રેડે
વાખાદ આસતે આસતે પેટ ઊપસીને ઊંચું થાએછે
અને બચું ગરભસતાનમાં જેમ જેમ ઊધરભાવ પકડેછે
તેમ તેમ બચાંના પોશણને માટે તથા તેને જોલાસથી
રેહવા માટે એ જગા પણ વધીઆ કરેછે. નવમાં
મહીનાની શરૂઆતમાં પેટ ઘણું ખીલેછે, અને ગરભ
નો ઊપલો ભાગ છેક સીધી તુલીક આવેછે. પણ તાર
ખાદ જણવાની આસરે પંદર દીવસ અગાડી ગરભ
પેટના હેઠાણ તરફ જવાથી ઊપરનો ભાગ એાછો
થાએછે.

બચું જણવાનો વખત જેમ નજદીક આવતો
જાએછે તેમ હમેલદાર સ્ત્રીને પીસાખની હાજત વધા
રે અથવા વારેઘડીએ થાએછે. એનું કારણ સેહેલા
ઈથી માલમ પડેછે. જારે ઘરભ કુલીને મોઝે થા
એછે અને પેટનાં હેઠલા ભાગમાં જાએછે તારે તે પી
સાખ એકઠી થવાના કુકા ઊપર પડવાથી તે કુકા
શૂંકડો થાએછે. તેને લીધે કુકામાં ઘણી પીસાખ જ
માવ થઈ શકતી નથી અને તેથી કરીને જેવી તે એ
કઠી થાએછે તેવી બીજી પીસાખને જગા આપવા
માટે ખાહેર નીકલેછે. પીસાખની હાજત વારેઘડીએ

થવાનાં એ સીવાએ ખીજાંબી કારણોછે, પણ ઊપ
લુ કારણ મુખીજાછે. જેમ પીસાખની હાજત વારેઘ
ડીએ થાએછે તેમ ઊપલાંજ કારણને લીધે બહાડાની
પણ હાજત થાએછે.

નવમાં મહીનાની આખેરીએ હમેલદાર સ્ત્રીને
પેટ મધે કાંઈ નીચવાતું હોએ એવું લાગેછે. એખી
હમેલ છુટવાનો વખત નજદીક આવવાની નીશાંણ
છે. આ નીશાંણ ફેટલેક વખત સુધી ટકીને પછે તે
જતી રેડેછે. આ નીશાંણથી હમેલદાર સ્ત્રીને કાંઈ
પીડા થતી નથી અથવા તેને કોઈ વેદનાં ભોગવવી
પડતી નથી.

ખાલકને જનમ આપવાની આસરે એવીસ ક
લાક અગાડી બચું જણવાના અવીઅયમાંથી એક
જાતનો રસ અથવા પરસેવ વેહેછે. એ રસ અથ
વા પરસેવ પેહેલ વેહેલાં રંગ વગરનો અને લાંબાં
પાંછી કરતાં જરા જાડો હોએછે. તે ફેટલીક સ્ત્રીમાં
થી પુશકલ નીકલેછે. વલી ફેટલીક સ્ત્રીમાં એ રસ
થોડોવાર નીકલવા ખાદ વીર થવા પછે તેમધે થોડી
ની છારી નજર આવેછે. એ રસ બચાંને પેદા થવા
માં સેહેલાઈ કરેછે. તે દીસતારની ખેડ કુદરતથી એ
રસે કરીને બચાંને સવલો મારજ મલેછે જે વાટે તે સે
હેલાઈથી સડી પડેછે, એટલુંજ નહીં પણ બચાંનું
બદન જણવાના મારગ સાથે ઘસાવાથી બેઊંઝે એ
રમને લીધે નુકસાન થતું નથી.

એ સીવાએ હમેલ છુટવાની આગમય બી
જી જે નીશાંણ થાએછે તે એકે પગ અને જાંઘમાં
આંકરાં આવેછે, તથા તેઓ સુજેલા માલમ પડેછે.
જણતી માંની ભુખ પણ વધારે સુધરેછે, પેટ હલકુ લા
ગેછે અને ચાલ હાલ વધારે રેહેલથી થઈ શકે, ઈતી
આદી. આ સઘલી નીશાંણીઓ પુરતો ભરૂસો રાખવા
ભોગ નથી પણ થોડીએક ઊપર ભરૂસો રાખી શકાએ
છે અને હમેલદાર સ્ત્રીને એતવણી મલેછે કે તેની જાંઘ
ગીનાં સઘીથી ખીકટ કાંમને માટે તેણે તઈઆર રેહેવું.
ઊપર ટાંકેલી નીશાંણો મધેની પેહેલી ઈઆને પેટનું
આસકડું, ખીજી ઈઆને પીસાખ તથા બહાડાનીવધતી
હાજત એવું દખાડવા માટેછે કે હમેલ પુરા થવા આ
વીઆછે. પેટ મધે નીચવાતું હોએ એમ જે લાગેછે
તે ઊપરથી એવું સમજાએછે કે વાર આવવાને કાં
ઈ વીલમ નથી તથા જણવાનાં અવીઅયમાંથી રસ

નીકલીઓ એટલે સીધ થાએછે કે હમેશ છુટવાનું તોંક છુ દુર નથી.

કુનીઆનો મુસાફર.

પન ૧૭.

પીઆરાં બેઠન,

આગલા ચાંચીઆ ત થા લુટારાઓના ડેનમારક દેશમાં થોડોક વખત ગુળા રીને મેં સુવીડન તથા નો રવેમાં મુસાફરી કીધીછે. ડેનમારક હાલંડની ઊતરે આવેલુંછે અને તેની તરણ બાબુએ દરીઓછે તેમાં જોવા લાએક કાંઈ જાનું નથી. તોંહાંની હવા, જમીન, વેપાર અને કલાકગીશલ ઘણીખરી બાબદોમાં હાલંડ તથા બેલ્જીઅમને મલતાંછે, જેઓનું બેઆન મેં મારાં ગએઓ પતરમાં કીધુંછે. ડેનમારકનું પા એતખત શહેર કોપનહેગનછે, જે ઈઝિરોપના ખીજાં મોટાં શહેરોની મીશાલ થોડીક જોવાલાએક જાહેર જગાઓ ધરાવેછે. તેમાં ડેનમારકની “ઈઝિનીવરસીટી” અથવા મોટી મદરેસા સાડાં માન ધરાવેછે. એ કલવણી ખાતાં મધે ૧૧૦૦ વીઠીઆરથીઓ અભીઆસ કરેછે જેઓને તરખીએત આપવા માટે ૩૬ પંડીતોને મોટા પગારે રાખેલાછે. વલી આ શહેરમાંના પાદશાહી પુસતકખાંના મધે ૪ લાખ કેતાખેછે. ડેનમારકના જંગલોમાંથી શીડી ખાનારાં હેવાંનોએ પેતાનો રસતો માંખીઓછે અને હલકી કીસમના પરાંણીઓની તેમાં વસતી જોવામાં આવેછે. ડેનમારક દેશ પો હાલું અને સપાટછે. તેમાં થોડીક નદી નાલાં વેહેછે અને ૪૦૦ સરોવરોછે. તાંહાં આસરે બે કરોડ માણસોની વસતીછે અને હાલ પ્રેરકરીક નામનો પાદશાહ રાજ ચલાવેછે.

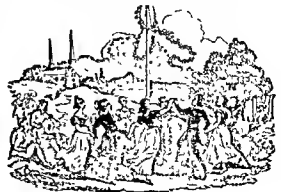
મેં ઊપર કહેગીંછે કે ડેનમારક આગલ લુટારાઓનું દેશ હતું અને તે ઊપરથી ઈઝિરોપના લુટારાઓના દેખાવનો થોડોક વીચાર આપવા માટે હાલ ઊપર મેં એક ચીતાર ઠાંધીઓછે. હાલ આ નાહનું

દેશ આપણી વધારે જાણમાં આવીગીંછે. બેઠન તમે જાણતાં હશે કે આપણી નામદાર રાંણીને ડેનમારક

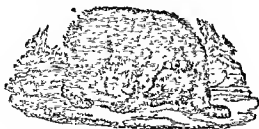
ના રાજ સાથે હમણાજ મુઠાઈ થઈ છે. તે નામદારની વડી વહુ સાહ જાદી અલેક્સાંન્ડરા જેના લગણ ગએજ વરસે રાંણી વીકટોરીઆના વડા છોકરા સાથે થએઓ હતાં અને જેની તસવીર મેં હીઆં ખીડીછે તે ખાંતું આ

ડેનમારક દેશની એક શાહાજાદીછે. વલી હાલ ડેનમારકનાં રાજને હાલસટીન નામના એકશહેર બાબે પડેશના જરમતીના રાજ સાથે વાંધા પડીઓછે અને તે ઊપરથી લઘઈ થવાની ધાસતીછે. ડેનસ થોડો ઈસવી સનેની આકમી સદીમાં ચાંચીઆ ચોર અથવા લુટારા લાખજ જાણીતા હતા અને પેતાની ચદતી કલાના વખતમાં તીર કાંમધાં ખાંધી તથા વાંહાંણે ચહડી જુદા જુદા સમુદરો ખેડતા અને દેશ ઊપર હોમલાકે રતા હતા. તેઓ વેલાતમાં પણ થોડુંક સુખી રહેઆ હતા, જે પછે તેઓ ઘણા ગોઠવાએઆ હતા. તેઓનો “કેનીગ્રીટ” નામનો રાજો મોટો કાચુ ચેલવી ગએઓ હતા અને તેઓની મારગરેટ નામની એક રાંણીને ઊતર બાગની “સેમીરામીસ” નું નામ મલીગીં હતું. ડેનમારક વીશે એટલીજ નોધ મેં ખસ ધારીછે અને હવે હું સુવીડન દેશ ઊપર આગીં છગીં.

આ લોકો સુવીડનના રહેવાસીઓ છે. કોપનહેગનથી નીકળીયા પછે ઊતર તરફ વાંટાણું હુંકાડતાં સુવીડન દેશ આવે છે. તેની જ પડોશમાં નારવે દેશ આવેલું છે અને એ બે મલીને એક આખું રાજ થાય છે, જેને સકાંનડીનેવીઆ કહી નામ આપેલું છે. સકાંનડીનેવીઆ ઈજિરોપની છેક ઊતરે છે, જેની પશ્ચિમ તથા ઊતર દસાએ આટલાંનટીક માણસો ગર છે તથા દખણ અને પુરવ તરફ ખાલદીક સમુદ્ર અને લાપલાંડનું રાપુ છે. આ આખાં રાજનો વીસતા ર' રેટર ૧૦૦ ચોરસ માઈલનો છે તાંહાંની જમીન ઘણી ગરીબ અને પેદાએસ વગરની છે, તે જોડે તાંહાં નદી અને પાણીની કાઈ તંગી નથી, જેનો એક પાણી દેશની છેક ઊતરથી દખણ સુધી ફરી વળી જાય છે અને એજ પાણીથી નારવે તથા સુવીડન જુદાં ગણાય છે. વલી હીઆંના પાણીને ઊપરથી વેહેતા કેટલાક ધાત ઘણાજ સુંદર અને દખલખા ભરેલા છે; જેમાંના કોઈ કોઈ એક હજાર શીટની ઊંચાઈએથી મોટા અવાજ કરતાં પડે છે. પણ હીઆં કકડની થંડી પડે છે અને સાત આઠ મહીનાં સુધી શીઆલો ટકી રહે છે, જેટલા વખતમાં મોટી નદી નાલાંઆ ગંધાઈને લોકોને રસતા દાખલ કાંમ લાગે છે. શીઆલો જવા પછે હુનાલો શરૂ થાય છે, પણ તે વખતે ગરમી સારી પડે છે અને તેથી કરીને કેટલાક પાક વાવેલા પછે આઠ અઠવાડીઆમાં ઊગી નીકળે છે. સકાંનડીનેવીઆનાં મધીઅ ભાગમાં આસરે ૧૬૦૦૦ માઈલ સુધીની જમીનમાંથી મુખી અ કરીને તરાંણું તથા લોહાંડું મલી આવે છે.

સકાંનડીનેવીઆ ખાતે રીછની વસતી ઘણી છે.

પણ એ પરાંણી મુખીઅ કરીને જંગલોમાં વસે છે તથા વસતીવાલા ભાગોમાં જે રીછ જોવામાં આવે છે તે માણસોને ઈજા દેતાં નથી. કહે છે કે એક વખત ઊપર નારવેનો એક રહેવાસી એક ખોટમાં બેસી ફરવા જતો, તેવામાં તેની ખોટને એક છેડે એક રીછ આવીને મુગું મુગું બેઠું હતું. તે પછે જારે ખોટ કીનારે આવી તારે આ

પરાંણી ઊનરી ગએલો અને તે ખોટવાલાને જરા ઈજા લીધી નહી. સાખર પણ આ થંડા મુલુકમાં સારી રીતે વસેલું છે.

સુવીડનના લોકો શીઆલા થી એટલાનો કંટાલે છે તથા આં મધાં અને ખાલનાં કપડાં કાઢી નાંખવાને એવા ખંતી હોય છે કે હુનાલો આવતાંવાર તેઓ મોટી ખુશાલી દેખાડે છે શીઆલો જવાની ખુશાલીમાં જે મલીનામાં તેઓ ખેતરોમાં મોટા આતસ સલગવે છે, અને ઊપલાં ચીતર પરમાંણે ચોક્કસ દાણડે ખોલાં મેદાંનમાં ફુલની તોરણ સુધાંની લાકડી દારીને મરદો તથા ચોરતો તેની આસપાસ ગાઈ વગાડીને નાંચે છે. સુવીડનનું પાણિતખત સરકામ નાંમનું શેઢર છે. તેમાં રાજનો એવો રોણકદાર મેહેલ છે કે આખાં ઈજિરોપમાં તેવો કોઈજ હશે. એ શેઢરમાં દરરોજ રાતને વખત એક સરકારી આદમી ફરવા નીકળે છે અને દરરોજ છુમ મારે છે કે “તે સરવ શક્તીવાન ખોદાની કુરપાથી આપણું શેઢર આજ ઇંજા ખલતાંથી બકાત રહેશે.”

નારવેનાં લોકોની કેટલીક હસવા સરખી રસ છે. મુલેલાં માંણસને દાટવા લઈ જતી વખતે હું મેસાં એક જણ સારંગી વગાડતો લાસની આગલ ચાલે છે. તારપછે તેઓ તે લાસને કેટલાક સવાલો પુછે છે, જેમકે “તમે મરી કાંજી ગીઆ ? તમે હવે કાંડાં જશો ? તમારાં પાણીની છોકરાંજી તમારી ચાકરી કીધી હતી ?” એ અને એ વીનાંજી બીજું ઈતીઆદી પુછે છે. નારવેના કોસરા ઊપર દર વરસે એક તોશન થાય છે, જેમાં દરીઆના મોળ ગોલ લેરાવમાં ફરે છે, અને વચે જો વાંડાંણુ આવી જી હોય તો તેના ભાગીને કટકા થાય છે અથવા જો મગમછ આવી ગએ જો તો તે તરફની મરાણ પાંગે છે. આસરે સો વરસની વાત ઊપર સુવીડ લોકોનું ૭૦૦૦ માંણુઓનું એક લશકર નારવેના એક પાણી ઊપર કંડીથી ગંધાઈ ગએ જી હતું.

સકાંનડીનેવીઆમાં ચાર કરોડ માંણુઓની વસતી છે પણ અજાણજાણે જુએ છે કે હીઆં આખી વસતી વાંચી લખી નાંચે છે તથા હજારમાં કોઈજ એ

કાંમથી અનઘડ મલી આવશે. એનું કારણ તાંડાંની શખત કાએદછે. તે એમકે જે શખત વાંચી લખી નાં છે તે સીવાએ ખીખથી લગણ થાએ નહીં. આ કાએદ પરમાં છે જે ઘણી પરણવા નીકલીઓ હાએ તેને ચોકસ હાથેદાર પાસેથી પેતાની કેલવણીની સ રડીશીકેટ મેલવવી પડે છે અને તે વગર તેનાં લગણ થઈ શકતાં નથી ! રાજ વીરે ગેલતાં તાંડાંનાં આગલા રાજ ખારમાં ચારલસની વાત ઈઆદ આવે છે એ રાએ પંદર વરસની ઊંમરમાં તખતે ગેદા હુતા, તેની નાંહાંની વએ જોદને દુશીઆ, પોલાંડ અને હેનમાર ક એ તરંડે રાજવાલાએ તેની સાંમે સંપ કીધા હતા તેાળી ચારલસે એક નાંહાંની શેજથી તે તરંડે રાજ વાલાએને એક પછે એક તેઓનાં દેશમાં જઈ હાર ખવાડી હતી. અતે એક એથી લડાઈમાં તે હારીઓ, જેથી તેને દેશદેશ ભટકવું પડીગી હતું. પણ જારે તે પાછો પેતાના રાજમાં ગએઓ તારે તેનાં લોએ પાછી ઊસકેરણી કીધી અને પેતાની છેલી લડાઈમાં તોપનો ગોલો લાગાથી તે મરણ પાંખીઓ, હાલ મેજઅરજ.

હું છ'ંડ તમારો
વાહાલો ભાઈ.

ભરથારને લઈ નાહાસેલી બાએડીઓ.

સીઓનો પંથ જોકે કુદરતથી ઘણો નાનુકે તેપણુ મોડી ભએને વખતે ઘણી બાએડીઓએ લાએ ક હીમત દેખાડેલી છે. એવી હીમતવાન સીઓના દેશલાક દાખલા હુને પરગટ કરી મુકા છઈએ અને જરૂર પડવે પેતાના ભરથાર તથા કળીલાનેજ નહીં પણ ભાઈબંધાને મદદ આપનારી પરોપકાર સીઓની કાઈ શોડી નોંધ લેવાઈ નથી. પણ તે સરવેમાં હાલ ઠાંકેલી સીઓના હવાલ ખરેખર નાણવા જોગ છે, જે હવાલને એક ફરેંચ પુસતક ઊપરથી ઊતારી લીધે છે અને જેમાં એક આખાં શેહરની સીઓએ અબાએ બ જેવી રોતે અકલ વાપરીને નામ આશકારા કીધું છે.

કેહે છે જરમનીના રાજ તરીજા કાનરાડે મી ઊનીચ નામના શેહરને જારે પેતાના તાખામાં લીધું તારે તેણે એવો દસાવ કીધો હતો કે તે શેહરના શાહા બાદ તથા સરવે રેહવાસીઓને ગરદન મરાવવાં, પ

ણ આ ઘાટડી કાંમમાંથી તે શેહરમાં રેહનારી ચારતો ને ખચાવવાનો તેણે તેઓ ઊપર દએઆ આંહીને વીચાર કીધો હતો. એટલા માટે તેણે જાહર દંદેરો પીચાવી શેહરની સરવે સીઓને હાકમ કીધો કે તેઓને જે ચીજ સગીથી વાહાલી હાએ તે લઈને તેઓ એ ગાંમ જાહર નીકલી જવું. અને તે સીઓની સગીથી વાહાલી ચીજ કેઈ હતી ? તે તુરત માલુમ પડી ઊં. તેઓએ પેાત પેતાના ભરથારને પેાત પેતાની ખાંધ ઊપર મેસાડીને ગાંમની જાહર નાહાસવા માંડી ઊં, અને સતાવાલાએ તેઓને અટકાવી શકીઆ નહીં કેમકે તેઓને સગીથી વાહાલી ચીજ લઈ જવા દેવાની દંદેરામાં કહુલાત હતી. તેથી ઊલટું તેઓના આ કાંમથી પાછાહા ચોર પુલી થએઓ અને તે પુશાલીની કેશમાં તેણે મીઊનીચના શાહાબાદને તથા પુરથ રેહવાસીઓને મારી બખથી.

સાબાશહે આવી ચોરતોને ! પેતાના ખાવંદ કરતાં આ દુનીઆમાં વધારે વાહાલી બીજા કેઈ ચીજ હાએ ?

લીમજનાં લગણ.

(સસ દોરબંનો રમકુટો.)

વીરલ—તોખા, ખોદએ તોખા ! હોનની એ પીસા કાંહાંથી આવીને બાબ ખાધી ! સાવખશા તમેતો દોતમાં ખાસડું આપીઉં, આએ પંદર પંદર વરસવેર તમારાં ઘેર માં ગેલાંમડીની માફક વહીતર કીધું ને તમે તેનો અને નસ આપેાછકેની ? વાર ? મર ? તમેખો તમારીથી નેહલી પુખી થાએ તેટલી કરી લેવો. હુતે સું પુંછને તમારે ઘેર આવીતો. સુંવો કાઈ બાંમણ જોશી શું નડીઓન નહીં ! ભલાઈ જોવાનાં કાંમથી કાઈ સોખાં છે ? એતો નસીબની વાત છે, ને એવાં કોણનાં ધન ભાએગ હાએ કે મસવાની અગાઉ પેતાનાં ખચાને કેકાંણે પાડી જાએ.

સાવખશા—વીરલ હુસે ચકે ! મેં સું કાંઈ તારા છોકરાને પરણવા નાં કહેઉં ? જા, લગણ કરની—પણ તુતો એવો છુક પકરે છે અને હારી ખાવી પડે, મેં તું ને એક વખત કહેઉંકેની કે હાલ મારો હાથ ભીડમાં છે !

વીરલ—અરે વાર ? સાવખશા ! જમ તમુને ગમે તેમ તમે તવલાવો. તમેતો કેલ ઘેરસોભત છોકરાઓ લેઉં ને વલી પધસાની મોડા દેઉં તે કાંહાંથી બને ! સારી પખે હાત કાહારો, ને જોવેકે છમ છમ કરતી લઘી તમારા ઘેરમાં આવેહ કે નહીં. પેલા કેહે તેમ જોને વાલે કુકર ને દેને વાલે તકર ? તેમાંની શું વાત કરો છે ?

સાવખશા—પણ તું વધારે માંગી માંગીને કરવાની શું? આપણે કોઈની છોકરી મક્કત તો નથી લેતા. છોકરો આપણું ને છોકરી લેયું. તેમાં વલી એટલે બધા ખર ત્ર સોના કરાવેલ ?

વીરલ—અરે મરે તમારી અકલ પરથી ! કાંઈ દે કુંછે વાડે કે છોકરીનાં મા આપ લઈને ઉઠારી નાંખશે ? પછિસાવાલાં માંઆપની જીંદગી, રૂપવાલી છોકરીની જીંદગી ને વલી ઉપરથી તમને પછિસા આપતી આવે એવી જીંદગી એ ! બેસો બેસો તમે લગણ કીધાં ને હમે ભલણ દીડી.

સાવખશા—બસ બસ મેં તુને કહેલું તેલલામાં પ રવડેતો જ લગણ કર ને નહીતો તુજે ને તારો છોકરોજ, જીંદગી તે કર.

વીરલ—પણ એટલી રૂપરડીમાં તે હું કીધ્યા મુલા માંથી ખરત કરું ? મુઠ મોથવારીતો કેન્ને માડે કાંમ. જ જીંદગી જીંદગી આજિતો છુટવા બેરેલાજે ને જીમ તેમ કરી ને મુવાએનાં કપાલાં રાંદાંમ રેવે પડવાનો. તારે તમે ને કહેજી તેલલા રૂપીઆતો મુવા કાપડીઆને કનદારે દો કાવાનાં. અરે સાચાંને સાવખશા ! એટલો શખુત ન હી કરતા ? આપણાં કાંઈ અખઈ રહેઆં કોઈની કાંની સાત પાંચ દીકરા દીકરીજે કે થડી થડી આપણને કરવુંજે.

સાવખશા—હા. પછિસા જાહાડ ઉપર ઉજેછેડીની તે તારે વાસતે ટોડી લાંબ ?

વીરલ—અરે બસરે સાવખશા બસ કરો ? એતો "જેનુ રમે તેનુ પમે" જી. ખાંડી મુડીનાં સગાં વાહાલાંએ, જણ જણાવર, ચાકર નકર, સહને આશા ને ! જરા ધુમ સર ખરત કરીએતો વાડે કાંઈ નહીતો નાંખતો રહે. પાંચ માડીડા ને પાંચ બધરોને લઈને પરણીની આવીઆ તો કેવાં લાગેજ ને વાજાં દોલ સાથે એક સાનણુ જાએ તે કુંડું લાગેજ તે જીવે. આએ હવેતો તમને છેલી વખ ત કુંડુંજે કે જી મનચેર મેવાલાલાની ઘેર સેબત છોકરી લેવાના હોવાતો બે હજાર આપો, ને નહીતો કોઈ બીજાં ની છોકરી ગમે તાંઈથી શોધી કાઢાડો.

સાવખશા—નાં, તારેતો એક હજારની નહી આ પું. મોરોના મેઢેલ જીંદગી શું ગરીબની જીંદગી ટોડી પાડવા બંધએ ? આભાગઈની હુંને તું વેમાઈએ લોખી ધુ મસર લગણ નહી થાએ.

વીરલ—મોવાડે ! સપરમે દાહડે તમે એવી વાંણી કાઢાડોજ નહી ? કેહેતીજે કે "જેને લાગે તે ને વાગે" તે ખરેખરીજે. તમારા રીકરાનું તમને મારી માફક લાગતું હોએતો તમે નાં નહી કહે. અરે જોદા ! તમે માડે કહેલું કેદારે કીધુંજે કે આએ કરશે ! મારી સેબત હોયો તાંઈસુંધી તમારા ઘરનાં વહીતર કરવા જીવ શ ને પછી ખરડાતો કોઈ ઈઆદબી નહી કરશે કે સાવખ શાની વીરલ ફલાંણી ચીની ધઈ જેઠ. ઈઆદગારી રાખ વાનો ધુમસર લગણ કરવા જીવો બીજે કીએ ઉખાએજે ! જણ મારાં કુટેલાં નસીબજે તે છેવ.

અતે સાવખશા હારીઆ. મનચેર મેવાલાલા ની છોકરીને વહુ દાખલ લેવાનું તેનું એટલુંતો મન હ તું કે તેવણુ બે હજારની આપવાને રાજી થએવ્ય અને

વીરખાઈએ તેથી મુશી ધઈને તુરત પોતાની મેહુને ઘર જાઈ પોતાના પંથકી દાદાદાજેને તેડાવી મંગાવીઆ.

વીરલ—દાદાદા, આજનો દાહડો કેવોજે વાડે ? દાદાદાદા—જી દાહડોતો ઘણો રૂરોજે. બુધને કાંમ થાએ સુધ, તે ને મેહુરોમરોન એ જીવો બીજે શારો દાહડો કાંઈ મલશે ? પણ એવુંજે, તે કંઈ હંડુને ઈઆદ કરશે કે.

વીરલ—અરે બાબા મરીબ માંજેસ તમુ મુશુ તકીઆં છ ને કાંઈ કાંઈથી લાવીને પુડે કરીએજ, તેખી જીનાંવો ની મેહુનત હોયે તેનાવોને કાંઈ જીવી નવાશે ? જરા તમે આ ટપકો જિવાની. આપરા લીનજ સાથે રાસ આવશેકે ?

દાદાદા રાસ જિવા બેડા. ટપકો લઈને આંગ લાં ઉપર ગણવા લાગા તથા પાટલા ઉપર ચાખ વડે ચક રડાં પાડીને મોટા પંડીતની માફક તેવણુ ધેઆંત ખોસા ડી રીધું. વીરખાઈ અને તેની મેહુન જરાખાઈ ભારી ઈત તેજરીઆં હતાં, પણ દાદા દાડએતો વાર ઘણો લગાડીએ. વીરખાઈ બોલો "મોખી દીવા જીવી રાસ જિએ હો મરે !" દાદાદાજેએ ઘણેવારે ભવાખ દીધો. "માએ રાસતો જીવી કે હે તેની શે, પણ કુકરનો ગરેહ મકર રાસીના મુરનની પાસેજે વાસતે નાંમ ઉપર જરા રતીખાર શે ખરો." એ વીરખાઈ શું સમજે ? "જાજી મારી બલા, મકર રાસીને જરા મરે, સમજ પાડોની કે એ જિડું બધાંએતો પછવારેથી કાંઈ વરવાંજો તો નહી ?" દાદાદાજેએ આખમાંથી મસમો કાઢાડીને જ વાખ દીધો કે "એજોની બાઈ, રાસતો સારશે, પણ આ એ એક ધાનું જ નરરે વાંદેશ તેથી એણું કરીને માટી બધએરેને ને નહી, ને વહુને માંયેનું, આણું વરજા ભા રીને ભારી રહે, ને તારપથી એ જિડું બધાવાધી કરીને વ રરાજને તથા તેનાં માંઆપને બધાંને રાહુની દશા બેશે." આ વાત સાંભળીને વીરખાઈજી ઘણું ફલગીર થએઆં, પ છુ તેવણુ શું કરે ? નાંચાર—કાંઈ ઈલાન રહેઓ નહી. જ રખાએ વીરખાઈને સાફ કહેલું કે રાસ વગરતો કદોબી લગણ કરવાં નહી. મારે વીરખાઈજી ઘર ગએઆં અને રાતનાં જરે સાવખશા ખાઈ પીને વાડીએથી આવોઆ તાંઈસુંધી જગીને તેવણુને સઘલી હકીકતથી વોકે કીધા.

સાવખશા—અરે એ તમારાં બધાં લોકનાં બધા વે હેમજે.

વીરલ—આવાએ સાવખશા ! તમે શું રોમણગા લોજ. રાસ જિવાડીએ કે તેલણુની નહી કરીએ.

સાવખશા—મુવાં તમે રાસનાં જિવાડતાં. તેથી શુ વલવાનુંજે ?

વીરલ—તેથી નહી વલવાનું ? એતો મારો એકનો એક રીકરો જી. હું કાંઈ રાસ આવીઆ વગર કરશ ન હી એ તમને સાફ કહેલું ! મોખી દીવાની જીત જીવો રા સ જોઈએ.

સાવખશા—પણ ઘેલી એટલાં કારણ ઉપરથી આ પ રી જીવો છોકરીને જાતો મેલશે કે ?

વીરલ—તારે વાએ નહી કે ? પરી શું કે ફરેસતો શું, રાસ જાંહાં નહી આવી, તાંહાં કોઈનું નહી માલવા નું, કેહેતીજે કે "રાસતો આસ ને નહીતો નાંસ."

સાવખશા—અરે હુંતો સમજતોતો કે એ પુતરી વ ગર બીજાં કોઈ છોકરીને હું લેવશ નહી. વીરલ હું ખ

કે કહેલું કે તેને મારી વહુ કરવાનું મારૂં ઘણું મન હતું. તેના જેવી ખુબસુરતખી દાઇ નથી, ને વલી ઇસકાલની પરીખશામાં તેણે જેવાં ગીત ગાએઆં કે હુતો બસ હરખાઈ ગીએા. એવી સીંચેલી છોકરી લેવી સારીછે.

વીરલ—પછારા ! બધાં વેળાંછે. તમે વલી એવા કેદારે હુતા !

સારખશા—નહી પણ વીરલ જે રાસ વગર આપણુ લગણ કરીએતા કેવુ સાડું

વીરલ—નાં—નાં—નાં. તારેતો લગણ કરેજનાં.

જીવો ધણી, બધરાંની એ વેહેન હાએતો વેહેન, ને ખરી વાત હાએતો ખરી વાત, પૂણુ તમે તેમાં મુકું નાં ખેશો. એ તો જેના કાંમ તેજ કરે બધરાંની વાત બધરાં જાણે. રાસ વગર મારા કાલગરા છોકરાને દુશપનને ખાડામાં નાખુ કે ?

સારખશા—પણએના જેવી વહુ કાંડાં મલશે !

વીરલ—અરે તમે ધીર ખાંચોરે. હાંજીડ એકદમ છપણુ દેવાથી કંઈ સાડું થવાનુંછે. અકરાવોજ કાંએ, ધીરે સાસતેથી સોધથુતો એવી બાર છોકરીએા મલશે ઉતાવરાં તે બારરાં ને ધીરાં તે વીરાં. તથુને ધેર સોભત વહુ અપાંઈતો અકસેની !

સાવખશાએ વારીમાં સારી પકે બેવરો ગલીએા હુતો અને તેથી તેવણુને શુસામાં આવી જતાં વાર લાગે નહી હુતો. માટે પોતાની આએડીની હરીશાઈ ઉપર બડ બડીને ઉંધાઈ ગએએા. તેનેખી તેની આએડીની માકુર જાજ અકસ નહી હુતી બાકી હુતેતો તે પોતાના દસ વરસનાં બર્માનાં બાલલગણુ કરતે નહી તથા આખખા ગેરી વહુ લેવા જ્યા કરતાં એમ વીચારતે કે એવાં લગણુ કીરાં તે થુ અને નહી કીરાં તે થુ !

બીજે દીને સહવારનાં વીરલ પોતાના પંથકીને દેડાવી મંગાવીએ અને લીમ્બને માટે સાડું કાલ લાવવાની પણુ કીધી દાદાદારેના પેઠેલો સવાલ એ હુતો કે “ધેરણું કેટલું કરશો” અને વીરલ જવાબ આપવાને તઈઆર હતી કે “એવો ની બાપા, ગરીબ સંસારે હમારાં ગુજસ માંકક નરા રતી ક રથું, નહી કરથું એમ નહી. એકુ દોહાડ હજારથી ઓણુ તો નહીન કરથું.” દાદાદાર હડાએા તેવી વીરકે ઇઆદ આપી કે “હમારી આબરૂ પરમાણેની રીતખી જઈએા મરે.” દાદાદાર ધીરજ આપીને પોતાનાં એક એાલખીતાં કુલ નાંએ બાપુજી બતાસાવાલાને ઘર ગએએા.

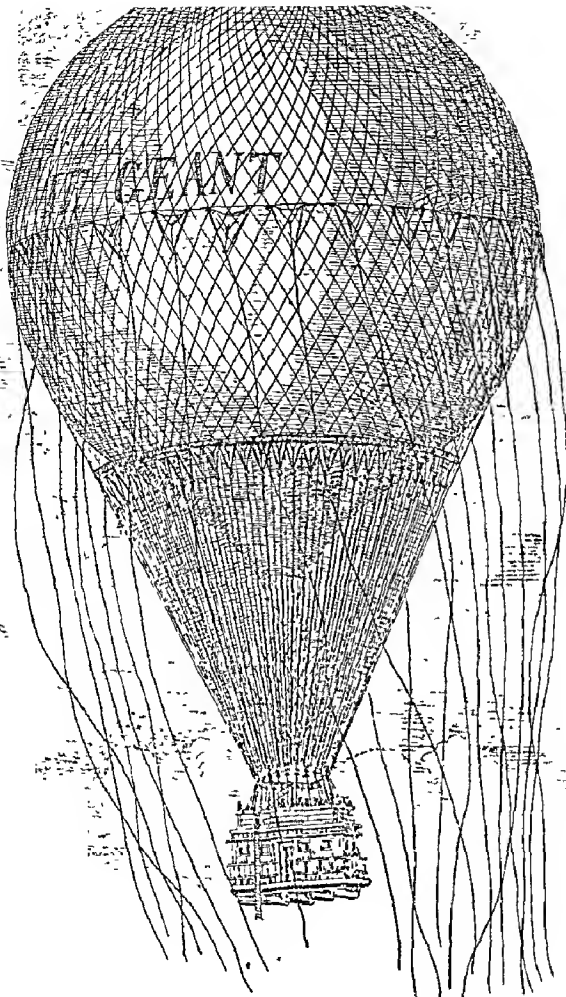
બાપુજીની તરણુ છોકરીએામાંની એક આડ વરસની છોકરી કુમારી હતી. તે ઘડુને વરણુની હતી અને તદન બચુ હતું. તેનાંબધુ તેને ની બાલમાં ખાતર બે વરસ રાખીને ઉડાડી લેવી હતી, કેમકે તેની મા આઈઆઈ બોહાસ કરતી હતી કે “હવે બચુ દાદાડેનુ ચએડું ને યોડા મહીનાંમાં સારી પેઠેડો.” દાદાદારએ પેઠેલાં બાઈઆઈ સાથ વાત કીધી તે જાણુતો હુતો કે લીમ્બ જેના કાલને માટે તે આવીએા હુતો તે પોતાનાં માંબાપને અંકપુરો હુતો અને તે થી તેએાએ તેને એટલેતોલો લાડમાં રાખીએા હુતો કે તે ધણેા મસતીખાર, તથા જરા બીગરેડ, બેરકુદ હુતો તથા દસ વરસના ચએએા તોખી નોગાલે જતાં રડતો હુતો, જેથી માકર તેને ખાંધ ઉપર બેસાડીને લઈ જતો હુતો. એ

જાણુવા છતાં દાદાદારએ જારે તેની વાત કીરી તારે બાઈ આઈને એણું સમજાવીડું કે—“જી છોકરો તે છે.કરોજ એ. એહું કીધું ને ઇશકુલે બનવા જાએશ ને બે કલમ નોતો ધણી ચએએાશ. હજુરતો નાદાંનથેજ, ને બોદા રા બે દાદાડેના ઘરે તારે સઈ સમજમાં આવશે ને તમારું બચુ સુખી થશે. મારું જે કહેલું માંનોતો બોદાનું નાંમ લઈને તમે જાંનએસાડો. એવી એવી વાતો કીરાધી બાઈઆઈએ પોતાનાં વર બાપુજીની રજા માંગવાનું કબુલ કીડું. તેટલાં વલી દાદાદાર સાવખશાનાં ઘરમાં વીરણુજી પાસે ગએએા. “હવે મેં તમારા શોકરાને લાએક પુતરી શોધી કાઢાડીગમે, વાસ તે પકણુ કરતાં વધારે ઇનાંમ આપશે કેની ?” વીર બાઈજએ “હારે મરું મારી આંખોાર આપશ ” એ વો ભરશે દીરા પછે દાદાદારએ બાપુજીની છોકરીની વખાંણુ કરવા માંડી “માએજ તમારે નસીમે ધણીન રૂપવંતી છોકરીઁ. એમ, જાણે માણેતો આવા પડે, ને પાંણી પી એતો ગલાંખો ઉતરડું દેખાએ. તેના માંગલાંતો જાણે લખવાની કલમ ને હાથતો એવા જોલ ને સુમારે કે જાણે આપરે જએએઆન કરીએ. મોહોડાંનો ઘાટ ઘટખી સાશે.” પણુ વીરબાઈજનેતો પઈસાવાલો વેહેવાઈ જઈતો હુતો, માટે જાણે કે તેના છોકરો તે વેહેવાઈ સાથ પરણવાનો હાએ તેમ તેણુએ પુકીડું કે “પણુ બાવા માટીડા કેવોછે ?” દાદાદારે દકા મહુડાવીને વાત કીરી, જેથી વીરબાઈ એટલી મથન વડ પોતાના વરની પાસે ગઈ. એટલા ચરસામાં દાદાદારએ બંધે બેરકુડાલાંએને ઉઠડ પાલટ સમજાવાનું કાંઈ બાકી રાખીડું નહી, કેમકે તેને એાખી દડાકો પડવાનો હુતો.

અને વાતનો નકી ધઈ. બને બેરકુડાજ ચએએાં એટલે રાસ એવાડી અને વેહેમી વીરલ કેહતી તેમ રામ તો “દીવાની જીત જેવી” આવી. પણ સાવખશાએ એ વો કબુલ કરવા માંગી કે “છોકરીને નજરે જોડું નહી તાંહાં સુખી હું હા નહી કેહું.” એ ઉપરથી દાદાદાર છોકરીનાં માંગણું કરવા ગએએા. બાઈઆઈ પેઠેલતો નરા છજીની પડી “એા વાએ કાંઈ રખતે નાખી દેવાનુંછે કે હું મારી છોકરાને ધેરધેર દેખાડવા મોકલું ? બા, જેછે તે એછે, સાડું કે માડું. ઘડુને વરણુની કે કુદારે વરણુની. વાસતે એ વાત કાંઈ અને નહી તમે તમારે ધેર, હવે મારે ધેર રહેઆ.” દાદાદારએ ધણી મોહોસ કીરી અઈ અને તેજ દાદાડે સાંજના વીરબાઈની મેહુન નરબાઈ એક બીજી “દાહી બધરી” ની સાથે છોકરીને દેડી લાવી પણ સાવખશાનેતો તે ગમી નહી. હવે થું કરડું ? વીરબાઈ ઘલસાટમા પડી અને નરબાઈ તથા બીજાં ભરલાકુને સંજાવા આવીએા. “બાવા, સાવખશા, એ તમે થું મેડાં લઈ બેસાજ. એમ વરી કંઈ હાએ ? જેછે તે એછે, હવેતો કબુલ રાખો. સાડું માડું કરતાંતો બધાં નનમ અટવાઈ જશે”

વીરલ—અરે માએ છોકરીની મજનીઁ. મારા ને તમારા કરનાંતો બોલા રંગનીઁ.

સાવખશા—નહી, નહી, અને ગેરી વહુ જઈએ!! વીરલ—પણુ એથી સરસ તે કેવી હાએ ! મારા ને મારી સરખીએ.

જરબાઈ—ભાઈ તમે એટલો વીચાર કરો કે આજે જીવનને કે કાલ ઉઠીને કોઈ કુશળેન મનઘ બપવનને કળ ૨ જ થઈતો છોકરો એમનો એમ રહીને જાએકેની ?

વીરલ—વાર સાવખશા, મારા એકતા બેલ પા લો. બસ હવે, થણી બોહોસ સારી નહીંજી. આજે વહુ આવેતો ઘેરમાં માદરનીતો ગરબ સારો.

સારખશા—પણ ગાંમમાં છોકરીઓના ટોટોછેકે ?

વીરલ—પણ લાલોની તમેતો એકની નહીં શોધી કા હાડી. ને તે કરતાં તે તમને ગાંમી નહીં તો તેને ઘેરવેર માલી મલાવીને બેલાવી કાઢે ?

સારખશા—પણ તેનેતો મને દેખાડવા દેડાવી.

જરબાઈ—ને હવે પાછાં વાલશે કે ? એ વાચે ! એ સી આફત ! ગાંમનાં ધારાથીબી ઉલટ ! કાઈ કેહેશે કે અમથી છોકરીને મોહાડે મહુડાવી તારે બા—પર લોક માં આખરને ખાતરતો બીહો. કોઈનું મુનાં જેનું બનું બેલાવીકે ને તેને પાછું વલાચે.

આખરની વાત આવી તારે સાવખશા નાચાર થએ એ. તેણે એકાઈ કે બધાંઓની બોહોસધી એ છોકરીતો તેનાં દીકરાને નસીબે આવી ચુકી તે વીચારતો કે “એતો દીકમત—બાંહું દાંનાં પાંછી હોએ તાંહાન થવાનું, પછી તમે ગમે એટલા કાંઈ મારોનો” એમ સમજને તે મુગે બેકો અને એક નકારી રસમને આધીન થએએ. તેનાં વીચાર પરમાણે છોકરીને નેવા તેડવીન નહીં હતી કાંએકે નેવા તેડી તારેતો તે કપાલે મોહાંડી વીરબાઈએ આ છો કરીનાં હાથમાં પાંમ રૂપીઆ તથા ખીડાઈનું પડીકું આપી તેને વરદઆ કીધી.

તારપછે લગણની તઈઆરીએ માલી. પણ તેની વી ગત હુને કેમ આપીએ ? તથા વલી મુહુરત નેવાડી છો કરીને “દીલો દીલો” તથા ટપકાના કપડાં મોકલીઆં તારથી તે લગણ મુખી જે કીરીઆએ થઈ તેના હેવાલબી અપાતો નથી, મારે તે કોઈ બીજી વખત આપીશું અને હીઆં દુકાન એટલુંજ બપોએ જાએકે કે મોડી મુસર લગણ થએઆં. વીરબાઈએ દસ દાહાડાને માંડવસેરો કીલો. સગલી કીરીઆમાં વીરબાઈ ભાગ લેતી, અને તેમાં અરપમુરત, માલસેરો, એદીદેલો, સેણું મોણું, ગીએપીએ દુકરડી રમાડવા, આડા અંતર, ઈતીઆદીનું અને એ વીનાએ બી જીં થણું કાંમ પોતે બને બનાવા નતી, જેટલા અરસામાં સ ગી વાહાલીઆ સાથ હસતાં બેલતાં અને તેઆને ઘમકાવતાં તથા જીમ પાડતાં તેનું થાંટું પડીકું હતું; દેડાં કરતાં કરતાં તે થાકી નતી હતી અને નાખી જેમગરબા તથા અ તસનું મોત ગાનારીઓને બતાસા વેહેવાનું તેમજ બધાંઓને સારી પડે નજાડવાનું, વરણી તથા ગાર રૂપીઆમાં સેતેને સારી પડે ગોડવવાનું એવાં નાંહાંનાં કાંએનેબી તે ભુલી નતી નહીં હતી.

“આને વીવાહા ને કાલે જવાને તેવા” લગણ વીતા પછે સાવખશા વીચારમાં બેડા. હીસાખ કાહાડતાં મારું પ મહોડકે બેને બદલે માર હજારનો ખરખ થએઆં અને તેમાં છોકરાને સાસરેથી તથા બીજે દેકાંલેથી જે પેટરાંમ છીએ થઈ તેનાં એક હજાર બાદ કરતાં નકી ખરખ તરણ

હજારનો નીકલીઓ. લગણનાં દીવસો ઉપર સાવખશાની જેમ વખાણ થતી તેમ તેને ખરખ કરવાની ઉલટ વધતી હતી, પણ પછવારેથી ઉપલો આંકરો નેઈ તે પસતાતો હતો અને જે થોડુંક દેઈ થએકે હતું તેનાં વીચારમાં ને પ રહેલો હતો, પણ એટલુંજ તેનું દુખ નહીં હતું. વેહેવાંણુ તે કોઈ માહા કલાંટ બધી નીકલી હતી તેને થરણુ એણું પડીકું તથા વીરબાઈને રીત એાછી પડી મારે તે એા ઘણીવાર લકી મુકાં હતાં. એટલું છતાંબી કાંઈ કીક વહુ નહીં મલી સાવખશાની વહુ થણી માંદી તથા નબલી હતી. તેના તેને ઘણો બલાપો લાગો હતો, કેમકે મનએર મેવા વાલાની છોકરી જેમ ઉમરે વધતી ગેઈ તેમ ઘણીજ રૂપવાલી અને હાશીઆર થતી ગેઈ જેથી સાવખશા તેને સદા ઈઆદ કરતો. અને છેલે લગણ પછે રોહાડ વસે તે ની વહુને તેનાં દસમાં વરસમાં સહીએડ આવીઆ અને થોડા દીવસ માંદગી મોગવીને તે બીચારી ખરણ પાંખી !

તેજ રાતનાં સાવખશાએ સપના જાએએ કે તેના મ રનાર ભાઈ જે તરણ વરસ અગાઉ ઘણી હાશીઆરીથી જાં છીતો થએલો હતો તે તેની પાસેઆવીને કહેવા લાગો કે— “ભાઈ તમે જે બલાપો કરોછો તે હવે શેકરછે જે કાંઈ બનીડછે તે તમારી અને તમારી આએડીની ખાંખીથી બ નીંડછે. તમે દસ વરસનાં બમાને પરણાવીકે એમાંજ ભુ લ કીરી. અને એથી તે બીચારાને નકાંખી બદનાંખી આ પી. તેવું કરવાની નજર મું હતો ? તે બીજાં છ સા ત વરસ રહેતે અને મોરો થઈને પરણતેતો માલતે કે ન હી ? લલી લગણ કીંતાંતો કીંયાં પણ તમે થણી વેહેખી રીતે કીંયાં તથા કરવા દીંયાં. ઘણે ખરખ કરતી વખતે તમે વી તાર રાષ્ટીઆન નહીં, પણ હવે ફરીથી તમે તેમ નાં કર તા અને બીજાંઓનેબી સમજવલ્લે કે તેઓ પણ તેમ કર વાની પોતાની ભુલ જીવે.”

હવાઈ મુસાફરી—વીદીઆનો અમતકાર.

ગુણેશકવલીની અને બીજી કાંહાંનીની ચોપ ડીઆમાં જે બેઠુનીઓએ આગલા વખતની પરીઓ તથા દેવો વીશે એવું વાંચીછી હશે, કે તેઓ પાહાડના પાણીએને પોતાનાં ડરથી ધુન્નવતા હતા, તથા માંણુ શેને હવામાં ઊંચકીને ઊડી જતા હતા, તે બેઠુનીઓ આ જમાનાનાં માંણુસ જાત તરફ અચરતીથી નોશે કેમકે તે વખત ઊપર જે કાંમ દેવસતાંનનાં મણાતાં હતાં તે આજે માંણુસ કરી શકે. ઊપલી કાંહાંની ઓનેતો આપણુ ખરી માંનતા નથી, કેમકે તે નોડી કાહડેડો વારનાઓછે અને આ દુનીઆમાં એવા દેવ દેવતાઓની હમતી થઈ ગઈ હાએ એ વાત અકલ કણુક કરતી નથી. તેપણુ જે માંણુસ આજે એજ

પરમાણે મોટા હુંગરોને હણવેછે તથા જેમ લાંબા
વીશતારની ખુસકી ઊપર ફરેછે તેમજ માહાશગરો
નાં પાંણીમાં સફર કરેછે અને છેવે આકાશની હવામાં
ઊડવા લાગુંછે તેને આપણુ શું નામ આપીશું ?

હવાઈ મુસાફરી એ વીદીઆનો બાણે સહીધી
છેવો ચમતકારછે. માણસ પોતાની અકલને એટલી
બધી સુધારી શકેછે કે પોતાની હજીતોને બનતી રહે
લાઈથી પુરી પાડવા માટે તે અબજોજ ભેવી કલા વા
પરેછે. તે પરમાણે બંદે તેણે ભોજોગિ' કે ખોદજો તે
ને પાંખ આપી નથી તારે હવામાં ઊડવાની કલા શો
ધી કાઢીને પાંખની પણ ગોઝેઆ તેણે ગરજ સારી
છે અથવા વધારે ખરોખર ખોલીએતા પોતાની બાજુ
એ તેણે અકલની પાંખ કીધીછે. હવામાં ઊડવા મા
ટે જે ચમતકારીક સાંચો વપરાએછે તેથી વાંચનાર અ
નર્ભાનાં નહી હશે. શોડાંજ વરસ ઊપર મીઠા કાઈ
ટ નામનો એક ઈંગ્લેન્ડ "બલુન" નામના એક હવા
ઈ શાંનસમાં ખેસો અતરે ઊડીઓ હતા. તે બલુન બંદે
છેક ઊંચે ગજોગિ' તારે ઘણી વાંચનારી ખાઈઓએ પો
તાની અગાસી ઊપરથી તેને જોએગિ' હશે. તે બલુનમાં
તેણે સાધારણ હવાના કરતાં એક હલકી હવા ભરી હ
તી જેથી તેને ધુણું મેલતાં ઊંચે તે ચઢી જતું હતું, અ
ને તેની હેઠે એક મજબો લટકાવીને તેમાં ઊપસો ઈ
ંગ્લેન્ડ ખેડો હતા.

પણ હવેતો હવાઈ મુસાફરી કરવા માટે ઊપકાં
શાંનસનીળી જરૂર નહી પડે એવો વખત આવીઓ
છે. વેલાતમાં માણસને પાંખધી કરીને ઊડવાનો સાંચો
ખનાવીઓછે ! આ વાત કદાચ હમારી વાંચનારીઓ
માણસે નહી, પણ તે ખરી વાતછે. તે સાંચાનું ચીન
ર પાસેના સજામાં આપીગિ'છે અને તે માતર જોવાથી
જ સમજ પડશે. આ શું તલેશમાત ' આનો કાંઈજ
નહી પણ એક ઊડવાનું ઈર્થાંતરછે. તે કાંઈ બલુન
નથી, અને તેમાં કાંઈ હવા ભરી નથી, પણ તેનેનો
પાંખ જડેલીછે. આ અચરતીનો અંત સેજ ખોલાસા
થી આવી જશે.

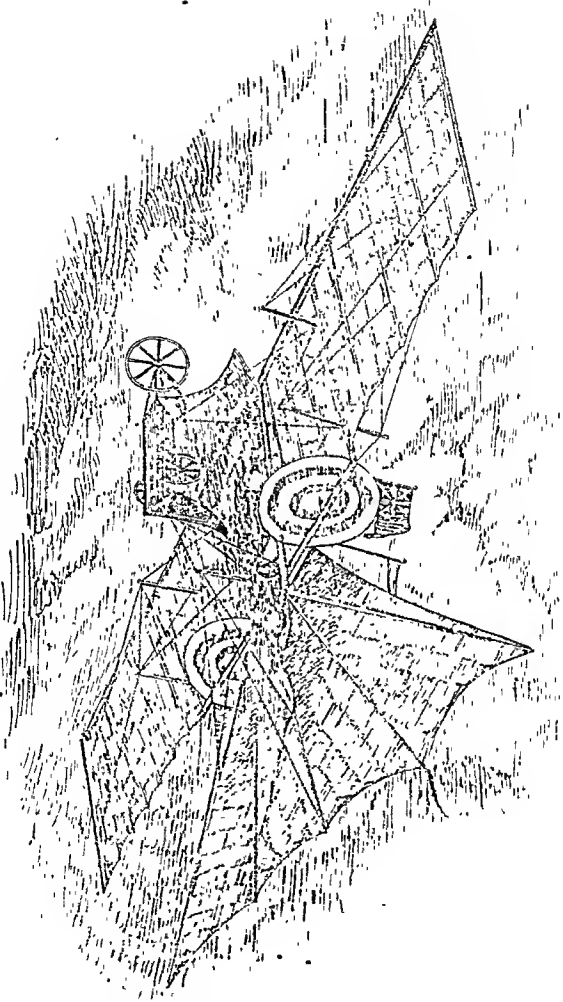
આટલું દેઆંનમાં રાખવું કે આજ ઘણુ થયો
છાં વીદવાંન લોદ્રેનું ચીત હવામાં મુસાફરી કરવા ઊ
પર લાગી રહેગિ'છે. તેઓનાં મનમાં મોટો સવાલ એ
છે કે આપણુ માણસ જાત બંદે જમીન તથા પાંણી
માં મુસાફરી કરવાને ફતેહબંદ થયેઆ, તારે, હવા જે

એખલી બાકી રહેછે, અને જેમાં પરાણીઓની મુશ
ફરી સેહલી કરવાનો ખોદજો ગુણ મેલીઓછે તેમાં આ
પણુ શામંટે નહી જઈએ ? એ ઊપરથી ઘણુ ધ્યાને
હવામાં ઊડવાની ચોક્કસ કલા ખનાવા પડીઓછે અ
ને બલુનની શોધથી તેઓ ફેલેક દરજે ફતેહ પાંખી
ઓછે, પણ હાલ હવામાં ઊડવાનાં કરતાં મરજ પર
માંણે ઊડવાનો સવાલ અગતનો થઈ પડીઓછે. બ
લુનથી ઊંચે જવાએછે ખરૂ, પણ ધવન પરમાંણે જ
વાએછે, અને માંણસની મરજ પરમાંણે એક ગમથી
ખીજ ગમ જવાનું કાંમ હજુર ખીકટ રહેગિ'છે.

હવે પાસે હવે જે સાંચાનું ચીતર આપીગિ'તે
સાંચાને ઊપલી મતલબથી મીઠા મારોઅટ નામનાં
એક ઈંગ્લેન્ડે શોધી કાઢીડીઓછે. બંદે તેણે તેમાં
પાંખધીજ ઊંચે ઊડવાનો વીચાર કીધોછે, તારે તેનું
મન ફેવું ચપલ હશે તે માલંમ પડેછે. તેણે ઊડ
નાર માણસને ખેસવા માટે એક નાહાની ગાડી ખ
નાવીછે. તે ગાડીની ઊપર જે આકા પરકા જે
વુંછે તે પાંખછે અને તેની મતલબ ગાડીને હવામાં ટેકા
વી રાખવાનીછે. તેની ઊપર એક મોટો સડ બાંધી
ઓછે જેથી સાંચો પવાણના સુમાર પરમાણે ઊંચો ઈ
આ નીચો થઈ શકે. આ ગોઠવણુ ઊપરાંત સાંચાને
ચલાવા માટે બે મોટા ગોલ પંખા કીધાછે જે પોતાની
ઘરીની આસપાસ ચક્રીની મીસાલે ફરીઆ કરેછે અ
ને એ પંખા ઊપર આખા સાંચાને ઊડવાનો આધાર
છે. એટલો એ સાંચાનો બાહરનો દેખાવછે, અને અં
દરથી તેમાં માતર એક બાજના સાંચાનો વધારોછે, જે
બાજની મદદથી આ પંખાઓ ફરતા રહેશે એવું તેનાં
ખનાવનાર કહેછે. ખરોખર આ સાંચો એટલો અબ
જોજ જેવાછે કે તે ચાલશે કે નહી તે વીશે શકેછે. હા
લનો એ સાંચાની માતર ગોઠવણુ થઈછે, પણ હજુર
સુધી તેને તપાસવાનોછે, અને બાંહાં સુધી તપાસ થા
એ નહી તાંહાં સુધી કેવું મત આપી ગણું નથી. હ
વાઈ મુસાફરીનું કાંમ એટલુતો ખીકટછે કે ઘણી વખત
હાર થશેતો એક વખત માણસ જીતીતશે, અને કદાચ
આ સાંચામાં નીસજલ થવું પડે તોખી તે વીદીઆનો
મોટો ચમતકાર ગણાયો.

પણ તેટલાં વલી ફરાંનસ દેશનાં નામીયા વીદ
વાન અને હવાઈ મુસાફર માંનશીશીર નાંદરનાં "રાખ
સે" લોદ્રેને વધારે અચરતીમાં નાંખીઓછે. તેની

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

સઘલી કીરતી એક ગંભીર બહુન બનાવામાં છે, જેનું નામ તેણે “રાખસ” આપીછે. એ “રાખસ” નું એક ચીતર હોય પાસે આપીછે. જે તરણ મ હીના થયેઆ તેની તપાસ થઈ ચુકી છે અને તેથી એકે ઊપર કહેલી મુસાફરીની મોટી મતલબ હજુર સુધી પાર પડી નથી બલકે તેમાં બેસનારાઓનાં જ એકવાર ધાસતીમાં આવી ગયેઆ તે પછી એ બહુનખી વીદીઆનો એક બોલો ચમતકાર છે. તે સ ઘણું તેનાં મોઝાં કદને લીધે છે. જારે હોય કહીયું કે એ બ હુન જે દાહડે તઈઆર થયેછે તે દાહડે તેનો ઘેરાવો ૧૦૦ વારનો હોય તારે વાંચનાર થું વીચારો ૧ વલી તે ૧૮૦ શીટ ઊંચું હતું, એ ઊંચાઈ આપણી કોલાખા ની દોડી જેટલી થઈ. આ મીશાલથી નાંદરનાં “રાખ સ” નો થોડો ઘણેખી બેઆલ આવશે.

માનશીકીર નાંદરે પોતાનાં હવાઈ શંનસનાં તરણ ભાગ કીધા હતા. ચીતરમાં દેખાડીઆ મુજબ પેટલાં મોટું બહુન હતું જે સરેદ સાદીનથી વણેલું હતું; તારપછે એક નાંહાનું બહુન હતું, જે એટલા માટે બોડીકીં હ તું કે ઊંચે ગીઆ પછે જો મોટું બહુન દેખાજોતે તે માંની હવા આ નાંહાનાં બહુનમાં સચવાઈ રહે અને એ રીતે મુસાફરી કરવાની હવા રદ નહી થાય; આ ને તેની નીચે કોડનારાઓને માટે જગા રાખી હતી. બીજાં બહુનોમાં જારે કોડનારાઓને એક મછવામા બેસવું પડે, તારે આ રાખણી બહુનની હેડે મછવાને બદલે એક નાંહાનું સાધારણ ઘર લોકોને માટે લટકા વીજીં હતું !!

આ રાખણી દેશને વણવા માટે ૨૦ હજાર વા ર સરેદ સાદીન ખપી હતી. એ વણતને માટે ૨૦૦ અ સતરીઓને એક મહીનો સુધી કાંમ ઊપર રાખવી પડી હતી. બહુનની નીચેનાં ઘરને એક ખરકી તથા તેને મથાલે અગાસી હતી. એ ઘર જવલી, સાદરાં, નેતર તથા લાકડાંથી બનાવીજી હતું. તે ૮ શીટ ઊંચું અને ૧૩ શીટ લાંબું હતું. તેમાં બાર માંણસો રહે એટલી જગા હતી. તેઓને શુવાનાં તથા જમવાનાં જોરકા કી ધેલા હતા, અને તે ઊપરાંત તેમાં શેરોગરાકીથી સખી ધેવાનો સાંચો અને છાપાખાનું જી હતું ! આ ઘર મ ધે તરણ બીજાનાં, કપડાંનાંની ફેબીન, ઈતીઆદી હતાં. જે દાહડે બહુન ઊડવાનું હતું તે દાહડે પોરીસ ખા તે મોટી ધુમમાં થઈ હતી, એક વીદવાન મંડલીએ

તેનો સઘલો ખરચ માંથે લીધો હતો. તમાસગીરોને માટે મોટો એક રાખીજો હતો, જેમાં દરએક માંણસ ને દીકીટથી દાખલ કીધા હતા અને તેટલા માટે આસરે ૩ લાખ રૂપીઆની કીમતની દીકીટો વેચવા મેલી હતી. એમાંની જો ૫ દીકીટો ખપી હોતો બહુનનો સઘલો ખરચ નીકલી મુકો હતો, અને લોકોની જે મોટી કા મ લી હતી તે ઊપરથી ઊપલી કરતાં વધારે દીકીટો ખ પી હતી એવો મુમાર કાહડીજો છે. લોકોની જે કામાં સમાંયાની રાખવા પોલીસ તથા લશકરને હજર થવું પડીજી હતું. કરાવેલે વખતે બહુન સાથ લટકાવાનાં ઊ પલાં ઘરને એક મોઝાં ગાડાંમાં નાખી લઈ આવોઆ. તે ઊપર વાવડ જડેલા હતા, અને તેમાં મુસાફરોનો અસખખ તઈઆર હતો. તે મધે તરકારી, મેવો, મર ઘાં, બટકાં, તરાઈ, તકીઆ, કપડાં, હથોળા, સાંચા, સહી જરેલાં હતાં અને તે ઘરની આસપાસ વાવડજો ઠાંચેલા હતા. નાંદરે દરએક ખાહશમંદ મુસાફર પાસે થી ૧ હજાર રૂબંટ લીધા હતા. તેવા ૧૩ મુસાફરો આ બહુન સાથ ઊડવાને તઈઆર હતા. તેઓ વખ ત થતાં જ ઘર મધે ચડી બેસ અને વાંચનારી ખાંતુઓ અચરત થશે કે તેઓમાં આખરવાદી એક સીખી હ તી ! તેઓ બેસ પછે જેવી માંનશીકીર નાંદરે નીશાંણ કીધી કે જે મરદ લોકો બહુનનાં દોરડાં ધરી દીંગાએ લા હતા તેઓએ તે દોરડાં છોડી દીધાં અને લોકોની છુસખખતીનાં મોદારો વચે આ “રાખસ” નીચેનાં ઘર સમેત ઊંચે ઊડી ગયેછે. આ બહુને શારી મુસાફ રી કીધી હતી, કેમકે પારીસથી નીકલવા બાદ કેટલેક ક લાઈ જરમની દેશમાં તે ઊતરીજીં હતું.

બાણીતી સોઓ.

હુસી ડી મેરનનાં જવની કાંહાંની.

આખ એક રતન છે. પણ આંધણું માંણસખી જવેલું કાંમનું છે. જે પોતાની એ મોટી ખાંમી છતાં આ ફનીઆમાં રડીને ભલાઈ કરે છે હુસી ડી મેરન નાં મની એક આંધલી સી ઈસવી સને ૧૮૦૨ માં ઈંગ લંડ ખાને જનમી હતી. તેનો બાપ એક રજેંચ હતો પણ તે ઈંગરેજ જોરત સાથ પરણીજો હતો અને તે સી આ દીકરીનો જનમ આપીને તરણ મહીનામાં મ

રણ પાંખી હતી. એ રીતે કમનસીબ હુસી પોતાની માંને જોવા પાંખી નહી હતી અને તે શંકટમાં વલી તે નાં અધાપાથી ઘણે ઊંચેથી થયેલા હતા. હુસી બારે માતર એક મહીનાની હતી તેટલામાં તેને આંખનું એક દરદ થવાથી તે પોતાની બેહુ આંખ ખોલી બેઠી જેથી તે બીચારી માં વગરની છોકરીની બધી બરધાસ ત તેનાં એખલા બાપ ઊપર આવી પડી હતી. ચેરન હુસીને ઈંગલંડથી ફરંસ ખાતેનાં હીચેનસ નાંમનાં ગાંમમાં લાવી રહેલા તથા તાંહાં તેણે હુસીની બનતી માવજત લેવા માંડી.

હુસી પોતાનાં બધા બાપની મેહેનતથી નાંહાંની વચ્ચે વાંચવા લખતાં શીખી હતી. એક આંધળું મોંઘસ વાંચવા તથા લખતાં શીખે એ વાત દેટલીક વાંચનારીઓને અજાણ્ય જેવી લાગશે. પણ એ અચરતી માતર આપણનેજ લાગેછે, બાકી ઈંગિરોપમાં ક્યાં વીદીયા હોનરનો એટલા વધારોછે કે આંધલાં મોંઘસોનેબી ઊતમ દેવણી મહેલે. તેઓને વાંચવાની મોપડીઓ તદન જુદી હોજેછે, જેમાંનાં હરેકે ઊપરેલા હોવાથી આંધલાં મોંઘસો તે ઊપર પોતાનાં આંધલાં દેકવી દેકવીને તે અખેરોને ઈયાદ રાખેછે અને પછે તે એટલું સેહુલ થાયછે કે તેઓ સાધારણ મોંઘસોની માંશક તે વાંચી અને લખી શકે. વલી એ અપંગ છોકરી યુંક્તાં તથા વજંતર વગાડવાથી શીખી હતી. એનું કારણ એજ કે તેની સાંભલવાની ઈંદરી ઘણી સરસ હતી અને તે બોલખીતાંઓને તેમનાં પગલાં ઈયા દમ ઊપરથી નાંમ કહી આપતી તથા અગારી ઊપર બેસીને માતર હવાની હીલ ચાલ ઊપરથી તેણેના પારખતી હતી.

પણ હુસીનાં પાછલા, મોટાં શંકટના દીવસો વધારે નોધી રાખવા જોગે જેથી એ આંધલી ચોરતની છંદ ગીનો હેવાલ આજે એક કોહાંણી સરખો ગણાયેછે. હુસી જેમ પોતાની માં તેમજ બાપ સાથે બહુ મુલત સુધી જીવવા પાંખી નહી હતી. જારે તે ઊમરે વધીને જીવાં ન અને ખીલતી કહી સરખી થઈ તારેજ તેનો બાપ મરણ પાંખીઓ, જેથી આ ગરીબ છોકરીનો સંભાલ લેનાર કોઈ રહેતો નહી. તેનાં ઘરમાં માતર એકજ જીનો ચાકર પોતાની બાએડી સાથ રહેતો હતો અને હુસીનાં બાપે પોતાનાં બચાંનાં આંસરોનો સંધલો આ ધાર આ જુદા ચાકર ઊપર સ્થળને તેમ પોતાનાં

ખીજાંનાં આગલ ખોલાવી અરજ કીધી હતી કે “તેણે તેની ગરીબ છોકરીને હોડીને કંથે જવું નહી.”

બીચારી હુસીને પોતાનાં બાપનાં ગમ ઊપર ત બીજોબી અંદેશો હતા. તેને એક સગાંનો સારો વારસો મળીઓ હતો પણ તેની આંખ એવી રીતે રદ થઈ હતી કે તે બીચારી પોતાની દોલતને વીચારી શકતી નહી હતી. તેની સારી ખુબસુરતી હતી અને વલી જીવાંનીનાં જોખનમાં આવીઆથી બોલ એ રોનાનાં સરખા પરીતી અને મોહાખતનાં જીસા તેની છાતીમાં ઊભાતા હતા. પણ તેની સંઘલી ખુબસુરતી અને કાપેલીઅત છતાં ખાદ્ય એ તેનાંમાં એવી ખાપણ મેલી હતી કે કોઈબી મરદ તેનો હાથ પકડી દુનીઆમાં તેને તેરવી કાઢડે નહી. તેબી હુસીનો જીસો એક ચોક્કસ પુરુષ તરફ હતો એ અચરતી બરે હુંછે. તે પુરુષને બીચારી હુસી આંખિતો જોઈ શકી તી નહી, પણ તેનો અવાજ, તેની વાતચીત, તેની રીતલાંત, તેની નરમાય અને લાએકી એ સરવેએ હુસી ઊપર અસર કીધી હતી. તે દેનસ નાંમનો એક ચંચલ ચીતારો હતો અને તેનાં મરનાર બાપની હુઈઆ તીમો તે હુસીને ઘર વારેવાર આવતો હતો. તારથી હુસીએ તેને માટે મોહાખત પાંધી હતી, પણ તેમાં તેનું શું વલે ? તે ઘણીએના હુસીને તાંહાં આવવાનું મેલી દીધું હતું અને શું એવુંબી બને કે એ છોકરી પોતાની ખાપણ જાણવા છતાં તે ઘણી સાથ પસણવાની તેને ખાહેજ દેખાડે ? નહી. ધીરજ, ધીરજ, એજ ખોલોને હુસીએ પોતાની છાતીમાં કોતરીઆ હતા. એવી હાલતમાં ઘણાં મહીનાં નીકલો ગયેઆ.

એનેશક એવો બનીઓ કે આ વખત ઊપર ગાંમમાં એક નાંમીઓ ગવઈઓ ખેલાડી આવેલા હતા અને તેનું ગાએણ સાંભલવા હુસી પોતાની સાવકી કુઈ સાથે ગઈ હતી. હુસીની આ સગીને તેનાં બાપે મુવા અગાડી ખોલાવી હતી કે તે આવીને હુસીની સાથે રહે તથા તેની માંવજત કરે. પણ હુસીને એ કુઈ ઊપર કોઈ પીચાર નહી હતો કેમકે તે લાલચુ, લોલી અને ખુશાંમત ખોર હતી. તેની સાથે જારે હુસી ઊપરો ખેલ સાંભલવા ગઈ તારે હુસી એક ચોડરીઅન નાંમની પોતાની સહીને લઈ ગઈ હતી. તાંહાં એક હાથ ઊપર જારે હુસી ઊપરો ખેલાડીનું ગાએણ સાંભલતી હતી તારે ખીજા હાથ ઊપર તેને ખખર પરી કે તેનાં બાપ

ને પેલો મીતર હેનરી તાંહાં હજર હતો અને લુસી ગમથી દોડુ ફેરવતોજ નહી હતો. આ ખખરથી બી ચારી લુસીને તેનાં આગલા જોસાએ કૈવા ઈઆદ આ વીઆ હશે' પણ થોડા વારમાં બનાવ એવો બનીઆ કે ખેલ ચાલતો હતો તેવામાં જે જગા ઊપર લુસી બે ઢી હતી તે જગામાં આગની ધુમ પડી, જે સાંબલતાં વારજ લુસીની કુઈ પોતાનો જીવ બચાવાને લુસીને મે લીને નાંહાંસી ગઈ અને તેની શોખતાણ એડરીએનને બેસુખ થઈ પડી. અંને તેથી લુસીને હેનરીનું મીઠું ના મ બોલાવાની ફરજ પડી, અને તે પછે તેણે જોએડી કે આગમાંથી તેને તથા એડરીએનને બચાવનાર એ ચંગલ ચીતારોજ હતો.

આ બનાવથી બીચારી લુસીનું મન હેનરી ત રફ વધારે લાગું. હેનરીબી લુસી તરફ વધારે દે સતી દેખાડવા લાગો. તેને લુસીની ચાલમલાણ ત થા લાએડી એટલીતો પસંદ પડી કે આ ગરી બ છોકરી લુસીનાં અંધાપાની હેનરીને પેહેલાં ખ ખર નહી હતી. લુસી હંમેસ પોતાનાં મોઢા ઊપર ધુરબો રાખતી હતી, જેથી તેની ખાપણ દુરથી જણા નહી હતી, પણ જારે લુસીની એ ખાખી તેણે જોઈ તારે હેનરીએ કાંઈ લુસી ઊપરથી મંન ઊતા રો કીધો નહી. તેથી ઊલટું તેને વધારે દુઃખ આવાવવા લાગી. તે દુઃખઆને લીધે હુનેનો તે જોએઆ લુસીનો ગોલાંમ થઈ પડીઆ. ફરતાં હરતાં તેનું બધું ધેઆન લુસી ઊપર હતું અને તેને લુથ પકડી ચલાવા ને તથા તેને બીજી સઘલી સગવડ કરી આપવાને હે નરી ઘણો ખંતી થતો હતો. એ ઊપરથી લુસી તે ની ચાલને પોતાની કુઈની ચાલ સાથે શરખાવી જો તી હતી. તે વીચારતી કે “મારી ગંગી માતર ખાહેર થીજ પરીતી દેખાડેછે, પણ ખરી પરીતી આ જવાં મરદનીછે, કેમકે તે મારી કુઈની માફક માતર મોહાડે થી બોલીનેજ બેસતો નથી, પણ મારી ચાકરી કરવા લાગેછે. જો ખોદા તે મને ચાહતોતો નહી હોએ? પ લુ હું આંધંબીને ચાહીને તે કરશે શું? અલબત્તાં કદા ચ મારી ખાપણની તેને દરકાર નહી હોએ અને તે સમજતો હશે કે એ ખાપણ છતાં મારા શુણ મારા છે એટલે બસ. ખોદા કરેને માટે વીશે તે એ વીચા રે!” પણ તેમજ ખરેખર બનતું હતું. જેમ લુસીએ હેનરી ઊપર પરીત ખાંધી હતી તેમજ હેનરી લુસીને

ખરાં દીલથી ચાહતો હતો; પણ એ બધે જણ પોત પોતાના જુસા એક એકને દેહવાની હીમત કરતાં ન હી હતાં. અંતે તેનોખી વખત આવીઆ. એક સાં જે તેએ લુસીના ઘરની અગાસી ઊપર બેસીને વાત કરતાં હતાં, તેવામાં લગણની વાત નીકલી અને તે વ ખતે હેનરીએ આંસુ ભરી આંખોથી લુસી તરફનો પો તાનો સઘલો જુસો જાહેર કીધો. આ વખતે બીચારી તે આંધંબીને ઘણો દીલાસો લાગો. તેણે આજ સુધી સરવે સાથે ભલાઈ કીધી તથા અંધાપા છતાં પોતાના પઈસાથી લણા ગરીબોને શએદ કીધો તેના ખદલા માં જોએઆ ખોદાએ તેને માટે ભરથારનું નહી ધારે હું સુખ મોકલીડી”. તે દીવસથી હેનરી અને લુસી એકએકસે પરણવાને કહુલ થયેઆં.

પણ આ વાત લુસીની કુઈને પસંદ આવી ન હી. તે લુસીને એક સગા સાથે પરણવા માંગતી હતી તે એટલાજ માટે કે લુસીની દોલત પારકે ઘર નહી જાએ અને કુઈને પડતો તકાકો બંધ નહી થાએ. એ ટકા માટે તે સીએ લુસીને ખોટું ખોટું સમજાવા માં ડીડી. “જુવો બેહેન લુસી, એ હેનરી કાંઈ સાદું મા લુસ નથી. તે ખાખખા તમારા પઈસાને ખાતર તમારી સાથે પરણવા નીકલીઆછે, ખાકી તમેજ વીચાર કરો કે જારે તે પોતે એટલો જુખસુરત અને જવાંનછે કે તેને નસી બેસડીથી સરસ ખાએડી મલીઆ વગર રહે નહી તારે ખાખખા તે એક અપંગ એરત સાથે શા માટે પરણે?” આ વાતથી લુસીનું મન ફરીડી, પણ તે જારે હેનરી એ શાધી કાઢડીડી તારે લુસીએ ખરેખરી હીકત ક હી દીધી. તેથી હેનરી ગુસે થયેઆ નહી. તે બોલી આ કે “વીચારી લુસી જેમ તારી કુઈ દેહો તેમ આ ખી કુનીઆં દેહશે. લગણને તેએ એટલું નજીવું ગણેછે કે તેએ તેના એવા હલકા અરથ ઊઠાવે. લુ સી ખડુંછે કે મારી પાસે પઈસા નથી અને તેથી કુ નીઆંને બોલવાનું શવેહે—પણ કસમ ખાહીને દેહુ છડી” કે હુંબી ધંધો ચલાવસ, પઈસા ચેલવસ અને તાર પછીથી તારીજ સાથે પરણીને કુનીઆંને તેની લુ લ દેખાડશ.” આ વાત લુસીને ઘણીજ પસંદ આવી, માટે તેણે પોતાની એક વીડી હેનરીને વીચારથી પે હણવી. તે દીવસથી તેએ જોએઆ અદરાર સુઝાં.

રમુજે કુરસત.

શીશની હરચો,

જો તમે નાવ જાણવા ચાલો તો હું

માં તાનાં ૧૦૦૫ થકી કંહુંકે લેતાવલ

સારી નથી. અગાધી જારે મારી રહેન

વાનાં વીજથી હું ની

ક્રી, તારે ૧૬૧ મારો ગુણો ઊ અને

૧૨ જતાં એક આવી લાગી, જે

માંનું થણું તોફાની હવું, જેનું એક

૫ ભાગેલું હું અને ૬

મહાપ્રેલમાં હતાં. તેથી હોડતાં હું એવી થાકી કે ઘર

જઈને પગ પડીયા અને થણું સુધી

માં આનો રસ ને કુધ સેવીજી.

સવાલોનાં જવાબ.

(છુલો ગમ્મા આંકના સવાલો)

૧. ૬૨૬—૨૬—૬૨.

બુગોલનાં સવાલો.

૧ આઠિઠ, ૨ સેતારા, ૩ હેલત આખાદ, ૪ કને આ કુમારી.

પરચુરણ બાબદો.

એદાંનો અથ—છેલો ગણતરો પરમાંજી એખલાં લ' ડન ચેહરમા દર વરસે ૧૮૦૦૦૦૦૦૦ મેડાં ખપેછે અને એટલીજ બીજી શ'ખીઆ જો આખાં દેશને મારે ગણીએ તો ઈગલ'ડનાં દર વરસે ૨૦૦૦૦૦૦૦૦૦ મેં અમ્મન મેડાં ખપેછે. અલખતાં તેનો ઘણો મોટો ભાગ લોકોનાં ખા પામાં જાયેછે. એક, એ માંજીસનો ઘણો પોશન કરતો અને અગતનો ખોરાક ગણાયેછે.

બુચના ગલીઆ—ઈશોપમાં હાલ દરરોજ કાંઈને કાંઈ નવી શોધ થાયેછે. હુમણાં વેલાત ખાતે બુચમાંથી ગલીઆ બનાવવાનું શરૂ થયેછે !

સીખાંબણની ધાત—“સઘથી ધાસતી ભરેલી બ દી તકે જ નેક્રીનું દોલ ધાલતી હોએ.”

“જે માણસ એકાંતપણે પોતાને આભરવાસો ગણી શ કે તે માણસ દુનીઆમાં આભરવાસો ગણાયો.”

“જે માણસ ગરબ કરતાં વધારે કાંતની પ'ચાતી કરે છે તે માણસ ગરબ કરતાં વધારે પરીનાંમ ભોગવેછે.”

“મનગળને વીચાર કરતાં, અંતકરણને દબેઆ કરતાં અને દીલને કાંત કરતાં શીખવો.”

“શ'કટ ખનવાની શકતી નહી હોએ એ સઘથી જો ટું શ'કટ જાણુ.”

શોકારી માંજીની—જેમ શોકાર કરનારા કુતરા હો એછે તેમ શોકારી માણવીએ પણ કેટલાક સપુદરોમાં વસે છે. તેની શોકાર કરવાની રીત અન્યથા નથી. જો રે કોઈ ખડક કે જાહાડ ઉપર એકુ જાહીનું પરાંણી મેઠે લુ હોએ તારે તે પેટલાંતો ધીમથી તેની નજદીક જાયેછે અને થોડેક તકાવતે ઉભી રહેછે. તે પછે પોતાના શોકાર તરફ નેમ રીકીને એકદમ મોહામાંથી પાંજીની એક સોને તીરની આંક કે હોરેછે જનાં આંખકાથી ને પરાંણી દુડી પડેછે અને પછે તેને તે માંજી ગલી જાયેછે.

અંદર—કેટલાક ફીલસૂફો ચ'દર વીસે અજાએખ જીવો વીચાર રાખેછે. તેઓ ધારેછે કે આપણો ચાંન અસલ કોઈ પુછરીએ તારો હશે, જે પછે સુરભની આસપાસ ફરતાં તે ધરતીની એટલો નજદીક આવીએ હશે કે જ્યેથી ધરતીએ તેને પોતા તરફ ખેંચવાથી તેની ગતી બદલાઈ ગઈ અને તે દનીઆંતી આમપાસ કરવા લાગેા હશે.

એક ગાંધી બીજે ગાંધ વાત કરવાની રીત—
ઈંગ્લંડમાં એક ધણીન અનઅન્ય નવી ઇફતી થોધી કા હાડવામાં આવીછે, જેની દુરનાં ચેરેરવાલાઓ એક સાથે મોહોડે બોલીને વાત કરી શકે! એનાં વીનલીનાં તારનાં સરખી ગોડવણછે. એક સાંચાની નવી આગલ મોહા કરીને જે મોકસ ગાએણ ગાએણ હોએ અને તે સાંચાને બીજા દુરનાં સાંચા સાથે જોડીએ હોએતો ઉપલુ ગાએણ તે બીજા સાંચામાં વાગેછે અને સંભલાએછે. આ સાંચાની હજુર તપાસ ચાલેછે અને એવી વકીછે કે જેમ ગાએણના રાગ એક ગાંધી બીજે ગાંધ નજ શકેછે તેમ વાતચીતના બોલ પણ જુદે જુદે ગાંધ સાંભલી ગકાયે!

ઓગણચાલીસ છોકરાંની માં—સપેનદેશમાં એક વધદની બાએડીએ દુનખાં તરણ છોકરીઓને એક દમ એકદમ વખતે જનન આપીએછે. આ તરણે જોડ મેહેને તનદરોસતછે. ઉપલી સી ઈડ વરસની વએની છે, પણ અનઅન્ય જેવુ એછે કે બધી મહીને તેર વખત તેણે એ પરમાણે તરણ તરણ બચાં જણીઆંછે! જે આ હકીકત ખરી હોએતો તે સ્ત્રીનાં ઉઝ બચાં પએઆં, પણ તે માંનાં કેટલાં જવેછે તે છપાએઈ નથી

હાથે ઊતરતી પાંખીઓ—કેટલાક હાથઆત ક બીજાછે જેમાં સરવેનાં હાથને છ હ આંગલાંછે અને વલી એલાદની એલાદ મુખી તે પાંખીઓ ચાલુ રહેછે. એક સી જેને છ આંગલાં હતાં, તેણે અગીઆર બચાં જણીઆં હતાં, જેમાંનાં દમ બચાંનાં મેહુ હાથે તથા અગીઆરમાં બાલકને એકજ હાથે છ આંગલાં હતાં. એક એવા કબીલાની નોધ લેવાઈછે જેની નવ એલાદ મુખી બચાંઓનાં આંગલાં અને અઝોડા નખ વગરનાં તથા જોડાએલા હતા. આસઠરીઆના સેહુનસાહી કબીલામાં બાર એલાદ ઘઈ ઉપસો હોત ઉપસેસો રહેએછે.

ધરધટુ ખોરાકીઓ, ઈતીઆદી.

કાંદાના અચાર—મેહેલાં કાંદાને છોલીને તેની ના હાની કાતરીઓ કરવી અને તે કાતરીઓને એક રકાબીમાં પાયરવી. તે પછે તે ઉપર થોડુંક નીમખ લખરાવવું. પછે આસરે અરથો કલાક થોખીને જે ખાડું પાંછી થાયે તે કાંદાની નાખવું અને કાંદાને એક બરનીમાં ભરવા. તેની ઉપર ગરમ કીચેસો સરકો નાખવો, પણ તે સરકાને ઉકાલતી વખત તેની અંદર સરકાની દરએક પેટે સવા તોસો કાલાં મરી, સવા તોસો ચીનીકપાલા, અરથો તોસો લવંગ અને અરથો તોસો મુંક બેઝીને તે સરકાને ઉકાલવો. એ રીતે બનાવેસો સરકો અચારની ઉપર આવે તોહાં મુખી તે કાંદા ઉપર નાખવો અને પછે તે બરનીને ગરમ મુલા ઉપર એકુ મે દાહડા ડા રહેવા દેવો. તોહાંથી ઉંચકીઆ બાદ બરની ઉપર મો હોરો કોપેલી મચમનનું કપડું બાંધવું. એક મહીનામાં તે અચાર તઈઆર થશે.

દરાખની જેલી—એને ખારે છેક પાકેલી નહી હો એ એવી દરાખ લેવી. તેને સારીપહે ધોઈને પછે તેમાં નું પાણી ટીપાઈ દરાખને મુકાવા દેવી. તે પછે તેને એક મરોડીની બરની ઇઆ પાટમાં નાખી તેને ગરમ પાંછીની એક કીટલીમાં ઉકાલવા મેલવી, પણ સંભાલવું કે પાંછી પાટમાં દાખલ નહી થાયે. જરે દરાખ ફારે તારે તેને એક ક્લાંનીલની કોઠલીમાં ખાલી કરવી, અને તેના રસને એક હંડી સ્કાબીમાં ટીપાવા દેવો, પણ તે દરાખને દાખવી અથવા નીચવવી નહી. જેવો બધો રસ ટીપાઈ રહે કે તે માં નેટથી પેટ રસ હોએ તેટલી દરએક પેટે રોહોડ રત લ સફેદ ખાંડ તથા એકક ઇંડાની સફેતી કાલવીને નાખવી, તારપછે તે સીરો થીમેથી ઉકલે એમ મેલવો અને જેવો કકરો આવે તેવોજ સીરાને મુલા ઉપરથી ઉતારીને આસતે રહી ને ઉપરની પરી કાહોડી નાખવી. તેને વલી પંદર ઇઆ વીસ મીનીટ ઉકાલવા મેલવો જે પછે તેને જરા પાંછીમાં નાખી તપાસવો કે જે તે ડુબી જએતો વધારે ઉકાલવો નહી, પણ તુરત તંબલરોમાં નાખવો અને ઇંડાની સફેતી લ લગાડેણું એક કાગળ મોહોડાડી તે ટંબલરોને તકકામાં મેલવાં.

ભણેલી સીપર સામુવું પડેલું કુખ.

"લજના નહી થાય લગાર કામણ મન કસે" એ રામ

સહેતાં સામુ નણંદનું કુખ, ગયો મુન જનખારો,
કહુ કરતાને વદી મુખ, આપી મુનને તારો; રેક.
સામુ ખારી બહુ નકારી, જારી કુખ કરનારીરે,
ડુનીયામાં દીકી નર નારી, હારી એથી હું બારી,
વીતી વાત કહું.
કામ કરતાં હું અકજાબું, જલ્દિ જરા હું ફરવારે,
સામુ નણી ઉતર દે સો, વઢ આવે ચીદ કરવા; વીતી૦
જે જે વરુ જોઈતી કરતી, માગતી તેહ તમાજરે,
કામ નથી એવું કહું લડતી, આપતી ઉતર આખ; વીતી૦
મીઠા વમનથી વાત ન થાતી, જતી તર્ત ચીડાઈરે,
વેહેન ધાલીને વળતી વીખાતી, આપી હું અકજાઈ; વીતી૦
બે જણુ લામની ભેગી જળનો, કરતી હાથ કસેયરે,
ત્યાંહાં જઈ સામુ ભેગી જળતી, ફાણી નઈ હમેચ; વીતી૦
સામુ નણી મુનને સાંચે, આંચે ઉતર અવજારે,
મોન કરેને ઘરમાં માંચે, ચાંચે નહી મુન કસા; વીતી૦
કપને મારે અવવણુ દહેતો, તેતો નવ સખાઈરે,
એવું કુખ અતીથે દેતાં, સહેતાં હું અકજાઈ; વીતી૦
સકેમાં મને સાહાય ન થાતી, ઉઘરી સલા આપેરે,
તેથી ન આંચે મારી છાતી, પછી પોતે કહું થાપે; વીતી૦
કરતાને કર જોડીને કહું, હું કુખ દરીએ છુડીરે,
તે કુખથી હું દુર કેમ થકે, રહુ સામુથી જુદી; વીતી૦ વાત કહું.
મે. ભો. ના.

માહવારી ખબરોનો સાર.

(તારીખ ૧૫ મી ડિસેમ્બર ૧૮૬૩ થી ૧૫ મી જાન્યુઆરી ૧૮૬૪ સુધી.)

આ માહીતીમાં સરકારે પાતાના પગાર દાર નોકરોના પગારમાં ચોઢવારીના મળ બધી વધારો કીધા હતા એ વધારો ૫ રૂનાણુ મુજબ હતો અને ૩૧૦ ના પગારવા લાના દર માંથી ૨૫ રૂના ૩૨૦૦ ના પગાર રવાનાને ૫ રૂના વધારીઆ હતા આ ડાંગ થી ગરીબ લોકોને નસાથી ધીરજ આવી હશે

મુંબઈમાં ચઢકતી કલવણીના વધારો કરવા માટે સમાપેરી "મુંબઈ ઇન્ડિયન ટ્રી" નાખની ખરેખરના દાખબ થનારા વી રીઆરથીઆતી જે પરીખશા છેવી યઈ હતી તેમાં ૫૬ ઇકરાઆ પસાર થઈઆ હતા એમઈ ૪૨ હીડુ, ૧૨ પારસી અને ૨ મુસલમાન હતા

આ દેશીયો ઇંગલંડ જે ૩ જાન્યુએરે તે આ કચરો તથા બીજા ખાલ જરવાનો હી આના વેચારીઆના રવઇઆ પડી ગઈઆ છે તેના અપકાપ કરવાને મુજબની સર કારે એક ધારો પગાર કાઢીએ અને તે ધારે આ મહીતીથી અજનબ લાવવાની ડી કલણ થઇએ એ ધારા પરમાણે હીનાં અને દેશાવરના ૩ દાખવાના કારખાવાલાઆને હવેથી પરવાનો લેવો પડશે અને તેના જે ૩ દાખાએ તે ઊપર સરકારના ખાણરા ચાકાસી રાખશે કે કાઈ લેવડેય તેના નહી હોયે અને જે તેમુ ખાલખ પડશેતો સજ થશે

જરનોસતી લોકોના કંટલાક દસપુરો અને બીડગી પાસે જ દની, સમકરીન બા શાની અને નીંછ આવાના વખતની પણ અ ગતની જે કાંમા પડકીતે, તે એકકી કરવાને સરકારે ડાકર હાલોને મુસરતે તર ૨૨ રૂવા ચોકલીઆએ આ ઇજારોખીઅ ન જરનોસતી ધરખ મારીપકે મખજેતે ત થા ઘણા પારસીઆ કરતા તેના અબીઆ સ માટેએ તેણે દસપુર હોડામળને ગઈ લઈને મુસરત તથા નાશારીના ઘણી ખાલ કીધીએ તથા કંટલાક પુસતકો વેચવીઆએ.

હીઆંની રેવેની એક રેનના નાલે આગ ને ચોટી કળ બની હતી તથા જે થી મે જુવાન પારસીઆ મરણ પામીઆ હતા તેનાનો તરીકો પારસી પંસતતળ પે હાચખાનાવાલો કંટલાક દીસસ મારાં સો ગવી ખરણ પામીઆ હતા તેનો લાસ હી પર કારોનરની જુરી બીડી હતી, જે વખતે લ'આણ તપાન કરતા એમુ ખાદખ પડીકા કે આ પારસી બરે જખની થઈએ તારે જે તેણે પોતાનો પગ કાપવા દીધો હતો તેના જવની આસા રેડેતે માહા નસીએ

કાકરો બરે પાકાકાપની વાત કરેએ તારે આપણુ લોકો એકલીતા હીડ નતાવેએ કે તેના જે જખ બધી શકે તેનીથી ખુવારી થાએએ વલી ઊપલી જુરીએ તપાસ કર રીને એમુ બરે કીણ હુગ કે નો રેવેવેવા લાએએ લાઇન ઊપર ગારી વા બરી હ તેતો પેલી લેસ પાકા ઊપર કલાચ આવી શ કતે નહી અને આ કળ કલાચ બનતે નહી

લાડુતી ગાડીવાલાએ ઘણી વખતે લોકો પાસેથી ચોટુ બાકુ માંગેએ એવા એક ગા ડીવાલાને પાલીસખા દડની સજ થઈ હતી કેમકે તેણે એક બાકુને એકસ જગ્યાએ આ લઈ જવાને હવેથી જાએએ બાકુ આ ગીણ હુગ સરકારે જુરી જુરી જગ્યાએને માટે એ લોકોને બાકુને દર બાધી આપે લેએ, પણ બરે તેએ ખવાઈ કરીને વધારે માં તારે તેએને પાલીસખા ઘસડી લાવી મળ કરવી ઘટેએ

"જેલોશીય" એ ખાલ વાચનારી બા નુજીએ કલાચ માખરીઆ હશે વેળા તની ચોટી ખરેસાએઆ એવો વારોએ કે ને ઘણી એકમ કેસવણી લીએ તેને તેના ચોટાન મુબી પડખાવવા આ કો, જેની તેને યે જરવા માટે જેડેનત નહી પડે, પણ વીરીઆ શીખવાનુ બરી રખાએ અને શીખી શીખીને લોકોને ગઈએકરે એવા પ લાક વખેન જુદા જુદા થમી પુરશે આ પેએ અને તેને "જેલોશીય" કેડેએ મુખ હખા એવી મે "જેલોશીય" થઈ હતી તે માની એક ખરનાર ગવરનર જેનજલ ના માની હતી ને મધે રોડ દાદાબાઈ ખરોજ જીએ ૫૦ હજાર રૂપીઆ તથા બીજ ગર હસથાએ ચોટી રખો બરી દોડોડાખા ૩ પીઆ કીધા હતા બીજ "જેલોશીય" શે ક સોમળજ પેગતનજ રખાજ કાચકલએ પોતાના બપવાને નાખની કાકાડીએ જેના તેવણ ૧ લાખ રૂપીઆ આપીઆ હતા એ "જેલોશીયો" મા મરકાર એકલીન ૨ કા વધારી આપશે

આ દેશનો નવો ગવરનર જેનજલ મર અને લારમજ તાં ૧૨ મી જાન્યુઆરીને દી ને કલકતે આવી પુગા હતા તે નાખદારને માહા રાણીજીએ મુંબઈ, મધરાજ અને બીજ જગ્યાએના કાકમની ઊપર કસપીએએ અને તે બધા રૂના આણસ

નેકનામ ચેડે કસતમજ નખચેદજ જીજ બાઈએ દોડોડ લાખ રૂપીઆની રકમ સરકાર મા બરી હતી તે એકથા માટે કે મુખમંથી તરણ અને કલકતા તથા ખપરાજથી ખડી

ને મે વીરીઆરથીએને પારીસરને ધવો શીખવા તેખાથી વેચાત ચોકપયા એવા દરએક બજાને તેના ખરચનાં ૨૦ હજાર ત થા પસાર થવા પછે તેનાં ઇનાખના ૧૦ હ બર રૂપીઆ મજશે સરવે શકતીવાલા આ ખાખાની શરએએ કે પાતાના દીકરા દીકરી ને વેચાત ખાતે શીખજા તથા શરવા ચોકપયા

હી ફરેતાંના અને ડીમેટ વચેના રસતા ઊપર કામ કરનારા આખરે ૧૦૦ મેગારી એ, તે તરર કરા અને ખરજતુ તોશણ થ ઇ આવાથી તેના દુદાઈ ગમએઆ હતા એ ખાણરા દુનના એક ગાખના રેડેતા હતા, પણ તાંહા તેએ પાચ છ બજા મંડીને એ કે બાએડી રાખના હતા, જેવી તાંહા વખ તી વખતાં નહી હતી, અને હવે ઘણું ખર હો મરી ગીઆથી તાંહાની વસતી તેથીથી એાઈ હતી

જે જે વીરીઆતા ઇઆ ખીજ ડોતર ના મીખીએ ધધા શીખવાના વીઆરથી વે લાત જવા માહાતા હોએ, પણ પાસે ખરખ ના મઈસા નહી હોવાથી જઈ શકતા નહી હોએ તેએને ઘોડે વીઆએ નાણુ હીરવા ને એક કપની ઊખી થઈ હતી એ કપ નીના રકમા દેડગાડ શોડીઆએએ ચોટી રકમે આપી હતી

રોડ સોમળજ નખચેદજ જીજબાઈએ મુસરત માટે ચોટી ખરજે ખરેસાને આ ટે ઇમારત બાધવા સાચ ૫૦ હજાર રૂપી આ આપીઆ હતા.

મુસરતા ઇકરીઆને ડીતખ કલવણી આપસ માટે રોડ રાએમદ દીપચદ એક નીશાલ ઊવાડી હતી

એજે રોડેરનાં લોકોને શરવાનો એક બરેખ બાલ બતાવાને સેઠ પરેખચદ રાએ અદે ૫૦૦૦ રૂપીઆ આપીઆ હતા

પોહોંચ.

"મી ડીપીઆગો મુચના"—આ એક નાકરો અને અતી ડીપીઆગી ગર થએ તે મધે મીએને લગના જુદા જુદા દરદી ની ઘણી અછી સખસ આપેસીએ દરએક દેશી સીએ પોતાની પાસે તે રાખવી પટે કવી હીરાચદ કાતરની કવીતાનુ એખા નીજ નીજએ પોતાને એ ગાખનીએ એક ના દીઆ મીએ પોતાને મરમે છપાવીડી આ ટે તેને માખાસી પટેએ

ખી—અપીતા નાસાએએ ઇકરીઆને માટે બનાવેલી કવીતાનુ આપીતાની પુજી.

સ્ત્રીબોધ.

પુરતક ૮ મું.

રેબરવારી ૧૮૬૪

આંક ૨ જો.

ધીરાં કાંમ સાહેબના.

અથવા

સાંમહું, શંકટ અને સાંમહું મુખ.

એક વારતા.

પરકશ્ય ચોથું.

અરજસપ અને આસક્રંદીઆર.

પેલા દમ્યેઆણુ દોસા અરજસપે અસક્રંદીઆરને ધરમાંથી જતો રહેવાનું ઘણું સમજાવીઈ પણ એ જીવાંત છોકરાએ હજુર નાથી હા નહી કહેઈ. તે અક્સોસ કરવા લાગે કે “અરે ખોદા! મારા ઉપર કેટલો જીલમ મુજરે છે! કેવું અનધરદુ છે કે ને ઘણી મરવાને તઈઆર છે, નેતું આ ફનીઆમાં કાંઈ કામ નથી અથવા ને કસી પરકારે આંણસ જાતને ઉપીઓગના લાગતો નથી, તેને-તું છવાડે છે, અને નેઓ ઘણું કાંમનાં, નેઓ ઉપર કુટુંબ પરીવારો ને આધાર, નેઓ પરજનાં નહલકતા હીરા, તેઓનું મો હોત બખશે છે. આમઆ પાદશાહા કેકાહસનાં મલ સાથે કુસતીનાં મેદાંનમાં હું લડવા ઉતરીઓ, તે જતે વાતે નહલીથી મારો નીકાલ કાહાડવા, પણ વલી પાછો હું દોલતો રહેઓ છઈ. હું નહી મરી ગએઓ કે નહી છવીને શુખી ધએ ઓ, પણ એ બે અર્થતની વએ નેવોને તેવો ફખી રહેઓ છઈ, એર પેલી પરીજદે અને નખમી કીધા છે અને મારા ધરનાં બારણું મારી સાંમે બંધ છે. રાજએ પરીતી ઉતારી નાંખી છે અને મારો સુજો બાઈ મારી સાથે વેર લઈ બેઠો છે. એ કેવું શંકટ!!”

અસક્રંદીઆરને આ ગમનાં ગીરકાર ધએલો જઈ બલા અરજસપથી થોલી શકાએઈ નહી. આ જુતે પોતા નાં અયપણથી અસક્રંદીઆરનાં બાપની યાકરીમાં હોતો, અને તે આ છોકરાને ખરાં દીલથી ચાહતો હોતો. તે અસક્રંદીઆર ઉપર જીવરતી ઝેરઘનસાકીઓ સમજતો હોતો માટે આ વખતે તેનો સુજો ઉભાઈ આવ્યાઓ અને તે આંખમાં આંસુ લાવી ફરીથી કાલાવાલા કરતો બોલીઓ કે “એ દોસત, તારા ભાઈએ તુંને આને આગમાં બાલવાનો કસાવ કીધો છે વાસતે તું અગાઉથી નાહારી જા.”

અસક્રંદીઆર—પણ અરજસપ હું માફ પોતાનું ધર મેલીને કાંઈ જાઉં?

અરજસપ—જો અસક્રંદીઆર તારૂં કાંઈ એખ હું ધર નથી અથવા આ ગાંમ તે કાંઈ આખી ફનીઆ નથી. તારા સરખા ઘણાં ફખીઆરાએને આ મોહોલી મોહોલી પરથવી સમાવી શકે છે વાસતે તુંને એખલાને નાં પાડી ભુખે મારશે નહી.

અસક્રંદીઆર—અને આ રાતને વખતે, જરે પડીઓ પોતાનાં માલામા ભરાએ તથા જરે પડુઓ મીડી નીંદ કાહાડે, તારે હું—હું નરીમાન બીન પેશોતનનો છોકરો—માફ ધર છોડી, મને વારસામાં મલેલી દોલત મેલી બાહર જાઉં. આ ફનીઆમાં શું ઇનસાફ નથી કે માએ નણીઓ ભાઈ મારા લોહીનો તરસો ધએઓ છે અને મારી ઉપર માટે તેવો જીલમ પાડે છે. તે મારા કરતાં ઉમરે વડા આવીઓ અને મારા મરનાર બાપની મીલકત તેના સવા પીનેમાં રહી, તેથી શું તે મને એવો હલકો ગણશે?

અરજસપ—બલા અસક્રંદીઆર તું એમ ના પુછ આ પુછવાને વખત નથી. તું બીહીમાં પડુ જા. અરે તારા નનમથી મેં તુંને મારા મોલા ઉપર લઈને રમાડેલો છે. તારી હોશીઆરી અને હીમત ઉપર હું મારી આન આંખે તાજીબ ધતો આવીઓ છઈ અને આન મોહાડે મેં આફરીન કીધેલી છે. અને હવે, તારા ઉપર એક આપણુ દ ભાઈની સતા જઈ મારો જીવ બલીને ભરામ ધાએ છે. પણ વલી તુંને, મારા વાહાલા શેકનો વાહાલો દીકરો, આ ને તારા બીજાનાં ઉપર બલીને રાખ ધાએ એ જોતા મારી આંખે આંધલી થશે. અસક્રંદીઆર તું સમજ, તારી ઉપર દમ્યેઆ લાવીને હું કહું છઈ કે તારા ભાઈએ તારું બીજાં સલગાવાનો સંપ કીધો છે માટે આ ધરમાંથી નીકળી જા.

અસક્રંદીઆર—પણ અરજસપ હજુરતો હું જીવાં ન બચું છઈ, હજુરતો મારા દાંતમાંનું કુષ સુકાએઈ નથી અને તેવામાં તું મને જવા કેહે છે એ કમ અને? મારો ભાઈ મને હમણાં કાંઈ થોરો બાલે છે કે આગમાં બલવાથી હું બીહું. મને તે માતર થોડું ઘણું ખવાડીન જાણે છે. તારે હું આ ફનીઆમાં અવતરેલો શું કાંમનો? એમતો એ નાં તમેલામાંનાં યોડાખી ખાઈ જાણે છે અને તેઓ તથા હું વએ તારે ફક શું? અરજસપ તે પોતે બાહર ફરે છે

અને અને ઘરમાં ગાંધે. તે પોતે સારી પમ્પે પુલ ઉપાડે છે અને તેને કાંઈ આપતો નથી પણ તે ઉપરાંત અને કુદરતે જે બખ્ષોશ કીધેલી છે તેને માટે તે મારી અદખાઈ કરે છે.

અરજતસપ માહુતો કે જેને રીતે અસફ્તીઆર ઘર નો બાહર જમ્મે એટલે બસ, માટે તેને હજુર સમજવાનું બાકી રાખી નહીં. તેથી જારે અસફ્તીઆર નહીં સમજાવે અને ફરીઆદ કરવા લાગે કે “મારી પાસે કાંઈ પછસા નથી હું બાહર નહીં શું બીખ માંગુ ?” તારે અરજતસપ પોતાની પેટીમાંથી પોતાની નાંખાંની ચેલી લઈ આવીએ અને કેહેવા લાગે કે “જે અસફ્તીઆર હું નીઆની તું ફીકર નાં કર. મારી પાસે આ પછસા છે તે તારા આપનાર આપેલા છે અને મારા પગારમાંથી માત્ર પોશાણ કરતાં બાકી વધેલા છે. જારે ઘડપણ અને ના તવાંનીથી હું ઘર ભેષું તારે કાંમ લાગે એવા વીચારથી મેં તેને એકડા કીધા, પણ તેનાં કરતાં હમણું તુનેજ આ પવાથી તે વધારે કાંમ લાગશે. લે લાઈ આ પછસાથી હું નીઆમાં તું જાહાં જશે તાંહાં આસરે પાંચશે.”

પણ નહીં—અસફ્તીઆર હજુર પીગલીએ નહીં તે પુછવા લાગે કે “જારે સંગે લાઈ અને ઘરની બાહર ઠા હોઈ તારે કોણ પારકાં માણસને એટલી ગરજ પડી છે કે અને પોતાનાં ઘરમા રાખે ?”

અરજતસપે જોએ છે હવે એકજ ઉપાએ બાકી રહે એ અને તે આ પરમાણે દેખાડવાની તેને ફરજ પડી, “અરે નાંદાન—જે તું સેખતીથી બીહીતો હોએ તો હું તારી સાથે આવવાને તજ્જીઆર છઉં. મારી યણી ખુશી છે કે તું સરખા મારા શેડનાં એરાગની સાથેના સાથે રહે” અને તે થી હું કસમ ખાઈને કહું છઉં કે તુથી હું છુટો પડશ નહીં. તું કમ્બલ થા, મોહોતમાંથી બચી જ અને તારી ખીજમતમાં હું આગલ છઉં.”

અસફ્તીઆરને એથી વધારે શું જોઈએ ? પોતાના નહીં નોરની સાથે આ અકાફ્ત ઘર છોડીને નીકળી જવા નો તેણે ઠરાવ કીધો, પણ પેલી રૂપાલી શાહાજી શીરીન તેને ઈઆદ આવી જેમ જેમ વખત જતો તેમ તેમ તેના હાથ મેલ વવાની જોગવાઈએ એકાધી થતી ગઈ અને તેને મોહોવાની વ કીધી બીચારો અસફ્તીઆર તદન નીરાસ થઈ ગયે. તેણે ઘર છોડી જવાનો ઠરાવતો કીધો પણ તેનું મન ધમ્મ પચુ થવા લાગુ.

પરકરણ પાંચમું.

આગ ! આગ !

મધરાતનો વખત છે. મરનાર નરીમાંનના બાગ અ ને મેહુલમાં એકાંતપણ રાજ મલાવે છે. એકીબાન, જેણે મોરો વખત સુધી દરવાજા આગલ મેસીને ગીતો ગાયે આં હતાં, તે હવે જુકડવા લાગે છે. ઘરમાંની બતીએ જાં ખી રોશની આપે છે અને ઉજાસ કરતાં અધારાનો લાગ વધારે છે.

એવી મધરાતને વખતે અસફ્તીઆરનાં સુવાનાં એ રડાનું બારણું આસતેથી ઉઘડીને અને બે માંહસે અ દર દાખલ થયે. તેઓની આંખ દાખલ થતાંવાર બી

છાંનાં ઉપર ગઈ. અસફ્તીઆરનો પલંગ એરાગની એક બાજુએ હતો. તે ઉપર મધરદાંની નામેલી હતી અને આસપાસ કેટલોક સાંખાંન હતો. તે પલંગ તરફ જતાં વાર આ માણસે એ ખુશીની નીશાંન દેખાડી. તેઓની સઘલી વાતચીત નીશાંનમાં હતી, અને જુગા માંહસની પેઠે અસારતથી દરએક કાંમ કરતા હતા. તેઓએ કુરડી નગાંથી જોએજોતા અસફ્તીઆર પલંગ ઉપર સુતેલો હતો. તેઓ આગલ ગયે. અને તેથી એવાં હલકાં કરમે કે જોએઆ જમીન પવાણની બનાવેલી હોએ અને તેઓ તે પવણ ઉપર ચાલીઆ હોએ. નરા કુર રહી તેઓએ વધારે ખાતરી કીધી. અસફ્તીઆર માંધાં સુધી ચાદર હોડી ને સુતેલો હતો. એ વખતે તેઓને કેટલી ઇનતેજરી લાગી હશે !

તેઓનું પેહેલું કાંમ એક કાકડો સલગાવાનું હતું, જે કાંમ એકે કીધા પછે બીજાએ અસલ બતીને તુરત જાળવી નાંખી. એકજણ કાકડો લઈને બીજાંજાંની હેઠે ભરાએ. અને બીજા અસફ્તીઆરનાં તકીઆ આગલ ઉઠા રહે. તે આએ શું કીધું તે વાંચનારાંએએજ વીચારી લેવું આંખ વીરીએ એટલાવારમાં બીજાંજાંની હેઠે મોટો ભાજુકો ઉઠી એ અને આ બે માણસો તુરતજ વીજલીની પેઠે રોડીને એરાગની બાહર આવીઆં. થોડા વારમાં બીજાંજાં સલ ગીઉ. પલંગના લાકડે લાકડાં છુટાં પડીઆં, કથકાની ખી શાલે તેમાંથી અવાજ અવાવા લાગા અને આખા એરાગની દેવાલ લડીનાં સરખી ગરમ થઈ ગઈ.

અસફ્તીઆરના વડો લાઈ ગસતહમ બારણાંની બાહર ને મોટી ઇનતેજરીમાં ઉમેશો હતો અને તેનાં કાવતરાંનું પરીનાંમ શું આવે છે તે જાણવાને ખતી હતો. જારે ઉપલાં ધાટકી માણસો પોતાનું કાંમ બજાવી રહીને તેની પામે આવીઆં તારે તેણે પેહેલ વેહેશો સવાલ એ ખુશી કે “અસફ્તીઆર બીજાંના ઉપર હતા કે નહીં.” જવાં માં જોસો હા બેલીઆં કે ગસતહમની બીહીક અરધી એકાધી થઈ અને પાસેના એરાગ મથેના કરાકા તથા ધરાકા જારે એક કાંને તે સાંભલતો તારે બીજે કાંને ઉપલાં માણસો સાથે પોતાના લાઈના હાડકાં દાટવાની મસલત સાંભલતો હતો.

પણ તેની સહવારે વાત ગસતહમ પોતાના લાઈ ઉપર કાંવીએ અને રાતોરાત તેનો અત આંખુએ એટલે તેને મનસે પાર પડીએ અને નચીતથી ઉંધ કાકાડવાને પોતાના એરાગ તરફ ગયે.

વાંચનારી બાંતુએ ! શું આ વખતે ગસતહમ ખુશી હતો ? મારા લાઈનાં જવ લીશે એવા વીચારથી શું તે સુખી થયે. નહીં. તેની ઇનતેજરી લગાર નરમ પડી પણ તેનો ઘભરાટ વધીએ. તેના દીલમાં દહેસત પે દા થઈ અને તેના મનમાં આડા તથા ઉભા વીચારો આ વવા લાગા. તેનું હૃદય તેને દખવા લાગું અને પોતાના એરાગ આગલ નજ પુગા તેટલાં એકધી વધારે વખત પોતાના માણસને પુછી રહે. કે “હવે મને સાંની ધાસતી છે ?” પણ જેમ તે વધતો વીચાર કરતો તેમ વધતો જમવા તો હતો અને જોએઆ અસફ્તીઆર જુલ થઈને તેની આગલ આવતો હોએ એવું તેને દીસવા લાગું.

મારી કદમે અને તેથીની દરિ તે પોતાનાં પ

લંગ આગલ ગમેએ, પણ તેટલાંમાં જ અચ્છોએ. તેનાં પગ આગલ એક કાગળ મટેલું હતું. તે જોઈને ગસતહમ બહુ અચરત થયેએ અને તે ઉચ્છીને વાંચવાની તેને ફરજ પડી.

“કમખત બાઈ,

તમે સખત હોશો કે અચ્છીઆરનો તમે અંત આણી એછે પણ તેના તમારી લુધછે હુ તો જયતો છજી અને છયા ૬ રાખજોડે આપણા અંદરની આપ તથા તે શરૂ તમારાં બધાં તરફ ઊપરથી નીચે, પણ તમારાં જેવો હું નથી હું કાંઈ તમારી ઊપર વેર લેવાનો નથી પણ અંદરજ ઈજુ છજી કે તમારાં કંઈકની અજ તમે પોતાનો જેલે જોશો

લા. તમારો ગરીબકો નાઈ
અસફદીઆર.”

આ કાગળ વાંચતાં ગસતહમને એકાએક ધુલરી થઈ આવી. તે એક મોટી ચીસ પાડીને પોતાના બીજાંનાં ઉપર ઉઘે ગસતકે પડીએ અને ફીકરથી તેના અરથો જીવ ઉડી ગયેએ.

આ કાગળ કાંઈથી આવીઈ? અસફદીઆરે તે ફી આરે લખીઈ? તેણે તે કોણ પાસે રાકેલીઈ? એ સરવે વીચારોથી તે ગુચવણમાં આવી ગયેએ. પણ તેને મોટી ગુચવણ એમ લાગી કે અસફદીઆર જવતોછે કે મરી ગયેએ? તેણે પેલાં ઘાટકી ખાંડસોને પાછાં બોલાવીઆ અ ન તેઓને ફરીથી પુછીઈ. તેઓએ કહેઈ કે “બીજાંનાં ઉપર એક માંડસ મોટાંડાંને ચાદર હોડીને સુતેલુંતો હતું.” અલબત્ત તે અસફદીઆર હોવો જોઈએ—પણ જો તે હો એતો વધી આ કાગળ કેમ લખે અથવા ખુશીથી આગળ બધી કેમ જાએ? તેણે શુન કે સોઢાર કેમ નહીં પાડી?

આ સઘલા સવાસો ઉપર વીચાર કરવાનો ગસતહમ ને જરા વખતથી નહીં મલીએ. ગસતહમ બીચારો ખરેખર કમખત હતો. તેનું પાપ તેનેજ નડીઈ, કેમકે થોડા વખતમાં આખાં ઘરમાં મોટા યોગાત ઉડી રહેએ. આગ! આગ! એવી બુઝો પડી અને ચાકરો ગસતહમ ને રોડતા બોલાવા આવીઆ. મોરડા ઉપર મોરડાઓ સલગવા લાગા અને ગસતહમ મોટા ગભરાટમાં પડીએ. આસપાસથી મદદ ઘણીબી ગવી, પણ કોઈનું કાંઈ ચાલી ઉ નહીં—સેતાંન ગોએઆ ગસતહમ ઉપર ખીડીએ હુ તો, મારે તેનાં ઘરની જ વખાર વીધો તેને ધાસતી હતી તે વખાર અંતે સલગી અને તારપછે આખું ઘર તથા બાગ ને સલગતાં વાર લાગે નહીં.

અને હવે ગસતહમની હાલત કોઈએ જોઈ હતે! તેણે પોતાનાં બાઈને બાહી નાંખવાની કોગેસ કીધાથી આ આગ લાગી હતી એતો એકસ હતું અને અંતે એટલુંબી ચોક્કસ કરીઈ કે અસફદીઆર કાંઈ ખરેખર બધી સુતો નહીં હતો. તેનાં જ ચાકરો તેનાં તરફ નાંખતા નહીં હતા તેઓની સાખશીથી એ બીનાં બાહજ પડી. એકે કહેઈ કે “સાહેબ અસફદીઆરનો પેહેલી રાતથી બુઝ અરજ સપની સાથે કયે ગયેઆ હતા.” બીજાએ કહેઈ કે “સાહેબ અરજસપે નવાની અગાઉ મારી પાસે થોડુંક ઘાસ મંગાવી તે વડે તરણ ચાર તકીઆ ભરીઆ હતા તથા અસફદીઆરનાં બીજાંનાં ઉપર મેલીઆ હતા.”

અને એવી પુછપરછોથી પુરતો બોલાસો થયેએ. “ગસતહમે જોઈ લીધું કે એખરો અરજસપ તેનાં તરફથી વાકેઈ હતો મારે તેજ અસફદીઆરને બમાવી લઈ ગયેએ, અને ગસતહમનાં માંડસોને ઠગવા મારે ઘાસથી ભરેલા ટકીઆને અસફદીઆરનાં બીજાંનાં ઉપર મોડવી તથા તે ઉપર ચાદર ધોંકી ગયેઆ હતો, જેથી આગ લગાડનારા એા અસફદીઆરને સુતેલો સમજ પોતાનું કાંમ કરી આવીઆ હતા, પણ પલંગ ઉપર ઘાસ હોવાથી ધારવા કરતાં આગ વધારે લાગી હતી તથા તેનાં સખબધી ગસતહમની મતલબ જારે ધુલ વલી તારે મોર તેની મીલકત બધી ગઈ અને તે પાંચેમાલ થઈ ગયેએ!

પરકણ છડું.

શીરીન અને સુસન.

સુસનનાં મોઢાં નંગલમાં હવે આપણને નજર કરવી જોઈએ તાંહાં મોટા મોટાં જાહોડાં અને દરખતો રંગ બેરંગી પાતરાં અને ફૂલોનાં લેખાશમાં ઉજેલાં હતાં. તાંહાં એક નાંહાંની નદી પોતાના કુદતાં પાણી સમેત સાંપના સરખી વડાણે લઈ ચાલી બની હતી. તાંહાં ભરવાડોનાં જુલડાં ધોંધોયાં પડેલાં હતાં અને તાંહાં માણેા તથા ટોરોની સેનસાન વસતી હતી.

અને ઉપર બહાવેલી રાતના તે નંગલને એક નાંકે થી બે માણેો તેમાં દાખલ થયેઆ. તેઓમાં એક નવાંન અને છોકરવન મરદ હતો અને બીજો નાંજીક નારી હતી. કંઈક કંકડતી પડતી હતી તથા પુછેલો મરદ આ ખુબસુરત મેડાંનો મોઢો ઉપર પરકણ હતો અને તેથી એણે દીસતુ કે જાણે તેઓને ઘાટ ઘડતાં કુદરતનાં હાથ હુદ થી જમ્પારે કુરખાંન હતા અને ઉપલા મરદ તથા મોરત બને રેખાવમાં ફરેસતા હતા. પણ તેઓ માંડસ એટલાથી દીસતાં કે તેઓના મેદેરા ઉપર મંકટની નીચાંન હતી. તેઓ યાકીને નાતવાંન થઈ ગયેઆ હતાં તથા હાં ફી હાં ફી બતાં હતાં.

તેઓ કોણ હતાં?

એ જાંહુવા મારે તેઓની વાતચીત સાંભલીએ. તેઓ નંગલમાં યુગાં યુગાં ચાલતાં હતાં, પણ થોડોવાર પછે પેહેલાં પેઢી કુમલી ચી ફસડાઈ પડી. તે બોલકે “ખરે? રે! હવેતો મારીથી નહીં મચતુ. એકતો હું” જુબી છઈ, બીજીતો હું ધાકી ગમેલી છઈ, અને તીજીતો થ”ડી બહુ પડેછે, પણ વલી અને ચાલવાની ફરજ પડેછે તો બી હવે આગલ નહીં ચલાયો.” પેઢો મરદ સમજાવીને કે હતા કે “જો મેહેન તું એટલું ચાલી આવી અને મોડાંને મારે તું કાંઈ હીમત મેડેછે. વાહાલી હાલનો વખત ખમવાનોછે અને જાંહુમુખી ચકતી હોય તાંહાંમુખી ખમવાને આપણુ તાઈઆ છયે.” એ ઉપરથી તે મોરને હાં ફી ને ઉપર વાલીએ કે—“મારી સાકરીઆ શીરીન હવે ચકતી તો કાંઈ રહી નથી. હું મેહેલમાં ઉપરી તથા મુખમાં મોટી થઈ તારે મારા ઉપર જ સોમંદ ચકટ પડીછે તે હવે કેમ મેડેલું.” મરદે જવાબ આપીએ કે “વાહાલી મુશન તુ મારે ખાતર આ કુખ બોગવેછે, જારે તારો આપ મેડે

પ્રાંતી અને કાઠાડી મેલવા આવીએ તારે તે' અને એખ ચી જવા લીધી નહી, પણ મારા હુમ્મમાં લાગ લેવા માંગી એ. તારે ખાતરનો મેં મારો ઝોરતનો પોશાક કાઠાડી નાં ખીએ અને નાંજ તથા નખરાં દુર કરી આ મરદનો આ કાર તથા દેખાવ લીધો. પણ હવે આ નંગલની વચમાં તુ આવીને હીમત છોડે, તારે હીઆં આપણી દાદ કોણ લેશે ? ”

આ વાતચીત દેખાડી આપેછે કે ઉપલાં મરદ અને ઝોરત શીરીન અને શુશન હતાં. જારે શાહુભદ્રી શુશનના બાપે શીરીનને દેશનીકાલ કરવા માંગી તારે શુશને પોતાની વાહાલી સોબતન અને સગીને એક જાલમ બાપને ખાતર એખલી નવા દેવા કરતાં તેની સાથે નવાને માથે લીધું, તથા નંગલમાં તેઓ પકડાઈ નહી જાય એટલા માટે તેઓએ ભરવાડને લેખાસ લીધા. શીરીનને મરદનો પોશાક છાતેના લાગે અને શુશન તેની મેહુન થઈ. એમ તદ્દખારી કરીને તેઓ તેજ રાતનાં પોતાના મેહુલમાંથી નીકળી પડીઆં અને એ રીતે આ નંગલમાં તેઓનું આવવું થયે.

પણ લાંબી મંત્રબલ, ઉજાગરા, લુખ અને મેહુનત થી તેઓ થાકી ગયેઆં તથા કંડીના વખતમાં આસરા વગર તેઓ થયેલા લાગાં. શીરીન જેમ વધારે ખુબશુરત તેમ વધારે તનદરોસત હતી અને વહી તેણે મરદનો લેખાસ લીધેલા હતા, માટે એકે તે કાંઈ થોડી થાકી નહી હતી તોપણ તેને હીમત રાખવાની ફરજ પડી હતી. તે શુશનની નાતવાંની નેહને આરેશો કરવા લાગી અને મરદની આશામાં તે આસપાસ શોધ કરવા લાગી.

થોડા વખતમા તાંહાં ગુર અને સલમ નામના મેરવારો આવી લાગા અને પેઢેલાં શીરીન તથા શુશને દુર મેસીને તેઓની વાતચીત ઉપર થેઆન આપીઈ. ગુર નામના ભરવાડ તેજ નંગલમાં રહેનારી એક હોનાએ નામની ભરવાડ જી ઉપર મોહીત થયેલા હતા, મગર તે જી તેને પીકારતી હતી અને તેની તે પોતાના ખીતર સલમ આગલ ફરીઆદ કરતા હતા. તે બોલતા કે “સલમ, એ ઝોરત મારાં ઘરને સુખી કરશે એવી મારી ખાતરછી અને તેથી હું તેને મારી બાએડી કરવાને અતીથણું ખતી છે”, પણ તેના અને આહાતી નથી. અને મીબનમાં તેનીબનમાં ઉગર દીએછે. મારી બધી ભેટ અને નજરાંણુએને પાછાં વાલેછે તથા મારીમે પરણવાને ના પાડેછે.” એ રીતે ફરી આદ કરતાં તેની નબર શીરીન ઉપર પડી, જેથી તે ભરવાડે તે વાત બંધ કીધી અને સલમને તાહાજ મેલીને તે બીજરસતે ચાલી ગયેઆ.

શીરીન ઉપર આ ભરવાડની ફરીઆદથી અસર થઈ. મોહુબત એ કેવી મીજછે તે તેને ઈઆદ આવીઈ અને શીરીને ગુસ્ત અસરફરીઆરને ઈઆદ કીધો. પણ હા! તે જવાન કાંહાં અને શીરીન કાંહા આવી પડેલી! તેના વીચારને તે પોતાની વાહાલી શુશનને એટલીતે લુલી થઈ કે બીમારી સુશનને બોલવાની ફરજ પડી કે “શીરીન મોદાને ખાતર આ ભરવાડને તેડીને પુછ કે તે મારે વાસતે કાંઈબી આવ્યાનું લાગે, નહીતે હું હવે મેથુ થવશ.” એ ઉપરથી શીરીને તે ભરવાડને આગલ બોલાવીઆ અને

કહેઈ કે “ભાઈ અગરએ આ એકાંત નગાનાં પધસા હ આ દએઆથી કાંઈ આસારો મલતો હોએતો હોએને કાંઈ એવી નગાનાં લઈ જા, કે જાહાં હોએને ઉઘ આવે તથા હમારી લુખ મટે. આ મારી મેહુન મુસાફરીથી થાકી ગઈ અને મરદ વગર માંદી પડીછે.”

સલમ—સાહેબ, એ બાઈ ઉપર અને દએઆ લાગેછે અને તેમજ વહી તમારો મતપસંદ દેખાવ મારા ઉપર વધુ અસર કરેછે અને હું ચાહું છઈ કે જે બોદાએ અને પધ સાવાહો કીધો હતેતો તમ સરખાંએને ખાતર મારો જીવ આપતે.”

શીરીન—પધસાની કાંઈ વાત નથી. તે આપનાર હોએ કેવાં છઈ?

સલમ—પણ ભાઈ પધસા લઈને શું કર? જે મારૂં ઘર હતેતો હું તમેને મારી આંખો ઉપર રાખતે. પણ હુંતો પરએઆ ઘરમાં રહું છઈ અને મારક આદમી છઈ જે દોરને હું ચરવા લેઈ જાઈ છઈ તે દોર કાંઈ મારા નથી તેમજ જે શેડની હું ચાકરી કરૂં છઈ તેના મીબન કાંઈ સારો નથી. વહી તેનું જીકડું, સાંમાંન તથા તેરોને હાલ મેમવા કાઠાડીઆછે, શેડ પોતે જીકડાંમાંથી બાહરે ગએલો છે અને ઘરમાં ખાવા જંગ કાંઈ નથી.

શીરીન—પણ ભલા ભરવાડ તથા શેડનો એ બધો માલ ખરીદ કરવાને હું મુશી છઈ, માટે અગરએ આજને આજ એ સાંઈ બની શકેતો નકી કર કે હમણાજ હોએને આસાએસની નગા મહે.

સલમ, શીરીન તથા શુશનને પોતાની સાથે પોતાના જીકડાંમાં લઈ ગયેઆ. તે પછે તેણે પોતાના શેડને સરવે હ કીકત કહી, જેથી તે મોટા ભરવાડે આ મે મુસાફરોને પોતાને તાંહાં ઉતારો આપીએ અને સંહવારના પોહારમાં શીરીન તથા શુશને સાથે મલી તે જીકડું, દોરો, છતીઆદી ખરીદ કીધાં. સલમ તેઓનાં ચાકર દાખલ રહેએ અને જીકડાંની ધણી નફા ઉપર રાજ થઈ તાંહાંથી નીકળી ગયેઆ.

સાકર અને મધને જુડું નેહવું હતું તેવું જ મલી ગીઈ. તેઓને ખાતર ઉતારો કરવાની નગાનાં સોસા હતા, તાંહાં વહી તેઓને આ મોટાં નંગલમાં એવી નગા મલી આવી કે જેને તેઓ પોતાની મીલકત કરી શકીઆં. હીઆં તેઓને ખાવા તથા આસાએશ કરવા માટે દએએ સગવડ હતી અને તે એકે તેઓનાં પાંદશાહી મેહુલના જેવી મોટા પાએઆ ઉપર કીધેલી નહી હતી તોપણ એટલું જી મલીઈ મારે રાજ થઈને શીરીન તથા શુશને મોદાના શુકર કીધા. સલમ તેઓની સારી મદદત કીધી. તેઓને મારે ખાંતું પકાવી આપવામાં તેણે નરા ઉતાવલ કરવાની બાકી રાખી નહી અને તેમજ પડેગનાં નહુરામાંથી નીત રૂ પાંહી લાવીને પોતાનાં શેડ મેહાણીની સાંમે લાવી મેલી ઈ, અને તે ખાવાથી શીરીન તથા શુશનને કેટલી ધીરજ આવી હશે! સલમની ઈમાંનદારી ભરેલી ચાકરીથી તેઓને કેટલું એન થયેઈ હશે!

અને એ ઉપરથી એક ભરવાડની જાંઘીતું શુખ ઈ આદ આપેછે. અગરએ નમુનો નેહતા હોએતો આ સંલમનો દાખરો લેવો. કેવો તે ભરો અને મોહાછે. તેના મોબને મારે શુકી પાકી મીએ સીવાએ બીબ કાંઈ ની

ત્રીયાં પકવાંને નથી. તેની આસાએસને માટે નીપેલી નમીન સીવાએ બીજાં કાંઈ સીસનનાં પલંગ ઇચ્છા મખ મલનાં બીજાંનાં નથી. તે બીચારને ડુનીઆની કાંઈ કષ્ટ ર ચીતા નથી. પેટ ભરવા વીશે તેને કાંઈ અંદોશ નથી, અને તોથી તે પોતાને મુખી સમજે છે. તે ઘેર મરાવા જ એ છે તે લીલાં ધાંસ ઉપર લોટીને ગીતા ગાએ છે તથા પોતા નાં ગોવાલાં સાથ રમે છે. એ કોઈ માંજુસે કાંમ પડીંડોતા ઇમાંનદારીથી બળવી આપે છે. જેમ તે વીદીઆ હુનરો થી અનજના છે, તેમજ કાવતરાં ઇચ્છા તરકટ તેનાંથી છુ ધાં છે.

એવાં એક “બ્રાહ્મને ધરનાં આદમી” સાથ એ ધડી વાત કરવા કોણને નહીં ગમે ? શીરીન તથા શુશન ખાંતું ખાઈ રહેવા પછે સલમને લઈ બેઠાં. તેઓએ ખુશ ત્રીજા ભરી તેને તરેહુવાર સવાલો પુછીઆ અને નંગલ તથા તે માં વસનારાએની વાતો કાહાડી બેઠાં. સલમ થયો વેઢે ત્રી નીકલી આવીએ. તે બોલેતા કે “બાઈ સાહેબ આ જગા ઉપર લાંબો વાર જાગતું નહીં જોઈએ, કાંકે હીઆનાં પેલા મોઢા પીપરાનાં જાહાડમાં દેવસતાન છે અને તે જરે જાગે છે તારે આપણે ઇંધાવું ધરે છે.” તેને જરે કોઈ બોલસ જુકડાં વીશે પુછવામાં આવતું તારે તે જવાબ દેતા કે “અરે મારા શેરે તેમાંતો ભુલે છે. તે તેની પાસે જ કોઈ જાએ તેને યેરે છે, વાસતે તમે કાંઈ તે ર સતે જતાંનાં હો—ને જાએતો લીજુ લેતાં જાએ, તે એ વાસતે કે જવા માંમાંની કાંઈખી નીચાંને જાએ એ કે તરત લીજુની માર મીર કાપીને માર દસાપર નાખી દે ને.” બીચારા સલમનાં આવા આવા વેઢેગ્રાથી શીરીન અને શુશનને બહુ રડુંજ ઉપજતી હતી. તેઓ કાંઈ તેટ લો વેઢેન રાખતાં નહીં હતાં. તેઓનેતો મેહલની કેલવ છી મહેલી હતી અને એવા વેઢેગ્રાને તેઓ હસી કાહાડ તાં, તોખી સલમની વાતમીતથી તેઓનું મન ઘણું રીનવા એ છે અને જરે સુસનની આંખ ઉપર નીંદની તેહેર આવ વાલાગી તારે તેઓ બંધે જાજુ સલમને છોડીને મુવા ગએઆં.

સહવારના મોહમાં ઉઠતાંવાર શીરીનને સઘળી પેઢેલો ખીઆલ એ આવીએ કે આ જગામાં આપણ વખત કેમ જુનરથ ? તેણે શુશનને પુછીઈ અને શુશન વીચારમાં પડી. તેઓને કાંમ કરવાનું થોડું હતું. સંપવા સંપવાનું તો સ લમે માંગે લીધું હતું. ગોવાલાં મરાવવાનેથી તે ચક્તીયાં ન હતો માટે કાંઈ એવી રમત તેઓને થોધી કાહાડવી હતી કે જેથી તેઓનું મન રોકાયેલું રહે.

અને તેનાં વીચારમાંને વીચારમાં નાંસતો કીધા પ છે આ શુંદર જોડું નંગલમાં કરવા નીકળીઈ. તેઓએ ઠ રાવ કીધો કે સલમને પેલો ભરવાડ - ખીતર જે એક એવર તની પરીતીમાં ગરિફતાર થયેએ છે પણ તે એવરત તેને ધે આંન આપતી નથી, તે એવરત સાથ સલમની મારફતે જુ લાક્ષત કરવી કે પછે તેનું મન પીગલાવીને ભરવાડ તુર સ્થ થ તેને પરજાલવી જેથી તેઓનું કાંમ થાયે અને આ જ ને જાહેર રડુંજ મહે.

એ સરસ ! એમાં તેઓએ પોતાનું મન રોકવાનું કાંમ થોધી કાહાડીઈ અને વધી કાંમથી સારુંજ સોધી કા હાડીઈ. એક કહ્યાએવર સીને સમજાવવી અને જે ધ

છી તેનાં બલાપામાં કુખી કરે તેની સાથ તે સીનું જોડું બાં ધતું એ શીરીન તથા શુશનને દ્યેઆનું કાંમ લાગુ.

પણ તેનો વીચાર થતો હતો તેટલાં વધી એક એવો બનાવ બનીએ કે આ શુંદરીએ એ બધા વીચારને ભુલી ગઈ અને તેઓનું ગોવાળી રંગનું મોહો સફેદ ધઈ ગયેઈ.

પેલુ જાહાડ જેમાં સલમે કહેઈ હતું કે દેવસતાન વસે છે તે ઉપર શુશનની નજર પડી. એકે તેને તથા સી રીનને કાંઈ વેઢેન નહીં હતો તોપણ તે જાહાડ ઉપર એક કાગળ મોહિંદાસેલું જોઈને તેઓનાં મન ઉપરથી આ વી ચાર સેન ચાલી ગયેએ કે એ કાંઈ ચાલાતો નહીં હોએ ? છી ! એ શું વાત ? તેઓ કાંઈ એવું માંનતાં નથી અને તેથી તે કાગળમાં શું લખેલું છે તે વીચવાને તેઓ જાહાડ આગલ ગએઆં.

આ ! હા ! તે ઉપરતો મોઢા અખેરે શીરીનનું નામ લખેલું હતું. એ શું ટોંગ ? શીરીનતો તે નાંમ વાંચતાંજ ચોકીને થે કદમ દુર ગઈ.

પણ નહીં, ડુનીઆમાં કાંઈ તે એખલી શીરીન નહીં હતી. શુશને હીમત આપી કે “વાહાલી તું એટલાંમાં સાંની ધભરાએ છે ? કદાચ કોઈ બીજી શીરીન હીઆંથી આ વી ગઈ હોશે અને ઇઆદગારીને માટે પોતાનું નાંમ એાં હોરાડી ગઈ હશે.”

ખરી વાત ! ખરી વાત ! શીરીને પોતાની ભુલ જે ઇ અને તેથી હીમત રાખી આગલ વાંચવા માંડીઈ.

પણ શીરીનનાં નાંમની ડેકેતો વધી શુશને એલખ વાંચી “શીરીન—એ શીરીન ! —એ પરી મેહેરેની શા હાજરી શીરીન !” હીઆં વધી શીરીને મેકી અને મુસન ન પણ જરા ગભરાઈ ગઈ. તોખી વાંચવાનું નહીં મેલી ઇ. “શીરીન, તે દેશનીકાલ પાદશાહા લોહોરાસપતની દી કરી, અને કેકાઉસની ભતરીછ.”

હવે એ શું ? શીરીનતો મોટી ફીકરમાં પડી અને શુશન વીચારવા લાગી કે “આ દેવસતાન કેહે છે તે ખરું છે કે શું ? રખે તે આપણને ધેરતું હોએ ?”

પણ હવે જરે થોડું વાંચીઈ તારે બાકીનું શા માટે રાખવું જોઈએ ? તે નીચે પરમાંજે હતું—

“શીરીન, તું ખરેખર ખુબજરત છે ! તારો મેહેરો આ નંગલને સોલો દેશે અને તારો આકાર આ આંખો માં રોશની આપશે, પણ શીરીન તું હંમણુ કાંહાં છે ? તું શું વીચાર કરે છે ? તું કોણને ચાહે છે ? તું કેવી હાલતમાં છે ? હા ! એ સવાલોનાં મને કેઆરે બોલાસો થશે !”

આ શું ચાલા ? શીરીનથી ધાસતી ખમાઈ નહીં. તેનું મન કરવા લાગું અને તે આજરી જેવી દેખાઈ. સમજ નહીં પડી કે આ કાંઈ દેવસતાનમાં ચાલા છે કે પાદશાહાનાં કોઈ માંજુસે જે તેઓની શોધ કરવા નીક લીઆં હોએ તેમાંનાં કોઈએ લખેલું છે ? એ ધભરાટથી નાં જુક શીરીનનાં મન ઉપર ઘણી અસર થઈ. શુશને સમ જીવીઈ કે “મેહેન ધીરજ રાખ, ધીરાં કાંમ સાહેબનાં.” પણ શીરીને સમજ નહીં. એકે મરદનાં લેખાસમાં હતી તોપ છ હવે તેની હીમત રહી નહીં અને તે તાંહાંજ બેમુખ થ ઇ પડી.

ભરથાર અને બાએડી.

આશ્રીકા દેશના એક જાતના હુમસીઓમાં લ ગણના દીવસો ઊપર ને કીરીઆ થાએ છે તેમાં એક એવી હોએ છે કે પરણતો મરદ પોતાની કનીઆને કહે છે કે “ઘરમાં જ અને લાકડાંની ભારી ખાંધી લાવ” તથા તેમ કહેવા પછે તે બાએડી ખરેખર લાકડાંની એક ભારી લાવી આપે છે. વાંચનારી ખાંડુઓ, આ કીરીઆ ગરે એવી નજીવી લાગે છે, તોપણ તેમાંનો ભેદ આ વખતે ધેઆંન પોંડોંઆડવા નોગ છે. આ કીરીઆ એવું દેખાડવાની મતલબ ધરાવે છે કે મરદ ને પરણે છે તે પોતાની બાએડી સોડેથી ઘર સંખંધી કાંમમાં મદદ ચેલવવા માટે પરણે છે. ઝોરત એજ મતલબને માટે આ દુનીઆમાં અવતરી છે. તે મરદનાં ધરનો પરધાન, તેનો જમનો હાથ છે અને લ ગણુ નાંમનાં પવીતર ગાંઠે કરીને ને વખતથી તે મરદ સાથ નોડાયે છે તે વખતથી તે મરદનો મદદગાર અને તેને સુખ તથા આરામ આપનાર થઈ રહેલા ને બંધાયે છે.

આ ખીનાં ઊપર નો કોઈને શક હોએતો તે સેજમાં દુર થઈ શકશે. મરદ અને ઝોરતનો ખાં ધો તપાસો. એ બે વચેનો ફરક જુવો, ને ફરકનું જ રમી રેલર નાંમનો વખનાએલો લખનાર આ પરમાં હો બેઆંન કરી ગએએ છે. “મરદ બળવવે અને સી ખમવે બાહુદુર છે. મરદ બાહુર અને સી ઘરમાં પર કાશે છે. મરદ ખાનરી કરવા માટે અને ઝોરત સમ જાવા તથા રાજી રાખવા માટે વાત કરે છે. મરદનું શખત અને ઝોરતનું પોયું હઈડું છે. મરદ કંગાલી એતને અરેકાવે છે, ઝોરત કંગાલીએતને મીઠાડે છે. મ

રદને વીલીઆ છે, ઝોરતને શોખ છે. મરદને ઘણપણ છે, ઝોરતને સમજ છે. મરદ ઈનસાફનું આદમી છે, ઝોરત દએઆનું આદમી છે.” આ આખા ફકરાનો અ ભીઆસ કરતાં તેમાંની મતલબ એવી નીકલે છે કે મરદ અને ઝોરતમાં ખોદાયે ચોક્કસ ફરક રાખીએ છે, ને જેહુને બે જુદાં જુદાં કાંમ સરજેલાં છે અને તે બળવવાને જુદી જુદી શકતીઓ બખશી છે. માટે ભરથી તે ઝોરત “બાએડી” નો એલકાબ ચેલવે છે તારથી તે ચોક્કસ નોખમ પોતાનેસર ખેંચે છે અને તે શં લાલવાના ખોદા સાંને ને ને સપત લીએ છે તેને લગણુ કહે છે.

તે નોખમ શું છે ? તે દરએક બાએડીએ સમજવું નોઈએ. બંદ અવસતામાં આ ફરકો આવીએ છે—“આ શો ઝોરત ને ઘણી નેક ફેરફારની, ખુબ અને શીખેલી તે પોતાના મરદને સરદાર તથા પાદશાહ કરી ગણે.” હીંદુઓની માહાભારત નામની કતાબમાં લખીછે છે કે “ઝોરત મરદનો જીવ છે—તે મરદનો અરધો ભાગ છે.” અને એથી વધારે સમજ નો નોઈતી હોએતો ઊપરું ચીતર જુવો. આ ! હા ! દેવો તે શંતોશકારક દેખા વછે. ખરી બાએડી અને ખરો ભરથાર તે એ છે. ખરો શંતોશ અને ખરો ખોદાને તાંહાંથી ઊતરેલો ખી આર એ મરદના મોહો ઊપર છે. ખરી વશાદરી અને ખરી ચાકરી આ ઝોરતના મોહો ઊપર ચીતારી છે. ખરી મોજ અને ખરી આશાએસ એને કહેવી નોઈએ !

તારે બાએડીનું કાંમ શું પોતાના વરને આશાએસ અને મોજ આપવાનું છે ? હા. તે પેહેલું અને મુખીય કાંમ છે. તેની ચાકરી કરવી, તેને રાજી રાખવો અને તેને માન આપવું એ તે બાએડીની ફરજ છે અને તે નો નહી બળવેતો પરણતી વખત ખોદાની સાંને લી થેલા દસમ નુકે છે. તેમજ ભરથારે તે બાએડીને મદદ કરવી, તેનું પોશાણ કરવું, તથા તેને ચાહવી એવું ખોદાનું ફરમાન છે. એ રીતે બંને જોએ એકચેકના આ દુનીઆમાં પોતાના મોહોત સુધી કાંચે લાગવાં નોઈએ, અને તારેજ તેઓએ પોતાને સર ખેંચેલો નોખમ પાર પારેલો કહેવાએ. સીનું કાંમ કાંઈ એખલાં બચાં જણવા અથવા ઘરનું એખણું વહીતરું કરવાનું નથી. તેતો તેનાથી બને એરણું બળવણું નોઈએ પણ તે બં બળવવાની તેનાંમાં ખોદાયે ને શકતી ચેલી છે તેના કરતાં વધારે શકતી ખીનાં કાંચેને માટે આપી છે અને તે

કાંમ ધરને વાજનું ગાજનું રાખવામાં છે. એ પરોનામ નીપજવા માટે દરએક સ્ત્રીએ ફેટલાક કાએદા ઘેગ્યાન માં રાખવા નોઈએ. જેમકે ભરથારને તાણે રેહેવું, તેને રાજ રાખવા તથા મન રીજવવાના ઊપાએ કરવા, ધરને સાફ સુષ રાખવું, બચાંને સારી તરખીએત આપ વી, ખાધા પીધામાં જતન લેવી, તથા ચાદરો ઊપર સં ભાલ અને તકેદારી રાખવી.

પણ હીંઆં વલી એક ખીલ વાત છે. નો વજા ઘરીના જુસાએ દરએક સ્ત્રીના ભગરમાં ધર કીધું છે એ અને એકજ મરદને પોતાનો સંધે ચાહ દેખાડવા ના સવાખ વીશે મનમાં ખાતરી રાખી હોએતો ભરથારને પોતાની મેલે માન અપાશે. વલી નો પોતાનું બદ ન સાફ રાખવાની પોતાને દેવ પાડી હોએતો ધરને પોતાની મેલે સાફ રાખી શકાશે. નો સારો સવબાવ અ ને હજુખો મીબજ ધરાવીએ હોએનો, બચાંની તર ખીએત લેતાં ગુસો અથવા ચીક પોતાની મેલે દુર થશે. નોકલઆ કંકરાનું મોહો કાણું કીધું હોએ અને પોતા ઊપરજ પોતાને હોકમ રાખવા શીખવીઊં હોએતો ચાકર નફર ઊપર પોતાની મેલે હોકમ રેહેશે. નો પોતે એલ મ હોનરની ફલવણી લીધી હોએ તો વરને રાજ રાખવાનું તથા તેના કાંમકાજમાં સલાહ તથા મદદ આપવાનું કાંમ પોતાની મેલે બનશે. સઘલાં માંડી બઈએ રે પોતાને એક સમજવાં નોઈએ. માટીના સુખમાં ખાએડીએ પોતાનું સુખ વીચારવું નોઈએ અને એવી રીતે રેહેવું નોઈએ કે એકેક વએ એકકનાં દુખ સુખની વાત છુપી રાખવાની ગરજ પડે નહી.

સુવાવડ સંબંધી સુચનાઓ.

૨.

ખચું જાણવાનાં વખત અગાઉ એક હવેલદાર સ્ત્રીને જે પેટમાં દુખે છે તેને વીર કરીને કહે છે. એ વીર વીશે થોડુંક નાંજણું નોઈએ—કેમકે ઘણીક દેસી સ્ત્રીઓ જાણવા અગાઉની નીશાંને ઊપર ઘેગ્યાંન આપવાને બદલે, ભરથી પેટમાં દુખીઊં તારથી વીર ચાહુ થએઊં એમ સમજવાની ભલ કહે છે. વીર જે બાતનાં હોએ છે, એકને “ખોડું વીર” અને બીજાને ખ રું વીર” કહે છે તથા એ બેમાં થું તણવત છે તથા તે

મને કેમ પારખી શકાએ તે નાંજણવાની દરએક સ્ત્રીને અગત છે.

ખોડું વીર ફેટલાંક કારણોને લીધે થાએ છે, જે દુર કરવાનું દરએક સ્ત્રીનાં હાથમાં છે. શકતી ઊપરાં ત કાંમ કરવાથી, થાક ચહુથા દેવાથી, બદ પરહેલ અથવા અભરણથી, નાહુએ ઘણા કખજ હોવાથી અને સરદીથી ગરબવંતી આરતોને “ખોડું વીર” થા એ છે. જે ચંચલ સ્ત્રી ઘેગ્યાંન રાખીને તથાસી નોશે તેને જાણશે કે ખોડાં વીરથી ઘણાખરો પેટમાં દુખા રો થાએ છે અને ખરાં વીરની મીસાલે કંમર દુખ તી નથી.

વલી ખરાં વીરની માફક તે આસતે આસતે વધતું નથી અને તે દરએક વીરમાં વખતનો કંઈ ચોક્કસ તણવત માલમ પડતો નથી. ઈઆને કાઈ વેલા પાંચ પાંચ મીનીટ આવે છે અને કાઈ વેલા પાગા કલાકે તો કાઈ વેલા દસ મીનીટ આવે છે. ખોડાં વીરથી ગરબસતાંનું મોહ ખોલાસાથી હુગડતું નથી અને જે પાંજીની કોઠલીમાં ખચું હોએ છે તે કોઠલી ખી ખાહર નીકલતી નથી.

ભરે ખડ વીર શરૂ થાએ છે તારે પેહેલ વેહેલાં કમરમાં દુખારો થાએ છે અને પછે પીડમાં દુખે છે. ખરાં વીરમાં વખતનો ચોક્કસ તણવત આવે છે. વલી ખડ વીર આસતે આસતે વધતું જાએ છે અને તેથી ગરબસતાંનું મોહું ખોણ થાએ છે તથા પાંજીની કોઠલી ખાહર નીકલે છે. ખોડાં અને ખરાં વીરમાં એ રીતનો તણવત હોએ છે અને એ તણવત બંનીઆથી વેઆતી સ્ત્રી પોતાને વાસતે ઘટતા ઊપાએ કરીને પોતાને ખોડાં વીરની વેદનામાંથી છુટી કરે છે. ભર થી ખડ વીર શરૂ થવા માટીઊં તારથી જાણતી આરતોએ એમ સમજવું કે નાંજે બચાંને પેદ કરવાનું અગતનું કાંમજ ખરેખડ શરૂ થઈ. કુદરત વેઆવાનું કાંમ ઘણું ખડ ૨૪ કલાકની અંનદર પુર કરે છે. દરએક સ્ત્રીનાં ઘેગ્યાંનમાં આ ખીના સેહલથી ઊતારવાને એ એવીસ કલાકની અંનદર વેઆતી સ્ત્રીનાં જાણવાનાં અવીઅથમાં જે બનાવો બને છે તેની થોડીક સમજ આપવી ઘટે છે. વઈંસાએ આ ૨૪ કલાકને તરણ ભાગમાં વેહુરી નાંખીઆ છે અને તે આ પરમાંજે—

૧. પેહેલા વખતમાં ગરબ ઊંઘડે છે. ભરે ગરબનું મોહ વકાશીને મોડુ અને ખુસલ થાએ છે તારે

વીઆવાનાં કાંમને પેહેલો ભાગ પુરો થયેલો ગણા
એછે.

૨. વેઆવાના બીજા વખતમાં જારે ખયાં
નુ માથું અને ખદન આસતે આસતે ખાહેર નીકલી
ને કુનીઆમાં આવેછે તારે વીઆવાના બીજો ભાગ
પુરો થયેલો સમજાએછે.

૩. ખયાંનુ ખદન ખાહેર નીકલીઆ પછે થો
હેએક વારે જારે 'આર' ખાહેર નીકલેછે તારે વીઆ
વાનું કાંમ તમાં ખતમ થયેલું કહેવાએછે.

હવે એક હબેલદાર સીના ખયું જણાવાનાં કાંમ
ના ઊપલા તરણ જુદા જુદા ભાગો ઊપર જુદું જુદું
થેઆન થોહોંયાડીએ. વેઆવાના પેહેલા વખતમાં જે
વીર થાયેછે તે વીર બીજા વખતના કરતાં તદ્દન જુદું
છે. પેહેલા વખતનું વીર ઘણું થોરોવાર રહેછે અને
વારેઘડીએ અથવા એક બીજા પછે તરતને તરત તેઓ
આવાનાં નથી પણ આ વીર એક બીજા વખતના વી
રના કરતાં ઘણું જોરાવર નથી તોએ પણ તેઓની વે
દના વેઆતી સીથી જાણ ખમાઈ શકાતી નથી. વલી
વેઆવાના પેહેલા વખતમાં વેઆતી સી ઘણી ઘેએન
રેહેછે. તે વારેઘડીએ થોતાની જગા ખદલેછે, તથા થો
નાને વીરો તેને ઘણી ધાસતી પેદા થાયેછે. આ વખ
માં ખદન કાંઈ વધારે ગરમ થયું નથી. ખયાંનું મા
જારે ગરબના મોહ આગલ આવેછે તારે જરા દી
લ કાંપેછે અથવા કુનેછે. વેઆવાના પેહેલા વખતમાં ઊ
લટી પણ થાયેછે અને તે ઊલટી થવાથી જાણતી સી
ને ઘણું શયેદો થાયેછે. નહીં પએ એવી જે ચીજ
ખાધામાં આવી હોએ તે ઊલટી સાથે ખાહેર નીકલે
છે અને ગરબનું મોહો પણ જરા ધીલું થાયેછે નેથી
પછે તેને મોહું થવાને ઘણો વાર લાગતો નથી. વ
લી પેહેલા વખતમાં વીરથી ગરબનું મોહ કંઈ એકદમ
મોહું થયું નથી, પણ તેને ઘણો વાર લાગેછે અને કુ
દરત આસતે આસતે તે કાંમ કરેછે. જારે પુરતી રીતે
મોહ વકાશીને પુરુ થઈ ચુકે છે તરત પાંણીની મેટલી
ખાહેર નીકલેછે તે પછે તે શરી જાયેછે અને તેમાંનું પાં
ણી નીકલી જાયેછે. એટલું કાંમ થયેલું કે વીરની
મદદથી ખયાંનું માથું ગરબના મોહ આગલ આવેછે
અને હીયાં સુધી ખયું જણાવાનાં કાંમને પેહેલો ભા
ગ પુરો થાયેછે. બીજા ભાગને લગતી હકીકત હવે
હવે પછેનાં આકામાં આપીયું.

નાણીતી સીંચો.

હુસી ડી મેરનતા જીવની કાંહાંની.

(ગમ્મેઆ આકાથી શોધણ)

એક આંધલી છાકરી, જેના તેના આંધાપાને લીધે કો
ઈની કાલે ઉઘાવ થવાની આશા નહીં રહેલી, તે બદ્ધસ્ત
છાકરીસાથ પરણવાના એક યુગ્મસુરત નવાંને કસમ ખાધા
એ અનઅથ નેવુંછે. પણ ઈઆદ રાખવું કે હેનરી લ
ગણ કરવામાં એખલી યુગ્મસુરતી ઉપર લોભાવાને બદલે જે
ફલ ખાહેરથી મેહોલ અને આંદરથી સવાડીશટ હોએ તે
ફલને વધારે આહતા હોતા, માટે હુસીએ જારે તેને થોતા
ની વીટી મેહોડાવી તારે હેનરી ઘણોન આંનંદ પાંચીઓ
અને હું હુસીના પદસાને ખાતર પરણતો નથી એવું સા
મેત કરવા માટે તે લગણ મુલતવી રાખીને પંથો કરવા ત
થા નાહાની પુલ એકઠી કરીને પરણવા સાથે હુસી
ની છેલી મેટ લઈ બીજા ગાંમ તરફ ગમ્મેઆ.

પણ હુસીની સાવધી કુઈ કહોરીનડાને આ બીજા
પસંદ આવી નહીં. તેણે ઉપલું કારન અટકાવા માટે કી
ધેલા બધા ઉપાએ જારે રદ થયેઆ અને જારે તેની ભત
રીજ તેના તરફ વધારે કરડી થઈ તારે આ લાલચુ સીએ
બીજા ઇકતીએ કરવા માંડી તે એવા વીમારથી કે "હ
સી જે હેનરીને તજેતો તેના લગણ મારા એક સગા સા
થ કરાઈ અને હુસીની દોલત મારા કબજામાં રહે." તે
સગાને તેણે લાવીને હુસીના ઘરમાં રાખીઆ તથા કુરસત
ને વખતે હુસી થોતાની કુઈને મોહોડે કાંઈ નહીં પણ તે
સગાનીજ તારીફ સાંભળતાં કંટાલી ગઈ. એટલું જ નહીં
પણ તે પહોરોને નેનું નામ મેરન સટારી હુંડું, તે હુસી
ની પુકેડું કરવા લાગો અને એવીતો માએઆ દેખાડવા
લાગે કે જે કોઈ બીજા સી હોતેતો તેના ઉપર કદાચ લોભાવા
વગર રહેતે નહીં. પણ જારે એક વખત મેરન સટારીએ
ખાંનગી રીતે હુસી સાથે પરણવાની માંગણી કીધી તારે તે
ણે રોકેલે નવાબ આપીએ કે "ભાઈ એ વીમાર એક ધ
ડીની મારા મનમાં ઉતરશે નહીં કાએકે હું તો અદશાઈ
ચુકો છું."

પણ આટલી હુસી ખાવા છતાં કહોરીનડા થોતાની
કોથેશમાં હટી નહીં. એ હુસીની કુઈ નહીં પણ હુણે કથ
મન થઈ લાગી. તેણીએ એવા ઉપાએ કરવા માંડીઆ કે
જેઓની ઉપર આંધલી હુસી ઘણો આધાર રાખતી હતી તે
જોવાની તે આપોઆપ છૂટી પડે. એક દાહાડે હુસીના પે
લો છુટો માકર આવીને અરન કરવા લાગે કે "ભાઈ હું
ઘણો ઘરો થયેઆ છઉં અને નાકરીનું કાંમ મારીથી ખન
વું નથી. વાસતે દરવાજાને જે રખેવાલ મરણુ પાંચીએ
છે તેની જગા મને આપો કે હું તેની બંગલીમાં રહે અને
મારે લાએક કાંમ તોહાં કરીઆ કરું." હુસીએ તેને
નવાની રજા આપી, પણ તે માકરની બાએડીને થોતાની
પાસે રાખી, પણ તેની થોતાની વર કુર પડવાથી કેટલીક
ક્રીઆદ કરવા લાગી અને તેના અંત લાવવાને હુસીએ
તે બાએડીનેથી તેના વર પાસે મોકલી દીધી. એ પરમાણે

લુસીના આ બે નીમજ હલાલ ખાણસો દુર ગયેઆં તેમા તેની સાવધી જુદના કારસતાંન હતાં.

વલી ક્લેરીનડાએ લુસીની એકની એક સહી એડ રીએનબી લુસીથી છુટી પાડી. તેને સમજાવી પઠાવી ને ગાંમમાં તેને માટે એક ઘર બાંહે લીધું અને તાંહાં એડરીએન થોડા થોડા દાહાડા રેહવા લાગી. પણ પછેતે તે છે લુસીને સખરદખર તણ, કારણ કે તેની જુદ એડરીએન સાથ કજાએ કરીઆ કરતી હતી. હવે લુસી પાસે એખલી એક મેરી નાંમની સાહેલી રહી, પણ થોડા દાહાડામાં તે બી આજરી પડી ને પોતાને ઘર ગઈ અને જરે સાથ ધઈને તે પાછી આવી તારે ક્લેરીનડાએ તેનું ભણું કરવાને બાંહાં ને એક વર શોધી કાઢાડી તેને પરણાવી આપી, જે ધણી મેરીને પોતાને ઘર લઈ ગયેઆ અને લુસીને એખલી ખાડવાની તેની જુદનો મતલબ પાર પડી.

બીઆરી આધલી લુસીના સાધીએ જન એક પછે એક નવા લાગા તેમ તે વધારે દલગીર અને ગંભીર થવા લાગી. પણ તેના એકાંતપણામાં તેને વધતું દુખ એમ લાગતું કે તેના વાહાણે હેનરી છ માસ થયેઆ ગાંમ ગયે આ તોખી પેહેલી બીઆરીમાં તેણે લુસી ઉપર પીઆર તથા રૂડા સમાચારના જે માતર થોડાક કાગળે લખીઆં હતાં, તેથી હવે એકાએક બધું પડીઆં, લુસીએ ઘણા કાગળે બીડીઆં પણ તેમના એક નવાબ ફરી વલીએ નહી. એટલા આ રસમાં લુસીના મન ઉપર એવા વીચારો ઠસાવાની પેલી થઈ કે હેનરીતો મેલક થયેઆછે અને તે બીજી સ્ત્રીના થ છી થવા માહેછે, પણ આ વાતો ઉપર લુસીને ભરોસો ન હી હતો. તેને ધાસતી લાગી કે “જાહેછે તાંહાં હમારું કાગળે ખોરવાયેછે.” પણ તે વીધે તેની ખાતરી કેમ થાયે ? લુસીએ પોતાની સહી ઉપર તે વીધે ચીડી લખવા નો ઠરાવ કીધો કે તેથી તેના ભરથાર તે બાબેનો તલાસ કે રે. પણ એડરીએન જોગનું તે કાગળ લઈ જાયે કોણ ? લુસીના ધરના ખાણસોનેતો કદમ ક્લેરીનડાએ કસલાવી રાખેલાં હશે.

સારાં ભાએજે લુસીને એક છુપે ખીદમતગાર મલી આવીઆ. તે એક ભરવાડનો ઓકરો હતો. જરે લુસી પોતાની ખુશીના વખતમાં આગસી ઉપર મેસતી, તારે આ ઓકરો આગસી હેડે ખેતરમાં ટોર ચરાવા આવતો અને ગીતો ગાઈ લુસીને ખુશી કરતો હતો. તેના મા કે બાપ કોઈ નહી હતો માટે લુસી પોતે આંધલી રૂવા છતાં તે દે ખતા ઓકરને તેણે વાંચતાં લખતાં શીખાડીં હતું. તે છો કરાને એક મોરો પાહાડી ફેરો હતો અને જરે લુસી ઓકરને શીખાડતી તો આ કુતરા પીઆરથી લુસીને સુંખતો હતો. તે ઓકરો આજે કાંમ લાગે. તે લુસીનું કાગળ એડરીએન પાસે લઈ ગયેઆ. તેમાં લખવા પરમાણે તે ના ભરથારે હેનરી વીધે તલાસ કાહાડી અને પછે નવાબ દેવાને એડરીએન પોતે લુસીને મલવા આવી આ મે સ હીઆ ધણી પુદતે સાથે મલી, માટે વાત પછે વાત કાહાડી તારે લુસીને માલખ પડીં, કે તેના વાહાણે હેનરીને જરે લુસીના કાગળ નહી મલીઆં, તારે તે નાસીયાસ થઈ મે ચીતારાએ સાથે રોમ ગયેઆ હતો, જાંહાં એક કબીલામાં

તેણે ઉતારો કીધો હતો અને “તે કબીલામાં એક ખુબસુરત આએડી હતી” !

આ વાતથી લુસીને ઘણો ગમ લાગે. તે સમજ કે હેનરી મેલક થયેઆ, પણ ખેર આ શંકટ ખમવાની તેણે ખોધ પાસે થકતી માગી અને પછે ઠરાવ કીધો કે હેનરી તું ફરી નામ નહી લેતું, પણ લુસી પેલા લુછા મેરન સ ઠાસીથી કંટાલી ગઈ. એક પરાઈ સ્ત્રી આવીને લુસી આ ગલ કરીઆદ કરવા લાગી કે તેના એ સગાયે જાહેરમાં તે બીઆરી ઉપર હામગો કીધો. એ ઉપરથી લુસીને ઘણો જ ગુમો લાગે. તેણે એક જુદાં કાંમને ખાતર ગાંમનાં કોટવાલને તેડાવીને એક આરડામાં મેસાડીઆ અને બીજા આરડામાં તેણે પોતાની જુદને ટેડાવીને કહેલું કે “ક્લેરીનડા, આ ને લકંગા સગાને તમે મારા ધરમાં લાવી રાખીએછે તેની ખરાબ માલ વીધે કરીઆદ સાંભલવાં હું કંટાલી ગઈ છઉં” વાસતે અતર થડી તમે તેને મારા ધરમાંથી કાહાડી મેસો અને નહીતો મેં ગામનાં કોટવાલ ને એક જુદા કાંમ સર ટેડાવીને પાસેના આરડામાં મેસાડે લોછે તેનાં સવાધીનમા એ લુછાને હું આપી દેવશ” ક્લેરીનડા આ ધનકીથી હેરત થઈ. તે લુસીને સમજાવવા લાગી પણ લુસી એવાતો સખત મોઝો બેલી કે તેની જુદને ફકડાત લાગે અને મેરનને કાહાડી મેલવા કરતાં એ લો બી સ્ત્રી પોતેથી તે લુછાની સાથે લુસીનું ધર મેલીને નતી રહી. તેથી લુસી આર ખુશી થઈ. કટલાએક તારા મા કરોને તેણે કાહાડી મેલીઆ અને નવેસરથી પોતાના ધર નો વહીવટ પોતાનાં હાથમાં રાખીઆ.

એ પછે એક સાંજનાં લુસી જરે પોતાની અગાસી ની હેડે મેદાંનમાં ફરતી હતી તારે થોડેક છેટે કોઈ માંણ સ શંકટમાં પડી ખુબ મારતું હોએ એવો અવાજ લુસીને સાંભલાયેઆ. તે સાંભલીને આ દમ્બેઆણ આંધલી ઠકો સતી ઠકોસતી તે નગા આગલ ગઈ, પણ તાંહાં બીઆરી નેજ ફસી પડી. જલ્દી તે તાંહાં ગઈ તેવાન ક્રોધએ તેને એક ચખત આચકો મારી જમીન ઉપર તોડી પાડી, જે પછે તેનાં મોહામાં દુઝો દીધો, અને તેને ઘસડી લઈ જઈ ને એક ગાડીમાં નાંખી. એજ વખતે કોઈએ લુસીને કહે લ કે “બીહીતી નાં, તુને કોઈ હેરાન નહી કરશે, પણ તુ ગી ખુગી માલ અને ને જરા ગાડાડ કરોતો મારી નાંખી થું.” બીઆરી લુસી ખુગી ખુગી મેસી રહી. ઘણે કલાકે તે ગાડી એક ઘર આગલ ઉબી રહી અને તેનાં આરડા માં લુસીને લઈ જાઈને મેસાડી. તાંહાં એક જાણે લુસીને માંખીને કોટી કીધી અને સાથ ઉપરથી લુસીએ પારખીંડ કે તે તેની જુદ હતી. તેણે ખુછીંડ કે “કુઈ તમે આવી રી તે મને હીઆં થસડી તેતું કારણ થું ?” જુદએ નવાબ દીધે કે “દીકરી, હાલ તરતો તુ આસાએસ દે, સહવા રે બધો ખેલાસો કરશ.” ખુશાકરીની યાકને લીધે લુસીને સારી હંધ આવી. સહવાર પડતાં ક્લેરીનડા લુસીની મા કરીમાં ફાનર થઈ. તે એજ દેખાડવા માંગતી કે લુસીને તેની સાથે કાંઈ દુશમની નથી. સાંજનાં વસી લુસીને ક્લેરીનડા બાગમાં ફરવા લઈ ગઈ. તે દેકાંને પેગો સગ્રો મે રન ટ્રાસીં હાજર થયેઆ. તેણે વલી પાછી લુખી સાથે પરણવાની વાત કાહાડી પણ લુસીએ જરે હોઆંખીનાં ક

હૈલ તારે બેરન ગુસ્તામાં આવીઓ. અને ધમકી આપી કે “આંધલી છોકરી તું એન નાં સમજતી કે તારી દોલત તું ભોગવશે. હમે કોરદમાં ફરીઆદી માંડણું અને દેખાડણું કે તારા બાપની દોલત તુંને પેંહોંએ નહી, કાંરણ કે તું કાંઈ તેની પરણી બાએડીની દીકરી નથી પણ તારી માંનેતા તારા બાપે રાંડ રાખેલી હતી. હજુરખી સામન, વીચાર કર, મારી સાથ લગણુ કર અને નહીતો આ દાવાથી કરી ને તારી બધી દોલત તુંને ખોહાવી પડશે.” એન કહીને બેરન તથા કહોરીનડાં લુસીને એખલી મેલી નતાં રહેયાં.

લુસી ફીકર અને અંદેશો કરતી બાગમાં ચાલી, પણ નેવામાં ડરથી કુતરો ખોસવાનો અવાજ સંભવાએઓ અને થોડા વખતમાં પેસી ભરવાડાનો છોકરો મોઢા હરખ થી લુસીની પાસે ઢોડી આવીઓ તે બોલીઓ કે “બાઈ મેં તમોને બધેબધે શોધીઆં, પણ તમે હવે હીઆં કાહાં ચાડી આવીઆં !” લુસીએ કહેલ કે “છોકરા, વાત કર વાનો વખત નથી. તું મને આ બાગમાં દરવાજામાંથી પાછી મારે ઘર લઈ જાઓ.” છોકરાએ ખુશીથી હા ક હેલ અને લુસીને હાથ ધરી તે તેને દરવાજાની બાહરે લઈ ગએઓ તથા લુસીનાં ધર તરફનો રસ્તો પકડીઓ. હવે તેને જાણ નેવો જીવ આવીઓ, પણ અફસોસ, પછવાડે થી કોઈ દોડતાં માંખુસનાં પગલાં સંભવાએઓ. તેતા પેસા બેરન સદાસી લુસીને પકડવા આવતો હતા. હવે થું કુરુ ? લુસીતો ઘભરાટમાં નાહાસવા લાગી અને ભરવાડ છોકરો અંદેશમાં પડીઓ પણ તેનો પાહાડી કુતરો બેરન તરફ જોસથી ભોસવા લાગો. તોખી બેરને લુસીની પુર છોડી નહી, પણ ગરીબે અમાર પોદા. બેરન એક કોર લા ગાથી તુટી પડીઓ અને ભરવાડના શીઆંનો કુતરો તેને ઉપર ચઢી બેઠો તથા તેને ગલાંમાંથી એવોતો સજર જખી ઓ કે તાંહાંથી ઉડવાની તેને તાકાત રહી નહી ! આ જો જોખ સરખા બચાવથી લુસી પોતાને ધર સલાંખત ગઈ.

હીઆં લુસી ધીરજથી વીચાર કરવા બેઠી. તેને ખબર પડી કે લુખા બેરન સદાસીના જખન સારા યએઆએ અને લુસીની કુઈ સાથે તેઓએ જોડા શાખસીઆના રૂ કટથી એવી ફરીઆદ કરનાર છે કે લુસી તેનાં બાપની રાંડ ને પેટની દીકરી હોવાથી ધારા પરમાંજો તેની અધલો નીચકત કહોરીનડાંને મલવી જેઈએ. હવે લુસીના બાપ તો ઈંગલંડના પરણીઓ હતા અને લગણને લગતા દ સતાવેએ તાંહા હોવાથી લુસી ઘભરાવા લાગી કે મારો બાપ કેમ કરશે. ફરીઆદીતો મંડાઈ ચુકી અને અંતે બેરન સદાસીએ એવા શાખસી ઉભા કીધા હતા કે કોરે તેના લાલમાં ચુકાદો કીધો. પણ લુસીએ તે ચુકાદા ઉપર નારાજ થઈને મોટી કોરદમાં ફરીઆદી માંડી અને તે નીકલવાની હતી તેટલાં ઈંગલંડથી તેનાં બાપના લગણુ ની નોખ લાવવા માટે લુસીએ એક શખસને રાખને કીધો શેવરના ચુકાદામાં દીલ પડી અને તેટલાં લુસી નાહએદ થઈ ને જોગનોના એક “કાંનવેટ” ઈઆને મઠમાં જઈ રહી.

આ કેહાજો એક વખતે લુસી પોતાના ઓરદમાં બેસી જોદાની બંદગી કરતી હતી, તેવામાં તેની પાકરડી મેરી દોડતાં આવીને કેહવા લાગી કે “બાઈ તમને કાંઈ પુછે, તેલજુ પ્રમાણ ધરમાં આવીઓ હતા અને તાંહાંથી

તેલજુને હું હીઆં લાવી છઉં.” લુસી તેને મલવા ગઈ, અને જોએલ તો હેનરી, તેનો વાહાજો હેનરી સાંમે આવીને જોગો હતા. તેજો વરતમાન પતરોમાં લુસીને લગતા ચુકદમાંનો હોવાલ ગાંભરો તારે જાંણીલ કે નાંહાંની કોરે તે બીચારીના નીચકત ઉપરનો કુટ ૨૬ કીધો. હેનરીને ખબર નહી હતી કે લુસીએ મોટી કોરદમાં ફરીઆદી માટેલી હતી માટે તે બોલીઓ કે “પીઆરી લુસી, હવે જરે તું ગરીબ થઈછે તારે હું ખાનખા તારી સાથ નેકા પાડવા આવીઓ છઉં અને દેખાડવા માંજુ છઉં કે આગલથી હું તારી સાથે અદરાએઓ તે કાંઈ તારા પરજા ને ખાતર નહી હતું.” આ વાતથી લુસીને મોટો હરખ લાગે હીઆં સંધલો ખોલાસો થએઓ. હેનરી કાંઈ બેપ કા નહી હતા, પણ તે પોતાને ધંધે લાગી રહેઓ હતા. વધી લુસીની કુઈની તરફથી તેને એવી ખબર મળી હતા કે લુસી તો પરણી ચુકી અને લુસીના કાગળે (તે લુહીએ અરકાવી આપી) જરે તેને નહી પુગાં તારે તેને વધતી નાસીપાસી લાગી હતી. આ ખોલાસાથી લુસીને ધીરજ આવી અને એક મોકસ દાહડે લગણુ કરવાની મોહવણી થઈ. થોડા વખતમાં લુસીએ વેલાતથી જ દસતાવેજ મંગાવીઓ હતા, તેખી આવી લાગો, તેથી કોરદમાં સામેત થએલ કે લુસીની મા તેના બાપની પરણી બાએડી હતી અને લુસી તેના હકદાર વારસેજો. એથી લુસીને તેની સરવે નીચકત પાછી મળી, અને હવે તેના જીવો મુખી બીજ કાણ ?

પણ નહી લુસીના નસીખમાં કુખન હતું. લગણુની એકન દીવસ અગાઉ જરે હેનરી પોતાની પીઆરી લુસીને મલવા આવીઓ તારે તે તથા લુસી બંને જાણ મોટી ઈનનેજરીથી વોતો કરી પુગાં પડીઆં. પણ લગણુને દાહડે સહવારના મોહારમાં લુસીને ખબર મળી કે હેનરીને જાહેર રસ્તા ઉપર પેલા લુખા બેરને જાહ માર મારીઓ તથા શખત જખન કીડા જઈ તે બીચારો ઘરમાં બીજાંનું ભોગવેજો. આ વાત સંભલતાં વારજ આંધલી લુસી હેનરીને ધર ગઈ, પણ અફસોસ ! તેતા હેનરીનું મોહોતનું બીજાંનું હતું, અને હવે લુસીની નાસીપાએસીનું શી તરેહથી મેઆન થાએ ? તે બીચારી પરજવાની તથા લગણુના નીકાસ સાખવાની આશામાંતો દન નીસફલ થઈ, તેપણુ પોતાના વાહાલ ભરયારની અદરાએલી બાએડી દાખલ તેની છેલી ઘડીએ તેની બનતી સેવા બજાવવાને તેજો દીલ કીધી નહી. લુસીએ પોતાના ઘણીની ઘણી પાકરી કીધી, પણ થોડા દીવસ માંદગી ભોગવીને તે ખરણ પાંખીઓ. ગરીબ બીચારી લુસી લગણુની અગાઉ રંડાઈ, જીથી પોતાની કાહાંની ભરેલો જંદગીના બાકોના દાહડા ગમ અને ધરનીપણમાં તેજો જીભરીઓ. હેનરીએ મોહોત પછે તે એન સમજવા લાગી કે મુખ તેના નસીખમાં નથી માટે બદગી અને ધરન ઘેઆનમાં તેના બધા વખત ગીઓ. પોતાના મોહોતને વખતે લુસી શતેશથી ખરણ પાંખી. આ જુનીઆમાં તેજો ઘણી પાકીજગી, આ એઆ અને ભલાઈ ભરેલી જંદગી જીભરી હતી અને તે મ કરતાં જો કે તેને શકે ઘણા નડીઆં તેપણુ શેવરે તેને ધીરજ એટલા માટે આવી કે તેને પેલો જાહાંનું મુખ ખમીત મલશે.

કુનીઆનો મુસાફર.

પૃષ્ઠ ૧૮.

પીઆરાં ખેડન,

સુવીડનનાં પાંચતખત શેઠેર સરાકહોમથી ની કલેલો હું લાપલાંડ દેશમાં આવી પુગો છઉં. લાપ લાંડ નામ તમે કદાચજ સાંભલીછીં હશે. તે ઈ ઊરોપખંડની છેક ઊતરે આવેલુંછે અને એ વખતાએ લા ખંડનાં નકસા ઊપર ઘણું નજીવું જેવું ગણાય છે. પણ તોખી મારી મુસાફરીમાં હીઆં થોડોવાર થોખવાની મને ખાડેશ થઈછે. હીઆંનાં રહેવાસી યો, જેમાંનાં એકનું ચીતર મેં ઊપર ખીડીછીં, ત થા હીઆંનાં દેખાવો થોડુંક ખેઆંન કરવા જોગછે. આપણી નજીકનાં દેશો ઊપર જારે આપણુ ઘણું મેઆંન આપીએ તારે દુરનાં દેશોની થોડી ઘણીખી વાકેશગારી જેલવવાનું બુલી જવું નહીં જોઈએ.

લાપલાંડ ઈઊરોપનાં ખીજાં દેશોની મી શાલે કાંઈ જુદું દેશ ગણાવું નથી. તેનો અરથો ભાગસુ વીડનની સરકારને તથા અરથો ભાગ રૂશીઆનાં રા જને તાખે હોવાથી પેહલું લાપલાંડ સુવીડનમાં તથા ખીજું રૂશીઆમાં ખપેછે. તેની ઊતરે આરકટીક મા હાશગર, દખણે શીનલાંડનાં યાપુ, પુરવ દસાએ “વાહી ટસી” નામનો સમુદ્ર અને પશ્ચીમે નાંરવે દેશ આ વેલાંછે. તેનો વીસતાર આસરે દોહોડ લાખ ચોર સ માઈલનોછે અને તેનાં તરણુ ભાગમાંનાં બે ભાગ રૂશીઆ દેશને તાખેછે. લાપલાંડની જમીન પશ્ચીમ તરફથી પાહાડીછે, પણ ખાકીનાં ભાગો ખાને સરખી અને સરોવરોથી ભરેલીછે. તાંહાં આસરે ૬૦૦૦૦ મોણુઓની વસતી ગણવામાં આવીછે, પણ લાપલાંડનાં દેશી રહેવાસીઓ માતર ૭૦૦૦ છે, જેઓ ઘણી જંગલી અવસ્થામાં હોયછે. તેઓ નાંહાંનાં જુશ્વં

મથે રહેછે અને ઘણોખરો વખત ભરકતા ફરેછે. તે યોની નીતી સંખંધી અને ખીજી ચાલચલાણુ ઘણી ઊતરતીછે લાપલાંડનાં એક રહેવાસી તથા તેની જુ ફડી આખેહુખ ઊપલાં ચીતરમાં દેખાડીઆ જેવાં હો યોછે.

લાપલાંડમાં અતીશયે ઠંડી પડેછે. વસી હીઆં રાત ઘણી લાંખી થાયછે. ખેડન, તમે કાંહાનીઓમાં એવું વાંચીછીં હશે કે કોઈ જગામાં છ મહીના રાત અને છ મહીના સુધી ઘણાએ ચીલતો હતો. હવે એ વાતને તમે એકદમ હસી કાઢાડતાં ના. કુનીઆના ઊ તર તથા દખણુ છેડાએ તરફ જેમ આપણુ જઈએ છ ઈએ તેમ રાત અને ઘણાડા ખડુજ લાંખા થાયછે. લાપલાંડના લોકો કહેછે કે લાપલાંડથીખી ઊતરે, દર ત રફ, કેટલાંક યાપુ આવેલાંછે નાંહાં છેક છ મહીનાવેર ન હી તોપણુ કેટલાંક લીવસ સુધી સુરજ દેખાતો નથી.

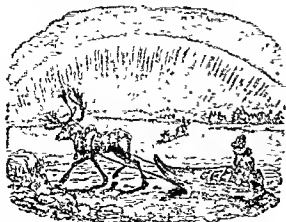
હીઆં મેં દર બેલ લાપરોઓએ માટેક દાય તમેને સમજ નહી પડશે એમ વી આરોને પદ્ધતીના ગોલાનું એક ચીતર હીઆં ખીડું છજીં. આપણી કુનીઆં આ ચીતરમાં દેખાડવા પરમાણુ નારે ગીના સરખી ગોલછે તેતો તમે જાણતાં હશે. હવે એને બો આપણી સાંમે રા ખીઓ હોએતો એ ગોલાનો જે ભાગ જમણા હાથ ઊપર હોએ તે પુરવ, ઘવા હાથ ઊપર પશ્ચમ, ઊ પરનો ભાગ જે સંધે કરી દેખાડીઓએ તે ઊતર તથા નીચેનો ભાગ દખણુએ. એ રીતે દસા તપાસીઆ પછે તમે મેઆનમાં રાખવું કે કુનીઆંના ઊતર તથા દખણુ ના છેડાએને દર કહેછે. તાંહાં ઠંડી ઘણી પડેછે અને રા ત અતીશયે લાંખી હોયછે.

પણ આ લાંખી રાત તથા તાહાડથી લોકોને અ ગવડ નહી પોંહોએ એટલા માટે પાક ખોદતાલાએ ધ ટી ગોઠવણુ કીધેલીછે. રાત જારે ઘણી લાંખી હોએ છે તારે આ લાપલાંડ તથા ખીજાં દેશોમાં આકાશ ઊ પર એક ભતની રોશની થઈ આવેછે. તેને ઈંગરેજ માં “આરોરા બોરીઆલીસ” કહેછે. આસમાન ઊ પર જાણુ કે આતસે કરીને ગોલ લીસોડીઓ પાડી હો એ તેવો તે વખતે દેખાવ લાગેછે અને તેથી એટલેતો માટે ઊઘસ મારેછે ખેડન, જારે મેં પેહલવેહેલી તે રોશની જોઈ તારે “આગ લાગી, આગ લાગી” એ

વી ભુમ પાડીને હું દોડી ગયેઓ હુનો. એમજ “આ રોરા ખોરીઆલીસ” થી અનનંતાંઓ વારેવાર ઠગા એછે. એ રોશનીથી તાંહાંનાં લોકો રાતનાં પોતાનું કાંમકાજ કરી શકેછે.

વલી તાહાડમાંથી લોકોનો ખચાવ કરવાને ખો દાએ ઊઠ્યાં ને ગોડવણે કીધીછે તે જુવે. લાપલાં કામાં ને મુંગાં જનાવરોની વસતીછે, તેમાં સાખર અ ને ખીજ જતનાં હુરણે સુખીએછે. આ સાખરનું ચાંમડું તાંહાંનાં લોકોને ઠંડીનાં દાહાડા ખદન ધાંડવા કાંમ લાગેછે. ગરમીનાં દાહાડા ઊપર વલી લાપલાં કરો એજ પરોણીનાં ચાંમડાંનાં કટકા સીવીને તેના તંબુ ખનાવેછે. તેનાં શીંગડાંમાંથી તેઓ પોતાનાં હ થીઆરોનાં હાથા અને ખીજ જાણે ખનાવેછે. હ કામાં કહું છજીં કે લાપલાંકામાં નો સાખરની વસતી ન હી હતેતો હીઆં લોકોને જવણું ઘણું ભારી પડતે.

સાખર ઊપરાંત લાપલાંકામાં ખીલાડીઓ પાછ લ લોકોને ઘણા શોખ હાએછે. એ તેઓની એક ન વાઈ સરખી ચાલછે. દરએક લાપલાંકર એકેકી કા કી ખીલાડી પાલેછે. તેની સાથે તે વાત કરેછે તથા તે કાલી ખીલાડીની સલાહા પુછેછે, નંજેકે તે પરાં છી તેમની વાતચીત સમજવું હાએ ! વલી ઊઠ્યાં ખી જ નવાઈ સરખી રીત મુસાફરી કરવાનીછે. તેઓ એક નાંહાંનાં મછવાની ગાડી ખનાવેછે અને તેને સા ખર સાથ જોડેછે, ને પછે એ પરાંણી ઘોડાની મીશાલે તે મછવાને પર્કડાં વગર ઘસડી લઈ જાએછે અને ઘણી વારસુખી થાક વગર એકદમ તીજ અથવા ચાલીસ માઈલ દોડી શકેછે. એવી અજાણખી ભરેલી ગાડીનું એક ચીતર ને તમે વારેવાર જોએજીં હશે તે હી લ ભેટ કહું છજીં. એ ચીતર ઊપરથી આરોરો

ખોરીઆલીસની રોશનીનોખી તમેને થોડેક ખેઆલ આપશે.

આવતું કાગજ હું રૂશીઆ દેશમાંથી લખજી, એજઅરજ.

હું છઉં તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

બચરવાલ બચું.

ભેટોનો, તમે બચરવાલ બચાં જોએઆંછે ? કદાચ હ મારો સવાલ તમે સમજતાં નહીં હસો. તમે એવાં બચાં જોએઆંછે કે ને પોતે બચાં હાએ અને તેઓ વલી બચર વાલ થઈ પડીઆં હાએ—જેઓને પોતાને ને બચાંમાં ગ હીઆં હાએતો માલે અને વલી તેવાં બચાંને ઘર બચાં હાએ ? ને એવાં બચરવાલ બચાંના નમુના જોવા હાએ તો તે વાલજની પોરમાં રહેનારી બચુંબાઈછે. તેની ઉંમર આસરે સોલ વરસનીછે અને તેણાં તેને તરણ બચાં થએઆં છે, જેમાનું એક તરણ પાંખીઉંછે અને બે જવતાંછે. એ શંખીઆ તેની ઉમર પૂરમાંછે લગર મોટીછે અને તેથી તેને લોકો બચુંબાઈ બચરવાલ ગણેછે, પણ ખીચારી બચું પોતેજ હજીરેતો એક બચાં જોવીછે અને તેવાં બચાંને ઘર જારે બચાં આવે તારે તેઓની મદદરત અને માવજત તે બાલકમાંથી કેમ થાએ ! ખરેખર ખીચારી બચુંબાઈનાં હાલ દએઆ આણવા જોએ, પણ તેનાં જોવા દાખલા આપણાં લોકોમાં ઘણે ઘર જોવામાં આવેછે.

બચું જારે દસ વરસનું બાલ હવું તારે તે “સારી પે હેડતી દીકરી” ગણાતી હતી. બહારંઓ તેની માં મેરબાઈ આગલ આવીને વાત કરતાં કે “એવાએ માંએ દાહારેનું બચું થએઉં ને આજકાલ સારી પેહેડશે, તે વાસંતે લગણ કેમ્પારે કરશે.” મેરબાઈને પણ તેમજ લાગતું હતું. તે ને બલાઈ જોવાની આશા હતી. તથા જલદીથી તમાઈ બપ ધ વવાને તે એટલીતો ખંતી હતી કે ખીચારી બચુંને પુરી બાર વરસનીખી થવા દીધા આગાઈ દીનાં દાહવાલાનાં ઊકેશા હીરજભાઈ સાથે તેને પરણાવી દીધી. બાર વરસમાતો બાઈ રંચો તેનેબી બહારી ગણવા લાગાં, અને તેને શીખવવા કે લવવાનું મેલી દઈને પોતાની માલ પરમાંછે તેની આગલ બચાં જનવાની, વરનાં સહારવાની અને એવી એવી નકામી વાતો કરવા લાગાં. “સારી પેહેડતી દીકરી” અને “દાહા રેનું બચું” એ બોલતો તેને કાંને દર રોજ આવવા લાગો અને તેનું ધડ થેઆંખ બીજ અગતની ફરજને મદદે એ ખલી એજ માબદ ઉપર રોકાએછું રહેઉં. દુકા ખીચારી બચુંબાઈ માતર મઠે વરસની જરા ઉપર ગાઈ એટલાંમાં તો એક ઊકારની માં થઈ, પણ તે વખતે તે પોતે એટલી તો નારાજ હતી કે મેરબાઈને તે ઊકારને પોતાનાં સંભા લમાં રાખવું પડીઉં હતું. તે બચાંનો બાપ હીરજભાઈતો ઈસકુલે શીખવા જતો હતો.

હીરજીભાઈ માખાપ વગરના હતા, પણ તે બચુનાં આપના સગાં અને જમાઈ સાથે થતા હતા, જેથી તે સારસા ઘરમાં રહેતા હતા. હીરજીભાઈ બીચારો થયેલ ગરીબ, એકમારગી, અને એાછી ચકલનેા હતા. વલી તે આંખે હેરાંન હતા અને બધા આધાર તેનાં સાસુ સસરા ઉપર હતા, જેઓ તેનાં ઉપર શરવે ખાહેશોમાં કાવતાં હતાં. જારે મેરબાઈની દીકરીને તાંડાં દીકરી આવી, તથા તેની પછાડે તલી સેલ વરસની વચ્ચેમાં બચુએ મે બીજ દીકરી જીણી વારે મેરબાઈતા પોતાને જમાઈ થયેલી જોઈને મ લાકાઈ જવા લાગી. હીરજીભાઈ તરણ છોકરાંના આપ થયેઓ તોખી શીખવા જાયે એ ઘણું ખરાબ લાગાથી તેને બીચારાને ઇસકુલેથી ઉઠાડી મેલીઓ, જે પછે ઘણું સુધી તે ઘરમાં રહેઓ અને જારે માકરીએ લાગે તારે માતર પંદર રૂપીઆના અગર લાવી શકેઓ.

મેરુરબાઈને પોતાની બચુનાં બચાં સંબંધી વેરુઓ ઘણાં હતા. અગત કરીને બચુને છોકરો નહી થવાથી તે અતીઘણી નાંસીપાસ થતી હતી. બચુને લઈને તે સદા એરોને ઘર તથા બીજ ધુતારા મેશીઓ આગલ લટકતી હતી, જેઓ શેરા મીઈને અસે તરેહવાર રકશે ખાતા હતા. એક દાહાડે ખમર પડી કે મેરુરબાઈ એક બરાંખણ છોકરા છોકરીનાં જનમની અગમચેતી આપેછે. એ ઉપરથી મેરુરબાઈ બચુને લઈને તાંડાં ગઈ. વાટમાં બલદની ગાડીનું ચાક લાગાથી તે બીચારીને ઘણાં રસતા ઉપર ચાલુ: જયુ પડી ઉ, તે વખતે હુનાલાનું ટડકું જમરેસત પડડું હતું જેથી મેરુરબાઈને લુ લાગી અને તે તાપે પડી. આ તાવ કાંઈ ઘણી ખરાબ જાતની હતી. તેમાંથી એકાએક તેને પવણ થયેઓ અને થણેક દીવસે તે હેરાંન થઈને અતે જરણ પાં ખી. એ રીતે ગરીબ બીચારી બચુ એખલી પડી.

પણ હમણા તેના હાલ ઉપર દેએઆ આવેછે. બચુ તે ખરેખર બચુજી અને જા બાપની સુરખાઈથી એ વાં બચાંને તાંડાં બચાં આવીઆં એ તેના ઉપર હાલ એક પીડા થઈ લાગીછે. બચુઆઈ પોતે બચાં દાખલછે તેનું કા રણ કાંઈ એખલી તેની ઉજર નથી, પણ તે સાથે તેની અકલબી બચાંનાં જવીજછે. તેને વીચાર શકતી કે સારી સખ જાંઈ નથી. વલી તેની કાએનાત જળ ચાલતી નથી. રહેથી તે સદાની કુખી કરેછે. જેખનના બાહુઆમાં તે ખી લતી ને બદલે ખરી પંડેલી કલીના જવી દીસેછે. હારે તે ઘણી ઠીંગણીએ અને આપણ બધાંએખી વાનખીની રીતે એટલી વએના જાણસને નાદાન ગણેછે. એવાં બચાંને ઘર એકથી વધારે બચાં થાયે એ કેડું કહણ દીસેછે !

બચુ પોતાના બચાંની જતન લઈ ચકડું નથી, અને એખલી જતન લેવાનું જ તેનું કાંમ નથી. એકતા તેને પોતાના જવને સંભાલ આવી લાગેછે. તેને આટલી નાહાની ઉજરમાંથી આખે દાહાડે પોતાને માંયે પાઠે બાંધી રાખવા પડેછે. જે તેને જરા વધારે મેરુનત પડેછે, ઇઆ જે તે જરા તરડાઈને મેલેછેતા તે માંદી પડેછે, અને તોખી તેને આખે દાહાડે સરદીમાંને સરદીમાં ફરડું પડેછે. કુખા ડામાં તેને રહેવાસે, અને ખરાબ હવામાં તેનું ઘરે જેથી તેના આવવદાખી રુકા થતા હયે. બીચારી બચુને તેની ખમરછે. તે સખજે કે આવી હાલતમાં હું કાંઈ લાંબા

દાહાડા કાહાડશ નહી. તોપણ કરે શું ? ઘર માંયે પડી ઉ, ખરતી કે જવતીખી ઉડીને ઘરનું કાંમ કીધા વીના કાંઈ ચાલે ?

પણ કાંમ તે કેટલાનું કરે ? પોતાનું, કે વરનું, કે બચાનું કોણ કોણનું તે કામ કરે ? અલખતાં પોતાનીતા તેને જળ મીતા નથી, પણ તેને વધારે કુખ પોતાના બચાં એને માટે લાગેછે, જેઓને ખાતર તેને દરરોજ હીરજીભાઈ સાથ કળઓ થાયેછે. હીરજીભાઈની મોટી આપડામાં આવી પડીઓછે. તેને બીચારાને જે કાંઈખી આવડતું હોએતે તે હાલતા કરતાં વધારે કમાએ અને જારે વધતી કમાઈવાલાએને આખના વખતમા પેટ ભરવું ભારી પડેછે તારે હીરજીભાઈ સરખાના હાલ કેહેવા કરતાં વીચારી લેવા બસછે. તેની આએડી જરાએએ દીકલા માટે કે છે રકમીનું પોણણ બરોખર થવું નથી, અને હીરજીભાઈ ખી એડી સાયે એટલા માટે મારામારી કરેછે કે બચુ બચાંન માકરી કરી શકતી નથી, મેહુનો વાંક નથી, પણ મેહુ સખ જતાં નથી અને તેથી કોઈવાર તેઓ એવા કળઆ ઉપર આવી જાયેછે કે ભરલાકુતોને વચે આવવું પડેછે.

આખી દાહાડે બીચારી બચુને ગોલાંમોડીની ટાકું કાંમ કરવું પડેછે. પાછલી રાતના ઉડીને ચુલે સલગાવીઓ તારથી તે રાતના સુવા અગાઉ ચુલે પાછે જાલવે એટલે બધે વખત સુધી બચુ મેરુનત કરતાં થાકે, ચાકર નહી હોવાથી હાંડા ભરીને પાણીખી તેજ કાહાડે અને કયરો પુને તે તથા વાસણ કુસણીખી તેજ કરે. બચાંને માટે પાંણીખી ને પાખે અને વરનું બોણું બેનજણ તેજ કરે. રાધવા સીંધવાનું બી તેનાજ હાથમાં અને સીંધવા સાંધવાનું બી તેનું જ કાંમછે. પણ તે બધું એખતે હાથે કરતાં બપોર પછે તે બીચારીને જરા પરવાર મહેલે. તેઠાં તેના બચાં તેને જરેલે જોઈએ એટલે કંટાલે આપેછે. તેઓને એવી ખરાબ રે વે પારેલી હોએછે કે જેથી તેઓએ જે ખસતી શરૂ કીધી તે પાછાં દાહુઆં થતાં તેઓને વાર લાગે અથવા જે તેઓ રડવા પડીઆં તે રડીઆન કરે. પણ તેઓની મીચારી અને જુઓથી બચુને સાંધણીમાં કાંઈ કાંમ સુખ પડડું નથી, કેમકે ઘણીવાર બચાં રહેતા તે કેન રડીઆં, કોઈએ મારીઆં હયે અથવા પડી ગએઆં હયે, એવી ધાસતીથી તેનો જીવ બેઆખરો થઈ જાયેછે. પણ વારેવાર તેઓની અગલ રોડતાં અને પટાવતાં રાંધેરીમાં જે કાંઈ લાલ કરવા મેલીઓ હોએતો બલી જાયેછે અથવા ખાંતું તલીએ થી દાહાજે, જેથી બચુ ઉપર તેના વરનો કપકો પડેછે. જે બચાં પડી ગએઆંતા "શુ થયેઉતું ? બચાંને પાસે રાખીને કાંમ કરીએતી કે પડી નહી જાયે " એવા કપકો તે સાંભલે. જે બચાંને પાસે રાખીઆં તે તેઓની તાહી, મેલમેલ કરવાની રેવ, તથા ટવલવાથી બચુ કાંમ ભુલી જાયે અને તેને કપકો જુદો. માટે તે બીચારી ગાએઆ કુખના વખતમાં પડીછે, અને જેમ કરેછે તેમ કુખ અને કુખન તેના દીડામાં આવેછે.

બચુના બચાં માંદાં અને કાવલાં. તેઓની જતન કાંઈ મત્રે નહી. બચુઆઈ સખજે કે હું જરેલી જતન લેઉં છું તેટલી કોઈ માં નહી લેયે. તે ખરેખર તેમ કરેછે. પોતાને અજે ચોડું લઈ બચાંને તે વધારે આપેછે—પણ

તોળી બચાં મુખી નહી મલે તેના કારણ ઘણાં છે. જરે બ ચુ'બાઈ ક'ટાલી જાએછે તારે બચાંને એવાતા ધં મકા મારેછે કે છેક ભેંચેતલીએ તેનો સાધ સંભલાએ. જરે બચુ'બા ઈ વાસણ ઉત્તરવા ઈચ્છા ખીલ' કાંમ ઉપર બેસેછે તારે કો ઈ બચુ' મુતરમાં પડી' પડી' રડીઆ કરેછે અને અલભ તાં મે કાંમ એકન વખતે બની નહી શકવાથી આ મા (! જો બચુ' કહીએતો માલે) એક કાંમ કરી રહીને બચાંની ખ બર લીએછે. આવી ગફલતને લીધે બચાં આજનીના આ જરી માલીઆ કરેછે, પણ વલી બચુ'બાઈ તરત ઉપાએ લે તી નથી તે ઘણું કરીને બારધુંરી અથવા મુનાખખીના જે લાભ બચી વખત પાવા જાએછે, જેમાં વલી કોઈ વખત મ્યાર બગાડો થઈ પડેછે. હરદે, કરીઆતું અને કાલી દ રાખ તે ઘરમાં રાખી મેલેછે—પણ ખરી દવાઓની આલ સને લીધે બચુ'ના બચાં હાલહવાલ રીતે જીવેછે.

એ રીતે બચુ'ના બધા દાહાડા જાએછે; પણ રાતખી ખીઆરીને નસીમે તેવીજ હાએછે. મેડેથી સુતા પછે બ ચાંના દડવા તટલવાથી તે મીડી ભર ઉંઘમાથી જાગી ઉઠે છે, ને વખતે તેને એટલેતો ગુમે લાગેછે કે બચાંને સરા પ ઉપર મારાપ દીએછે અને “તમે મરે, તમારું” સતીઆ નાસ થાએ, તમે મરી કાંમ નહી જતાં, તમુને કોણે માં ગીઆંતાં ?” એવી એવી ગાલો દીએછે. કોઈવાર જરે તે ઉંઘમાં વધેતી પડેલી હાએ તારે કોઈ બચુ' ટવલીઆમ કરે છે અને એકાંત શતે જરે તે પોતાને નાહીને સાધે “માએ, માએ” મેલતાં થાકી જાએછે તારે પડોશીએ દમ્બેઆ લા વીને બચુ'ને હાંક મારી ઉઠાડેછે, ને વખતે વલી તેના વર નો મીજન જાએછે. કોઈ વખતે બચાંને ભેલીનાંબ પેટ આલેછે, પણ તારે તેનો વર પોતાની આંખમાંની ખાંચીને લીધે ધોવા ધાવામાં કાંઈજ મદદ કરી શકેતો નથી અથવા મ દદ કરવા જાએતો અચ્છુચુ' તેને હાથે દીવાતું ટંબલર ઉં ધુ' વલી જાએછે ઈચ્છા એવીજ ખીલ અડમણથી નહી કાં મનું કાંમ દાહાડેછે.

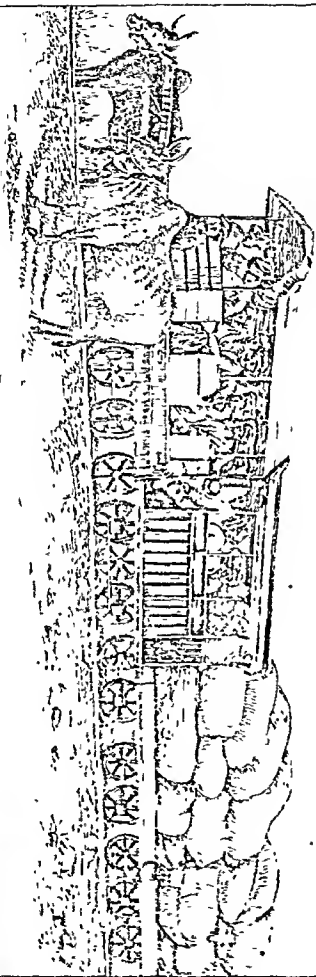
આ ! હા ! ખીઆરી બચરવાલ બચુ'નું આ કેટલું બધું કુખ ? તે વીચાર કરેછે કે “હું” આ ડુનીઆમાં શું આ ડું કુખ ભોગવવા આવી, અને જો તેમજ હુતેતો મારા જ નમને વખતે મારી ગરદન ઉપર કોઈએ મુદીએ કાંમ ન હી ફેરવીએ ?” આલો વીચાર તેને એટલા માટે કરવો ચ હેછે કે પોતાનું કુખ ખમવાની તેનામાં શક્તી નથી. તે શક્તી કાંઈથી આવે ? ડુનીઆમાં જરા વધારે ઉંચર ગુજ રી હાએ, સંસારની અનખાએસ મેલવી હાએ, કેલવણી થી પોતાની ફરજ શીખાઈ હાએ, તો તે બચાં કેલવવાના મુશ કેલ કાંમ કરી શકે. પણ તે શક્તી તેનીમાં મલે નહી, બ ચાંના મુખ તથા કુખ તે જાણે નહી, કેલવણી તેણે કાંઈ લી ધી નહી અને તેથી તે પોતે બચુ' તેટલાંમાં જરે બચાંની આ થાએ તારે ડુખના મોહ તલે અમપાઈને ખીઆરી બલી આ કાએ તારે કુખની નવાઈ ? અક્સોસાએ બાલ લગણું ન હારા રેવાન ઉપર ! અક્સોસાએ માતાઓના અગનાંતખણું અને એાઈ સમજ ઉપર કે, પોતાના અનજાંતખણું તથા ન કારા રેવાનેને લીધે થતી ખરાબીઓની તેમને ખબર નથી.

“દરાંમવે” નામની લોહોડાંની સડક.

લોહોડાંની શકકથી આ દેશનાં લોકો હવે પુરતી રી તે વાકેજગાર થઈ ચુકાં હશે. સાધારણ રસતા કરતાં જ રસતાથી ફેટલા શ્રમિદ થાએછે તે સમજવાની કસી જ રૂર રહી નથી, પણ એનેજ લગતી એક ખીલ ખીનાં હાલ હવે જાણપવા માંગીએ છઈએ. પાસેનાં ચીતર માં લોહોડાંની સડક ઊપર બલદની મદદથી એક આ ખી ટરેન ચાલતી ચીતારીછે. તે જોઈ હમારાં ફેટલાંક વાંચનારાંઓ કદાચ વીચારમાં પડશે. તેઓ પુછશે કે આગની ગાડીની ખી ગરજ હવે દૂર કીધી કે શું ? ખ લલે આગની ગાડી કરતાં ખી સરસ નીકલીઆ કે શું ? આ ખીનાંનો થોરોક ખોલાસો જાણવો અગતનેાંછે. એવી ગાડીઓ ખી માલવાનો આપણાં દેશમાં વખત આવીએાછે અને વરોદરાનાં માહારાજાએ પોતાનાં એક ગાંમમાંનો એવી શક ચાલુ પણ કીધીછે.

આ નવી જાતની લોહોડાંની શકકને “દરાંમવે” કહેછે. આગની ગાડીવાલી શકકતો રેલવેના નાંમથી જાલખાએછે અને એ મે શકકનાં જુદાં જુદાં નાંમ છે તે ઊપરથીજ વાંચનારીઓ જોઈ લેશે કે એ ખેનાં કાં મખી જુદાં જુદાંજ હશે. એ મે વચે ફરક જોડેલાજ છે કે રેલવેમાં ખાશનાં સાંચા અથવા આગની ગાડીની જ મદદ લેવી પડેછે, “દરાંમવે” ઊપર ખામખા તેજ ન હી મગર બલદ ઈઆ ઘોડાથી ખી કાંમ થઈ શકેછે. પ છુ તેટલા માટે જ ટરેન બલદોથી ઈઆ ખીના ઈઈ નાંહાંનાં સાંચાથી ખેચાએ તે રેલવે કરતાં સરસ છે એ મ સમજવું નહી. મુસાફરીમાં સઘીથી ચલકતી પદ વી રેલવેનીછે, અને જાંહંખી ઘણી ગાડીઓ લઈ જ વી તથા મોટી મુસાફરી કરવી હાએ તાંહાં આગની ગાડી વગર છુટક નથી. પણ દરાંમવેમાં થોડીજ ગા ડી અને નાંહાંનીજ મુસાફરી થઈ શકેછે.

ગએઆ આંકમાં હવે હવાઈ મુસાફરીનું શોધક ખેઆંન આપોડી હવું. પણ તેનાં કરતાં જનીન ઊપ ર મુસાફરી સેહલી કરવા ઊપર ઘણું વધારે ઘેઆંન આપવું ઘટેછે. મુસાફરીની મુસાફરીમાં પેહલી સગવડ કરી આપવી જોઈએછે અને લોહોડાંની શકક અથવા રસતાથી ઘણી સારી સગવડ થઈછે. તેમાં લોહોડાં ની સડકજ પટ્ટંદ કરવાનાં ફેટલાંક કારણેછે. મુસાફરી સેહલી કરવા માટે સારા રસતાઓની

२३।५५ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २३॥

ઘણી જરૂર છે. જેમ એક રસતો સાથે અથવા અટકાવ વગરનો હોય તેમ એક પર્ણાંની ઈચ્છા ગાડીની ગતી વધે છે; એ કુદરતી ક્રિયા છે. ખાદ્યતાના એ એવો નીચમ રાખીએ છે કે એક ચીજને જો ગતી આપી તો બાંહાંસુધી તેને અટકાવનાર કોઈ મલે નહીં તાંહાંસુધી તે ગતી ચાલુ રહે. પણ કોઈ વલી પુછે કે એક દહાને રસતા ઊપર ગગણવીએ તો તેને નહીં અટકાવા છતાં તે થોડુંક દોડીને ઊભો કેમ રહે છે? તેનું કારણ એ છે કે જોકે તમે હાથે કરીને તે દહાને ઊભો નથી રાખતાં તોપણ રસતા અટકાવથી ખાલી નથી. તે તમેજ તપાસી જુવો. જેહલાં એક દહાને ધાસનાં ખેતર ઊપર ગગરાવો, તે થોડોજ દોડીને અટકે. તારપછે તેને સાધારણ રસતા ઊપર ગગરાવો અને તે વધારે આગલ જશે. તારપછે તેને ખરજ ઊપર ગગરાવો અને તેને ઊભો રહેતાં ઘણો વાર લાગશે. તારપછે તેને હવામાં ગગરાવો અને તે વધારે લાંબો જશે. હવે એનું કારણ શું? આ હુનીઆમાં ખાદ્યના ક્રિયા છે કે એક ગતીવાલી ચીજને જેમ અટકાવ થોડા તેમ તે ગતી વધારે વખત રહે અને તે ઊપરથી ખોડું કરે છે કે જો કોઈ ચીજને ખીલકુલ અટકાવ નહીં હોય તો તે કદી થાય નહીં. પણ તે માંણસથી ખનેજ નહીં અને કેટલોક સમયહોને ખાતર માંણસને તેવું જોઈતું જી નથી. એવો ખાદ્યનુજ કામ છે, જે કીરતારે આકાશ ઊપરનાં ગોલાઓને એકજ વખત ગતી આપી અને તે વગર થાયવે દોડીઆ કરે છે.

હવે એજ ક્રિયાને ખાતર સાધારણ શક્ત કરતાં લોહાંડાંની શક્ત પ્રસંદ કરવામાં આવે છે. જો બાઈનાં જોસ ભરીઆ સાંચાની મદદ લઈને મુસાફરીની જહાજ કરવી હોય તો ખમરાએલા રસતા કરતાં લોહાંડાંને સપાઈદાર રસતો લેવો જોઈએ. આગની ગાડી ઘણી જલદી દોડે તેનું કારણ માંતર એખલી આગની ગાડીજ નથી, પણ લોહાંડાંની શક્ત એક બીજું કારણ છે. પણ આગની ગાડી પડતી ચેલી સાધારણ ઈકિતીઓથી મુસાફરી કરવામાં જો લોહાંડાંની શક્ત રાખી હોય તોખી શકે છે. રેલવેનાં મધ્યે ઊપર જરૂરખંધ ખાલી ગાડીઓ માતર માંણસોનાં એકજ આમકાથી કાંહાંની કાંહાં ચાલી જાય છે. તેજ પર માંણે ખલદો ઈચ્છા થોડાઓથી ચાલતી ગાડીખી જો લોહાંડાં ઊપર ચલાવી હોય તો તે સાધારણ રસતા

કરતાં વધારે જલદી જાય ખરી. એવી જે લોહાંડાંની શક્ત ઊપર જનાવરો ઈચ્છા નાંહાંનાં સાંચાઓથી ગાડી ચાલે તેને “ટરાંમવે” કહે છે.

“ટરાંમવે” જોકે રેલવે કરતાં ઊતરતી તોપણ ઘણી શક્તિ ભરેલી છે. જે ગાંમડાંઓ, રસતાઓ ઈચ્છા મોહાલાઓમાં આગની ગાડી જઈ નહીં શકે, તાંહાં ટરાંમવે સામવાથી મોટા શક્તિ થાય છે. એક બલદની જોડ એક ગાડીને જેટલા વખતમાં લઈ જાય, તેથી વધતા વખતમાં પાંચ ગાડીને ટરાંમવે ઊપર થસી શકે છે અને જો વધતા ખલદો જોડીઆ હોય અથવા એક નાંહાંનું “ચિનજીન” ચેલીગિ હોય તો તે ગાડી ઘણી સરસ મુસાફરી કરી શકે છે. મુસાફરી રહેલી થવાથી વેપારમાં અને ખીજ કાંઈ થોડા શક્તિ થતા નથી. એવી “ટરાંમવે” આ દેશમાં કેટલેક દેખાણે છે. વરોદરાનાં ગાંધીવાડે મીચાંગાંમ અને દમોઈ નામની બે જગાઓ વચે ટરાંમવે ખંધાવી છે અને પાસેનું ચીતર તે ટરાંમવેનું છે.

નય અને એરીંગ.

ધરણું સોખાને માટે જેહડાય છે. પણ દેશી સીચોના કેટલાંક ધરણુથી સોખાને ખલ્લે એખ લાગે છે. એવાં જરીઆનમાં નય એક જણસ છે. ઈંગરેજો પોતાને ભાએગસાલી સમજે છે, કેમકે નય સરખી કાંઈ જણસ નાખમાં ખોસવાનો તેઓની ખઈરીઓએ સવઈચો પાડીએ નથી. સારાં ભાએગે, હમણા હમણા પારસીઓમાંથી નય નીકલી જવા લાગી છે.

નાખમાં ધરણું જેહડવાની જંગલી ચાલ ઘણા દેશમાં જાય છે. જેમ લોહાંડાંમાં ખોરાક ખોસી દેવાએ તેમ કેટલેક દેખાણે નાખ મધે ઘગીના ખોસી દેવામાં આવે છે. એ ધરણું ઘણુંકરીને નાખના શરસાં ઊપર લટકતું રહે છે, પણ આરમજ નામના ઈરાંણી પરંતમાંતો નાખના કુમલાં હાડકાં મધે આંધરું પાડવામાં આવે છે જેમાં એક સુનાનો હુક ખોસીને તેના સાથે ચોતી તથા પાંજાથી લાધેલી ચોટી નય લટકાવી રાખે છે. એથી ઊલટું એરીંગ ખરેખર સોખા દેતી જણસ છે, તે ઘણા આગલા વખતથી વપરાતું આવે છે અને પારસી સીચોમાં તેના ઘણું ફેલાવો થયેઓ છે.

એ ઠીક છે. અથવા કાંનમાંની જાણસ “ઝેરીંગ” નું પુરાતનપણુ એમ પુરવાર થાય છે કે હામર નામ નો જે ઈઝિનાની સાહેર પુરાતન જાનામાં થઈ ગયો જાય છે તે જુનો નામની દેવીના કાંનમાં નું ઝેરીંગ વખાણતો હતો. ઈઝિનાની લોકોમાં કાંન વીંધીને તે મધે ઘરેણા પેહુડવાં એ ચોટાઈની નીશાન ગણાતી હતી, પણ હાલ અને શીનીશીઅન લોકો વચે તે એવાં મગીરીની નીશાન હતી. આગલાં મીસર દેશની ઝોર તો જે ઝેરીંગ પેહુડતી હતી તે હાલ જાનાંના સુધી જાલ વી રાખેલાં છે. તે જાલ એકરાં રૂપાંનાં હતાં. ઊંચી તો ખમની ખાંનુઓ સાંપ રોક્ષા આકારના હીરાના ઝેરીંગ પેહુડતી હતી. થીજસ ખાતે રૂપાંના ઝેરીંગ પેહુડતાં હતાં. આદમ અને ઈવ નામનું જે જોડું આ દુનીયાં માં પેહુડું જનમી ઊંડું, તેમાંની ઝોરત ઈવના કાંન માં, મરદ તરફ તાબેદારીની નીશાન દાખલ વેહ પાડેલો હતો એવું દંત કથા કહી જાય છે.

ઈઝિનાની સીઓના હીરાના ઝેરીંગ હતાં, પણ રૂમીઓમાં પેહુડાં ચોતીના ઝેરીંગ શેલાએલાં હતાં જે ને માટે તેઓ મોટો ખરચ આપતાં હતાં. તે ઝેરીંગોમાં ચોતીની એક ગલગ હાર હતી, અને તેમને એ વી રીતે જોડેલાં હતાં કે જારે પેહુડનાર સી ચાલતી તારે ઇંગ્રાની મીશાલે તેમાંથી અવાજ થતો હતો. સે હેનશાહામદી પોપાઈઓના ઝેરીંગની કીમત ૧૨ લાખ રૂપીઆ હતી, અને પંકાએલા સીસરની રાંછીના ઝેરીંગ ૨૪ લાખની કીમતના હતાં. વલી રૂમી સીઓના ઝેરીંગ એટલાંતો ભારી હતાં કે કેટલીક વખતે જો જાથી તેઓના કાંન ધારી જતા હતા, અને એ ખનાવ વારેવાર ખનવાને લીધે કેટલીક ઝોરતો તે રૂજ લાવવાનો ધંધો કરતી હતી. રૂમી મરદોને ઝેરીંગની મનાઈ કરવા માટે સરવીઅસ નામના રાજાએ ધારો કાઢીઓ હતો.

ખરમાંનો રાજા ચોતાના ખેતાખ દાખલ “સરેદ હુથી અને જે ઝેરીંગનો ઘણી” કરી લખે છે ! આવા અને હાંદુસતાનના કેટલાક લાગેમાં મરદો અને સીઓના કાંનમાં રૂકાળીઓના નેટલાં કદના વીટલા પેહુડે છે. દખલ અન્નેરીકામાં કાંન મધેની જાણસ એકસ ખેતાખવા હું માણસ પેહુડી શકે છે. પીરૂ દેશમાં ઝેરીંગ પેહુડવાની ફરજ હાથે ઊતરતી ગણાય છે અને તાંહાંની સીઓના ઝેરીંગ એવાં ભારી હોય છે કે

માથાં ઊપરથી એક સોંકલી વઢે તેમને ખાંધી રાખવાં પડે છે. ઈંગલંડ મધે આગલા વખતમાં કાંન મધે ઝેરીંગ દાખલ કુંચી અને ટાલાં એલાવવાનો રેવાજ હતો ! ફ્રાંસનાં આગલા રાજા તથા તેમનાં દરબારીઓ કાંનમાં કરી ખોસતા હતા, તથા વેલાતની રાંછી એલીજબેથનાં વખતમાંથી એ રીત એટલી શેલાતી હતી કે શેકશપીઅર જેવા વીદવાંનનાં કાંનમાંથી આપણુ કરી પેહુડેલી નોંઝ એ છંદ એ. જરમની દેશમાં જે મરદોને પીરૂ ઈઆ એવા ખીજ મરજો હોય છે તેઓને ઈલાજ દાખલ કાંનમાં ઝેરીંગ પેહુડવાનો વેહમ ચાલે છે !

બી લા ડી.

બીલાડી ૧૨ વરસની ઊમરમાં વાઘ થાય છે એવો લોકોનો વેહમ છે, પણ બીલાડી વાઘની જાતવાલું પરંપ્રી છે એ ખરી વાત છે. વાઘ ઈઆ ચીતનો સઘલો આકાર, ઘાટઘટમ, તથા ચાલચલાણ બીલાડીને મલતી છે, અને તે બેમાં માતર કદનો ફરક છે. તેઓ ઘણાખરો વખત ઊંઘમાં કાણડે છે અને જારે જુખ લાગે તો રોજ બાહેર આવે છે, જે વખતે કુતરાની મોંધ તેવો ચોતાના ચોકારની પુકે જતાં નથી પણ એકસ જગા ઊપર પડી રહી તેમની વાત જુવે છે. તેઓની હીલ ચાલથી જરા અવાજ થતો નથી કારણ કે તેઓનાં પગમાં માસ ઘણું છે. બીલાડી ઘણી જાતની હોય છે અને જેમ જંગલમાં તેમજ વસતીમાં રહે છે. જંગલી બીલાડી લગભગ કદાવર અને ખરાખ મીજાજની હોય છે. વસતીમાં રહેનારી બીલાડી બીહીકની, ગરીબ અને માણસ સાથે પરોડાયેલી રહે છે.

દેશ દેશની બીલાડીઓમાં રંગ, રૂપાં તથા આકારનો ફેર હોય છે. આંગોરા દેશની બીલાડીના ખાલ રૂપેરી તથા રેસમ સરખા હોય છે, અને ગરદન આગલથી ચંડીની મીશાલે તેમનો જથો મોટો હોય છે. ઈરાંણી બીલાડી માથાં આગલથી હંમેસ છુરા રંગની હોય છે, પણ તાંહાંથી સરીર તરફ આવતાં તે રંગ ઓછો

યાએ છે અને ચેટ આગલથી તદ્દન સરેદ હોએ છે. ચી નાઈ ખીલાડીના બદન ઊપર કાલા અને પીલા પડા હોએ છે તથા તેના કાંન ઘણા ગુલતા છે. હાંદુસાંનમાં ખીના જનાવરોની મીશાલે જાત જાતની ખીલાડીઓ ની ઘણી મોટી વસતી છે.

હાંદુઓ ચીનાઓ અને ઈરાંનીઓમાં અસલથી ખી લાડીનો શાખ છે. આગલા વખતના રૂમીઓ અને ઈંછિના નીઓ ખીલાડીને માન આપતા હતા તથા ઈંછપશીઓ ની ફેટલીક મુરતી ખીલાડીના આકારની હતી. મીસર દેશ માં અગાગી નો કોઈ ખીલાડી મરણ પામતી તો ચોક્કસ રોતીઓથી લોકો શોક કરતા હતા તથા જો ખીલાડીનું છુન થયું તો તે છુન કરનારને શખત સજા થતી હતી. એક વખત એક રૂમીએ એક ખીલાડીને અપમાન આપવાથી મીસરના લોકોએ મોટો બલ્લવો કીધો હતો. કેટલેક ઈરાંનના રાજા કમખાઈસીસ જાહેર પેલીગિસીસ નામના શેરર ઊપર મારો લઈ આવીઓ તારે તેણે પોતાના દરએક સીપાઈના હાથમાં એકેકી ખીલાડી આપી હતી, તેથી તેની પ્રતેહ થઈ હતી, કેમકે તે શેરરના ઈંછ પશીઓના ખીલાડીને એટલીતો ચાહતા હતા કે તેઓ ઊપર લશ્કર દુખ પાડે તે દખી નહી શકવાથી તેઓ પોતાની ત્રેસે તાપે થયોઆ હતા. તુરકી દેશમાં ટેમસ કસ ખાતે ખીલાડીઓને માટે એક ઈસપીયલ બાંધેલી છે. કેટલેકે કે જાહેર મહમદ તે શેરરમાં રહેતો હતો તારે તેણે એક ખીલાડીને પોતાના જખાની ખાંહેમાં રાખી મેલી હતી અને તેને પોતાને હાથે ખવાડતો હતો. તે ઊપરથી તાંહાંનાં મુસલમાનોને વેહમ લાગે છે અને તેઓ ગાંમની ખીલાડીઓની જતન લીએ છે.

ખીલાડી ઘણું ગરીબ અને રમતીઆલ પરાંણી છે. કુતરાંની મીશાલે ખીલાડી પણ માંણસો તરફ મમતા રાખે છે અને પોતાનાં મુરખી અથવા પાલનારને મલી જઈ તેની ખીજમતમાં ઈમાંનદારીથી રહે છે. એવા સેંહેકંડે દાખલાઓ નોધાએલા છે, જેમાં ખીલાડી પોતાનાં ગ્રેયેની સાથે દરએક જગેએ જતી હતી તથા તેઓનાં ખોલા ઊપર ખેસી ઈઆ તેઓની પુકે પુકે લોડીને તેઓનાં મન રીજવતી હતી. ફેટલીક વખતે મુસાફરોનાં એખલા લોસત તેમની ખીલાડીઓ હતી, જેઓ પોતાનાં શેરનો અવાજ એલાખતી તથા નીચાં છો પારખતી હતી. ફેટલાક શખસોએ પોતાની ખીલાડીઓને અજાએખ જેવી જતનથી પાલી હતી. મહ

મદની નાંહાંની ખીલાડી જાહેરે તેની ખાંહેમાં ઊંઘાઈ જતી તારે જો જલો કાહુડવો પડતોતો મહમદ ખીલાડીને ઊંઘમાંથી ગ્રાધવાને બદલે પોતાની ખાંહે કાપી નાંખતો હતો. વીદવાંન ઘકટર જાંનસનની ખીલાડી જાહેરે એક વખત માંદી પડી અને તેથી જાહેરે તેને કાહુ સીવાએ ખીંછ કોઈ ચીજ ખાવા ગમતી નહી હતી તારે તે પંડીત ચાકરો ઊપર વીસવાસ નહી રાખીને પોતે બજારમાં જતો તથા શેડાંક કાહુ વેચાતાં લાવીને ખીલાડીને ખવાડતો. મુવીટજરલાંકમાં ગો ડેરાઈ નાંમનો ચીતારો તેઓનો એટલો શાખી હતો કે જે ખીલાડી તેનાં હાથમાં આવી તેને લઈને રંગતો હતો. એક દાહાડે બરન શેરરની ખીલાડીઓ હરખાઈ જવાથી આસરે ૮૦૦ ખીલાડીઓને સરકારનાં લોકમથી મારી નખાવી હતી. તે વખતે આ ચીતારો મોટા ગમમાં ગીરજતાર થયોઆ હતો. પારીસ ખાતેની એક સ્ત્રી જાહેર મરણ પામી તારે તેની પીઆરી ખીલાડીને જોરક્રમાંથી હાંકી કાહુડવા છતાં સહવારનાં ચોહારમાં તે પોતાની શેડાંણીની લાસ આગલ જઈને મોટે છુતો પાડતી હતી અને તેને દાટવા પછે તેની શોક ઊપર તે ખીઆરી છુન પાડી પાડીને મરણ પામી હતી.

સેતરંજની રમત.

૧.

કુસતનો વખત સારી રીતે ગુબારવાની એક સફીથી સરસ રમત સેતરંજ છે. તેથી જેમ વખત જતો જણાતે નથી, તેમજ અતી ઘણી ગમત મલે છે અને વલી વીઆર શક્તી ઘણી ખીલે છે. તેથી લાંબો વીઆર કરવાની ટેવ પડે છે અને આ શાંની દુનીઆમાં નીતીથી રહેતાં શીખીએ છઈએ. દરએક જણને પોત પોતાના કાંમ ઊપર કેટલું ધેઆન આપવાની ફરજ છે; તે ફરજ બંધવામાં આવસાઈ ઈઆ ગણલતી કીધાથી ફેટલી ખરાખી થાએ છે; હરએક કાંમ કીધા અગાગી ફેટલો વીઆર કરવો ઘટે છે; ઘડીની વચમાં થયું શું થઈ જાએ છે તથા જે એક વખત નખલો ને ખીંછ વખત દેવો જો સવર બને છે તે સેતરંજની રમત શીખાએ છે.

• એવો નીરસોશ અને શયેદા ભરેલો, જે

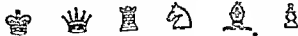
દાવ, તે શીખી લેવાને વાંચનારી ખાંતુંઆએ દીલ કરવી નહીં જોઈએ. આપણા બઈરંજીા કુરસતને વખત સુવામાં, સીવવા સાંધવામાં અથવા સહેલાં અને તાલારી મારીમાં ગુજારેછે. પણ જો તેઓ સેતરંજ શીખી લીએતો પોતાના ભરથારો ઈઆ ખ્યાંઆને ગમત આપવાનું એક નવું હુથીઆર ગેએઆ તેઓના હાથમાં આવે તથા વલી તેઓને પોતાને ધીરજથી ધેઆન આપવાની ટેવ પડે. ઈંગરેજ સીઓનો ગોડો ભાગ સેતરંજ રમી નાંણેછે અને હુમારી બેહુનીઆમાં તેનો શોખ પેદા કરવાની હાલ હવે મતલબ રાખીછે.

એટલા માટે સેતરંજ કેમ રમવી તેની ચોટીક સમજ આપવા માંગીએ છઈએ. હુમારા એ ધણઆ ઊપર જો વાંચનારીઓ ધેઆન આપશે તો કોઈ રમનારની સેજસાજ મદદથી તેઓ એ રમત જલદી શીખી શકશે. સેતરંજ કાંઈ હુધી રમત નથી. તેમાં પેહલાં જરા ધેઆન આપવુ ઘટેછે અને પેહલાં કદાચ દંડાલો લાગે અથવા કાંઈ સમજ નહીં પડે તો પાણુ તેની પુઠે લાગાથી પછે તે એટલા આવડશે કે હાથમાંથી છોડવા નહીં ગમશે. હુમોને આશાછે કે હુમારા આ ધણઆથી તથા ભરથારો, ભાઈ ઈઆ ભાંડુંઆ જે રમી બાણુતા હાએ તેઓની મદદથી વાંચનારી ખાંતુંઆ સેતરંજ શી શએદા ભરેલી રમતનો અભીઆસ કરશે.

સેતરંજ એક પાટીઆ ઊપર રમાએછે. તે પાટીઆમાં ૬૪ ખાંણું હાએછે જેને “ધર” કહેછે અને તે ધર આંતરે આંતરે સરેદ તથા કાણું હાએછે. એ પાટીઆ ઊપર રમવાને હર ગોહાડાં ખનાવેલાં હાએછે. તેમને ચોક્કસ પરાણીઓ ઈઆ પદારથોનો આધાર આપેલા હાએછે અને તે ઊપરથી તેમને ગોહાડાં કહેછે. એ આધાર ઘણું કરીને વેલાની ગોહાડાં ઊપર ખરોખર પાડેલા હાએછે. આમાંનાં ૧૬ ગોહાડાં એક રંગનાં તથા બીજાં ૧૬ બીજા રંગનાં હાએછે. તેમાં બે માંણુસો રમવા બેસેછે તથા તેઓ પોત પોતાને ગમતા રંગનાં ગોહાડાં લીએછે, જે પછે તેજ રંગનાં ગોહાડાંથી દાવનું શેવટ આવે તાંહુંસુધી તેઓને રમવું પડેછે.

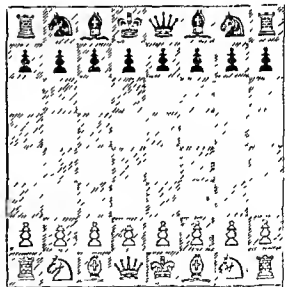
સેતરંજનાં ગોહાડાં નીચે પરમાણુ હાએછે.

પાદશાહ. વજર. હાથી. ઘોડો. ઉંટ. પીઆદ.

શીખનારે પેહલાં આ ગોહાડાંઆને ખરોખર ગોહાડાંમાં શીખવાં જોઈએ. તે થોડે વખત દરએકને એક પછે એક ધેઆંતથી મંતમાં ગોખવાથી ઈઆ દેહેછે. દરએક રંગનાં ૧૬ ગોહાડાં મધે પાદશાહ અને વજર એકેકજ હાએછે, હાથી, ઘોડો, અને ઊંટ બધે હાએછે, તથા પીઆદાં અથવા સીપાઈ આ ૪ આદ હાએછે. ઈંગરેજો એ ગોહાડાંઆને જુદાં નાંમ આપેછે. પાદશાહનેતો તેઓ પાદશાહજ કહેછે, પણ વજરને રાણી, હાથીને કીલો, ઘોડાને સવાર, તથા ઊંટને પાદરી કરી કહેછે. પણ હવે ઊપર આ પણી રીત પરમાણુનાં નાંમ આપેલાંછે અને ઈઆદ રાખવું કે નાંમ ગાંમડીછે તોપણ ઊપલાં ગોહાડાં વેલાતીછે અને ગાંમડી ગોહાડાંનાં આધાર જુદા હાએછે. એ સેજ બાણુવા માટે લખીકીંછે.

ગોહાડાં ગોહાડાંમાં શીખવા પછે બીજા ખાખદ તેમને પાટીઆ ઊપર ગોહાડાંમાં શીખવાનીછે. એખી સેજ ધેઆંત આપવાથી આવડશે. જારે પાટીઆ ઊપર તેમને ગોહાડાંમાં હાએછે તારે તે આ પરમાણુ દખાએછે—

એમાં દરએક ખોરદુને બે નાંકે બધે હાથી, તેઓની પાસે બધે ઘોડા, તેઓની પાસે બધે ઊંટ અને તારપછેનાં બે ખાંનાં મધેનાં રમનારનાં જમણા હાથ ઊપરનાં ખાંણુમાં પાદશાહ તથા દાવા હાથ ગમ વજરને ગોહાડાંમાં આવેછે. તેઓની નીચેનાં ખાંણુની એક હાર પીઆદાં અથવા સીપાઈઆથી રોકાએછે. એ પરમાણુ ગોહાડાં ગોહાડાંમાં પછે બે ૨

મનારાઓની જે બાળુનાં બળે ઘરની હાર ભગ્યે છે અને વચમાંની ચાર હાર ખાલી રહેછે. એમ જો હાથેં ગોઠવીયા પછે રમત ગરૂ થાયછે, પણ તે ૨ મવાનાં કાએદા હુમે આવતા આંકમાં આપીશું તેટલાં ઊંચેદે છે વાંચનારી બાળુઓ ચેતરજનું પાટીકીં તથા સોટકાં મેલવીને ઊપલી ગમજને ધેઆંનમાં રાખશે.

જીવ સાથે લખત.

જોનાકન એકવરદંસ નામના એક નામીયા અધીકારીએ રાજ કારોબાર ચલાવવામાં ઘણી કીરતી મેલવી હતી તથા તેણે ઘણા સારાં કાંમે કીધાં હતાં. આ ફેરફાર તેની જીંદગીના પાછલા ઘણાંજી ઊપર એકાએક થઈ ગયેલા હતા. તે કેમ હશે વાડું ? તેને કાંઈ નવી શેલત નહી મળી હતી, તે કાંઈ નવા લાગ વગથી ઈઆ એવીજ કાઈ બીજી રીતે દુનીઆમાં વધી ગયેલા નહી હતા. પણ વાંચનારી બાળુઓને આ વાત લગભર ન વાઈ સરખી લાગશે કે તેણે એક ઘણડે બેસીને પોતાના જીવ સાથે લખત કીધું હતું જેમાં તેણે જીનેર શરતો લખી હતી અને તે કલ્પો પરમાણે ચાલવાના તેણે સપત વટીક લીધા. તે પોતાના મોહાત સુધી આ લખત પરમાણે ચાલીઓ હતો અને તેથી તે ઘણી નેકી કરી શકીઓ. તે લખતમાંની મુખીયા કલ્પો નીચે પરમાણે હતી.

૧. જોદાની મદદ વગર મારાથી કાંઈ બનતું નથી વાસતે તેનું નામ લઈ આ નીચે રાંદેલી શરતો પર માણે ચાલવાનો હું. દરાવ કડું છકીં. એ શરતોને દર અકવાડીઆના એક વખતે મારે વાંચી જવી.

૨. જે કાંમ જોદાની મરજી તથા હેકમ પર માણેનું હોએ તથા મારા બલાં, નશા અને મોજને મ લવું હોએ તે મારે વખત ઈઆ મુશકેલો વીચાર કીધા વીના બળવડું. એમાં માણસ જાત તરફની મારી દરએક પ્રજા બળવવામાં મારે કમી કસુર રાખવી નહી.

૩. હંમેશાં કાંઈ નવી જોડવાણ અને નવી ઈશિક તીઓની ઊપલાં કાંમ બળવા ખાતર, મારે ગ્રાધ કરવી.

૪. એક ઘણીજી જો લુધમાં આવીનો નેને જવા દેવી નહી, પણ જે કાંમ પ્રજેદા ભરેલું હોએ નેકી લેવું.

૫. જે કાંમ કરવામાં મને જોદાની બીહીક હોએ, તે મોહાત કાંમે નહી આવે તોજી બળવડું નહી.

૬. ખાવા પીવામાં હંમેશાં મધીઅમપણું રાખવું.

૭. જે કાંમ બીજાઓએ કીધું હોએ અને તે મને નાંપરદ હોવાથી તેને ખાતર બીજાને હું કપ કો આપું તે કાંમ પોતે કરી કરવું નહી.

૮. જેવું મારીથી કાંઈ ખરાબ કાંમ થઈ ગયેલું માલમ પડે તેવુંજ તેને અકવાડવું અને તે કેમ થયેછીં તેનું કારણ મોદી કાઢાવું, તથા તે થયેછીં તેને માટે પસતાવો કરવો અને પ્રીથી તે નહી થાયે એવા ઊપાયો લેવા.

૯. દર અકવાડીએ કાંમની મોધ રાખવી અને અકવાડીએ પુરૂ થતાંજ તે તપાસી જોવી કે આગલાં અકવાડીઆં કરતાં આ અકવાડીઆંમાં વધારે મારાં કાંમ થયેઆંછે કે નહી. દરરોજ શતે દીવસનાં કાંમ ઊપર વીચાર કરવો.

૧૦. જો કોઈ વીચવાસ કરેતો ને વીચવાસને બલવવો.

૧૧. મોદી વચે દલજી નહી થાયે પણ હંમેશા સમાધાની રેહુ એવાં કાંમ કરવાં.

૧૨. હું પોતે પોતાનો ઘણી હાએ એમ સમજીને નહી, પણ જોદા મારો ઘણી હાએ એમ સમજીને ચાલવું.

૧૩. કોઈ હસી કાઢાડે, કોઈ મુઝે માએ ઈઆ કોઈને ખરાબ લાએ એમ ઓલવું નહી.

૧૪. સારા, મીઠા, ગંભીર, એકાંત, શંતીથી અને દજીઆલુ ચલવાથી જે કાંમ ઊલટુ હોએ તે નહી કરવું, અને તે ચલવા જે કાંમ ખતાવે તે કરવું.

૧૫. આ દુનીઆમાં નહી પણ આવતી દુનીઆમાં શુભ કેમ મલગે તે મનલખ મનમાં ગ્રાખીને હરએક કાંમ કરવું.

૧૬. જારે મોહાત આવે તારે "જો જોદા મને મારી જીંદગી પાછી આપેતો હું વધારે સારી રીતે ગુનરગ" એમ મને કંવુ નહી પડે એવી રીતે જી ગુનરવી.

૧૭. જારે એક કાંમને મારે બીજાની વખાણ થાયે અને હું જોડી કે હું તે કાંમ કરશો ને મારીખી વખાણ થશે તો મારેખી તે કાંમ કરવું.

૧૮. જારે કાંઈ દુખ આવી પડે તારે વીચાર

કરવો કે તેથી અને શાએદા થું શાએઆ અને તેથી વધારે કુખ ખાદાએ નો મને આપીછે: હતેતો કેટલો ગે રશાએદા થતે.

આવી રીતનુ લખતને બધાં માંણસો પોતપોતાનાં જીવ સાથ કરેતો કેવુ સારું ? કદાચ બધાંને એ રીતે લખત ખરેખારે લખવા ગમતું નહીં હોએ તોખી મનમાં એવી સરતો સમજ શખવાનાખી શાએદા ઘણાએ.

રમુજે કુરસત.

૧. હું એક જીણી પણ કાંતની ચીજ છઉં. મને જીવ નથી તોપણ મોણું છઉં, અને મારી ભાથા ઘણી સાદીછે. હું દલગીરી, ગમી અને ખુશી દેખાડું છઉં. અને પગ નથી તોપણ તમે અને રોડતી જોવાછો. અને મા છલીના સરખી પાંખ નથી તોપણ હું તરતી ફરું છઉં. એકે મને બડી લીધીછે તોપણ હું ભટકું છઉં એકે હું સધીર તોપણ એકસર છઉં. કોઈ કેરુછે કે હું બારો છઉં, કોઈ કેરુછે કે હું બારણું છઉં, અને કોઈ મને ગોલો, આ રસી, સાંકલીઈ અથવા અવીઅય સાથ સરખાવેછે. પણ વધારે થું છે ? કોઈ કેરુછે કે મારામાં મારું રહેથાનછે, પણ કોઈ કેરુ હું સોએમાં છઉં અને પટેરામાં છઉં. કોઈ મને હીરી કેરુછે, કોઈ મને ફતર કેરુછે, અને કોઈ મને પાંણી કેરુછે. હું કાલી, બજુ, ઘોલી અને માનવી છઉં. હું ગોલ, નીચી, પોહોલી ધ્રુઆ ચપટીબી છઉં. હું એકે નાંજુક તોપણ શખત છઉં. હું બેવડી છઉં અને એકવડીબી છઉં. હું નમણી છઉં અને દાવીબી છઉં. હું ભીજાએલી છઉં અને સુકોબી છઉં. હું ધીકારતી છઉં અને દમેઆણુબી છઉં. હું પોતે અધારામાં છઉં તો પણ ઉતરડુ આપું છઉં. હું કાલી તોપણ ચલકતી છઉં. હું નાગી તોપણ ધંકાએલી છઉં.

૨. બહુઈ ખેડ—ઘડીઆલને આપણા હોકમ અને ખરજી પરમાણુ ચલાવવા અથવા બંધ પાડવાનો અખતરો થ હો રમુજછે. તમે એક મીનલશમાં કોઈનું ઘડીઆલ લેલો અને એકુ જીણના કાંત આગલ ધરો. તે કેરુછે કે ઘડીઆલ આ લેછે, પણ તેજ ઘડીઆલ બીજાના કાંત આગલ ધરો અને તેને તેની ટકોરી સંભાલશે નહીં. રીત—જે ઘડીઆલ ઉપર તમે અખતરો કરો તે બીગરેણું નહીં હોએ તે તપા સળે. તાર પછે હાથમાં લોહાડુંબંકનો એક કટકો છુપાવી રાખો. બરેબી તે કટકો ઘડીઆલને લાગશે તારે તેનો સાંઝો બંધ પડશે, પણ જેવું લોહાડુંબંક આગલથી ખરીદીઈ કે તે ચાલવા માંડશે. આ અખતરો સારી રીતે કરવા માટે લોહાડુંબંક એક હાથમાં અને ઘડીઆલ બીજા હાથમાં રાખવું તથા જરે તેને બંધ પાડવું હોએ તારે લોહાડુંબંક વાલા હાથમાં રાખીને કાંત આગલ ધરવું.

પરચુરણ બાબદો.

વસતીની ગણતરીમાં ખરચ—ગમેઆ મહીનામાં યુંબઈ મધે વસતીની જે ગણતરી થઈ હતી તે પરમાં હોની ગણતરી ઈજોરપનાં જુદાં જુદાં રોજોમાંતો વારેઘડીએ થાએછે અને તેમાં મોટો ખરચ કરવો પડેછે. ગમેઆ સને ૧૮૬૧ મા ઈંગલંડ અને વેલસ ખાતે જે ગણતરી થઈ હતી તે વખતે એ કાંત પાછલ સાકાનવ લાખ રૂપીઆ નો ખરચ બેઠો હતો. દર હજાર માંણસની ગણતરી કરતાં ૪૧ રૂપીઆ લાગ્યા હતા. અલબત્તાં એ કાંત પાછલ નો મોટો ખરચન એ કાંતની અગત દેખાડી આપેછે.

જેવા જેનો શોખ—મેનીડીકટ સપીનાજ નાંખનાં એક નાખીઆ લખનાર વીશે એવુ કહેવાએછે કે તે દરરોજ ખતર ચાર પાંચ દોહોડીઆં ખોરાકી પાછલ ખરચ તો હતો. બટનર નાંખનો એક જરમન વીદવાંત પોતાનાં અબીઆસનો એટલો શોખી હતો કે વખત સુકવાની ધાસતીથી તથા જે નાંજુ વધે તેની મોપડી ખરીદવાની આ શાને ખાતર તે દરરોજ ખતર એકજ વખત ખાતો હતો. લલેડ નાંખનો ફરેમ પોતાના ગળવાંમાં જે મેશ એક નાહાની પેટી ફરાડીઆ તથા કામડીઆથી ભરેલી રાખતો હતો, કેમકે તે પરાંણીઆને ખાવાનો તેને ઘણોશોખ હતો.

રાખશી રેલવે—અમેરીકામાં મોટી દરેનોને પણ વાડેથી હંસોલાખારી ચલાવા માટે હાલ એક રાખશી ક્ષત્રની આગ ગાડી બનાવીછે. તેમાં બાર પછડાંછે અને તે દરએકની વીઆસ ૪૩ ફી'છે. એ ગાડીનુ વજન ૧ લાખ ૬ હજાર ૩૨૦ રતલનોછે.

કાતર—એકેએક વાંચનારી બાંતુ દરરોજ પોતાની પાસે સોએ, દોરો અને જીણી કાતર લઈને મેસતી હશે. પણ હેકલ રાંકેલી કાતર ઉપર તેએ થું ખત આપશે ? વેલાતનાં એક કારખાનાવાલાએ હાલ રૂશીઆની સરકારનાં એક કારખાનાંના માટે એક મોટી કાતર બનાવીછે. તે વજનમાં ૨૪ ટનછે અને જે ચીનને, કાપી નાખવી હોએ તે ચીન ઉપર ૧૦૦૦ ટનનાં બોજ નેટલુ દખાંત થાએ એવી રીતે તેને બનાવીછે. એ કાતર ઠંડા લોહોડાંનાં જાડા સડીઆને આરપાર કાપી શકેછે. અલબત્તાં તેને ચલાવા માટે સાંઝો વાપરવો પડશે.

માહા રાંણીજીની માએઆ—નામદાર રાણી વીક્ટોરીઆ પોતાની રઈએત તરફ કેટલી પરીતી અને માએ આ ધરાવેછે તથા તેએને સારાં કામોની કેવી ઉલટ આપેછે તેનાં મેહુદ દાખલા છપાઈ ચુકાછે. હેકલ એક નવો દાખલો આપીએછે. થોડાક દીવસ ઉપર રાંણીજીનાં ખરનાર ભરધારનુ એક બાવણુ જોઘવવા અગાઉ એક નીશો બની ૧૩ વરસની વએની એક છોકરીએ તે ખરનાર મા હાજદા વીશે પોતાની અકલ સુજબ એક સારી કવીતા બેરી હતી. તેની ખબર નાંખદાર રાંણીને થવાથી તેણે

પોતાના કારભારીની મારફતે તે છોકરીના ઇનાંમ દાખલ
૩૦ રૂપીઆની રકમ મોકલેલો.

સવાડીશટ પંકવાનાં, ઇતીઆદી.

નવી જાતનું પુડીંગ—અંછર ઇઆ તેથી થોડા વધારે પાં
છાના પોપરા તથા કમરસો, એ પેટ દુધ, એક કપ ભરીને ખાડ, આ
ર ઇડાની દાલ કાલવેલી, એક લીંબુની છાલ બારીક કીધેલી, અ
ને એક ઇડાના કદ જેટલું મોખણ—એ સરવેને લેલીને ભુજ્યા
ચેલવું બરે તે બરા કડાણ થાએ અને પાંણી જેવું નહીં રહે, એટ
લે તેને સુધા ઊપરથી ઊતારવું અને તે ઊપર જેવી ઇઆ એવી
કોઈ ચીજનું એક પડ કસવ તે પછી એક કપ ભરીને ખાડમાં એક
લીંબુના રસને કાલવેલી નથા તેના પેલવા માર ઇડાની સરેતી
નાખીને બરા તાઢ થાએ તાઢાચથી કાલવવું એટલું કરીતે તેને પુ
ડીંગ ઊપર પાડવું અને તાર પછી તેને સુધા ઊપર શરીથી ભુજ
વા ચેલવું

ઉચું કેક—પોણી રતલ સરદે ખાડ અને હરણુ રતલ આ
ખાણને નાહાસુથી ત્રાખાં સરદે થાએ તાઢાચથી કાલવે. તારપછી
સાત ઇડાની દાલ અને સરેતીને નાહાચથી શીણુ ઇઆ રેદર આ
વે તાઢાસુથી કાલવે. અને તેમાં એક વાઈન ગસાસ બરાડી, એક
ખખેણુ બમ્બેશ, અને દોઢોડ રતલ ચાસેસો ચેદો હુમેરવે. તે
આ ઊપરથી ખાડ અને માખણને ચેલવી નાખવું તથા તારખાડ થો
ડોક ઊચી મવાડી તથા એક રતલ ખીસખીસ લેલીને એ આખી
ચેલવેલીને ભુજ્યા ચેલવી.

લીંબુનું સરખટ—ખાડ થોડા લીંબુને છાલીને તેની તા
છાની નાહાની ચીપ કરવી અને તેને એક ખાટલીમાં ભરવી પ
છી તેના વાઈન અથવા બરાડીની "ઇસપીરીટ" (જે ડરીઅને તા
છાથી મળે) તે એક પેટ નાખવી અને બાર કવડી બદાખને
છાલીને તેની ભુકી ભજરાવવી એવી હાલતમાં તે ખાટલીને ૬
દીવસ રહેવા દેવી. તારપછી એક રતલ ઊચી શરત ખાડના સી
રો કરવે, તેને તારીપડે ઊઠાવેલા પછે થકો પાડવો અને છેલ્લે
તે ખાટલીમાં નાખી ખીજ ૬ દીવસ રહેવા દેવો તારપછી બધા
ડીંગ પેપરમાંથી તેને ગાલી કાઢવેા અને મુથ મારવો જેમ તે
વધતા દીવસ રહેશે તેમ સુધરશે.

છોડીઆતી નિશાળનો દખાવ.

(ગરબી.)

“વારુનું વીકલરે કે, પાલવ નવ ઝાલો.” એ રાગનીછે.

અમે આજ ગયાતારે, નિરખવા નીશાળે,
તે જીગતી જોતારે, તુરત ચિંતા ટાળે. ૧

માળકિયો મેડીરે, ભલી વિધ ભણતીછે,
કોઈ બીજાગણિતનારે, ગણિત પણ ગણતીછે. ૨.

કોઈ નિર્જળ નીતીરે, વિવેકે વાગેછે,
પ્રકરણતો જોતારે કે, પૂરા પાંચેછે. ૩.

કોઈ લેખણુ લઈનેરે કે, લખવા મેડીછે,
કોઈ ઉંઠ વિચારેરે કે, પૂરી મેડીછે. ૪.

કોઈ ગરબી ગીતારે, હરી શુણ ગાતીછે,
કોઈ શિક્ષક પાસેરે, સમજવા જાતીછે. ૫.

કોઈ અતુરપણુથીરે, ચિતર ચીતરતીછે,
કોઈતો ભલિ ભાતેરે, ભરત થુલ ભરતીછે. ૬.

કોઈ પ્રશ્નો પછેરે, પરસપર કીતીથી,
કોઈ કવિતા કરેતીરે, રૂડી રસ રીતીથી. ૭.

કોઈ જીગળ જોણેરે કે, નબરે નરખેછે,
સગળી વિધ સમજરે કે, હાઈડે હુરખેછે. ૮.

કોઈ ખગળ શીખેરે, ખરેખર ખાંતીથી,
કોઈ નકશો નિરખેરે, નર્મિત નિરોતેથી. ૯.

કોઈ વાતો વાંચેરે, જીગતિ બહુ જોમાંછે,
કોઈ પાક પડેછેરે, તવારિખ તેમાંછે. ૧૦

કોઈ કળા કુશળતારે, શિખેછે સમ ધઈને,
કોઈ પ્રેમોગ બનતારે, જીએછે ત્યાં બઈને. ૧૧.

કોઈતો શ્રામાંતરે કે, મનથી માપેછે,
કોઈ પુરૂં ભણીનેરે, પરીક્ષા આપેછે. ૧૨.

કોઈ ભણી ગણીનેરે, બિજાને ભણાવેછે,
કોઈ વાદ કરીનેરે, વિચાર છણાવેછે. ૧૩.

કોઈ અંચળ અતુરારે કે, નાજીક નહાનીછે,
કોઈતો વિદિયાતીરે, અધિક અભિમાનીછે. ૧૪

કોઈ સદશુણવાળીરે કે, સમજી સારીછે,
કોઈ પુત્ર ભરાખર રે, પિતાને ખારીછે. ૧૫.

કોઈ લાપક શુણનરે કે, લક્ષણવંતીછે,
કોઈના તન ઉપરરે કે, વજ્ર વસંતીછે. ૧૬.

કોઈ સારા ઘરનીરે કે, રંગે રૂડીછે,
કોઈના કરમાંહીરે, મળકતી ચૂડીછે. ૧૭.

કોઈ દિલની ડાહીરે, ભલીજ ભણેલીછે,
કોઈ લાડકવાઈરે, કોઈ અઘલેલીછે. ૧૮.

કોઈ મીઠા મેલારે, ઉમરમાં મોટીછે,
કોઈને વળિ કનિરે, અપુલ્ય અમોટીછે. ૧૯.

કોઈ કેળ સરીખીરે, કોમળ વપનીછે,
કોઈતો મૃગ સરખીરે કે, નિર્જળ નપનીછે. ૨૦.

શિર કેશ સમ્રારીરે કે, વેણા શુંધીછે,
કોઈતા સમજેછેરે કે, શોભા હુંધીછે. ૨૧.

દીકરિયો જાણેરે કે, છે સઘ દેવતાણી,
ઉપમાશી આપુરે, ઘટિત એધીજ ઘણી. ૨૨.

નગદેવ દયાધીરે કે, એવી દીકરિયો,
બન્ય જે જનનનીરે કે, ઉદરે અવતરિયો. ૨૩.

જેના નશ નગમરે, વિવિધ વખણાયાછે,
શુણ દલપતરામેરે, ગણી ગણિ ગાયાછે. ૨૪.

માહાવારી ખબરોનો સાર.

(તારીખ ૧૬ મી જાન્યુઆરી ૧૮૯૪ થી ૧૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૯૪ સુધી.)

દુસરે કોલારાથી કરીને આ મહીના માં એક પારસીનું આખું કુટુંબ મરણ પામી ગયું હતું. તેમાં તેના બે દીકરા, એક દીકરી, એક દીકરાની દીકરી, એક વડુ અને એક જમાઈ તરણ દીસરાના પુત્ર હતા. પાંચ કોલારાથી થતાં બધાં છોકરાને ફર શખવાં પડે છે.

‘મોઘવારીને લઈ કચ ખાતે ફરવા ક સખી બાઈઆઓએ સસતે ભાવે આજ ન વેચવાની દુકાને ઊઘાડી છે એને માટે ૪૦ હજાર રૂપિયાનું ૨૬ યમ્બો છે અને ૧૨ રોન ૪ હજાર માણસો ૧૨૦૦ થી ૧૩૦૦ રૂપિયાનો ખાલ ખરીદે છે.

ખેતીવારીને લગતા ખાચથી ચાલના ઓળંગરો ને જમખડીનાં રાજ્યે વેળા તથી મગાવીઆ છે તેમની તપાસ થઈ ચુકી છે એના જમીન ખેડવાનાં તથા ખીન આચારોએ જેથી ખેતીવારીનું કામ અગત્ય એવું નહોતું થાય છે.

મુબઈનો ગવર્નર જનરાલમાં ૧૨વા ગમ્બીઆ હતા. સુરતમાં શેઠ કાવચળ ન હાજરી બે ધાવેથી ઇસપીયાલ તેણે ઊઘાડી હતી બહાર તેણે કીમતી ભાણાણ કીધું હતું. મુબઈથી સુરતવેર તે નામદાર રેલવે માળ ગમ્બીઆ હતો આપણે ગવર્નર પે હુરવાસના એકસો સારોઈ કે એક પે મા નના વડેલોએ તેને નબરનું આપવા ન તી પડતે પેડેલા આની બી ક ગવર્નર તેજ છે.

રાજે ગમ્બીઆડ ને મુબઈ આવી આ હતા તેણે વિક્ટોરીઆ મીઝીસીઅનના નામદાર ગણીતું એક બાવડું ચેલવાના હો કમ આવીઆ હતા. રાજનું ઘડ લાખ રૂપિયાનું નરીઆન શકીનહાવમાં દેખાડવા ચેલવિંગ હતું. ફેરલાક વરતનના પત્રે વા લામ્બાને તેણે નાણા ભેટ કીધા હતા વા લાખા બરાબર વચે તેણે ૨૦ હજાર રૂપી આ વે રૂચીઆ હતા છેલે દાહાડે તે કેટ લોક રાંકોની મુખાકાત લઈને લવહો પડી આ હતા.

વલી એક હીડ માહારાજે કોઈ મા તખત બાઈઆની છોકરીને બીગાડી છે આ વા રેવાનોને જોઈ સખ પડે છે.

પુણમાં પુરંધરની કાપમાં મીં અરે સર ખરેસેલ કાખા અને નેઅર ખારગત નાખનાં અખલધારે વચે વાંધા પડીઆ હતા, કારણકે એ અખલધારે મીં અરેસરને એક નજીવે બાંહાને કાપમાંથી કાઢાડી ચેલી ના. આ તથા બરેર રસતા ઊપર ફેરવી

ક ગાલો દીવી હતી એની ૧૨ીઆરી ફો રકમતો ઊપવા ઇંગરેજની તરફ થઈ હતી પણ મરકાર નરચી તે ઇંગરેજને થયત કે પકો મલીઆ છે.

કાલબાદેવી ઊપર કોઈ ઇંગરો બપામ લુ આવીઆ છે અને ને વેરુની બધરાઆ તેને બરીયા પુઘવા બચે છે તેઓને તે ધુતે છે આવા ઇંગરોઆ પાસ નવા આગાહી બધરાઆએ પીમારનું જોઈએ કે તે એક બાંહા શોવાએ બીજું કોઈ માંહસ મલીશા બલુનું નથી.

સુરતમાં એક ખુદા મુધારનું પુન થ ઝિજા છે પુન કરનાર તેનો પકોશી હતો અને તે હાલ કદી છે.

નાગપોર આગલના જગમખાથી વા લખીમા બેસી હતી એક લેડી ઊપર એક વાંધે હોખસો કરી તેને વાલખીમાથી બેચી કાઢાડી તે લઈ ગમ્બીઆ હતા મધી આ હીસતાનામા વાધોની જોડી વસતી છે.

તારીખ ૨૭ ફેબ્રુઆરીની રાતના મુબઈની વસતીના મુનાર કાઠાડવામા આ વીઆ હતા આવી મજુતરી કીચાથી લોકોને કેરલા રાજ્યેલા થાએ છે તથા રાજ્યેતનું મુખ વધારવાનું સરકારને કુ બની આવે છે તે મુખલવાને બહુક ગરકસથીએ અછી રેડેનત લીધી હતી મુબઈમા ૪ લાખ કમીલા વસે છે, જેમાના માતર ૨૮ હજાર કમીલા વામી લખી બજે છે.

શેઠ કાવચળ નહાડુંગોરે ૨૦ હજાર રૂપિયા આપીને ગણદેવી ગામમા એક ઇંગરેજ નીચાલ કહડવી હતી ગણદેવીના રેડેવાસીઓએ પાંત પાતાની સુખઅસ મા ૨૪ તે નીચાલના ૨૬મા ૪૦૦ રૂપિયા ન રીઆ હતા.

અમેરીકામાં હાલ ને લાકડાં આવે છે, તે ઊપરથી દખલ વાલાઓની એક મનવા ર નામે ‘આલાખામા’ પાતાના ઇશખના વાલોલા પકડવા માટે જુદે જુદે કોણે ૧૨ તી રહે છે તે મનવાર મુબઈની નમરીક આવી છે અને આજ સુધી તેણે આસરે ૮૦ પાંહણ લુડીઆ છે.

જેમ મુબઈને હમખેએ સપ કરી ને પોતાના બપ-વધારીઆ હતા તેમ કી મીઓએ વોત પોતાની એક સખા ભરીને કીધું છે. તેઓના દરવેલા બાવથી ને દા બી આપુ લીએ તેને સખ કરવાનું તેઓએ વીમારીકી હતું.

• લાકડાં વાલાઓએ સપ કીધા ઊપ

૨થી પસરકો લોકોને સસતે ભાવે લાકડાં વેચવા માટે વારીય દર આગલ એક વખાર ઊઘાડવાનું કરાવીંગ હતું. તાકાથી ૧૦ રૂપિયા ૧૫ પાંડીની એક ગાડી મળી શકે છે.

મુબઈમાં દેશાવરથી આનાં જમા વી સસતે ભાવે વેચવાને ફેરલાક ગરકસથી એ ભવીને એક કપની કીધી હતી માટે વા પરાતોને માટે પણ એવીજ એક કપની થઈ હતી.

દીંગરોમમાં ખેતીને ઠકસાલ ને વા ગમ્બીલી ફેલીક સીઆની ગાડી ઠકસાલના તલાવ આગલ પુગા પછે, થોડા એક એક તલાવ ઊપર ચઢીને અદર પડીઆ હતા અને ગાડી તેમાના બધરા મુધે તેમા પડવાની ધાસતી હતી, પણ શારાં બાએ તે બચી હતી.

કલકત્તામાં એક બાલક પાતાના પર આગલના કુવા આગલ રમતા તે કુવા મા પડીકી હતું. આ બનાવ પારીએથી જોઈને તેની જવાબ મા તુરત નીચે દોડી આવી અને બચીને બાહરે લાવવાને કોઈ નહી મળવાથી તેણે પાંત નખાવી ફીડું ને બી બચાની સાથે તેથી મરણ પામી.

આપણી રાંકોની વડા પુત્ર ને મ એ વરસે પસરીઆ હતા, તેને તાંકાં એક મેડાને જનખ થમ્બીઆ છે. આ બનાવની પુરાણીમાં મુ મળના લોકોએ માહારાણી ઊ ૧૨ માન પત્રે કોઈપણ છે.

વાલકીસવર અને કોલામા વચે ને જોડી બાડી આવી છે તે પુરવાનો હાલ વી ચાર આવે છે. શેઠ કાવચળ નહાડુંગોરે, શે ઠ પરેમચદ રાજ્યેદ, અને બીન બે ઇ ગરેજોએ મળીને એ વીશે સરકારની રખ ખાગીએ અલખતો આ દરીઆ પુરવાને કાઈ નાહાનો ખરચ થયે નહી.

આપણાં દેશમા સુનાના સીધા મવા વાની ઘણી જગોએથી સરકારને મળાંમલ થાએ છે. સુત્ર હાલ દુનીઆમા પુરકક મલેઈ માટે તેના સીધા રૂખાના કરતા વધારે સગવડ કરશે.

વંતાવ અને કલકત્તામા મોરો મં ગરકસથાનો થમ્બીઆ છે. માગલનાં સપ રકસથાનો નીવાલીનું કામ સાચાથી ઠ પુ સરસ થાએ છે તથા ઊઆ દોરો કેવાં અને કેમ થાએ છે તે ખેડુ લોકોને મુશ્કેલ રીયા કીકી હતું.

સ્ત્રીઓધ.

પુરતક ૮ મું.

મારચ ૧૮૬૪

આંક ૩ જે.

ધીરાં કાંમ સાહેબના

અથવા

સાંમદું શંકટ અને સાંમદું સુખ.

એક વારતા.

પરકરણ સાતમું.

આસપ્રદીઆરને આસરે.

સુરસાંનનું નંગલ કાંઈ નાહાનું નહીં હતું. તેના છેડાતો જાણે બીલકુલ દેખાતાજ નહીં હતા. તેમાં કુદરતે કરેલી વસતી પોતામાં જાણે એક નાહાની સરખી ફનીઆં હતી. જંગલના એક ભાગમાં થું બનતું હતું તે ની બીજ ભાગમાં ખબર આવતી નહીં હતી, અને તેવી ખબર રાખનારાંબી તાહાં કોઈ નહીં હતાં. થુખી ભરવાડો ને ખાતર પોતાના જુકડાં અને ગોવાલાં કરતાં વધારે કાંઈ ચીજની દરકાર નહીં હતી ! અને તેથીજ પેલી નેકબખત શી રીત તથા શુશન બાંનુએ જારે ભાઈ બેઠેનોના લેખાશમાં આ બોહોલાં જંગલમાં એક ગરીબડા ભરવાડનું જુકડું ખરીદ કરી આવી રહેઆં, તારે તે જંગલના બીજ ભાગમાં કોણ વસતાં હતાં તે તેઓ જાણતાં નહીં હતાં. બાકી જે તેઓને તેવી ખબર હતેતા પીપરાના જાહાડ ઉપર શીરીન પોતાનું નામ વાંચીને બેશુધ થતે નહીં.

પણ આપણે તે ખબર મેલવીએ શીરીન તથા થુશનની સાથે જારે આ જંગલમાં આપણેઆવી ચુકા તથા જારે તેઓને આપણે ભરવાડના જુકડાંના વાસો કરતાં જેએઆ તારે તેઓને હવે પડતાં મેલી આગલ વસનારાઓની આપણે ખબર લઈએ. અલબત્તાં રંગબેરંગી પંખીઓ, ઉડતાં પાતરાંઓ, અને કુદતા જંગલમાં આગલથી આપણે ચાલીએ છઈએ—અને ઘણે વારે એક દેહાંએ આવી પુગા છઈએ. પણ હીઆં થું દેખાવ નજરે આવેછે ? હીઆંતો ભરવાડોના જુકડાંને બદલે હારેકટાર તંજુએ ખારેલાછે. હીઆંતો ગરીબડાં ગોવાલાંને બદલે તીખા ચોડાઓ તથા સવારો તથા ચોકરીઓ કરતાં ફરેછે. હીઆંતો ઓરજો ઉપર વખા

તાં મેલેલાં કપડાંને બદલે લાંબી કાઠીએ ઉપર મોઢા વાવડા આ મોળની ખીસાએ પવણ ઉપર ઉરેછે. ટુકડાં આ સુરથાં નના જંગલમાં શીરીન તથા થુશનનાં જુકડાંની કેટલાક ગાઉ ઉર દબદબા ભરેલી છાવણી પડેલીએ અને તેમાં પાદ શાહી રસાલાનો દોર તથા દર્માંમ જોવામા આવેછે આ છાવણી કોણની હશે ?

કદાચ વાચનારી બાંનુએ વીચારશે કે પાદશાહા કે કાઉસની દીકરી થુશન તેની ભતરીજ શીરીન સાથે મેહુલમાંથી નીકળી જવાથી રાત્રે તેઓની શોધમા આવી એ હશે અને તેની આ છાવણી હશે, પણ નહીં. એ અટકલ ખોટીએ. આ છાવણીતો પાદશાહા લોહોરાસપની છે. આ છાવણીતો શીરીનનાં પોતાનાં આપનીએ. વાંચનારી બાંનુએને ઈચ્છાએ કે તે બીચારાનુ રાજ તેનાં જુલપાનાં વખતમાં તેનાં જુલમગાર ભાઈ કેકાઉસ (થુશન ના બાપો) ધાગાથી છીણવી લીધું હતું અને તેણે એ નીર રોશ પાદશાહાનેજ નહીં, પણ તેના બધા રોસતો અને દરબારીઓને બીઆઆન જંગલમાં દેશનીકાલ કોથા હતા. તેઓ પોતાનાં સુરબી સાથે હીઆ વાસો કરી પડીઆ હતા. મઈ જુનરી વાતને ઘણી મુદત થવાથી તેઓ લુલી ગએ આ હતા. તેઓને વખત ગમતમાં, ધરખીપણમાં અને નેકીમા જીવરતો હતા.

ગરીબ બીચારી શીરીન ! તેને ખબરખી નહીં હતો કે જાહાં તે આવી હતી તે તેનાં આપને રેહવાનુજ જંગલ હતું ! જારે તે દેશનીકાલ થએઓ તારે શીરીન ઘણી નાં હનીં હતી, તોપણ ખચીત તે પોતાના આપને લુલી ગઈ નહીં હતી મગર તેનું રેહડાંજ જાણતીતી નહીં.

એટલુજ નહીં પણ જે રાતે શીરીન તથા થુશન મેહુલ વેહેલાં આ જંગલમાં પગ મેલીએ તેજ રાતે પાદશાહા લોહોરાસપનાં તંજુમાં એક અગતનો બનાવ બનીએ હતો. પાદશાહા પોતાના રોસતો સાથે ખાં નાનાં ચુકરા ઉપર બીસજેજો હતો. લેહનતદાર પકવાને હારેકટાર જોડેલાં હતાં તથા તેમાંથી અસાધેદાર અખવા શે બધાઓના નાંખતર થઈ રહેલાં હતાં, જેથી તેઓ ખાવાની તદ્દખારીમાં હતા. પણ જેવો પાદશાહે ખાંનાંમાં હાથ મેલીએ તેવોજ એક નવાં મરદ તંજુમાં દાખલ થએઓ. અને પાદશાહાનો હાથ ખાતાં અટકાવીએ. તેનાં હાથમાં નાંગી તલવાર હતી, તે ઘેઝેજ શુસાથી લાલ બ

નીચા હતા, તે પરશવે ગરકાવ થયેલા હતા અને યાકથી હાંકતા હતા.

તે બુમ મારી બોલીઓ કે “અખરદાર ! આ ખાંનાં ખાં કોઈએ હાથ નહીં ધાલવે, અને જે કોઈએ એકબી ન વાલે ઉંચકીએતા તેનું સર આ સમગ્રદેશથી કાપીને છુટું પાડશ.” પાદશાહને જોઈને તે બોલીઓ કે—“એ બધા મરદ તમે કોણો, તે હું જાણુતા નથી પણ તમારા દેખાવ ઉપરથી તમે કોઈ મોટાં માણસ લાગો છો વાસતે હું તમોને એલતે માસ કહું છઉં કે તમે જેવા દેખાવો છો તેવા જ ખરેખરા હોવો તો ખાંનાંથી હાથ ઠાવો.”

આ ધનકીથી સરવે કોઈ દંગ થઈ ગયેલા. પણ પાદશાહને બોહારાસપ ધણે નરમ સવભાવવાલા હતા, તે બોલીઓ કે “એ જવાન હમે ખુશીથી હાથ ઠાવીને ખાંનું બંધ કરીશું—પણ તેની અગાઉ તું કહેકે તું કોણ છે અને હીઆં શું માગે છે ? શું કોઈ શંકરને લીધે તે આવેલા જંગલી અવતાર લીધે છે કે તું ખરેખરે કોઈ જંગલી નછે ? જે તું લુખો હોયે તો હુમારી સાથે બેસ, જે તું ને કાંઈ જોઈતું હોયે તો ખુશીથી સંતી લે.”

જે જવાન એક પલ અગાઉ સંડી સરખો હતા તે આ નરમ સુખનોથી બોહારા જેવો થઈ ગયેલો. તે બોલી એકે “સાહેબ, મારી બેચદબીને ખાતર હું માફ માંગું છઉં, પણ આ જંગલ સરખી જગામાં બેચદબી કીધા વીનાં મારો કાગ લાગશે નહીં એવું ધારીને મેં તે બેચદબી ચલાવી છે.” પાદશાહે તેની બેચદબી માંક કીધી તારે તે બોલીએ કે “સાહેબ હું નરીના બીને પેશોતનને એકરો અસફદીઆર છઉં, હું ઘણો ગરબદ છઉં અને તે ગરબ મીઠાડવાની તમારીથી આશા રાખું છઉં. જમાંનાંની ગીરદેસીથી હું આ જંગલમાં આવી લાગો છઉં પણ મારો એક નહીં નોકર લુખે કરીને મરવા પડીએ છે, તેને અધમુલો નાંખીને હું હીઆં આવીએ છઉં. મારા પોતા કરતાં તેની મને વધારે દરકાર છે અને જે તમારો હોક હોયે તો તેનું હું હીઆં લાઉં.”

પાદશાહ આ બાણાંથી બહુ ખુશ થયેલો. તેણે અસફદીઆરને એલખીએ તથા પોતાની એલખ આપી અસફદીઆરને બાપતો તેના પુરાંણે મીતર હતા અને બરે રાત્રે દેશનીકાલ થયેલો તારે અસફદીઆર એક ખસતીખેર બાલ હતું રાત્રે તેને ચાપીને કાઢી કીધી ને પછે અસફદીઆર કાઢી વાત પડતી મેલી તાં હાંથી દુરત જતો રહેલો અને થોડાવારમાં પેલા છુટા અરજસપને પોતાની પીઠ ઉપર બેસાડી લઈ આવીએ.

અરજસપ ગુસાફરીની યાકથી અધમુલો જેવો થયેલો હતા. તેણે રાજના નમશકાર કીધા અને રાત્રે આ બંને પહોરનાંએને ખાંનાં ઉપર બેસાડીએ. ખાંનાં ખાતાં રાત્રે તેણે ઉપવાર વાતો કીધી, અને છેલ્લે અસફદીઆરને પોતાની ત્રાપની મીલકત મેલી જંગલમાં આવવાને શું સંખ્ય પડીએ તે પૂછી. અસફદીઆરે અવધથી આખર સુધીની સરવે હકીકતો કહી. કેવો તે કુખી જવાન હતા, તે કુખને ખાતર કેવી તે કુસતી લડીએ હતા, તાં હાં શીરીન તેના ઉપર કેવી કીધા થઈ હતી, કે હાં શીરીન તેના ઉપર કેવી કીધા થઈ હતી, કે હાં તેનાં વડાબાળના તેનાં ઉપર ગુલબ હતો, કે

વે તેનું કાટણું કાઢાડવાને તે ખંતી હતા, કેવો તેને બાલી નાંખવાની તેણે ગોઠવણ કીધી હતી, કેવી નીમખ છુટાવી બધા અરજસપ દેખાડી હતી, તે અને ખીજ છુટી લાક વીસતારીને બરે રાત્રે અસફદીઆરે કહી સંભાવી તારે તે ઘણો દલગીર થયેલો. તે વખતથી તેણે અસફદીઆરને પોતાની છાવણીમાં રાખીએ, તે વખતથી તેનાં ઉપર અતીઅંત પીઆર દેખાડવા લાગે અને તે જ વખતથી અસફદીઆરે પેઢેલ વેઢેલું જાંણીકે તેની વાહાલી માથુક શીરીન જનાં નાંખ ઉપર તે કુરબાન હતા પણ જેને મેલવવાની તેણે આશા મેલી હતી તેના બાપ આ નાંમદાર પાદશાહ હતા. તેને મોઢને સીરીન અસફદીઆરની ઈઆદદાસતમાં પાછી તાજ થઈ. હવે તેનું ચીત સઘલું સીરીન ઉપર પાછું ફરીલું અને તે વીમારવા લાગે કે જે સીરીન પોતાનાં કાકાને મેલેલ છોડી આ કંઠાંએ આવે તો તેનાં લગણુ કેવાં નહીં થાયે !

શું એ શુખ અસફદીઆરને મલશે ?

પરકરણ આઠમું.

નવો ખોલાસો—નવી પીડા.

અને હવે પેલાં જાહાડ ઉપર શીરીનનું નામ કોણે લખીલું હતું તે હુમારા વાચનારોએ સમજી ગયેલાં હશે. તે કાંઈ જેમ ગરીબડા સલમને વેઢેલ હતા તેમ આ જાહાડ મધેના કોઈ દેવસથાનના ચાલા નહીં હતા. શીરીનનું નામ કાંઈ કોઈ હતું, કાકણ ઈઆ એવી જ ખીજ કોઈ બધાથી એકાએક જાહાડ ઉપર ઉગી નીકળીલું નહીં હતું—પણ તે નામ લખનાર તો તેને અંતકરણથી ચાહનારો, તેના વાહાલી દીકદાર અસફદીઆર હતા.

જે વખતે આખી રાત જુકડાંમાં ગુજરીને સહવાર ના પોહારમાં શીરીન તથા શુશન ફરતાં ફરતાં આ જાહાડ ની નજીક આવી પુગાં હતાં, તેની થોડે જ વખત અગાઉ અસફદીઆર પોતાની શુંદર માથુકને ઈઆદ કરતાં તે જ ગોએથી ચાલી ગયેલો હતા. તે આખી રાત તેને ઉંધ આવી નહીં હતી. શીરીનની શીકલ તેની આંખ આગલથી ખીચી નહીં હતી અને સહવારના જાહાડ જાહાડ શીરીનનું નામ એલવાની તેણે ગમત મેલવવાનું કીધું હતું, પણ ખીમારી શીરીન તો આ અચરતી ભરેજો બનાવ જોઈ એવી બેસુધ થઈ હતી, કે શુશનને જંગલની વચમાં પોતાના બેલા ઉપર એ સાકર સરખી બેઠેનું માંક રાખીને બેસી રહી અફસોસ કરવી પડી.

થોડો વખત જવા પછે શીરીનને જેવી ભરા ભરા હો શીઆરી આવી તેવી જ શુશન તેને દીકાસો દેવા લાગી. તે બોલી કે “મારી સાકરીઆ શીરીન તું એટલાં એક જાહાડ ઉપરના નામથી શા માટે ઘભરાયે છે. વાહાલી તે મરદના લેખાશ લીધે છે અને આવી જાહેર જગામાં જે તું એ પરમાણુ નાહીમતી દેખાડે તો પછે આપણો ભરમ શું ફટી નહીં ભરે અને આપણું શું ઉઘાડ નહીં પડ્યું ? શીરીન, શીરીન હીમત રાખ. જે સંજોઈ કોઈ માથુક આવે છે, તે આપણને આવી હાલતમાં નેશેનો કદાચ આ પણ પકડાઈ આવ્યાં.”

શીરીને આંધ્રું ઉંચકીને જોએડેતા તાંહું ખરેખર એ
ક જવાન બેગાનો પુરૂશ આવતો હતો. તે ઘણો ચીયરેહવા
લ હતો. તે ઘણું અંદેશામાં ચાલતો હતો. તેનું ભેચું
કાંણે નહીં હોયું એવું દીસતું હતું. તે એક દેકાંણેથી બી
જે દેકાંણે દમકતો હતો, પણ તેવામાં તેની નજર શીરીને
તથા શુશન ઉપર પડી ગઈ તે તેઓની આગલ આવીઓ.
તે કોણ હતો ?

શુ તે અસહ્ય દીઆર હતો ?
બોધ કરેને તેજ હોય.

પણ નહીં, એતો કોઈ બીજો મરદ હતો.
આ બેગાનાંએ આવતાં વાર શીરીનેને પુછીડ કે—
“ભાઈ હીઆં કોઈ જવાન મરદને તમે જોએઓતા ?”

શીરીને—“નહીં સાહેબ, હમે કોઈને જોએઓ ન
થી. પણ તેને શું છે ? કાંઈ આકત આવી પડી છે ?

બેગાનો—“ભાઈ, આજે બરીબામદાદી હું તેની
શોધમાં નીકળીઓ છઉં, પણ અકસોશ તે મને કેથે નડતો
નથી. તે માતેલો અમે મારા કરતાં જરા ઉંચો છે. કદે તે
ઘણો બલવંત અમે દેખાવે ખુબસુરત છે. પણ હાંમે હાંમે
મારા કાંઠાં ભોગ લાગે છે ?” એટલું કહી તે રડવા લાગે.

શુશનને તેના ઉપર દયેઆ આવી તે બોલી કે
“ભાઈ તમે શા માટે રડો છો ? તમારું શું કુખ છે ? કદાચ
હુમારીથી જ કાંઈ બનતું હોયેતો તે બજાલાવવાને હમે
તમમાર છઉં.”

બેગાનો—અરે નેકબખત ભાઈ મારું કુખ શું કહું ?
હું ખાખાવરખો યઈ ગમેઓ છઉં, મારું સતીઆનાસ
યમેડું છે, અરે મારું નખેદ વધીડું છે. બાઈ મારું ઘરબા
ર, માલ મીલકત, નર નેવર સઉ આગમાં બલી ગમેડું
છે, અરે રે ! મારો કાંઠાં યાગ લાગે

શીરીને—એ કુખી મરદ તમે એ શું બોલો છો તેની
સમજ નથી પડતી. તમારું ઘર કાંઠાં બલી ગમેડું, કોણ
બાલી નાંખીડ, તમે કોણને શોધો છો, તમે પોતે કોણ છો
તે બોલાસો કરો.

બેગાનો—દયેઆલુ ભરવાડ હું નરીમાં બીન પ
શુતનનો વડો દીકરો ગસતહમ છઉં. હું મારા ભાઈ અ
સહ્ય દીઆરની શોધમાં નીકળીઓ છઉં.

આ શુખનો વલી શીરીનેને તીરની મીથાલે લાગા.
શીરીને—અસહ્ય દીઆર ! તેનાં તમે ભાઈ ધાવો છો,
તેને તે શોધવા નીકળીઓ છો ! પણ સાંને વાસતે ?

ગસતહમ—અસહ્યોસ તે મારું ઘર છોડી, મને રખ
ડતો મેલીને જતો રહેઓ છે. સાંબલ ભાઈ, હું જ ભોગવું
છઉં તે મારી ચાલથી છે. અસહ્ય દીઆરની કોરતીને મારે
મને ઘણો બલાયો હતો, તેથી કરીને તેને બાકી નાંખવા
નો મેં ડરાવ કર્યો હતો, પણ તે વાતની તેને આગમચથી
ખમર પડવાથી તે પોતાનાં બીજાંનાંમાં ઘાસ ભરી ક્યે જ
તો રહેઓ, પણ તેથી તે બચીઓ અને મારું આખું ઘ
ર બલી ગમેડું. અરે ! હમે હું પંસતાઈ છઉં. હું આ
મી રાતનો ઘરમાંથી નીકળીઓ છઉં, હું તેની પાસે માંડ
માંગવા માહું છઉં, હું તેને ધાંધો થોદેરમાં લઈ જવા માં
શું છઉં કે જ બીજી મીલકતો બાકી રહેલી છે તે હું તેને
આપું અને હું પોતે તેનાં તાબામાં રહું. બોધ ! રે તે

નાં ઉપર ઘણો જીલમ કરીએ અને તેથી જીઆદ જીલમ હ
વે અને ઘરે છે.

ગસતહમને મોહારેથી આ બેઆંન સાંભલીને સીરી
ન તથા શુશન મોટી અચરતીમાં પડીઓ. આ હકીકત
થી શીરીનેને જ જુસા ઉપજાયા તેનું બેઆંન યઈ ચક્રો
નહીં. તે ખુશી એમ યઈ કે અસહ્ય દીઆર એક મોટી આ
કતમાંથી બચીઓ, તે કુખી એમ યઈ કે અસહ્ય દીઆર ઉ
પર ઘણો જીલમ પડીઓ, તે ધનતેજર એમ યઈ કે અસહ્ય
દીઆર કાંઠાં ગમેઓ તે માલમ પડીડું નહીં. તેણે તે
વીશે ગસતહમને પુછીડ અને તેણે જવાબ દીધો કે “મા
રી ખાતરી છે કે અસહ્ય દીઆર આ જગલમાં આવીઓ છે,
અને મારી ફરન છે કે તેને શોધી કાઢાહું તથા તેને હવાલે
યાદ, પછે જોડેઓ તે મને મારે ધંપ્યા જવનો રાખે.”
એટલું કહીને તે તાહાંથી જતો રહેઓ.

ગસતહમ પણ ખુબસુરતીમાં કાંઈ છેક ઉતરતો નહીં
હતો. તે દેખાવે સોભાઈતો અને ઘાટ ઘટને મનભાવતો
હતો પણ તેની ઉપલી ઘાટરી ચાલ ઉંઘાડી પડવાથી શીરી
ને તેને માટે મોટો પીકાર આવીઓ હતો. આટલું છ
તાંબી ગસતહમ શુશન ઉપર જરા મારી અસર કરીથી. તે
ણે ગસતહમ ઉપર દયેઆ કરીથી કારણ કે તે મને એવો ઘા
ટકી હોયે તોપણ પોતાની ચાલ તેણે આ પરમાંણે શુધારી
અને તેણે પસતાવો કરીએ એટલું જ તેને માંડી બખશવાને
બસ હતું.

અને તે ઉપરથી સાકર તથા મધ વડે વાતમીત થા
લી. શીરીને બોલી કે—“મરજે એવા લુંડા ભાઈઓ. એ
વા બદબખત દીકરાઓ માંનાં પેટમાંથીજ બલી લશચ થજે.”

શુશન—શીરીને, શીરીને, એ તું શું મોલે છે ? તેને
માલ દેવામાં તું એટલી સાંની ઉચટ લીએ છે ? જિતી નથી
કે તે પોતાની ચાલને મારે પરોમાંન છે,

શીરીને—પણ બેડેને તેણે મારા વાહલા અસહ્ય
દીઆરને આ હીસાલે કાંઈ થોડું કુખ દીધું નથી.

શુશન—પણ તેને મારે હવે તે થોડો પસતાવો નથી.

શીરીને—વારું તારે તેનાં પસતાવાથી મારા અસહ્ય
દીઆરનું કુખ કાંઈ એણુ યમેડું ?

શુશન—અને ત્રીશી શીરીને તું તેને માલ દેજો તેથી
કાંઈ તેનું કુખ એણું યવાનું છે ?

શીરીને—એ વાત બોલી છે. બહુ માંખસ તે કે જે
પસતાવો કરવાન નહીં પડે એવી ચાલ ચલાવે.

શુશન—અને તોથી જ ઘણી ખરાબ કાંઠ કરીને
મુધરે નહીં તેના કરતાં એવા માંખસ બલા કે નહીં ? વા
હાલી શીરીને તું જાણે છે કે આ કુનીઆમાં માંખસ માં
તરે ખાંતી ભરેલુ છે, મારે તેની ખાંતીને ખાતરન તેને એ
કદમ પીકારવા કરતાં જ તે ખાંતી નહીં મુધરે અને પ
સતાવો નહીં કરેતો તેને પીકારવો સજવાર છે.

શીરીને—અરે અસહ્ય દીઆર તે બીમારો કાંઠાં રખ
ડતો હશે.

શુશન—પીઆરી શું ધીરન રાખ “ધીરાં કાંઠ સાહે
બનાં.” અને એવુ લાગે છે કે આ જાહાડ ઉપર તારું નાંખ
લખનાર તેજ છે, મારે જ તે આ જગલમાં હશેનો આપ

છે તેને શોધી કાઢાડીશું, જે પછે જો બોદા કરશે તો તે તારે હાથ આવશે.

શીરીન—અને તું ?

શુશન—હું, જે બોદાનું ચાહાણુ હશે તો કદાચ અસ તદન સાથેજ પરણશ. ખરૂં કહું છું કે જરૂં તે શુધરીઆ છે અને વધી તેની હાલત ઘણી ગરીબ છે તારે તેનાં તરફ નાજ દીલ દોરે છે. શીરીન, મોહાબત અને પીઆરની વાતોને હું હસી કાઢાડતી આવી છ'ઉં પણ ગસતહમના આવી નવા પછે મારામા અન્ય નવો ફેરફાર થયેયો છે.

આ વાતચીતમાં અતીશયે વખત વહી ગયેયો, પણ તે નજીએયો નહીં અસફ'દીઆરને શોધી કાઢાડવાની શીરીનને મોટી ઉલટ આવી. શુશનને પણ ગસતહમ ઉપર છુપી નેગાહા રાખી તેની માલ મલક તપાસવા ધારી, પણ એ વીરોની મોડવણી કરતાં એક વીઆર તેઓને ઈઆદ આવીયો, તેઓને તે જગા છોડી શુક્રકામાં નવા ગમીઈ નહીં. કાંએકે તેમને એવી આશા હતી કે જરૂં અસફ'દીઆર આ જગાએ એક વખત આવી ગયેયો તથા જાહાડ ઉપર મીરીનનું નામ લખી ગયેયો તારે કદાચ તે ફરીથી તાંહાં આવે ખરો.

અને એ રીતે ઈનતેજાર શીરીન આ ગંજવર પીપરાના છાંએઆ તલે લીસાતરી ભરેલી જમીન ઉપર પોતાની પેચારી શુશનની બગલમાં હાથ રાખી પોતાના દીલ દાર અસફ'દીઆરની રાહાએતી બેઠી. પણ તે વખતે તેની બેશુધી કાંહાં ગઈ વાઝ ? તેની નાંજુકી અને થાક અને લુપ એ બધું કાંહાં દેઢે થયેઈ વાઝ ? પેલા પીપરામાં તે છુપ તેઓને ઘેરતો હવે કેમ અકરીયો વાઝ ? મોહાબત મોહાબતે શીરીનનાં સરવે જુસાએને વીસરાવી ને લીઆ !

રાહાએતાં વખત ઘણો નીકલી ગયેયો, પણ અસફ'દીઆરતો કાંઈ આવીયો નહીં તેને બદલે વધી એક નવો દેખાવ તેઓની નજરે પડીયો. ફરની એક જાહાડી મધેથી એક નવાં આરત દોડતી નીકલી આવી. તેને જોઈને આ બે બાનુએ ઘભરાએઆં. શું કોઈ વાઘ, વઝ તેની પુઠે લાશું હતું ? નહીં—તેની પછવાડે એક ભરવાડ બાહર નીકલીયો. તે ઉઘલી આરતને હાંક મારવા લાગે, પણ તેણીએ તેને નવાબ દીધો. તે આ એ રતને ઉભી રાખવા માંગતો હતો, પણ તે સ્ત્રી નતી રહેવા કેહેતી હતી. તે મરદ તે સ્ત્રીને હાથ પકડી કાઢાવા લાગતો, પણ તે સ્ત્રી હાથ છોડવીને તથા માલો દઈને છટકી જતી હતી. અંતે જાંહાં શીરીન તથા શુશન બેઠાં હતાં તેની સામે એક ફરની ગાદી ઉપર તે મરદની મોહાસમી તે સ્ત્રીને બેસવાની ફરજ પડી.

જરૂં તેઓ આટલાં આગલ આવીયાં તારે શીરીનને માલ'ડ પડીઈ કે ઉપલે મરદતો પેસો તુર નાંચના ભરવાડ હતો, જે તેઓના વેહેમી ચાકર સલમના મીનર પતો હતો. તેણે સલમ આગલ પોતાની માથુક વીંચે જે ફરીઆદ કીધી હતી તે તેઓએ સાંભલી હતી, અને હવે તેઓને ઈઆદ આવીઈ કે આપણેતો એ ભરવાડને તેની માથુક સાથે જે અંતસ હતી તે મટાડવામાં તથા તે સ્ત્રીને સમજાવીને તેના લગણુ લગાડી આપવામાં ગમત લેવાનું ધારીઈ હતું.

હુમણ તે કાંચ બજવાની તેઓને તક મલી હતી, પણ તો બી આ જોઈંતી વખે પડવા આગાઈ તેઓના ચાલા એવા માટે આપાડા કરીને શીરીન તથા શુશન બેસી રહેઆં.

તેઓએ જોએઈ કે બીઆરો તુર ઘણો સાદો, ગરીબ, અને થોડું બેલવારો હતો. તેથી ઉલટું જે આએડી તરફ તેની મોહાબત હતી તે આએડી બીજા, બેલકની, ક્ષાઈ અને હુશયુષી હતી. તેનું નામ હોમાએ કરીને હતું. તે ખામખા પોતાના દીલદારને ખીનવતી હતી. જરૂં તુર ધર નવા કેહેતો તારે તે બેસતી અને જરૂં તે બેસવા કેહેતો તારે હોમાએ ઉઠી જતી હતી. જરૂં તુર મીડા શબ્દોમાં તે રેહવાર વાતો કરતો તારે હોમાએ તેને માલો દેતી, તથા તે થી જરૂં તુર ખીનવાઈ જતો તારે હોમાએ હસતી હતી.

આવે દેખાવ જોઈને શીરીનનું પાકી માલીઈ. તે હવે આગલ નીકલી આવી અને તેને જોઈને હોમાએ અચરત થઈ પડી. શીરીન મરદના લેખાશમાં એવાતો ખુબ સુરત અને જુવાંન ભરવાડ જેવી લાગતી હતી કે હોમાએ ટીકી ટીકીને તેના તરફ જોતી તથા પોતાને મનસે પોતાના દીલદારનું ને આ નવા ભવાંનું રૂપ સરખાવતી હતી, પણ શીરીનિતો વખે પડીને સુકોદન ભરાવાને કશવ ધીએ હતો, મારે ભરવાડ લોહિની ગાંઠાંતી ટપ પરમાણે તે બેલી કે "છોટરી, હોરાવ—તું એટલી સાંતી લાહેરી કરે છે ? આ શખસને તું એટલી સાંતી તવલાવે છે અને ખીનવે છે ? તુરમાં કાંઈ દમ નથી. હું જે તુર હોતો તારા આવા શખસના સાંભલવાને બદલે તું ને ધીકારીને માલી જતો, પણ પોરી તું કુવા માંગ કે તે તેમ નથી કરતો. કુવા માંગ કે તારાં ભાએજ મોટાઈ એને તું ને આટલી આબરૂ આપનાર એકબી મરદ રહેયો. બેવકુફ ભરવાડ તું સાંતિ વાસતે તેની પુઠે એટલો લાગી રહેયો. શું ગાંમમાં બીજા બોર તોની ખુટ પડીઈ કે આ સ્ત્રીના એટલા તાંણુજાંણુના શખસના સાંભલે ?"

હોમાએ—શુંદર છોટરા તું બેલ, તું બેલ. તુર મારી જે વખાંન કરે છે તે કરતાં તારા કપકા વધારે મીડા લાગે છે. જે તું એક વરસ સુધી એ પરમાણે અને કપકો આપીઆ કરે, તોણી હું હીઆથી ખીજું નહીં ને તારૂં ખુશનુમાં મોહાડું જોએઆ કરું.

શીરીન—હું સમજ્યો. એમ કરીને તું મને લલચાવા આવી છે નહીં ? પણ ઈઆદ રાખજે પોરા કે તેમાં તું કાવયે નહીં. તારી ખુશસુરતી ઈઆ તારા શુણ કરતાં તો સરસ મેં ઘણી જોએલીયો—સમજ પડી ? તું કાંઈ એમ ના સમજતો કે આ બેવકુફ તુર જમ તારી સાંમે દેવાનો થયેયો છે તેમ હું થાઉં. હું તારીગમ આડી નજરે જોવશખી નહીં, પણ તારા કાંએકને વાસતે કહું છ'ઉં કે આ મરદને ના પાડી તું હાથે કરીને તારી ખરાબી કરે છે. હું તો નહીં મારતો કે જે આ મરદ તુંને છોડીને જાયેતો પછે બીજે કોઈબી એવો આપણો હોએ કે તારા હાથ સાથે હાથ મેલવવા માટે, વાસતે હજુરબી વીઆર કરી તથા માલ સુધારીને દેખાંણે આવ.

આ જોઈંતી ભાંગડમાં વખે પડીનેતો શીરીને એક નવી પીડાને પોતાને માંમે જે થી લીધી. કેમકે શીરીનના ભરવાડના લેખાસ ઉપરથી હોમાએ સમજ કાઢાઈ, તેને શી

રીનતું રૂપ, ઘર તથા ટપ છપ અતીશયે પસંદ આવી
અને પુરને માટે તેને વધારે ધીકાર પેદા થયેઓ. હવે શું
કરવું ? શીરીનતો વીચારમાં પડી. હોમાએ શીરીનને ખ
રદ સમજાવે તેનાં ઉપર પોતા વીશે સારી અસર કરવા મા
ટે તરેહવાર દોલ ધાલવા લાગી, જેનો ભેદ શીરીન સમજ
ગઈ. પણ એ કેવું દરજુ થઈ ગયેલે એકતો શીરીન પોતે
સી, બીજીતો તેનું દીલ અસરકારીયાર તરફ રાત
દાહાડો ચુલેલું અને તેવામાં વલી આ પીડા તેને વ
લગી તે શીરીનને બહુ નવાઈ જેવું લાગું. હોમા
એને મનસે આતો કોઈ આસમાન ઉપરના કરેસો
ઉતરી આવીઓ કેમકે આલો શુંદર, આલો દીલપસંદ દે
માવનાં જવાંન માણસજાતથી અવતરેલા કેમ હોય ?
હોમાએ શીરીનનું ધરખાર પુછી લીધું અને એ સીવાએ
તેનાં મન ઉપર બીજ એવી ઉલટી અસર થઈ કે હોમાએ
પુરનેતો બહુજ ધીકારવા લાગી. એ ઉપરથી શીરીને શુશ
ન સાથે ધર તરફ જવાનું મેહુતર ધારીલું. જવા અ
ગાઉ શીરીને પુરને હરસે એતવણી આપી કે “હોમાએને
જે શુકો દમ ભરાવીઓછે તેની અસર કેવી થાએછે તે ત
પાસવી તથા પછે ધર આવીને તે વીશેની હકીકત કહેવી.”

ખચીત હોમાએતો એક ખરદને બદલે એરત તરફ
દીલ લગાડીલું હતું ! એક એરત એરત ઉપરજ લોભાઈ જ
એ અને એરતને પોતાનો ભરખાર કરવા માટે એ ઘણુજ
રચણાએ અને હવે એવાનું એટલું રહેલુંકે કે આ રચુજ
સેવટ શી રીતે આપેલે.

ઘણીવાર એવું બનેછે કે જે કાંઈ બનવાની આ
પણે વડી નહી રાખી હોય તે બનેછે અને જેની વાત એ
ઈએ તે રહી જએછે. તેજ ત્રીશાલે વાંચનારાંએએ એજ
લીધું હશે કે બીમારી શીરીન તથા શુશન સહવારનાં પો
હારમાં જરથી નીકળીઆં તારથી સધલું નહી પારેલું જ
નીલું હતું, અને હવે જરે તેઓ ધર જવા નીકળીઆં ત
થા તાંહાં બધું, તેઓને ખાંતું ખાવાની વડી હતી તારે નહી
ધારેલો બનાવ એ બનીઓ કે અસરકારીયારને મલવા
ની સધલી આશા છોડવા પછે તે જવાંન સાથે તેઓને પુ
લાકાત થઈ.

અસરકારીયાર સાંમેથી વીચારમાં ને વીચારમાં આ
વતો હતો તેવી શુશનની નજર તેનાં ઉપર પેહેલ વેહેલી પ
ડી. તેને એજને શીરીનને જે મોટો હરખ છુટો તેનું એઆં
ન કોણ કરશે ? તે દુર હતો તેટલાં શીરીનનાં મનમા જે
વીચારો દાખલ થયેઓ તેનું વરણુન કોણથી અપાશે ? શી
રીન એવું માહાતી કે મને ખોદાએ પાંખ આપેતો હું જ
વલીથી ઉડીને અસરકારીયારની પાસે જઈ. તે આવતાં
જે મોડી ચીનીટનો વાર લાગે તે શીરીનને ઘણુ કલાક જે
ટલો લાગે. તેણે વીચારીલું કે “જોદા હવે મારી ઉપર કુર
બાન થયેઓ તે ખરો. હવે મારી છાતી બે ગજ વધી તે ખ
રી. હવે હું તેને એકદમ મલકા, તેને એકદમ ગલે વલગરા,
તેને એકદમ કોટી કરશ, તેની સાથે એકદમ લગણુ કરશ.”

પણ નહી !
એજ થવું નહી એજએ.
અને કાંએ નહી વાર ?

માં અને દીકરા દીકરીઓ.

“ખયાં કોણને ધરછે માંએ ?” આ વાકીઅ
આપણાં લોકમાં ઘણો સાધારણછે, પણ તે ઉપરથી
અગતની મતલબ ઊઠે. ખયાં મગિને ગએછે. દર
એક સ્ત્રીની છાતીમાં કુદરતે પોતાની આલાદ વધારવા
અને શરૂંદનું શુખ પાંખવાની ખાલેશ મેલીછે. ખયાં
તે આવતા જમાનાની આશા અને આ જમાનાની
અમતછે. ખયાં તે છુદાપાને ટેકો અને જવાંનીનું શુ
ખછે. ખયાં ઊમરે પુગાખાદ સુખનાં સાંધન અને
ઊમરે પુગા અગાગી શંતોશ પાંખવાનાં મુલછે. ખયાં
સુખી ધરની દેવાલ અને ગરીબ આદમીની દેલતછે.
ખરેખર ખયાં ગોલાખ ખરેખરછે. આ દુનીઆમાં
ની મંજલ સેહેકાઈથી કાપવા અને શંકરનાં કાંઠાદર
વાટ ઉપર સુખનાં પુલો પાંધરવા નીજે ખયાં જન
મેલાંછે. તેતો માતર ખયાંનાં ખચપણનું શુખછે, પણ
ખરે તેઓ જીવીને મોટાં થાએ, તારે તેઓ પાછલા
દીવસમાં પોતાનાં ખાંનદાંનને જેખ આપે એવી દુવા
કેટલાં માંખાપ માંગતાં હશે ! ખયાંની આગલ થઈ જ
વાનું કેટલાં માંખાપો ચાહતાં હશે ! પણ ખીજા હાથ
ઉપર વલી કેટલાં માંખાપો ખયાંની ઊમેદમાં અટવા
ઈ જતાં હશે, કેટલાં માંખાપોએ પોતાનાં દીકરા દીક
રીઓની જતનમાં પોતાની જંદગીની મુલ કીધી હશે,
અને તોખી કેટલાં માંખાપો તેમાં નીસરલ થવાથી ની
રાસ અને નાંજીમેદ થયેઓ હશે !

ખચીત આ ખયાં સંખંધી ખીનાં બે ઘડી બે
સીને વીચાર કરવા જોગછે. આપણુ શરવે આગલ
ખયાં હતાં અને શરવે પોતાની જંદગીને માટે માખા
પનાં આભારી છઈએ. આગલા વખતનાં માંખાપ
ની મેહુરખાંની અને જતનથી આપણુ હાલનાં વખત
નાં માંખાપ થયેઓ છઈએ અને તે હાલનાં વખત
નાં માંખાપો ઉપર આવતા વખતનાં માંખાપોનો આ
ધારછે. જેઓને પેટે ખોદાએ ખયાંની ખખશેષ દી

ધીછે તેઓ પાતાને ભાગ્યગવાન સમજેછે, પણ વલી
જેઓનાં ખયાં સારાં નીવરે તેઓને સહીથી ભાગ્ય
વાન ગણવાં જોઈએ. ખયાં, ભલાં હોએતો ખયાં—ને
નહીતો માંખાપનાં પેલે ભવનાં વેરી. પણ ઘણી માં
ઓ હાલ મલી આવશે જેઓ કંટોતી હશે કે એવાં ખ
યાં પેટે નહી પડેતો ભલું. એ શું ? હવે પુછીએ છ
ઈએ કે માંખાપ ઘણાં વરસ સુધી ચાલીને ખોદા પા
સે ખયાં માંગે અને પછે તેઓને આ પરમાંણે શરા
પ દેવા પડે એ શું ? આપણી ઘણી ચોરતો ખયાં જ
ણવાની ઊતાવલને માટે સર્વજીવને ઘરેઘર ભટકી તરે
હવાર ધુતમ ધાતમ કરતી રહે, અથવા જોતીઓને ઘર
ખોલાવી તપકા જનમખતરી દેખાડવામાં ચરી રહે, અ
થવા ભર ભાડુતોનાં ઘરમાં લીણુની ચીર ઈચ્છા નીમ
ખ નાંખીને ઈચ્છા દીવાની જોત ચોરી લઈ જઈને તે
ઓનું “વીઆવાનુ ખેંચી લીએ,” ઈચ્છા ખીજ અનેક
પરકારનાં હસવા સરખા વેઢેજો રાખે, અને તોખી
અશ્રેણી ! જોરે તેઓને ખયાં અવતરેતથા જોરે તેમ
ની જતન પાછલ પાતાની કાચેઆને ઘસી નાંખે, તા
રે તેજ ખયાં નકારાં નીકલે એ શું કાંઈ નાંહાંનું સર
ખું ઈચ્છા જેવું તેવું દુખ સમજીએ ? નહી નહી—તે દુ
ખ કેમ ખમાએ ? પેટનો કાદવ પેટે વલજે તે નહી જો
વાઈ શકાએ ! ખોદા એવું દુખ દુશ્મનને નહી દે
ખાડે !

પણ જે ભોલી સ્ત્રીઓ આ પરમાંણે વીચાર
આપેછે તથા આ પરમાંણે શરીઆદો કરેછે, તેઓ એ
મ નહી સમજતાં કે તેઓનાં ખયાં જે નકારાં ઈચ્છા નકાં
માં નીકલે તેમાં ખોદાનો કાંઈ વાંક નથી, અથવા તેઓનાં
ખયાં રોગીસર ઈચ્છા માંદાં હોએ તે કાંઈ ખોદા કરતો
નથી. ખોદા કાંઈ માંણસનું પુરું ચાહતો નથી, અ
ને “ખોદા દુશ્મનને નહી દેખાડે” એ દુવા માં
ગવીજ એક લેખે ગુનાહ ભરેલીછે. ખોદા એવું
કાંઈ દેખાડતો હોએ એમ વીચારવુંજ તે મોટા
સાહેબને અપમાન આપવા સરખુંછે, અને તેને
ખદ્દે એમજ કંટવું ઘરેછે કે જે પુરાર્થ થાએછે
તે માંણસથી થાએછે. ઘણી માંઓ પાતાનાં દીકરા દી
કરીઓની જોરે હાલત જુવેછે, જોરે તેમને રોગીસર
અને સદનાં કાવલાં જુવેછે, જોરે તેમને થોડી ફેલવ
ણી પાંચલાં ઈચ્છા થોડું ક્રમાનારાં જુવેછે, એટલુંજ ન
હી પણ આપણી ઘણી માંતાઓ જોરે ઈગરેજ ખ

યાંઓને જુવેછે, જોરે તેઓની સરેદ દુધ જેવી અને
સોજા કાચ જેવી ચાંમડી જુવેછે, જોરે તેઓનાં ભરેલા
હાથ, પગ અને ખરશી સરખા ગાલો જુવેછે, જોરે તે
ઓની ખોલવા ચાલવાની જહડક અને હાજર જવા
ખી જુવેછે, તારે તે સઘણ જોઈને વીચારેછે કે “ખોદા
એ આપણાં ખયાં એવાં કાંએ દીધાં અને એ લોડે
નાં ખયાં ઊપર ખખડીશનાં રેલા કાંએ ઊતારીઆ ?”
પણ એ વીચાર ભુલ ભરેલોછે. ખોદાની નજરમાં સ
રવે ધરમ, જાત, અને લોક એકજ છે. તે ખયાંને સ
રખું આપેછે. જેવું સીધીને તેવુંજ ઈગરેજને અને
તેવુંજ પારગીને આપેછે. જે કાંઈ તે દીકરાને તેજ
દીકરીનેખી આપી ચોકલેછે, પણ પછે તેને વાપરવા
ઊપર તેની સારી માટી હાલતનો આધારછે.

ખયાંને વાપરનાર, ઊધારનાર, ફેલવનાર તેમ
નાં માંખાપછે અને તેરલા માટે એવું કરેછે કે ખયાં સા
રાં ઈચ્છા માલાં, શુખી ઈચ્છા દુખી નીવડે તેનો આ
ધાર તે માંખાપ ઊપરછે. જે ઘાહડે, જે કલાકે, જે
ઘડીએ રાંણી વીકટોરીઓ જનમી હશે, તેજ ઘાહડે,
તેજ કલાકે, તેજ ઘડીએ શું વેલાતમાં અને હીઆ ખી
જા દીકરા દીકરીઓ જનમીયાં નહી હશે ? અને તો
ખી રાંણી વીકટોરીઓ આટલી દીપી નીકલી અને ખી
જાંઓ કાણ નંણે કંપાલીએત ભોગવતાં હશે તેવું શું
કારણ ? તે કાંઈ તેઓનાં ગરેહને લીધેતો નહીજ—
કાંએકે જો ગરેહ સરખી કોઈ ચીજ ઊપર આ દુનીઆં
માં માંણસની હાલતનો આધાર હોએતો, રાંણી વીકટોરી
આખી તેવીજ થવી જોઈએ કેમકે તેનો ગરેહખી એક
જ હોતો. તેમજ વલી એવું કારણ કાંઈ નસીબખી
નથી, ઈચ્છા ચોઘડીછીંખી નથી, પણ એટલુંજ કે જે
વી ફેલવણી રાંણી વીકટોરીઓને મેલી તથા જેવા
સંજોગમાં ને નાંમદાર ખાંડુ આવી તેવુંજ જો ને ખી
જાંઓ ઊપરખી વીતીગી હો, તો જેવી તે નાંમદાર
માહુરારણી હોસીઆર, નેક અને સરસ ઊતરીછે તે
વાંજ તે ખીજાંઓખી થતો. વાસને ખયાં સારાં ઈચ્છા
ખરાખ નીકલે તેનો ખથો આધાર તેમની ફેલવણી તે
થા જતન ઊપરછે, તથા ફેલવણી તથા જતન સારો
લેવાએ તેનો આધાર માંખારો ઊપરછે.

આ ખીનાંની શરૂઆતમાં હવે ખયાંથી કવું.
સુખ મલેછે તેવું ખીઆંન કીધુંછે. પણ હવે પુછવા
માંગીએ છઈએ કે આપણાં ઘણા ઘરોમાં કવો દે

ખાવ નજરે પડે છે ? શું તાંહાં સુખી અને આસુદાં બ
ચાં કે દુખી અને દરદી બચાં ઘણાં નોઈએ છઈએ ?
શું તાંહાં રકતાં અને ટવલતાં બચાં કે ખોલકનાં અ
ને ખુશી બચાં ઘણાં નોઈએ છઈએ ? શું તાંહાં મુતર
નાં જોડાલીઆં વચે પડીઆં પડીઆં કકલતાં અથવા
દાદરનાં શંડીઆં ઊપરથી વારેવાર ગગડી જતાં
બચાં કે તનદરોસત, જોરાવર, કપડાં પેહડી હોડીને શર
નાંરાં બચાં ઘણાં નોઈએ છઈએ ? શું તાંહાં માતાઓને
ખુમ પડાવે, ગાલો દેવાડે, રડાવે એવાં બચાં કે માતાઓ
ની ખાંધે ચડી બેસે, દરરોજ પગેલાગતાં ઊઠે અને થયે
તથા તેઓના હોકમમાં રહે એવાં બચાં આપણુ ઘણુ
નોઈએ છઈએ ? આ સવાલોનો કોઈ ખરેખરો જવાબ
આપશે ?

ખચીત હુમેતા ધારીએ છઈએ કે આપણા ઘરો
માં આ ત્રસ કરતાં ત્રસ ચીતાર વધારે નેવામાં આ
વે છે, એનું કારણ શું ? માતાઓ પોતાથી ખનતી જત
નતો લીએ છે ? નહીં—આપણી લોકી બાંનુંએ એમ સ
મજે છે કે હુમે બચાંની જતન લઈએ છઈએ, પણ અ
નજનપણેથી તેઓ ઘણી કથુર કરે છે. દુકમાં ખોલીએ
તો બચાંની જતન લેવાની તથા તેઓને ખરેખર કેલ
વણી આપવની માઓમા હજુર પુરેપુરી શક્તી આવી
નથી અને તેથીજ ઊપલો દેખાવ નજરે પડે છે, માટે
બચાંઓ સારાં નીકલે, બચાંઓ કાળેલ, નેક અને સ
મજુ થાએ એટલા માટે જરૂરનું એ છે કે તેઓની મા
તાઓને તેજ કેલવણી પરથમથી મલવી નોઈએ. એ
મ મારદીન નામનો એક લખનાર લખે છે કે “જો એ
ક શેલાની હાલત તપાસવી હોએતો આપણે એટલુંજ ય
છવું કે તાંહાં સીની પદવી કેવી છે, કેમકે માણસની આ
ખી લંદગી ઊપર તેઓની સતા છે.” મોનટેસ્ક્યુઈન
નાંમના ગરંથકરતાનો એવો વીચાર હુમે કે “જેમ
એક સાંચાની અંદરની કમાં તપાસવા વગર માતર
ખાડેરથી તેને નોઈનેજ મત આપવું સુલ ભરેલું છે, તે
મજ એક લોકોની હાલત તપાસતી વખતે તેઓની
માતાઓની હાલત તપાસવા વગર મત આપવામાં
લુલ છે.” આ ઈઆને બચાંઓની જતન તથા કેલવ
ણી સંબંધી ખાખદ એટલીતો અગતની છે કે તે ઊપ
ર, ઘણું લખાણું ઘટે છે, અને એટલું ઈઆદ રાખવું નોઈ
એ છે કે દેશનાં બેશ બેટીઓની હાલતનો આધાર દેશ
ની માતાઓ ઊપર છે.

સુવાવડ સંબંધી સુચનાઓ.

૩.

હુમેલથી છુટવાનાં કાંમનો ખીજો ભાગ, બરે બ
ચાંનું માથું અને બદન ખાડેર નીકલે છે, તારે શરૂ થા
એ છે. એ કાંમને વખતે જણતી સીને જે વીર થાએ
છે તે પેહલા વખતના કરતાં તદન જુદી છે. તે વીર વા
રેઘડીએ થાએ છે અને દરએક વીર ઘણાવાર રેહ છે
એટલુંજ નહી પણ એક વીર પુરું થએલો કે ખીજુ ઘ
ણું જલદીથી પાછલ આવે છે. આ વીરની વખતે
દરદ પણ ઘણું જખરૂ થાએ છે અને પેહલાં તથા છેલ્લાં
વીરમાં તશવત એ હોએ છે કે આ દરએક વીર ગરૂ
થતી વખતે જણતી એરસ પોતાનો દંમ અંદર રાખી
ને તથા હાથમાં હરેક કંઈ ચીજ પકડીને તે વીરની ચા
થે કાંચે છે અને મોટેથી પોધાર મારતી નથી પણ જા
રે વીર પુરૂ થાએ છે તારે તે જરાએક પોધાર
મારે છે.

ખાલકને જનમ આપવાનાં કાંમમાં બે જુદા
જુદા વખતના વીરમાં જે તશવત છે તે ખરાખર
ઈઆદ રાખવો નોઈએ છે કે તેથી કરીને વેઆતી
સીને વખતે આગમજથી ખરાખર એકવણ થા
ઈ શકે. ઊલટી પણ આ વખતે થાએ છે અને એમ થ
વાથી ગરબન મોડુ ચાગલની માકક વધારે ધીલુ થ
ઈને ખોલુ થાએ છે. પણ જાણવું નોઈએ છે કે દેશીએ
ક વખતે ઊલટી ખીલ ખરાખ નીશાંનીઓ સાથેખી
માલમ પડે છે પણ તે વીરે આગલ આલતાં વધારે
જણવામાં આવશે. આ વખતે વારેઘડીએ વીર આ
વીઆથી જણતી સી થાકી જાએ છે અને થોડીજણી
ડુંગાએ છે. જો ડુંગ થોડી હોએતો ઘભરાવાનું કાંઈ
કારણ નથી. ડુંગાવાથી તેની થાક ઘણી નીક
લી જાએ છે અને બરે તે પાછી ઊઠે તારે વીર વ
ધારે જોરમાં શરૂ થાએ છે તથા તેનો દુખમાં નીવેડો
જલદીથી આવે છે.

વહી જેમ જેમ બચાંનું માથું આગલ વધવું જા
એ છે તેમ પગની નેસો ઊપર વધારે ભાર પડેતો જાએ
છે કે જેથી કરીને પગમાં આંકરાં આવે છે અને એ
થી તેને જરા વધારે વેદના ખમવી પડે છે. પણ
જાણવું નોઈએ છે કે ખીજા વખતના વીરથી ચા
શું કંઈ એકાએક જલદીથી ખાડેર નીકલવું નથી

પણ આસતે ખાહર આવેછે અને કોઈવાર જરાએક પાછું પણ હટ્ટે, જે પછે છેલ્લે સરવાલે ઘણા જલદીથી વીર આવીઆને લીધે એ કાંમ જલદી થાએછે. તે વેલાએ તેનું માથું જ નહીં પણ બધું બદન ખાહર આવેછે અને બદન ખાહર આવીઆ પછે તે માતાના દુખનો નીવે હો થવાથી તેને અતીઘણું મેન અને શુખ માલમ પડે.

હીઆં જણવાના કાંમનો ખીન્નો ભાગ પુરો થ થએઓ. હવે અગતનો તરીન્નો અને છેલ્લો ભાગ શરૂ થાએછે, તે વખતમાં આર ખાહર નીકલેછે. એનું કાંમ ઘણું હુકમાં પુરૂ થાએછે કોઈ વેલા બાંધું જનમી આ પછે તરતજ ખીઆં વીરની મદદથી આર ખાહર નીકલેછે. પણ વારંવરીએ એમ બનતું નથી. બાંધું જનમીઆ પછે ઘણકરીને પાંચથી તે પંદર મીનીટ ની અંદર ફરીથી વીર શરૂ થાએછે. આર ખાહર પડીઆ પછે વેઆવાની બધી વેદના પુરી થાએછે અને

ખાલકનો જનમ આપવાના જોખમ ભરેલાં કાંમથી તે માંતા પરવારી ચુકે.

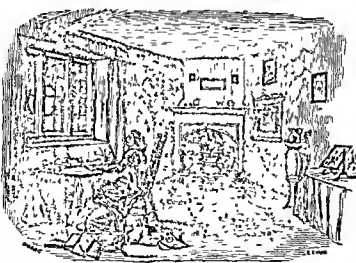
વેઆવાને લગતી ઊપલી ખીના લખીઆ પછે જનતી વખતે અને જનીઆ પછે કહેવા ઈલાન્નો, કહેવી ગાકવંનો અને ખીના ઘરતા ઊપાએ કરવા, એ વીશ વાંચનારી ખાઈઓને જાણવાનું ઘણું અગતનું અને કાંમ જોગછે.

અંગરેજ લોકની ગાઠે ઘેરની ખાએડીઓ હુમેલ રહેઆ પછે હરેક કોઈ હાશીઆર યકરને અગાડી થી જણાવી રાખેછે કે તેના વેઆવાના વખત ઊપર તે હાજર રહે અને તે વખતે ઘરતા ઊપાએઓ કરે. વેલાતમાં જે કોઈ ઘણી ગરીબ હાએછે અને તેઓથી યકરનો લવાજમ આપાઈ શકાયો નથી, તેઓ ઘરંમ ખા તેની હાસપીશલ અથવા શુવાવડ ખાનામાં જાએછે કે નાંહાં તેઓને વેઆતી વખતે હાશીઆર યકરની મદદ મલી આવેછે.

કુરબીનની અજાએબીઓ.

કુરબીનોનું ખીઆંન.

રાતને વખતે આસમાં નીપર નજર કરતા એએ આદમી પેતાનાં ઘરની ક ક ઊપરની બેંજલીમાં જોએ છે. આ ! હા ! કેવો શુંરદ દેખાવ તેની નજરે આવે છે ! આકાશ બધી બાજુએથી બોલુંછે અને એકબી વાદલનું તેના ઊપર ઘણું જણાતું નથી. ચંદર તેની ખારીની સાંભાજ આવીને

પરકારેછે અને તેની આસપાસનું આખું આસમાં બીલીઆંન કરતાંબી વધારે જલ્લકતા હી રાએથી જડી લીધુંછે. પણ એ શુંછે ? તેનાં વીચારમાં ઊપલું આદમી પેતાની ભુખ, ઊંઘ, ઈ આ આસાએસને ભુલી જાએછે. જે રૂપેરી રોણકદા ર થાલી તેની આંખ સાંભે, અને જે શુનેરી થાલી આજો દીવસ ફરીને સાંભેજ ઊદેલ ધઈછે તે શું કાંઈ

ખરેખર એવી થાલીઓ જો ? જે કરોહાં અને કરોહો ચાંગારીઓ એકસ રખી ફરસખંદીનાં આસમાં ઊપર આંખને મહાકક આપનારા રંગોથી ઊજાસ મારેછે, તે શું જેને લોકો પેલી જાહાંન કહેછે, તોહાંનાં કાંઈ દીવાછે ઈઆ શું તે જાહાંનનાં રસતાઓ ઊપર જડી લીધેલા હીરા

જોએ ? આ સવાલોનાં વીચારોમાં ઊપલો મરદ મસગુલ થાએછે.

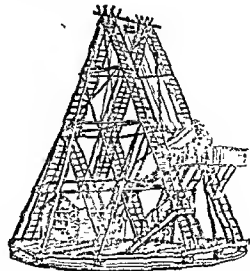
વાંચનારી ખાંતુઓ કદાચ વીચારશે કે આ સવાલોનો જવાબ કોઈથી આપી શકાયો નહીં. પણ નહીં, જોએનો, એ જુલજે. હજારો વરસની વાત ઊપર જાહે માણસનું મન સાંકળું અને ટૂંકી સમજ ધરાવનારું હું, જાહે એકમ અને હોન

દે આજના વખત જેટલી રહેતું મેલવી નહીં હોતી, તારે આ સવાલોનો આદમી જાતને પુરતો જવાબ મળી શકતો નહીં હોતો. તારે ઘણાંજો તેના વીચારમાંને વીચારમાં ઘોડામાં ગએઆ હતાં, અને ઘણાંજો દેવાંના ખની છંદગી અને છંદાંનથી રદ થઈ પેલા હતા. પણ આજે માણસ એ સવાલોના કદાચ પુરેપુરા નહીંતો લગભગ ખાતરી ભરેલા જવાબો આપી શકે. હાલ જમાંનામાં એક એવી શોધ થઈ છે કે જેથી આ ગલા વખતનો શુચવારો જાણે થયેજાણે અને તેથી ઊપલો વીચારમંદ આદમી પોતાની ખંગલી ઊપરથી બંદે પાછો ઊઠે છે તારે તેનું મન ખોલું થયેલું અને ખોલે ધઈ પુદરતેના તેનામાં વધારે કર પેટેલો દેખાજે.

પણ એમ કંઈ શોધથી ખનીજો છે ? “દુરબીન” એટલે દુરની ચીજ જોવાના હથિયારથી. જે દુરબીનને વાંચનારી ખાંતુંજો જો કદાચ વાપરતી હોતો માતર વાલકેસવર ઊપરના ખંગલા ઈઆ દોખમાંની સગરી જોવા વાપરતી હો, અથવા જે દુરબીન કોઈ ભુખી ખાઈને ખીચરી કલાકને વખતે દેવલમાં ફેરવા વાગા તે જોવાનેજ કામ લાગતી હો, અથવા જે દુરબીનને કોઈ ચીન વાલાની ખાંતુંજો પોતાના ઘણીનું કાગજ લઈ આવતી આગખોટની “સીકલેલ” (સીંગનલ) જોવા નેજ પોતાની પાસે રાખી હો, તે દુરબીનથી શું ઊપલા શુશકેલ સવાલોનો ખોલાસો થાજે ? ખચીત દુરબીનને આ સમાન તરફ ફેરવવાનુંતો હમારી ખેડનીઓના ખેઆ લખાંખી નહીં હો. ફેરલીક ખાઈજોનોતો એવો વીચાર હો કે દુરબીન રાતને વખતે નકાંરું છે, પણ નહીં એમાંખી લુલ છે. દુરબીનનો ઊપીઆગ કાંઈ માતર આ ફુનીઆમાંનીજ ચીજો જોવાથી પુરો થતો નથી. દુરબીનનું મોટું કામતો આસમાન ઊપર છે—જે કામને માટે મોટી અને નવી દુરબીનો ખનાવામાં આવી છે અને તે દુરબીનથી સેતાયજો અને ચંદરને લગતા મોટા સવાલોનો ખોલાસો થયેજાણે.

દુરબીનની શોધ કેમ થઈ તે ઘણાંજો જાણે છે. પેટેલ વેટેલાં હાલંક દેશમાં એક ચસમાંવાલાની ફકાંન ઊપર તેના છોકરાજો ચસમાના કાચ લઈને રમતા હતા. તેજોજો જાહે જે કાચોને ખે આંગલાં વચે ધરીઆ તારે શાંચનું એક દેવલ તેજોને વધારે નજીક આવેલું જણાજો. એ ઊપરથી તેજોજો છુટી થઈને તે વાત પોતાના ખાપને કહી, અને તે વખતથી જોવું જાહેર થયેજો. કે જો એકથી વધારે કાચોને એકસ તથાવતે રાખીઆ હોજોતો દુરની ચીજ નજીક દેખાજે. આ છોકરાજોના ખાપે પેટેલ વેટેલી જે દુરબીન ખનાવી હતી તે ઘણીજ અધુરી અને અજબ કભરેલી હતી, પણ તાર પછે વખત પરમાણે તેમાં સુધારો થતો ગએજો. સને ૧૬૦૮ માં પેટેલવેટેલી સારી દુરબીન ખની, જે પછે ગાલેલીઓ નામના માણસંડીતે તેને ઘણી સુધારી અને આજના વખતમા દુરબીન એટલીતો સુધરી છે કે તે વીદીઆના એક મોટાં ચમતકાર દાખલ છે. ખોદતાલાન સહીથી મોટાં તલેસમાં તે એથી અજવાલાંમાં આવીઆ છે. તેથી નવી ફુનીઆં જો, શુરને તથા ચંદરો દેખાજેઆ છે. આખુ આસમાંન એ શોધથી જાણે ઊઘડી ગએજો છે. જેમ દુરની ચીજ હોજો તેમ મોટી દુરબીન જોઈજો. એ કાજોલને ઘેઆંન આપી હજુર મોટી દુરબીનો ખનાવામાં આવે છે અને હજુરખી વધારે શોધ થયે એમાં શક નથી.

હવે પછેનાં આંકીમાં એ કીમતી શોધોનું ખેઆં ન કરવાનો હમારો વીચાર છે—પણ તેટલાં મોટી દુરબીન વીજો ખોલતાં તેમાંની મોટીએકનું ખેઆન હેલ આપીએ છઈજો. નાહુનામાં નાહુની ઈઆને પાંચ દસ રૂપીઆની કીમતની દુરબીનથી ચંદર માટેના ખોલો તથા પાહોરો સનીશચર નાંમનાં ગરેહુની આસપાસની રોશની તથા ભરેસપતીની આસપાસ ફરતા ચંદર થોડા થોડા દેખી શકાજે. મોટાંમાં મોટી એક દુરબીનનો ચીતાર હીઆં આપીએ છે. વાંચનારાંજો

પુછો કે શું દુરબીન કે મોટો નલો ? તેતો એવી મોટી લાજે છે કે જાણે અંદર માણસનાં માણસો પેટીજાજો ! ખ

ચીત એ ઘણીજ મોટી દુરખીન છે અને બાંહાં સુધી એવી મોટી દુરખીનો તેમાં મોટા અને બહા કાચ સાથે બનાવી નહી હોએ તોહાં સુધી નેમાંથી નવી દુનીઆઓ અને નવા સુરજો જે સાદી આંખે માતર ખારીક કર ચ જેટલા દેખાએ છે તેમની શોધ કેમ થાએ ? જે દુરખી નનું આ ચીતર છે તે વેલાતમાં અરલ આપ રાસ ના મના એક ઊમરાવની છે. તે ૫૬ શીટ લાંબી છે અને તેનો ખોજો ૭ ટન અથવા ૬૭૨૦ રતલ છે. અલખ તાં તે ઊપલા ઊમરાવના ઘરમાં સમાતી નથી માટે તેને એક મેદાનમાં ઊભી કરવી પડી છે, અને તેને ટેક વા માટે એક મોટી પરાંજ ખાંધવી પડી છે. તેને માતર ૨ શીલી કરવા અરલ રાસને ૧ લાખ ૨૦ હજાર ૩ પીઆનો ખર્ચ લાગે હો. એજ ઊમરાવની એક ખીજ દુરખીન ૨૭ શીટ લાંબી હતી.

લીવરપુલમાં મી૦ લાન્સેલસ નામના એક ઇંગ્લેન્ડે જની ૨૦ શીટ લાંબી દુરખીન છે. ડાકરે હરસએલ ના મના નામીયા બોતીએ સને ૧૭૮૦ માં એક ૨૦ શીટ લાંબી દુરખીન બનાવી હતી, જે પછે તેથી બનના કદની એક ખીજને બનાવતાં તેને નવ વરસ લાગ્યાં હ

તાં. એ દુરખીનમાં જે ચીજ જોવી હોએ તે સાદી આંખે જેટલી દેખાએ તે કરતાં તે દુરખીનથી ૬૦૦૦ ઘણી મોટી દેખાતી હતી. સનીશચર નામનો ગરેહ આ દુરખીનથી એટલા મોટો દેખાતો હતો કે બાજુ આપણે ૮૦ કરોડ માઈલની મુસાફરી કરીને તેની નજીક ગી આ હોએ, પણ જો એટલી મંજલ આપણને ખરેખર કરવી પડી હોએ તો દર કલાકે ૫૦ માઈલ જતાંથી ૧૮૦૦ વરસ લાગે ! વધી આ દુરખીનથી દુરના સીતારાઓ એટલા મોટા લાગતા કે બાજુ આપણે ૪૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ માઈલ નજીક જઈ તે સીતારા જોતા હોઈએ. આ આંકડાંનો વાંચનારને કાંઈ ખેચાલખી આવશે ? દમ ખાંધીને મીઠા ચહાવેલાં છે, પણ બારે ચારસો માઈલ નો મનમાં વીચાર ઊતરતો નહી તારે ૪ માહાપદમ માઈલ તે કેટલા તેનો વીચાર કરતાં બાજુ મન ઘેલુ થઈ જાએ. તોખી વીચારીએ કે કદાચ એટલા માઈલ આપણે જઈ શકીએ તે છતાં પણ તોપના ગોલા સરખી જહાઝીખી જો આપણને તોહાં જવાનું બને તો ખી જતાં જતાં લખો વરસ લાગે !

વીલીઅમ ટેલની વાત.

તેરમી સદીની આ ખેરે અને મહોદમી સદીની શરૂઆતમાં વીલીઅમ ટેલ એક યુરો નર થઈ ગએઆ છે. સુવી ટજરલાંક દેશનાં ખરગલેન નામના ગામમાં પરધમ તે એક ગરીબ રેહવાસી હતો. તે ખી બાગામડીઆઓની મીશાસે હુક મંથા કરીને પેટ ભરતો હતો અને તે સીવાએ તે કાંઈ પુંજાવો નહી હતો અથવા તે કાંઈ એલમમાં પઢેલો નહી હતો. લોકો કેહે છે કે કાંઈખી હાનર સીખી લીધેલો કાંમનો છે તે ખરી વાત છે. વાલીઅમ ટેલને તીર મારવાનો હાનર ઘણો સારી રીતે આવડતો હતો અને હરએક ચીજને તીક

લી તેને એવી આખાદકમાન મારતો કે તે સંખંધી ચાલાકી ઊપરથી તેને કામ કરી શકીએ તેથી તવારીખમાં તેનું નામ નોખાઈ રહેતો. વીલીઅમ ટેલના પખતમાં તેનાં રાજમાં લકાઈઓ ચાલતી હતી અને તેથી એ ઘણીને એક રાજદુવારી ટોલીમાં સામેલ થવું પડીતું હતું. આસપરીઅન રાજવાલાઓ સુવીટજરલાંકનાં લોકો ઊપર ઘણો બુલમ ગુનારતા હતા. આસપરીઆના સેહેનશાહ આલખરટ ૧ લો, તખતે બેઠા પછે યુવીટજરલાંકનાં લોકોનું સવતંત્રપણું છીનવી લેવાની કોથે શો ચલાવતો હતો. ઇંગ્રી શવીજ અને અંટરવાલ

નામનાં તરણુ યુખીઅ પરાંતોને તે પોતાની ફેમીલીની ઈશ્ટે કરવા માંગતો હતો માટે તે પરાંતોમાં તેણે પોતાની તરફનાં હક્કોને મોકલીઆ. આ હક્કોમાં લેણે ઊપર બહુ જીલમ ચલાવવા લાગા. તેઓ ઊપર ગોઝે આ તેણે ફતેહથી સતા મેલવી હોએ અથવા તેઓનાં જે એ હક્કોના ગોલામ હોએ એવાં અપમાનો તેમને મલવા લાગાં. એ ઊપરથી એ તરણુ પરાંતોના યુખીઅ રહેવાસીઓએ પોત પોતામાં એક ટોલી ઊભી કીધી, જે ની મુલ મતલબ એવી હતી કે છુપી રીતે પોતાની સાંખીઆમાં વધારો કરવો અને તારખાદ બરે ધવ શરે તારે આસટ્ટીઅનોની સતા છીનવી લેવી આ મંડલીમાં ટેલનો સરસો પરચુખ હતો માટે ટેલને પણ સાંમેલ થયું પડીકું હતું.

આ મંડલી ઊભી થવા પછે ઈંગિરીનો હક્કમ જેનું નામ ગેસલર હતું તે લેણેને તાજ તરફ માંન આપવાની ફરજ પાડવા લાગો. છુપી રીતે થવા બાદકેટલી કે મુક્તે ગેસલરે એક બહુ જગ્યામાં એક લાકડી ઊપર સેનસાહની રોપી આલવી તથા પછે લેણેને હક્કમ કીધા કે જેઓ તાંબૂથીપસાર થાએ તેઓએ તે રોપીને સલામ કરવી. થોડોકવાર પછે એવું બનીઊં કે વીલીઅમ ટેલ તાંબૂથી પોતાનાં નાંહનાં છોકરા સાથ પસાર થએ આ, પણ તેણે પાદસાહની રોપીને સલામ કીધી નહી. એ ઊપરથી સરકારી માંણસો તેને અને તેનાં છોકરાને ગેસલર આગલ પકડી લઈ ગએઆ. તેને સજા કરવા માટે ગેસલરે એવો હક્કમ કીધો કે ટેલ એક ખોલાં મેદાનમાં પોતાનાં છોકરાને હાથ ખાંધીને ઊભો રાખવો અને પછે તેનાં માથા ઊપર એક લીણુ મેલીને તથા પોતે દૂર ઊભો રહીને તીરવટે તે લીણુ ઊરાકવું. આ હક્કમ કરવામાં ગેસલરની મતલબ એ હતી કે જો ટેલનો છોકરો મરી બગેતો તેમ સજા કરાવવી તથા ટેલની તીર મારવા વીશે ચાલાકી તપાસવી.

બરે સરકારનો હક્કમ થએઆ તારે તેમ કીધા વીનાં કાંઈ ચાલે ? ટેલ પોતાનાં છોકરાનાં માથા ઊપર તીર ફેંકવાનો ઠરાવ કીધો, પણ તે વખતે તેને લણુ જુઓ થએઆ હતો. તે તીર કમાનનાં હોનરમાં પોતાની ચાલાકી સમજતો, પણ વખતછે—ચુક થયેતો ? તેનો છોકરોતો જીવથી જ બગે ! એટલુંજ નહી પણ જો છોકરો મરે અને માથા ઊપરનું લીણુ ટેલથી નહી ઊડે તો વધી ટેલને મારી નાખવાનો હક્કમ હતો માટે

તે છોકરાનાંજ નહી પણ તેનાં પોતાનાં મોહાતનીખી તેને ધાસતી હતી. પણ ટેલને પોતાના દેશ ઊપર ચાહો હતો, તે એ ખાંડોને આવા જલમ હક્કમને પણ સજા કરવા ચાહતો હતો અને તેટલા માટે કરાવેલા મેદાનમાં બરે તેનાં છોકરાને હાથ ખાંધી ઊભો રાખીઆ અને ટેલ નેમ તીકી તારે પોતાની પાસે એક ખીજોખી તીર તેણે છુપાવેલો હતો. હા ! બરે પોતાનું બાલક, પોતાનું નીરદાશ લોહી તેની અનીદાર કમાનની સાંમે ઊભું તારે આ બાપને એ હક્કમ કરનાર ઊપર કેવું લાગું હશે ! ખચીત તેણે જીન ઊપર આવી આ હતો. હીમતવાન ટેલ પોતાનું નામ લઈ તીર છોડી અને કમાન આબાદ છોકરાનાં માથા ઊપરનાં લીણુનેજ લાગી તથા તેનો છોકરો સલામત રહ્યો. ટેલ ફતેહ પામીઆ અને તેનો દુશમન નીરઆરા થએઆ.

પણ ટેલને વધી ખીજ રીતે ગેલસરે ફસાવીઆ. તેને ખજર પડી કે ટેલ પાસે એક ખીજો તીર હતો અને તે ઊપરથી તેમ કરવાનું તેણે કારણ પુછીઊં. ટેલે જોલા દીલે જવાબ દીધો કે “એક તીર જે મારા છોકરાને માટે રાખીઆ હતો અને ખીજો જો મારો છોકરો મરણ પામેતો તુંને મારવા માટે હતો.” આ જવાબ ઊપરથી ગેસલરે ટેલને પાછો કેદ કરાવીઆ અને હક્કમ દીધો કે નદીને રસતે ગેસલરનાં રહેવાના દીલામાં ટેલને લઈ જવો. જે ખોટમાં ટેલને લઈ ગએઆ હતા, તેજ ખોટમાં ગેસલર પોતે તેની સાથે હતો. એતેશક એવો બનીઆ કે નદીમાં તોશાંન થઈ આવીઊં અને ખોટને દુખી જવાની ધાસતી હતી, પણ ટેલ ખોટ હંકારવાનાં કાંમમાંખી હુશીઆર હતો, માટે ગેસલરે તેનાં બંધ છોડાવીઆ અને તેનાં હાથમાં ચુક ન આપીઊં.

આ તકનો લાભ લઈને વીલીઅમ ટેલ ખોટને એક ખકક તરફ હંકાડી લઈ ગએઆ અને પછે ખોટમાંનાં માણસો તથા ગેસલરની નજર ચુકાવીને ખોટમાંની એક તીર કમાન લઈને તે ખકક ઊપર ઊતરી પડીઆ તથા લાતે કરીને ખોટને પાછી તોશાંની નદીમાં પકડી. એ રીતે ખોટ નદીમાં દામાંડોલ થઈ પડી, પણ તેવામાં તોશાંન નરમ પડીઊં અને હવે ટેલ ગેસલરને કીનારે ઊતરવાની રાહ જોતો બેઠો. થોડાવારમાં તેમખી થએઊં અને જેવો ગેસલર એખલો એક બહુકી તરફ જતો હતો તેવોજ ટેલ તેનાં સરીરમાં તીર

ફેંકીને તેને વીંધી નાખીઓ. આ બનાવ પછે લોકો ઊપર ગેસલરથી જે જુલમ થતો હતો તે રહી ગયોઓ. પણ એ બનાવ પછે આસરરીઆનાં ચેહનશાહને તે વીંધેની ખખર પડી અને તેથી આસરરીઆ તથા સુવીજરલાંડ વચે ઘણી લડાઈઓ ચાલી, જેમાં વીંધીઆ મ દેલે અતીઘણો ભાગ લીધો અને તેમ કરતાંજ તે સને ૧૩૫૦ માં મરણ પામીઓ. સુવીજરલાંડનાં લોકો કેટલીક સુદતે સવતંત્ર થયોઆ. વારેવાર એવું બને છે કે એક આખી પરબની હાલતમાં એકજ માણસથી ફેરફાર થઈ જાયેછે અને તેમ આ વખતે એખલા ટેલના ઊપલાં કામથી તેણે પોતાનું નામ ઈઆદગાર રાખીછાંછે.

હારીઆં વલે—વારીઆં નહી વલે.

માકાં માસીનાં મીઠીવણુ એક દાણડે મેહમ જવા નીકલીઆં. તેવાણુના વરે મેહમમાં એક ખંબલો ભાડે રાખીઓ હતો. તે મીઠીવણુને ખાજેડી તરીકે ચાહતો હતો, તે જો કે મીઠીવણુ જેવાં તનથી રૂપાલાં તેવાં મંનથી નહી હતાં. તેવાણુનાં ઘણાં ઘેલા વીચારો હતા. પેહલવા હાડવામાં તેવાણુને મનસે મોટું સુખ હતું. ઊંચી લાહે અને કારચોક્કીની તથા ફાર પાલવ સુધાંની અને સાદી સારીઓ, પેહલવાની, નાંખ, દાંન, અને હાથ મોતીથી ભરી નાંખવાની તે વણુની ઘણી ખાહેશ હતી અને તે ખાહેશ પુરી પડતી એટલે મીઠીવણુ પોતાના હાથ તરાને તરા રાખતાં કે લોકો તેવાણુને જોઈને વખાંણુ કરે. માટે ઉપલે દીને જારે મીઠીવણુનાં વરે તેવાણુને તેડું ચોક્કીઊ તારે તેવાણુ પોતાની બે દરાંણીઓની સાથે મેહમ જવા નીકલીઆં. તેવાણુનાં વર તથા દેરો વેલાત જઈ શીખી આવેલા હતા અને તેવાણુની દરાંણીઓખી શીખેલી હતી, જેથી એખલા ખીચારા શાવખસાનેજ બલાયો થતો, કેમકે જારે તેની ખીલ ભાંગઈઓ પોતાના વર સાથે એક સુજે ચાલતીઓ તારે મીઠીખાઈ જ દેલોક ઘરતો સુધારો કરવામાં છીટ, શરમ અને ખાપણદાની વાતને વચે લાવતાં હતાં.

જારે મેહમ જવાનુજ થયેજી તારે મીઠી વણુ શું ભપકો નહી કરે ? તેવાણુની દરાંણીઓનો પોશાક સાદો હતો. મીઠીવણુએતો એક ભારી સુસને

ગાલો, સાદીનની ચોલી, તે ઊપર ઘુંગરી અને ખીજો ઘણો સીણગાર કીધો, પણ તેમ કરતાં તેવાણુની દરાંણીઓને નાંદુકનુ ખોટી થયું પડીઊ. વધી તેથીતો ભાખલની ખાહર જવા ખાદ રેલવેનો ઘાંટ રાંભલાયોઓ. ટરેનનો વખત થઈ ગયેઓ અને મીઠીખાઈનાં બે દેરો મથક ઊપર દીટીટ લઈ વાત જોતા ઊભા હતા. હવે દરએક જણે ખનતી ઊતાવલથી મથક ઊપર જવા સીવાએ ખીજો કાંઈ ઈલાજ રહ્યો નહી. મીઠીખાઈની દરાંણીઓ છુર પેહલોને આવી હતી તેથી ઘણી આગલ ચાલી ગઈ. પણ મીઠીખાઈએતો તરણુ ચાર આંગળનાં પંખની નવી ફોરી રોગાંણુની સપાટ લટખાવી હતી, જે આસતે આસતે લેહો કરીને ચાલતાંજ મીઠીખાઈને દીક દીસતી હતી, પણ ઊતાવલ કરતાં તે પગમાંથી નીકલી જતી હતી. થોડાવારમાં મીઠીવણુનો પગ એક આરકતરા ૫ તર ઊપર પડવાથી એક સપાટનું ચીરીઊં થઈ ગયેઊ જેથી એખલા અંગેઝા ઊપર તેને ટેકાવતાં ટેકાવતાં તથા રસતામાં ફસડ ફસડ કરતાં તે ખીચારીને મથક ઊપર જયું પડીઊ. તેથી રખે ટરેન ચાલી જાયે તે ધાસતીથી ખીચારીના હરથા હોસ કોમ ઊડી ગયેઓ હતા.

પ્રટેલી સપાટથી મીઠીખાઈની જરાખી આખર રહી હતી. એક ગમથી મીઠીખાઈ જેમ તેમ કરીને ગાડી આગલ જઈ પેંહાંચીઆં અને ખીલ ગમથી સોસોલી વાગી. હવે મીઠીખાઈ ઘભરાયેઓ. તેવાણુની દરાંણીઓતો અગાધી ગાડીમાં બેઠેલી હતી. પણ તેઓને ઈંજરેલ આવડનુ હતું અને તેથી જો તેઓએ મોટથી બોલીને ગાડી થોખાવી નહી હોતો મીઠી વણુ રહી જતો. માકીખાઈ પોતે બેઘા કરતાં, ગાડીમાં ઘસઘસાયેઓ એમ જો કહીએતો વાજખી કેહવાયે. પણ ખારણુ ધંકાવા પછેજ મીઠીખાઈએ જોએઊ કે તેવણે અંગેઝા ઊપર ટેકવેલી તે સપાટતો પગમાંથી જતી રહુલી હતી માટે મીઠીખાઈને એક પગમાં સપાટ તથા ખીજો પગ ઊધારો લઈ બેસવું પડીઊ. ગાડીમાંતો બધાં પોતપોતાનાં હતાં માટે મીઠીખાઈની આખર ગઈતા ચીંતા નહી, પણ પછે જેમ જેમ મેહમનું મથક નજીક આવવા લાગ્યું તેમ તેમ મીઠીખાઈનાં પેટમાં શર પડવા લાગી. અંતે ગાડી ઊભી રહી. હવે કરડું કેમ ? કાઈએ ઊધારે ૫ જે જવાની, કાઈએ રાત સુધી મથક ઊપર બેસી રહે

વાની ભલામણ કીધી. અલખતાં મીઠીવહુની જે એક આખી સપાટ રહેલી હતી તે હાથમાં ધરીને અથવા એક પગમાં પેટીનેનો સલાએ નહી માંટે તે નવીને નવી કીમતી સપાટને નાખી દેતાં તેને બલાપો થ એઆ.

ગાડીમાંથી ઊતરીને બધાં લોકની વચેથી મીઠી વહુને ઊંઘાડે પગે ચાલવું પડીછે. પણ વલી તેવણ જેમ ચાલતાં તેમ જે લોકાનું બાહર ધેઆન હાએ તે લોકાથી તેવણની ઘુંગરીનાં અવાજથી પાછા ફરી ને મીઠીવહુને જોતા હતા; માંટે આ વખતે એવુંતો નકારુ લાગું કે મીઠીબાઈ પરસેવે ગરકાવ થઈ ગ એઆં. મીઠીવહુએ વીચારીછે કે મથક ઊપરજ નો કોઈ સપાટ મલી આવેતો બસછે. એ ઊપરથી પ કી ખડી સપાટની શોધ થવા લાગી અને મથ કની સીંહીડીથી થોડીક દુર રસતા ઊપરથી શહેલી સપાટની એક જોડ મલી આવી. તે સપાટનાં તલી આમાંથી ત્રાણં ત્રાણં ગાખરાં નીકલેલાં હતાં તથા ચા 'મહું'તો કીઆ જમાંનાનું હાએ એવું દીસતું હતું, પણ તેથી મીઠીબાઈને જાણે ખાદાએજ પાએઆ. ત્રોડી ઊલટમાં તે શહેલી સપાટ ઊપર તેવણ બાહર નીકલી આં અને ફરવા આવેલા માંડીકા તથા બઈગંઓની વ ચેથી તેવણને હાવી હાલતમાં પસાર થવું ભારી પડીછે.

સાવખસાને બંગલો મેહમના બબર આગલ હતો અને તે આખા રસતા ઊપર ખડી ચાંચરેલી હ તી. અલખતાં જારે મુંબઈ જેવાં શહેરમાં બરોબર ખ ડી પુરાતી નથી, તારે મેહમ સરખાં ગાંમમાંતો કેવી હાલ હવાલ હોવી જોઈએ. અનીદાર શતરો આગ્ર અને ઊભા પાંચરેલા હતા અને તે ઊપરથી ચાલી જ તાં જારે પેલી છુટવાલી બાઈએને મુગફલ થએછે તા રે મીઠીવહુને કેવું કંઈ લાગું હો ! મીઠીવહુની સો ખતનોને તેવણની ધીમી ચાલને લીધે જે કંઈલા લાગ તો તેને ખાતર 'મીઠીવહુએ તેઓને આગલ આગલ ચાલી જવાની રજા આપી. તેવણને પેતાનેતો પગ ચાંપતાં અને દોકરાતાં ચાલવું હતું. સપાટનાં તલીઆં માંથી એક પછે એક તેવણને શતરો લોકાતા હતા અ ને તેવણ વીચાર કરતાં કે "સપાટ સરખી નહીથી ચી જને ખાતર આજે મેં એટલું દુખ દેખીછે'છે તેટલું મેં કદી જોએછું નથી."

પણ મીઠીવહુની પીપ્ર હજુર બાકી રહેલી હતા.

થોડાકવારમાં એક મેહમગરી ફરંગન છુમ પાડતી તે વણની પછવાડે દોડી આવી. તે ઘણી પાછા મવલા વની કોકટ તથા વલી એટલી છાકડી હતી કે તેની બ ધી ફરેકાર વાસ મારતી હતી. તે મીઠીબાઈએ પેહુ હેલી પેલી જુની સપાટનો દાવો કરવા લાગી. તે સી પાઈને બોલાવી મીઠીબાઈને જોર ઠરાવા લાગી. તાં હાં લોકો દોડી આવીઆં. એવું જાણએછો કે મથક ની સાંચેનાં દેવલ આગલ પેતાની સપાટ મેલીને તે અંદર ગએલી હતી તેવામાં મીઠીવહુ તેની સપાટ પેહુ ડીને ચાલી આવીઆં. મીઠીબાઈ ઘભરાવા લાગાં કે રખેને રાતનાં ચોકીમાં ચાંચરા મારવા જવું પડે. પ છ માતર એટલુંજ બનીછે કે છાકડી ફરંગન જબર દસતીથી મીઠીબાઈનાં પગમાંથી સપાટ કહણવી લઈ ગઈ, અને તેવણનો રકાસ બનીઓ.

મીઠીબાઈ વલી પાછાં ઊંઘાડા પગનાં થઈ પ ડીઆં અને આ વખતેતો તેવણને વધારે દુખ થએ છે, કારણ કે જાહેર રસતા ઊપર અને અનીદાર શત રાઓનાં બજારની અધવચમાં તેવણ પત્રી પડીઆં. હ વે એમના એમ પાછાં મથક ઊપર અથવા બંગલા ત રફ જાએ તોથી ખડીતો નેટલીને તેડલીજ પસાર કર વાની, માંટે મીઠીવહુએ બંગલા તરફ જવાનું મેહુતર ધારીછે. પણ નહી—મીઠીવહુની સાંચેતો જાણે ખા દાએ ખોડીઓ હોતો. હજુરતો ચાલવા માડીછે 'ન હી તેડનાં સાચેથી જે લોકાની એક ગાડીમાં કોટલાક ચે દીઆએ આવી લાગા. તેઓને દુરથી જોઈનેજ મીઠીબાઈએ શોડ નીચી કરીને આખું મોહાડુ ધાંકી નાંખીછે' એટલુંજ નહી પણ જેવી ગાડી નજદીક આવી તેવાં તેવણ એક આટલા ઊપર ચહુડીઆં, પણ તાંહાંવલી ખરકીમાંથી એક કુતરું મોટા જોસથી લોસતું લોસતું નીકલી આવીછે, અને તેથી ખીડીને મીઠીબાઈ નાહસવા જે ગએઆં તે સીંહીડી આગલથી પગ ચુડીઆં અને જોસથી રસતાની એક બાજુ આગલ પડીઆં. તે થી તેનાં કીમતી કપડાં સરવે ખરકાઈ ગએઆં અને રાહુદારીઓ આવતા જતા સમજાએ કે તે બઈરી પી થેલીછે. હવે મીઠીબાઈની આંખમાંથી આંસુ આવીઆં તે ખરાં ! હવે મીઠીબાઈને સપાટની અગવડ વીશે ખા તરી થઈ તે ખરી ! હવે બખીઆની સપાટને મીઠીવહુ ગાલ દેવા લાગાં તથા તેવણ અંદરો કરવા લાગાં તે ખરાં. પણ તેવામાં મીઠીવહુને બંગલે જતાં વાર લાગાથી તે

વણુનો વાહલો ભરથાર સાવખશા તાંહાં આવી લાગો. પોતાની ખાએડીને આવી હાલતમાં પડેલી નોંધને તે ને ઈંડું દુખ લાગું હોય. તે હાલ તુરતો મુંગા મુંગા મીઠીખાઈને ખંજરે લઈ ગએઓ. તે ખરડાએલી, લ ચરાએલી અને ઊંઘાડે પગે હોવાથી તેનાં ઘરેણાંને એમ લાગતી હતી. મીઠીખાઈ નોતી હતી કે છુટવા લીઓ. ફેવી સારી રીતે અગાઉથી આવીને આસા એસ લઈ સુકી હતી. તે સાથે વલી મીઠીખાઈ નોતી કે તેનાં આખરૂવાફા અને ફેલવાએલા ભરથારને તેની આવી હાલતને લીધે નકાડુ લાગતું હતું. તે દા હાલથી મીઠીખાઈ ઘેર ખાઈને દેકાંણે આવીઆ, અને બે તરણ આંગલનાં પંખાની સપાટને ખદેલ છુટ મોળાં ચેહડવા માંડીઆ, જેથી તેવણને સગવડ થઈ અ ને વલી પગમાં ઊંડની ઊંડ રહી.

દુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૧૯.

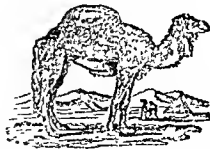

પીઆરાં ખેડેન,

લાપલાંકથી નીકળેલો હું રૂશીઆ દેશમાં ફરી વલીઓ છીં. દુનીઆમાં સહીથી મોટું દેશ રૂશીઆ છે.

આખા ઈઊરોપ ખડનો લગભગ અરધો ભાગ એ દેશ રોકીઓ છે અને એશીઆ ખંડની ઊતરેખી એક છેડ થી ખીજા છેડા સુધી એજ રાજાનાં ભાગ આવેલા છે. ઈઊરોપમાં રૂશીઆની ઊતરે આરકટીક માહસાગર, ૬ ખણે કાલો સમુદર અને આસટરીઆ, ઊગમણે ક્રસ પીઅન સમુદર અને સાઈબીરીઆ તથા આઠમણે આ સટરીઆ, પડ્ડીઆ, યુવીડન અને પાલટીક સમુદરનો એક ભાગ આવેલા છે. રૂશીઆ દેશ ઘણું કરીને સપા તથે તથા દસાઓ તરફ જ માતર પાહોડો આવેલા છે. તેનાં ઊતર ભાગમાં જંગલો મોટાં છે, ઊતર આઠમણે છુણામાં ખડો અને સરોવરો મોટાં છે તથા મધીઅ ભાગમાં ગેતરો ઘણા સરસ છે. રૂશીઆ દેશ નેકે હીંદુસ તાંન કરતાં તરણ ઘણું મોટું છે તોપણ તાંહાંની વસતી હીંદુસતાંન કરતાં તરણ ઘણી ઓછી ઈઆને માતર ૬ કરોડ માંલસોની છે.

રૂશીઆની જમીન કાંઈ ખેતીવાડીને જાલ લા એક નથી. દખાણ આઠમણે છુણાથી ઊતર ઊગમણે છુણા તરફ ઈઊરલ નાંમનાં પાહોડ સુધીની લાંખી જ ગા ઊપર ખડી ગએલાં જાહોડ પાંણા ઈતીઆદીનું આસરે ૪ થી ૫ ફીટ ઊંડું પડ થએલું છે અને એ ખલી એ જગા ઘણી ફલવંત છે. પણ એ જગાખી ૩ રાંનસ દેશ કરતાંતો ખમની મોટી છે અને તેમાંના અ નાંજ ઈઊરોપના ઘણાં દેશમાં પુરો પડે છે. વલી ઊ પર કહેલા જંગલોમાંથી જયાખંધ લાકડુ મલે છે અને તેમાં જાહોડો એટલાંતો બીચ છે કે એક પંખી નો પા એ તખત સેંટ પીટરસ ખરગ ખાતેથી ઊડીગીં હાએ નો માસકો નામનાં ઘણાં દુરના ચેહરમાં તે ફેરે જમી નને લાગા વગર પોહાંખી શકે છે એમ કહેવાએ છે. ઈઊ રલનાં પાહોડમાં સુનાં રૂપાની અને ખીજા ખાનો છે, માસકો અગલ મધીઅ રૂશીઆમાંથી જ લોહાડુ મલી આ વે છે અને ફેલસાની મોટી ખાનો છે.

રૂશીઆના ઊતર ભાગમાં પરાણીઓની વસ

તી સુવીડન તથા લાપલાન્ડનાં જેવી છે. યુખીઆ કરીને સાખર ઊપર લોદીનેા ઘણા આધાર છે અને તરણ ના તના બુંડ મલે છે. ડીઆનાં બટકતાં લોદી ઊંચ પાવે છે. ઈઝિરોપીઆનોખી એશીઆના લોદીની માંજક આ પરાણીઓનો ઊખીઓગ કરે છે એ લગાર નવાઈ સ રણુ લાગશે. એ ઊપરાંત પશાવીને સસુરોમાંથી મગ રમછ અને ખીલ નાંહાંની મોટી માંજલીઓની સારી શંખીઆ મલી-આવે છે. જંગલો તરફ પંખીઓની જીવન વસતી છે પણ હંડાંણમાં મોટા બાલવાલા બકરા મેંદાને સંભાલથી ઊધારવામાં આવે છે.

રૂશીઆ દેશ જેટલું મોટું છે તેટલી જુદી જુદી તેમાં હવા છે. સહીથી થાખત શીઆલો અને સહીથી ગરમ હુનાલો ડીઆનાં દીકામાં આવે છે. પાચે તખત શે હર સેંટ પીટરસ બરગમાં વરસનાં ૨૩૦ ઘણા ઠંડી મોસમ આવે છે અને તેમાંનાં ૧૬૦ થી વધારે ઘણા પાણી ખંધાએ છે. ૪૦ વરસની વાત ઊપર ભરે શરાં નસને સેહેનશાહ નેપોલીઅન બોનાપાર્ટ રૂશીઆ ના માસકો શેરમાં હજારે માણસોનું લશકરે લઈને આવીઓ હતા તારે રૂશીઆનોએ તે શેર બાલી ના ખવાથી ઊપલા લશકરને ખોલા મેંદાનમાં યુદ્ધ પડી ઊં હતું અને તેથી ઊપલી ઠંડીને લીધે સહવાર પડતાં આખુ લશકર થારમાં ચીબઈ ગયેજીં હતું.

ડીઆનાં ઘણાંખરાં લોદી બાલની ઠોપીઓ અને ખીળાં કપડાં પહેડે છે. રૂશીઆનાંમાં જેઓ માતબર આ ને ઊંચી પદવી ધરાવનારા છે તેઓ સીવાએ બાકીનાં સરવેની હાલત ઘણી ખરાબ છે. તેઓમાંના ૨૧ લા ખ માંજલો તાજનાં ગોલાંમ તરીકે ખેતરો ઈઆ કા રખાનાંઓમાં મેહેનત કરે છે, અને ૨૮ લાખ માંજલો અખીર લોદીનાં ગોલાંમ ઘાખધ ધંધો કરે છે, જેઓને તે મનો ઘણી ચાહેતો વેચી શકે છે. તે ઊપરાંત ફેલ્કાક લાખ

સવતંતર ખેડુતો છે, જેનું એક ચીતર ડીઆં આપીઊં છે.

આ ખેડુનો ઊપરાંત ખીળા ધરમગર, અને સક્તીવા લા રેહેવાસીઓ એવા ખે વરગનાં લોદી વસે છે, પણ એ સરવે ઘણાં જીવમ અને કંગાલીઅતપણાંમાં વખત કાલડે છે. અખીરો માતર શેષઈ કરી નંજે છે અને રોમન ક્રાકલીક ધરમગરો આહે તેવા જીવમ ગુજરે છે, કેમકે લોદી એ ધરમને ઘણું માન આપે છે. ઈસવી સને ૯૮૧ માં ભરે સેહેનશા વલાંકીમર ગરીસનાં રા બની ખેડન સાથ પરાણીઓ તારે તેણે એ ધરમ રૂ સીઆમાં ઘાખધ કીધો હતા. તેનાં વખતમાં રાજ ધ ણું નાહુંનું હતું પણ તારપછે યતા સવલા સેહેનશાહ ઓએ પોતાની યુખીઆ નેમ રાજમાં વધારો કરવાની રાખી હતી અને ઈઝિરોપનો નકશો દખાડી આપે છે કે તેમાં તેઓ શેકા શાવીઆ નહી હતા.

પણ એમાં મોટી નાંમદારી મેલવી ગએલો સેહે નશાહ “પીટર ધી ગરેટ” નાંમનો હતો. તેનું ચીતર આ પતરને મથાલે મેં રાંડીઊં છે. તેનું રાજ ૧૬૯૨ માં ચાલીઊં હતું, જે વખતે તેણે જેમ રાજ વધારવા ઊપર તેમજ રઈએતનાં કલીઆણુ ઊપર પુશકલ ધે આંન આપીઊં હતું અને દેશમાં ફેલ્કાક રેરશરો કી ધા હતા. પણ તેની પછે કાંઈ બધા રાજઓ તેનાંજેવા નીકલીઆ નહી હતા. કાણુ વધારતી વખતે રઈએત ની હાલત તપાસતાં તેઓ લુલી ગએઆ અને લોદી મુરખ તથા અગનાંન રૂડી ગએઆ. યુધધઈએ હાલ રશતે રશતે તાંહાં પગલું ભરીઊં છે. હાલ તાજ નાં ગોલાંઓને છુથ કરવામાં આવીઆ છે અને છુ યપણાંને માટેજ પોલાંક નાંમનું જે નાંહાંનું દેશ રૂશી આને તામે છે તાંહાંનાં લોદી સેહેનશાહની ત્રાંમે મો ટી લશઈ ચલાવે છે. વલી દેશની જમીન યુધારવા ત થા કારખાંનાંઓ અને વેપાર વધારવા ઊપર હમણાં હમણાં. ધેઆંન પોંહાંચાકવામાં આવે છે. ડીઆં ચાંમ

હાંનાં કારખાનાં સંબંધી સરસ છે. હીઆં નવ ગોરોડ નાંમની જગ્યામાં દર વરસે જાતરા ભરાય છે જેમાં ૭ કરોડ રૂપીઆનાં માલની ઊથલ પાથલ થાય છે. રૂ શીઆમાં ચહડતે દરજેની કલવણી આપવાને છ “ઈ બીનીવરસીદી” કહે છે, અને તે ઊપરાંત નાંહાંની ની શાલો પણ ઊંઘડતી જાય છે.

આ ઘોડસવાર ચીતર રૂશીઆનાં મરનાર જે હનશાહ નીકોલસનું છે. સને ૧૮૫૫ માં આપણી રાંણીને એ સેહેનશાહ સાથે લગ્ન કરવી પડી હતી અને તે વખતે રૂશીઆને આવવાની યુગ્મર્થના વે હમી લોકોને ખોટી ધાસતી લાગી હતી તે માતાજીને ઈઆદ હો, કેમકે તમેતે તે વખતે નાંહાંનાં હતાં. હ માણાં સેહેનશાહ નીકોલસને દીકરો અલેક્ઝાન્ડર ને રાજ કરે છે. અલેક્ઝાન્ડર પેહેલો આગલ થઈ ગ એજી હતો. હાલજો સેહેનશાહ આસરે દસ વરસ થ એજાં તખત ઊપર આવીએ છે. તે દેજીઆલુ અને સુ ધરેલા છે માટે રાજમાં સારો ફેરફાર કરશે એવી આશ છે. એજઅરજ.

હું છ'ઉં તમારો
વાહાલો ભાઈ.

જાણીતી સીઓ.

ભોપાલની તાંમદાર સીકંદર બેગમ.

(એક પારસી સીએ લખેલો ઉવાલ)

આ રાજવંશી આતુ' જેને યુગ્મર્થમાં આવી જવાને માતર બેજ મહીનાં થવાથી હમારાં ઘણાખરાં

વાંચનારાંઓ! બુલી ગએજાં નહી હો, તેની એક સખી પાસેનાં સપામાં ઊતારી લીધી છે તથા તેની છ'દગીને થોથેક હવાલ હેકલ ઊતારી લેતાં હોએ ખુશી ઊપજે છે. એ હવાલ એક પારસી ખાંનુંને લખેલા છે અને તેને જેમને તેમ કરા ફેરફાર વગર ઊતારી લેતાં હો બીએદ રાખીએ છ'દગી કે ખીજ ચંચલ બેઠનીએ એ જ પરમાંએ લાએક ખાખદો આ ચોપાનીઆને માટે લખતાં રહેશે.

“સાહાજલી સેકનદરને બાપ જ્યારે ખરણ પામીયો, ત્યારે એ એક વરધની ઉમરની હતી. અને હેનાં કાંઈ બીજાં ભાઈ બનધ નહી હતાં, માટે ભોપાલનું રાજ એ પુત્રીને મ લયુ, પણ એતો બાળક વાસતે એ ઉમરે પોહાયે, ત્યાંહાં વેર કાંઈ સાહુચત ધણીનાં હાથમાં રાજદરબારી કામ આપ વાને સરવ જલે ઈછ્યું પણ હેની માય ધણી સખજી, અને શ્યાની હતી, તેણે વીચારયુ કે ખાતરીમનદ તથા ઈમાનદાર શખસ બરોબર રાજ તપાશે હોવો મલ્યો મુશકેલ છે. બેઠે તરછે કે હું પોતેજ મારી દીકરીના નામમાં રાજ ચલાવું, એટલે બનતાં સુધી હુકકાંટ તથા દગબજાલોનામી ગઢાડો થાય. એ વીચારેતો ધણા ઉપયોગી હતા, પણ ધારવાનાં જરૂર કરવાનું કામ સેહેલું નથી. મુસલમાની રસમ મુજબ કાંઈ આપજવાન આરતથી, બેયરડે તથા ખુલસે ભો હાડે મરદની હજુરમાં અવાજે નહી. માટે આ ભળી મા અને પોતાની ભળી ધારણા બર લાવવાને બાહુ અડમણ આ વી પડીતો ખરી, પણ કરેલું? એલાજ રહેણા બેએ. મને તો રાજની ખુવારી કરે, યા ગમેતો આ માઠી રસમ તોડે, આ છેલ્લો વીચાર, તેને વધારે દુરસત લાગે, કેમકે પેહેલાંની કાની હુરાપણાથી ફેર નહી? વળી બીજું એમ કીધા થી એની દીકરીનાં તથા રથતનાં હુકમાં ઘણો ફાયદો થતો હતો. એથી હેને તથા બીજા પોતાની સાહેલીએએ જુરબો કાઢાડી નાખ્યા અને ખુલસી રીતે રાજદુવારી કાંમેમાં સામેજ ધઈ. અલબતે જ્યારે કાંઈ પણ માહુ સારી કે માઠી રસમ સુધારવામાં આવેય ત્યારે લોકો, ખાલુ કરીને તે સુધારા વાળાએની સાથે રીસે મહુડે, અને તેમજ ભોપાલનાં ધણાએક લોકો આ શ્યાંની રાણી ઉપર રીસ કરવા લાગ્યા. પણ જે ઝીન હેને દુરસત લાગી, અને વળી તે ખરેખરી દુરસત હતી, તે કાયમ રાખવાને હેને બેસમજી લોકનાં જેથરાની દરકાર કીધી નહી. પણ બહુ મનુરાઈથી પોતાનાં કામકાજમાં દીલ લગારી ઉપયોગી થઈ, અને દેશનાં તથા રથતનાં મુખને માટે ઘણાએક નવા લાયક કાયદા બે નાથા. અને ઈનસાફતો હોવો સુધો, અને કાલપણ ભરેલો મુકબો કે, સરવે કાંઈ થોડી મુદતમાં હેનાં ભળા જીલોથી વા ફેક થયા, અને હેને રાજની ગાદી ઉપર બેઠેલી જઈ મુશી થયા.

આથી રાજની સંભાલ કીધી માટેજ હેની તારીફ બસ નથી, પોતાનાં ઘર સંસારી બાબદો પણ વખાણવાભેગ રીતે મલાવી. પોતાની દીકરી સેકનદરને ફારસી તથા ઉરડ

નોપાલની ગાંધાર સીકર ખેગમ.

હીનદુસ્થાની જીખાનમાં બનતી કેળવણી આપી, તેને ને કીનાં તથા ધરમાં ફરમાનોથી વાકેફ કરી હુશયાર કીધી. આને ન્યારે દીકરી ૧૪ વરસની થઈ, ત્યારે તેને પોતાની સાથે રાજ સંબંધી બાબતોમાં સામેલ કીધી. અને પછી ન્યારે તે ૧૭ વરસની થઈ ત્યારે તેનાંજ કાકાનાં દીકરા જાં હાંગીર મહમદખાણની સાથે તેના લગણ કીધાં. એ જોડું થોડા વરસ ક્રીતમાં રહ્યું અને તેવાને ત્યાંહાં એક છોકરી નો જન્મ પણ થયો. પણ એ પછી જાંગીર મહમદખાણ નાં મનમાં હેવું આવીજીકે, જે તે તેની રાજપુત્રી બેગમને જીરખામાં રાખે, અને મુસલમાનની જે માલ હતી તે આ લવા ફરમાવેતો, તેનાથી ઇશ્વારના આવાવાને બને નહીં, અને હેવું કોઈ બીજું અતલગતું સચું નથી અને હું કે નો આરી લાશું, તથા કાકાને દીકરોથી યાદ તેથી હું રા નો ખુદ માલિક થઈ નવશ. એવા નીચ વીચારો થી એ ધણીએ પોતાની બેગમને ફરમાયું જે તમે જીરખો પેરો, તથા મરદોના આવાવાનું બનથ કરો. આ હુકમને તાપમે ધવાને બેગમે પોતાની માયની ઉ સંકેરણીથી નાં પાડયું. તે ઉપરથી દરમાં કટખો થઈ પડ્યો એને એક વારતો એ હુજાકી થઈમાં ધણીએ પોતા ની બેગમને તળવાર હાથમાં આરી હતી (જેનો ધા એ બે ગમ પોતાનાં કોઈ કોઈ ખીજાણવાળાઓને બતલાવેય, અ ને ઘણાઓ બહુ ફરીને આપણા ગામડીઓ આ ધા જોઈ તેની તારીફ કરેય, કે પોતાની માયનું કહ્યું કરવાને હેને કેટલો જખમ ખમશે. પણ ખરી રાહ જોતા હેની તારીફ કરવાનું કારણ કમ થાયેય. આરેતે માય બાપ તથા વડાઓને માન આપવું, પણ તેવો કરતા વધારે પોતાનાં આપવાને માન આપવું, અને તેનો હુકમ પાલવાને કોઈની દરકાર નહીં કરવી. વાસતે એ બાબતમાં બેગમનો જરાક વાંક થ હેય. પણ તેમજ મરદે પોતાની બાપડીને કયુ કુખદાયક કા મ નહીં સોપવું, અને આ બેગમનાં નવાબેતો દીસતોજ નાલાયક હુકમ ફરમાયો હતો) એ હુસ્ટ નવાબે એ સી સાહે બાબીયોળી ધરમાં તનરો ઉઠા કીધો, જેનો કંટાલો બોતાડવાને અંગરેજ સરકારની મદદથી, તથા બીજાં ઉમરા માં વચમાં પડયાથી રાજ ચલાવવાને એક મંડલી કીધી હતી, જેના બેગમની માપનું અને ધણીનું નેર મુખ્ય હતું.

એજ થયા પછી આડ વરસો જાંગીર મહમદખાણ મ રણ પામ્યો, અને મરતી વખતે વશયતનાંમાંજ હેવું જણાયું જે રાજની મંડલીમાં આરી જગ્યા એ બાબી થયે, તે ઉપર આરી દીકરીને મેસાડી, આરી બાપડીને નહીં પણ એજ કેમ બને રાજતો ખુદ બાપડીનું હતું, અને જેમાં પો તે ધરયય અને તાજમેળથી સુસંધ ગમલા. વાસતે એકવા ર પાછો ધરમાં કન્યો કેટલાંક વરસ વેર ચાલ્યો, આખેર અંગરેજ સરકારે તથા બીજા રાજવનશીઓએ બેગમ સેકન દરને ભોખાણની ગાદીની ખુદ રાણી દેરી એને ચાર પાંચ વરસ થયા એ તે દરનેજ ભોગવેય. એ રાજ કારબારમાં ઘણી ચતુરાઈ, ડાહ્યાણ, મયા, અને ઉદયમ રાખેય, અને પોતાના દેશને તથા રચતને બહુ મુખ બખસેય. હાલ કે ઇજ હીનદુસ્થાની રાજની રચત અને ગામ હેની રચત અ ને ગામના જીવું મુખી હશે. વળી એ પોતાની જાતવાળાઓનાંજ મુખનિજ બનદોજસત નથી વીચારતી, પણ બી

જ કોમનાં લોકોને પોતાના દેશના વશાવવાને પણ બહુ ઇનતેજથી રાખેય, અને બીજી દીનનાં લોકોની ઉપર પણ બહુ મયા રાખેય અને તેવાને પોતાના દેશમાં રહેવાને લેતો નવ દીયેય, જે વીશે આ એક દાખલોછે, એના બાપને એક ફરંચ અમલદારની સાથે અતીશય દોસતી હતી, એ વી કે રાત દીવસ સાથેજ રહેવું, ફરખું હરખું અને એક બીજાનો કબીજા પણ બહુ હલીમદીને સાથે રહેતાં હતાં, તે અમલદારની દીકરી અને આ બેગમ સાથેજ ઉધરલા, અ ને હુજીર સાથેજ. તેને એ બેન કરીને બોલાવેય, તથા તેનાં સારાં કુટમબને પાદશાહી દરબનું માન આપેય. જે કે તેવો સઘળા ફરીસતખુધ ધરમ પાલેય પણ તેને માટે એ કશી અડચણ લેતી નથી, કદી પોતે યા કોઈબી બીજા મુ સલમાનને તેવાના ધરમને અપમાન લાગે હેવું કરવા રેતી નથી. આ ફરીસતખુધો ભોપાળમાંજ જીખેલાં તથા ઉઠેલાં, માટે તેવાની રીત ભાત, ચાલચલણ, પોશાક અને જીખાન હીનદુસ્થાનીઓનાં જીવીજી.

આ બેગમ જે જાતે મુસલમાનછે તોય, હેને બલવાનાં વખતમાં અંગરેજ સરકાર તરફ તારીફ લાયક વશાદારી બ તલાવીય હેને ઘણાએક મુસલમાનોએ કહ્યુંજીવું એ લોક ત રફ દગલબાન થા, પણ હેને એવું ફુસત કામ કરવાને નાં કહ્યું એટલુંજ નહીં, પણ જેટલા હોરાન થયળા, કંગાળ થય યા, અને નાશી આવેળા અંગરેજો, મદમો, અને બાળકો હેનાં હાથ તમે આવી પુગા તેવાને બહુ માવજત અને સંભાળથી પાલયા તથા તેવાને ઘટતી મદદ કીધી પોતા નાં લશકરને અંગરેજ તરફથી લડવા મોકલ્યું, હેની હાવી ચાલથી મુસલમાન લોકો બહુ હેની ઉપર કોટ કરવા લાગા, અને તેવાનાં ખુણી ગુરાની ધાસતી કરવાનું ઘણું કારણ હતું, પણ કસા ડરથી હેને સારા કાંમ કરવાની હીમત ક દી જોડી નહીં. એના કેટલાએક સુનીમો વગેરેઓની બી બ મરજ હતી જે અંગરેજોની વીરુધ્ધ લડયું પણ એ બેગમ તે વોને વીનતની કરીને તથા તેમ નહીંકાવી ત્યારે ધાસતી આ પીને કહ્યુંજી, તમે હેવું કરસોનાં, જે કોઈબી અંગરેજનાં એક બાબને પણ તમે કોઈ ઇજત દેશોતો હું તમારો જાણ લેવશ. હેને જે અંગરેજ સરકાર તરફ આપેલી ઈમાનદારી બત લાવી, મહેનત લીધી અને પછસા વેરેઆ તેનો અંગરેજ સરકાર પાર વાળવાને મુકશે નહીં. જ્યારે બગલો નરમ પ ડયો, ત્યારે હેને તથા બીજા ઈમાનદાર હીનદુસ્થાની રાજ આને ગવરનર જનરલે જીજીવેરમાંની એક ઇશ્વારમાં બો લાવી બહુ માન આપયુ તથા બેગમને એક લાખ રૂપયાની વરસની આપવતનું એક ગામ જોટ કીધું અને સરવે અંગરેજ હેનાં ઉપકારી થયા રાણી વીકટોરીઆ પણ હેનો બહુ ઉપકાર માનેય. આમરડર આક ધી સંકાર આક ઈ નડયા નો ખેતાબ હેને બખસયો. જે ખેતાબ કુવીન વી કટોરીઆ અને બેગમ સીવાયે દુનયાની બીજી કોઈ સી ભો ગવતી નથી હુકમા રાજ કારભારી બાબતમાં કોઈજ હીન દુસ્થાની રાજ હેના જિવા સમજુ અને ઉદ્યોગી હશે. હે ને સાધારણ બાનુ તરીકે જોનાં નકલ કરવા જોગછે. ધરમા ગુ, દયાળુ, મયાળુ, સમજુ, ઉદ્યોગી, સાદી, વગર મગરૂબી ની, અને મોટાઈ તથા તોછડ્યા વણાનીછે.

હેની એકન દીકરીછે જેની ઉંમર હવડાં આચારે ૨૫

વરસની હશે, તેની બે છોકરીઓ છે. એ દીકરી તેના ધણી તથા છોકરીઓ હેની સાથે જ રહેતી. હેની છોકરી તેના ધણીના હુકમથી યુરોપ પહોંચે. પણ તે સીખવા વાંચવા ઉપર બહુ પ્રીત રાખેતી અને પોતાને તથા પોતાની દીકરીઓને એ ગરેજ સીખાડવા માસતરે રાખમાય. તેને કારણે અને હીનફસથાની જીખાત સારી આવડેતી, તથા સીવવાના, ભરવાનાં, શુકવાનાં અને હેવા બીજા સી લાખક કાંતોમાં પણ તે ખબરદાર છે.”

આ હેવાલમાં હુમારી તરફથી હુમેરવા નેત્ર ધાંઈ નથી. સીકંદર જેગે સારી ફેલવાણી લઈને નદારી છીડોને દુર કરવાની જે ચાલ ચલાવી છે તેની સરવે સીઓએ નકલ કરવી નોઈએ છે. ભોપાલનું પરાંત માલવાની પડોશમાં આવેલું છે. એ પરાંત આગલ દીલીના રાજને તામે હતું. ભોપાલનું નવું રાજ સથાપનાર દોસત મહમદખાન નાંમનો એક આશ્રમાન હતો, જે ગહીર ગળખ પાદશાહનો દરબારી હતો, અને તેનાં વખતથીજ ભોપાલનું રાજ ઇંગરેજ સાથે દોસતી રાખતું આવી જી છે. ૧૭૭૮ માં દોસને ઇંગરેજને જે મદદ આપી તારથી ઇંગરેજની ભોપાલના રાજને કેટલાંક શંકટમાંથી છોડવી જી હતું. એ રીતે અરસ પરાંતની દોસતીથી આજે ઇંગરેજ અને ભોપાલના રાજ વચ્ચે ધણી સારો સંબંધ ચાલે છે.

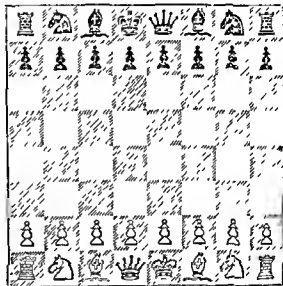
સેતરંજની રમત.

૨.

મોહાડાંનાં નાંમ તથા તેઓને પાટીમાં ઊપર મોહવવાની રીત શીખવા પછે તેઓનાં કાંમ સમજ્યાં નોઈએ. એ દરએક મોહાડાંને તેનું ચોક્કસ કાંમ ને મી આવેલું છે, જેને તેની “ચાલ” કહે છે. તેને પાટીમાં ઊપર ચલાવવાની જુદી જુદી રીત છે. પણ તે શીખવા અગાડી એટલું ઘેઆંનમાં રાખવું કે સેતરંજનાં ઘવમાં સાંમો મોરદુનાં પાદશાહને ઘેરવાની કુલ મતલબ હોએ છે. સેતરંજનું પાટીમાં તે ગોએઆ એક લઈઈનું નેદાંન છે. તેમાં પાદશાહ, વલ્લર અને સરવે સવારો લડવા કીતરે છે અને લડતાં લડતાં નો એક મોરદુના પાદશાહને એવી જગેએ આવવાની ફરજ પડે કે જેથી તે તદન ઘેરાઈ જાય અને તેને ચાલવાની કોઈ જગા નહી રહેતો પછે ઘવની આખર આ વે છે અને રમત પુરી થાય છે. એ રીતે પાદશાહને

ઘેરવાની નેમથીજ દરએક મોહાડું કાંમ કરે છે, જેમાં ફેલાંકને પોતાનાં પાદશાહ તરફથી પોતાનો ભોગ આપવો પડે છે. ને એમને નો એક મોહાડું પોતાનાં પાદશાહનાં જમાવને માટે હરીફનાં એક મોહાડાંનાં ઘર આથવા ચોકડાં કીપર મેટું હોએ અને તાંહાં નો નેહ રીફનું મોહાડું આવવાનું હોએતો પછે ને હરીફ તેને મારે છે તથા તે ચોકડું ખાલી કરી પોતાનાં મોહાડાંને તેમાં રાખી શકે છે. એને એક “મોહાડું મારી જી” એમ કહે છે. સેતરંજની ઊપલી મતલબ પાર પાડવાને ચોક્કસ મોહાડાંને ચલાવવાનાં ચોક્કસ કાએદા છે અને તે શીખનારને પેહલી જરૂરનાં છે.

માંટે હવે પેલાં પાટીમાં કીપર પાછી નજર પોંહાંપાડીએ. જારે તે ઊપર આપણે મોહાડાં ગોઠવીયાં તારે તે આ પરમાં હીસવા લાગું.

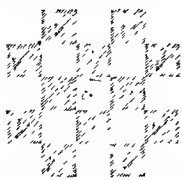
એમાં નોંધેની ખબે હાર ભરાઈ છે, જે ગોએઆ એક લગકર સર જેચીને ઊભું હોએ એમ લાગે છે.

સહીથી આગલ કી પીઆડું છે. તેને માંટે એ વો કાએદો કીધો છે કે તે દરએક વખત એક જ ઘર અને સીખજ ચાલે. પણ જારે એક ચોટકાં “મારવું” હોએ તારે ચારકતરી ખાનુએ પણ એક જ ઘર જઈ ને “મારે.” એટલા માંટે એમ ઘેઆનમાં રાખવું કે હંમેસા એક પીઆડું ચાલતી વખતે પોતાના પેહલાં ખાનાથી જુદા રંગના ખાનામાં અને નો કીઈને મારવું હોએતો તે જ રંગના ખાનામાં નોએ છે. નો એક પીઆદાંને ચરેદખાનામાંથી ચલાવવું હોએતો તે ઊપરનાં કાલામાં જવું નોઈએ, પણ નો તે વડે કીઈને મારવું હો

એતો જમની ઈઆ દાવી ભારદુનાં સરેદ ખાનાંમાં જઈ શકે.

પીઆદાં પછે ખીજા મોહાડાંઓને એક નાંકેથી લેતાં પેહેલાં હાથી આવેછે. એની ચાલ સીધીજ હોયછે. તે એકથી વધારે ઘર જઈ શકે, પણ સીધું જ જાય. તે ને ચાહેતો એક નાંકેથી ખીજે નાંકેનાં ઘર ઊપર અથવા ચાહેતો એક બે, ઈતીઆદી ઘરમાં જઈ શકે, પણ તે સીધેજ જઈ શકે આરકતરી તેની ચાલ જ નથી.

હાથીની પાસે ઘોડોછે. ઘોડાની ચાલ જ રા નવાઈ સરખી અને સમજવી કઠણછે. તેને આપણાં ઘોડા “હડી ઘરની” ચાલ કહેછે. તેને ગણવાની એક રીત એછે કે જે ઘરમાં તે હોય, તેની પાસેનું એક ઘર ચેલીને ખીજાં આરકતરી ઘરમાં તે જઈ શકે છે. ખીજી રીતે સમજવીએતો જે તેનું ઘર હોય તો હાંથી આરકતરું એક ઘર ચેલીને તેની પાસેનાં ખીજાં ઘરમાં તે જઈ શકેછે. આ ઠાગેદાને લીધે કાલાં ઘર ઊપરથી ઊઠેલો ઘોડો હંમેસા સરેદ ઘર ઊપર અને સરેદ ઘરવાલો ઘોડો કાલાં ઘર ઊપર જાયછે. એ બે હુ રીતની વધારે સમજ આપવા માટે હેઠલ એક ચીતાર ચાપીએ છઈએ, જેમાં વચો વચ એક સરેદ ઘર છે અને તાંહાં ને ઘોડો રાખીએ હોએતો પેહેલી રીતે તેનાં કાલાં ઘર કેમ ગણાય અને ખીજી રીતે કેમ ગણાયછે તથા તે બેહુ રીતે ગણતાં જે એકનાં એક ઘર આવેછે તે માલ જ પડશે.

ઘોડા પછે ઊંર આવેછે. ઊંર હંમેસાં આરકતરુંજ ચાલેછે અને સીધું જતું નથી. તેથી ને તે સરેદ ઘર ઊપર હોય તો હંમેસા સરેદ ઊપરજ ચાલી આ કરેછે અને કાલાં ઘર ઊપર તે આવી શકતુંજ

નથી. તેને ખામખા એકજ ઘર નેચેલું નથી. જેટલાં ગમે એટલાં ઘર તે જઈ શકે.

ઊંર પછે બે ખાંનાંમાં વલ્લર અને પાદ શાહ આવેછે. પેહેલાં વલ્લરની ચાલને માટે એટલું જ જણાવવું છે કે તે જેમ ગમે તેમ ચાલી શકે. તે સીધા અને આરકતરોખી ચાલેછે અને કોઈખી રીતે એક ઈઆ એકથી વધારે ઘર ચાલવાની તેને છુટ્ટે. વલ્લર વણું કીમતી, ઊપીઆળી, અને સહીથી વધતી સત્તા ધરાવનાર મોહાડું છે.

પાદશાહ પોતાનાં મરતખા પરમાંણે માતર એકજ ઘર કદમ ભરી શકેછે, પણ સીધા કે આરકતરા ઘરમાં જવાને તેને મનાઈ નથી. પેહેલ વેહેલાં ને તે ચાહેતા ઘોડાની મીશાલે હડી ઘર ચાલી શકે પણ તારપછે તેને એકેકજ ઘર જવાનો છુટ્ટે.

એ પરમાંણે દરએક મોહાડાંની ચાલ ટુકમાં ઊપર સમજવીછે. ખીજી એનેજ લગતી થોડીક સમજ ઘેઆંનમાં રાખવી ઘટે. પાદશાહ તથા વલ્લરની આગલનાં પીઆદાં પેહેલીજવાર એકને બદલે બે ઘર ચાલી શકે અને બે હાથીઓનાં બે પીઆદાં, બંહાં સુધી હાથી માંથે હોય તો તાંહાંસુધી પેહેલી ચાલે બે ઘર આવી શકે. પીઆદાં આગલ વધીકીંતો પાછલ હડી શકતું નથી, પણ ખીજું દરએક મોહાડું જેમ ગમે તેમ આગલ પાછલ આવળવ કરી શકે. હંમેસાં એક મોહાડું ને પોતાનું ઘર ખાલી હોય તોજ તાંહાં જઈ શકે, પણ બીરે તે ભરેલુ હોય તારે ને તે પોતા નુજ મોહાડું હોએતો તેને ખીસાડવું નોઈએ અથવા ને હરીશવું મોહાડું હોએતો તેને મારવું નોઈએ. તે મજ વલી એક નાંકેથી ખીજે નાંકે જતાં વાટમાં બીરે કોઈ ખીજું મોહાડું હોય તારેખી તે રસતો સાફ કીધા વગર તે મોહાડાંથી આગલ વધાયે નહી.

બાંગડી અને વેલ.

આપણા લોકોમાં હાથ ઊપર પેહડવાના નુદાં નુદાં ઘરેણા ને નુદાં નુદાં નામે આવેલાંછે. બાંગડી, સાંકરાં, વારા, પોંહાંચી એ ઘરેણા હાથની કાંદી ઊપર પેહડવાના હોયછે, અને વેલ, ધુંધરી, ઈતીઆદી બાજુએ બંધાયેછે. હાથ ઊપર એકજ દાગીનો જેટલો ચો

લેંછે તેણી સોભા આખો હાથ ભરી નાખવાથી ઈચ્છા થુંટી થઈ તો ઊપર કીમતી વસ્ત્રો જોડવી આથી મલ તી નથી.

આગલા વખતેમાં વેલ પાદશાહીની નીશાન ગણાતી હતી. પુરાતન મીસર દેશના પાદશાહોને પેઢે કવાની વેલ થુંદર આકારની અને શુનાતી હતી તથા તેમાં કીમતી હીરા અને પાંણજો જડેલાં હતાં. ઈજિપ્તની લોકોમાં બાંગડીની ચાલ ઘણી પાછલા વખતમાં નીકળી હતી. રૂમીઓમાં પોંડોચીની જાણ ચોકસ છે કાંજી માનની અને ચોકસ છેકાંજી ગોલાંગમીરીની ની શાન દાખલ હતી. ગોલાંગી પીતલ ઈચ્છા લોહાડાના વાલા પેઢેકતા હતા. રૂમી રાજાઓ પોતાના સરદારો ને તેમની હીમતની ઈર્ષાણી દાખલ સુનાવા વાલા આ પતા હતા અને લીવી નામનો તવારીખલખનાર લખી ગએઓછે કે સેખાઈન પેઢેલવાનોતી પોંડોચી ઊપર ભા રી દાગીનાઓ હતા. રૂમી સીઓમાં પરજોલી શોહા વાસણોનેજ બાંગડી પેઢેકવાનો હક હતો, પણ તે ભરથા ર તરફની તાબિદારીની નીશાન દાખલ હતી. કેટલીક સીઓની એકકી બાંગડી વજણમાં દસ દસ રતલ હતી. પોમપીઆઈ નામનું જે દશઈ ગએલું ગેરર ખોદી કાહા ડીજીછે તેમાં એક સીના હાથ ઊપરથી બાંગડીની જોડ મલી આવીછે. એકસીમીઅન નામનો સેહેનશાહ જે કદમાં રાખશ હોના અને જે આઠ ફીટ તથા એક ડુંચ ઊંચો હતા તે પોતાની રાંણીની બાંગડીને વીસી ની જગેએ પેઢેકતા હતા.

હાંદુઓ અને બીજાં લોકોમાં ખચાં તથા મા તીડઓ ચોરસની મીશાલે વાલા પેઢેકે. તેમને એ ક જાતની બાંગડી કહીએતા ચાલે અને તેજ પરમાણે તેઓ ખાનુએ જે માદરીઆં, ઈતીઆરી પેઢેકે તે વેલમાં ખચે. વેલાતના આગલા રાજાઓના કાણુની નીશાન તેઓના ગરદન, હાથ તથા પગના ચુણુ ઊપરના દાગીના હતા. તાંહાંના જંગલી વખતેમાં પર સીધ થજોલી રાંણી ખોઆદીશીઆએ બાંગડી પેઢેકલી હતી એવું તવારીખના લખીજીંછે. રૂમીઓએ જારે ફરાંનસ ઊપર હોમશે કીથો તારે પોંડોચીઓ પેઢેકલી હતી. નારમંડીના નામીયા સરદાર સોલોએ લુથરા તથા મેરોમાં જે ગખત દર પેશારીઓ હતા તેની ઈ આદગારી એક વેલથી રહી ગઈછે. એવું કહેવાએછે કે એક ઘણડે એ સરદારે જંગલમાં શેકાર કીધા પછે જ

મતી વખતે પોતાની વેલને એક જાહડ ઊપર લટકાવી હતી અને પછે જતી વખતે તેને લેતાં જોકે તે લુલી ગ એજો હતા તોપણ તે તરણ વરસા સુધી જાંહાંની તાંહાં ચલાંમત રહી હતી !

સચીથી સરસ વેલનો એક જોડો હાથ ઈરાંણ ના પાદશાહી ખર્ચાનામાં કહેવાએછે, જે આગલ ચી નના જોગલ સેહેનશાહીઓને હસતક હતો. તેમાના કીમતી નંગોનીજ કીમત વીસ લાખ રૂપીઆછે. જમણી વેલમાંનું સુખીઆ ગહવેર ૧૮૬ કંચારત તથા ઘ વી વેલનું ઊંચું નંગ ૧૪૬ કંચારત વજણમાંછે. ઈંગલંડની રાંણી પાર્સે હાલ કોહનુર નામનો જે પંદ્રાએલો હીરોછે તે આસલ રતજીતરીંધની વેલમાં જડેલા હતા.

રમુજે કુરસત.

૧. ઘણાં લોકોની મેહેમ જવાની મરજ થાએછે, પણ જે હું નહીં હતોતો મેહેમથી નહીં હતે અને કોઇની મરજથી નહીં થતે. પણ તારે કોઈ બીજે કેકાંજી મોન કરવા જવાતે કે નહીં ! નહીં મારા વગર મોનતો થતીજ ન થી. મેહેમ કે સોમ, ગીરગાંબ કે માલખશખીમાં માઈ રે હેકાણુછે, તેજ હવા ફેરફાર કરવા ઈચ્છા થકેલા પરાકેલા છ વને આસાએસ આપવા એ જગાઓના નામ તમે સુધી થી લઇ શકોછો. પણ ગમત મારીથીછે તેમ ખરણખી મારી થોજછે. ફતીઆંના સમુદર અને જમીન મારીથીછે. દાડ મ, કમરખ અને બીજા વેલામાંથી હું છઉં. તમારાં માં થામાંથી હું છઉં અને મગજમાંથી હું જ છઉં.

૨. આ ચીતરમાં બતાવીઆ પરમાણે એ ક આંખડાંની ચીપમાં જે ચીરા પાડીને તેની તીજ એક આપણું પાડો. તાર બાદ તે ચી રામાંથી એક દોરી પસાર કરી તેના બે છેડા આંધરાંમાં ખોસો અને હુકેથી બે બટન બાંધો, જે પછે છોડવા વગર તે બેહુ બટનને બાંધે કાહાડી આપો.

૩. હલશવેલા શબ્દો.

- ૧ એ દીન સેનજ મરો
- ૨ નાદારી વ આરી.
- ૩ ગેરી દીસ કાર.
- ૪ અહલ મંરીસુ.

સવાલોનાં જવાબ.

(જુલો ગયા આંકના મવાલો)

- ૧ આંખ.

પરચુરણ બાબતે.

એક લાકડાંનો પગ—જ્યેષ્ઠાનાં પગ ભાગી અથવા કપાઈ ગયેલા હોય તો એને લાકડાંનાં પગ કરી આપવાનું હોય પણ સાધારણ યજ્ઞ પડીઈ છે. એ પગ ચાલવામાં સારી મદદ આપી શકે છે, પણ તે ઉપરાંત તેમનો એક નવો ઉપોયોગ હોય માલમ પડીએ છે. ફ્રાંસમાં એક લાકડાંનાં પગ વાલું માંહુસ હમણુંજ મેરણ પાંખીઈ હતું. તે વખતે તેને તે પગ સુધાં દાડીએ હતો. પછવાડેથી મરનારની મેહનતને તેનું વસીએતનાંનું વાંચી જોતા માલમ પડીઈ કે મરનારનાં લાકડાંનાં પોકલ પગમાં ૫૦૦૦ ફ્રાંક સ યાદેલા હતા. એ ઉપરથી તેની લાસને પાછી ખોધી કાઢાડવામાં આવી અને તે પગમાંથી એટલા બધા નહીં તોપણ ૧૦૮૦ ફ્રાંકની રકમ મલી આવી.

એક બીલાડીની વાત—અરસેલસ શેહેરમાં રહે નારી એક ત્રી જણીએ એક બીલાડીને પાલી હતી, તેણે એક દાહારે તેનાં સરવે બચાવ્યોને મારી નાખીઆં. આ દોષે બલાથી તે બીલાડીને યહુ ડુખ યએઈ અને વલી તે નાં યાંહુના ડુખ અતીશએ જમાવ ધવાથી તે યહી હેરાન થવા લાગી તારપછે તે યરમાથી ઘણાખરો વખત બાહે ર જવા લાગી. એક વખતે યરનાં ભોએરનાં કાંઈ અવાજ આવવાને લીધે કેટલાંક માણસો હેકલ દોડી ગયેઆ અને તાંહાં જોએઈતા આ બીલાડી આઠ ઉંદરોને ધવાડતી હતી. ઉંદર સાથ જોકે બીલાડીને દોલે દીકું વેર હોએઈ તોપણ આ બીલાડીએ પોતાની ગરબને લીધે આસરે એક અઠવાડીઈ સુધી તે ઉંદરોને ડુખ આપીઈ હતું અને તે પછે જ્યુ તેના યાંહુનું ડુખ નરમ પડીઈ તેવાજ તેણે તે સરવે ઉંદરોને મારી નાંખીઆ.

કોએલામાંથી બારાંડી—વેલાતમા કેટલાક વેપારી એએ કોલસાની “ગાસ” અથવા ધુવામાંથી બારાંડી દાઢ બનાવવાની ગોઠવણ કીધીએ. કોલસાની “જેઆસ” માં એકથી વધારે બાતની હવાએ આવેછે, જમાની એક હવાને “એલકીઆંડ જેઆસ” કરી કહેછે. એ છેલી હવા માંથી “હાઉરોજન” નાંખતી હવાને એક ભાગ કાઢાડી નાખી “આકસીન” ઉમેરવાથી ચરક બનેછે અને પછે તે ચરક બારાંડી બતાવામાં સારી રીતે કાંચ લાગે છે !

વીજલીની અસર—ફ્રાંસનાં દખણ ભાગમાં બીજઅરસ નામના શેહેર મધે વીજલીની અબજએબ જે વી અસર માલમ પડીછે. એક રાતના તોફાંને વખતે એક મોઝાં દેવલ ઉપર વીજલી પડી જે છાપરામાંથી દેવલની અંદર ગઈ. તેથી છાપરાને કાઈ તુકશાન યએઈ નહીં, પણ દેવલના મોઝા દીવાંતખાંના મથેતા બધાં જુઓની બતીએના કાકરા તેથી સલગીઆ. દેવલને રખેવાલ જે સાંજના દેવલ બંધ કરીને બાહેર ગયેઆ હતા, તે અંદર રોશની જોઈને પાછો આવીએ અને બધા જુઓમાં બતીએ બલતી જોઈને તે અચરત થવા લાગે કે એ રોશની કોણે કીધી ?

ચાવાડીસર પક્ષાંનો, ઈતીઆદી.

નવું કીસમીસ કેક—પરથમ ચારો ચાલેલો એ રતલ જે દો લેલો તેમા એ રતલ તાણુ માખણ અને ઇંડા મોઝા હોએતા ૨૨ તથા નાહાના હોએતા ૧૮ કાલવીને નાખનાં તારવાદ ૪ રતલ કાલી સુકી દરાખને ધાખને આર કરવી, તથા ૧૦ તોલા બદાખને છાલીને તેની બારીક કાતરી કરવી અને બાવલી જેલવણી મા ભેલવી તે પછે ૨૦ તોલા ખીજારૂની કાતરી, અને ૧ રતલ નારગી તથા લીજુની છાલ તેમા હુમેરવી એ છાલને આગ મચી આઠ વતે બેકાલીને સાથ પાવા પછે કેકમા નાખવી તે સાથે અબજીજ અમેરલ, ૧૦ તોલા ચીનીકયાલા, ના તો લો દ્યેવી બવતરી, ઘાણ તથા સુક, અને ના તોલો તમની ભુકી એ ચરવેને બાવલા મેદા સાથ જેલવી નાખુ તારવાદ તેમા પાચા પેટ ચરાડી નાખીને તેને ચાર કલાક સુધી મધીઅન ગરમીની બડી બાર લુખ્યા જેલવું

હોરી.

સીતાયે—ધણિયાણીએ, રામને—ધણીને લખેલી ચીઠી.

વજો રામ આમ રહવારા,
રહવારા, જે સ્વામ આમ રહવારા—ટેક.
સુહની ઇચ્છા ઉપરાત હું સાથે,
કે ન રહે તમે ખ્યારા, હારે ખ્યારા કેઠ;
મેલ તજ વન સેવ્યું ને ત્યાધી,
અધિંમાં સહુ ડુખ ભારા;
એવા સૂખ આશના ધારા—વજો ૧.
મજાઈ તો ડુખ નથો તમ સરખું,
પરણ્યા થયાછેરે કુંવારા, હારે ખ્યારા
કુંગર રામ અને રહોડાં તડકા,
ભજે પિડાતા બચારા,
પડેયાપર પાટના ધારા—વજો ૨.
પ્રીતિ અને પૂણ રાખ્યાં હરો કે,
ભોગ કરાયા થું શારા, હારે ખ્યારા
એવા વિમાર યતા હરો આઝા,
આઝા તમે ડુખિયારા;
એવા પ્રેમપાશના ધારા—વજો ૩.
કંટક દેશને કંટક રાજ,
તેથી ડુખી રામદારા; હારે ખ્યારા
લંકા બજો ને બજો એની વાડી,
હૈરે ઉડેછે અંગારા;
કહાં છોજિ અંદનગારા—વજો ૪.
રૂકું અજેધ્યા લિલા ભરપુર,
ઉડે વસંતે કુંવારા; હારે ખ્યારા
બહાર ગુલાલ અબીલ તણુશા,
રંગ નહીના એવારા;
કહાછે તે સુખદ વારા—વજો ૫.
રામ સીકારી ધણામ સીતાના,
જુગતી બતાવીછે ખ્યારા; હારે ખ્યારા
ચવુર સુખાન કરી સેજ સેના,
સંહારો દેવ નહારા,
નર્મદ પ્રાણ રાખેજ મારા—વજો ૬.

માહાવારી ખબરોનો સાર.

(તારીખ ૧૬ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૬૪ થી ૧૫ મી માર્ચ ૧૮૬૪ સુધી.)

ઈરાનમાં વસનારા જરતોસ્ત્રીઓની હાલ ત મુધારયા ખાંડે સમાધાન થયેલ ખાતાની તરફથી તાઢાં ગએલા મીંઝ માલેકજી લીખેલ હાઈરીઆ આસરે દસ વરસ તાઢાં રહી ને અતરે પાછા આવીઆઈ તેવણે પોતાની મુશ્કારીનું એક માસાણ કરી સભાવી બી હરું તે બેવરથી બચાવેલ છે કે ઇરાણ માં જરતોસ્ત્રીઓની હાલત ઘણી મારીછે તેઓ બેવર મુસલમાનો ઘણા જુલમ જુગ રહે, તેઓ ઘણાખરા બેતીવાડીના ધંધા કરે છે, તેઓનાં જુખીઆ ખોરાક અનાજ, તે ઓમાં બાલ લગણુને રેવાન નથી, પણ છાંચેઆ મોઢા ધઈને પરણે છે તથા પરણે આ પછે મા ખાપથી જુદાં રહે છે તેઓ ની ભીતી સબધી આલ સારી છે

ભીતીબંદર બેવર રેલવેનું કે મધક આ વેણુ છે તે હાલ માંદર કામચલાઉ અને ના હાનુ છે માટે સરકારે વારીખ દર આગલ બાલને સાંઢ તથા દોઢીખાતાની પછવાડે બીતાઈએને સાંઢ મોઢા મધકાં બાધવાના ઠરાવ કીધો, પણ ઇંગરેજ વેવારીઆ તે ની સાથે ધડેઆઈ અને એવી દરખાસત કરે છે કે કુંગરી કીલા આગલન બીતાઈ આ ઘ મધક રાખવું

મોઢા સુકાનો છાકરાએને ખાટ “પરો પરાએરી સોલુ” નામની જે મદરેસા સ ધાવવામા આવી છે તના વડા શીખસક મીંઝ મેઢે પોતાનો રોઢા છોડવા બેવરથી નીસા લના સરવે છાકરાએ પોત પોતાના એ કે નાહજીન શંક કરી તેને ભેઢ કીધું છે

સસેતે ભાલે લાકડા વેચવા માટે સરકારે વારીખ દર આગલ એક વખાર બીધાઈ છે. રોઢોડ ખાડીની દરએક ગડીના દસ રૂપી આ ભાવ રાખેઆઈ

મુંબઈમાં ખાધ ખોરાકની જીણસો બેવર સુતાવાલાઓની તરફથી જે કા હેવામા આવે છે તે કાઢાડી નાખેા બેઢએ કે નહી તે બેવર પરજના આગેવાન શેરીઆએ તથા ઇંગરેજોની સુસેલના અમલદારોની સ ભાએ ધેઆન આપવા માડીછે એ વી શે તપાસ કરવાને કમીટી કરી છે

શેઠ દાદામાઈ હોરમજી કામાલ આ એવત બેવરના કરની આરીસમાં ગએઆ તારે એક સતાવાશા મીંઝ સકાટે તેવણેને નેઢા બીતારીને અંદર આપવા કહેબી હતું એ બેવરથી તેવણુ પાછા રેવાના હતા અને પછે તે ઇંગરેજ સાથ તેવણેને બાંજગડ બી ડી હતી. આ બનાવથી સતાવાલાઓની એ આલ વીશે ખોચરે રૂરીઆદ બીડી રહી છે.

ગુજરાતમાં જાંદ અવસાના અને બીજાં જુના કુચતકાની શોધને માટે કાઢર ર હાબીજ નામનો જે વીંદવાન તે તરફ રૂર વા ગએઆ હતા, તે પાછો આવીઆઈ. તેણે શેઠ રોશામાઈ હોરમજી કામાલના બંજવામા તથા તેની સાથે ગએઆ દસરુજ રોશામજી બંજાંસપજીએ મરુકુમ શેઠ શરામજી કાવસજીવાલાં આતસનેહેરમામાં ગુ જરાતની પોતાની શોધા વીશે ભાશાલો કી થાં હતા

વરોદરાના શેઠ મોરબજી બંજશેલ તથા બીજાં જે આર ગરહસથે ગાડીના બેસી રતા હતા, તેવામાં હામીએને બેઢને તે ઓના ઘોડા એકવાથી ગાડી બેસી વધી હતી અને તે સરવેને થોડ ઘણું ઘુસાન થયે બીં હરું.

અતરેની રેલવે બાએ રૂરીઆદ ભરી છે. ખનખાર આગલ રૂપી ભરેલા ૧૮ ગાડાઓ ની એક રહેણ આખી આગથી બધી ગઈ જેથી રેલવે કપનીને ૧ લાખ રૂપીઆણું ઘુસાન થયેબીં હરું

આજ ૩૦ વરસ થયેઆ નાંખદાર શેઠ જગનાથ સંકરેશ આ શેરેના લોહોના બજાને માટે જે નેત્રેનત કરના આવીઆ છે, તે બેવરથી તેવણની ઇખાદારી રાખવાને તેવણના ખીતરોએ તેવણનું એક વાવણ બે લું કરવાનું કરાવીછે એક જગનાથ જે લવણીના તથા બીજા ખાતાઓમા મોઢે ભાગ લીધો છે.

જે શેરેના નરર વાધોની વસતી ઘણી રોએ તાલ તેમને નેરેર દઈ મારી નાખ વાની રીત એક અમલદારે શોધી કાઢાડી છે. તેના સાર એટલેજ છે વાધે મારેલી કાંઠા ભેસના બાકીના બદનમા નેરેર ભેલી રાખ હુ કે પછે વાધ તેને ખાવા આવે તારે તે નેરેર તેને પેટમાં બંધે

મેઢાનમા કેટલીક સરકારી આરીસો લ વ જવા માટે મોઢા છાપરા નાખવામા આ વીએ છે પણ એક આરીસવાલો રૂરીઆ દ કરે છે તાઢાં તેનું ખાનુ લાઇ જવાથી તેનાં સવાધીનતાનાં કીમતી સરકારી દસના વેરો નાખખમાં રહેશે.

ઈરોપી ખડ મધે ગએઆ મહીનાથી એ કે મોઢી જુવવા નરેલી લડાઈ માલે છે. સ લેખાજી અને રોલસ્ટેન નામના જે શેરેના કેમપાસન રાખ વાસેથી આસકરીઆ અને વરૂથીઆ દેથ વાલાઓએ છીનવી લીધાં છે કેમકે તે બેવર એક તરીખ ઘણીના દાવો છે. ઇંગરેજ સરકાર આ લડાઈ માડી

વાલવાની ઘણી નેત્રેનત લીએ છે કેમકે કેન માસરું રાજ માઢા રાણીઓની વડી વડનાં ખાપનું તથા વરૂથીઆનું રાજ તેની વડી રીકરીના સોસરું રાજ છે તથા એ રીતે તેનાં જે વેવેવાઈએ સામાસાની વડે છે

આપણાં ગવરનરને માઈ બંન જે બી રૂરીઆર જે વેલાતમા દરીઆઈ લશકર ખા તામા હતા તે પોતાની પર વરસની બેવર મા તાઢાં મરણ પામીઆઈ

વાંદરા ખાતે એક રૂરગીના બાલકના હા થમા નાહાની દીવાસલીની એક પેડી આ વી જવાથી તેણે આસરે ને કબ્રન મલીએા બેવરની મધક જુસી હતી, જેથી તે થોડા કલાકમા મરણ પામીજીં હરું.

ખેનબવાલો શીખ માહારાજ બુધીવસી વ પોતાની મા રાણી મદા કુવર જે વેલાત મા મરણ પામી હતી તેની લાસને પોતા ની સાથે લઈને આ દેશમા બાલવા સાંઢ વેલાતથી આવીઆ હતા, તે લાસ મધે મુશમે ભરી હતી, તથા તેના સગા વાઢા લાસને અરણજી કીધી હતી. માહારાજ પોતે ખરીસી ધરખમા વરલીઆઈ તથા એક ઇંગરેજ બેવરનાંદી સાથ પરણીએ છે.

મદરાજમા એક ઇંગરેજને છીનવાલા વાકને માટે ૬ માસના કદખાનવાની તથા ૫૦૦ રૂપીઆના દંડનો મેટલ વેવેલી સબ થઈ છે એ શખસની બાએરી બેવર એ શે વાક મેલીઆ હતા કે તેણે પોતાનાં વર ને બેવરના છીનવાલામાં મદદ કીધી હતી વ છ તે સી છુટી ગઈ હતી.

અમેરીકા ખાતેના ચીલી દેશના એક દ વલમાં આગ લાગાથી તે મધે બે હબર સી એક એકમ બધીને ભસખ થઈ છે. આ એક મોઢી કબ્ર બની છે અને તેથી આખા શેરેના માટેતમ રેલાઈ છે.

“જેઆસ લાઈટ” ની ઇંદર રોશની મુખબના દાખવ થઈ જુકી છે. ભાએખવા ના રેલવેના મધક બેવર હજણા દરેજા રો તના જે “લાઈટ” થાએ છે અને એવીથી રોણેક તથા બીજસ આપે છે કે તે નેવા લાએક થઈ પડે છે.

કલકત્તા અને દીલી વચેના રેલવે તઈ આર થવા આવીઆઈ. ગાલખાર જે રી લીધી આસરે વર માઇલ દુરે તાઢાં આ વના મહીનાની મેટલી તારીખની રેલવે પર બંને માટે બીધાએ એવી આચાઈ.

સતીબાઈ.

પુસ્તક ૮ હું.

એપ્રિલ ૧૮૬૪

ગાંધી ૪ પો.

ધીરાં કાંમ સાહેબના

અથવા

સાંમટું શંકર અને સાંમટું સુખ.

એક વારતા.

પરકણ નવમું.

સતી ચરીતર.

અને કાંચે નહી વાડ ?

ધણી ખાહેશે, ધણી ધનતેજરીએ, ધણો વખત લાગવા પછે, ધણા દોલા તણાવીઆ પછે, અંતે જરે અસરકંદીઆ રનાં નુરાંની દીદાર જખમી દીલની તેની અંશુક જીવે તારે તે એકદમ તેને ગમે કાંચે નહી વલગે ! પોતાની વફાદારી તથા પરીતીના જીસો એકદમ ઉભાઈને ખાલી થવા કાંચે નહી દીએ વાડ ?

તેનાં ધણાં કારણોછે.

શીરીન અને અસરકંદીઆર કાંઈ સાધારણ દીલદાર નહી હતાં.

તે નાનનીએ અસરકંદીઆરને કાંઈ ધણીવાર જોએ આ નહી હતો ધુઆ સારીપડે પીછાંતી લીધો નહી હતો. અસરકંદીઆરનાં છુપા શુષ્ક સારા હશે એવો જોકે શીરીન ને ભરોસો હતો તોપણ તે તપાસવાની તેને તક મળી નહી હતી, અને તેટલાંમાં એક બેગાનાં મરદ સાથે તે એકદમ કેમ પોતાનો ગાંડ બાંધે !

વલી શીરીનતો ખાશે મરદનો પોચાક લીધો હતો. અને એ જીવી પોતાનાં વાહાવાનું ભીતર તપાસી જોવાની બીજ કંઈ તક હોએ ! તથા વલી તેમ કરતાં તેને તથા શુશ નને જીવી ગમત પડે તેવી બીજ સાગ્રાં હોએ !

મારે શીરીન પોતાના જીસાને દાખીએ, અલબત્ત તેમા નરા શંકર સેવીઈ અને પોતાનો વીચાર ફેરવોએ. તેણે એક બેગાના મરદની મીશાલ અસરકંદીઆરને હાંક મારીએ અને પુછીઈ કે " શેરીઆ તમારી પાસે ધ ડીઆલ હોએ તો કેટલો કે કેટલા વાગાછે."

અસરકંદીઆર—ધડીઆલ જંગલમા મને નહી ને વાગા ધોભીને ધર.

શીરીન—ખચીત તમને પુછવું જોઈવું નહી એ તો જ ધણી મોહાબત સમજતો હોએ તેજ ધણી ધડીઆલ વગર વખત કહી શકે

અસરકંદીઆર—અને તે કેમ ભાઈ ! મોહાબતનો ધા એલ મારા જોવા તો કોઈન નહી હશે

શીરીન—ના સાહેબ, એમ બનેલ નહી જ ખ રો આશક હોએ તે દર પડે દસકા ખાએ અને દર કલાકે આંસુઓ નાખે, માટે કેટલા પલ અને કેટલા કલાક થએ આ ધુઆને વખતના ધીમા કદમ કેટલાં આલીઆ તે ક હી શકે.

અસરકંદીઆર—વખતના ધીમા પગલાં તે શું, ઉતાવ લાં પગલાં શું નહી હોએ ?

શીરીન—તેમથી હોએ. પણ એતો જવું માણસ તેવો વખત તેને લાગે. જ ધણી અદરાઈ ચુકો હોએ અ ને તેના લગણુનો દાહડો કરી ચુકો હોએ તેને મનસે વખ ત માતર એક પગે ચાલતો જાએછે. પણ જ ધણીને કાં સીના લાકડાં ઉપર લટકવાનો દાહડો કરી ચુકેલો હોએ તેને મનસે વખત મારે પગે દોડતો જાએછે.

એ વાતચીતથી શીરીનને જ જોઈવું હતું તે થએ ઉં. અસરકંદીઆર તેની ચાલ ઉપર નરા મોહીત થએએ અને આ નવાન છોકરા સાથ વધારે વાત કરવા તેને ગમી ઉં. માટે હવે શીરીને ધીમે ધીમે પોતાની મતલબ ઉપર આવાવ માડીઈ. અસરકંદીઆરે પોતાની અચરતી દેખા ડી કે જોકે તમે ભરવાડ દીસોછો તોપણ તમારી મોલી ધણી ઉંચીછે."

શીરીન—હા સાહેબ એમ ધણાં નાણુ કહેછે. તે નું કારણ એછે કે મારો એક બેહેસતી કાકો મોરદનો રહે વાસી હતો. હા ! તે કેટલો ધરમી હતો ! અને તે કેવી કેવી સીખામણો દેતો ! દાર પીવો નહી, તંબાકુ ખાવો ન હી અને બધરીને માહાવી નહી એ તેની મુખીઆ શી ખાખણ હતી. સારૂં થએઈ લાઈ કે હું બધરી નહી થઈ, નહીતો કે ખચીત બધરીના જ ખરાખ શુષ્ક મારો કાકો અને કેહેતો તે માહારાખા હતો.

અસરકંદીઆરને બધરીની વાત વધારે પસંદ આવી કેમકે તે વખતે તેના વીચાર બધો એક એમરતમાન હતો

પણ તે બાણે નહીં હતો કે તેને બધરી તેને આ રીતે ક
ગવાની ગમત કરતી હતી ! અસફંદીઆરે પુછીલું કે “ન
વાન ભરવાડ, બધરી જાતના એવા શું ખરાબ શુણ્ણ છે ?”

શીરીન—તે તમોને કેહેવાની શી ભરૂં છે ! એતો
જે ધણી કોઈ યોરતમા દેવાનો બનીએ હોએ તેને કેહેવા
ધરે છે. હા ! હું ધણા માહું છઉં કે જે નવાન હીઆં
બહાડે બહાડ અને ખેતરે ખેતર કોઈ શીરીન શીરીન ક
રી નામ લખતો ફરે છે તે આવીને અને અંલે કે હું તેને ખા
રા કાકાએ શીખાડેલી સારી સલાહ આપું.

હીઆં વાત રસ ઉપર આવી.

અસફંદીઆર—ભાઈ તે નવાન હું છઉં, તે શીરીન
નો દીલદાર હું છઉં વાસતે અને કેહો.

શીરીન—કાકા, તમે ગણે પડવાની વાત ના કરો.

અસફંદીઆર—એ દાહુઆ નવાન હું ન તે બંલેલો
નરેલો આશક છઉં.

શીરીન—એ તમે શું બોલો છો ? એમ કાંઈ બને
નહી.

અસફંદીઆર—હું ખરું કહું છઉં ભાઈ કે હું અને
હું ન તે કુખી અસફંદીઆર છઉં.

શીરીન—તારેજ, એ વાતન માનવા નેગ નથી.

હવે અસફંદીઆર શું કરે ? શીરીનનો ખરો દીલ
દાર તે છે એવું આ હોકરો માનતો નથી એમ વીચારી
ને તેને બહુ શુસો પેદા થએઓ. તે સોગંદ ઉપર સોગંદ
ખાવા લાગે, તે કાલાવાલા અને આજુજી કરવા લાગે
તથા હોજે તેની આંખખાથી આંસુબી આવીઆ.

જરે શીરીને નેએઈ કે અસફંદીઆર ધણા ઉસકે
રાએઓ તારે તેણે બોલાસો કીધે કે “જે ધણી માહોબત
નો નખખી હોએ તેનાંમાં ચોકસ નીશાન હોએછે, પણ
તે તમોમાં નથી. તમારા ગાલમાં કાંઈ ખાડા પડીઆછે ?
તમારી દાહાડી કાંઈ હોરવા વગરની રહી છે ? તમારા ક
પડાંમાં બં ન કાંઈ છુટા છે ? તમારાં મોળાં કાંઈ ઉતરો પ
ડેલાં છે ? તમે બીજા આશકોની માફક કાંઈ યેલા માંડા બ
નીઆછો ? તારે તમે આશક હોવોજ નહી. તમે પોતાની
નતનને ઈઆદ રાખોછો તારે માશુકની ઈઆદ તમારામાં
હોએજ નહી. તમે પોતાને માહોવોછો, તારે તમારી દીલ
દારને માહી શકોજ નહી.”

અસફંદીઆર—આ કાંઈ પંચાતી ! શુંદર હોકરા
મારી એવી અરજી કે હું ખરેખરો આશક છઉં તે તું
માને.

શીરીન—પણ દેવાંનાં, તમે અને મનાવીને શું હું
સલ કરવાનાંછો ? તમે કાંઈ મારી ઉપર આશકછો, કે અને
મનાવા માગોછો ? જાવો, જેને મનાવવી હોએ તેને મના
વો, અને બોહા તમારી ફતેહ કરે. તમારા નવાને મેં ધણું
દીડા છે. માહોબત, માહોબત, બેલતા ફરે છે, પણ ભાઈ જી
વો એ કાંઈજ નહી પણ એક દેવાંનપણ છે હો !

અસફંદીઆર—પણ તેમાં હું શું કરું ? તેનો ઈલા
ત કાંઈજ નથી.

શીરીન—મારા સાહેબ એમ શું બોલોછો ? તમારે ઈ
લાજ કરવોછો ? જે તેવું હોએતો બંને ઘડી તમે મારી પા
સે આવાતા રહો, હું તમારાં દરદની દવા કરશ. હું કાંઈ

અશખરી નથી કરતો મારી પાસે ખરેખરા ઈલાજ છે. તે મેં
અનમાવેલાએ અને ધણા દરદીઓ મારાથી સારા થએશા છે.

અસફંદીઆરને તે અનમાવાની અરજ થઈ અને
શીરીન તેમા યોર ખુશી થઈ. અતીઆરમાંથીજ તેણે અ
સફંદીઆરનો પીઆર પીછાની લીધો ખંદે બોલી કે, “ભા
ઈ, મારો ઈલાજ થયે છે કે કહું, તમે મેંવોછો કે હુંતો છો
કરો છઉં, તોખી હું બંલેજે રી હોઈ તેમ તમે અને આન
પછે ગણો. તમારી માશુક શીરીનનું નામ અને આપો અ
ને જેવી રીતથી તમે તેને માહોછો તેવી રીતથી બંલેજે
ને માહોવા. તમે મારી વારેવાર મુલાકાત લેજે, અને મારે
ધર આવજે. હું તમને તમારી શીરીનની માફક તમે
ને ઘડોમાં માહોવાજ, ઘડીમાં ધીકારશ, ઈતીઆદી ટોંગ કર
શ. એમ યોડા દાહાડા નરો ને પછે શું થએછે તે તમે
જેગો.”

અસફંદીઆર—ખુબશુર હોકરા—

શીરીન—(વચખા પડીને) “છોકરો” નહી, હવે મ
ને શીરીન કરીને કાંઈ મારો.

અસફંદીઆર—શીરીન, તું ગમે એવા વેળાં ખાર
જે પણ જે મારી ખરી શીરીનજે તેની બરોબર ખીડો, પરી
તી બરેલો અને નેક તું ઉતરવાનો નથી. તેતો એક ફરે
સતોજ છે, એક પેલી લહાંનનુંજ માનસ છે. પણ તોખી તારી
આ માગણી હું કશુલ રાખશ અને તેથી નેકે મારી
શીરીન શંબંધી હોમ પુરી નહી પડશે તોપણ વખત રોઝ
વાધી ગીરો ગમ યોડો ધણા ભુલયતો ખરો.”

હીઆંથી શીરીન અને અસફંદીઆર છુટાં પડીઆં.
તેઓ બંને નજી આ વખતથી ખુશીમા આવેલાં હતાં.
શીરીને આ ગોઠવણથી પોતાને ખાંદે મારી ઉમેરો બાંધી
હતી. અને અસફંદીઆર સાખન નેકા પડવાની તેની
આશા વધારે મનજીત થઈ હતી.

શું તે આશા પાર પડશે ?

પરકશણ દરમિયાન.

સુખની શરૂઆત.

આ સમય બનાવથી અસફંદીઆરે દેશનીકાલ પાદ
શાહી લોહોરાસપને કેવા દુરખથી પાકેઈ કીધો તથા તે પ
છે તેની રજા લઈને તથા નરાલગાર લાંબી મંબલ કરીને
એ નવાન કેવો શીરીન પાસે નવા લાગો તથા કેવી ઉવરથી
માતર ગમતને ખાતર તે હોકરાને માહોવા લાગો તેવું શું
હમે હીઆં બેઆમ કરીએ ? નહી. તે કેટલું કરીય અ
ને કેમ કરીય ?

અસફંદીઆર, શીરીન, શીરીન કરતો તેની ખુરેખક ઇ
રતો. શીરીન તેને વારેવાર ચીડાસથી પડાવતી. કોઈવા
ર તે તેને માન આપતી, કોઈવાર અમસથી ગમતને ખાત
ર તેની સામે થતી. કોઈવાર તે તેને માહોતી, કોઈવાર
તેની સાથે કળએ કરતી, કોઈવાર હોસ ભરી આંખથી આં
સુ નાંખતી. અને કોઈવાર ઉવરખંદ હાજીઆંથી હોએ
મારતી. ખરેખર તે જે કાંઈ જુસો દેખાડતી હતી તે
ખરો હતો, પણ અસફંદીઆરતો તેને ખરદ સમ

જાતર બાહરનો પીઆર હસવાને ખાતર દેખા
ડતો હતો, તોખી શરીરનું જાંજીની હતી કે તેને ખરી
શીરીન ગણવાનો વખત હવે વુર નથી. અસફ દીઆર દા
હાડામાં જુદા જુદા ચોક્કસ વખતે જતો અંતે કયુલેલ વખ
તે આવતો હતો. શીરીન અંતે શુશન તેની સાથે નીરદો
સ વાતચીત કરતાં, ખાતાં તથા વાંચતાં હતાં. તેઓની
રમત ઘણી મલાજાહ ભરેલી તથા કાંચેદ ભરેલી થતી હ
તી અંતે એમ અસફ દીઆરનો વખત જવા લાગે.

આવી ઘણીક સુલાકાતો યવા પછે એક વખતે અસ
ફ દીઆર શીરીન અંતે શુશન પાસે દરાવેલે વખતે આવી
ઓ નહી. તે કાંઈ ગમેઓ ? તે કેમ નહી આવ્યીઓ ?
એ વીશે શીરીનને મોટી ચીંતા થવા લાગી. ઘડી ઘડી તે
સુરજના ઓલા ઉપરથી વખત તપાસવા લાગી અંતે રાહ
જતાં જતાં તેની આંખ તનાવા માંડી.

અંતે બારણું દોડાએ ? તે કોણુ હશે ? અલખનાં
અસફ દીઆર હોવા જોઈએ.

નહી—તેતો પેસો ગરીબદો ભરવાડ તુર હતો. તે
બીમારો પોતાનાં ભોલાપણાને ગમેઓ લોગ હતો. હોમાં
એ નાંખની જો જીનિ તે માહોને હતો તે સીએ તેને ધીકા
રવા છતાં તે તેનાં તરફ એટલોતો મોહીત હતો કે હોમા
એની સરવે પાંતીએ ચાકરી કરવાનેથી તે નાંપાડતો નહી
હતો. તે પુરમાંજે આ વખતે શીરીન તથા શુશનની હ
જુર હોમાંએની એક સેવાને ખાતર આવીઓ હતો.

તુર પોતાની હોમાંએ પાસેથી સીરીન જોગ એક કાગ
ળ લાવીઓ હતો. તેમાં હોમાએ શીરીન ઉપર લખીડું હ
તું કે “હે ! ફરેસતાં રૂપી છોકરા તું તારો ખોદાઈ આકર
માણસની શીકલમાં લાવીઓ તે શું મન સરખી એક ના
રીને બાલવાને માટે ? ના, ના, એક તુ નીરદએ કામ તારે
કરવું ઘટમાં નથી અંતે તું જો મને મને નહીતો પછે
આ જાંજનમાં જવવું પરખાજી નથી.” એ અંતે બીજું
ઘણુંક રાહેજું હોમાએ આ કાગળ મરે ભરીડું હતું, અંતે
તે ઉપરથી શીરીન જુલવણમાં પડી ખરી. જો તે હોમાંએ
ને ના કહેવાડેજો તો તે કાંઈ જાજું ફીક ઈઆ સોભા રે
નારૂં દીસે નહી. જો તે સીનિ હા કહેવાડે તો તેથી
ખોદાઈ હતું કેમકે શીરીન પોતે સી હોવાથી કોઈ એરત
સાથ પરણી શકતી નહી હતી. માટે તેણીએ એટલુંજ કે
હેવાડીડું કે “હાહ હું કાંઈ જવાબ આપી શકતી નથી.”
તેમણ વલી શીરીને તુરને હીમત આપી હતી કે “તું કાંઈ
કંકર ના કરતો. હોમાએ ગવરે તારીજ થશે.”

તુર ગમેઓ કે પછે જરા વારમાં વલી શીરીનનું
બારણું દોડાએ. હવેતો અસફ દીઆર ખમીનન આવી
ઓ હશે.

શુશન ઉડીને બારણું ઉંઘાડવા મંદ અંતે તુરતજ ચોં
કીને મે કદમ પાછી હતી તે જુલેજેતો અસફ દીઆર ન
હી, પણ તેનો ભાઈ ગસતહમ આવીને ઉઠે.

ગસતહમને જોઈને શુશનને કેવું લાગું હશે !

ખોદાએ તેની ખાહેશ પુરી પાડી ! તે પરમેશવરેજ
તેને તે છોકરીની સામે મોકલ્યીઓ, કેમકે જરથી તેણે ગસ
તહમને નંગળમાં પેલા પીપરાની જેમ પોતાનાં પાપના
પસતાવો કરતો જોએઓ હતો, તારથી શુશનનાં દીલમાં તે

ને વીશે જો મેહર અંતે માએઓ પેદા થઈ હતી તેને આ
તર તે ગસતહમને જોવા તલથી રહી હતી. આ તેની સુ
રાદ હુખજા અનચીતી પાર પડી.

પણ ગસતહમને શીરીન તથા શુશનન આગલ આવવ
વાનું કારણ શું ?

તેણે આવતાંવાર પુછીડું કે “જો શખસને મારો ભા
ઈ શીરીનઆનું કરીને કેહેજો તેવજ કાંઈએ.”

શીરીન—તે હુંજ છઉં, મને તમે શું કહેાજો ?

ગસતહમ—અસફ દીઆરે મારી જોડે એક પેગામ
કહેવાડીએજો. કયુલેલો વખત થવા છતાં તે તમારી પાસે
આવી શક્યીઓ નથી, માટે તે મધક માજેજો અંતે દરગીર
છે કે આજે તેનાંથી બીલકુલ તમારી સુલાકાત લેવાશે નહી.

શીરીન—અંતે કાંચે વાર ? એક સાચા ખીતર કર
તાંથી કોઈ વધારે આદરથી તેનો વખત રોકવાને શું મલી
ઉંછે ? જોને તે પોતાની ખાશુક ગણે તેને શું તે જુલો જવા
માહેજો ?

ગસતહમ—નહી બાનું શીરીન તેમ નથી એક
માડાં બનાવને લીધે મારો હીઆં આવતાં તે અટકી પડીઓ
છે તેને તેમ કરવાની ફરજ પડીછે. હા ! કેવા તેનો મો
ટો જવ, કેવા સખો લવલાવજો ! અરે ! હુંજ એવો હેમક
કે આવા લલાં આદરમીના જાન લેવાની મે એકવાર પેર
વી દીધી, પણ શુકરજો દાતાર કે તે મારી ખતલખમાં મને
ફાવવા દીધો નહી.

વલી શુશનને આ શખરો છેક હુઈડાં સુધી લાગા.
ગસતહમ તરફની તેની મોહોખત વધી અંતે તેણે વીમારી
ઉં કે એણે એકવાર કાંઠાથી એક જુર કાંઠ વીમારીડું તો શું
થએ ? પણ હવે તે મુપરીઓ એટલે તે કોઈથી સીનિ લા
એક થએઓ.

શીરીનને આ વખતે જુદાજ વીમાર આવતા હતા.
તે વીમારીડું કે ગસતહમ એટલું રાહેજું શામાટે લઈ મેદો
છે. તેને શક આવીઓ કે રખે એ કાંઈ જુક બોલતો હો
એ, રખે એ કાંઈ હીઆં દાવ રમતો હોએ, રખે તેણે અ
સફ દીઆરને કોઈ રીતે ફસાવીને હીઆં આવતાં અટકા
વીઓ હોએ !

પણ વલી ગસતહમેતો પોતાનાં ગવવાંમાંથી લોહીથી
ખરડાએજો એક રમાલ કાઢાડીઓ ! તે જોતાંવાર શીરીન
ઘાભરી થઈ. તેને શક મનજીત થએઓ અંતે અસફ
દીઆરનાં જવ સંબંધી તેને ધાસતી પેડી. તે જુજ પાડી
ઉડી કે “બોલ ભાઈ બોલ એ શું થએ ? અસફ દીઆર
કાંઈએ ?”

ગસતહમ કેહેવા લાગે કે “સાંભલો ઓ શીઆનાં જ
વાંન, હું પેગામન ધરુને કહું છઉં કે આ બનાવ મારા
ધીન હીઆંજો.” (શીરીને હીઆં ! લા માંડીડું) “મારા
ભાઈ ! મારા વાહાલા, હીમતવાં ભાઈ ! તારી ખુબીઓ
ને હું કેમ જુલશ ! સાહેબ મારી છાતી ભરાઈ આવેજો
મારાથી બોલાવુ નથી” એમ કહીને ગસતહમ વલી સુ
જો રહેઓ.

શીરીનથી હવે ખમાએડું નહી. “ગસતહમ પોતાને
ખાતર બોલો કે અસફ દીઆરનું શું થએ ? માડું મગજ
ફરેજો વાસતે એકજ બોલમાં કહેા તે જવતોજો કે નહી ?

ગસતહમ—છે—છે—તમે ચ્યારતની પેઢે ગજરાવો છો કાંઈ? અસફ દીઆર જનતાએ અને તેણે અને જ વારીઆએ. આજે તે તમારી પાસેથી ગીઆ પછે જંગલ માં તેણે જ્યેઠતા એક મોટાં જાહાડની હેઠે એક મોટાં અનઘણ એક ઉંઘાએમાં માંનવી જાતનાં બદનની આસ પાસ વીંટલાએલો હતો. તે અનઘણ અસફ દીઆરને જોઈને વજ્ર ડોડવી જાહાડી તરફ ગએઓ, પણ તે જાહાડીમાં વઘી એક બજવંત સર્પીડ પેલાં ઉંઘાતાં માંણસ ઉપર નજર રાખીને બેઠેલો હતો. તે અદેશમાં હોડો કે તે માંણસ સુવેલું હતું કે નહીં, કેમકે સુવેલા શેઠારને આ પરાંણી હાથ લગાડવું નથી. અસફ દીઆર તે સર્પીડથી બીથો નહી. તેણે એક હાથમાં તલવાર અને બીજા હાથમાં ટાલ રાખી તથા તે ઉંઘાતાં આદમીની પાસે ગએઓ. તે કોણ માણસ હતું? અસફ દીઆરને પોતાના વડો ભાઈ, ગસતહમ તે આકૃતમાં થુતેલો હતો.

શુશન—શુ! શુ! તમે તમે તે આકૃતમાં હતા?

ગસતહમ—હા શુદ્ધ બાંતુ. મેં અસફ દીઆરને ઘણુ કુખ દીરેલું, તેને ઘણો હલાક દીધેલો મારેન તે પોતાનાં જીવને જોખમમાં નાખી અને બચાવ આવીઓ, અને વધી અને બચાવીઓ બરો. તેણે હીમતથી તે સર્પીડ ઉપર ધસારો દીધો અને તે રાખથી પરાંણી થોડા વખતમાં જમીન હેસત થયેલું. તેલમાંમાં હું ઉડીઓ અને મારા વાહલા ભાઈનાં પગ ઉપર પડી તેને બોસા લેવા લાગો. હા તેની લલાઈ એન ગોએઆ અને સજાએ, તેથી મારું કહેજી કપાઈ જાયે.

શીરીન—પણ અસફ દીઆર તો સલાંમત છે?

ગસતહમ—છે—ભાઈ. તે માતર નસા દેખતેલો છે, મારેન આજે તમારી પાસે આવી શકીઓ નથી અને તેની વીતી ખોલાસો કરવા અને મોકલીઓ.

શુગન અતીઆર સુધી સુખ હતી. તે ગસતહમ નો મોહેરો, નરખાંસ અને બજાપોલ જ્યેઠા કરતી હતી. અમીન તેનું મન પીગલવા માંડીક હતું. તે ગસતહમ ઉપર મોહીન થઈ હતી અને જરે શીરીને એક મરદમ પરીતી બાંધી તારે હું પણ કાંઈ નહીં બાંધું એવો તેનાં મનમાં એ આલ હતો.

મારે તે બોલી કે “ભાઈ સાહેબ ગસતહમ તને હોં આં આવીઓ હા મારી આપો ઉપર. હું તરૂંને અરજ કરું છઉં કે આજનો દાહરો હીઆંન શુજરો અને સાંજે જમીને સીધાએ.”

ગસતહમે કજીર કીધું. તે પણ હવે સમજવા લાગો, તેનું મનથી પીગલવા માંડીક અને સાંજના અસફ દીઆર પાસે પાછો જવા નીકળીઓ તેલમાંમાં તેણે શુગન સાથે એકથી મોહેરબત બાંધી કે એ બંધનાં મનમાં સાથે નેક્રા પાડવાના વીમારો આવવા લાગા. શીરીન તેથી ખુશી થઈ. તેની વાહાથી મળને પણ એક લાએક ઘણી મઝીઓ અને એ રીતે જવે જણુ લરથારના સુખની આશા રાખવા લાગાં.

પરકણ અગીઆરમું.

એક શુચથારો.

ગસતહમે લોહોરાસપની છાવણીમાં જઈને અસફ દીઆરને તે દીવસના સઘરા બનાવથી વાંકિક દીવો. તે ભરવાડની બેઠેન ઉપર ગસતહમે કેવો પીઆર બાંધીઓ તથા તે ચ્યારતે વધી તેના બદલામાં તેને કેટલી પરીતીથી મારે આ તે સઘલી બીના જરે અસફ દીઆરે જાણી તારે તે ઘણો ખુશી થયેઓ. ગસતહમે તેને જોલખમાહીથી અરજ દીવી કે રાતોરાત અસફ દીઆરે તેઓના જુકડાંમાં જઈને તેઓને તેની ખાદેયથી જાણીતા કરવા અને કોઈથી રીતે આ ભરવાડની બેઠેન શુશન સાથે લગણુ નકી કરવાં.

આ અરજ સુજળ અસફ દીઆર તુરત રવાને થયે આ. કોઈનું બી સાડું થાયે એવું કરવાનો તેનો ઠરાવન હતો. તેનો ભાઈ પરજોતો તેમાં તે ખુશી હતો, પણ પોતાને તે ઘણો કુખી સમજતો હતો. તે વીચારતો કે “આ ભરવાડના છોડારને સીરોનનું નામ આપી હું મને તે રીતે મનત મેલવું, પણ ખરી શીરીન વના મારાં સીનામાં ઉઠેલી આગ કેમ જુગએ? મારો ભાઈ પરજોતોને લાએગસા લી થયે, પણ હું તો મારી સુઘદમાં અટવાઈ જવશ.”

શીરીન અને શુશન પોતાના જુકડાંમાં બેસીને વીચાર કરતાં હતાં. બીજગમથી શુશને શીરીનને બી અરજ દીવી કે જરે રીતે અસફ દીઆરને સમજાવી ગસતહમ સાથે તેને પરજોતી આપવી. તે બોલી કે “વાહાલી બેઠેન, અસફ દીઆર સાથે તારાં લગજોતો હવે નજદીક આવતાં જાયે. તુનેતો તારો વાહાજો દીનદાર મઝીઓ—પણ હું ભરથારના સુખ વના રહું એ કેમ અને? જોવા સંપ અને રોસતીથી આપણે વખન કાહાડીઓ. જેમ આપણું હું મને એક એકની સાથે રહેવાં છઉં, તેમ હવે જાહાજ દીવસ થવાનું નથી, તારાં લગણુ પછે આપણને છંડં પડવાની સમજાએ, મારે અગાઉની કોઈ એવી જો કવણુ થવી જોઈએ કે તારી બદલીએ અને એક બીએ સંધાને સાથી મરે.”

આ વાત થતી હતી તેટલા અસફ દીઆર તાંહાં આવી લાગો. સરસતા પરજોતી સુઘાકાતા તથા પરીતી ભરેલી વાતો થવા પછે અસફ દીઆરે પોતાના ભાઈની તથા શીરીને પોતાની આ બેઠેનની ખાદેય જાહેર દીધી. જાણી વાત કીધા પછે તેઓના લગણુ નકી થયેઆં. બીજ સહવાર તે ખુશાલી ભરેલી કીરીઆને મારે તેઓએ ઠસવી અને અસફ દીઆરે વીચારીક કે પાદ્યાહા લોહોરાસપની છાવણીમાં તે કીરીઆ ધુમધાંમથી કરાવવી.

પણ શું અસફ દીઆર પોતે તો તારે રહી જાયે? તે બોલીએ કે “મારા ભાઈની આંખે હું સુખ જીવશ, પણ પોતાની આંખનું સુખ દેખવાનું નસીમન નથી. મારો ભાઈ સુખી થયે, પણ હું તો કુખી રહેવશ. મારી પત્ની શીરીને જોધા મારન કાઢું સુધી ફરી પકડશે.”

શીરીન—વધી તમે એમ બોલીઓ? શીરીન તમે અને કોણેક કે નહીં? તારે એ રીતે શા મારે મોહોછો. તારી મરજ હોએ તો મારો આપણની આવતી કાલે પ રહીએ.

અસફંદીઆર—અરે બસ બસ. હવે એજ તે કાં હું સુધી રહેવાશે ? ખરી શીરીનને બદલે એક ખરદને મારે મન સે શીરીન સમજને કાંહાં સુધી સમજી રખાશે ? એજ સમજતાં સમજતાં હવે કંડાશે આવેશે.

શીરીન—નો જવાબ હું મથાખરી નથી કરતો. હું કેહું છું કે આવતી કાલે તું બીજી પરણશે.

અસફંદીઆર—હું તુંને અરજ કરું છું કે મને હવે ખીનવના. આવતી કાલે હું પરણશું ? ને તું ખરદની સાથે પરણશું ?

શીરીન—નહી વાહાલા ભાઈ તું જેને કે તારી ખરી શીરીન તારે હાથ આવેછે કે નહી. એતો હમણા તારા રોશન મુખરા ઉપર સમજીનો છાએઆ લાવવો કડણુ છે પણ આવતી કાલે પોતાની મેલે તેજ બનશે.

એક હાથ ઉપર શીરીન અસફંદીઆરને ખરેખરી આશા આપતી અને બાજુ હાથ ઉપર અસફંદીઆર અમરોએ બધાંપો કરતો હતો, તેવામાં પેલો ભરવાડ તુર પોતાની હોમાએને લઈને તાંહાં દાખલ થયેઆ.

હોમાએ આવતાંનેવાર શીરીનને કાલાવાલા કરવા લાગી. તે મોલી કે ગમ્મે નો જવાબ છોકરા તું એક બલ તી સીને શા મારે બાલેછે ? તું મને એટલી બધી શા મારે વુઝકારેછે ? તુંએ મારા કાગળનો જવાબ નહી આપી આ, તુંએ મારી મોહાબતને બાહાલ નહી રાખી એ કાંઈ લા એક નથી."

શીરીન—અરે બાઈ હું તુંને અરજ કરું છું કે મને વધારે કંડાશે ના માપ. તું તારે આ ગરીબ ભરવાડ તું મોગડું કમળ રાખ, અને નહી તો મારા ઉપર લોભા વાધી તું ખચીત કમળે.

હોમાએ—મારી ગરીબાઈ, નરખાસ અને મુખસુર તીમાં તું મને આસરો દેનાર છે.

શીરીન—પણ હુલીલી ઓરત મને કોઈથી સી પસંદ નથી. હું કોઈથી ઓરત સાથે પરણવાનો નથી. થાલી ગડબડ શા મારે કરેછે ?

તુર—પીઆરી હોમાએ તું આ જવાંણુ ઉપરથી વીમાર કાહાડી મારી ઉપર બખરોશ કર હું સપત લઉં છું કે હોમાએને હું ખરાં દીલથી માહું છું.

હોમાએ—પણ હું સપત લઉં છું કે હું આ છો કરાને ખરા દીલથી માહું છું.

અસફંદીઆર—અને હું સપત લઉં છું કે હું શીરીનને ખરા દીલથી માહું છું.

શીરીન—હું સપત લઉં છું કે હું કોઈ ઓરતને માહોતો નથી.

અસફંદીઆર—પણ લલા છોકરા મું તુંને લગણુ ના આસીરવાદ પસંદ નથી.

શીરીન—પસંદતો છે અને આવતી કાલે મારાં લગણુ થવાના છે.

હોમાએ—પણ તારે કોઈ ઓરતને તું માહોતો નથી એવા સપત શા મારે માએછે ?

શીરીન—મારાં લગણુતો આવતી કાલે એક ખરદ સાથે થનાર છે.

હોમાએ—ખચીત આ મથાખરી છે. પણ છોકરા તું કમળ થશે કે ને તું કોઈથી ઓરત સાથે પરણેતો મારી સાથે પરણે ?

શીરીન—હા, ખચીત. અને ને હું તારી સાથે નહી પરણું તો આ ભરવાડને તું બાહાલ રાખશે ?

હોમાએ—કમળ છે.

અસફંદીઆર—પણ હું તો મારી ખરી શીરીન વીનાં બીજા કોઈસે ગમતને ખાતર લગન કરવાનો નથી.

શીરીન—નહી અસફંદીઆર, આવતી કાલે તારી ખરી શીરીન આવેતો બસ ! જ તું ધીરજ રાખ. આજ રાતનાં સારી પહે ઉઘ કાહાડ અને આવતી કાલે શીરીન તારી સાથે આવેછે કે નહી તે જાણ.

હવેના હીઆં ઘભરાટ થઈ ગમ્મેઆ હોમાએ જેએઈ કે આ છોકરા મારે હાથથી નરો. તુર જેએઈ કે હોમાં એ મારે હાથથી નરો. શીરીને જેએઈ કે અસફંદીઆર મારે હાથથી નરો. અને એ રીતે સરવે જણુમાં મોટી કમ કમાત થઈ પડી.

અતે શુગન વચના પડીને મોલી કે "તને લોછો હ મારા ઘરના આવીને ગડબડ શા મારે કરોછો ?"

શીરીન—જરા સમજ કરો. ભાઈ તુર તુંને હું કમળ થાઈ છું કે આવતી કાલે ને મારાથી બનશે તો તુંને મદદ કરશ. હોમાએ હું કમળ થાઈ છું કે આવતી કાલે ને હું કોઈથી સી સાથે તો તારી સાથે લગન કરશ અસફંદીઆર અમરોને મેં કોઈનેથી ખુશી કીધા હશેતો આવતી કાલે તુંને ખુશી કરશ તુર તું હોમાએને માહે છે તે આવતી કાલે તારીન પશે, અસફંદીઆર તું શીરીન ને માહેછે અને આવતી કાલે શીરીન તુંને મલશે, હોમા એ તું મને માહેછે અને આવતી કાલે ને હું તુંને મજરી શકશેતો તુંને જ મલશ તને બધા ધીરજ રાખજે, તમારું કામ મને સોપજે અને આવતી કાલે સહવારનાં પાદશાહા લોહારાસપની છાવણીમાં મલજે.

પરસણ છેતું.

મુરાદ હાસલ.

સહવાર પડી. પાદશાહાની છાવણીમાં મોટી તઈ આરી થવા લાગી. જુનડાએ હવા ઉપર ઉડવા લાગા અને નગરાંં તથા નોખતાનાં અવાજ નીકળવા લાગા. મસ તહુમનાં લગન નહી હતાં અને અસફંદીઆર નહીતો નહી, પણ તેતો નરદ પરણવાનો હતો.

મોડ વારમાં શીરીન તથા શુગન પોતાની કમળાત પમણુ તુર અને હોમાએને લઈને હાજર થયેઆં શુગન ગસતહુમની સાથે મેરી અને શીરીનને અસફંદીઆર પોતાના ભરવાડ ખીતર દાખલ પાદશાહાની હુતુરમાં ઉભી કીધી. શીરીનને હજુર ભરવાડને પોશાક લેવાથી નેકે પાદશાહા તેને આલખતો નહી હતો, તોપણ શીરીન "મારા બાપની દરખાશમાં ઉભી છું" એવા વીચારથી મનએ બહુ ખુશી થવા લાગી.

અતે પાદશાહાની હનતેજરી રહી નહી. ને મોલી એ કે, "છોકરા તુંએ આ સરવે માણુને ને મુમવારા

મા નાંખીઆછે તેના હેવાલ સાંભલી હું અચરત થયેએ છઉં. તું મારી ખેટી શીરીનને હીઆં હાનર કરી આ સુરા અસફંદીઆર સાથ પરણાવી આપવાની કચ્છલાત ક રેછે ?”

શીરીન—હા મુરંખી પણ સાહેબ હું તેને હાનર કરૂં તારપછે તમે તે છોકરીને અસફંદીઆરને સવાધીન કરશો ?

પાદશાહા—અમર જે મારાં રાનપાટ હતેતો તેખી સામે આપી રેતે.

શીરીન—વારૂં અસફંદીઆર, ખરી શીરીન હાનર થવા પછે તું તેને બાહાલ રાખશે ?

અસફંદીઆર—અમર હું મોટો ફરેશતો હતે તો બી બાહાલ રાખતે.

શીરીન—વારૂં હોમાએ મારી મરજ થશેતો તું મારી શાય પરણશે ?

હોમાએ—અમર જે મારૂં મોહાત આવે તોપણ પાછી હટથ નહી.

શીરીન—પણ અમર જે હું તુંને નહી મલી શકું તો તું તુરને બાહાલ રાખશે ?

હોમાએ—મોટી ખુશીથી.

શીરીન—અને તુર, જે હોમાએ અને લેવાને ના પાડેતો ?

તુર—તેનીસે લગણુ કરશે ?

તુર—અમર જે તે નાને નદરે હા પાડે તોખી હું તે ને છોડશ નહી.

શીરીન—તારે હવે બધું નકીછે. હું હમણા મારી ખેડેનને લઈને જઈ છઉં અને થોડા વારમાં પાછો આવશ તથા ને તમેશમાત મે કરવા પારીઆછે તે કરી દેખાડશ.

એટલું કહી શીરીન તથા શુશન તાંહાંથી રવાને થ યેઆં.

આ વખતે શું કોઈ ઉપલા સરવે નજુના મનના જેઠ પાંખી શકીઈ હશે ? તે દરએક નજુના જુદા જુદા વીમારો હતા પાદશાહા સમજતો કે આ ભરવાદ ખાલી ટોંગ ક રેછે. ગસતહમ બીહીતો કે એમ કરીને તેની માથુકને છીણવી લઈ ગયેએછે અસફંદીઆર વીમારતો કે એ તેને ઠગી ગયેએછે તુર આશા રાખતો કે હોમાએ તેને ન નસીબતીછે. હોમાએ આશા મેલતી કે હવે તે કાઈ પાછો ફરવાનો નથી.

પણ નહી થોડા વારમાં બારણાની અંદર મે પરી એહેરેની બાનુએ એક નરફ ધરમચુડની સાથે ધીમે કદ મે આવતી દેખાઈ.

તેઓની પછવાડે બકરાં મેટાંનુ લાહું લશકર તથા વા સણ કુસણ અને બીજે સામાણ ખજુખજુતો આવી લાગે. પાદશાહા તે જોતાં જ દધઈ ગયેએ. તેણે પેહેલાંતો કાંઈ જુડું જ વીમારીઈ માટે પોતાની આખ મેલી જીએઈ પણ તેતો તેની નવાંણ દીકરી અને તેની ભતરીછ શુશન હતી. ગસતમનાં દોલા ફરી રહેઆ, તેતો પાદશાહાની ભ તરીછ ઉપર મોહીત હતો. અસફંદીઆર થંબજ થઈ ગ યેએ, તેની શીરીજુતો ખરેખર હાનર થઈ.

શીરીન તથા શુશને પાદશાહાની હજુર આવીને ન મચકાર કીધા. પાદશાહાએ બોલાની હજુર શુકર કીધા ત

થા દોવા કીધી કે તે સાહેબે અંતે તેની વાહાલી દીકરી સાથ તેતો મેલાપ કરાવીએ. વધી તેણે પોતાની ભતરીછ શુશનને મોટા શતોશથી આસરીવાદ કીધા.

એટલું થયેઈ કે શીરીન તુરત અસફંદીઆરની આગલ અને શુશન ગસતહમની આગલ ગઈ. તેઓ બં ને નજુ મોટા આનંદનાં સમુદરમાં ફૂબાં તથા બોદાની હ જુર આફરીન કરવા લાગાં

પણ પેલા નવાન ભરવાડ કાહાં ગયેએ ?

એ સવાલ ઘણા નેને પુછીએ

હોમાએ એટલા માટે પુછીએ કે તેતો તેની સાથ પર

ણવાનો આશામાં હતી તુર એટલા માટે પુછીઈ કે તે તેને મદદ કરનાર હતો. અસફંદીઆરે એટલા માટે પુ

છીઈ કે તે તેનો ખરો દોસત હતો. પાદશાહાએ એટલા માટે પુછીઈ કે તે બહુ અચરત થયેએ હતો.

અને શીરીને બોલાસો કીધો. પોતાનાં બાપને પહે

લાગીને ખરેખરી બીનાં જાહેર કરવાની તેણે રજા માંગી અ

ને પછે પાદશાહા કેકાઉસનાં મેહેલમાં અસફંદીઆર કુસ

તી રમીએ, તારથી તે શીરીન તેનાં ઉપર મોહીત થઈ, અ

ને તારબાદ પાદશાહે તેને કાહાડી મેલી, તથા નંગલમાં તે

શુશનની સાથે નીકળી આવી તેનો સમજો હેવાલ લખાનથી કહી સંભાલોએ.

તે સાલહીને દરએક નજુ અચરત થયેઆં અને શીરીનની હીમત તથા ધીરજ ઉપર

આફરીન કરવા લાગાં. તેઓએ જોઈ લીધું કે શીરીને ધી

રમથીજ પોતાનું કાંમ પાર પાડીઈ. તેણે ગઈ રાતના એ

ક ધરમચુડ સાથ આગમચથી મોડવણ કરી રાખી હતી અ

ને જરે ભરવાડનો લેખાસ ઉતારીએ તારેજ મરવે તેને આ

લખી શકીઆં.

અને હવે શીરીનનું એક કાંમ બાકી રહેઈ હતું. હો

માએ જીએઈ કે જે ભરવાડ સાથ તે પરણવા માગતી હતી

તેતો એક સ્ત્રી હતી. શીરીને હોમાએને પુછીઈ કે “કેમ

બાઈ તું શું હવે હું એક સ્ત્રી સાથ પરણવાને ખુશીઈ ?”

અલબત્ત હોમાએને હવે ના પાડવાની ફરજ પડી અને તે ઉપરથી શીરીને તેને અમર કીધી કે “જે મારી સાથ નહી

તો તુર સાથ પરણવાની તે કચ્છલાત આપીછે માટે તે હવે ખત્રવોને તેને રાજ કર.”

આખરે હોમાએ તુરને કચ્છલ કીધો. શીરીને અસ

ફંદીઆરસે ગાંઠ બાંધીએ, શુશનનાં લગન ગસતહમ સા

થ થયેઆ.

અનચીતાં એક દાહાડામાં તરણ લગન થયેઆં એ

રાજને મનસે સંકળી મોટું શુખ થયેઈ.

સરવેની. મુરાદ હાસલ થઈ. પાદશાહા ઉપર પેગાંમ

આવીએ કે તેનાં લુછા ભાઈ કેકાઉસે માંદગીથી તાનની

ગાદી છોડીછે અને લોહોરાસપને પાછો બોલાવોએછે. એ

મા પાદશાહાની મુરાદ હાસલ થઈ અને તે ઉપરાંત અસફં

દીઆર, શીરીન, ગસતહમ, શુશન, તુર, હોમાએ એ સર

વે પોત પોતાની ઉમેદના પાર પડીઆ એટલા માટે તે નંગ

લમાં મે દાહાડા સુધી મોટી મોજ કરીને પાદશાહા પોતાનાં

રાત તરફ પાછો ગયેએ અને સવાહા સંપન્ન તથા શુખ

માં પોતાનો કાલ કાહાડવા લાગે.

વીદી આ.

વીદીઆને એક નોજવાન અને ખુબસુરત સ્ત્રીનું રૂપ આપવામાં આવી ગયું છે. તેનો ખુશનુમાં ચહેરો શું દર અને ગમભીર છે. તેનો લાંબો જભો અને યોગાક સાદો અને લપકા ઘર સીણગાર વગરનો છે. તેનો આકાર સીધો ચરોવર સરખો છે. તેનો દેખાવ રાસતી, નેકી અને શાખવતની જાણે ઈચ્છાદ આપે છે. તેના હાથમાં એક ખતી છે અને બીજા હાથમાં લાલો છે. તે નાંહાં જાય છે તાંહાં પોતાની ચોશનીથી અંધારામાં ઊભા કરી મેલે છે, તે જે જગા તરફ ફરે છે તે જગા ઉપર પોતાના લાલાર્થી વેહમ ઈચ્છા સુરખા ઈના કોરને ખાલી કાઢાડે છે. તે નાંહાં પગલાં લે છે તાંહાં નામીયા હોનરો અને કલાકકોશલો ઊઠી ઊભાં થાય છે.

વીદીઆ આ દુનીઆમાં માણસને ઘણી ઊંધી આગી છે. તે પોતાના તેજથી આદર્શી જાતનું મગજ ગાંઠું અને ખોલું કરીને તે ખરા ખોદાની ગાંઠી ખુબીઆને પરસીધ કરે છે. વીદીઆ કુદરતના ખારણા ખોલાં મેલી, તેના નામીયાં જીવાનમાં ફરી વલવાને માણસને શક્તીવાન કરે છે. એક લખનારના ખોલોમાં આ પડથવી ઊપરની પેદાએત્રોની ખોલ તથા તપાસ કરી વીદીઆ તેના ખનાવનારના તરણ ગુણો ઊંઘાડ પાડે છે, તેમાં પેડેડું તેમજ ખનાવાની મત્રલખ, ખીનું તેમજ ખનાવાનો હોનર, અને તરીનું તેમજ ખનાવાની ગાંઠવાણ. જો વધારે વીજતથી ખોલીએતો વીદીઆ માણસને સુધારોને સાચો, નેક અને તંદરોજત ખનાવે છે. તેના દુનીઆઈ દરદો અને દુખોની વચે વીદીઆ ચેવસ થાય છે, તેની હાજત અને હાલતોનો વીદીઆ ઊપાએ કરે છે, તેની લુખ અને ઊંઘ વીદીઆથી ચંતોશ પામે છે, અને તેના તન તથા મનની દરએક ખાલેશ પુરી પાડવામાં વીદીઆની સજીથી મોટી મદદ છે.

વીદીઆ એવી કીમતી છે. પણ તેની કીમતનો શું કાંઈ અડસટો થઈ શકે ? તે આખી દુનીઆંની દોલત કરતાં વધારે કીમતી છે. તે આ પડથવી ઊપરની તમામ વસતીના ખલ કરતાં વધારે ખલવાન છે. દરએક માણસને હાથ આવે એવું જે ધન ખોદાતલાએ ચે

દા કીધું તે એ છે; અને એ જેને મલીશીં તેને દોલત ઈઆ માલ મીલકતની ખામખા જરૂર પડતી નથી. એક માણસ ગરીબ હોય પણ જો તે વીદીઆના ધનનો ઘણો હોયેતો તેમાં તે સુખી થાય છે. પણ એક ઘણો દોલતમંદ માણસ જો વીદ્યાન નહી હોયેતો તે આ ગરીબ કરતાં ઊતરતી પડવીનો ગણાવો જોઈએ, જો વીદીઆ હોયેતો દોલત મેલવતાં વાર નથી લાગવાનો, પણ એખલી દોલતથી વીદીઆ જલદી મલતી નથી.

માટે દોલત ઈઆ ખીલ શાંતી મોજ મળાહુના લોભ કરતાં વીદીઆનો લોભ વધારે સારો છે. વીદીઆનો લોભ હમે કહીએ છઈએ અને એખી એક જાતનો લોભ છે ખરો. સરૂર નામનો લખનાર વીદીઆને “દોલતની તરસ” ની મીશાલે સરખાવે છે, જે જેમ વધતી મલી તેમ ખીલ વધારે મેલવવાની ખાલેશ થાય છે. નામાંકીત ગરંથ કરતા જાનચનના કહેવા મુજબ “વીદીઆ આતસના ચરખી છે. એક વાર તેને સલગાવાની જરૂર છે અને પછે તે પોતાની મેલે વધી જાય છે.” પણ વલી વીદીઆના વધારા વીચે એક વાત જાણવા જોગ છે. ખીલ ચરવે દોલતને જેમ એકદી કરવામાં આવે છે તેમ તે વધે છે. પણ વીદીઆના ધનને વધારવાનો સજીથી ચરસ ઊપાએતો તેને સારી પડે ખરવામાં છે. જેમ વીદીઆ ખીનને શીખાડીએ, જેમ તેથી ખીનજોના મગજને પણ માતખર કરીએ તેમ આપણુ તેથી વધારે માતખર થતા જઈએ છઈએ. વીદીઆ એક ગહવેર છે અને તેને છુપાવવાથી તેની ખુબી આછી થાય છે તેને રાખી મેલવાથી નહી, પણ તેના સીણગાર કીધાથી શેખા દીશે છે તેને વાપરવાથી જે મોજ પરાપત થાય છે તે ખીલ સાધારણ મોજોનાં કરતાં ચહુધની દીઝમની હોય છે, કેમકે જાહેરે તે આસમાં સુધી પુગે અને જલના પાહોમાં ચેવસ થાય, જાહેરે ને જાહોમાં રમને છુટ્ટો કરે તથા જમીનના લીતરને શેડી નાંખે, જાહેરે ને ચરંદા અને પરંદાંજોને જોઈ વસે તથા દરએક તનવને તપાસી આ વે તારે તેથી અજણીત નવી ખીનાં નાંહવામાં આવે અને હંમેસાં જે મોજ નવી હોય છે ને કેવી ચરસ લાગે !

વાંચનારી ખાઈઆને વીદીઆ અખીઆસનો શોખ રાખવાની લત્રાંમણ કરતાં લખખાંણથી કાંઈ લખવાની જરૂર નથી. વીદીઆ માંહુસને નીની શી

ખાડેછે, તેનું ચેટ ભરેછે, તેને સોભા દીએછે, તેને મોજ તથા ગમત આપેછે, તેને ખુશી કરેછે અને છેલ્લે પેલી છાંનનાં સુખની તેને કળુલાત આપેછે. ધરમની કંતાળોમાં વીદીઆ શીખવાનો ખોદતાલાનો ખાશ હો કમછે. નાનવરો અને જંગલીઓની હાલત અગનાં નપણાંનાં ગેરશ્રદ્ધા ખતાવેછે, માટે ચાલો આપણેથી તે ગેરશ્રદ્ધા દુર કરવા અને શ્રદ્ધા ભોગવવા ખોદા તાલાનો ને હોકમ ખાણુલ રાખી વીદીઆ અભીઆ સ ઊપર શોખ રાખીએ.

સુવાવડ સંબંધી સુચનાઓ.

૪.

હાસપીડાલો ઈઆ ધરમના દવાખાનાઓમાં જ વાની આપણી ખેડેનીઓમાં ખોટી છીરછે. ગરીબા ઈને છુપાવવાની કાંઈ જરૂર નથી અને તે ગરીબાઈ ને લીધે ભરે પદસા ખરચીને એલમની મદદ ધરમાં ચેલવી શકાતી નહી હોએ, તારે નાંહાંથી તે મક્ત મ લે તાંહાં જવાની જરાખી શરમ રાખવી નહી નોઈએ. ગરીબ ચેલેવું એ કાંઈ ગુનાહ નથી અને તે છતાં પણ તેની ખોટી શરમ રાખીને ઘણા લોકો પોતાના હકમાં ગેરશ્રદ્ધા તથા દુમ થવા દીએછે.

વેલાતમાં સુવાવડનું કાંમ ધરમના સુવાવડખાં નાઓમાં ઘણે દરજે ચાલેછે. તેમાં હોશીઆર વર્ધે તથા દાર્દઓને માટે પગારે રાખેછે, જેઓની મદદથી ઘણી વેઆતી સીઓ શ્રદ્ધા ભરેલી રીતે પોતાના ચંકટ થી છુટકારા પામેછે. તેખી કાંઈ જેઓ ઘણી પીગકારી ભોગવતાં હોએ તેઓજ તાંહાં જતાં હોએ એમ નથી. પણ સાધારણ રીતથી હંચેલ છુટવાના હોએ તોપણ ઘરમાં અગનાન ઓરનોને હુથ કાંમ પાડવાને બદલે તે ઓ લાએક માણસો પાસ જવાને દરતાં નથી.

વલી વેલાતમાં સુવાવડનું કાંમ બાણનારી હો શીઆર દાર્દઓ પણ મલી આવેછે તેઓ ચોટ વર્ધે રોના હુથ તલે દંડપીડાલોમાં અને ખીલ જોએ એ ધધે સારી રીતે શીખી લીએછે, જે પછે તેઓને તે ધંધો ચલાવાની સનદ મલેછે અને તેથી વેઆતી સીઓ વગર ધાસતીએ તેમની મદદ ચેલવી શકેછે. પણ હી આંતો તેથી નુદીજ હાલતો. હીઆની દાર્દઓ જેવી

અગનાન અને ખેખખરી ખીલ થોડીજ ઓરતો મલી આવેછે અને તે છતાં તેઓ ઊપર આપણી ખેડેનોને કે મ ભરેશો આવેછે તે ઊપર હુમે અચરત થઈએ છઈએ. માટે હોશીઆર અને લાએક વર્ધેનો ઈઆ ધરમનીજ ગાઓનો એવે વખતે આસરો લેવાની હીઆં વધારે જરૂરછે અને તેમ કરવાની હુમે મજબુત ભલોમણ કરી એ છઈએ.

એક હુમેલદાર સીનું જેવું વીન શરૂ થાએછે અથવા કમર પેડુ અને પેટમાં દુખવા માંડેછે, તેવીજ તે દાર્દને તેડું ચોકલેછે અને દાર્દની શરજછે કે તેડું આ પતાંવારજ તરત હાજર થવું. તાર પછે દાર્દએ પરથ મતો તપાસવું નોઈએ કે વીન ખરાંછે કે ખોટાં. તે સાથે તે વીન ફેરલે ફેરલે વારે આવેછે, ફેરલો વખત સુધી રેહેછે, તથા તે વખતે વેઆતી સીને ફેવું લાગેછે તે સરવે સારી રીતે દાર્દએ બાણી લેવું નોઈએછે, કેમકે તે બાણવાથી કરીને તે સીને ખરેખર વીઆવાનુંજ હુ ખેલે કે નહી તથા ફેરલોવાર પછે છુટક થશે તે સથલું માલમ પડે. એટલુંજ નહી પણ ખસું જણવાનો માર જ ખોલેછે કે નહી, તથા રોહલાઈથી ખસું જનમ પાં મશે કે નહી તે સથલું બાણી લેવાનું તથા જણતી સી ના અતલગના ખેશીઓને જણાવવાનું તે દાર્દનું કાંમછે.

પણ જે દાર્દઓ અગનાન અને અનસમજુ હોએ તે એટલી ખધી ખારીક ખીનાઓ ચોકસાઈથી કેમ બાણે વાડું ? અને ભરે તે ખરાખર બાણે નહી તારે દરદી સી ની આવે વખતે જે પુશકલ જતન લેવી નોઈએ તે કેમ લીએ વાડું ? તેથી કીલડું એક ખેસમજ દાર્દ કાંઈ રોજ હુરખત નોઈને કદાચ બધાંને ઘભરાવી નાંખે ઈ આ શ્વાને વખતે છુટક થશે એવી ખોટી કળુલાત આપવા છતાં ભરે તેમ નહી થાએ તારે વેઆતી સી વધારે ઘભરાટમાં પડે તેની કાંઈ નવાઈ નથી. જે જણતી સી એ પરમાણે વીચાર અને ધાસતી કરતી હો એતો ક્રોઈવાર તેનું વીન પણ ખંધ થાએછે અને સમાં વાણલાંઓ ખોસ ઘભરાટમાં પડેછે. એ ઊપરથી જણાએછે કે જેમ તેમ કરીને ખસું જણવાનું જ દાર્દનું કાંમ નથી, પણ જણતી સીને ધીરજ આપવાનું તથા જે સચાલો પુઠવામાં આવે તેનો સાધી ચેતીથી જવાળ આપવાનું પણ તેને ઘણું જરૂરનું છે. દાર્દ સંબંધી એટલા વીચારો આપીને વેઆતી સી ની જતન ઊપર હવે હુમે પાછા આવીએ છઈએ.

હુરેઝ ગરબવંતી સ્ત્રીને જો દીસનાં વીઆવાનું દુખીણું હોય અને તે દુખવાને ઘણા વખત થયેઓ નહી હોયતો તે સ્ત્રીએ બધા વખત સુઈ રહેલું ન હી, પણ જરા હીલચાલ કરવી. અને જો બનેતો કંઈ રોહલુ કાંમખી કરવું તથા જોરે થાક ચહુડે તારે જ આસાએસ લેવી. તેમ નહી કરીને જો આખા વખત સુધી તે જોરત સુઈ રહેછે અને જો ચાલ હાલ નથી કરતીતો તેનું મેઆંન વીઆવાનીજ ખાખદ માં રોકાવાથી તેને વખત ઘણા લાંમખા લાગેછે, દુખ ને દુખમાં તેનાં વીચાર હાવાથી તે તેને વધારે શખ ત જણાએછે, તેથી તેને ઘણી અધોરાઈ થાયેછે અને જોરખી થાક વધારે ચહુડે.

વેઆવાના પેહલા વખતમાં જો તે સ્ત્રી કંઈ ખાવા ખાંગેતો તેને હલકી ખોરાક આપવો. ઘરૂ તથા હર કંઈ ખીલ ઊતરનારી ચીજ આપવી નહી. હ મેલ વાલી ખાએડીનો જાણડો ઘણોખરો કખજ હોએછે એટલા માટે તેનું પેટ સાફ લાવવાને વાસતે કંઈ ખી હલકી જોલાખ વીનની શરૂઆતમાં આપીઓ હોએતો કંઈ અડચન નથી. એમા એરંડીઆનાં એકથી બે ચમચા આપવા, એરંડીના તેલનો જોલાખ ઘણો હલકીછે તે કંઈ ખીલ હરખત કરતો નથી તેથી તે આવી વખતે વારેઘડીએ આપવામાં આવેછે. જો તે સ્ત્રીને એરંડીઆનો જોલાખ નહી ગમતો હોએતો વર્ધનની સલાહથી કોઈ બીજો હલકી જોલાખખી લેવો, કમક દસત ખોલીને સાફ આવીઆથી પેટમાંની ખરાખ પધારણા ખાહર નીકલી જાયેછે અને તે જ છુતી સ્ત્રીને ઘણો શએદો થાયેછે.

કુરબીનની અજાએબીઓ.

આસમાંની ચોધો.

માણસ જાતે કુરબીન બનાવીઆ પછે તેને પેહલવેરેહી કાંહાં શેરવી હો ? અલખતાં આસમાન ઊપર તાંહાંનાં જહલકતા હીરાઓ કરતાં વધારે દુરની ચીજ ખીલ કોઈ નથી, માટે પેહલેઘરથી કુરબીનનો ચોઢો ઊંચીઆગ આકાશના તારા વરતવામાં થયેઓ. એક ખોલી રાતે આસમાન ઊપર એક દુરબીન શેરવીઆ

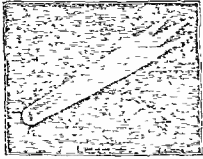
થી તેમાંથી કેવો શુંદર દેખાવ નજરે પડેછે તેનું એક ચીતર અતરે આપીજીંછે.

કુરબીનના કાચમાંથી એ બધુ આસમાન જાણે શરૂનું દેખાયેછે. જે સીતારાઓ હલ નજરે આ વેછે, તેઓ થોડા વખતમાં ચાલી જાયેછે અને તેઓ ને બદલે ખીજા હીરાઓ તે મધે ઘામેલ થાયેછે. જે સીતારાઓ સાદી આંખે માતર ખારીક કરચ નેટકા દેખાતા હતા અને માતર ચીંગારીની નાશક જહલકતા હતા તે હવે ઘણા મોટા દેખાયેછે અને ચંદરના જેવી જહલે મારેછે. તેઓમાંના કોઈ આખા ગોલછે, કોઈ ચંદરની મીશાવે હરથા ગોલછે, અને કોઈની આસપાસ ગોલ પડો દીકમાં આવેછે. કોઈની રોશની રૂપેરી જો, થાણુ કોઈ વલી ઘડીમાં લીલી, ઘડીમાં લાલ એ વી રંગીન રોશની આપેછે. કોઈ તેમાં ધીમી જહલ થી રાચેના સાથે આવેછે, કોઈ તેઓની વચેથી જલદી જલદી પસાર થાયેછે.

એ સીતારાઓ કેટલાછે ? તેઓ કાંહાંછે ? તેઓ કાંના બનેલાછે ? એ હથાક ચવાલો તેમને કુરબીનથી જોતાંવાર ઊતપત થયેઆ. વધારે તપાસને માટે વધારે મોટી કુરબીનો બનાવમા માંડી—જે પછે પેહલવેરેહાં વીદવાન લોકોએ આકાશના એ ગોલાઓના ચાર ભાગ કીધા. પરથમતો તેઓએ સુરજને હલાએદો ગણીઓ. તાર પછે જે ચંદર આપણી ધરતીને રાતને વખતે રૂપેરી ઊજાશથી રોશન કરેછે તેને તપાસીઓ. તે પછે જે જહલકતાં ચહુડેરો ચંખ રોશનીથી પરપ્રાસે છે પણ જહલકી ચાલથી દોરેછે તેઓને તરીખ ભાગમાં લીધા અને તેઓને ગરેહનું નામ આપીજીં, તથા છેલ્લે જે તારાઓ રંગીન રોશનીથી જહલકેછે તેઓને ચોથા

ગણીને તેમને સીતારાનું નામ આપીશું. પણ તાર પછે વહી એક પાંચમી પદારથ લોકોના નાંજામાં આવી. કોઈ

કોઈ વખત અચણુઆ જહલકના તારાઓ ની કહી આવવા લાગા. જે ઝોની પછવાડે એકડી પુછડીઓ હતી અને જે પુછડીઓ દાહડે દાહડે

ડે લાંબી દુકી થતી હતી. તેમને તપાસીને તેમને “ધુમકેનુ” અથવા પુછડીઆ તારાનું નામ આપીશું.

પણ એ રીતે આ આસમાંની ગોલાઓનાં ભાગ કરી તથા તેમને નામ આપીનેજ વીદ્યાનો ખેસી રહેવા નહી. તેઓએ પોતાની શોધોને આગલ ચલાવી અને સજીથી પેહેલી જે અન્નએખ જેવી ખીનાં અજવા લાંમાં આવી તે આ તારાઓ વચેનાં તજાવતની ખીનાં હતી. સાદી આંખે નેતાં એ સરવે તારાઓ એક સપા ડી ઊપર દેખાએછે, તથા એક વચે માંતર એક વેંહુંત ઇઆ ગજનો ફરક દીસેછે. પણ દુરબીનમાંથી કોઈ આ ગલ અને કોઈ ઘણું દુર લાગેછે, એટલુંજ નહી પણ એ ઘુંખી પુરવાર થએગીંછે કે એક તારો ખીજા તારાથી આપણને જે નજદીક લાગેછે તે માતર આપણ ઘણા વેગલા હોવાથી લાગેછે પણ ખરેખર નેતાંતો જે તારાઓ વચે જે સજીથી થોડો તજાવત હોય તે લાખો માઈલથી જોછો નહી હોય. જે સુરજ આપણને રોશની અને ગરમી આપેછે તે આપણી પડ્થવીથી ૯૫૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુરછે એવું નહી સાબિત થએ ગિંછે. એ કૈટલા માઈલ થએઆ તેનો કાંઈખી ખેઆ લ આપશે નહી. મુંખઈ શેહર આક માઈલ લાંબુંછે એટલે તે મોટું શેહર કહેવાએછે, કોલાખાની દીડી પા માઈલ ગિંચી નથી અને તે ઘણી ઊંચી કહેવાએછે, પણ તારે આ સાકા નવ કરોડ માઈલનાં તજાવતને કેટલો મોટો ગણવો નેઈએ ? અને તોપણ આસમાંનમાં નાં ખીજા ગોલાઓ સાધનો તજાવત ગણતાંતો એ સુરજનો તજાવત કુચ નથી. ગરેહુઓ ખીજા તારાઓ કરતાં દુનીઆની વધારે નજદીકછે, અને તે કૈટલા નજદીક હોય વારૂં ? વીસ પચીસ ગણી હોય ? નહી. એક ગરેહુ દુનીઆથી ૨૮૫૫૦૦૦૦૦ માઈલ દુરછે ઈઅ ને દુનીઆ તથા સુરજ વચેનાં તજાવત કરતાં એ તીસ ઇથો વધારે તજાવતછે, પણ ઈઆદ રાખવું કે

એનો ગરેહુછે, સીતારાઓતો એધીખી વધારે દુરછે. પરોપેસર ખીસલે એક સીતારાનો તજાવત ગણીઆ તારે તે આ દુનીઆથી ૬૦૦૦૦૦૦૦૪૦૦૦૦ માઈલ દુર જહાએઓ હોય ? આ આંકડા કોણથી ગણાઈ શકાશે ! તોપણ તેમનો વીચાર આવવા માટે એટલું કહેવું ઘટેછે કે રોશનીનાં કીરણની જહલક દર પલે ૧૯૨૦૦૦ માઈલનો ગણીએ તે છતાં ઊપલા તારાની રોશની દુનીઆને પોહંચતાં દસ વરસ લાગે!! એક પરખેઆત મીતારો એટલો દુરછે કે ને એક ઊકતી ચીજને તાંહું શંકી હોએતો તે તરફ તેને જઈ પોહંચતાં દસ લાખ વરસ લાગે!

ખીજા જે અન્નએખ જેવી ખીનાં દુરબીનની શોધ થવા પછે અજવાલાંમાં આવીછે તે આ આસમાંની ગોલાઓનાં મોટાં કદ સંખંધીછે. આપણી દુનીઆનો ઘેરાવો ૨૫ હજાર માઈલનોછે, અને તે ઊપર વીસ કરોડ ચોરસ માઈલ જગાછે. એજ એટલો મોટો વીસતારછે કે આપણાં ખેઆલમાં તે ઊતરી શકનો નથી. પણ ખીજા ગરેહુઓનાં કદ આગલ આ ઘણું નાંહાનુંછે. સનીશયરનો ગરેહુ દુનીઆ કરતાં ૮૦૦ ઘણો અને ભરેસપતીનો ગરેહુ ૧૪૦૦ ઘણો મોટોછે, પણ હીઆંજ આપણી અન્નએખી આવી ને અટકતી નથી. સુરજ આપણી પડ્થવી કરતાં ૧૨ લાખ ઘણો મોટોછે ઇઆને તેનું કદ એટલું મોટુંછે કે આપણી દુનીઆને ને તેની પાસે થલી હોએતો તે નો તેર લાખમા ભાગ નેટલી જગા મોકાએ અથવા એક પાહાક આગલ નાંહાનાં દેશાં નેટલી તે લાગે. અલખતાં આ વીગતો ખરીછે એમાંતો વીદ્યાનોને કસો ચક રહેઓ નથી.

અને છેવે આ સઘલા મોટાં ગોલાઓની ગતી કાંઈ જોઈ હેરત ભરેલી નથી. સુરજ, ચંદર, સીતારા અને ગરેહુઓ સાદી આંખેખી આસમાંન ઊપર ફરતા દેખાએછે. લાંબી તપાસ અને ગોલ કરતાં એવું સાબિત થએગીંછે કે સુરજ થંખછે અને તેની આસપાસ આપણી દુનીઆ તથા ખીજા ગરેહુઓ ફરેછે. પણ એક કલાકમાં તેઓ કૈટલા ગાડી દોડતા હોય ? વાંચનાર સું ધારશે ? આગની ગાડી જે એક કલાકમાં ઘણીતો ૫૦ માઈલ જઈ શકે તેથી વધારે જહલક થીતો આ ગોલા ફરતા નહી હોએ ? નહી, એમ ધારવામાં આપણ દગાઈએ છઈએ. મોકસ ગણતરીથી

બાણાઓંછે કે ભરેસપતીનો ગરેહ એક કલાકમાં ૨૮૦૦૦ માઈલ દોરેછે, સુકરનો ગરેહ એક કલાકમાં ૮૦૦૦૦ માઈલ, બુધનો ગોલો ૧૦૮૦૦૦ માઈલ, અથવા એક મીનીટમાં ૧૮૧૬ માઈલ દોરેછે. આ પછી દુનીઆં દર કલાકે ૬૮૦૦૦ માઈલ સુરજની આસપાસ દોરેછે. એ હુરત ભરેલી દોડને સાંની સાથે સરખાવીએ ?

અને આટલું છતાંબી આપણ આ દુનીઆં છી પર આસાંનીથી જીવી શકીએ છઈએ અને બાંણુ દુનીઆં થંબ હોએ એવું આપણને લાગેછે. એ જો દાતાલાની ફેરલી મોટી બખોશ ! દુરખીનથી આપણે બાંણુઓંછે કે તે ગ્રાહ્યે જેમ ઘણી જીણી ચીજો તે મજ આ રાખશી ગોલાઓ ખનાવીઆ તથા તેમને હંમેસગી તુલીક ફરતા મેલીઆ તારે તે કીરસ્તાર ફેરવો બલવાંન, શક્તીવાંન અને દાહાપણ વાલો હો. ઊપરતો હમે દુરખીનની શોધોનો માતર ઘણોજ અધુરો હેવાલ આપીઆછે પણ હુનુર ઘણા બાંણવાનોગ હે વાલો આપવાનાં રહેઆછે.

બાંણીતી સીઓ.

શાહાબદી પોચાઓનરાસ.

ઝોરત માતરે નાજુક હઈઆંની અને દએઆ હુ હોએછે. એ ગુણુ જોદાતાલાએ કુલ નાર બતીમાં મેલીઆછે. સુધરેલાં દેશોમાંજ સી બતી ભલભણસાર્ અને માએઆ વાલી હોએ એમ વીચારવામાં લુલછે. સંજીથી જંગલી દેશમાં પણ જારે મરદો ઘાટકી તથા એકેક તરફની ફરજના અગનાન મલી આવેછે, તારે તેમની સીઓ મીલનસાર અને અનબનાઓને આસ

રો આપનારી હોએછે. એના ઘણા દાખલાઓ નોધા એલાછે અને શાહાબદી પોચાઓનરાસનો દાખલો બાણવાનોગછે.

આ પરખેઆત સી અમેરીકા ખંડના એક જંગલી રાબની દીકરી હતી. ઈસવી મને ૧૬૦૬ માં છી તર અમેરીકા ખાતેના વરજીનીઆ નામના દેશમાં જારે આસરે ૨૦૦ ઈંગ્રોપીઓનો પેહેલવેહેલા જઈ વસીઆ હતા તારે તે તરફ તદન જંગલી ઇનડીઅનોની વસતી હતી. તેઓ લગભગ નાગા ફરતા હતા, પોતાના બદનને રંગતા હતા તથા નાહાની લંગોટ ઈઆળી બં કપડાંથી પોતાના શરીરનો ભાગ ધાંકતા હતા. તેઓ ઘણા ઘાટકી હતા તથા મરેદ ચાંમડીવાલાં માણસ ને જોતવાર મારવા આવતા હતા.

તે વખત ઊપર પહીવાહાટન નામનો જંગલી રાજો તાંહા સરઘરી ચલાવતો હતો, તે તથા તેના બીલાઓ તે તરફ ઊપલા ઈંગરેજોનું આવવું થવાથી ઘણાખીધા હતા. રાજો પોતાને મોટો ખોદા સમજતો હતો તથા સરવે કોઈ ઊપર ચાહે તેવો જુલમ પાડતો હતો. ખીજા જંગલીઓ તેની સાથે વાત કરી શકતા નહી હતા, પણ તેની દીકરી પોચાઓનરાસની મારફતે રાજા સાથે સંધેસો ચલાવતા હતા. આ છોકરો ઘણી જુવાન અને ખુશસુરત હતી. તેના બાપનો તેના ઊપર અતી શએ પીચાર હતો અને પાછલા વખતમાં તે જંગલી શોરોઘણો જે સુધરીઓ તે આ છોકરીનાં સારા ગુણ ને લીધે હયું.

એક દાહાડે ઊપલા ઈંગરેજોમાંનાં કપડાંન સ મીઠાં નાંમનાં એક અમલદારને જંગલીઓએ કેદ પકડીઓ અને મોટી ખુસાલી સાથે પાહીહાટનની પાસે લઈ આવીઆ. તે વખતે પાહીહાટન પોતાની છોકરીનાં મલાં ઊપર હાથ નાંખીને એક ફતર ઊપર બેઠેલા હતો. એક ઈંગરેજ ફરીને જોઈને તેનો હરખ તેની છાતીમાં ચમાએઓ નહી. પણ પોચાઓનરાસ ને આ ખનાવથી ઘણી દલગીરી ઊપજી. થોડા વખતમાં આ ફરીનાં ફેવા હાલ થયો તે પોચાઓનરાસ પોતાનાં સરેસતા પરમાંણે પાંખી મઈ અને તે ઊપર થી તેને બહુ દઆ લાગી. કપડાંન ચમીકની મરેદ ચાંમડી તથા રૂપ જોઈને તેનાં ઊપર વધારે અત્રર થઈ માટે તેણે દરાવ કીધો કે ખનનાં સુધો આ ફરીને સારી રીતે મદદ કરવી.

પેહેલાંતા જંગલીઓએ કપટાંન સમીક ઊપર ખડુ અજાખ ગુજરીઓ. તેઓએ તેને ખાંધીઓ તથા તેઓ તદ્દન નાગા થયેઓ અને ખદન ઊપર તરે હવાર રંગ લગાડીને અને ખીણાંમનો દેખાવ લઈને તેને ખીણીવાડવા આવીઓ, પણ કપટાંન સમીક તેથી ખીધો નહી. તેણે ઘણાં મોટાં શંકટો નેએઓ હતાં તથા ઘણી લકષણો મારી હતી, માટે આ જંગલીઓની ધાકથી તે જરા થયરીઓ નહી, પણ મક્કમ અને હીમતવાંન થઈ સઘળું ખમવા લાગે. અંતે પાછી હાલને જંગલીઓને એકલા કીધા અને આ ફેદીનું શું કરવું તે માટે તેઓની સલાહા પુછી. તાંણાં એકમતથી કરાવ થયેઓ કે આ ગોરાં માંણસને જીવથી મારવે. એટલા માટે જંગલીઓએ પાછીહાલનની સાંત્રે એક મોટો ફતર લાવી મેલીઓ કે તે ઊપર કપટાંન સમીકનું માંથું મેલી તેમાંથી તેનું લેનું ખાહાર કાહાડવામાં આવે, પણ હવે લલાં દીલની પોચાઓન યાસથી દેખી સકાયેઈ નહી. તે પોતાનાં ખાપની પાસે ગઈ અને ગુફા મરીએ પડીને તેને વીનંતી કરવા લાગી કે આ ફેદીને છોડવે. તેણે આંખમાંથી આંસુ લાવી કાલાવાલા કીધા. તેણે આગલ જે થી આર ભરેલા શબ્દો ખાપને કહીને પોતાની ઊભેદા પાર પાડી હતી તે સઘલા શબ્દોના પાછા કહેઓ, પણ આ વખત તેનાં ખાપ ઊપર અસર થઈ નહી. જંગલી પાછીહાલને આ વખત પોતાની દીકરીના શબ્દ ખન રદ કીધો અને તેને ધમકાવીને મુખી ખેસાડી દીધી.

જારે પોચાઓન યાસનું કાંઈ નહી ચાલીઈ તારે તે નાચાર થઈ બે? અને સરવે તમારો મોટી ઈન્ટેજરીથી નેએઓ કીધો. જંગલીઓએ કપટાંન સમીકને જમીન ઊપર સુવાડીઓ, તથા તેનું માથું પેલા ફતર ઊપર મેલીઈ અને સઘલાઓ મોટા મોટા તથા દાતરડાં લેવા ગયેઓ. પેહેલો જટકો પોતે મારવાની પાછીહાલનની ખાહુથ થઈ માટે તે સજીની અગાઉ એક મોટું લાકડું લઈ કપટાંન સમીકની આગલ ગયેઓ. તેણે લાકડું તેને મારવા માટે ઊંચકી ઊં, પણ તેવામાં જ પોતાની દીકરીની એક મોટી ચીચારી તેણે સાંભલી અને ગુરત તે રોક છોડી આવીને કપટાંન સમીકનાં ખદન ઊપર આડી પડી.

પોતાનાં ઘાટકી ખાપને હાથ એક ખુન થયેણું

તે નેઈ નહી શકવાથી તેણે જે એક ઊપાએ ખાકી હોતો તે કરી લીધો. તેનાં ખાપનો મોટો કપટાંન સમીકનાં માંથા ઊપર પડે તેની અગાઉ પોચાઓન યાસે પોતાનું માંથું વચે લાવી મેલીઈ અને ખાપને કહે ઊં કે “નેઈએતો હવે તે ઊપર માર” ગમે તે પણ પાછીહાલન તેનો મગો ખાપ હોતો. તેણે પોતાનો હાથ ખાંચીઓ અને તેજ વખતે તેની દીકરીએ હેવી મીનતજારી કીધી કે અંતે છેલ્લી ઘડીએ તેની સુધ ક્રોંણે આવી, તે સમજીઓ અને નાંચીપાસ થઈ પાછો ફરીઓ. તેણે કપટાંન સમીકને જીવતો રાખી જતો ત્રીજીઓ. તે પછે પોચાઓન યાસે તેને ઊઘાડીઓ અને તેને સાથ સુધ કરીને રાખનાં ખાસ માંણસો સાથે તેનાં સોખતી ઈંગરેજોનાં રેહાંણુ તરફ મોકલાવી દીધો.

આ વખત પછે પોચાઓન યાસ મોટી કીરતી પાંચી. તેની છુખીઓ મોતેર ગવાઈ તથા ઈંગરેજો તેનાં ઊપર કુરખાંન થઈ ગયેઓ, પણ પોચાઓન યાસે ઈંગરેજોને એખલી એજ મદદ કીધી નહી હતી. તારપછે જારે તેનાં ખાપે એક બે વાર દગો દેવાનો સંપ કીધો હોતો તારે તેઓને તે વીધે ખખર આપનાર પણ એજ ખાહાદુર સી હતી. તે છુખી રીતે ઈંગરેજોની મુલાકાત કરતી હતી તથા તેઓની ગરજને વખતે તેઓને ખોરાક ઈતીઆદી પુરો પાડતી હતી. એ રીતે ઘણાં વરસ ગુજરવા પાદ એક ઈંગરેજ તેની રાજી છુખીથી તેની સાથ પરણીઓ હોતો. તેણે પોચાઓન યાસનું નાંમ છોડી દઈ “લેડી રીખીકા” એવું નાંમ રાખીઈ હતું તથા ખરીસદી ધરમ પાલીઓ હતો. ઈંગરેજ સીખી લેતાં તેને વાર લાગો નહી હતો અને એ રીતે થોડાં વરસમાં પોતાની લક્ષણથી તે દુનીઆમાં આસકારા થઈ હતી.

સહીએડ કાકા.

(વેડેમી માધી ખમને મુકસાન.)

હીલીફર્થ—હમખાઈલ હવે જ ભરાએઓ કરાંમરો અને ભલદીધી અદરાવો કે હમે વેહા ખાઈએ. અખાઈરહે આની ઉમર સાત વરસનીતો થઈ હજુર મોટો થવાની વાત જોવાઈ કે?

હમખાઈ—હારે મર! રાત ને દીસ હવે એનો એજ અદરેમો.

પીરોજસા—હી ! હી ! હુમબાઈ, અતીઆરથી એ થું વાત ! પરણવાનો દાહારો આવશે ને એ પરણશે તેટલાં શીખવો કેલવો ને તેની જતન લેવો. મારી જાઈને પુછા કે તેણે અંને ને લેવાતમાં જ્યાર વરસ હુમરીઆં તેટલા અરસામાં કોઈની છોકરો કે છોકરી એજ સાત કે દસ વરસની ઉંમરે પરણીઆતાં ?

જાઈજી—ખરેખર કોઈ નહી. બચાંને નાદાંનીમાં પરણવા એ એક જીવનછે. તેનાં ફરતાં તેમની કેલવણી અંને જતન ઉપર ધેઆન આપવું જોઈએ. હુમબાઈજી આ ફરાંમરોજના સહીમિડ કહડાવેલાછે કે ?

હુમબાઈ—એ, એવારૂંરે. જા બા ! તમે એ થું બોલીઆ ? સેસ ! સેસ ! સહીમિડ આપની સેસ !

હીલીકુઈ—ભલાઈ, ભલાઈ, જ નરાઈ. માએ આ યણુ ઘરમાંતો દાદાર હોરમનની મેટર.

પીરોજસા—અરે ! રે ! એજ બોલીને તમે બેસી રહે આં. હુમબાઈ તમે જીવ કરોછો, કાલને કાલ તમે સહીમિડ કહડાવી લેવો.

હુમબાઈ—નારે બા ના—એજ કાંઈ બને નહી. મારો હીરા મોતીના છોકરો જો મારૂં. હું એવારૂં જાઉં બધી એની પરખી બોદાએ પનાહું કરશે ને મારૂં બહુઈ ઉંમણીઉં આરૂં આવશે.

પીરોજસા—હુમબાઈજી તમારો હીરા મોતીના દોકરો છે તે વાસતેતો એ કાંમની તેને વધારે જરૂરછે. તમે બહુ નાર ગણુનાર છેએ તે વાસતે તમોને કેહેવાનુ વધારે મન થાએછે. તમે તમારા છોકરા ઉપર ઉમેદ બાધેલીછે તે વાસતે હમે તમોને વધારે ઉસકરીએ છઈએ. ખચીત સહીમિડ કાંઈ દેવ દેવસતાંન નથી.

હીલીકુઈ—ધુરને પાએ દેકું. બેસી રેહુ, એવા ઘણા જોએલાછે. આજ કાલના ડાકટરોનાં દાંગતાછે. હજાં મની માંકક તોખરો ઉંઘાડી બચાંને વેહેવું નસતર ભોકે ને સુઈ ગાએની રસી મેરે કે તેથી સહીમિડ બાપ નહી આવ તા હાએ તેબી આવે.

હુમબાઈ—પછારાનતો. અરે માએ હુતો બાપ જ નમરો એક વખત ઈસપીટાલમાં ગેઈ, તો સુવો ડાકટર સહીમિડ મેલતો જાએ ને મારૂતો પાકીને પલીતન થવું જાએ.

પીરોજસા—એતો મારૂં કુખવલાનુંછે. જાઈ તમે એ લોકોને સમજવી જોવાની.

જાઈજી—મારા પીરોજસા કેહેજી માએ, તે ખરી વાત છે. સહીમિડ એક એવો રોગછે કે જે ધણી તેના ઉપાએ નહી કરાવે તેને ખોદાતાલા જાણુ સજ કરેછે. એના જે એક ઉપાએ બાણસને હાથ લાગેછે તે આગમમથી ફરી રાખવામાં આપણુ કાંઈ બાણ ?

હુમબાઈ—એવાએ તો નહી ? સું માહે પીતાં હો ચો. મારા સુના જેવા દીકરાને રોગ બલાઆત વગર નસ તર ભોકાં કે ? નારે વાએ—જાંહાંસુધી હું જવતી છઈ તાંહાંસુધી તો ઉપરને ખોદાએ હેઠે કાંએ નહી આવે તો બી હું તેજ થવા દેવશ નહી.

જાઈજી—પણ તારે તમે માએ થું કાંમના ? તારેતો બચાંની બીજબી જતન ના લેવો. દોસાની બીહીકયી ત

મે તેને ઘણા બતાસા કાંએ નહી ખાવા દેતાં ? અથવા બા દીની બીહીકયી તમે તેને ભારી ખોરાક આપવા કાંએ ના પાડોછ ? તો જોકે જે વખતે તે તેવું ખાએ પીએ તે વખતેતો તેની મખાઈ બપાઈને કાંઈ નથી—તોબી પછવાડેથી ખરા બી થાએ એવું સમજને જમ તમે તેને ખાવા પીવા દેતાં નથી તેમજ સહીમિડની ધાસતી રાખીને એબી એક અટકાવ અગાઉથી કરી લેવો જોઈએ.

હીલીકુઈ—હુમબાઈજી માએ તમે કાંહાં પુરાં પડશે ? સુંગા બેસાની, હાથ આપતાં પોંહાંએ લેશે. તમે થોડો જ વાજ આપશેતો એ લોકો વધારે મેટરસે.

હુમબાઈ—દરદની વાત જીદીછે—પણ સહીમિડતો માતાછે. હુંલેસવર માએની એતો જે બચાંપર મરજ થાએ તે બચાંના દીલમાં ભરાએ. એમાં દવા કરો કે ઉપાએ કરો, પણ કાંઈનું માલવાનું નથી.

જાઈજી—નહી હુમબાઈ, જો તમે કોઈ ડાકટરને પુછશેતો બધારો કે સહીમિડ માતર એક રોગછે. કેમ પીરોજસા ?

પીરોજસા—ખરી વાતછે. જેવો નાપાક કોલારોછે તે વોલ એબી મરજછે જેમ કોલારો ગાંમમાં નહી થાએ એ રવા વાસતે ઘર અંને મોહોલા સાફ સુક રાખવાના ઉપાએ, તેમ સહીમિડને અટકાવાના ઉપાએ એછે કે બચાંને સહીમિડ મેલવા.

હુમબાઈ—એ આએ થું ટોંગ ? ઉસો ગોવાઈ ને સુસો દોઘઈ તેમ એકે કહેવું ને બીજાએ દોઘી હીલવી.

હીલીકુઈ—કાંહી ગાએને કોણ વખાંએ ? તેની માએ. હુમબાઈ—પણ કોઈ એ ડાકટરોને પુછનાર નથીની કે હાંજીઆએરે તમે કાંઈ મારોછ, પણ જેવું નસતર ને લેખ તેવાજ દાંતોતો દેખાએછ. ને જના સહીમિડ કાહાંડે લા હાએછ તેનેબી કાંઈ આવીઆ વગરતો રહેતા નથી.

પીરોજસા—તેઆને સહીમિડ આવે ખરાજો, પણ તે થોડા આવે ને તે બચાંની ધાસતી નહી રહે.

જાઈજી—જીવો હુમબાઈ જરા માણો. બચાંને પરણાવીઆ ઈઆ એવું કીયાની અગાઉતો મેહેલી ફરજ તેમની તંદરોસતી જાલવવાનીછે. તમારાં બચાંના બચાંને ખાતર તમે એટલું ફરી લેવું જોઈએ. આ પોપટ જેવો, ગોલાખ ના ફલ જેવાં બચાંને કાએદો કરવાના હાએતો તમે સહીમિડ સુધાવી લેવો.

હીલીકુઈ—પણ એજ નહી કેહતાંજો કે એની ઉપર સહીમિડ બાપ એક વખત તાહાડક મેલી ગીઆ. જાઈ તું મોહાસ ના કર.

પીરોજસા—હુવે તમે સુસે યઈને તુંતાં ઉપર આવીઆ છો પણ તેના હુમને ધાસતી નથી. વારૂં તમે કેહાની તે કેવા સહીમિડ હતા ?

હુમબાઈ—છુટા, ને અચકરા કચકરાતો હુતા. હુવે તેવણીતો પેતાને હાંમે પધારીઆ ને પાછા આવશે નહી.

પીરોજસા—તમે કેમ જાહીવું ? એક બચાંને નુકસાંન ની ધાસતીમાંથી બચાવીએ તેટલું જાણું કે નહી ? આએ ગાંમમાં નાપાક સીતલાથી કેટલી ખરાબી થાએછે તે જીવાઈ ?

હીલીકુઈ—જુસુરે—તેને નાંપાક સું કેહોછ ! તેવું નાંમ સેસમાં.

જાઈ—જુલો હુમખાઈ, હુમખાં ગાંઠની રૂત કેવી ખરાબ ચાલે છે, કેવાં બચાં તપોતપ પાંણીનાં પીઆસનાં મરણ પામે છે, કેવાં તેઓને પુથકલ કુખો થાય છે, ને તપુને કંઈજ દમેઆ નથી લાગતી. અરે ખોદા !

હીલી કુઈ—પણ તમે લોકો પાસે આવતાંનેવાર એ ન વાત છે કે બીજા કાંઈ વાત ચીત છે ?

જાઈ—નાં, નાં એનાં કરતાં વધારે અગતની બીજા વાત કંઈ ? એક વેઢેબીના વેઢેબ બાંબો અને બચાંને ખો હોતની ધાસતીમાંથી બચાવવું એ શું થોડું અગતનું છે ?

હુમખાઈ—જો જાઈ હું તુંને સાક કહું છું કે સમી સાંજ વખત ને ચાંદરાત મીઠી મુરાદ જેવે દાહરે તું મારા ઘરમાં આવીને જોતે જોતે મેહુકનાં.

હીલી કુઈ—પણ આજે તમે લોક કજાએ કરવાની મરજ રાખો છો શું ? જસ તેની માંમેની એવાં વેળાં મારવાની મરજ નહીં તારે તમારે શું ચાલે ? જ નસીબનાં લેખ હોશે તે ખરા

પીરોજસા—અરે પણ નસીબ કાંહાં બલીઈંછ તમે ઘેરમાં બેસી રહેા ને યદતા ઉપાએ નહીં કરોતે નસીબ કાં હાંધી ઇઆરી આપે

હુમખાઈ—જાવો, જાવો. સાંજ આઈ ને છ મરા ઈ. મારે દીવા લોખાંજુને વખત થયેઆ, હોતો જાઈછ.

હવે પીરોજસા અને તેની શીઆંની બાએડી જાઈ આ અપદ જાઈએની હેમકાઈ ઉપર તદન નાચાર થયેઆ. તેઓને પેલા ચંચલ છોકરા વીજો ઘણું લાગું. કેવું તેનું મગજ હીરાની મીશાલ મલકવું હતું, કેવો તેનો ચેહરો તથા યાદ યદત શુંદર હતો, કેવો આગલ ચાલતા તે હોશી આર નીકલવાની આશા આપતો હતો તેણે જાઈ સાથે જ સવાલ બવાબ કીધા તથા જ ખબર અતરો પુછી તે એક દાહ્યાનાં માણસનાં જેવું હતું અને તોબી જો તેને આ જુદો મરજ થાયેતા તે બીચારાનાં કેવા હાલ થઈ પડે !

અંતે આ ધાસતી ખરી પડી. ગાંઠમાં તે વખતે શીતલા બહુ જોસથી ફેલાયેઆ હતા અને તેણે કુરાંમરો જ ઉપરથી હોમલો કીધો. આસરે એક પખવાડીઈં બવા પછે પીરોજસાએ નાંહાંનાં કહુને તેડું મોકલીઈં, પણ તેની માંમે કહેવાડીઈં કે બા એનાં કુસમેનનેતો યકધકતી તા પ આવે છે, ને બહુ દીલ ગરમ આવતાં જેવું થયેઈંછ ને આંખો હુઆરીને એની માંમે જોતીબી નથી” એ ઉપરથી પીરોજસાને બહુ દલગીરી પેદા થઈ. તે જાઈની સાથે કુરાંમરોજને જોવા ગયેઆ અને તાંહાં તે બચાંનાં બદન ઉપર પેરેડે દાહરે લાલ છાંટ બજાઈ. હવે હુમખાઈ ઘભરાઈ. તે પીરોજસાને પુછવા લાગી કે હવે એને સહીએડ મે લાશે ? પણ પીરોજસાએ ના પાડીઈં અને તેથી ખોદાએ ઉપર આધાર રાખીને હુમખાઈ મુંગી બેડો.

પણ તે શખસ પોતે પોતાનું સંભાલે નહીં તેને જો દાંમે થી રીત સંભાલે ? હુમખાઈ કહેતો તેમ તે દાહરેથી કુરાંમરોજનાં કુશમનના ઉંધા ગરેહ મેડા. તે હસતા બેલ તે અને હોશીઆર છોકરો તાપની જુમખાં બે તરજ દીવ સ મુધી મેમુધ પડી રહેઆ. તેનાં બદનની ગરમી એટલી હતી કે તે ઉપર જાણે હાથ મેલી શકાયે નહીં. તેને ન

બલાઈ એટલી થઈ હતી કે એક માંખુસે ઉંચકવા વગર તે ઉડી બેસી સકતો નહીં હતો. તેની જુખ એટલી મરી ગઈ હતી કે આખો દાહરો તે માતર એકવાર કાંજ પીને જ પડી રહેતો હતો, અને એવી હાલતમાં તરબે દાહરો કે હુમખાઈને કહુની ચાંમડી ઉપર છુટા છુટા દાંનાં બજા આપ્યા. તે પછે તેનાં આખા બદન ઉપર સહીએડની સ જુગારને સજુગાર એકની ઉપર એક એવી પટ્ટી નીકડી કે તે જુખસુરત છોકરાનું શરીર સરેવું તથા વાશ મારતું થઈ પડીઈં. એથી તેને જ કુખ થયેઈં તેનું કોણ બેઆંન કરશે ! તેને ચત્રક થઈ અને તે ઘડી ઘડીમાં ઉડવાતો લાગે. સહીએડનું બીજાંનું તેને કાટાંનાં બીજાંનાંની પેરે પુચવા લાગું તથા આખી રાત અને દાહરો તે બીચારો તવલમાં તવલતો જુમરવા લાગે. તે પાંચ મીનીટ કરીને એક ટેકાંણે રહેઆ નહીં તકર તકર કરતાં તે તદન થાકી જતો, અને બીજાંનાં ઉપરથી માંના હાથમાં અને માંનાં હાથમાંથી જમીન ઉપર પડીને લોટતો હતો.

પણ આ સથોડા વખત હુમખાઈ શું કરતી હતી ? તે સહીએડ કાકાને છેડતાં બીહીટી હતી અને કહુને અમ કલાસાંત તથા બીજાં કુખ આંખાં કરવાને ડાકરની દવા ઈ આપવાને નાં પાડતી હતી. તેને બદલે પેહેલે દાહરો થી તેણે પોતાના છોકરાને એક સરેહ કુતકું પેહેડાવીઈં તથા કાલી દોલી તેના ગલાંમાં બોલવી અને તારપછે તેની પાસે બેસીને માંખુતા કરવાને જુલી નહીં તે કુરાંમરોજના પગ ઉપર નાંખ ઘસતી કરીને બોલી કે “મરૂં મારા સહીએડ બાપ, મારા કુરાંમરોજને છોડવી આપજો ને મારી સરખ આપજ રખજો મરૂં. જરે પંદર દાહરો થશે કે ની મરૂં, ને તમે જરે તમારે પેરે બોલે સીધારો તારે હું બસેરનાં લાવરા કરીને આટસ મરૂં ને જુલેસર માંમેને મરો, માંની, વવરવું સુરન સઉ ચહડાવશ મરૂં. મારા પેરનાં કુવાને હું વારીબી લરાવશ ને આવાં ઇબતમાં બોલી ચહડાવશ મરૂં.” બલી હુમખાઈ દર રોજ એક મોબેદને કહુ આગલ બેસાડી અરદીએડેસત ઇબસત લખાવતી. ધરનાં ઉંબરે ઉંબર તથા ખાટો ખાટો લીંખારના પારોં તે જે બાંધીઆં હતાં કે હુમખાઈને મનસે સહીએડ કાકાના ઘોડા તે માદવની નીચે છૂટે ! જરે તે છોકરો ઘણો તવલ તો તારે તે સહીએડનું ગીત ગાતો.

“મારા સહીએડ બાપને સેસરે મરૂં, ને મારા કહુને છોડવીને લેસ. મારા સહીએડ બાપતો દાહ્યારે, મરૂં, ને મારા કહુ પર મેહેર લાયેઆ, મારા સહીએડ બાપતો આરારે, મરૂં, ને મારા કહુને હાથે વારા.”

પણ આ સથોડા વેઢેબ અને પુંજ પાતરી છતાં બીચારા કુરાંમરોજને જરાબી કસાર વડીઆ નહીં. તેની રસ્તો મોર વધતી ગઈ. તેના સહીએડ રંગ બદલીને લીલા થયેઆ અને સરવે કોઈ કેટલા લાગું કે હવે જો તે સુકવાને બદલે કાલા થશેતો બીચારા છોકરાની “મમાઈ, બપાઈની આશા નથી.” અંતે એ રંગબી બદલાવા લાગે અને તે વખતે હુમખાઈને કેટલું કુખ થયેઈં. તે ખુણે બરાઈને રડવા લાગી તથા તેની આંખ લાલ ઘોટાં જેવી થઈ. ઉમગરાએ

કરીને તેને સરકમ થયેઓ તથા ફૂલને ઉંચક ખેલ કરતાં તેના પાંખરાં તણાવા લાગ્યાં. અલબત્તાં તેણે ચાકરીમાં ટીલ કીધી નહીં.

એમ કરતાં લગભગ સદોસઠ જીવે એક પખવાડીઉં ગએઉં અને “ખોદાએજીએ જરા ભેએઉં.” નાહોતો ફૂલ મોહોતમાંથી માંદમાં આવીએ અને અતે સહી એડ સુકાએઆ, પણ કીડ ભાગી નહીં. તે વખતથી તે ખવરતોજ રહી ગએઓ. વલી તેના ખુબસુરત ચેહરા ઉપર ચાકાં પડોઆં અને તેની સફેદ ચાંબડી કાલી થઈ ગઈ. છેલે જણાવવાને કુખ ઉપજેછે કે ગરીબ બીચારા ફૂલની એકે આંખ તલન ગઈ તથા બીજી આંખમાં સેન કુલ પડીઉં.

તોબી હુમબાઈ પોતાની માનત બજવીઆ વગર રહી નહીં. તેણે એક આતવારે રાંધણીની દેવાલ ઉપર છાંનની ભેટકીએ વલગાવીને તે ઉપર રૂતું એક પોહાડીઉં ચોં હાંટાડીઉં અને તે પોહાડીઆને કુંકું તથા અલક લગાડી. વલી ચોખાના આરાના ચાર થાલી ભરીને તેણે લાડવા બનાવીઆ. એ પછે સહવારના પોહારમાં પોતાના છોકરાને નહવાડીને ઉપલાં છાંનની સાંમે પાસલા ઉપર બેસાડીઆ અને તેના હાથમાં નાલીએર, પાંત, સોપારી, અને ખારક મેલીને નવાં ફપડાં પેટુડાવીઆં. તેના ગલાંમાં એક કુલ નો હારડો ઓલવીઆ અને તાર પછે સાત સાત લાડવાને તરણ વખત તેના માંથા ઉપર ધરીને ઓવાડી નાખીઆ. છેલે તે લાડવા ઘેરેઘેર વેહુંચીઆ અને સેસની થાલીમાં રાખેલી ધાંણ, વવરતું ફૂરત, કાગળનો તલવ, અને એક ખર યો જુલેસવરમાં ચઢુડાવીએ છીડાવી.

હુમબાઈના છોકરાને જેકે બીદાએ પાછો વાલી આપીએ તોપણ માઠાં નસીબથી તે બીચારો આંખથી રદ થયેઓ. એ થું કાંઈ થોડો અજાબ! અને હવે હુમબાઈએ પોતાની જીલ જોઈ તે ખરી. પીરોજસા તથા જઈજની શી આંખણ હવે ધેઆનમાં ઉતરી તે ખરી અને હવે તે તેઓની સલાહ લેવા ગઈ તે ખરી. તે ફરીઆદ કરીને ભોલી કે “ખોદા! મેં થું ગુનાહા કોલા કે આ રીતે મારો એક પુરો છોકરો હલાક યાએછ. એની ઉપરતો મેં મારો બધી ઉમેદ આંધીતી અને એનાધીતો ભવ સુધરવાની આશા હું તી—પણ હવે એજ માઠાંનો માંગતો આંધો કુબલો થયેઓ તારે હમારા થું હાલ થશે.” આ વખતે આસપાસ ઘણા બધાં હતાં તેથી જાણે હુમબાઈને નરમ પાડવા પછે પીરોજસાએ પીરબની કહેઉં કે “હુમબાઈ મને માફ કર એ પણ ભોલવા વીના ચાલતું નથી. તમે તમારા છોકરાના સહીએડ નહીં મેલાવીઆ એમાં ખરેખર તકસીર કીધી અને તેરલા વાસતેજ ખોદાએ તમોને આટલું દેખાડીઉં હશે. તોબી કુવા માંગે કે તેને હુઈઆતી બખશીએ અને ધ્યાદ રાખજે કે તે જીવતો રહેશેતો સહ થઈ રહેશે. દર એક માની કુનજે કે પોતાના અચાંના ભલીથી સહીએડ કહુડાવી લીએ બાકો જેમાં એ ધવાલ કરી નહીં રાખે તે જાણે કે હાથે કરીને પોતાના અચાંનું મોહોત ચાહેછે અને તેવાં અચાંને જવાડીને ખોદા એવી વેહુની માઆના હાથ તલે વધારે કુખ દેખવા દીએ તેના કરતાં તેમને એંચી લીએ તે મેહુરતે.”

કુનીઆનો મુસાફર.

પન ૨૦.

પીઆરાં ખેડેન,

સેંટ પીટરસખરબી એક ઇસવીખરમાં ચહડીને ખાલકી સમુદરને મારગે હું પડીશીઆ દેશમાં આચો છઠી. એ દેશ ઇંગ્લેન્ડના મધીઅ ભાગ તરફ થોલાંડની પડોસમાં આવીછી. તમે જાણતાં હોશ કે આપણી નાંમદાર રાંણીની વડી દીકરી હીઆનાં જોહ નશાણનાં વડા જોહરા સાથે પરણેલીએ, જેઓ ઘણી

પરીતી તથા સંપથી રહેઆં છે અને એક એકને ચાહીને સાથેનાં સાથે ફરેછે, જે વીશનું એક ચીતર હીઆં જ તમોને ભેટ કીધુંછે. ખેડેન પડીશીઆ દેશ હમણાં ડેનમારકનાં રાજ સાથે એક મોટી લડાઈમાં ગુંતાએ છીંછે એ છેલું રાજ પણ નાંમદાર રાંણીના વડા પુતરનાં સસરાનુંછે અને એ રીતે એક હાથ ઉપર રાંણીની વહુનો બાપ અને બીજા હાથ ઉપર તેનાં જમાઇનો બાપ લડાઇ કરેછે. એવા વખતમાં પડીશીઆ ખાતે હું આવી યુગાથી તાંહાંનો થોડોક હેવાલ કદાચ અગતઝોગ થઈ પડશે.

એ દેશમાં ઇસવી સને ૧૦૦૦ ની અગાઉ પડીએ નાંમના જે જંગલી અને છુતપરસતી લોહો રેહતાં હતાં તે ઉપરથી પડીશીઆ નાંમ નીકલેલું દેહવા એછે. હાલનાં વખતમાં તે ઘણું સુધરેલું અને શક્તી વાળું રાજછે. તોપણ તે જુદા જુદા ભાગોમાં ઘણું વેહુંચાઈ ગએલુંછે. તેનાં યુખીઅ ભાગ વેસર પડીશીઆ અને રેહીનશ પડીશીઆ એવા બેછે, તે બે ભાગના ૯ પરગણા કીધાંછે, અને તે પરગણાના વલી ૨૫ ભાગ તથા તે ભાગના ૩૨૫ વીભાગે કીધેલાએ તેના રાજ કરોજાખરમાં સેડેનશાહ સગીથી વડે સતાવાલોએ, જેને સને ૧૮૫૦ પછે સલાહ આપવા માટે બે કાંઠિ નસીએ કીધેલીએ, પણ હાલમાં તે કાંઠિનસીલ સાથે જોહ નશાણને કાંઈ બાંનું બનતું નથી. પરબને ઈનસાફ આપવાની હીઆં ઘણી સારી ગોઠવણછે.

પડીશીઆની જમીન ઘણીખરી સપાટછે, જે ઉપરની જુદી જુદી નદીઓ સફર કરવા લાયકેછે, અને અગતઝરીને સહીન નદીની આસપાસનો દેખાવ

ઘણાજ રહીઆંમનો છે. હીઆંની હવા મધીઅમ અને સીતલ છે, તથા જમીન ઘણા ભાગેમાં ફલવંત અને ખેતીવાડીને લાગેક છે. ખાંનોમાથી લોહાડું, તરાંજું, સીસું અને થોડો થોડો કોલસો તથા પાહાડોમાંથી સંગે મરમર અને થોડું જ હવેરાત મલી આવે છે. ખાલકીકં સમુદ્રના કીનારા ઉપરથી કેરખાનો જે પુશકલ જથ્થા મલે છે તે પડ્દીઆની સરકારનેજ હીસાબે વેચાએ છે. ખેતીવાડી એ પડ્દીઅનોનો મુખીઅ હોનર છે. એ સંખંધી થોડાં વરસમાં હીઆં ગોડો ફેરફાર થઈ ગએઆ છે. પરેશ અને અનાજ લોકોનો મુખીઅ ખોરાક છે.

ઘરઘડુ જણાવશે ઉપરાંત સસલાંની વસતી હીઆં સાધારણ છે. તથા તે ઉપરાંત લુંક, હરણ, વડ, કોહલાં અને સીહગોસ નામના પરાંણીની શંખીઆ કીક ન્તેવામાં આવે છે. એ છેલું પરાંણી ખીલાડીની જાતનું છે, પણ તેના લાંબા કાંન અને ડુકી પુછડી છે તથા તે શડી ખાનાડું પરાંણી છે. તેનું એક ચીતર હીઆં આપીજી છે.

પડ્દીઆમાં પરચુણ વેપાર ઘણો સારો છે. ઊંન અને રાણું વણત ઘણું સારું થાએ છે જેમાં

ઊંચા સાંચા હમણાજ દાખલ થએઆ છે. ચેકસનીમાં કીડીકાંમ ઘણું નાદર છે. રેલવેઆ અને ખીલકલાકીશલ માં એ દેશ ચહુડું છે, અને છેવે લોદીને ફલવણી આપવા માટે પડ્દીઆમાં જેવી ગ્રાંતેખર ગોઠવણે છે તેવી આખી કુનીઆના કોઈ દેશમાં નથી એવું ઈંગરેજો પોતે કહ્યુંલ કરે છે. ધારાની મારફતે પોતાના ખચાંને ફલવણી આપવાની દરએક માંખાપને ફરજ પાડવામાં આવે છે. એટલા માટે ફલવણી ખાતાંઆતાં તેમાં આ પાતી ચહુડી તરખીએત પરમાણે વરગા કરવામાં

આવે છે, જેમાં સહીથી સાધારણ ફેલવણીની ૨૬ હજાર ઈસુકો છે. ખરલીન શેહેર પડ્દીઆનું પાએત ખત છે. તેની આસપાસ ગોટી દેવાલ ખાંધી લીધે લી છે તથા દેખાવમાં તે રોણકદાર છે.

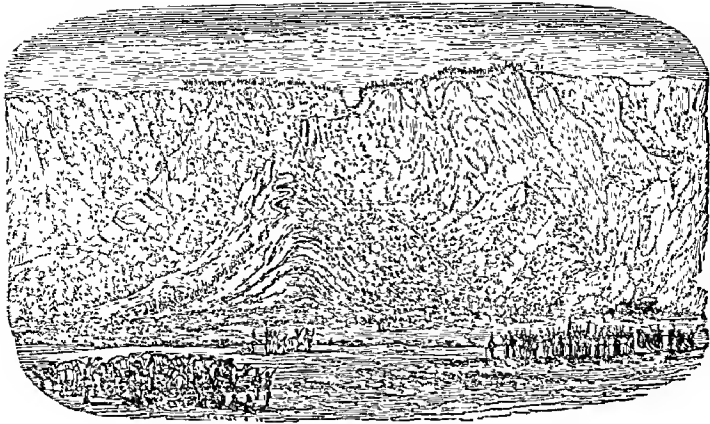

સને ૧૮૬૪ માં પડ્દીઆની વસતી ૧ કરોડ અને ૬૦ લાખ માંણસોની હતી. એમાં ગોડો ભાગ ફેલવણી પાંચેલો તથા સારાં ચલુકનો છે, પણ વલી તેઓ લશએકખી છે. પડ્દીઅન લશકરનાં સીપાઈએ ઉપલા ચીતારમાં દેખાડવા સરખી ઢપ તથા પોશાકનાં છે. એઓનું સથાપેલું લશકર ૧ લાખ હજાર માંણસોનું છે, પણ તે ઉપરાંત સરકારનો ધારો છે કે રાજનાં દરએક મરદ રેહવાસીએ તરણ વરસ સુધી લશકરમાં ચાકરી કરવી અને તેથી કરીને પડ્દીઆમાં તુરત હુધીઆર ભીડે એવાં આક લાખથી વધારે માંણસો કોઈખી વખતે મલી આવે છે. પડ્દીઆનાં રેહવાસીઓ પોતાનાં માથાનાં ખાલ ખોરાવે છે, તથા તાલકીની વચોવચમાં એક નાંહાંની ગોલ ચોટ લી રાખે છે. એ ખચીત નવાઈ સરખું છે. પડ્દીઆમાં જંગલો ઘણાં છે. તેમાંથી થોડાં ક વરસો ઉપર એક જંગલી મલી આવીઆ હોતો ખેહન તમે જંગલોઆને જોએઆ છે ? તે પાસેનાં ચીતરમાં દેખાડવા સરખા હોએ છે. ઉપલો જંગલીતો તદન નાજો હોતો, જાહાડનાં પાતરાં ખાઈને તે

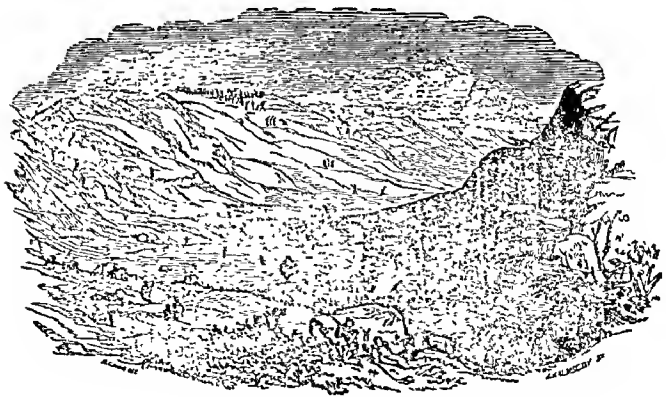

જવતો હોતો, તથા કોઈખી ખોલી જાણતો નહી હોતો, પણ માતર ખરાડીઆ કરતો હોતો. તેને ખોલતાં સીખાડવાની ઘણી કોશેશ થઈ હતી, પણ તે જંગલી શીખીઆ નહી હોતો. એજઅરજ.

હું છઉં તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

નકુસક પાસ.

સરદારી પાસ.

પાહાડો ઉપર લડાઈ.

કોઈથી લડાઈની સંભાવના સાધારણ ખરાબી એ છે કે તેથી ઘણા માણસો નાહકમાં જીવ ખોલે છે, પણ બીજાં તે લડાઈ ઊંચા પાહાડો ઈચ્છા ઊંડી ખીણો મધે ચાલે છે તારે ખેતર તેમાં ઘણી કતલ અને મારામારી થાય છે. પાસે જે જે ચીતરો આવી આવે છે તે એ છેલી કીસમની લડાઈ સંબંધી છે. આસરે પચીસ વરસની વાત ઊપર કાણુલમાં ઈંગરેજ સરકારને જે મોટી લડાઈ થઈ હતી, તે ખારીમાં આ બે જગ્યાએ જંગ મચી રહી હતી અને અલખનાં ખીબ પાહાડોની મીચાલે આ પાહાડોમાં પણ ઈંગરેજ નીચે હાવાથી તેમને ઘણું ભોગ પડ્યું પડી ગયું હતું. પાસેના સશ ઊપરનું પેહલું ચીતર સરતાશની ખીણનું છે બાંહાં તા. ૧૬ મી. એ ૧૮૪૦ ને દીને લડાઈ થઈ હતી અને ખીણું ચીતર નજીકની પાસે અથવા પાહાડ માટેના વાટ દેખાડે છે જે જગ્યાએ ઈંગરેજોને કાણુલીઓ તથા બહુચીઓ સાથે એકથી વધારેવાર ખાથ ભીડવી પડી હતી.

આ ચીતરોની ખાબદ હાલના વખતમાં આપણું વધારે ધ્યાન આપવા માટે ખેંચી શકશે કે એવી પાહાડી લોકો સાથની એક લડાઈ આપણી સરકારે હાણુજ ખતમ કીધી છે અને તેમાં કેટલુંક શંકર ભોગવી જોઈ છે. આર પાંચ માસની વાત ઊપર પંબખની સરહદ આગલ સીતાંના અને ઈંજિસરખઈ નામના પાહાડી અને પેહલવાંની લોકો સાથે ઈંગરેજને દુશ્મની થઈ હતી, તે ઊપરથી તેઓને જેર કરવા માટે એક લશકરને મોકલવામાં આવી ગયું હતું અને તે લશકરની કવા એક આગલ આ પાહાડીઓ ટકનાર નથી એવી સરવેને વકી હતી, પણ બનાવતો તેથી ઊલટો ખનીઓ હતા. ઈંજિસરખઈ લોકોએ ઈંગરેજના લશકરને માર મારીઓ જેથી સરકારને ઘણો ટોટો ગયોઓ અને તે તરફ ખીણું લશકર રવાને થવા છતાં કોઈ વહીવટી નહીં હતું.

એ વખતથી પાહાડો ઊપર લડાઈની ખરાબી વીશે વધારે આંખ ઊંઘડી છે. સીતાંની લોકોની ક્ષેત્રનું માતર એક જ કારણ છે અને તે તેઓએ ઊંચાણમાં પકડેલી જગ્યા છે, બાંહાં ટકી રહેવાથી નીચેની શેજને તેઓ સારી રીતે માર મારી શકીઓ છે. નજીકની પાસે પાસેનું ચીતર જોવાથી માલમ પડશે કે ઈંગરેજ

નું લશકર છેક હોંટ રહી ગયોઓ છે અને ખરા શેજો ઊપર વાલા દુશ્મનોને થયોઓ છે, કમકે તેઓતો બોલે એક જગ્યાત કીલો હોય તેમ ઊભા છે, પણ હોંટ વાલા ઓનેતો ઊપર જવાનું તથા દુશ્મનો સાથે હેલથી લડાઈ ચલાવાનું એવાં બે કામ એક જ વખતે કરવાં પડે છે, જે કેટલાં કઠણ હો તે ખોલી રીતે દેખાય છે. વહી ઊપર ચહલવાનું કામખી કાંઈ રોહલું નથી, કમકે એક તરફથી ચહલવાનો રસતો ઘણો ખીકર તથા સાંકડો છે અને ખીજી તરફથી દુશ્મનો તેમને ચહલતાં જ આટલે છે.

એ રીતે જોતાં પાહાડ ઊપરની લડાઈ સાધારણ લડાઈ કરતાં જુદી જ રીતની માલમ પડે છે. જે લડાઈ ખોલાં મેદાનમાં થતી હોય તેમાં અલખનાં કવાએ દવાલું લશકર શવી નીકલે અથવા જેઓની શંખીઆ વમારે હોય તેઓ જીત પાંચે, પણ પાહાડો તરફ લડતાં તેથી ઊલટું જે ઊંચે હોય તે જ રહેલું મંદ થાય છે અને મંદે તે રાજવાલો નખલો હોય ઈચ્છા તેની શંખીઆ નાહાની હોય તેખી કાંઈ ચીંતા નથી. તેમજ વહી ખોલી જગ્યામાં બંધે ખોરકુવાલાને થોડી થોડી ખરાખીઓ થાય છે, પણ પાહાડ ઊપરની લડાઈમાંતો એ કનો ઘણો નાસ થાય છે. એ જ મખખને લીધે સીતાંની લોકોએ ઈંગરેજને હરાવીને ચાંઈ કરેઓ છે, અને તેઓ ઊપર એકદમ ધસારો લઈ જવાની ઈંગરેજની જીલ માલમ પડી છે. ખરીત આ વાત નાંખારી ભરેલી છે એ ખાબદનો વીચાર સતવાલાઓએ આગલથી કીધો નહી, પણ બીજાં એકવાર તાંહાં ગયેઓ તારે કવા ફરી પડીઓ હો તે આ બે ચીતરો ખોલી રીતે દેખાડી આપે છે.

નજીકની મુશકેલ પાસે ઊપર ઈંગરેજને ખાણુચીઓ સાથે પેહલ વેહલોં સને ૧૮૭૯ માં લડાઈ થઈ હતી. તાંહાંનાં મરીખતનાં લોકોને ખેલતનાં ખાંન સાથે એવો વાંધો પડીઓ હતા કે તેણે ઈંગરેજને કાંઈ પણ મદદ આપવી નહી. તે વખતે એક કપટાં ખરાંજીન એક નાંહાંની શેજ સાથે કાંહન નાંમની પાહાડી જગ્યાનાં કીલામાં પડેલો હતા. તે જગ્યાને ઊપલા બહુચીઓએ એકદમ ઘેરી લઈ ઘણાંક ખુન કીધાં હતાં તથા એ રીતે કપટાં ખરાંજીન લાઈલા જ થઈ પડીઓ હતા. વહી અંન પાંણીની તાંણથી તેનું દુખ ઘણું વધી ગયું હતું, પણ તેનાં શંકરનું સંભાવના માંહાં કારણ નેણે પકડેલી કદંગી જગ્યા હતી. તેની

રી નાખવા પછે તેનું ઘેડું છુપાવી રાખેછે, કેમકે તેને વીશે તેઓમાં ઘણા વેડેમછે. કેટલાકો તરસને માટે નહીં માંનવાનોજ વાતો લખી ગએચાછે. જેમકે “તેઓ કોઈવાર ભરવાડોને લલચાવા તથા પોતાની તરસ જેવવા માણસનાં જેવો સાધ કાણડેછે,” ઈતીઆદી. પણ આવા વાતોને હાલનાં વખતમાં હસીંકા હાડવામાં આવેછે. તરસનો અવાજ મોટો અને લગાર ધાસતી ભરેલોછે અને ચોપળાં જણાવરો તે સાધ સાંભલોનેજ એવ લઈ નાંહુંસેછે.

તરસ માણસથી પાલી શકાશે એવું કેટલાકોનું મતછે. એ લગાર અચરત સરખીંળીનાછે. એક મીઠો ખેનેટ એક ચોકસ તરસનો હોવા આપેછે, જે પોતાના ઘણી સાથ ઘણું હુલીતલીને રહેવું હતું. કરનલ સાઈકસ કહે છે કે દખણીઓ તરસને કુતરાની માફકજ પાલેછે તથા ખીજા મુસાફરો એવા દખલા આપેછે કે જેમાં તરસ ઘરની નેજેહોમાંની રાખવાને કાંમે લાગું હતું. તરસ એક સમજી અને સાહુચેત પરોણીછે. તે માદાં પરોણીઓને જાણું છેકતું નથી પણ ફરખે પરોણીઓનો વધારે ભખશ કરેછે. દખણ આફ્રીકામાં તેની ટપછપની ખારીક તપાસ રાખતાં એવા સાર નીકલીઓછે કે તરસ પેહેલાં પોતાના સેકારને ઘુરકીને જીવેછે, કે તે હી મતવાન કે હીમકાઈંછે તે માલંમ પડી આવે—જે તે હીમકાઈં હોએતો નાહાસી જાએછે. જે જાંનવર ખી હીને નાહાસે તેની પછવાડે તરસ વધારે દોડેછે. તેને પોતાના જીવનો જીરવો સાંભાલ લેવા ગમેછે કે જેથી ખી તેને નુકસાન પોંહાંચવાની ધાસતી તે પરોણી ઈઆ વસતુથી તે પોતાની પીક ફેરવેછે. જેમકે કેટલાંક જંગ લોમાં શેકાસીઓ તેના રસતા ઊપર દોરકાં નાખેછે અને તેને છેડેથી એવી રીતે પીસડોલ પાંધેછે કે જો તરસ તે દોરકું હીલવેતો પીસડોલની એલી તેને આખા દ લાગે. પણ આ તલાવતની તરસને અજમાએસથી સમજ આવેલી કેહવાયેછે. દોરકું ઈઆ એવી ચીજ ને જોઈનેજ તે ખીરેછે, માટે જરે તેને ખલે જાહાજીની દોંખલી ઈઆ એવી ખીજ ચીજ જે તરસ ખાધામાં લીએછે તેની મારફતે જો ઊપલી ઈજિકતી કીધી હોએતો શેકારોએ ફતેહ પામેછે.

સેતરંજની રમત.

૩.

સેતરંજની રમતમાં જીદી જીદી હીલચાલ વીશે જીદાં જીદાં નાંખેછે, તેમની હુક સમજ આપીએ છ. ઈએ.

કોઈ વખતે જરે સાંમાં વાલાનું મોહાઈં ખી જાં કોઈ મોહારાંનાં “જોર” જોરલે ટેકા અથવા આ ધારમાં હોએ તારે તેને મારી શકતું નથી.

કોઈવાર એક મોહાઈં “મસત” થાએછે, જરે સાંમી ખોરદુવાલાનું દરેક મોહાઈં મરેછે અને માતર છેલે એકજ રહી જાએછે તારે તેને “મસત” મોહાઈં કહે છે, જોરલે તેને એવો હુક મલેછે કે જેથી તેને દએઆને માતર સાંમેવાલો મારે નહી, પણ તે જેખી મોહાઈં તે ના હાતમાં આવીજી તે સરવેને મારી શકેછે. જોરલા માટે ખનતાં સુધી વલ્લર ઈઆ હુથી સરખાં મોહારાંને “મસત” થવા દેવું નહી નોઈંએ, કેમકે તેઓને ચાલવાના ઘણા રસતા હોવાથી તેઓ ઘણા મોહારાંને મારી શકેછે, પણ જો તે “મસત” થાએતો તેની ધાસતી રે હેતી નથી, કેમકે તેને ચાલવાનો માતર એકજ પાડો હોએછે અને સાંમીવાલો તે પાસથી જો દુર રહેતો ખસ.

મસત મોહારાંને જરે મારવામાં આવે તારે “જુરદી” જોરલે ઘવનું સેવટ આવેછે. એ સેવટ સ ઊધી નહવુંછે. એમાં હાર કે જીહીત જાજ નથી, માટે જાંહુંસુધી એક રમનારનો ઘવ જોરાવર હોએ તોંહુંસુધી તે જુરદી કરતો નથી, કેમકે ઘવનું વધારે સારી રીતે તેને સેવટ લાવવું ઘટેછે.

“જુરદી” કરતાં વધારે સારું સેવટ “માહીત”છે. પણ માહીતની સમજ આપવા અગાધી “જોર” ખોલ જાણવો ઘટેછે. “જોર” જોખલા પાદશાહનેજ લાગે છે અને જે ઘરમાં પાદશાહ હોએ તેની આગલ સાંમી ખોરદુનું કોઈ મોહાઈં એવી રીતે ખેસે કે જેથી તે પાદશાહનું જે આગલ ઘર હતું તે આ મોહારાંનું ઘર થઈ પડે તારે પાદશાહને “જોર” લાગી એમ કેહવાયે.

માટે જુરત “નાં જોર” કરવી નોઈંએ, ઈઆને તે “જોર” અથવા સાંમેના મોહારાંને જરેકે ઊતાર વો નોઈંએ. “ના જોર” કરવાના ખે ઊપાયેછે, તેમાં નો ચહેલો એક પાદશાહને તે ઘરમાંથી ખીસાડવો ઈ આ ખીજો એક કોઈ નવું મોહાઈં ને પાદશાહના વ

હવાં પોતાની રાંણીને એક હીરાનો હાર લેટ કીધો હતો. પણ તે હીરા એટલાતો ખભરાએલા હતા કે તે રાંણીની ગરદન તેથી ઘસાતી હતી, તોખી રાંણી તે પેહોતી અને કહેતી કે “એક સ્ત્રીએ પોતાનાં ખાવંદ ને રાહ રાખવા જરા દુખખી ખમવું જોઈએ.” તે વખત પછે આ જરીઆંતમાં અતીઘણો સુધારો થયો એ અને આજનાં વખતનાં હાર ખચીત બેસુલા થઈ પડીઆછે.

પરશીઆની વીધવા રાંણી પાછે એક મોતીની માલાએ જે એક નવાઈ સરખી રીતે ખનેલીએ. તે નાં લગનને દાહાડે તેનાં વરે તેને એક મોતી લેટ કીધું હતું અને તે પછે હાગણુની ઈઆદગારીમાં દર વરસે તેજ જાતનું એક એક મોતી આપતો ગએઓ. એમ કરતાં ઘણે વરસે આ મોતીની મોટી સંખીઆ થઈ પડી અને તેથી તેની માલા ખનાવવી પડી, જે માલા રાંણીને પરણીઆને કેટલાં વરસ થએઆં તે કહી આપતી હતી.

ફરાંસમાં હારનાં રવઈઆ ઊપરથી એક મોતી ખનાવ ખતીઆછે. તાંડાં એવો સરેસતોએ કે જા રાએ પરણે તારે લોષો પોત પોતામાં ઊઘરાંણું કરીને તેની રાંણીને કાંઈ જણાવ લેટ આપે. એ પરમાં જો જારે હાલનો સેહનસાહ પરણીઆ તારે તેની રાંણી ઈજીલનીને હીરાનો એક હાર લેટ આપવા સને ૧૮૫૩ માં લોષોએ ૬૦૦૦૦૦ ફરાંકની રકમ લારી. પણ રાંણીએ તે હાર લેવાને નાં પાડી, અને એવી ખાલેશ દેખાડી કે એ રકમથી ગરીબ છેકરીઓ ને માટે એક નીશાલ સધાપવી. તે નીશાલ સને ૧૮૫૭ માં ચાલુ થવા પછે આજે તેનું કાંમ વધી ગએછે અને તે મધે ૪૦૦ ગરીબ છેકરીઓ ઊંચી કલવણી લીએછે.

તરસ નામનું જાનવર.

આ એક શાડી ખાનારું ચોપણું જાનવરએ. તેને કેટલાકો કુતરખરીઊં કહેછે. કદમાં તે મોટા કુતરા કરતાં જરા ઊંચું અને વડું નેટલું હોએછે, તથા તેનાં અને કુતરાનાં આકારમાં ફરક થોડોજ હોએછે. તેનાં આગલા પગ પાછલા બે પગ કરતાં ઊંચા હોએછે, તેની જાલ ઘણી ખભરાએલી, આંખ બા

હર નીકલેલી તથા કાંન લાંબા હોએછે. તેનાં દાંત ઘણાં કુવતમંદએ. શખત હાડકાંઆને તે સેજમાં લાંબા નાંખેછે તથા તે ગલી જએછે. તરસ ઘણાં કડુર અને હડીલાં હોએછે. કીલોવીઅર નાંમનો વીદવાં લખી ગએઓએ કે આરખ લોષોમાં એ જાનવરને જે નાંમ આપેછે તેનો અરથ હા કરવી એવો થાએછે. જાંણીતો કરનલ સાઈકસ કહેછે કે એને “તરસ” નાંમ દખણીઆએ આપેછે.

તરસ પોતાનાં કુવતમંદ મોઢાડાંમાં ભારી પરાંણીઆને ઊંચકી લઈ જઈ શકેછે. એનો હવાલ એક કરનલ કીડાંમ આપી ગએઓએ. એક પછે એક બે ગધેરાંઆને ઊંચકી ગએઆં તેણે જોએલાં, અને તે ઊપરાંત તેનાં ઘણાંક શેકારી જનાવરો તરસ ના હામલા આગલ હરેલાએ. તેઓ ઘણું કરીને જાણીઆમાં રહેછે અને રાતને વખત શેકર તરસ ની કલે, જે વેલાએ જો કોઈનાથી દરવાજો ઊંઘાડો રહ્યોતો તેમાં દાખલ થઈ જે જાનવર પેહલું મલી ઊં તેને ઊંચકી જએછે. તરસ માંણસ ઊપર હા મલો કરવાની દાતી રાખવું નથી પણ ખચાંઆને ઘસડી લઈ જવાનાં દાખલા નોધાએલાએ. થોડ ખણી કહાડીને તેમાંનાં મુદાંઆને પણ એ જાનવર કેટલીક વાર ખરાખ કરેછે. તે પોતા કરતાં વધારે કુવતમંદ પરાંણી સાથ કોઈવાર લડવા ઊતરેછે. દખણ આફ્રીકામાં ફરી આવેલો એક ઇંગરેજ જણાવેછે કે તે તરસ તરસે આસરે ૪૦ ખયાં ઊંચકી લઈ ગએઆં તેણે સાંભલીઆં હતાં.

તરસ બે તરણ જાતના આવેછે. એક જાતનું તરસ જે આફ્રીકામાં ઘણું મલી આવેછે તેનાં શરીર ઊપર રંગત છાંટ હોએછે. તે ઇરાંણ, તરકી, આરખ સતાંન ઈતીઆદી કાસતાંઆમાં મલી આવેછે. આરખાને વીજો એવું કહેવાએછે કે તેઓ આ પરાંણીને મા

રી નાખવા પછે તેનું શેકુ ધુપાવી રાખેછે, કેમકે તેને વીશે તેઓમાં ઘણું વેહેમછે. કેટલાકો તરસને માટે નહીં માંનવાન્તેગ વાતો લખી ગએઆછે. જેમકે “તેઓ કોઈવાર ભરવાણેને લલચાવા તથા પોતાની તરસ ખેંચવા માંગુસનાં જેવો સાધ કાઢાડેછે,” ઈતીઆદી. પણ આવા વાતોને હાલનાં વખતમાં હસીન્દા હાકવામાં આવેછે. તરસનો અવાજ મોટો અને લગાર ધાસતી ભરેલોછે અને મોપમાં જણાવરો તે સાધ સાંભલીનેજ છવ્વ લઈ નાંહાંરેછે.

તરસ માણસથી પાણી શકાય એવું કેટલાકોનું મતછે. એ લગાર અચરત સરખી બીનાછે. એક મીઠા બેનેર એક ચોકસ તરસનો હેવાલ આપેછે, જે પોતાના ઘણી સાથ ઘણું હલીમલીને રહેલું હતું. કરનલ સાઈફસ કહે છે કે દખણીઓ તરસને કુતરાંની માફજ પાવેછે તથા બીજા મુસાફરો એવા દાખલા આપેછે કે જેમાં તરસ ઘરની નેગેડખાંની રાખવાને કાંચે લાગું હતું. તરસ એક સમજી અને જાણુચેત પરાંણીછે. તે માદાં પરાંણી જાને જાણું છેકું નથી પણ ફરખે પરાંણીજાનો વધારે ભખા કરેછે. દખણ આફ્રીકામાં તેની ટપછપની ખારીક તપાસ રાખતાં એવો સાર નીકલીઓછે કે તરસ પેહેલાં પોતાના સેકારને ધુરકીને જુવેછે, કે તે હી મતવાન કે હીચકાડું છે તે માલમ પડી આવે—જો તે હીચકાડું હોએતો નાહાસી જાએછે. જે જાનવર બી હીને નાહાસે તેની પછવાડે તરસ વધારે દોરેછે, તેને પોતાના જીવનો એટલો સંભાલ લેવા ગએછે કે જેથીબી તેને ગુસ્સાન પોંચેવાની ધાસતી તે પરાંણી ઈઆ વસતુથી તે પોતાની પીક ફેરવેછે. જેમકે કેટલાંક જંગલોમાં શેકારીઓ તેના રસતા ઊપર દોરકાં નાખેછે અને તેને છેડેથી એવી રીતે પીસાયેલ ખાંધેછે કે જો તરસ તે દોરકું હીલવેતો પીસાયેલની ગોલી તેને આખા દ લાગે. પણ આ તલાવતની તરસને અજમાએસથી સમજ આવેલી કેહવાએછે. દોરકું ઈઆ એવી ચીજો ને જોઈનેજ તે ખીરેછે, માટે જારે તેને ખદે જાહુડોની દાંખલી ઈઆ એવી ખીજ ચીજ જે તરસ ખાધામાં લીએછે તેની મારફતે જો ઊપલી ઈઝિકતી કીધી હોએતો શેકારીઓ ફતેહ પાંચે.

સેતરંજની રમત.

૩.

સેતરંજની રમતમાં જુદી જુદી હીલચાલ વીશે જુદાં જુદાં નાંખેછે. તેમની હુક સમજ આપીએ છઈએ.

કોઈ વખતે જારે સાંમાં વાલાનું મોહાડું બીજાં કોઈ મોહારાંનાં “જોર” એટલે ટેકા અથવા આધારમાં હોએ તારે તેને મારી શકાવું નથી.

કોઈવાર એક મોહાડું “મસત” થાએછે, જારે સાંમી બોરદુવાલાનું દરેક મોહાડું મરેછે અને માતર છેલ્લે એકજ રહી જાએછે તારે તેને “મસત” મોહાડું કહેછે, એટલે તેને એવો હુક મલેછે કે જેથી તેને દએઆને ખાતર સાંમેવાલો મારે નહીં, પણ તે જેથી મોહાડું તેના હાતમાં આવીશું તે સરવેને મારી શકેછે. એટલા માટે જનતાં સુધી વલ્લર ઈઆ હાથી સરખાં મોહારાંને “મસત” થવા દેવું નહીં જોઈએ, કેમકે તેઓને ચાલવાના ઘણા રસતા હોવાથી તેઓ ઘણા મોહારાંને મારી શકેછે, પણ ઊંર જો “મસત” થાએતો તેની ધાસતી રેહતી નથી, કેમકે તેને ચાલવાનો માતર એકજ પાટો હોએછે અને સાંમીવાલો તે પાટથી જો દુર રહેતો ખસ.

મસત મોહારાંને જારે મારવામાં આવે તારે “જુરદી” એટલે દાવનું સેવટ આવેછે. એ સેવટ સ ઊંચી નજીવુંછે. એમાં હાર કે જીતીત જાજ નથી, માટે જાંહુસુધી એક રમનારનો દાવ જોરાવર હોએ તોહાંસુધી તે જુરદી કરતો નથી, કેમકે દાવનું વધારે સારી રીતે તેને સેવટ લાવવું ઘટેછે.

“જુરદી” કરતાં વધારે સાડું સેવટ “માહાત”છે. પણ માહાતની સમજ આપવા અગાડી “જોએ” બોલ જાણવો ઘટેછે. “જોએ” એખલા પાદશાહનેજ લાગે છે અને જે ઘરમાં પાદશાહ હોએ તેની આગલ સાંમી બોરદુન કોઈ મોહાડું એવી રીતે ખેડે કે જેથી તે પાદશાહનું જે આગલ ઘર હતું તે આ મોહારાંનું ઘર થઈ પડે તારે પાદશાહને “જોએ” લાગી એમ કેહવાએ.

માટે ગુરત “નાં શેએ” કરવી જોઈએ, ઈઆને તે “જોએ” અથવા સાંમેના મોહારાંનો જટી ઊતાર લે જોઈએ. “ના શેએ” કરવાના બે ઊપાએછે, તેમાં નો પેહેલો એક પાદશાહને તે ઘરમાંથી ખીસાડવો ઈઆ બીજો એક કોઈ નવું મોહાડું ને પાદશાહના ત

થા “શેઝો” આપનાર મોહારાનાં ઘરની વચ્ચે લાવીને તે “શેઝો” બંધ કરવી.

પણ બારે “નાં શેઝો” ખીલકુલ થઈ શકે નહીં તારે “માહાત” થયેલી કેહેવાય અને ઘવનું જીરૂદી ક રતાં વધારે સારૂ શેવટ આવેછે.

રમુજે કુરસાત.

૧. મારો પેહેલા મોલ એક જાહાડના બીઆછે, જે ઘણી બાંનુએને ખાવાના કામમાં આવેછે, મારો બીબિ એક જાહાડછે જેના છાએએ દરેક નળ પસંદ કરેછે, મારો આખો મોલ એક એવું કામછે જેમા દરએક સીને મેહેનત પડેછે.

૨. હું નંગલે નંગલ કરનારું છઉં અને લોકો મ ને કાડી ખાનારું પરાંણી કેહેછે. પણ વલી હું તમારો ખાં થો ઉપર મેથું છઉં, તમારાં બીજાનાં ઉપર આખી રાત પ ડી રહું છઉં, અને તમારા વરસાબએની સાથે માણું છઉં

સવાલોનાં જવાબ.

(જુથો ગમ્મા આકના સવાલો)

૧. મ અખેર.

૨. પરથમ પેલાં આંધરામાં માંમડાની કાપેલી બી પને આખી ખોસીને હેઠે આરપાર કાહુડો, જે પછે બટનો ઘણા સેહલાઈથી નીકળી શકશે.

૩. ઉલટાવેલા શબ્દો—૧ જમશેદી નમ્મોરોજ, ૨ વરીઆરીદાંનાં, ૩ સરકારી મોદી, ૪ મુરીઅ ગંડલ

પરચુરણ બાબદો.

ગટાપરચાતી જીબ—જેમ દરદીએને ભાગેલા પ અને બદલે લાકડાનો પગ મેલી આપવામાં આવેછે તેમ જ બનાં દરદીએને તેમની જીબ કાહાડી નાંખી તેને બદલે બી જ જીબ મેલી આપવાની ઇફકતી ફરોનસમાં માણુ થઈછે. તે નવી જીબથી મેલાયેછે તથા ખવાયેછે.

એક રોતરંજનો ખેલાડી—વેલાતનાં એક ચોખા નીઆમાં એક નાંખીઆ મધરાજ ખેલાડીનું મેઆંન કીધુ છે. તે આસરે ૫૦ વરસની ઉમરનોછે. તે રમતી વખતે આંખે પાટા બાંધેછે, અને પછે એકજ વખતે તરણ નળ સા થ તરણ જીહા જીહા દાવ રમેછે તથા વલી જીહીતેછે. તે સાથે તેજ વખતે એક ચોખા શખસ સાથ ગંજો રમેછે. વલી જરે એ દાવ માલતા હોએ તારેજ તે ચાર આકડા નાં ગુનાકરનાં હીસાબ મનમાં ને મનમાં કરીને ખરેખરા કેહેછે, એક વાકીઆનાં એક સો શબ્દો આંક મેલી તેને ઉ લટ પાલટ કેહેવામાં આવેછે અને તે મનમાને મનમાં આ

ક પરમાણે શખસે મોઢવી આપુ વાકીઆ કહી શકેછે. વ લી ઉપલી રમતનાંજ વખતમાં એક ઘાટ ઉપર એક માંખસે કેટલીવાર હાથ લગાડીએ તે પછુ તે કહી શકેછે, તેની ઉ પર નખાતા કાંકડાએને તે ગણેછે અને દાવ પુરા થવા પ છે તેટલાજ અરસામાં જોડેલી એક કવીતાને તે ગાઈ જાયે છે. ખચીત આટલા બધાં કાંમ એકજ વખતે કરવા માટે રાખસી ઇઆદાસત જોઈએ.

નવાઈ સરખું મલણ—અમેરીકન દખણ રાજવા લાએનાં ટસકેલોસા નામનાં શેહેરમા વેપાર વનજમાં સી કા અને નોરોને બદલે ચોરાનાં કાટલાં માલેછે અને તેનાં અવેજમાં સરવે ખરીદીએ થાયેછે.

લાંખી ઊંમર—આસટરીઅન સરકારનો એક જ ઈફ સોલજર હાલ ૧૧૩ વરસની ઉમરમા હુઈઆતછે. તે છે અલબત્ત સરકારની લાખી મુદત સુધી માકરી કીધા બા દ ૩૦ વરસ થયેઆં તેણે પેનશન લીધુછે, અને તે પોતા ની નઈકી છતાં મેટલોતો તંદરોસતછે કે હમણા ઇજીપ મા માલતી લડાઈ મધે ભાગ લેવાની તેની જીની પલટણ જે મધેના તેના વખતના માણસોતો મરી ગયેઆંછે, તે જરે રવાને થઈ તારે તેની સાથે પોતે પણ લડાઈના મેદાનમાં જ વાનો તેને વીચાર કીધો હતો. અલબત્તાં ૧૧૩ વરસની ઉમરે તે લડી શકતે નહીં, પણ પોતાની પલટણને લડતાં મેવાની તેને ખાહેશ હતી. આ વીચાર તેને પછવાડેથી ફેરવેલો પડીએ હતો

અચરત સરખી ખીના—આએર ખાતેની એક સી બજારમાથી પટેરા વેચાતા લાવીને કાપવા મેડી, તેવા મા એક પટેરા છોલીને કાપતાં તેમાંથી સુનાની એક વીટી નીકળે આવી. તે પટેરા કાપવાની અગાઉ તદન આખો હતો અને તેખી તેમાં વીટી ગઈ શી રીતે એ સવાલ ઉપર બહુ ગુચવારો થયેઆંછે. એવું ધારવામાં આવેછે કે જાં હાં એ પટેરા ઉગીઆ હશે તાંહાની જમીનમાં એ વીટી અસલથી એવી રીતે આવી ગઈ હશે કે જેથી પટેરા જમી ન ઉપર કુટી નીકળતાં વીટી તેમાં ઉપર ચહડી આવી હશે

દાઠી—મરદોને દાઠી રાખવાની કોઈવાર ભલામણ કરવામાં આવેછે કારણ કે છાતીના અને ગલાના દરદીએ ને દાઠી સરદી થતા અટકાયેછે. કેહેછે કે દાઠી એક વરસ માં સાડા છ ઈંચ સુધી ઘણું કરીને વધેછે પણ એજ વધ તાં વધતાં કેટલીક દાઠીએ અચરત સરખી રીતે લાંબી થા એછે. હાનસ સટેનીઅન નાંમનાં એક જરખન દરબારી વીંચો એવું કેહેવાયેછે કે તેની દાઠી તેનાં પગ સાથ ચોલા તી હતી અને તેથી દાદરો ઉપર ચડતી વખતે જેમ પાર સીએ જાંમાં હાથમાં ધરીને ચહડેછે તેમ તે દાઠીને ખાંધ ઉપર નાંખીને ચહડતો હતો. પણ એક વખત તેમ કર વાને તે લુલી ગયેઆં, જેથી તેને દાઠીની આંટી લાગી અને તે એવો કુટી પડીએ કે મરણ પાંખીઆ.

મોઢોડું જોવાના ઓરતા—વેસટ નાંખનાં એક નાંખીયા ચીતારાને વીશે એવું કહેવાએ છે તેને તેનાં ન નમ પછે ૫૦ વરસ રહીને તેનાં આપે નવરે નવર જેએ એ હતા. જરે વેસટની વખત તેની માને મહીનાં હતા, તારે તેના આપ વ્યમેરીકા ગમેએ, જે પછે વેસટ નન ત્રીએ. તારપછે પચાસ વરસે તેના આપ પાછો ઈંગ્લંડ આવી શકીએ અને પોતાના દીકરા જરે ઘરે ધવા આ વીએ તારે તે આપે પોતાનાં તે દીકરાને પહેલ વેહેલે જેએ એ હતા !

રાખઈ નાઈટ.

(ગરબી.) †

મિત્ર હિંદતણે એક જાપ, છોડી આજરે,
તેની કીર્તી ગાવી સાર, બેનો છાજરે. ૧
જેનું નામ રૂડું કહેવાય, રાખઈ નાઈટ કરી,
જેનું ઠામ તો ઈંગ્લંડ હોય, જાત ઈંગ્લીશ ખરી. ૨
હતા આધીપતી તે એક, પત્રક મોરંખાને,
" ટાઈમ્સ આફ ઈંગ્લંડ " તણે, વેરી મોરંખાને. ૩
હતા પદમારથનો ધુત્ર, સામે સતવતો;
હતા સંપતણે સિરદાર, શુભિનન શુભવતો. ૪
હતા દેશીએનો દોસ્ત ખરો, નહીં સ્વાર્થ તણે,
હતા ઈંગ્લીશોનો ઈસ્ટ, મિત્ર સ્વતંત્ર ઘણો. ૫
જવ ઊડી હતી એક આગ, જારી લખકારી,
આ જરેત ખડની માહ્ય અતીશય કુખ્ય કારી. ૬

શન જુગિરિ પાંડવ વાર, પાંડવ માસેરે,
દિન ક્રૂદતણે તે બેન, લુલ્લો નવ જાણેરે ૭
આ પુત્ર્ય જુગિનાં બેન, લીલાં ને પીલાં,
થઈ ગયાં હતાં તે લાલ, સિરે કાળાં રીલાં ૮
આ પુત્ર્ય જુગિની નવ, પવિત્ર નીરતણી,
નિરોધિ રગતથી વહી, રૂઢાં પીસે ઘણી. ૯
એવે સમે હશે કઈ વાંક, બને પાસના,
પણ મંડ્યા કાડવા સર્વ, સરવળન દેસીનો. ૧૦
નિજ વીવેક મેલી પુક, જુધીને છોડી,
લઈ ગર્વતણે મન જોશ, કુ જુધી ઝટ જોડી. ૧૧
વધા સર્વ દેશિ છે જુક, કાકર ને મોટા !
સુનિ, લુણ હરાંમી, ચોર, દગલબાને મોટા ! ૧૨
કરે કસી લલાંમણ એજ, દંતો પીસીને,
જટ મારો પરીને ઠાર, સરવ જન દેશીને. ૧૩
સમે એવે સુનો સા બેન, "રાખઈ નાઈટ" કહે;
પરિ સત્યનો સુરો હોય, એકલ હોલો જુરો. ૧૪
કહે સરવ વાત છે જુક, સ્વારથને ધરની,
નથી સર્વ દેશીની એજ, એવી જુડી ધરણી. ૧૫

† ને ને અક્ષરો કાળા અને મોરંખા તે તે જાણે તાલ પડે. એકરી લીડીયા તણ તણ તાલી પડે

છે ઘણા ઘણા કંઈ આજ, ક્રીટિશનાં બહાલ;
ઝરિ મારે હજારે લાખ, બદમાશી કાલ. ૧૬
કરે જીન કેશાની સર્વ, ક્રીટિશ નામ જાણ; ૧૭
કઈ નર નારીને બાલ, વસે (જે) આ ઠામ જાણ. ૧૮
જ્યારે વિવેક કારે તોલ, ધણે (જે) બે વાતોને;
સ્વાર્થએએ ખાધે માર, કલમની લાતોને. ૧૯
કરિ નિયાં તાખ ને નેણ, પડ્યા જુણે જુધિને;
પછિ સતવતો આ "નાઈટ", જો સત જશ લઈને. ૨૦
એજ લડોષ સદા એ "નાઈટ" સત્યને મારે રે;
છે પડ્યા ઘણીવાર હેઠ, કપટને કારેરે. ૨૦
તોય હજારો નથી એ શુર, હિતતના પુરોરે;
જે કે ધણેજ નિજના અર્થ, તણે બહુ ચુરોરે. ૨૧
સંપ રાપ પ્રજાનો એક, કેવો સુખધારો;
સમજ એ કાલે "નાઈટ", જન લેતો ભારી. ૨૨
જે સદા દેશી ઈંગરેજ, રહે સંપ સંધીને,
તો સુખ્યા બંને ધાય, રહે બહુ જંધીને. ૨૩
એ નેમ ધરી તે નીત, હતા લડતો ભારી;
ન્યાં જોએ જઈ અન્યાય, શિખામણ દે સારી. ૨૪
નિજ બને હાથ, બે કાન, ને બે આંખોને;
નિત રાખી સરખાં શુધ, આપ દિધ લાખોને. ૨૫
બેનો એવો રૂઠો ને નર, નીરપક્ષપાટ ઘણો;
બેનો એવો જો ને મીત્ર હિંદસ્થાન તણો. ૨૬
તેની કીર્તી ગાળે નીત, હરખ મન બહુ લાવી,
તેને દેને મોરંખા માન, સદા થઈ સત લાવી. ૨૭
નિત ગાળે ગરબી આપ, સો બેનો સંગે;
કહે નાનાભાઈ એજ, રમે નીતી રંગે. ૨૮

સવાદીશટ પકવાંનો, ઈતીઆદી.

દુધનો લેખનેડ—પાણી રતલ ખાણને એક પેટ ઊકલતા પાં
ણીયા પીગલાવવી અને તેના પા પેટ લીંબુનો રસ તથા પા પેટ
શેરીપાઈન નાખે. તાર પછે તે મધે પાણી પેટ કંકુ દુધ જીને
રી તે ચરવે ચેલવણીને ચારીપેટ દોડાવવી અને પછે ચાણાનાં ગા
લી કાણાવવી

દુધની લુકી—ચુસારીમાં ઈંચા બીજે વખતે જરે તાણું
દુધ જલી આપે નહીં તારે એની ગરજ મારવાનો એક જોએ કી
ધેલો છે, જેથી દુધને સુકવીને ખાદલીમાં ભરી શકાય તથા જરે જો
છએ તારે તેને પાણી સાથે ચેલવીને પીવાઈ શકાય. એ રીત ની
જે સુખજી—૨ પેટ દુધને ૧ અંજીસ પાણી સાથે ચેલવી નાખ
તે પછે તેને સુકા જોરે ચેલી ધીમે ધીમે ગરમી આપતા જ
અને તેરેલા બધા વખત સુધી તેને કાલવીઆ કરવું જરે તે
ખાનો પાણી ભાગ વરાલ થઈ જોડી જએ તારે ૧ રતલ ખાંડ લઈ
આસતે આસતે તેના નાખવી અને ચારીપેટ કાલવતા જુડ ખાં
ડ જોડવી તે ચેલણીમાં બરાબર લેલાવા પછે સુકા જોરથી તેને
જોતારીને મોઢોલી રાખીએ. નાખવી અને જોડી જોરે સુકાવા
ચેલવી તે સુકાઈને કાણ થવા ખાદ તેની લુકી કરવી અને બન
તા સુધી કાચના પુચની ખાદલીમાં ચારી રીતે તેને ભરી રાખવી.
આદે ઈંચા કાણના એક કપના એકાની બે અચા લુકી દુધની
ગરજ ચારે.

સ્રી યોધ.

પુસ્તક ૮ મું.

એએ ૧૮૬૪

આંક ૫ જો.

કલ્યાણોર કબીલાઓ,

અથવા

લગણમાં વધણ—રંગમાં ભંગ.

એક વારતા †

પરકરણ પેહલું.

અદખાઈ દખાઈ.

કલ્યાણો—કલ્યાણો—નાંપાક કલ્યાણો !

રાત અને દીન, “ સાંઝ અને બાંઝ ” નેહસત કદમ નો કલ્યાણોન જોવામાં આવે, શેરુર અને સુખા ઘર અને ગાંઝ યુરા કંકાસથી કકરો. શેઠ અને આકર, બાઈ અને ભાંડું, પાર અને પડોશી સહ કલ્યાણાંઝ ચરી રહે

કુકમાં સીરાન શેરેર મધે ને વખતને માટે હમે લ ખીએ છધમે તે વખતે તમે જાંહાં જુવો તાંહાં જાંહુ લ ડાઈ અને કલ્યાણોન આંખે આવેજે.

તેનું કારણ શું ?

પઈસા, પઈસા તે કલ્યાણાનું કારણ હતું એમ ને કહીએતો કદામ ખોટું નહીં કેહેવાએ. પઈસાને માટે તે કલ્યાણે આવતો હતો, પઈસા વાલાઓમાં તે કલ્યાણાનાં બી રોપાએઆં હતાં અને પઈસાને જિરે તે કલ્યાણાનું જોસ વધીઈ હતું.

શીઆંઝ અને શીઆવખશ શીરાનનાં બે નાંખીયા અખીરો હતા તેઓ પઈસે પુર અને મોટી સતા ધરાવનારા હતા. પણ દલગીરી ભરેલું એછે કે જેમ વારેવાર આપણ હી આં નોંધએ છધમે તેમ તેઓમાં તે પઈસાને ખાતર એકેક વએ અદખાઈ દખાઈ હતી. એક વીચારતો કે મારી દોલત વધારેછે અને બીએ તેનાં કરતાં ઝાતબરમાં ખપવા ભંગ તો હતા. એક ને મોટી ઈમારત ખરીદ કરતો તો બીએ મોટો મેહેલ હેવા દોડતો. એક ને એક ધરમ કરતો તો બીએ તેથી સરસ ધરમ કરવા જતો હતો. એક ને

ચાર થોડાની ગાડીમા કરતો તો બીએ તેની થોડાસે પોતા ની ગાડીને છ થોડા જોતરતો હતો. એક ને જીઆકત આપતો તો બીએ મોટા નામનાં નોતરાં કાહાડતો હતો.

પણ એટલીજ મહડા મહડી કરીને તેઓ બેસી રહે આ નહી. વાત ઉપરથી લાત ઉપર, જાંઘરાજ ઉપરથી હાથ દરાજ ઉપર તેઓ આવતા હતા. સીઆંઝ અને શીઆવખશ પોતેજ પોત પોતા વએ કલ્યાણો રાખતા નહી હતા પણ એકની બાએડી બીજની બાએડી સાથે, એકનું કુટુંબ બીજનાં કુટુંબ સાથે, એકનાં આકર નકરો અને બુ સાંખતીઆ, બીજનાં આકરો તથા પાર પડોશીઓ સાથે પો ત પોતાના શેઠ અને સુરખીઓની અવતને ખાતર કલ્યાણો કરતા હતા. આ બેહુ અખીરો પોત પોતાનાં તરફ વધતાં લોકોને ખેંચતા હતા, અને એ રીતે શેરેરની વસ તીના મોટો ભાગ એક ઈઆ બીજની મોરડ થવાથી રસ તે રસતે તેઓ છોડતી સોધીને મારામારીને માટે બાંહે થ હડાવતા હતા.

અને વધી તે મારામારીથી કાંઈ નાહાંની નહી થ તી હતી. લાત ચુકીએ સાથ તેઓ હુધીઆરો ઉપર જતા હતા, અને ઘડીની વચમાં ખુનાંખરકી મલાવી સિરાનનાં ઘોલી રસતાઓ ઉપર રાતાં રગતની રેલ મલાવતા હતા. દર રોજ માર પકડની જુઓ પડતી હતી અને દર રોજ થોડા કે ઘણાં નજી કેદ પકડાઈને પાદશાહા નખરોદની દર બારમાં સજા પાંખતા હતા પણ આંહીગમથી દંડ થએ એ કે પેલીગમથી તેનું નાણું ચુકવી આપવામાં આવતું અને પેલા રખતા પંચીએ નાચતા અને કુંડતા પાછા મે દાંન પડતા હતા

વારેડીએ પાદશાહા નખરોદને પોતાને કલ્યાણાની નગાઓમાં આવવું પડતું હતું. તે આવીને સઘાએને કુખ થયરાવતો હતો, પણ તેની અસર તેટલોજવાર રહેતી હતી. તેણે પીક મરડી કે લડાઈ અને મારામારી પાછી માલતી હતી. સીઆંઝ અને શીઆવખશ વએની અ દખાઈ પાદશાહાને સારી પદે દખાઈ હતી માટે તેઓ ઉપ રથી તેણે તદન મન ઉતારો કીધો હતો અને પોતાની દર બારમાંથી રદ ખાતલ કીધા હતા.

પણ તેની તેઓને કાંઈ દરકાર હતી ? તેઓ પાદશા હા ઉપર કાંઈ બેસી રહેઆ નહી હતા. તેઓને પાદશાહા કાંઈ પુરું પાડતો નહી હતો અને તેથી કરીને તેઓની આ દખાઈતી અદખાઈ તથા વેરને અટકાવાનાં પાદશાહા

† આ વારતાનો પાએએ શુર શેકશપીઅરતા એક ઘણા અસરકારક નાટક ઉપરથી રચવાના આવીએછે

નાં ડર કરતાં કાંઈ બીજા વધારે સારા ઉપાયોએની અગત હતી.

પરકરણ બીજું. એકપુરી દીકરી.

તે ઉપાયે પાદશાહી નજરોદથી નહીં લેવાઈ શકાયે આ પછુ શું પેલા સરવે પાદશાહીએનાં પાદશાહી પરમે સવરથીથી તેમ નહીં અને ! તે મોટો ખાવંદ શું આ પર માંછે પોતાના પેદા કરેલા બંદાએને પોત પોતામાં અડકી અરવા દીએ અને તેઓને અટકાવાના મારગો તેઓને મારે જોવા નહીં મેલે ! અથવા જેઓએ તેનાં પવીતર કર માંનો તોડી એક એક તરફની પોતાની કરન બજાવવાને બદલે અંદર અને વેર લઈ બેસે તથા એક એકને પાંચેમાલ કરવાની વેતરણમાં કરે તેઓને શું સજા નહીં થાયે ? નાં એમ અને નહીં.

દેખીપુછે કે જરે માંખુસ આલસુ હોએછે તારે તેને ઘણી બધી, ફેરો ઇચ્છા મસતી સુલ પહેછે પછુ જરે તે તું મંદ રોકએલું રહેછે, તથા તેથી જરે તેને બીજા બા બધે ઉપર વીચાર કરવાની જોગવાઈ અનેછે તારે ઉપલી કું જરો અને મારામારીમાં તે પોતાનીમેલે ઓછુ ધેઆંન આપેછે, તેમજ આ બંને છુલ અમીરોને પાછલા વખત માં એવી રોકાણુ આવી કે દુશમનો ઉપરાત બીજા બાબદે તેઓનાં મંદ રોકવા માંડીયાં.

પરમ સીઆવખશનો દાખર પકડીએ. તે ઉમરે નજીક અને કાઠીએ નાતવાંન થવા આવી એછે. અને તોથી નેકે તે પોતાના કરતા દુશમન શી આમક તરફનાં વેરને લુલી ગમેએ નહીં હોતો, તોપણ પ છવાડેથી તેનું તે તરફ લખમ જરા એછું થયેઈ ખરૂં, કે મકે તેની જવાંન દીકરીનો અંદરો તેને મુખીઅ અડમ છુ ધઈ પડી.

આ દીકરીનું નામ તેહેમીનાં કરીને હતું. તે તેની એકની એક દીકરી અને સરવેમાં હઈઆત કરનંદ હતું મારે તેને ખરા લાડથી ઉચારી હતી અને ખરા પીઆરથી ચાહી હતી.

તેહેમીનાં તે સરવે પીઆર અને લાડને લાએકબી હતી. તેની ઉમર માંતર પંદર વરસની જવાંન હતી, પણ થયો સારો ઉપરબાવ હોવાથી તેનું કદ મોટી ઉમરે પુ ગેલી એરાત સરખું લાગતું હતું. તે જોખનાં બાહારમાં ખીલતી એક કહી સરખી લાગતી હતી, જેની સરવે સો ભામાં તેની ખુબસૂરતી, તેનો દેખાવ, ઘાટ ઘટમ અને બીડી બોલીથી મેહલ વધારો થયેએ હોતો, તે સદા ગમ બીર, સવભાવી અને વીચારમંદ હતી, જે તેનાં મોહો લાં કપાલ તથા જહલકતી આંખોનાં પલકારા ઉપરથી ન છાંતુ હતું, અને તોપણ ઉદાર દીલની તથા હુશયુષી સવ ભાવની હતી, જેની નીચાંણુ ખુશ મેહેરાથી ઉંઘડતા અને વારેવાર દેખાતા પરવાલા સરખા દાંત અને નાંજ તથા નખરાં મેલે હતી.

એક ગમથી આ છોકરીનો નજીક આપ પોતાના દુશ મન સીઆમકની ખટપટમાં પડેલો હોતો અને બીજા ગમ

થી તેની છોકરીના હાથને મારે એક પછે એક માંગણીએ થવાથી તેને કંટાળે ઉપજતો હતો. પણ એવાં માંગાંની સામે તે કાંઈમુધી આડા કાંન કરે ? પોતાની જવાંન બેટીને કાંઈમુધી તે નાંખીમેલે ? એ સવાલો તેનાં મંદમાં ઉતપં ત થયેઆ. તે સાથે વલી પોતાના મોહાત અગાઉ છોકરીને પરણાંદ એવી તેની ઉમેદ હતી અને તે વારેવાર મન સે બોલતો હોતો કે “મારે મનને ભાવતો જમાઈ હું” પસંદ કરીને લેવસ.”

અરે છુલ ! કાંઈ તું પરણવાનો હોતો કે તે તારી જવાન દીકરીને નહીં પણ તારે પોતાને મન ગમતો જમાઈ લેવાનો આવો ખેઆલ કીધો ! પણ નહીં ધરડા માણસો કોઈવાર કાંડાના ધણી હોએછે અને શીઆવખશને એકાએક ઉપલોભ કાંડો આવી ભરાએએ, તથા વલી તે એટલો બધો કે એની એંટમાને એંટમાં તે સીઆમક સાથની કુશમેતીનેબી લુલી ગમેએ અને કલ્યાણનું કાંમ તેણે પોતાનાં માંખુસો ઉપરન રાખીઈ.

શીઆવખશનો મંદને આ રીતે ફેરવનાર એક શાહાપુર નાંમનો જવાંન ખરદ હતો. તેણે તેહેમીનાં સાથ નેકા પાડવાનું માંગણું મોકલીઈ અને તે ઉપરાંત શીઆવખશની મુલાકાત કરી પોતાની અમરન જહેર કીધી.

શાહાપુર પતલો, ગીધો અને શુંદર દેખાવનો હતો. પણ તેને ખાતર કાંઈ શીઆવખશો તેને જામે પસંદ કીધો નહીં. તેમજ વલી શાહાપુર મોહલો, મીજાજ અને નખલો હતો તેની પણ તેહેમીનાંનાં બાપે દરકાર કીધી નહીં. તેની બધી દરકાર રૂપની હતી. શાહાપુર પછેલા વાલો, અને પૂંછ ધરાવનાર હતો. તેનો બાપ મોટો કરોડ પતી ઉમરાવ હતો, અને જરે તે ખરે તારે તેનાં બાગ બગીચા અને મેહેલ તથા શીલકતો સઘલી તેહેમીનાંને સવાધીન થવાની આશા હતી. એ મુખીઅ કારણને લીધે છુલ શીઆવખશનું શાહાપુર ઉપર મંદ થયેઈ.

મારે શીઆવખશો શાહાપુરને ખતો લખસો આપી એ. તે બોલીએ કે “સાહેબ તમારાં પગલાં હમારે બાર છે કાંઈ હોએ ? તમારું નેક માંમતું સેવકે માથે અહા વીડેછે અને હું કચલ ધાઈ છઈ” કે શાહાપુરને મારો જમાઈ કરવાને હું પુશકલ ખંતી છઈ. હવે બધી વાત મારી વાહાલી દીકરીને હાથે, જેની જે મરજ થઈતા પછે તમારા નેકો સેવ વખતમા ધાઈ જશે. હું ઉમેદ રાખું છઈ કે મારી તેહેમીનાં પોતાના ભરધારને જોતી વખતે પોતાનાં બાપની આંખથી જોશે અને બાપની ખરજ તથા સસે.”

આ કોલથી શાહાપુરનો અલભતાં મોટા આંનંદમાં આવી ગમેએ. તેણે તેહેમીનાં સાથ આલખાણુ કરાવાની તેનાં બાપને અમર કીધી, જેનાં જવાબમાં શીઆવખશો કે હેઈ કે “આજે રાતનાં ત્રણ ઘરમાં એક મોટી જમાઈત છે, જેમા મેહલ અમીર ઉમરાવોને મેં નાતરેલાછે અને સાહેબને હું અમર કરું છઈ” કે મેહેરાબાંની કરીને તમેબી પધારવું. તાંહાં મારી પનોતી દીકરી તેહેમીનાં તમારી મુલાકાત કરશે અને તેની સાથ ગમે તેમ રાસતી બાંધવાને તમે મુખતીઆરછો.”

આ ખબરથી એસડી શાહાપુરનો હરખથી ગોચેઆ ઉડવા લાગો અને ધરથી ઉપર ઉભો રહી શકીઓ નહીં, કે મહે કુનીઆમાંની સઘથી શુદ્ધ નારનો ધણી ધવાની તેને પુરતી આશા આવી, માટે તે વેહેલો વેહેલો થર ગમેઓ અને રાતની છઆકતને વખતે પોતાની માથુક ઉપર સારી અસર કરવા માટે જોખ બને તેમ ભપકો તથા દમાં કરવાની તદ્દઆરીઓમાં તે પડીઓ.

બીજા હાથ ઉપર શીઆવખસ પોતે કાંઈ થોડો આં નંદ પામીઓ નહીં. તે વુરત શાહાપુરને છોડીને પોતાની બાએડી માહાબાંનું પાસે ગમેઓ અને તેને સઘલી હ કીકતથી વાફે કીધી. માહાબાંનું એ શીઆવખસની સર વે ગોઠવણને વલી વધારે પસંદ કીધી. તેના છવની મો ટાંમાં મોટી જાણે ઉમેદ એજ હતી કે મરવા અગાઉ દીકરી ના હુમસર લગણુ કરવાં અને એક માતખર ધણીની સાસુ ધવી. શીઆવખસની હોંસ એ હતી કે તેના કુચમન શીઆમકની થોહોસ ઉપર એ કાંમ તેની અગાઉ કરી લે યું અને સારીપદે હાથ કાહાડી ખરચ કરવો કે તેની હોલત કેટલી મોટીછે તે ગાંમનાં આશકારા થાએ.

પણ તેની છોકરી પોતે આ વાત બાહાલ રાખશે કે નહીં ?

શીઆવખસને એ વીશે પાટી મટપટ થઈ. માહા બાંનું ને ભડોસો હતો કે તેહીનીના ના પાડશે નહીં, તોખી શી આવખસે તેને સમજવા માટે તેહીનીનાની પાસે મોઢલી અ ને શીઆવખસ પોતે તે રાતની છઆકતની તદ્દઆરી કરવા લાગો.

તેહીનીના પોતાની સાહેલી આવાનની સાથે બેસીને વાત કરતી હતી તેવામાં તેની માએ સુલાકાત લીધી. આ વાંત તાહાં હાનર હતી એ તેહીનીનાની માને વધારે કીક થઈ ગમેઈ, કેમકે તે સાહેલી પણ માહાબાંનુંના સરખીજ વેહી હતી અને વલી તેહીનીનાને તેના ઉપર ઘણો ભ રૂસો હતો, માટે તે પણ શાહાપુરની પસંદગીને ટેકો આપશે એવી તેને આશા હતી.

આવાંને તેહીનીનાના અચપણથી તેને રમાડતી, પરા વતી અને સલાહા આપતી આવેલી હતી, પણ તે ધણી અગતાન, વેહી અને મશખેરી હતી. તે તેહીનીનાને એ રેલી માહાતી કે તેને રાજ રાખવા માટે તેહીનીનાના દર એક હોકમને બનતાં સુધી બજાલાવતી હતી.

અને હવે જરા માહાબાંનુંની તકાર સાંભલીએ.

માહાબાંનું—આવાંન મારી દીકરી હવે દાહાડીની થઈ કે નહીં, ટું થું ધારેછે વાઝ ?

આવાંન—દાહાડા ને મહીના થું કરેછો ? વરસના વરસ નીકલી ગમેઓ ને હજુર તેની ઉમર તમે દાહાડા થી ગણતાં દેખું કે ? મારી વાહાલી બાવાના બલારા જેવી વધીતો ગઈછે.

માહાબાંનું—આ એનું પંદરયું વરસ માલેછે નહીં વાઝ ?

આવાંન—જે પંદર વરસની એ નહીં હોએતો હું મારા પંદર દાંત તોડી પડાઉં, પણ મારા દાંતજ સુલે પા ચે. કેમ બાઈ તેહીનીના તમારું થું મતછે ? કોઈ જોવો રે જોવો. પાંચ વરસની વાત ઉપરતો ટેંગણ જરલી દીસ

તીતી, તે આજેતો ખંદરીમાં બયેછે. તેહીનીના ઇઆદછે, કેરપર મેસાડીને હું કેવી રીતના લઈ જતી હતી ?

તેહીનીના—હુદી આવાંન તે બધું અને ઇઆદછે. તુએ ખરેખર મારી નાદર શેવા બજાવીછે.

આવાંન—હાજ હા—એ તમારો બોલવાનો બટાકો છે, પણ હે શુખન મીઠા બોલીઓ તેથી કાંઈ હું રાજ રહેવા ની છઉં ?

માહાબાંનું—આવાંન ટુંને નવાજવાનો દાહાડોખી હવે નનદીક આવીએછે. વાઝ તેહીનીનાને આપણે પરણા વીએતો કેવું થાએ ?

આવાંન—અરે તલાં કાંમની હીલ કેવી ? એના જરલીએતો આજે બયે છોકરાંની માએઓ થએલીછે.

માહાબાંનું—દીકરી તેહીનીના આજે હું તેજ વાત કરવા આવી છઉં.

આવાંન—પણ બાઈ નહીતો કે એ વાત હું તો કરવાનીજ હતી. તમે અને રજા આપો કે એને માટે હીરા જેવો વર થોપી લાઉં.

માહાબાંનું—અરે ટું થું માટે પીએછે ? એ કાંમ બી થઈ ચુકે. દીકરી પેલા જાલેજર ઉમરાવના દીકરા શાહાપુરને વીશે દીકરી ટું થું ધારેછે ?

આવાંન—અરે વાહા ! તમારાં કાંહા ધન ભાએગ હોએ કે એવો જમાઈ મહે.

તેહીનીના—પણ માએ તમે તમારી વાત કરશો કે મારું કાંઈ સાંભલશે. મારી આ કુમલી વએ પરણવાનો મનેતો ખીઆલખી નહીં હતો, તોખી જરે પરણવાની વાત કાહાડી તારે મેં ધારીઉં કે હવે મેંબી એ બીનાને વી માર ઉપર લેવી ઘટે, પણ તેનો હજુર હું વીમાર કરું તેહલાં તમેતો મારે માટે ધણીખી શોધી કાહાડીઓ.

માહાબાંનું—હા, એમાં હમોને થોડી મેહનત પડી નથી.

આવાંન—પણ ટુંને તે પસંદ આવેછે કે નહીં.

તેહીનીના—તે હું કેમ કહી શકું ? મેં તેને બરોબર જોએઓ નથી કે પીછાણીએ નથી. તેણે મારી સાથ એક દાહાડે વાત કીધી નથી અને તેહલાંમાં હું મારી આખી જાદગી તેની સાથે શુજારવાને બધાઈ એ કમ બને ? વખતે તેના ગુણ ખરાબ હશે તારે ? તેના પાછ મીજબ હશે તારે ? તે શરીર અંદર આનેથી ડખી હશે તારે ? તે સહ બાહીઆ વગર તમે અને તેની સાથ પરણવા માંગોછે.

માહાબાંનું—દીકરી તારી મરજછે તો હમે બે દાહાડા થોખીયું અને મારી ખાતરીછે કે હમણા જોકે ટું એ અમીરી તોખમના જવાનને પસંદ કરી શકતી નથી તોપણ બે દાહાડામા તેને ટું એટલી માહાશે કે આંખ આંગણથી ખીસાડવા મગશે નહીં.

આવાંન—અરે હમણા એ બધું બોલવાનું છે. જરે દીલસે દીલ મલીઉં કેની તારે તમે જોએ કેવો લાડ થશે તે.

માહાબાંનું—તેહીનીના આજે તારા બાપ આપણા મેહલમાં જ માટે ખાંનું આપવાનાછે, તેમાં તે ઉમરાવનેખી જોતરેલોછે. વાસતે હું ટુંને ભલાંખણ કરું છઉં કે તેને સારીપદે આજે જોઈ લેજે, તે વાત કરવા આવેતો બરોબ

૨ વાત કરજે અને બનેતો તેની સાથે દોસતી કરજે. જો તેનીસે તું પરણીતો તુંને કામ્યદો એ થશે કે ને નરની પુ બસુરતી આખાં ગાંઠમાં ગવાએછે તેની તું ધણીઆંણી થશે અને તું માતબર ઘર પરણવાથી હોતોનેથી સાડે લાગશે તથા સાડે થશે.

આપણે—તથા તેમજ અને પોતાને એછો તડાકો નથી પડવાનો.

આખેરે તેનીનાએ એટલેજ ઉતરવાલીએ કે જો લગણુ કરતાં કાંઈ બીજી વાત હોતો તે પોતાના કામ્યદાને બદલે પોતાની મા તથા સાહેલીના કામ્યદા તરફ નેગાહા કરતે, પણ હીઆંતો લગણુની વાત આવીછે અને તેના તેના પોતાનો લાભ જોવાની ફરજ છે. પોતે પરણવામાં તેહેનીના ને કાંઈ હરખત નહીં હતી, પણ કાણુ સાથે પરણુ? એ તે ને ખતસે વીચારવા જોવા વાત હતી અને તેટલા માટે આ બની જમ્યાકાતમાં ઉમરાવજદા શાહાપુરને તપાસવાની તથા તે સહમાં સરસછે કે નહીં તે જોવાની તેણે કણુલાત આપી.

પરકણુ તરીજી.

એકનો એક દીકરો.

જેમ શીઆવખશની એકપુરી તેહેનીનાં દીકરી હતી, તેમ તેના માતબર હુરફ શીઆંખકનો તેહેમતન નાંખનો એકનો એક દીકરો હતો.

તેહેમતન આસરે પમીસ વરસની વખેનો, બવાંન અને જોરેમ હતો. તે કદાવર, કામેલ અને કહરેલ હતો. તેનામાં ભલમતસાઈ, મીડાસ અને ખાએઆ હતી. માં બાપને તે માંન આપતો હતો અને તેમને ખાતર સી આવખશનાં કમીલા સાથે વેર રાખતો હતો, પણ તેમ કે રવાની તે ફરજ સરખું સમજતો હતો અને તેથી રસતા એ ઉપર ખાશામરી કરવામાં તે સહી છેલે રહેતો હતો તોપણ શીઆવખશનાં માંણસો સાથે તે એકધી વધારેવાર લડીઆ હતો.

પણ વલી જે મીશાલે પઠવાદેથી શીઆવખશનું માં ન પોતાની દીકરીને લગતી ગડબડમાં ગુપ્ત હતું, તેજ મીશાલે શીઆંખકનાં મગજમાં પોતાનાં દીકરા સંબંધી એક મોટા અંદોશો હતો.

અલખતાં તે અંદોશો તેનાં ડુશમનની માફક ફરજદને જલદી જલદી પરણાવી દેવા બામે નહીં હતો. તેને એવી મોટી હાંસ નહીં હતી, ઈઆ તેની કોઈ દીકરી પરણવાની નહીં હતી કે તેને તે વીશે વીમાર કરવા પડે.

શીઆંખકની સરવે અંતોતું કારણ તદન જુકું હતું.

તે તથા તેની બાએડી શુલ્યાનું જોતાં હતાં કે તેઓ માં બેશને કોઈ વાતનો ગાંઠ લાગેલો હતો.

તેણે હુરફ સાધની કસાકસી તથા હમતબરદો સાં મેની લડાઈને તરફ કીધી હતી તેણે ચોરેનાં રસતાઓ અને તપાસા ઈઆ ખેલવતગાહાની જાહેર જગ્યાઓમાં જોર હાજર રહેવા માંડીઈ હતું. તેણે મેલા ઈઆ મીનલયોને હોમઆ એકદમ આવાર નીવાર કીધા હતા. તેણે માંબા

પના મહેલ અને સંગાં વાહાલાંઓની સંગતને તજ દીધી હતી. હુકમાં થોડા મહીનાના અરસામાં તેહેમતન જોવા પેઢલાં સુરો તેવો હમણાં સાવજ અને બાવરો બની ગયો આ હતા.

તેનું કારણ શું હશે?

શીઆંખકે અને શુલ્યાનુએ તે વીશે ઘણી તનવીજી કીધી હતી, પણ તેઓ તેના બલાપાનું કારણ જાણી શકી આં નહીં હતાં. તેઓ માતર આ છુપા ભેદની અસર ઉપર થી સમજતાં કે તેને કાંઈ ડુખ છે, પણ તે શું ડુખ છે તે એ ખલો તેહેમતન જાણતો હતો.

ઘણીવાર શીઆંખક પોતાનાં સંગાં વાહાલાંઓ આગ લ ફરીઆદ કરતો કે “તેહેમતન ઘરમાં હમણાં બરોબર દેખાવ આપતો નથી. સહવારનાં સુરજ પોતાની સુનાંની બારીએથી બાહર આવીએ નહીં હોએ તેટલાં એ છોકરો ઘર અને ગાંઠની બાહર નીકળી જએછે તથા જોલાં મેદાં નમાં જાહડોની હેઠલ કલાકનાં કલાક ગુજરેછે. તાંહાં તે બરી આંમદદે દવનાં દીપાંમાં પોતાનાં આંહુનાં દીપાં હુમેરે છે અને પોતાનાં ઉતાવલાં દમ અને દમકાં ખાઈ વાદલાઓ માં વધારો કરેછે. અથવા તેમ નહીં ને જે તે ઘરમાં રહે છેતો બારી બાણાં બંધ કરીને અંધારામાં કાંઈ કાંઈ મારે છે તથા છતે દીવસે પોતાનાં આરડામાં શીહા રાત બનાવેછે.”

ઘણીવાર શુલ્યાનું પોતાનાં ખેશીઓને અરજ કરતી કે “તેહેમતનનું હુમે શું નરસું કીધું કે તે એટલો એકમારગી થઈ ગયેઓ છે અને હુમારીથી એટલો છુટો રહેછે, તે કોઈને કહેતો નથી કે કહેવા દેતો નથી. પોતાની મસલત પરમાજોન તે પોતે માલેછે. પણ જોદાનાં લાલ કોઈ એવાં મલી આવે કે જે મારા દીકરાનાં ડુખનો ભેદ પુછી લીએતો તેના આભાર હુમે કરી લીધીશું નહીં.”

અતે આ કાંમ માંબે લેનારો એક ખેશી નીકળી આવીએ. તે રસનબાદ નાંખનો તેહેમતનનો એક ભણે દોસત હતો અરસ વરસની છુપી વાત તેઓ એક એકને કહેતા હતા, પણ જરથી તેહેમતનનો સવભાવ ફેરવાએઓ તારથી તેણે રસનબાદની શુલાકાત બંધ કીધી. આ મીતરે તેની જાલ દરકાર કીધી નહીં પણ જરે તેહેમતનનાં માંબા પે તેનાં કાલાવાલા કીધા તારે તેણે એ નવાંનનો અંતર ભેદ જાણવાનો ઠરાવ કીધો.

માટે જાંહણી તેહેમતન દરરોજ આવતો ભતો હતો તાંહાં રસનબાદ જઈને ઉભો. થોડાવારમાં તેહેમતન તાંહાં આવી લાગો. તેને રસનબાદે ઉભો રાખીએ, અને ઘણાં દીવસની ગેરહાજરીને લીધે તેહેમતનને ઉભો રહેવાની ફરજ પડી. રસનબાદે તાંહાં વાત બલાવી અને તેહેમતનને તેની એાઈ મીતરામારીને માટે ઇપકો આપીએ. “તે વાત તેહેમતનને માહાલ રાખી, પણ તાંહાંથી જલદી જવા માંડીઈ, તથા કેટલા વાગા તે પુકીઈ. રસનબાદે સહવારના નવ વાગેલા જણાવીઆ જ્યથી તેહેમતન તા જુખ થયેઓ અને તેનાંથી જોલાઈ ગયેઈ કે “હજીર એટલું સફાઈ? અરે જોદા! મારો વખત કેવો લાગે લાગે.”

હીઆંથી વાત વધી. રસનબાદ હટ લઈને બેઠો કે

વખત તુને લાંબો લાગેછે તેનુ કારણ શું ? તેહેમતને પેહેલાં તો આંનાંકાંની કીધી, પણ પછે તેણે ભેગું કે એક જા'ણી ખીતરથી જારે ભેદ છુપાવામાં આવે તારે પછે સલાહ આપનાર બીજું કોઈ રહીઈ નહીં મારે ખોલાસો કરવાનો તેણે હરાવ કીધો.

રસનબાદે ફરી ફરીને પુછીઆ કીધું કે "ભાઈ ખો દાને વાસતે કેહે કે વખત તુને એટલા કંટાલા ભરેલો અને લાંબો સા મારે લાગેછે ?"

તેહેમતન—જે ચીજ પાસે હોવાથી તે હુકો થાએછે તે ચીજની ગેરહાજરી વખતને લાંબો કરેછે.

રસનબાદે—ભાઈ મને કેહેશે કે તે શું ચીજછે ? શું તું મોહાબતમાં પડેલોછે.

તેહેમતન—નહીં રસનબાદ, હું તેની બાહાર પડેલો છઉં. જા'હાં હું આશક છઉં તાહાંથી હું દુર છઉં. જે ને હું ચાહું છઉં તેની પરીતીથી હું વેગલો છઉં.

રસનબાદે—એટલે કે જેને તું માશુક ગણેછે તે તું ને ધીકારેછે. અરેસોસ ! મોહાબત દેખાતણી નરમ પણ અંદરખાંનીથી જામમજે.

તેહેમતન—અફસોસ કે પરીતીના શુભ આંધલાએ અને તોબી પોતાની ખરજનો મારગ ભેઈ શકેછે. અરે મારી મોહાબત બુમ મારતીછે, મારો ચેઆર ધીકાર ભરેલો છે, મારી દીલદારમાં કુદરતે બધા શુભ શુભવેલાછે. તે પીઠાં સરખીછે પણ તે સીસાંનું પીછું છે. તે ધુંવા સર ખીછે, પછે તે જહલકતો ધુંવાછે. તે આતસ સરખીછે, પણ તે કહાં આતસછે. તે દેખાતીછે અને તોબી જુવેછે. તેમાં મારું દીલછે, પણ મારાં દીલમાં તે નથી.

રસનબાદે—તેહેમતન તારો આ ગમ સાંભલો અને કં ખ ઉપજેછે. કોણ આતસ એવી યારકી હાએ કે તું સર ખા નવાંની દરકાર નહીં કરે ?

તેહેમતન—અને તોપણ તેવીબીછે, પણ મારા ગમ ઉપ ર વલી તું ગમ કરી તે આગલા ગમમાં વધારો કરેછે. મારી પોતાની મોહાબત એટલીછે કે તે છાતીમાંથી ભાઈ જાએ, અને તેટલાં વલી તારી મોહાબત તેમા તું ઉમેરેછે તેતો નહીં ખતએ એવી યદ પડેછે. મોહાબતથી જારે દસકાં ખા તી હવા બાહર પડેછે તારે તે ધુંવા સરખીછે; જારે તે દી લ વારે બાહર પડેછે તારે તે આંખોમાં આતસ સરખીછે; જારે તે ઉસકરાએ તારે તે આંસુના રીપાંથી સંયુદ્ધ સર ખી થાએછે. એ મારાં કુખનું કારણછે અને જારે તે તું જાણી શકો તારે હવે અને નવા રે.

પણ નહીં. રસનબાદને હજુરતો ઘણી બીના જાણવી હતી.

રસનબાદે—વાહાલા તેહેમતન તું ઉતાવલ કાંએ કરે છે ? તે ખોલાસો કીધો તેમાં મોટી મેહુરબાંની કીધીછે અને હવે વધારે મેહુરબાંની ફરીને એટલુંબી કેહેકે જે તુને આરહુ કુખ દીએછે તે કોણછે ?

તેહેમતન—તેતો તારેજ સમજવું જોઈએ કે તે એક મારીછે. તે શુંદર મારીછે, પણ તે કચ્છ છાતીનીછે. પરીની નરમાસ સાથે તે દેવની શખતી ધરાવેછે. કુમારી રે દેવાની તેની દાલ ઉપર એશકની તીર વાગીને પાછી ઉડી આવેછે. મીઠા શુખતોના ઘેરામાંથી તે છુટી જાએછે. આં

ખોનાં તીરમાંથી તે તદન બચેછે. પછિસાનાં અવાજ સાંભે તે કાંને કાંકેછે. તે ખુબસુરતીમાં તવંગરેછે. તેણે નહીં પણ વાનાં સોગંદ લીધેલાછે, અને જે મોહાબત મીઠા જહ રાની મીશાલે વેહેછે તે મોહાબત તેને ખનસે નકામો થોતછે.

રસનબાદે—પણ હવે કુખી તેહેમતન તેનાં કુખનો વીચાર કરી વધારે કુખી સા મારે થાએછે વારું જારે તો રું કાંઈ ચાલતું નથી તારે હવે તું કરવા શું ધારેછે ?

તેહેમતન—કાંઈ નહીં પણ મારી વાહાલી ખોરશે દને ખાતર ખુણે બેસી રહવા અને જીવને અત લાવવા તું મોઘ પાસેથી માંગવાના વખત આવીએછે.

રસનબાદે—અરે રે ? મારેજ એટલું બધું શા મારે જોઈએ ? શું તેને તું લુલી નહીં જા' શકે ?

તેહેમતન—અગરજે તું અને લુલી જતાં શીખાડેતો વલી તે છેલો ઉપાએ અનખાવી જોઈ.

રસનબાદે—ખોરશેખાંનું ને લુલી જવાની સઘથી સરસ રીત એછે કે તારી આખોને છુટાપછું આપ, તારી આસપાસ ફેરવ અને જોકે જેને તું આસખાંની પરી વી મારેછે તેનાં કરતાં વધારે ખુબસુરત બીજાએ કેટલી પડે લીછે.

તેહેમતન—ના, ના, એતો તેને ઉઘટી ઈઆદ શખ વાના ઉપાએછે. જેમ જેમ આંખો ફેરવું અને જેમ બી જાએને રૂપ શુભમાં તેનાં કરતાં ઉતરતી જોઈ તેમ તેમ તે તો અને વધારે ઈઆદ આવે અને તેની ઈઆદ અને વધારે કુખ દીએ. મોહાબતમાં એકજોછે પણ તારાથી ઘણા હવાથી તે મોહાબત આપણને વધારે ઈઆદ રેહેછે. એ ક મોહાબત શખસ પોતાની આંખની ખુબી જારે આંધલો થાએછે તારેજ સમજીએ. તું અને સઘથી ખુબસુરતમાં ખુબસુરત શખનીને દેખાડે, પણ તે મારી અમલ દીલદાર નાં પગનાં તલીઆં બરોબર નહીં આવશે અને એ રીતે વધારે ખુબસુરતને શોધવા જતાં જે સઘથી ખુબસુરતછે તે ન ઈઆદ રહી જશે.

રસનબાદે—એ જલો આદમી એવો ખેઆલ નાં રાખ. આજે ગાંમમાં ખોરસોના ટોરો પડીએછે ! અને શું ખે એમ ધારેછે કે તારી ખોરસોદન આખી દુનીઆમાં સઘ થી શુંદરછે ? નહીં ભાઈ નહીં. એકતું કુખ બીજાનાં કુખને વીસરાવેછે. એકતો આતસ બીજાનાં આતસને જા'હાંખ લગાડેછે. પીક ફેરવતાં આંખ પોતાની જોલે કરેછે. મારે તુંને એટલુંજ કરવુંછે કે પીક ફેરવ અને તારી આંખને બીજાં ઉપર લગાડ કે પછે પેહેલાંને પેહેલાંને જોલે મરી જશે. જે મારું કહેઈ આંન, હું જા'હાં તુંને લઈ જા'હાં તાંહાં તું આવે અને પછે જોકે તારી ખોરશેખાં તું જાએ આગલ પાંછી જારે એવી શુંદર અને સદશુધી સોએ આ શોરેમાં વશેછે કે નહીં.

અને તેહેમતન પીગલીએ. તેણે રસનબાદ આગલ અતે પોતાનાં સરવે કુખનો ખોલાસો કીધો એટલુંજ નહીં, પણ તેની સલાહબી માંની. તેમા અને તેની ધીકારતી માશુક કરતાં વધારે લાએકે ખોરસને શોધવાની ઈનતે જરીમા તે પોતાનાં ગમને જરા લુલી ગમેએ ખરો. તેમજ વલી પોતાનાં ખાબ મીઆંમક તરફથી પેલા કુશખન શીઆવખશનાં ખાંસો સાથ લડવાનાં કાંમને તેણે

આ દીવસથી છેલી સવાંન કાંધી કેમકે નવું મન વધારે
અગતનાં કાંઠામાં હવે રોકાઈ રહેલું.
પણ આ અમીરોની અદાવત અને અંદાસ ઉપરથી
ઉદેલા કલ્યાણનું એથી કાંઈ શેવડ આવીલું નહીં. કલ
ઓ પરનારોઓમાંથી એકે કે બીજા એકા થએઆતો તેમાં
કાંઈ જાણુ ઉધરીલું નહીં કેમકે હજુર સુધી કલ્યાણો દર
રોજ ચાલુન હતો.

વે પાર .

જેમ શીઆવખશની એક મોટાં દેશમાં પ્રરી વલતી અ
તી, તેમ તેના ખાતખર હરીક શીખનો સામેઓ નાંખતી જે
નો એકનો એક દીકરો હતો. પાણી પોલીઓતો વેપાર
તેહેમતન આસરે પચીસ વરસની પોણી છે તે એક દેશને
અને ભેરમું હતો. તે કદાવર, કામેલ અને માં લાવેછે. તે
તો. તેનામાં ભવનસાઈ, ખીલાસ અને માએઆ હતા.
માં ખાપને તે માંન આપતો હતો અને તેમને ખાતર સી
આવખશનાં કળીલા સાથ વેર રાખતો હતો, પણ તેમ ક
રવાની તે ફરજ સરખું સમજતો હતો અને તેથી રસતા
ઓ ઉપર ખારાખારી કરવામાં તે સહી છેલો રહેતો હતો
તોપણ શીઆવખશનાં આંધુસો સાથ તે એકથી વધારેવાર
લડીઓ હતો.

પણ વલી જે ખીલાસે પહવાડેથી શીઆવખશનું મ
ન પોતાની દીકરીને લગતી ગામડમાં ઘડું હતું તેમ ખી
લાસે શીઆંમકનાં મગજમાં પોતાનાં દીકરા સંબંધી એક
મોટો અંદેશો હતો.

અલખત તે અંદેશો તેનાં કશમનની માફક ફરજ
ને ભલે ભલે પરાણવી દેવા બાંધે નહીં હતો. તેને
એવી મોટી હાંસ નહીં હતી, ઈઆ તેની કાંઈ દીકરી પર
જવાની નહીં હતી કે તેને તે વીરો વીમાર કરવો પડે.
શીઆંમકની સરવે ચીતાનું કાણુ તદન જુડું
હતું.

તે તથા તેની બાએડી શુભાંતું જોતાં હતાં કે તેઓ
નાં મેહાને કોઈ વાતનો ગમ લાગેલો હતો.
તેણે હરીશ સાધની કસાકસી તથા હનખનરદો માં
મેની લડાઈને તરફ કીધી હતી. તેણે શેહેરનાં રસતાઓ
અને તમાસા ઈઆ ખેલવતગાહાની બહાર બગાઓમાં જે
હાનર રહેવા માંડીલું હતું. તેણે મેશા ઈઆ મીનલોને
જાએઆ એકદમ આવાર નીવાર કીધા હતા. તેણે આંખા

હાંઓની આવજાવ અને આગ ગાડીની રોક
ચાલીછે. લોકોનો ઊદીઓગ અને ખેરોજગ
ની રોલ ચાલીછે. લખપતીઓ કરોડપતી થઈ
અને આગલ જેઓ જીવ વાલા ગણાતા હતા
જીવ આગનાં વખતમાંનો ગરીબાઈમાં ખાંધે.
તોને તકકા પડીઆ માટે તેઓનાં હાથે પગે ઘરો
ધીયાંછે, ધંધાદારીઓને નશો થએઓ માટે ગા
ડે ધરવા લાગાછે. શેહેરમાં વસતી વસતી પછ
દંકઓ અને વખારોમાં ધમાલ ચાલેછે, કારમાં
ઊભાં થએગાંછે અને કાલતુ નાંણામાંથી ધરમ
ન થવા લાગુંછે.

વેપારનાં આવા અગણીત ફાજલ આપણ
જે જોએઆછે અને તેથી સરવે કોઈને પુરી ઊ
આપણુ ઈંજીએ છઠ્ઠાં કે તે વેપાર હજુરખી વં
ને વધારવામાં બાહારની મદદ થણી નોઈએછે.
સરકાર સારી અને ઘણી હાએઓ પોતાનાં રા
સારા રસતાઓ બાંધી માલની આવજાવ રોકેલું
રી આપેછે તથા બહાર બાંધકાંધને આગલ વધ
તેમાં ગરીબ લોકોને રોલ કરી આપેછે. જો વે
જો શીખેલા અને સમજુ હાએઓ એકનાં એક
અથવા વેપાર ઉપર પડી રહેલાને બદલે તરફ
લ કોઈ એવા નાશ ચાખવાની ઈઅતન કરેછે અને પો
દ પુછી લીએતો તેને આ નાશનાં જીખ તરફથી ધ્યાન આપ
અને આ કાંમ માંથી લેતા.
વીઓ. તે રસનબાદ નાંમને તેહેમત મલી આવીઆછે કે ન
સત હતો. અરસ પરસની છુપી વાત તેજે અથવા વેપાર ચલા
તા હતા, પણ જરથી તેહેમતનને સવભાવન વખતનાં શીનીજર
રથીતેણે રસનબાદની શુલાકાત બંધ કીધી. આ પેટીઓ ઉપ
ની જાણ દરકાર કીધી નહીં પણ બદલે તેહેમત એકીછે. પણ ખર
વે તેનાં કાલાવાલા કીધા તારે તેણે એ નવાંનને એક નથી.
બેદ જાણવાનો કરાવ કીધો.

માટે બાંધણી તેહેમતન દરોજ આવવતો જાણ, કીરજ અ
તાંહાં રસનબાદ નળને જોયા. મોડાવાયમાં તેહેમતની સાથે પરમાં
આવી લાગે. તેને રસનબાદે જોયા રાખીઓ, અ
દીવસની ગેરહાજરીને લીધે તેહેમતનને જોયા રહેવા. તરીકે સહ કાં
ન પડી. રસનબાદે તાંહાં વાત ચલાવી અને તેહેમત ઈએછે. આ
તેની બાંધી ખીતરાયારીને માટે કપડો આપીઓ. જે કાંઈક
ત તેહેમતનાં આહાલ રાખી, પણ તાંહાંથી ભલે પડે પડે
વા માંગીલું, તથા કેટલા વાગા તે પુછીલું. રસન
સહવારના નવ વાગેલા બજાવીઆ જોયી તેહેમતન! કીરોજ
જીખ થએઓ અને તેનાંથી બોલાઈ ગએલે કે બહુજર કીરોજ
રહું સકાઈછે! અરે ખોદા! ખારો વખત કેવો લાભી વ સાપણ
એ.

હીઆંથી વાત વધી. રસનબાદ હટ લઈને બેઠો કે

પો પોતે કેટલીકવાર જ્યાંઓને મશખરીમાં જુડું જો
લવાની અને ખીલ નકારી ડેવ પાડેછે, અથવા તેમ
નહીતો જ્યાંના દખતાં તેઓ પોતે તેવી ચાલ ચલાવે
છે પણ તે જોઈને તે જ્યાં સીખશે એવું તેઓ વીચાર
તાં નથી. આ ચાલનો અટકાવ થવો જરૂરનો છે.

વેપારનું સુખીય પરીનાંમ એછેકે તેથી દોલ
ત વધેછે. દોલતથી પછે સરવે પ્રેરશર થાએછે. દોલ
તની અસર અજાણેજ બેવીછે. જેવી તે હાથમાં આ
વી કે કોઈવાર માંછુજ દેખાવમાં સાંન સહુક વાણ થ
ઈ જાએછે. ભલાં આદમીઓ તે દોલતનો ભલો ઊપી
ઓગ કરેછે. પોતે સુખી થવાથી સખીખી થાએછે અ
ને ગરીબોની દાદ લીએછે. મુખર્જનાં સખી લોકોમાં
એ ગુણ હમાણાં ધણા ખીલીઓછે એ ખુશાલી ભ
રેલી ખીનાંછે.

સુવાવડ સંબંધી મુચનાઓ.

૫.

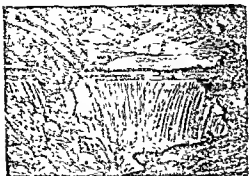
વીનની શરૂઆતમાં વેઆતી ચોરતે પોતીકી ત
રફી કંઈખી કોશો કરવી નહી અને કાંસી કરાંજને
વીનને મદદ કરવી નહી. કેમકે તેમ કીધાથી તે વધા
રે થાકી જાએછે અને છુટકારો કંઈખી રીતે જલદીથી
થતો નથી. પરખીઆત હકરર ઉનચેન કંહેછે જે સ્ત્રી
આ વખતે ધીરજથી અને સખીરીથી પોતાના વીનને તા
બે થાએ તે સ્ત્રીનું કુખ ખરેખર આછુ થાએછે.

વલી કેટલીક વખતે અગનાન દાઈઓ વીનની
શરૂઆતમાં ગરબને જલદીથી ખાલવો કરવાની મત
લખથી જે કોશોસો કરેછે તે ધીકાર ભરેલીછે. તેમ કી
ધાથી તે મતલબ ખર આવાને બદલે કેટલીક વખતે જ
નવાના ભાગમાં ખીજું દરદ થાએછે. દાઈએ વીનની
શરૂઆતમાં જનવાના ભાગની તપાસ કરીઆ પછે કંઈ
ખી રીતે વચમાં પડવું જોઈએ નહી કાંચેકે ખુદરત પો
તીકું કાંમ શુંછે તે ઘણી મારી રીતે સમજેછે અને તે
કાંમ આસતે આસતે પણ સહી સલાંમત પાર ઊતારેછે.

બરે વીન ઘણા મજબુત અને વારેઘડીએ આ
વે અને તેની સાથે જો જાણતી ચોરત પોતાનો દમ ખં
ધ રાખીને કાંસતી હાએ તારે તેને પગ આગલથી ટેકો
આપવો કે જેથી કરીને તેને જોર કરવાનું શવે. આવાં

વીન શરૂ થાએ કે દાઈએ તે ચોરતને વાજતે આ રી
તે ખીછાનું કરવું જોઈએ—એક ખાટલા ઊપર પેહલ
વેહુંજો ગાદરું નાખવું અને તેની ઊપર ચાદર પાંથરવી
જોઈએ. તે ચાદરની ઊપર પણ ઘોલકીના વચલા ભા
ગ ઊપર આજેલદલાથ એવે નાચવું એક રોગાંનનું
કપડું આવેછે તે પાંથરવું અને તે રોગાંનના કપડાં ઊ
પર એ અથવા તરણ ચાદરનો ગાદરી નાખવી. આ
પરમાણે ખીછાનું કીધાથી પેલી ચોરતને છોડવું આવી
આ પછે હીલચાલ કરવી પડતી નથી કેમકે જે લોહી
અને ખીલ ચીજો નીકલેછે તે પેલી ચાદરની ગાદી કી
પર પડેછે કે જેને વગર અહ્યંને દાહાડી લેવાએછે. અ
ગરજો તેથીખી વધારે ખરણું હાએતો તુરત રોગાંણ
નું કપડુંખી કાહાડી લેવાએછે અને પેલી ખાએડીને ગ
રંમ તથા સુકુ ખીછાનું મલેછે. તેમાં તેને નીરાંતથી ની
દ આવેછે. આપણા લોકો ઊપલી રીતે ખીછાનું કરતાં
નથી શકત ચાદર ખાટલા ઊપર નાખેછે અને બરે તે
ચાદર ખરણઈ જાએછે તારે તેને દાહાડવાને વાસતે અ
ને ખીલ પાંથરવાને વાસતે શુવાવડી ખાએડીને ઊ
હવું પડેછે. વલી કેટલાએક લોકો તે માતાને છોકરું
જાણવાની અગાડી લાએ ઊપર એક ગુનપાટ અથવા
કનતાંન અથવા શાદરીનો કકડો નાખીને શુવાડે
છે અને ખચું દુનીઆમાં આવેઆ પછે તેને પલં
ગ ઊપર લઈ જાએછે. એથી તેને ચાલહાલ ઘણી
થવાથી કેટલોક ગેરજાએદો થાએછે. કેટલીક વખત એ
વુંખી ખનીજીંછે કે ખચું જનમીઆ પછે આ પરમાણે
ચાલહાલથી માતાને ઘણું દસતાન અથવા લોહી જાએ
છે જે ખંધ કરવું ઘણું મુશકેલ પડેછે અને ઘણી વખતે
લોહી ગીઆથી શુવાવડી ખાએડીનો જાનખી ધાસતી
માં આવેછે. એટલા માટે આપણી સ્ત્રીઓને ચેતવની
લેવી જોઈએ કે શુવાવડી ખાએડીને જેમ બને નેમ હી
લ ચાલ નહી કરવા દેવી અને તેનું ખીછાનું ઊપર લ
ખીઆ પરમાણે અગાડીથી તઈઆર કરી મુકવું. વલી
એ પરમાણે વીન શરૂ થયાં કે સુવાવડી સ્ત્રીએ ઊપર
કહેલા ખીછાંના ઊપર જવું કાંચેકે બરે આવાં વીન
થાએછે તારે જ્યાંનું માથું આસતે ગરબમાંથી ખાહર
નીકલવા માડેછે. આપણી સ્ત્રીઓ વેઆતી યંખને
ખીક ઊપર મુલેછે પણ ઈંજલંક અને ઈંજોપના ખીજા
ભાગમાં નેને ઘણી ખાંજુએ ખીછાંનાની કીનારી આ
ગલ શુવાડેછે.

નાચ્છેગરાનો પાંણીનો ઘોત.

વાંચનારી બાંનુંજોએ મોટામાં મોટો ઘોત કંઈ લો જોએઓ હશે ૧ ચોમાસામાં જારે મારમારનો વર સાદ પડેછે તારે કંટલાંક છાપરાંઓમાંથી જાડા ઘોત લ કલક અવાજ કરતા પડેછે અને કંટલાંકો તાબુખ થઈ કંટહે ક હવે વરસાદલજોતો અતરું કીધું. પણ જારે હવે કહીએ ક અમેરીકાખંડમાં કનેડાની પાસે એક એ વો મોટો ઘોતલે ક તેમાં ઊપલાનાં સરખાતો હજારો ઘોતો કુચ ખીસાદમાં નહી તારે શું તેઓ તે માંણુશે ૧ હુ એ ખરી વાતલે. તેને નાચ્છેગરાનો ઘોત કંટહે, તે કુ નીઆમાં સંધીથી મોટો ઘોતલે અને કુદરતનો એક કી મતી તલેસમાતલે. તેનો હવાલ ઘણોજ અજાણજ ને વોલે. યુસાફરો કંટહે ક નજરે જોવા વગર તેનો ખે આલ આવશે નહી. એક પોહાલી અને ઢેઢાવધર સ પાટ જમીન ઊપર પાંણી કુરથી આવીને એકડું થતું હોએ અને પછે તે જમીનને છેડે ખાડી હાવાથી તે પાંણી તેમાં પડતું હોએ તેવી રીતે આ નાચ્છેગ રાનો ઘોત ખનેવોલે, એમ તેની પાસેનાં એક રાપુ ઊપરથી જોતાં માલમ પડેછે.

આ ઘોતનું પાંણી હંકાણમાં દૂરી પડવાની જગ્યાથી છેક કુરથી ચાલીકી આવેલે, તે શરૂઆતમાં ધીમુંજે; પણ જેમ તે આગલ આવેલે તેમ તેની જહડ્ય એટલી વધે છે ક યુસાફરો તેને તીરની જહડ્ય સાથ ગરખાવેછે. આ હોડમાં તે પાંણી તદન સર્દે થઈ જાએછે અને કી નારે આવીને મોટાં જોસ સાથ નીચે પડેછે. એક જ ગોએ તે ૧૬૪ શીટની ઊંચાઈથી તથા ખીલ જગો એ ૧૫૮ શીટની ઊંચાઈથી તે પડેછે. તેમજ વલી તે ની પોહાલાઈ. એક જગોએ ૯૦૦ શીટલે તથા ખીલ જગોએ તેનાં કરતાં ૧ હજાર ઘણી વધારે ઈંચાને ૧૯૦૦ શીટની પોહાલાઈછે. તે નીચે પડતી વખતે એ એ અવાજ કરેછે જે સારી મોઝમમાં ચાલીસ માર્દલ સુ

ધી સંલલાએછે, પણ ખાજે વખતે તેમાં એથીખી વધારે જોશ અને અવાજ થાએછે. તેમાંનાં પાંણીનાં જ થા વીજે એવી ગણતરી થઈછે ક દરએક મીનીટે જે ક રોડ કીકીખીક શીટ પાંણી આખી રાત અને દાહોએ આ ઘોતમાંથી પડીઆ કરેછે.

અલખતાં આવા મોટા ઘોતની જે વચે આવે તેનાં કંવા હલ થાએ તે દખીનુંજે. એટલુંજ કંટલું ખ સછે ક ઘણાંક ચરંદા પરંદાઓ, મોટાં નાંહુંના નાનવ રો જેઓ શોખથી આ મોટા જહરામાં તરવા, રમવા, નાહવા ઈઆ પાંણી પીવાને આવીઆં તેઓ વારેવા ર સંખીઆ બંધ ઘસડાઈ જાએછે અને ઊપર કહે લી ઊંચાઈએથી પડી મરેછે. તેઓની શંખીઆ એ ટલી હોએછે ક આસપાસનાં રેહવાસીઓને તેથી ખો રાક પુરો પડેછે. તે સીવાએ આ ઘોતનું જોસ વાહું હોડતું પાંણી તેઓનાં કારખાનાંઓ મધે ખાફની મીશા લે સાંચા ચલાવામાં કાંમ લાગેછે અને એ રીતે આ વી એક ખનાવરનેખી ખોલએ ઊપીઓગી કીધીછે.

જેમ નાચ્છેગરાનાં ઘોતે જનાંવરોનો તેમજ માંણુસોનો પણ ભોગ લીધેછે. કંટલીક વખતે એ હોડતી નદીને જોરંગી જવાની કોસેસ કરતાં માંણુસો તનાઈ ગએલાંછે. નાંહુંથી એ પાંણીની દોડ ઘણી ધીમી અને વજણસરછે તાંહું મછવાઓમાં આવજાવ થઈ શકેછે. એક દાહોડે તાંહું રેહનારો એક ઈનડીઅ ન પોતાનાં મછવાને નદીમાં લાધીને તે મધે સુતો હતો અને તેની બાએડી કીનારા ઊપર ખેંદલી હતી, તેવા માં એક સેલરે આવીને તે બાએડી ઊપર હામલો કી થો. એ ઊપરથી તેણીએ પોતાનાં ભરથારને જગાક વા માટે છુમ પાડી, પણ તે જાગી ઊઠે તેની અગા ઊ જે ખોડમાં તે સુતેલો હતો તે ખોડને બાધેહું દોરડું પેલા સેલરે કાપી નાંખીકી, જેથી મછવો નદીની દોડ સાથ ચાલવા લાગો અને પછે પાંણીનાં જોસ સાથ તે એટલોતો દોડીઓ ક તેમાં સુતેલો ઈનડીઅન જાગી કીડીઓ, પણ હવે ખોટ દેખી શકી નહી. તે ઘલરા ટમાં પડીઓ, અને કાંઈ ઊપાએ નહી રેહવાથી ત થા નીચે ઘસડાઈ જવાની ખાડી નજીક આવેઆથી પોતાનું મોહોત જોવાઈ નહી શકાવાને લીધે તે ખીચા રો પાછો મછવામાં હોડી પોહોડીને સુઈ ગએઓ. થો ધવારમાં તે ખોટ આખી ઊંચાઈથી નીચે ગઈ અને પછે તેનો કાંઈ યાગ લાગો નહી. એક ખીજ ઘણી

ઊપર આ ઘાત નોઈને ઐટલી આસર થઈ કે તે દુની આં તણને તાંહાંજ નુશ્કી ખાંધી સાધુની મીશાલ આ વી રહેઓ અને એક ઘણાંડે નાહતાં નાહતાં તે આ ઘાતમાં તણાઈ ગયેઓ.

નાએગરાનો ઘાત નાંહાં પડે છે તાંહાંથી હુનેસાં પાંણીનાં નોસને લીધે વાછટ ઊરે છે. તે વાછટ ઐટલી બધી હોએ છે કે તે વરાલનાં જેવી બાકી લાગે છે અ

ને દુરથી નાંહો કાંઈ આગ લાગી હોએ એવું સમજ ને કેટલાક મુસાફરો ઠગાએ છે. આ વાછટ એક વાદલ ની મીશાલ ઘાતને મથાલે દીંઘાઈ રહે છે, અને તે ઊપર સુરજનાં કીરણ પડવાથી ચોભાઈતા રંગોની એક ખુબસુરત કમીન તાંહાં થઈ રહે છે આ રલીઆંમણો દેખાવ નોઈ માંણુસની છાતી દંગ થઈ જાય છે અને પો કારે છે કે “ઓ ખોદા! તારી સકતીનો કાંઈ પાર નથી.”

દુરબીનની અન્નએબીઓ.

જોકે દુરબીનને આસમાનમાં ફેરવીઆથી માંણુસે તે જહલકતાં ગહવેરોનાં સુરજ, ચાંન, સીતારા, ગરેહ અને ધુમકેતુ એવા ભાગો કીધા તથા વલી તેને જ હાંએઊંકે સાદી આંખે દેખાએ છે તેથી ઊલટી રીતે તેઓ ઘણાં મોટા તથા એકેકથી અતીઘણા વેગલા છે, તોપણ તે બધા શા માટે બનાવીઆ છે એ પરથ મથી ઊદેલા સવાલનો હજુર મુધી ખોલાશો થયેઓ નહી. તેથી જોલને વધારે આગલ ચલાવી અને વધારે અન્નએબ જેવી બીનાંઓ માલમ પડી.

સાદી આંખે સરવે સીતારાઓ ઈતીઆદી એક એકની વચે ગુચવાઈને ફરતા માલમ પડે છે પણ દુરબીનથી તપાસ કરતાં તેઓની ગતી ફેરફાર દેખાઈ છે. ગરેહઓને એક બીતની ગતી છે, કેટલાક તારાઓ વલી થઈએ, તેઓની આસપાસ બીબ તારાઓ ફરે છે ઈતીઆદી. એ ઊપરથી ઘણી મુદતે નીચે મુજબ ખોલાસો થયેઓ. ચેહેલું સુરજ હુનેસાં થઈ હોએ છે અને ઊપલા જે સીતારાઓ થઈએ તે સુરજો છે. બીજું—ગરેહઓ સુરજની આસપાસ ફરે છે અને આપણી દુનીઆં તેમાંનો એક ગરેહ છે. તરીનું—સઘલા ગરેહ ઓ દુનીઆં છે, કેમકે આપણો ગરેહ તેમાં ખપે છે. અલખતાં આ સઘલી અટકલ છે, પણ સત્તા ભરેલી છે અને તેમનાં ટેકાની એવીતો મજબુત તકરારો થઈ છે કે જેમ એકને એક બે તે વાત કદી ખોટી પડે નહી તેમ આ વાતખી છે.

એનો આપણે એક બીબ રીતે વીચાર કરીએ. સુરજ આપણને રોશની અને ગરમી આપે છે એટા ખરું છે, પણ આપણે જોએઊં છે કે મોટો મોલો આપણી પરથવી કરતાં તેર લાખ ઘણો મોટો છે. હવે હીઆં એટલેજ સવાલ પુછવો ઘટે છે કે એખલી આપણી દુનીઆંને ખાતર ખોદતાલા આવો મોટો સુરજ બનાવે એ શું માંનવા જોએ? કુદરતનાં કામો હુનેસાં કાએદાસર છે. જેમ બદન દરતાં માંથું નાંહાંનું એ એક કાએદો છે, અથવા જેમ રોશની આપવાનાં ઘર કરતાં બતી નાંહાંની એવો એક કાએદો છે તેમ જો એખલી દુનીઆંનેજ સુરજ ઊપીઓબને હુતેતો નાંહાંની દુનીઆં અને તેનાં કરતાં તેર લાખ ઘણો મોટો સુરજ બનાવામાં થુ તે કાએદો નથી તુટતો? ખચી ત બીબબી ગરેહઓ હોવા નોઈએ જેમને આ સુરજ સાથ સરખો સંબંધ છે અને જેઓને બસ થતો સુરજ બનેલો છે.

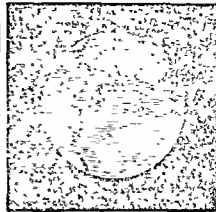
અલખતાં એ ઘણી અન્નએબ જેવી બી નાં છે, પણ આપણે કાંઈ હીઆં તે વીશે તકરાર કરવા બેઠા નથી. આપણેતો શનેલ શીલસુરો આપણને દુરબીનની મદદથી શું શું સીખારે છે તેજ માતર તપાસીએ છઈએ. તેથી ચેહેલ વેહેલાં આપણે પોતાની જેલે સુરજ ઊપર આવીએ છઈએ. તેને લગતી ચેહેલ વેહેલી તાનુબી ભરેલી બીનાં ઊપર કહી તે છે કે સુરજ ચાલતો નથી પણ થઈએ. એ કેમ બને? સહવા

રનાં એક છેડાંથી ઊગીને શું તે ખીજે છેડાંએ અગત નથી પાંખતો અને એ રીતે શું તાંહાં જવા વગર ખની ઊ ? એની સમજ સહેલ છે. એવું માલમ પડીગે છે કે એ રીતે એટલી ખીજ જગોએ સુરજ જતો નથી, પણ આપણી દુનીયાં ખીસી જાય છે. ખરોખર જો લીએ તો આજે ત્રણવારનાં દુનીયાંનાં ફરવાથી જા રે આપણુ સુરજની સાંમે આવીયા તારે આ પાણુને દીસ દેખાઈ અને સાંમે વહી સુરજથી દુર જઈયું માટે અંધારૂ થશે અને આપણી જગોએ સુરજની સાંમે ખીજાં જે દેશો આવશે તાંહાં દીસ થશે. પણ તારે સુરજ ફરતો દેખાએ છે તે કેમ ? એનાં જવાબમાં હમે પુછીએ કે આગની ગાડીમાં ખેનીને જઈએ છઈએ તારે આસપાસનાં ઘરો, જહાજો ઈત્યાદી સહી છેડતાં દેખાએ છે તે કેમ ? જે કારણથી તે આપણને એમ અમ સધું લાગે છે તેજ કારણથી સુરજખી ફરતો દીસે છે.

ગઈ વેલા જહાંવીશી હુંકે આપણો સુરજ આપણી દુનીયાંથી સાડા નવ કરોડ માઇલ દુર છે. તેની વીઆસ (ઈઆને તેનાં એક છેડાથી બીતરને રસતે એક લીટી દારી ખીજે છેડે જાંએ દાહાડી હોએ ને) ૮ લાખ અને ૮૦ હજાર માઈલ લાંબી છે ઈઆને દુનીયાંની વીઆસ કરતાં એક હજાર ઘણી વધારે છે. આ મોટાં કરતો થોડોક ખેઆલખી મનમાં ઊતારવો જોઈએ. અગરજો એમ સમજીએ કે જહાં હાલ ધરતી છે તાંહાં સુરજ ઊભો હતો તેની સપાતી હાલ જહાં ચંદર છે તેથી જો લાખ માઈલ દુર જતે અને ચાંતો સુરજનાં પેશખાંનામાં આવી જતે, વહી એક માંણુસ જે દરરોજ એકસો માઈલની મંજલ કરતો હોએ તેને આખી દુનીયાંની આસપાસ ફરી આવતાં આસ રે નવ મહીનાં લાગે, પણ જાંએ કે જો તે સુરજની આ સપાસ ફરવા નીકલેતો એટલી જહાડક છતાંખી તેને થો લાંસો વરસ લાગે.

સુરજ સાંમે ખનેલો છે ? એ સવાલ જાંણવાજો ગણે, પણ તેનો ખાતરી ભરેલો જવાબ મલત નથી. આજનાં વખતમાં માંણુસ પુરેપુરી ખાતરીથી એ જવાબ દેવાને શક્તિવાંન નથી. લાપલેસ અને ખીજા થો પ્રક વીદવાનો એવું કહેતા હતા કે આશ્તાખ આર્તસને એક જોલો છે, પણ આ વાત માંનવામાં આવતી નથી. ફેરલાકી કહે છે કે એ માતર માંટીનો ઈઆ ખીજા ફેઈ કાલી ચીજનો જોલો છે, અને તેની આસપાસ જે ધ

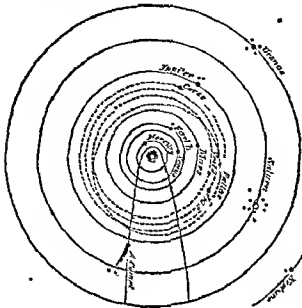
કષકતાં વાદલાં તથા હવા આવેલી છે, તેથી તે ગરમી આપે છે સુરજની સપાતી ઊપર હરેસાં કોઈ કોઈ જ

ગાંગડાએ કોઈ રીતે નીકલી પડીયા હશે, જેથી તેમાં એ ખાધ પડી રહેલા છે અને તે ગાંગડાએ ઘણાં દુર નીકલી આવીયા ખાદ સુરજનાં ખેચાંન તલે આવી ગયોઆ હશે તથા ઈંડીથી તે ઊપર થાપડા ખંધાએઆ હશે, જેથી આપણી દુનીયાં અને ખીજા ગરેહોઆ ખનીયા છે. વહી દુનીયાં સપાતી ઊપરથી કહાણે અને તેનાં બીતરમાં ગરમી ઘણી છે તથા સઘળું પીગલેલી હાલતમાં છે એ ઊપરથી ઊપરું ખાલનારાએ દેશ પકડે છે. પણ તેઓનાં એ મત કરતાં આ ધાભાં દેખાવાનું સાંમી જોરદુનું કારણ વધારે માંનવા જોગ છે કે સુરજનાં જોલાની આસપાસ જે ખલતી હવા છે તે કોઈ કોઈવાર ચોક્કસ જગોએથી ખીસી જાય છે અને તેથી તેની વચેનાં જોલાનાં ચોરસ ભાગ દેખાઈ આવે છે. સુરજની સપાતી ઊપરનાં ધાભાંઓ ફેટલીકવાર દેખાઈ ને પાછાં નાંખુદ થાય છે અને ચોક્કસ વખતે પાછાં જણાય છે. એ ઊપરથી એવું ધારવામાં આવે છે કે સુરજ જોડે ગરેહોઆની વચે જાંહાંનો તાંહાં તોપણ થો તાની ધરી ઊપર તે ફરતો રહે છે.

સુરજ શા માટે ખનીઓ છે ? એ સવાલનો જવાબતો એક ખજુંખી આપશે. આપણાં સુખને માટે સુરજ જરૂરનો છે તેની રોશની અને ગરમીમાં આપણી દુનીયાંનું ખંધાંણ છે. તેની રોશનીથી માંણુસ જીવે છે, જીવે છે અને કાંમકાજ કરી શકે છે. તેની ગરમીથી જમીનની ખેતી થાય છે, અનાંજ ઊગે છે, વરસાદ આવે છે ઈત્યાદી. આ દુનીયાંને જાંણે યરયુખ તે આશ્તાખજે તેની તારીફ ગાવી ઘણી રવા છે. પણ ઊપર કહેશે તેમ એખલા આપણા ગરેહ સાથે તેને સંબંધ નથી. ખીજા દુનીયાંઓને પણ તે એવાજ

ગ્રીષ્મીઓગમાં આવેછે. તેવા સુરજને લગતા બાર પંદર ગરેહોછે, ઊપલાં ચીતરમાં દેખાડીઆ નેટલાં તેઓ જુદાં જુદાં કદ ધરાવેછે તથા આ ચીતર પરનાંજી તેઓ સુરજની આસપાસ ફરેછે.

ગાલ અને મારનો સાર.

(ખીનવાતી માંથી બચાંને ગુફસાંન.)

જીવનાઈ—આ વાચે સાવખશા તું બજરને લાવ તો વુટી પરેરે. એ આચે થું બજર લઈ આવીઓ. યુવાને કહીઉં તું થું ને ભસતે ગીઓ ભીન ભરીને લાવેછ થું! પણ તારી કુખ કાંઈ ગેઈતી! તું મરે એ આચે છી છરાં જેવું સાખ કાંઈથી લાચેઓ ને ભાજનાં ભંદારને લઈને હું થું કર? આંખ કુટા તુને એટલી ચકલ ન હી હુતી કે આવરે હું આપું લઈ બવશ તે મારી માચે બ ધાંને ખવાડશે કીઆ મુલામાંથી!

સાવખશા—પણ અને થું કેહાછ? વલી જ મલે તે લઈ આંઈ કેની? વા—તમેતા કેહેશે કે બધું આપું ગાંબ ઉંમઈને લાવ તે કંઈ બનશે!

જીવનાઈ—અરે પણ દેરાનાં ખાધા, યુવા, તું દીન પર દીન એવો સાવજ સાંને બનતો જાએછ. આઈન જાં છીઉં કે કાંઈ ખીજી કાંઈકાનખી સમજશે? મેં બસેર કાંઈ મંગાવીઆ તે કાંઈછે! જુવો લેતો કે પાપરી લઈને નીકલી પડીઓ, તો તેની સાથે લીધું લસણ ને ધાંનાં છરાં નો મસાલો કાંઈછે! એ આચે કોહેલો કુતો કાંચે લઈ આવીઓ, એ કોણ તારો બાપ કાકો આવીને સન્નારશે!

સાવખશા—પણ ખીજી કાંઈ તાજી નહી મલે તારે થું કર? તમેતા કેને પાટીઓ કીધા વગર ચાલે નહી. હ વે લઈ આચેઓ તારે એમ કેહેછ ને નહી લઈ આવતેતા તમે થું ગાલ નહી દેતે કે!

જીવનાઈ—ગાલ? યુવા ગાલ થું કે મારીને કહેલું મ કરી મેલું, પણ હવે હું કરું થું? આજે ભુખા રાખું? જા એ બધું પાછું લઈ જા.

સાવખશા—એ આચે તમે એમ જીવજ થું કરોછ હવે કોણ પાછો ફેરો આચે? વાહા!

જીવનાઈ—પણ તારું માથું હુમેરે, કોડમી મરયું તો લાવી આપ, તું મરે. તે વગર પાટીઓ કેમ થશે.

સાવખશા—નહી, નહી, હું કાંઈ હવે નથી જવા નો તયુને કેહુંછ સાક. હું છાં તાંતીઆની કુસ નીકલી મઈછ. મોકલો પેલા સોતુને તે પુરસીએ વેસ ને હું સહવારના ઉડું તારના બધા ફેરા ખાંઈ કે?

જીવનાઈ—સોજી, આ ઉડતા એ યુવાને નામે કાંઈ રડું? તું ફેરો મારતો કે લાવી આપશે.

સોજી—નહી, નહી, એના પગ ભાગાછ કે? મને તો લેસન કરવાનું છે ને માસટર મારશે.

જીવનાઈ—અરે હાડકાં ભાગા, જઈ મર. લાહેરી ના ફર એજે સહવારે હીઆ પછે બે ફેરા ખાધાકેની?

સોજી—નહી હું નથી જવાનો. એ જીલી થું ફર વા આચેઓ, મોકલો હેને.

જીવનાઈ—એ આચે જોવારે કોઈ, યુવા નકરાઓ એકેકેની ઉપર ઘોલવેછતે. જો આવીને ચીરી નાખશ જો નહીતો અતર ઘડી ઉડ નહી ઉડેકે? તારું સૂતીઆનાસ ધાએ, તમે મરે હુખના દેતાં, લાવ નેતર લાવ—

પણ જીવનાઈને નેતરતો નહી નહી, માટે પગમાંની સપાટ કાણડીને તે મારવા દોડી. સાવખશા તરત હેકે દોડી ગયેઓ અને સોજી નાહીસવા જતો હોતો તેવામાં હા દરની આગલ સપડાએઓ. તેને એકુ બે સપાટ મારીએ ટલાંમાં જીવનાઈને હાથ કટેરા સાથ એવાં જોસથી ચક્ર ડાએઓ કે ચીતવના કકડા યએઓ અને એક કાચ જીવ નાઇને ભોકાઈ ગયેઓ.

અર વખતે જીવજાઈ ઘણી ચીરડાએલી હતી અને તે વામાં આ કાચથી તેને એટલું તો લાગુ કે તેની આંખમાં આંધું આવી ગયેઓ અને નીશોશ મારીને દાદરની આગ વાકસડાઈ પડી તથા પોતાના દીકરાઓને ગોથો દેતો જો લી કે “તમે મરે એમના એમ હુખના દેતા. તયુને અ બીતરી યાએ, યુવાઓ તયુને કોણે મંગીઆતા!”

આ ચક્રસેસ કરતાં એકાએક ઘડીઆલમાં દસ વા ગા જ્યો જીવનાંઈની કુખ પાછી આવી કેમકે બાર વાગતે તો તે બધાંને જમવાનો વખત હતા. માટે જીવનાઈએ એ ક ભાડુતાનાં છોકરાનાં કાલાવાલા ફરી કોડમી મરયું મંગા વીઈ તથા પોતાનાં છોકરાઓને માટે ખોલી કે “આવો યુ વાઓ તમે અગીઆર વાગતામાં જોભરવા આવો, પછે ત મોને દેખાડુંછ.”

પણ છોકરાઓ જાણતા હતા કે માંએ ચીરડાએછે તેટલોજાતે તેવજીની પાસતીછે. માટે, કાંમ કરતાં જીવના ધને પાર પડેસીએ સાથ વાતચીત થઈ અને “મુવં કુક તા” ની તેજે ફરીઆદ કીધી અને તેવજીને ધીરજ આપ વામાં આવી કે “એતો હાએજતો. બચાં હાએ તે કેવાં હાએ” તારે જીવજાઈ નરમ પડીઓ અને છોકરાઓ પાછા ઉપર આવીઆ.

તેઓને પોત પોતા વચે બનવું નહીં હવું સાવખ શામે સોલુને ચીડવીએ કે “હું તો અચી ગીએ પછુ તું કેવો સપાટામાં આવી ગીએ, કાઈ નહીં તુનેતો એવું બન ઇએ.” એ ઉપરથી સોલુએ ચીરકાઈને તેને ગાલ દીધી, જ નાં અવેનનાં સાવખશાએ તેને આચકો મારીને ટોડી પા ડીએ, સોલુ યુગ મારી રડી પડીએ અને માએ આગ લ નઈને ટકા વધારીને કહેવા લાગે કે “માએ અને સાવ ખસાએ પેટમાં મુકી મારી, લેવો લેવો મારીથી મેસાતું ન થી.” તેથી વલી જવનાઈ ચીરકાઈ ગઈ. તે મોલી કે “મુ વા તમે એકેકનાં શોખ થઈનેજ રહેશો તમુને શું થએ?” આપરા, બીજા ગાંઝને યેરબી છોકરાં છે તેજા નઈને જો.” એન મોલલી ગઈ અને પાસેજ એક પંખો પડેલો હતો તે નાં દાંડા વડે સાવખશાને ધુગ માર મારતી ગઈ.

બોડાવારનાં જમવાને વખત થએઓ અને આ બં ને છોકરાઓ તથા બીજાં નાંહાનાં અચાં જ રહેકે રમવા ગ એલાં હતાં તેઓ ભોનાં કરાવા આવીએ. એકે જવનાઈ એ આ ભોકોને લુખા રાખવાની ધમકી આપી હતી, પણ તે ધમકી પાલી શકી નહીં કેમકે “તેનો જવ નહીં મો નીએ.” મારે તે ભોણું કરવા મેડી જટલા વખતમાં છોક રાંએ તેને અચકી ચેરવી મેડી હતી.

સાવખશાએ એકતો તે દાડાડે ધુગ માર આધો હતો અને બીજું તો ધરમાં આવેલી એક બાજ ઉપર છુટ મારી ધણું અચર કચર ખાઈ ગએઓ હતો, તેથી સાંજનાં તેવું દીલ જરા ગમત થઈ આવીઈ. એ ઉપરથી જવનાઈ જલ રાઈ. તે અચાંએને ગમે એવી ગાલ દેતી પણ તેઓ ઉપર તેને ખરેખરો પીઆર હતો. મારે જરે પોતાનો બાઈ મેહેરજી સાંજનાં ધર મથે મલવા આવીએ તારે જવનાઈ એ અધાણો કીધો કે “હું જવ ખાઈથી આને જરા વધતો માર મરાએઓ, હવે હું શું કરું?”

મેહેરજી—મેહેન હું તો તમારી ચાલ પરેલેથી નાંપસ દ કહતો આવીએ છઈ. મે તમુને કહેવું નહીં વાડું કે તમે છોકરાંને એટલી ગાલ દીધાથી તથા મારવાથી કાંઈ કાં એરો થવાને નથી?

જવનાઈ—મેહેરજીબાઈ તમે સારીપડે મોલી જાણે છ, પણ મુંવા કુકતાં કેવાં છે તેનો તમે વીચાર કીધો? તોખા. મોદાએ તોખા, ગાંઝને યેરબી છોકરાં છે, પણ મારા જવાનો મુવા કાઈને ઘેર મે નથી જાએઆ.

મેહેરજી—આએ વલી તમે ગાલ દીધી. તમે મો લેખોલ અચાંને મુંવા સીવાએ હાંક મારતાં નથી, પણ એ આંથી તમે શું મેલવોછ વાડું?

જવનાઈ—આ વાએ! ગાલબી નહીં દીએ કે? મો એ ગાલ દીએ તેવું કાંઈ નહીં. “માએની ગાર ને ધીની નાર” જો. માએ આપ ચાહેતો કાપીને કટકા કરે, ને પ છી પાછાં આખાંબી કરે. બીજાં કાંઈ એની કુમનેતને ગાર દીએતો હું કાચાંને કાચાં ખાઈ જઈ.

મેહેરજી—તમે માએ છેએ તો વાસતે ગાલ દેઓ એટલે કે બધી કુવા દેવો તેવું કાંઈ નહીં. એ કાંહાંથી શીખીએ વાડું? તમે અચાં જાણીએ તો તેઓને ગાલ દે વા અને મારવાને વાસતે કે?

જવનાઈ—પણ તારે અચાં જાણીએ તો કુખ દેખવા ને વાસતે કે? આપણા મેહેરજીને માએ તમુનેતો ગાલ ન દી દીધી—કુલ પંડીએ.

મેહેરજી—તમે અને એટલો જવાબ આપો કે એન કરીને તમે કાએદો શું મેલવોછો.

જવનાઈ—વરી કાએદો ને ગેરકાએદો શું? અચાં બદ નહીં ને જીવી કુતારીને અવતાર આપે તારે તેને ગાલ ન દી દેતાં હોય?

મેહેરજી—કીક, તારેતો અચાં બદ નહીંતો મારીબી નાખો તેથી ચાલયો. મેન મારવાથી અને ગાલ દેવાથી કાંઈ અચાં ઉઘરતાં નથી.

જવનાઈ—નહીં—તારે લાર લરાવાથી કે પછે કહે તીછે તેનું “લારકાં, લોહારકાં ને માંચે મોરકાં” થઈ જાએ. મારકસર લારબી લરાવીએ, વજીસર મારબી મારીએ તો રેન અચાં કેલવાએ.

મેહેરજી—અને આ તમે અચાંને એટલો માર મારો એ કે તેને તાવ આવી, તે મારકસર મારે? અચાંને ત મે ગાલ દેવો અને તેઓના મોહામાં ગાલ મેલો કે તેઓબી બીજાને ગાલો દીએ. એ બધું તમે સમારોછ કે બગારોછ વાડું?

જવનાઈ—પણ તમે અને કેહેવોની કે ગાર માર વગર અચાં સીમે કેન? “પીએ કવડું તો મામે સવડું,” ખ બર પડી? ભાઈજી, હમણાંતો નરા, નકરરા છેએકેની તે ખાંધપર છેડો નાંખીને ફરો—પણ જરે હમારી કાંની તમારે તાંહાંબી આવશે, જરે એક મોહાલીમાં તવલશે, બી જી કેડે મહરશે તારે બધું જાણશે.

મેહેરજી—કીક, કીક, હું તમેને દેખાડશ તારેતો બસકેની? તમે એન સમજોછ કે અચાંને ગાલ દીધા વગર ને માર મારીઆ વગર તેઓ સારાં થાએ નહીં, પણ તમે પોતેજ જોએ કે તેથી તમારાં અચાંતો ઉલટાં બગરીએ છે. તેઓ મેખડ થએઆંછે. મારે મારે તેઓની આંખડી શોખ થઈછે. તેઓ જટલાવાર માર આએછે તેટલોજવાર તેઓને લાગેછે અને પછી તો તમારી સાંમે વધારે થાએછે. હવે હું તમુને દેખાડશ કે અચાં ગાર માર વગર કેવાં સારાં થાએછે.

મેહેરજીબાઈને પોતાનાં સીનાર તથા તેની આએડી છોકરાં સામે ધણું સારું હવું, જ્યો તો આ ઈગરેન થેડ નાં કબીલામાં પરોડાઈ ગએલો હતો. તે આ વાત ચીત પછે બીજા દીને અપરથી પોતાની મેહેનને ઘર પાછો આ વીને તેને સીનારને તાંહાં ટેડી લઈ ગએઓ ધારણકે તેણે જાણાઈઈ કે સીનારની આએડી તેને વારેધીએ જોવા માં ગતી હતી અને આને તેને તક મલી હતી. જવનાઈએ પેરેલાં નવાની આંમાંકાંની દીધી, પણ આ ઈગરેન તથા તેની આએડી તેનાં કબીલા તરફ કેવી મેહેરજીને હતી તે સમજતે જવનાઈએ જાલ મોહિસા દીધી નહીં.

મેહેરજી આ રીતે ખામખા પોતાની મેહેનને પોતાની ખુશીથી લઈ ગએઓ, તે એટલા મારે કે ઈગરેનના ધરમાં અચાં કેવી નતપથી રહેછે અને ગાલ તથા માર વગરબી તેઓ કેવા સીમેછે તે પોતાની મેહેનને દેખાડું.

મેહેરજીનાં સીનારની ઝડમે જીવનાઈની ઘણાં પીચ્ચાર થી યુવાકાત કીધી, અરસ પરસ ખબર અંતરો પુછી આ ને સરેસતા પરખાણીની તેઓ વાત ચીત કરવા લાગ્યાં. જીવનાઈએ આખી સાંજ તાંદાં શુભરી અને રાતને વખતે પોતાનાં ભાઈ સાથે તે પાછી આવી.

આ યુવાકાતથી જીવનાઈનાં મન ઉપર જે અસર થઈ હતી તેનું બેચ્ચાન પુરેપુરું લખી શકાયો નહીં. તે વીચારમાં પડી હતી કે “હું” શું કોઈ મેહેરસતખાંનાંમાં ભઈ આવી છઈ? કેવી યુદ્ધર તે ભગા હતી! કેટું સોભાઈનું અકાંન હતું! પણ તે સાથે સફાઈ કેટલી હતી! ઝડમ કેટલી શીખ્યાની હતી! તેની ટપ છપ, તેની ચાલ ચલણ હતી આદી કેવી પસંદ પડતી હતી!” આ અચરતી જેમ જીવનાઈ પોતાને મનમાં રાખતી તેમ ગાડીમાં પોતાનાં ભાઈ આગલથી જાહેર કરતી હતી.

“પણ તેના બચાં,” મેહેરજી બોલીઓ “મેહેન તેના બચાં જેએચાં, કેવાં સંજીવવાલાં હતાં. હવે તમારાં બચાંની જીવો.”

જીવનાઈ—ખરેખર ખોદાતાલાએ એ લોકોના બચાંને કાંદાંથી એવી સુધી આપી હોય!

મેહેરજી—ખોદાએતાલાએ તમારાં બચાંને કાંઈ આપી સુધી નથી આપી. એતો વાપરવામાં ફરકછે, બચાંની સુધીનો આપારતો તેની માની સુધી ઉપરછે. બોલો આટલા બધા વખતમાં એકથી વેલા ઝડમે પોતાના બચાંને ગાલ દીધીતી કે એકથી વખત તેમના નાજીક બદન ઉપર હાથ ઉતર્યાંઓતો!

“નહી” કદીને જવાબ દેતાં જીવનાઈને જરા શરમ લાગી ખરી. પણ તેને એક આંહાનું પાચેઈ “ભાઈ જરે બચાંજ વાપરાં હોય તારે માએ કાંઈ વેલી થઈ યુદ્ધ કે ગાલ દીએ.”

મેહેરજી—ના હીઆંજ તમારી જીવલે. એમ સમજ કે માએ જે પાધરી હોએતો બચાંને કાંઈ વેલું લાગુછે કે નહારાં નીકલે!

જીવનાઈ યુવવણમાં આવી ગએચાં. તેવણને કાંઈ આ વાતની સમજ પડી નહીં માટે મેહેરજીએ ખોલાએ કીધો કે—

જીવો મેહેન, “હું” તમેને સમજ પાડું. બચાં જાતે રમતીઆલ, નકકરાં અને નાદાંન હોએછે તેતો તમે કજીલ કરો. માટે તેઓ સાથ કાંમ પાડતી વખતે રાહપણ. ધીરજ અને સમજ વાપરવી જોએછે. તેઓને એવી રીતે ઉધારવાં જોએછે કે તેઓનું મન બીગડવાને બદલે સમરે, તેઓ બાવરાં બનવાને બદલે વીચાર કરતાં રીએ અને સમજી થાએ. એવી વલાંજી જે તેઓને બચગીથી સ્વાધી નહીં હોએતો પછે મોઢાં થવા પછે તેઓને નખાવા જોએતો નમે નહીં. હવે ફનીઆના સંસારમાં આતો એક કાએદોજાએ કે નરખાસંધી એક માણસ જેનું દેહોએ આવેછે તેનું જીવ અધી આપવું નથી. એનાથી કારણછે. એક કાંમ તમે તેની પાસે જીવજથી કરાવોતો તે કરશે પણ નાચારીએ કરશે; તે બડબડતો જ્યો, અથવા નાખુશ થતો જ્યો, અથવા મનમાં ગાલ રેતો જ્યો અને કાંમ કરતો જ્યો. વ

હી તેથી તે લઈ લાગું, જેનું તેનું કાંમ કરશે. અને તમે એટલુંજ મેલવશેકે જાએથી તમે જીવજ પાડશે તારેન તે તમારે તામે રેહો. તેવી તેને રેવ પડશે અને તેથી પરીનાંમ એ નીપજશે કે કોઈવાર જરે તે જાંજશે કે તમારે કાંઈ ચાલવાનું નથી તારે તે તમારે માંચે ચહડી મેસસે. હવે નરખાસ વાપરવાથી તે ખુશીથી કાંમ કરેછે. તે એમ સમજેછે કે આ પછી મારા કરતાં વડુંછે અને જે ફરમાવે તે બજાવવાની મારી ફરજછે. એમ સમજને તે તમારે તામે રેહો. વલી તે વીચારો કે એ પછી મારા ઉપર નેરખાસોએ માટે તેને માંમ આપવાને વધારે બધાએલો છઈ એવા વીચારથી તે તમારે કાંમ ખુશીથી અને સાફ કરશે.

બચાંએ ઉપર એક કાદી મા એજ કાએદો લાગુ પાડેછે. તમે મારા સીનારની ઝડમને જોઈ, કે તે કાંઈ ચીરડાઈ નહીં હતી તે કેવી ધીરજવાલી અને પોહોં વેલી હતી! બચાંએ સાથ કાંમ પાડતાં તે કોલો સંભાલ રાખતી. તમેને ઈચ્છાછે! જરે તેના કલે છોકરો પોતાની નાંહાની મેહેન વીરો રાવ કરવા આવીઓ તારે એ માએ કેવો જવાબ દીધો કે “મામા, એ તારી નાંહાની મેહેનનો તું વડો ભાઈ થઈને એમ રાવ કરવા શું આવીઓ, તે કાંઈ એવી ચાલ ચલાવી હોય તારેકેની? જે ભાઈ મેહેનો પોતે પોતામાં સંપ નહીં રાખેતો બીજને શી ઝરન પડી કે વચમાં પડે? જાએ પાછાં જાએ અને મેહું જીવ સલાહા કરો.” એમ કહેવાથી તે છોકરો કેવો યુગો યુગો પાછો ગએઓ! પણ તારે વલી નાંહાની મેહેનની ચહડતી નહીં થાએ એટલા વાસતે તેને આ માએ જીવો મોલાવી અને હરસે થી કહેઈ કે “ચેરી છોકરી વડા ભાઈને કોઈ ચીડવે, એતો ખરાજ ચાલછે.” તમે જેએઈ હોય કે એટલા ઉપરથીજ તે છોકરી શરમાઈ ગઈ. પણ જે આ માએ ચીરડાઈને આલી ગાલો દીધી હતે અથવા પોતાનાં બચાના કુમલાં બદન ઉપર માર મારીઓ હતેતો શું એટલું થતે!

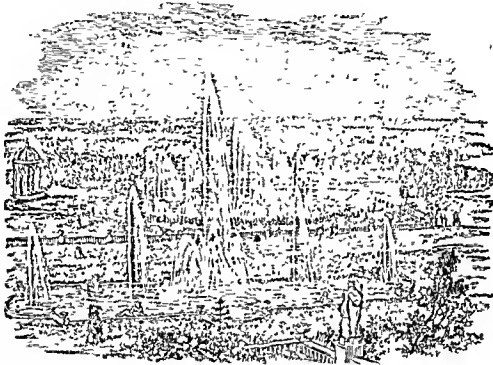
એજ પરખાણે વલી તમે જેએઈ હોય કે જરે આ એ રતની વચલી છોકરીએ બતાસે ચેરીને ખાધો તારે તેની માએ શું કહેઈ? “ખરાજ છોકરી, જા આને તારીએ ચાલને વાસતે, તુને કરવા નહીં લઈ જા.” છોકરાંએ તમે એની સાથે કોઈ વાત નાં કરતાં, નહીંતો તમેજી એને જે ઈને ચેરીનું પાપ કરશે અને ખોદાએજી શુસે થશે.” એટલુંજ કહીનેજ આ માં યુંગી મેડી નહીં, પણ તેમ કરી રેખાડીઈ, બીજાં છોકરાંની સાથ તેને કરવા નહીજ મોકલી અને તમારી કાએની એમ નહીં કહેઈ કે જીવ નથી જાંનતો. એથી તે છોકરી ઉપર જે અસર થઈ તે રેખીતી હતી. તે ખરેખર શરમાઈ, ભાઈ મેહેનો ધીકારેછે એનું જે ઈને તે રડી પડી, માં શુસે થઈ એ વાતથી તેને કુખ લાગું અને એટલા વાસતે તેણે કેવી માફ માંગી. હવે તમે જ વીચાર કરો કે આ માએ તમારી મીચાલે તે છોકરીને મારી હતેતો શું આટલો કાએદો થતે! તારેતો તેને માતર મારનીજ પાસતી રેહતે! ફરીથી ચેરી કરતી વખતે તે એજ વીચારે કે માં માતર ચોડાક કુટડા ખરશે પણ ઉપલા માર વગર તેને કેટલી બધી પાસતી રહી!

મેહેન, મને ઉમેરેછે કે આજની યુવાકાતથી એ વી

શે તમારી ખાતરી થઈ હશે. મારનાં કરતાં ધમકી સારી છે. ગાલનાં કરતાં નરમાસ ભરેલા થપકો સારો છે. નેત્રની ચીમકી કરતાં જીભની ચીમકી વધારે વાગે છે. મારતા તે બચાંનાં સરીરને ઈજા દીએ છે, ગાલતા તે બચાને કડુવા દીએ છે, પણ તેને બદલે તમે પીઆર દેખાડો અને જારે વાંક પડે તારે તે પીઆર એાછો કરો, તે જાંહુંસુધી વાક સુધારે નહી તાંહાંસુધી તેવોજ એાછો પીઆર જારી રાખો અને તે બચુ ફરીથી વાંક નહી કરશે. તે સાથે વલી તેનાં

વાંકથી તમેને ખરેખર લાગુ છે એમ દેખાડવા માટે તમે તેમ બોલીનેજ બેસી નાં રહેા પણ જરા શખ્ત છાતી રાખીને તે અને જરા શક્તી પાડો. એમાં માર મારવા કરતાં વધારે દબાવ્યા છે. ઇચ્છાદ રાખજે મેહેન કે જરા કરદો દોલો તે નેતરનાં દસ કૃષ્કાની બરોબર છે. જીભનાં બે સારા મુખન એકસો ગાલનો અમેજ વાલી આપે છે. તમે હરતી ગાલ અને જરતતાલ માર છોડી દેવો અને પછે જીવો કે સારો સાર નીકશે છે નહી.

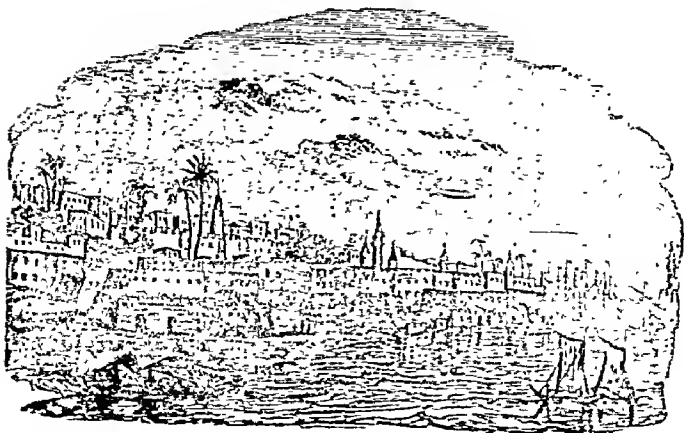
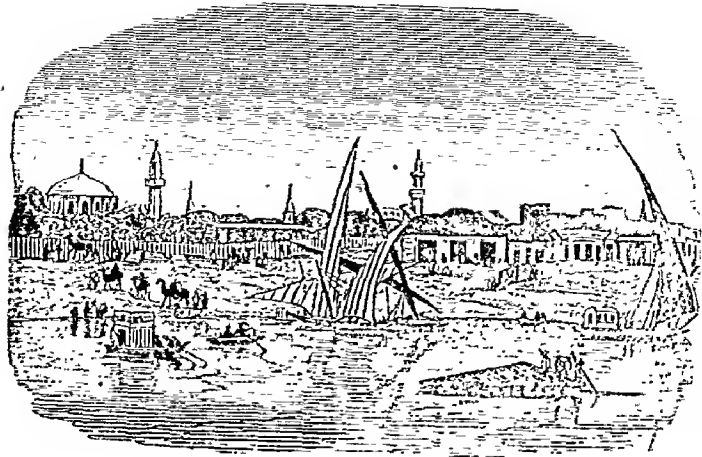
શેહેરોની રચનાં.

મુંબઈ શહેરની આસપાસ તરણ સદીની વાત ઊપર ખાંધેલા શરતા કોટને ટોડી પાડવામાં આવી એ છે અને તેની જગાએ તથા તેની પડોસનાં ચર અ ને મેદાન મધે નવી હવેલીઓ ખાંધી શહેર વસાવાનો દરાવ થએઆ છે. એ સીવાએ ખીજા કંટલાએક ઊ પાએઆથી આપણી યાડમાં કંટલીક રચનાં કરવા ઊપર ઘેઆંન આપવામાં આવીજ છે, જે ઊપરથી મોાં શહેરોની રચનાં વીશે શોડુંક લખેજું વખતસર ગણાશે એવું હમે વીચારીએ છઈએ.

એક શહેર અને ગાંમ વચેનો તશવત સહી દ્ર ઈ નંજે છે. નાંહાંનાં જુશડાં ઈઆ થોડાં ઘરોની જે જગા તે ગાંમ કહેવાએ છે અને એવાં ઘણાં ગાંમ એક ઠાં મલવાથી શહેર થાએ છે. શહેરમાં ઘેરોની સંખી

આ, રહેવાસીઓની વસતી અને નદી નાંલાં ઈતીઆ દી વધારે હાએ છે. પણ વલી શહેર શહેરોમાંથી શર ક છે. એક મુસાશર જેણે માતર એશીઆખંડમાં મુસા શરી કરી તાંહાંનાં શહેરો નેએઆં હાએ તે ઈઝીરોપ ખંડનાં મોાં શહેરો તદન જુદીજ ટપનાં જુવે છે. એ શીઆખંડનાં શહેરો દેખાવમાં, રચનાંમાં, અને ગોઠવણમાં ઘણાં ખાંખી ભરેલાં હાએ છે. પાસેનાં મુસા ઊ પર હમે બે શહેરોનાં ચીતર આપીઆં છે. તેઓનો ખાહરનો દેખાવજ એવો છે કે જે ઘણી શહેરોની રચનાં સંખધી ખીનાં થોડી ઘણીખી નંજે તે કહી શકે એ શહેરો ઈઝીરોપખંડનાં હાએજ નહી, પણ તે મધી એ એશીઆ તરફનાં એક ઈસલાંમી રાજનાં છે. તે આમાં મોખા ઈઆ સાણગર ચરખું કાંઈ દીસજું નથી.

બાહ્યીઓની વચે લાંબી દુકી ઇમારતોના એક જથ્થા સીવાયે તેમાં ખીનું ચોડુંજ માલમ પડે છે. ચોડુંક ઘરો નાં સમુદાયને તુરત ગેરોનું નામ આપવામાં આવે છે.

જેમ એક પરબ સુધરતી બાંહે છે તેમ તે પોતાની સગવડ અને સુખનાં માંધોને સાચવે છે તેથી કરીને તેમને વસવાનું જે વતન તે પોતાની ગેરે “ગોટાં ગેરો” એ નામને લાયક થાય છે. વધી તેમાં સરકાર નો સુધરેલી હોએતો સારી મદદ કરે છે. ગેરોને સુધારવાનું કાંમ સરકારનું વધારે છે. પરબ પોતાનાં ગજવામાંથી સરકારને ખરચ આપે છે અને તે પરસા લોડોને શંકેદો થાય એવી રીતે રોકવાને એક અદલ રાજ પોતાની ફરજ સમજે છે. એજ કારણને લીધે મુસલમાની અને ખીન્નાં રાજોમાં આપણુ જોઈએ કે ગેરોની સુધરાઈ અથવા રચનાં જે ઊપર લોડોનાં સુખનો ઘણા આધાર છે તે ઊપર કડું થેઆન આપવા માં આવડું નથી. તેનાં ગેરશંકેદ તાંહાના લોડોને ભાગવવા પડે છે. નાંહાની જગામાં વસતી વધતી જ વાધી સંક્રાસની ગોટી પીડા આવી નડે છે. તેઓને કંદખાનાં સરખાં ખંધીઆર ઘરોમાં અને ઊકરકા સરખી ગલીય જગાઓમાં વસડું પડે છે.

ગેરોની રચનાં ઊપર લોડોનાં સુખનો આધાર છે, તે સુખને લગતા ઊપાઓ કરવા એ એક ગેરો ખાંધતી વખતે મુખીઅ વીચારની વાત હોવી જોઈએ છે. એટલા માટે હાલનાં વખતમાં ગોટાં ગેરો ખાંધતી વખતે તરણુ ખાખદોને ધેઆનમાં રાખવી પડે છે તેમાંની પેહલી લોડોને તાલ અને સાફ હવા મલે તે વીજોની છે. હવા દરએક પરાંણીની લંદળીને માટે જરૂરની છે, અને જેમ ખને નેમ વધતાં લોડોને તેનાં લાલ ચાખવાને ખની આવે તે સાફ ગોહાલા કુસાદ અને ચોહાલા કરવા અને તેમનાં મુખરાને ખનતાં સુધી એવી દસાએ રાખવા કે જેથી હવાની આવજા વધારે થાય. ચોહાલા ચોહાલા અને રસતાઓથી ખીલ સગવડ કાંમકાજ નાં માંણસોની તથા તેઓનાં માલની આવજામાં થાય છે. વેપારી ગેરોમાં એ ખાખત જરૂર તપાસવી પડે છે. જેમ રસતાઓ, નેહરો અને ધકાઓ વધારે તથા ગોટા હોએ તેમ ઊદીઓગ વધારે સેહેલ થાય છે અને નકાંમી કળ ઈઆ માંકા ખનાંવોનો અંત આવે છે. લોડોને સાફ હવાનાં લાલ ચખાડવા માટે ગલીઓને ખનતાં સુધી અટકાવ કરવાની જરૂર

છે. એને ખાતર ગોટાં ગેરોમાં દર માસે ઘણા ખરચ ચલાવામાં આવે છે. તેથી ગલીઓને અટકાવ થવા ખાદ હુંડા રોગોનો ઊપદ્રવ ખચીત ઓછો થાય છે.

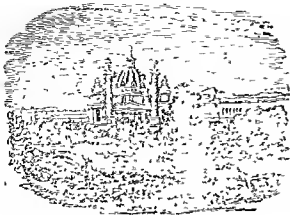
ગોટાં ગેરોની રચનાંમાં ખોલા એક રાખવા અને તેમાં ધુવારાઓ ખાંધવા એખી એક જરૂરની ગોટવાણ સમજવામાં આવે છે. આ ખાખદને મથાલે જે ચીતર મેલી ઊંછે તે એવીજ એક સોભાઈતી જગાનું છે. ઈઊરોપનાં ગોટાં ગેરોમાં એવા ખોલા એક એકથી વધારે રાખવામાં આવે છે. તેમને “ગેરોનાં ફેરસાં” કે હે છે ઇઆને જવને સાંતલી આપનારી પુશ હવા તથા ખીલ પદારથો હીઆંથી મલી આવે છે. ધુવારાઓથી લોડોને પીવાનું પાણી મલે છે એટલુંજ નહીં પણ હવામાં વધારે ઠંડક દીસે છે. ફરાંસમાં વરસેલસ અને દુઈલીઅરીનાં ધુવારાઓની આખી દુનીઆમાં વખાણુ થાય છે. જરમનીમાં એક ૨૦૦ શીટ ઊંચો ધુવારો છે જે દુનીઆમાં સગીથી ગોટો ગણાય છે.

ગેરોની રચનાંમાં સફાઈ તથા સુખાકારી સાથે સોભાખી એક અગતનો ભાગ છે. સોભા જાલવવા માટે જે જે જાવકાં અને ખીજો સણુગાર કરવામાં આવે છે. ઇમારતો અને જાહેર જગાઓને ચોકસા આકાર આપવો પડે છે. એ અક્ષખતાં મેહેનત અને ખરચનું કાંમ છે. આપણાં લોડોનાં ઘરો કંદગા, ખેદાક, તથા હવા અને રોસની વગરનાં છે. તેઓમાં ધુમાંડીઆં નહીં હોવાથી ધુમાડો પુશકલ થાય છે અને રેહનાડાઓની તનદરોસતીને ખીગાડે છે.

આજ સુધી આપણું મુખઈ ગેરો આ સરથે ખાંમીઓથી ભરેલું છે. તેમા નજીસાત અને ગલીઓ તો કંકાણે કંકાણે નજર આવે છે આપના ખઈરાંઓ એ વાતની ઘણી ખેપરવાઈ રાખી ઘરો અને ગોટા લાઓમાં કચરો નાખીને પોતાને તથા પરકાને નુકસાંન કરે છે. પણ એનાં ખંદોખસત થવા લાગા છે. નવી જરો શોખ વરસમાં તઈઆર થયો, અને તેનો ઘણાડો જલદી ફરથો એવી આશા છે. મેદાંનની આસપાસ સુંદર સુવેલીઓ ઊભી થયો, ચોહાલા અને કુસાદે રસતાઓ ખંધાયો, મુંખઈ ગરીબમાં અને ખીલ જગોએ ચોકો તથા ધુવારાઓ થયો અને એ રીતે એ ગેરો તેની લેલન તથા મોટાઈને જેખ આપે એવું ખનયો.

હુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૨૧.

પીઆરાં બેઠન,

આ વીએના શહેરનો દખાવછે. એ શહેર આ સરસીઆ દેશનું નામીયું પાંચેતખતછે, બાંહાં હું પ રૂશીઆથી ફરતો ફરતો આવી પુગો છઠી. આસરસી આ દેશખી હાલ પરૂશીઆની સાથે આપણી રાંણીનાં વેહેવાઈ ડનમારકનાં રાબાની સાંચે બરેછે, જેથી એ દેશનું નામ તરે કદાચ વારેવાર સાંભલીઊં છો. તે ઈજિપ્તપખંડનાં મધીઆ ભાગમાં આવીજીછે. તેનો વીસતાર ૨ લાખ ૬૦૦ હજાર ચોરસ માઈલછે, જે ઊપર ચાર કરોડ માંછુસોની વસતીછે. તેની ફેરલી ૬ ખાનુએ ઊંચા અને લાંખા પાહાડો આવેલાછે, તથા વલી ફેરલીક જગા એવી ખાલીછેઈઈજિરોપનાં ઇઈજ દેશમાં તેવી જમીન જોઈ છો. તેમાંની ડાંની ઊખ અને ખીલ નદીઓ ચોટી તથા સુંદરછે.

આસરસીઆ દેશ જેમ મોટુંછે તેમ તેનાં જુદા જુદા ભાગો ઊપર જુદી જુદી હવા જોવામાં આવેછે. આસરસીઆનાં મધીઆ ભાગમાં હવા પસંદ પડતી અને સીતલછે. દખણમાં દરાખો ઊગે એવી મધીઆખ ગરમીછે, પણ વલી આવપસ નાંમનાં પાહાડો ઊપર આઠ હજાર ફીટની ઊંચાઈએ હુંગેસાં બરફ પંધાએ છે. તેનાં પુરવ દખણ ખુણાં તરફ આવેલાં હુંગરી નાંમનાં સંજીસ્યાંનમાં ધરથોકંપ, તોફાંણ અને વરસા દની તંગી સાધારણછે, પણ વલી ઊપલા પાહાડ તરફ ચોરસો વરસાદ પડેછેક આખાં ઈજિરોપમાં તેવો કુથે નહીં છો. તેજ પરમાંણે વલી આસરસીઆમાં જે જુદી જુદી જાતની જમીનોછે તે ખીલ્લો દ્યોને ટકર મારે એવીછે. તાંહાં ખેતીવારી વજણસરછે, તોપણ

પુદરત ચોતાની ખખશોશમાં હવા જીવની દીસેછે. અનાંજ, ઘાસ, દરાખ ઈતીઆદીને ઊગાડવાનાં દેશ મધે ચોકસ ભાગો કીધેલાછે. જાનવરોની વસતીખી હીઆં ઘણી સારીછે. જંગલોમાં રીંછ, સીંછુધો

સ, વરૂ, ખીલર ઈતીઆદી મલી આ વેછે. નદીઓમાં માંછલી સારીછે, અને ખારીઓમાં જલોની એટલી વસતીછે કે આસરસીઆમાં એ ઊપીઓ ગી પરાંણીઓનો સારો વેપાર ચાલે છે. આવપસનાં પાહાડો તરફ પંખીઓ તેમ ચોપ ગાં પરાંણીઓ પાસેનાં ચીતરમાં દખાડીઆંછે તેવાં ખકરાં અને ગાએની જાતનાં ઘણાં મલી આવેછે.

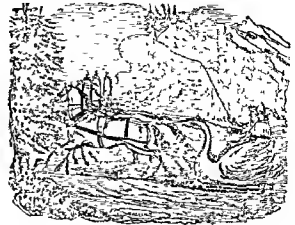
આસરસીઆ દેશમાં થોડીક કુદરતની અજાએ ખીઓછે. ધારનીઆલા પરાંતમાં ચાકનાં હુંગરોની વચે જરકનીતમ નાંમનો એક સરોવરછે, જેનાં પાંણી ચોકસ મુદતે સુકાતાં નથી પણ તલ્લીઆમાંથી ગરક જાએછે અને પછે પાછાં આવેછે. જરે હુનાલામાં તે સરોવર આ અજાએખી જેવી રીતે ખાલી થાએછે, તારે તેમાં જાહાડો ઊગેછે, પણ વલી શીઆલામાં તે પાંણીથી ભરાવાખાદ તે મધે તરેહવાર માંછલીઓની વસતી થાએછે. એજ પરાંતનાં એક પાહાડમાં કુદરત થી ખનેસો મોશેછે, જેમાંનાં કાંમલા તથા પુસો ઈતી આદી જોવા લાએકછે. આસરસીઆની ધરતીમાં અખુત દોલત દીસેછે. કોઈખી જાતની કીમતી ધાતુઓનો હીઆં તોરો નથી, અને ફેરલીક ખાંનો જે પુરાતન વખતનાં રૂમી લોકોએ શોધી કાઢીને ચેહેલી ખણી હતી, તેમાંથી આજવેર ધાતુ મલી આવેછે. સુવું રૂ ચોકસ ભાગોમાં પણ લોહાહુંતો દરએક પરાંતની હેકે હનાએજુ છે. ઈજિરોપનાં સઝીથી સરસ પારાની ખાંન સપેન દેશમાં કેહેવાએછે, અને માંતર તેથીજ કીતરતી આસરસીઆ ખાતેછે.

આસરસીઆમાં આસરે ૮૦૦ મોટાં શહેરોછે. પાંચેતખત વીએનાં શહેરની ઈમારતો ખરેખર જોવા લાએકછે. તાંહાં ઘણાં શહેરોછે, જેમની ખાં ઘણી ઘણી સારી નથી. આ શહેરનાં મોહાલાઓ લગભગ ચાંકડા અને ઘરો ઊંચાં તથા મોટાંછે, જેમાંના ફેરલાંક ઘરો મધે ચારસો કખીલાઓ રહેછે. વીએનાં શહેર મધે એક મોટો જાહર ખાગ પણછે. હીઆં ના કીલા મધેનાં પુસતકખાંનામાં ૪ લાખ ચોખીઆ

અને ૨૦ હજાર હાથનાં લખેલાં પુરાંનાં દસ્તાવેજો છે. મીલાંનનું નાંમીચું ઈસલીઅન શહેરખી આસર રીઆનાં તાખામાં છે તે ખરેખર ચોણકદાર અને ર લીઆંમણું છે. તેમાં એક દેવલ છે જે તદન સર્વે સંગે મરમરનું પાંધેલું છે. તેનો એક મોટો મીનારો માંણ સનાં હુનરનો નમુનો છે, જે ઊપરાંત આસરે ૧૦૦ ફંગુરા અને ૪ હજાર પાવલાંઓથી આ દેવલ સોભી રહે ઊં છે. પણ આ શહેરની સોભાને વલી વેનીસ પાંકી નાંખે છે. વેનીસનું શહેરતો આ ફુનીઆની એક અબા એખી છે. તેને એક નીચી જગામાં પાંધી લેવામાં આ વીઊં છે અને તેની દરએક પાનુએ પાંણી છે, જેથી જાણે પાંણીમાં તે ઊગી નીકલીઊં હોએ એવું લા ગે છે. વલી ચોહાલે ચોહાલે નેહરો પાંધીને પાંણી દાખલ કરવામાં આવીઊં છે અને શહેરની નવાઈખી એજ છે કે ગાડી ઘોડાને ખદલે એક ચોહાલેથી ખીજે ચોહાલેની ખધી આંવબાવ ખોટોમાં થાએ છે. વેની સની ઈમારતો ચોડી છે, પણ ખર્ડ પુછાવોતો તે નેહ રો અને પુલોનું જ શહેર છે. તે પુરાતન વખતમાં કીર તી પાંખીઊં હતું પણ હાલનાં વખતમાં તાંહાંના લો કો આસરરીઆનોથી ઘણાં દખાએલા છે. કરકો શહેર માં કોશીઅસકો નાંમનાં પેહલવાંણની એક ઘોડ છે, જે તેણે મારેલી જુદી જુદી લકાઈના મેદાંનોની માંડી ને એકઠી કરી પાંધવામાં આવી છે.

આસરરીઆનાં રેહવાસીઓ ઊદીઓગી છે. ખે તીવાડીમાં તેઓ ઘણાં લોથ છે. પણ હાનર, કારખાં નાં અને સાંચામાં તેઓ ઘણા આગલ વધેલા છે. હી આંનાં ચોટ પાહાડો ઊપર એકો રસ્તા પાંધેલા છે તે એવાતો નાંદર છે, કે પાંધનારની તારીફ કીધા વી નાં ચાલતી નથી. એક પાહાડ ઊપર છેક ૮ હજાર શીટ શુધી પાંધેલો રસ્તો છે. પાક ઊપરાંત, મધનો હીઆં મોટો જથ્થો મલી આવે છે, અને તેનો ચારો વે પાર ચાલે છે. તાંહાંનાં કારખાંનાંઓથી ૨૫ લાખ માંણસોની શેલ ચાલે છે. જેમ હીંદુસ્તાંનમાં પાર સીઓ આવીને વસીઆ છે તેમ આસરરીઆમાં મગી આર નાંમની જાતનાં ૪૦ લાખ માંણસો આવી વ સેલાં છે. તેઓ ખુખસુરત અને ચંચલ છે. તેઓનાં વણવાઓ ખુદ એશીઆખંડમાં જનમ પાંનેલા છે અને એવું કહેવાએ છે કે તેઓ તારતારને મલતી જાતનાં છે. એ ઊપરાંત હીઆં એક જાતનાં લોક વસે છે, જેઓને

છપસી કહે છે. તેઓ એકમારગી, વેહમી અને જંગ લી છે તથા ખધેખધ ભટકે પણ જરે દાવ શવે તારે લોકોને હુડી લેવાને ચુકતા નથી.

વીએનામાં ઘણાં લોકો આવી ગાડીઓમાં ફ રે છે. તેઓ ઘણા મોજલા અને શોખી છે. શીઆ લામાં જરે નદી ખંધાએ છે તારે ચારતો પછડાં વગર ની ગાડીઓમાં ખેરે છે. તે ગાડી કોઈવાર સંહીનાં આ કારની, અને કોઈવાર હાંસનાં ઈચ્છા ખીબા આકાર ની હોએ છે. તે એકઠી ગાડીને ચાર ઇઆ છ ઘોડા જોતરે છે, જેઓનાં ગલાંમાં ઘોંટરડીઓ પાંધવામાં આ વે છે આસરરીઆમાં એક રમકડાંએ લોકોને ઘણાં અચરત કીધાં હતાં. તે એક સેતરજ રમતું રમકડું હતું, જેને પરથમ કુંચી આપવામાં આવતી હતી અને તારપછે તે રમકડું કોઈખી માંણસ સાથ સેતરજ રમી ને ઘણીખરી વખત છહીતવું હતું, એજ ચારજ.

હું છઠ્ઠ તમારો,
પાહાલો ભાઈ.

કનહોરા અને દાબડી.

જુદી જુદી જાતનાં ઘરેણાંઓમાં કમરની આ ત્રપાસનો કનહોરા એખી એક ઘરેણું ગણાએ છે. એ ઘરેણું ઘણાં પુરાતન વખતથી લોકોમાં જાણતું આવી ઊં છે અને તારથી તેનો વાપરવાત મુખીઅ કરીને મ રદોમાં થાએ છે. પરથમ જરે કપડાંમાં ખીસાં કરવા નો રેવાજ જાનો જાએજ નહી હતો તારે એવા કે મરપડાઓ ખીસાં દાખલ તથા કોઈવાર નાંણાં રાખ વાની કોટલીઓ દાખલ કાંમ લાગતા હતા, જેમ શહેરની સીઓ પોતાની કમરની આસ

પાસ હીરા મોતીથી મથેલા પદ્મ વીરલતો હતી. થોડીક સદીઓ અગાઉ જેઓ દીવાલું કાઢકતા હતા તેઓએ ભર કોરડામાં પોતાનો કંઠરખંધ કાઢી દીધો. તેઓએ તોડાં રવઈઓ હતા. તેનું કારણ એ હતું કે દર રોજનાં કાંઠરોગ સરવે વસતુઓ તેમાં લપેટી રાખતા હતા. વધી એક જાનાંનાં કોઈ મોટાં માં છુસની સાંમે જતાંવાર કનદોરો છોડી નાંખવો એ માં નની નીશાંણુ ગણાતી હતી.

સપેન દેશની હાલની રાંણીને મારી નાંખવાની એક લુછા શખસે થોડુંક ઊપર જારે તદખીર કીધી હતી તારે તેનાં કંઠરપદ્મથી તેનો જાન ખચીઓ હતા. અલખતાં તે ઊપર જો હીડા જડેલા હતા તોજ એમ ખનીજોં તેથી તે ખુનીખું ખંજર રાંણીનાં પેટમાં ભોકાવા અગાઉ માતર કંઠરખંધને લાણું જેવામાં રાંણી ખીસી ગઈ અને જોકે કનદોરો ખરાખ થએઓ તોપણ રાંણીને માતર સેજ જામ લાગે હતા.

હીંદુસતાનમાં કંઠરે કનદોરો ખાંધવાની ટેવ મરદોમાં ઘણી શેલાએલી છે, અગત કરીને ખાલકોને તે પેહેલવામાં આવે છે. એ કનદોરો સુનાં ઈઆ રૂપાંનાં હાએ છે, પણ ઊપલા ઈઊરિયોપીઅનો જારે તેને પોતાનાં પોશાકની ઊપર પેહેલતા હતા તારે હીંદુઓ તેને પોતાની આંમડીની ઊપર પેહેલે અને તેથી જોકે કપડાં પેહેડીઆંતો પછે કનદોરો ઘણું કરીને નકાંચો ગણાં એ છે. ખરેખર પોણાં નાંગા હીંદુઓ પાસે પેહેલવાના કપડાં નહી હાએ તોપણ સુનાં રૂપાંનાં કંદોરો લટકાવી નીકલે એ ખુરખાઈ ભરેલુ દીસે છે.

ઘરેણુઓની ટીપમાં તપકીરની દાખડીને પણ હમે ગણી છે. કદાચ કંટલીક વાંચનારી ખાંતુઓ અચર તથો કે દાખડીથી ઘરેણુમાં કેમ ગણુએ. જેથી ચીજ માંછુસને સોલા આપતી હાએ તે ચીજ ઘરેણુમાં ચાલે. દાખડીઓ કંટલીકવાર સોલાને ખાતર ખામખા સુદર રાખવામાં આવે છે. એટલુંજ નહી પણ આગલા એક વખતમાં તપકીરની દાખડી ઘરેણાં દાખલજ ગણાતી હતી અને દરએક જણ પોતાની સાથે નાંખીચી અને કીમતી દાખડી રાખતા હતા. અલખતાં આ ઘલી ખીસની જાળવાર રૂકી નહી હતી. એટલુંજ કે તે વખત ઊપર તથા હાલ દાખડી એ એક સાધારણ મીજલશમાં કંટલાકોને મનસે એલખાંણુ કાઢાડવાનું એક હથીઆર છે. કી

ઈ કંટાંણુ બે ભાઈઓ ભેગા મલીઆ હાએતો એક અનજાનો પેહેલાં તેનાં ઢાંકણાં ઊપર ટપટપ હાથ મારી આસપાસનાંઓને દેખાડે અને પછે તાંહાં પોતાની મેલે વાત ચાલે છે. દાખડીઓ તરેહવાર આકારની હાએ છે, પણ કંટલીક દાખડીઓમાં પડ હાએ છે અને તેમાં બે જાતની પદારથો રાખી શકાએ છે.

કરાડીઓ.

આ નાંહાંનું જાનવર કોણે નથી જોએલો ? પણ સું તેને નાંહાંનું ગણીને પકડું નાંખવું જોઈએ ? નહી. મેહુનો, ખોદાતાલાની સંજોથી જાની ઊતપતીની ખાંધણી એટલીતો ઊમઘ હાએ છે કે તેનો સો મો ભાગ માંછુસથી ખની શકે નહી. આ કરાડીઓ નોજ દાખલો લેવો, તેની ખનાવટ અને ચાલચલણુ ઈશવરનાં માહુખલનો નાંદર નખુનો છે.

કરાડીઓ સારીઆંખે લાંબા પગ ઊપર ટકેલા એક દડા સરખો લાગે છે, પણ ખારીક તપાસ કરતાં તે દડા માતર કરાડીઆનું પેટ કરે છે અને તેનું ખડું દીલ તથા માંધું આ પેટ કરતાં અતીઘણું નાંહાંનું હાએ છે. કરાડીઆનાં ઘણું કરીને આઠ પગ હાએ છે અને આખાં દીલ ઊપર છથી આઠ આંખ હાએ છે કે જેથી તેને આસપાસનું સરવે દેખાઈ આવે. તેનાં મોહોડાં આગલધી બે ચીમટા આવેલા છે, જેમાં કંટલીકનાં સરખા અનીધાર દાંતાઓ છે. કરાડીઓ ખોરાકને માટે માંખી સરખાં જાનાં જાનવરોને પકડીને પછે તેમને ઊપલી આણી ભેડે છે, જે મધેનાં એક આંધરાં વાટે તે ચોક્કસ પરાંણીમાં કરાડીઆનું જેહર જાએ અને તેથી તે પરાંણી ખરણ પાંચે છે. કરાડી આને જાગેજાગ ભટકવાની ટેવ હોવાથી તેનાં પગ જો ભાએતો નવા પગ કરવાની તેનાંમાં કુદરતે સક્તી મેલેલી છે.

કરાડીઆની સગિથી અચરત સરખી ખીનાં તે પડ વીથેનીછે જેની મદદથી તે હવામાં ઈર્ગાર્થ શ કહે. તે પડને આપણાં લોકો જાણું કહેછે. ઘણું ક રીને તે પડનો દેખાવ જાલનાં જેવાજ હોયછે, પણ તેની ખનાવટ, સફાઈ અને ઊતરપતી ખરેખર હેરત બરેલીછે. કરાડીઆનાં પેટમાં કોઈ ચીકની વસતુની ફેટલીક કોથલીઓછે, અને તે કોથલીઓને એક સુરા ખની સાથે સંખંધછે. જેમ કારખાનાંમાં સુતર વના એછે તેમ એ સુરાખની અંદર કરાડીઆનો દોરો વ નાંચેછે, જેને માટે તેમાં પાંચ ખારીક સાંચા ગ્રેવેલાછે અને તે દરએક સાંચામાં હજારો નક્કીઓછે, જે દરએક નક્કીમાંથી એકેક દોરો ખાહર નીકલેછે. આ કેવી તાજુખ સરખી ખીનાંછે ! કરાડીઓ પોતે જાહે ઘણા નાંહીનોછે, તારે વલી તેનાં શરીરમાં આ દોરો વણ વાની કોઠલીઓ અને ચરકા કંટલા ખારીક હોય, અને તે જાહે એટલા ખારીક તારે તે દરએકમાં રાખેલી હજારો નક્કીઓ કંટલી ખારીક હોય ! આ સઘલી કારીગરી કાચની મદદ વગર સારી આંખે દીસતી નથી.

આ આખા સાંચામાં વણતકાંમ ચાલવા પછે ઊપલાં થુરાખ વાટે છનાં છનાં સેંઠુંકડો દોરાઓ ખાહર નીકલેછે, જે થોડેક છેડે એકઠા થાયછે, અને તે બધાંનો એક આખો દોરો બનેછે. આ દોરો એ ઠોલો લીસો, થોડો અને સાફ હોયછેકે માંણસ જાતનાં સગિથી નાંદર સાંચાથી બનેલો દોરો તેની આગલ વાં હાંણનાં ચાટાં દોરકાં જેવાછે. એ કરાડીઓ જે ખો સાક ખાયછે તે તેની ખારીક હોજરીમાં હજમ થવા પછે તેનો એક ગુંદર સરખો રસ બનેછે, જે રસને ઊ પર કહેલી પાંચ કોઠલીઓમાં ખોદાતાલા એકઠો કરી રાખેછે અને કરાડીઆને જાહે ગમેછે તારે પોતાનાં પે ટમાંનો સાંચો ચલાવી આ રસમાંથી ઊપલો દોરો વ ણી શકેછે. આ હા ! આ કેવી ઊતમ કારીગરી !

કરાડીઆ ઘણી જાતનાં અને ઘણાં રંગનાં હોયછે. ઊપર જે ચીતર આપીજીંછે તે કરાડીઓ ખા ગોનો રેહવાસીછે. એક જાતનો કરાડીઓ જમીન અને પાંણી એ બંનેમાં રહી શકેછે. તે જમીન ઊ પર શકાર કરેછે અને પાંણીની નીચે લઈ જઈને તેને ખાયછે, પણ તે હવા વગર હેકે કેમ જીવે ? માંણસને જાહે દંડીઆની તલે જવું પડેછે તારે ચોટા નેલો માં હેકે હવા લઈ જવાની રીત તેણે હમણાંજ શોધી

કાઢીછે પણ કરાડીઓને એજ રીત જમાનાઓ અગા ઊ કરતો આવેછે. પરંથમ તે થોડાક દીલા દોરા વ ણેછે અને તેમને પાંણીની સપાટી ઊપરનાં જાણીએ ને વલગાવેછે. તારબાદ તે દોરાઓને પોતાનાં પેટ માંનું એક જાતનું વારનીસ લગાડેછે, જે પછે તે દોરા રખરની માંશક લાંબા દુકા થઈ શકેછે. એટલું કીધા પ છે તે કરાડીઓ પોતાનાં બદનની આસપાસ તેજ રસ નું એક પડ કરેછે પણ તે કુલાની મીસાલે ઊપસેલું હોયછે અને તેની અંદર હવાનાં એક પરપોટાને તે ભ રી રાખેછે. એ રીતે ગોઠવણ કીધા પછે તે પાંણીને ત લીએ જાયછે અને પોતે અગાઉથી કરી રાખેલાં પ ડમાં ઊપલા હવાનાં પરપોટાને ખાલી કરેછે, જે પછે ખીલ હવા લેવાને તે પાછો ઊપર આવેછે. એમ ક રતાં હવાનો એક જથ્થો એકઠો કીધા પછે તે હેકે જેન થી રહેછે. “શેકારી કરાડીઆ” ની વલી એક ખીલ જાતલે. તેઓ કુદકા મારીને શેકાર પકડવાની ડેવ રાખેછે. એકવાર એવા એક કરાડીઆએ એકજ વ ખત બે શીટ સુધી કુદકો મારીઓ હતા.

કરાડીઆને લગતી ખીલ અજાણખ જેવી વા ત એછેકે તે પોતાનાં બધાં ઊપર ઘણી પરીતી રાખે છે. ઈડાં થુકતાંવાર માંધા તે ઊપર તુરત પડ ખાંધે છે ઈઆ ખીલ રીતે તેમનો ખચાવ કરેછે. એ આ ખાંને આખાં પડનાં દડાને ઘસડી જતાં કોઈવાર કરા ડીઓ દીધામાં આવેછે. તે વખતે તેઓને કદાચ શંક ટ ભોગવવું પડતું હશે, કેમકે તેઓનાં કદ કરતાં તે દડો ચોટો હોયછે અને તાખી તેઓ ખુસીથી ઘસડેછે ! ખા રખરીમાં એક જાતનાં કરાડીઆ આવેછે, જેઓ પોતા નાં બધાંને એક પડની કોથલીમાં રાખી પોતાની સા થે લઈ શકેછે. પરોક્ષેતર હેનટજ કહેછેકે જો કોઈવાર કરાડીઆનાં ઈડાં છીનવી લીધાં હોયતો તે પાછાં સેવવ વાને કોરોશ કરેછે, પછે તમે તેનો એક પગ લાંબો તો ખી તે પાછો આવશે અને એ રીતે વારા ફરતાં બધા પગ લાગ્યા પીનાં ઈઆ તદન મરી જવા વગર તે પા છે હજી નહી.

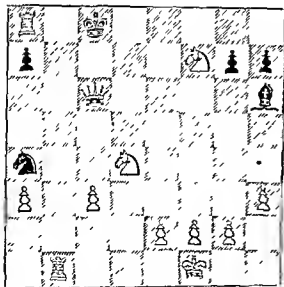
સને ૧૮૧૧ માં એકવાર આખી ટાઈમરીસ નદી કરાડીઆઓનાં પડથી ભરાઈ ગઈ હતી. સ ને ૧૮૨૬ માં એક મી૦ બ્રહ્મકાયાલનું ખેતર કરાડીઆઓનાં જાલમાંથી ઊભાઈ ગયેલું હતું. એ ક લખનનર કહેછે કે સને ૧૮૩૧ માં એક ઘણાં મા

રા ઝોરડાની આસપાસ તમામ કરાડીઆનાં પક ધરી વહીયાં હતાં અને તે જમીનથી તીસ અને ચાલીસ ફીટ ઊંચાં હતાં ફરાંનસનાં એક દેવલમાં એક ખતી માં પુરતું તેલ ભરવા છતાં દર રોજ જીવવાઈ જતી હતી, તે ઊપરથી ખોલ કાઢાડતાં માલમ પડી જતી કે એ ક ઘણેજ મોઢે કરાડીઓ આવીને તે તેલ પી જતો હતો ! એવાજ એક તેલીઓ રાજા સને ૧૭૫૧ માં નીલાંન ખાતે જણાવેલા હતા. કહે છે કે તે કરાડીઆ ને મુવા પછે તોલતાં તેનો વજન ચાર સ્તલ જણાવે આ હતા !!

કરાડીઆને ફેરલેક ઠેકાંણે માંણુઓ ખાગે છે. મુ સાધરો કહે છે કે ખાસી જાનનાં લોલક કરાડીઆ વડે ગ્રા હેલું સમાટે છે. નીચે કાલીચેનીચનસ ખાતે એક ઈંચ મુધીની લંબાઈનાં કરાડીઆને આખાને આખા છું અને ખાવામાં આવે છે. નેતીશાએ એક રાસીને કરાડીઆની જાતનું નામ આપેલું છે. તે ઊપરથી એક નાંખીથી ફરેંચ સી જે એવું સમજતી કે તેનો જન મ એજ રાસીમાં થયેઓછે તે કરાડીઆઓને ખુશી થી ખાતી હતી. લાલકાંડ નામનાં નેતીશનેખી એ પરાંણીઓ ખાવાનો શાખ હતા.

સેતરંજની રમત.

૪.

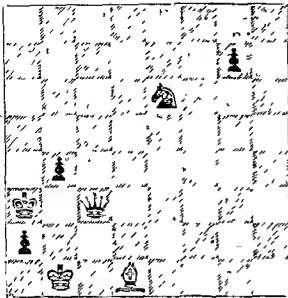
સેતરંજનાં રમનારની તમામ નેમ એજ હોએ

છે કે સાંચી ધોરડુનાં પાદશાહને જેતે વાતે ઘેરી નાં ખવે. જો તે એવી રીતે ઘેરાએ કે તેને ચાલવાને ખીજી ઘર નહીં મહે એટલે તેની આસપાસ બધાં ઘર બંધ હોએ અથવા આસપાસનાં ઘર ખાલી હો એતો તે કોઈ સાંચેનાં ગોઠારાંથી ઘેરાએલાં હોએતો “માહુત” થઈ એમ કહે છે.

“માહુત” કૃતી હોએ તેનું એક ચીતર હમે ઊપર આપીજી છે. એમાં કાલા રંગનાં પાદશાહની માહુત થઈ છે. સરેદ વણરે આવીને તે કાલો પાદશાહ જાંણું હાલકે તેની નીચેનાં તરીજાં ઘરમાં તે ને “જોએ” આપી છે. હવે “નાં જોએ” કરવાની પાદશાહની ફરજ છે પણ તેમ કોઈ રીતે ખનતું નથી. જો તે ખીશીને ચાતાનાં વણરનાં ઘર ઊપર બાજે છેતો તે ઘર પેલી ધોરડુનાં સરેદ ઘોડાએ રોકી રાખીજી છે. પાદશાહથી આંણીગમનાં હુધીની પાસેખી અવાતું નથી કેમકે તે ઘર તેજ હારમાં છેક નીચે બેઠેલા સરેદ હા થીનું છે. વલી વણર નજીક હોવાથી પાદશાહથી એકુ ઘેર હું ઊતરાવું નથી. એ રીતે તે ઘેરાઈ ગ એઓછે ઈઆને તેની “માહુત” થઈ છે અને ઘવનું શે વડે આવીજી છે.

માહુત ખે જાતની હોએ છે. એક ફરજઆત માહુત કહેવાઓ છે, જેમાં સાંચી રમનાર ફેરલાક હુથ અગાજીથી ગણી રાખે છે કે પાદશાહને ફલાંને ઈઆ ફલાંને ઘર લાવીને માહુત કરવી અને તે મુજબ તે પાદશાહને તાંણું આવવાની ફરજ પાડે છે. ખીજા માહુત ચુકની કહેવાઓ છે. તેમાં એક રમનાર ગણલ તથી ચાતાને હુથે કદાચ એવે ઠેકાંણે આવી જાએ કે જેથી તેની માહુત થઈ જાએ. એવી ચુકની માહુત કરતાં ફરજઆત માહુત વધારે હુધી અને સરસ છે.

માહુત કરતાં હુધી રમત “પીઆદ” ની છે. જો એક રમનાર સરસ હોએતો માહુત રેહવા ઈંચ ચાતા નાં હમનખરદની “પીઆદ” કરીને ઘવનું શેવડ લાવવા માંગે છે. પીઆદ એટલે કે એખલાં એક પીઆદાંથી પાદશાહને ઘેરી લેવા. અલખતાં એ હુધું છે અને વલી એક સીપાઈથી ઘેરાવું એ ખેઆખકું ભરે હુ છે, તેથી એ રમત વધારે રસીલી છે. એક પીઆદ નો નમુનો હેલ આપીએ છઈએ.

હીઆં સરેદ પાદશાહની પીઆદ થઈછે. તે ની પાસે કાણું પીઆદું એવી રીતે આવીછીંછે કે તેને શોએ પડેછે. પણ તેની આસપાસનાં બે ઘરો વળરે રાખીઆથી પાદશાહ તાંહાં જઈ શકતો નથી. તેમ જ પીઆદીને મરાતું નથી કાંચિકે તે કાલા પાદશાહ નાં જોરમાં બેઠુંછે. તેથી પાદશાહ હીઆંજ રાખડા એજાછે અને તેની પીઆદ થઈછે.

રતુ જે કુરસત.

૧. હું એક તરણ અપશરને બોલણું—હું એવી ચીજછું કે મને દરેક લોકો પોતાનાં આધાત્રા વાપરેછે અને તે જો નહીં ખાવામાં લેતા કાકરોનેા વીચારછે કે માણસ જાત ઘણું સુધી જીવી શકે નહીં. હું દરીઆમાંથીજ તેમ જ નજીબમાં પણજી અને ઘણીખરી દરેક ચીજોમાં હું ન હીતો પછી મારા ભાઈઓ પોતા છેલ્લે અને જો ઉલટાવેછોતા હું એક ઘર શંશારનાં કામમાં આવવું હુથીઆરણું અને જારે તમે કારી અથવા પાટીઆ અથવા કેટલીએક લેહમી બાએડીઆ લાવડા બનાવેછે તારે મારો ઘણો ઉપીઆગ ક રેછે—પણ મારીથી તમને ઘણી શંભાલ લેવી પડેછે કે ર ખેને તમને હરકત થાએ.

૨. મારો પેહલો અને છેલ્લો અખેર લેવોતા તે એ વી ચીજછે કે કોઈ સખસ લેવાને ના પાડશે નહીં—મારો પેહલો અને ખીજે અખેર લેછોતા તે એવી ચીજછે કે દરેક ખાણસને જરૂરીઆતની તથા ઇશવરની એક માહુડી બખ શીશછે—મારો મોથો અને પાંચમે અખેર લેછોતા એક જાનવરનું રેહકાણ થાએછે—મારો તરીજી અને પાંચમે બો લ લેછોતા તેના અચર મરદ થાએછે—અને મારો આખો બો લ લેછોતા એક જાતનો રોંગ થાએછે કે જેના પંજમાંથી બમણું મુશકલછે.

પરચુરણ બાબદો.

અનન્યેળ જેવી જીંધ—એકદા ખાતે પાંચસો નાંમની એક સી ઉધાઈ હતી તેને વીણે એવું કહેવાએછે કે છેક પંદર કાહુડા પછે તે ઉંધમાંથી ઉડી હતી. તેની આ ઉંધ એકને કાકરો અચરત થયેઆ હતા, કેમકે વલી આ સી કાંઈ બેસુધીમાં હાએ ઇઆ મરી ગઈ હાએ એ પુ તેઆને જાણવું નહીં હતું. તે પુ તનદરોસતીમાં પાણુ ઉંધાએવી હતી અને ૧૫ દીવસ સુધી એ પરમાણે યો રાક વગર પડી રહી હતી. તેને જગાડવાને વધદાએ શ ખત ઉપાએ કીધા કે નહીં તે જાણવામાં આવડી નથી.

બલે નહીં એવાં કાગજો—કેહો કે કોરાં લખે લાં, છાપેલાં ઇઆ રંગેલાં કાગજોને ફટકોના “ઇસટરાંગ” પાંછીમાં જોરીને સુકવીઆથી તે આગમાં બલે નહીં એવાં થાએછે. જો આ ઉપાએ ખરો કરેતા તેની કીમત થઈ શ કશે નહીં.

એક કીમતી ઇટરડી—ફરાંસની મોટી બેંકમાં એક હોધદારે એક ઇટરડી મોકલી હતી જે ઉપર એક હ જર ફરાંકની એક બેંક નોટ વલગાવેલી હતી. આ ઇટ રડી એક ગરીબડા બેસુતને વાટમાં જડી હતી, પણ તે ઉ પરની નોટને તે ખાતર એક ચીતરાંજણ સમજીને તે ઇટ રડીને તેણે પોતાની જુકડીમાં આરસી દાખલ પંદર વરસ સુધી ટાંગી રાખી હતી. આ ઇટરડીને બેંકે વટાવી આ પીને પોતાની પાસે રાખીછે.

અચણુચી તર્વગરો—વેલાતનાં એક ગરીબ બેગા રી ઉપર હમણાં ઇનસાફની અદાલત તરફથી એક કાગ જ આવવીએછે જેમાં તેને ચેતવણી ખલીછે કે તે કોરટનાં વડા નેઆએપીસ લારડ માંનસેલરે કીધેલા મુકદ્દમ ઉપરથી તે બેગારી ૩ લાખ રૂપીઆની ચીલકતને વારસ કરીએછે. અલખતાં આ અચણુચી માંતબરીને લીધે તે બેગારી ઘલ રાટમાં પડીએછે. જે સુકદમાને આવી રીતે મુકદ્દમો થયે એછે કે આજ બસો વરસ થયેઆં વાંધામાં પડેલા હતા અને વારસોનાં વારસ દાખલ આ બેગારીને અતે તે ચી લકત ખલીછે !

એક નાટકકારની આવક—હમણાં જરે આંણી તરફ લોકોમાં નાટકોના શોખ વધીએછે તારે કદાચ આ વાત જાણવાનેગ થઈ પડશે કે મીસ બેટમેન નાંમની એક બેલાડી સીને હાલ વેલાતમાં નાટકો કીધાથી દર વરસે ૧ લાખ ૩૦ હજાર રૂપીઆની કમાઈ થાએછે. ઉંચી કીસ મનાં બેલોને તાંહાં કેટલા આસરો મલેછે—તેનો આ એક અછો દાખલાછે.

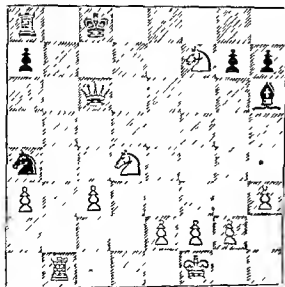
બહુનનો નવો જીપીઆગ—હવાઈ કાંણસ જેની મદદથી માંણસો ઉંચે જઈ શકેછે તેનો એક નવો જીપીઆ ગ એક ફરેએ શોધી કાહુડીએછે. તે કેહેછે કે ઘણુંક બ લેનામાં એક વીજલીક રોશની રાખીને શેહરની ઉપર ઉડ

રા ઝોરડાની આસપાસ તમામ કરાડીઆનાં પડ ફરી વલ્લીઆં હતાં અને તે જમીનથી તીસ અને ચાલીસ ફીટ ઊંચાં હતાં ફરાંનસનાં એક દેવલમાં એક ખતી માં પુરતું તેલ ભરવા છતાં દર રોજ યુજવાઈ જતી હતી, તે ઊપરથી ખોલ કાઢાડતાં માલમ પડીગીં કે એ ક ઘણેજ મોઢે કરાડીઆ આવીને તે તેલ પી જતો હતો ! એવાજ એક તેલીઆ રાજા સને ૧૭૫૧ માં મીલાંન ખાતે જણાવેઆ હતા. કેહલે કે તે કરાડીઆ ને મુવા પછે તોલતાં તેનો વજન ચાર રતલ જણાવે આ હતા !

કરાડીઆને કેટલેક ઠેકાંણે માંણસો ખાવેછે. યુ સાફરો કેહલે કે ખાશી જાતનાં લોકો કરાડીઆ વટે મો હોડું સમાડેછે. નીચી કાલીડોનીઅનસ ખાતે એક ઈં ચ મુધીની લંબાઈનાં કરાડીઆને આખાને આખા હું જીને ખાવામાં આવેછે. નેતીશાએ એક રાસીને ક રાડીઆની જાતનું નામ આપેલુંછે. તે ઊપરથી એ ક નાંમીચી ફરેંચ સી જે એવું સમજતી કે તેનો જન મ જોજ રાસીમાં થયેઆછે તે કરાડીઆઓને ખુશી થી ખાતી હતી. લાલાંક નામનાં નેતીશનેખી એ પરાંણીઆ ખાવાનો શાખ હતા.

સેતરંજની રમત.

૪.

સેતરંજનાં રમનારની તમામ નેમ જોઈ હોએ

છે કે સાંમી ધોરડુનાં પાદશાહાને જેતે વાતે ઘેરી નાં ખવે. જો તે એવી રીતે ઘેરાએ કે તેને ચાલવાને ખીજું ઘર નહીં મલે એટલે તેની આસપાસ બધાં ઘર બંધ હોએ અથવા આસપાસનાં ઘર ખાલી હો એતા તે કોઈ સાંમિનાં મોહારાંથી ઘેરાએલાં હોએતા “માહત” થઈ એમ કેહલે.

“માહત” ફેવી હોએ તેનું એક ચીતર હમે ઊપ ર આપીગીછે. એમાં કાલા રંગનાં પાદશાહાની મા હત થઈછે. સરેદ વલ્લરે આવીને તે કાલો પા દશાહ જાંહું હાલલે તેની નીચેનાં તરીજાં ઘરમાં તે ને “શેજી” આપીછે. હવે “નાં શેજી” કરવાની પાદશા હાની ફરજછે પણ તેમ કોઈ રીતે ખનતું નથી. જો તે ખીજીને પેતાનાં વલ્લરનાં ઘર ઊપર જાએછેતો તે ઘર પેલી ધોરડુનાં સરેદ લોડાએ રોકી રાખીગીંછે. પા દશાહથી આંણીગમનાં હાથીની પાસેખી આવતું ન થી કેમકે તે ઘર તેજ હારમાં છેક નીચે બેઠેલા સરેદ હા થીનુંછે. વલી વલ્લર નજીક હાવાથી પાદશાહથી એકુ ઘેર હેડે ઊતરાયું નથી. એ રીતે તે ઘેરાઈ ગ એઆછે ઈઆને તેની “માહત” થઈછે અને ઘવનું શે વર આવીગીંછે.

માહત બે જાતની હોએછે. એક ફરજઆત માહત કેહવાએછે, જેમાં સાંમી રમનાર કેટલાક હાથ અગાળીથી ગણી રાખેછે કે પાદશાહને ફલાંને ઈઆ ફલાંને ઘર લાવીને માહત કરવી અને તે મુજબ તે પાદશાહને તાંહું આવવાની ફરજ પાડે. ખીલ માહત ચુકની કેહવાએછે. તેમાં એક રમનાર ગણ તથી પેતાને હાથે કદાચ એવે ઠેકાંણે આવી જાએ કે જેથી તેની માહત થઈ જાએ. એવી ચુકની મા હત કરતાં ફરજઆત માહત વધારે હથડી અને સરસછે.

માહત કરતાં હથડી રમત “પીઆદ” નીછે. જો એક રમનાર સરસ હોએતો માહત રેહવા ઈ પેતા નાં હમનખરદની “પીઆદ” કરીને ઘવનું શેવર લાવ વા માંગેછે. પીઆદ એટલે કે એખલાં એક પીઆ દાંથી પાદશાહને ઘેરી લેવા. અલખતાં એ હથડુંછે અને વલી એક સીપાઈથી ઘેરાવું એ બેઆખડું ભરે લુંછે, તેથી એ રમત વધારે રસીલીછે. એક પીઆદ નો નમુનો હેલ આપીએ ઇઈએ.

સ્ત્રીઓ

પુસ્તક ૮ મું.

જુન ૧૯૬૪

આંક ૬ ઠો.

કલ્યાણીય કબીલાઓ.

અપવા

લગણમાં વધણ—રંગમાં ભંગ.

એક વારતા.

પરકણ એધું.

તેસ અને પાંછી.

શીઆવખશનાં મેહેલમાં મોટી ધુમધામ છે.

પેલી ઠરાવેલી છઆફત જેમાં એ ઉમરાવે પોતાની મેટીનાં લગણ ખાતર તેની સાથ રોલતમંદ શાહાપુરની પીળાણ કરાવા પારી હતી તે છઆફતની ધમાલ ચાલી. પેલી મોટી મેનમાંની જેમાં શીઆવખશે પોતાનાં કરા હરીફ શીઆમ ૬ ઉપર દબદબા અને રોલતમાં ચહુદાઈ કરવા પારી હતી તે મેનમાંનીના વખત થયેમિ.

અને તેથી મેહેલમાં શું રચનાં થઈ પડી !

શીઆવખશની રોણકદાર હુવેલી જાણે પેલી છહાં નનું મેહેસત બની ગયેઈ હતું. તે મોઝાં મઝાંની અંદર, ખાહાર અને ચારે બાજુએ રોચાનીનોતો કાંઈ જાણે બાગ નહી હતો. હાહાની મીશાય જહુલકતી હારેકદાર બતીમોતો જાણે ઉભાઈ જતી અને તેથી શીહા રાતની રોચાન રીસ થઈ પડી. મેહેલનાં દીવાંખાંનાંએ એકેક કરતાં સરસ હતાં જેમાંનું રાચરમીનું સંધું ખુચનોમાં દેખાવ રેતું હતું. રવાલ ઉપર જહેલા મોટા તખ્તાઓમાં એવા પડવાથી ચોરડાની અંદર ચોરડાઓની નહી મટે એવી હાર દેખાતી હતી, જેમાં લટકતી રંગ મેરંગી કુચાની તોરણ, અને આજુ બાજુએ જહેલા હીરા મોતીનાં સીવણા રથી સંધી જોએ રલીઆમજો ચક્રપાટ રીપી રહેમો હતો.

મેહેલની અંદર નોતરેલાંઓની અને બાહર તખાસ ગીરોની મોટી ગીરરી થઈ હતી. જેઓને ખાટે પુરતી જગા અને ભેગવાઈએ ફરી રાખવામાં આવી હતી. તેઓનાં દીવાને તાહાટક ખે, તેઓનાં છવને ખુચી ઉચ્ચ, તેઓનાં મનમાં ફેરા વજે, તેઓનાં પેટ તર થાયે, તેઓનાં હાથ પગ સારી રીતે માટે એવી કોઈમી ગોઠવણમાં ફર નહી

હતી. ખાંનાંને સુકરો ખસાવાની હેઠજત અને ફારીગી રીનાં સવાદવાનાં અગણીન પકવાંનીની વાણી સાથ બીજા લીમો હતો, અને તેજદાર દારૂનોતો જાણે ફરીમો પુરો હતો રામગગર ચોરતો અને ગાનારાઓ પોતાનાં શુંદર શરદથી કાંનમાં અધુર રાગનાં રેલા ઉતારતા હતા. ઠંડી લે રેકી ધીમે કદને મેહેમોનાંનાં મુખારા ગાલને ગાયેમો બે સા લેતી હતી

પણ શીઆવખશ, ઘરનો પણી, તેનાં દારૂનું કોણ બીઆંન કરે ? એક દુચખનની મોહાસપર, શીઆમની છાતી ઉપર તેણે જેમ અને તેમ ભપકો કીધો, અને તેની બાએડી ગાહાબાંનુંતો તેથીની એસકી બની હતી. તેણે ગાયેમો પોતાને આખીને આખી જહુલેરાતમાં આધી નાંખી હતી અને સઠથી કીમતીનાં કીમતી પોગાક પેરેડી અજગીને અજગી તથા નાન અને નખરાં ફરતી ફરતી હતી. પણ તેની પેકી પરી સરખી રીકરી તેમનાં આ સધલા દમાંથી ખાલી હતી. પોતાનાં માં બાપનો ઠાકી ગયે તે સખમતી હતી અને પડસાને ખાતર એક કુટુંબ સાથ તેમો એ ને દુચખની બાંધી તેની ચહુદા ચહુદી આ સધથી ગટબડતી હાંણમાં હતી, એવું જાણીને તે દલગીર કરવાથી તથા તેણે પોતે સારોન પોસાક પેરેડવાથી તેની માને માનનાં બલાપોખી ફરનો પડીમો હતો

પણ તોખી સારી તેમનાં સોભામાં સરસ ઉતરી હતી હલકો કદને પવણની મીશાય તે એકગમથી બીજા મજબતી કે વાખવાખીનાં આતસંથી ભરેલી તમાં અખતેની તરફ ફરતી હતી. તેમનાં તે રાતનો હીરા, તે જી જલચના લોહાંખાંક રાખ્ય હતી, જેનાં તરફ જમ્મેકના દીલ ખેઆતાં હતાં.

અને એ રીતે ખાણું ઉપર સંધાએએ હાથ મારવા પડે અને સરાખની જામે નોથ કીધા પડે શીઆવખસ સરવે મેહેમોનાંને નાંમની મીનલચમાં લઈ ચાવીમો. હીઆં તેમનાંએ પેશા શાહાપુર સાથ મુલમકાત કીધી. શાહાપુર તેની સાથ રોચની કરવાને અને શીઆવખશ ને રોસતી કરાવાને એટલા ખતી હતા કે આ પેરેલી તક તેમો એ જતી મેલો નહી. શાહાપુર એ રોસતીથી પહોણા ચા હતો, શીઆવખશ અને તેની બાએડી તે સખર ઉમરાવને પોતાને જમાઈ કરવા ચાહતાં હતાં, ખાટે તેમનાંની મુલાકાત કરાવી આપવાને તેમો મુલીઆં નહી હતાં.

તેમીનાંએ થોડીક વાતચીત કરતાં જ શાહપુરને પી છાંછી લીધો. શાહપુરે સરાયની જાંબો ધ્રુમ હડાવી હતી. તેથી તે જરા તોડતું બોલતું વઢીક બોલતો હતો તેને પા ધરા જવાબ આપતાં આવડતું નહીં હતું અને ઘણું દોલ ધા લવા જતાં તે સુરખાઈ ભરેલું બોલતો હતો. તેમીનાંએ જોયું કે તે એક સાધારણ માણસ કરતાં કાંઈ વધારે નહીં હતો અને તેનાં માં બાપે તેની જ વખાણ કીધી તે ખોટી હતી. તેનાં પછાતા ઉપર શીઆવખસ લોભાએયો હતો અને તેથી તેમીનાં અંદેશ કરતી હતી કે માં બાપની આ હેશ જુનજ હું આ ધણીને કેમ કચુલ રાખશ.

પણ આ અંદેશો તેમીનાંએ તુરત છોડી દીધો અને થોડાવારમાં તે પાછી મેહેમોનાં વચે ભેલાઈને હસવા બોલવા લાગી. આ વખતે તેની નજર એક પુત્રામાં બેઠેલા એક જવાનરદ તરફ ખેંચાઈ. તે ઘણો સોહાગ્રમો, કદાવર અને સારા સજુકનો હતો. તે જોશભરી આંખે તેમીનાંને જોયેઆ કરતો હતો, અને તે કાંઈ થોડાવાર નહીં પણ ઘણો વખત અગાઉથી તેમીનાંએ તેને એજ હાલતમાં જોયેઆ હતો.

એ ઉપરથી તે કોણ હતો તે જાણવાની તેમીનાંની ખાહેશ થઈ. એટલા માટે તેની પડોશમાં જાંહાં તેમીનાંની બે ચાર સગીઆનું એક ટોણું હતું તેમાં પોતે જઈને ઉભી તાહાં તે બારે દોલે પેલા મરદને જોવા લાગી. એ વખતે તે કોઈ બીજા યોગત સાથ વાત કરતો હતો. તે એટલાંતો સજુક, મદદ અને નમનતાથી બોલતો અને વલી એવા સારા તથા દાહાપણ ભરેલા જવાબો વાલતો હતો કે તેમીનાં મન સે અતીશ પુશ થઈ ગયું. તેણે આટી નજરે તે ધણીને જોવાનું જરી રાખીઈ, પણ થોડાજ વારમાં તે જવાં મરદની અને તેમીનાંની નજર એક થઈ જઈ તે બંને જણને કુદરતીજન હસવું આવી ગયેઈ અને તેમીનાં તુરત શર માથેને ખીસી ગઈ.

પણ હવે તે આ મરદને જુલી ગઈ નહીં એક બીજું ટોણું જેમાં આ મરદની વાત કરતો હતો અને જેમાં તેમીનાંનાં પણ એવજખીતાઓ હતા તેઓની વચે તેમી આવીને વાત કરવા લાગા એજ કરતાં તેમીનાંને ઉપલા અન જાંનાં મરદ સાથ સવાલ જવાબ થયેઆ અને આસપાસનું ટોણું વલી ગમતમાં વીખરાઈ જતાં એવુંબી બનીઈ કે તેમીનાં અને ઉપલા જવાં મરદ એવજા રહી ગયેઆં. તેમીનાંને તેની વાત એટલીતો પસંદ આવી અને વલી ઉપલા મરદ તેમીનાં તરફ એવેટોતો ત્રીઝાસ જતાવા લાગેઈ ગોકુતેગોમાં તેઓને અતીઘણો વખત થયેઆ.

અતે મેહેમોનાં ગરોગર જવા લાગા માટે તેમીનાંને ઉપલા ગરહસથથી છુટી પડવાનો વખત આવીઓ, પણ તે મરદ જોઈ કે એ રીતે છુટાં પડવાની તેમીનાંનાં મોહો ઉપર દેખીતી નારાજ હતી અને તે મરદ પણ મેહેમોનાં દેખાડવાને જુલીઓ નહીં કે હુંબી જવા માહાતો નથી. પણ એજ કાંઈ બને ! જવા વીનાં ચાલે નહીં, માટે વાત અધુરી નાખી અને તેમીનાં ઉઠી ઉભી થઈ. તોખી ઉપલા મરદે જતી વેલા તેમીનાંની ખુશચુરતી ઉપર જરા એસારો કીધો અને તેમીનાંના હાથ ઉપર માન દાખલ બોસો લઈ છુટો પડીઓ.

આ બોસો ઘણો જોસા ભરેલો હતો. તે જું દેખાડતો હતો ! ઉપલા જવાંમરદ તેમીનાંને આહાતો હતો ! હમ તેમીનાંએ પોતે તે જોઈ કે તથા તે સમજ હતી, પણ તેટલા માટે તેમીનાં નારાજને મદલે ખુશી થઈ હતી. તેના દીલમાં આ મરદ વીશે જુસો પેલા થયેઆ હતો, પેલા શાહપુર જેની સાથ તેમીનાંના મા બાપ તેમીનાંને પરણાવા ભાગતાં હતાં તેના અને આ મરદના ગુણ તે સરખાવા લાગી અને ખચીત તેણે આહીઈ કે "જો હું શાહપુર સાથ પરણતો તેના કરતાંતો આ મરદ દસ હજાર ઘણો અને વધારે લાયકેક."

પણ એ મરદ કોણ હતો ! એ સવાલ તેમીનાંના મનમાં ઉત્પન્ન થયેઆ. તે નાનની તેને એવજખતી નહીં હતી. એકજ બાબદ સુધી આટલોવાર ગોકુતેગો કરવા છતાં અને એક ધણી સાથ આટલી એવજખાણ કીધા છતાં તેમીનાં આ ગરહસથને તેનું નામ પુછવાની હતી તેટલાં તે જતો રહેઆ અને એ રીતે જ મરદને પસંદ કરી તેની સાથ તેણે છુપી મોહોબત બાંધેલી તેજ ધણીને તે એવજખવા વગર રહી ગઈ માટે દલગીર થઈ

આ હાલતના ઉપાએ લાવવાનું તેની સાચી દાઈ આવાનાના હાથમાં હતું. વાંચનારી બાંનુઓ જાણેછે કે એ સાહેલી તેમીનાંની ધણી વીસવાણ હતી, માટે તેમીનાં તરત તેની પાસે ગઈ અને તેની એવજખાણ આપી તેનું નામ પુછીઈ. આવાંન એવજખી નહીં સકવાથી તુરત હેઠે ગઈ અને તેમીનાંને નવો દોસત જતો હતો તેટલાં તેને સારી થઈ જોઈ લીધો. તે તુરત દોડતી અને હાંકતી પાછી આવી અને તેમીનાંને એવું નામ કહેઈ કે તે ચોં કી ઉઠી હતી.

તેતો મુરો તેહમતન હતો ! તેમીનાંના બાપ સીઆવખશના પેલા દુશમન શીઆં મકનો તેતો એક પુરો દીકરો, જે શેરૂર માહિલી પેલી બોરશે ઉપરના એજકને લીધે ડુખી થઈ કરતો હતો તે તેહમતન હતો !

અને તેની ઉપર તેમીનાં આશક ! એ વાતજ પુશ કેલ દીસવા લાગી, પણ તે ખરી વાત હતી. તેમીનાં તેથી બીહીવા લાગી તેણે અનજનપણમાં એવા સાથ દોસતી કીધી કે જે તે દોસતીને પુરેપુરો લાયકેક પણ કબીલાના કચ્છઆને લીધે જેની સાથ દોસતી કરવી થટે નહીં અને જે કરતો બાપના મોટા બીકરમાં આવી પડે. તેમીનાં બેલાઈ માં એવા ધણી ઉપર કીક થઈ પડી કે જેનો હાથ ભેલવાની તેને થોડીજ આશા રહી અને તેથી તે મોટા ગમમાં આવી પડી.

તે બોલી કે "અરે અફસોસ ! કે આ તેહમતન માં મા બાપના દુશમનનો દીકરો નીકલીઓ. અફસોસ ! કે જે એજ ધણી અને પસંદ આવીઓ તેને મારીથી સદા ફુરજ રહેવું જોઈએ. જેમ તેલ અને પાંછીનો ભેલાપ નથી તેલ હમારો ભેલાપ કદી થવાનો નથી. હમે ભેલાવાની ગમે એટલી ક્રોશ કરીએ તોખી મા બાપના કચ્છઆને લીધે છુટાંને છુટાંજ રહેવાના. ઉકેલે એ કચ્છઆ ઉપર, જેઆનત હાંમે એવા કબીલાઓ ઉપર, કે એકેક વચે ઠાલી વેર રાખીને બીજાંઆના મુખનો ભોગ લીએછે !"

તે સતથી તેમીનાં આંતુર, ગમીર અને મોહોબતની દરદી થઈ પડી.

પરકરણ પાંચમું.

આગમના પ્રાગ.

તેહમતન આ રાતનાં તેમીનાં ઘર સાધી નહ લાગે ?
જે ઘણીને તેનાં બાપ સાથ મોહાડું જિવાનો વેહેવા
ર નહી, જે ઘણીને તેનાં બાપ તરફ એવું વેર કે એકેકને
દીકા કલ્યાણ થયેલા તથા કેટલાંક ખુન થયેલાં તેવા એ
ક કુશમતને ધરની છબ્યાસ્તમાં તેહમતને જવાની કેમ હી
મત કીધી ?

એનો બોલાસો કરવો નહએ.

તેહમતન મોરશેદ નાંમની જ સ્ત્રી ઉપર ઘણો મોહી
ત હતો, તેણે એ ઘણીને કાઠું નહી આપવાથી તે જ કુખ
માં પડીઓ હતો. તેમાંથી તેને મેકલો કરવાને રસનબાદ
નામનો તેના ચીતર તેહમતનને હીઆં લઈ ગયેઓ હતો
તેહમતન પોતાની માંથુકને દુનીઆમાં સઘી સરસ સ્ત્રી
સમજતો હતો, રસનબાદ કેહતો કે તેના કરતાં બીજ ઘણી
બી સરસ પડેલી છે. એ વાંધાને નીકાલ લાવવા અને ખોર
શેદ કરતાં બીજ સરસ બાનુઓ મલી આવેછેકે નહી તે જો
વા તથા તે સાથે મોરશેદને લગતો ગંજ બુદી જવાને તેહમત
ન એ રીતે પોતાનાં કુશમતને ઘર છુપે લેવાશે ઇજન વગર
આવીઓ હતો. તેહમતન અને રસનબાદની સાથે મેહરાંમ
નાંમનો એક બીજે ખેશીબી હતો અને એ રીતે શીઆવ
ખશ ઉતરાવનાં ઘરમાં તેનાં કુશમત શીઆમક ઉતરાવને
લગતાં તરણ ખાણેસો જોન કરવા આવે એ નહી અને એ
વો બનાવ ખરેખર બનીઓ હતો, પણ તેઓ ખાણુને વ
ખતે હાનર નહી હતા તેઓ આંતર નામની મેકકમાંજ સાં
જેલ થયેઓ હતા.

વલી આ મીનલશમાં તેહમતન છુપા લેખાશ છતાં
એલખાએઓ હતો. વાંચતાર જાણેછે કે ઉપર કહેઆ
પરમાંણે તેમીનાંની સાહેલીએઓ તેને પીછાંણીઓ હતો પ
ણ તેની આગાઉ શીઆવખશે પોતે અને તેનાં જાંહંગીર
નામનાં ભતરીજએ વડીક તેને એલખીઓ હતા !

જાંહંગીર ઘણો જુવાન અને આકલો હતો. તે તે
હમતનને એલખાજાંન વેહેલો વેહેલો શીઆવખશને તેડી
લાવીને દુરથી એલખાવીઓ અને પછે પોતાની તલવાર
મેઆનમાંથી કાઢાડીને તેનો જીવ લેવા કોડીઓ. પણ તેહે
મતન તેને જોએ તેની આગાઉ શીઆવખશે તેને અટકાવી
ઓ. જાંહંગીર કેહેવા લાગે કે “અરે કાકા તમે અને
છોટા, આજ એ ને કાકે કાંઈ બીજુ થશે. એ ધાઈપાશ
એ આપણે તાંહાં નેરણુ ખાણું હાશે તેરણું બધું” આકાવી
નાખશ.”

શીઆવખશ—અરે જાંહંગીર, જાંહંગીર મુગે રે
હે અને તેને જોખનો તેમ ખરવા દે.

જાંહંગીર—પણ એને આપણાં ઘરમાં આવવાના
સતા થું ! તમે અને એને સજા કરવા દેવો.

શીઆવખશ—અરે નહી, તું થું” મારી કુન્નતી કર
વા મેહોછે ? જા જ તારે રસને જા. જાંહંગીર નથી કે એ
છોટાનાની સ્ત્રી ચાલ અને નેકીની બધા વખાણું કરછે. વ
લી તે ઘણે પાછછે અને તેને છેડીને તું કાંહાં ઉભો રહેયો ?

જાંહંગીર—અરે ઉભો થું” રહે ? તેને ધાર ખાડું, તે
નો જીવ લેઉં.

શીઆવખશ—બસ મુગે રહે. આ ધરનો તું ધ
છીછે કે હું ? નાદાંન મેહરો આકલો સવભાવ નહી રાખી
એ. જોતો નહી ? આજ મેં આવી મોટી મીનલશ બેલા
વડી અને તેમાં તું” મારામારી અને ખુન કરવા માગેછે ?

આવા કાલાવાલાથી જાંહંગીર મુગે બેઠો.

બીજા હાથ ઉપર તેહમતન જે કાંમ સાડું તાંહાં
નાંચારીએ આવીઓ હતો તે કાંમ ઉપર મંડીઓ. આ
મીનલશમાં જતાંવાર તેનાં વીચારો ફેરવાઈ ગયેઓ. તેને
તે મીનલશે એમન દેખાવ આપીઓ. તેમાંની રચનાંને
તે મેહસત સાથ સરખાવા લાગે અને તેમાં જે એક કર
તાં એક મુંદર સીઓ ખુબ દબજાથી બીરાજ હતી
તેમને તે આકાસની પરીઓ સમજાઓ. પણ તેમીનાં—
તે જહલકતા તારાને તે બુદી થયેઓ નહી તેનાં એકેક
એલાનેબી તે યેઆનથી તપાસવા લાગે. તેમીનાં આગ
લ તેની માથુક મોરશેદને જાંહંગીર લાગી અને રસનબાદ
તું” કહેલું ખરું પડીડં. મોરશેદ લેઆંન આવે નહી તો
બી મોરશેદ, મોરશેદ કરી તેની પુઠે જવાની શી નરજે,
જરે તેનાં કરતાં વધારે લાએક સમની દુનીઆમાં પડેલી છે ?
બસ, તે દીનથી તેહમતને મોરશેદનું” નાંમ છોડીડં, અને
તેમીનાંએ તેનાં જગરમાં ઘર પડીડં.

આ દુક હેવાલથી તેહમતનની હાલત વાંચનારને પી
છાંણી લેવી કઠણ નથી. તે બીચારો આ મીનલશમાં જ
વાથીબી સુખીને બદલે દુખી થયેઓ હતો. તાંહાં જવા
આગાઉ તે એક એવી સ્ત્રીને માહાતો હતો કે જેને તે મે
લવી શકતો નહી હતો. તાંહાં જવા પછેબી તે એવી નાં
જની ઉપર મોહીત થયેઓ કે જેનો હાથ મેલવવો એ માં
આપનાં કલ્યાણને લીધે તેથીબી વધારે પુશકેલ હતું.

માટે મજસતાનાં જરે તેહમતન માણે શીઆવખશ
નાં મેહલમાંથી પોતાનાં સગાઓ રસનબાદ અને મેહરાંમ
ની સાથે ઉતરીઓ તારે તેની છાતી ગમથી જીવીને તેવી
ભારી હતી મેહરાંમ ઘણો મજમેરો અને હુશમુગો હતો.
તેણે તેહમતનને ગંજ વીસારવા તથા હેસાવાની ઘણીબી
કોશોશ કીધી હતી પણ તે વીઅરથ ગઈ. તેહમતન આ
ખે રસતે મુગે મુગે ચાલીઆ કીધો અને એક વલાણુ આ
ગલ પોતાનાં સગાઓની નજર મુકાવીને તે એવી રીતે એ
ક મોહાલામાં ફરી ગયેઓ, કે તેઓ તેહમતનની શોધ કર
તાં તથા તેહમતન, તેહમતન જુમ મારતાં અ” તે ધાકીને ધ
ર ગયેઓ.

તેહમતનનું” મંન એકાએક ફરીડં હતું. તેમીનાને
એકવાર ફરીથી જિવાની તેને ખાઉશ ઘઈ હતી. તે ખા
હેશ મુરી પડવા વગર ઉંધ નથી આવવાની એવું” તે જાં
છતો હતો, મારે તુરત તે તેમીનાંનાં મેહલનાં પાછલો દર
વાજ તરફ ફરીઓ. આખે રસતે તેમીનાંની સીકલ, ના
જ અને નખરાં તેની આંખે આવવા લાગાં, આખેરસતે તેમી
નાંની ઘનાઈની વાતો તેનાં કાંમનાં સંભાવા લાગી.

ઘણેક અ”રેસો કરતાં તેહમતન પાછલે રસતે દેવાલ
કદાવીને તેમીનાંનાં આગ ખે દાખલ થયેઓ તે એવા વી

આરથી કે રાત તાંહાંજ ગુજારવી અને સહવારનાં કોઈ બા રીચ્છીથી તેમીનાં આધાર બેઠન આંખને તાહાડક આ ધવી.

તે વખતે રાત ઘણી મોડી હતી, આકાશ ખોલું હતું અને સીતારાઓ હીરાની નીશાંચે પરકાશતા હતા. સંઘણું ચુપ અને થંબ હતું અને તેવા વખતમાં તેહેમતન તે મીનાંને ધમ્માદ કરતો તથા બાગમાં મોહાબતનાં ફાગ આ તો મેહેલની હેઠે સંજેભરમરનાં એક તકીઆ ઉપર બેઠો.

પણ થોડાવારમાં આ તકીઆને માંચેની પેહેલા બંજ લેાની એક બારી ઉઘડી ગઈ અને તેમાંથી સાંમેના જાહાડે ઉપર રોશનીના જહરો વેહેવા લાગે, એટલુંજ નહીં પણ કોઈ માંખસને આલવાનાં એકોડ પડીઓ. તે એપરશે તેમીનાં હતા અને તે શુંદરી પોતાના પોશાક બદલીને તાંહાં ઉઘાવા આવી હતી. તેની છાતી પણ તેહેમતન સંબંધી ગમ્મી ભરેલીને ભરેલીજ હતી પણ તે નહીં જાણતી હતી કે તે લાએક જવાન તેનાજ બાગ મધે બેઠેલો હતો.

તેહેમતન ઉપરો એકોડ એતાંવાર ઉડી ઉભે થયેઓ અને બારીની સાંમે ગમેઓ. તેણે જોએઈતો એપરડામાં તેની વાહાલી તેમીનાં ફરતી હતી. પોતાનાં મનથી તે બોલી એકેડે “આતો ઉગમણ દસા અને તેમીનાં આક્રતાબુછે. અરે એ જહલકતા આક્રતાબ ! ઉક અને અરેઆ માહાતા બને માર, કે તે તારી સોભાને મારે બલે નહીં”. આવી રીતે મનસે વાત કરતો તેહેમતન એક જાહાડનાં છાંએઆ ની તલે છુપાઈ બેઠો.

તેની નજર સાંમેની બારી ઉપરજ હતી. તેમીનાં થોડાક પલમાં તે બારીએ લાગતી ઠંડી લેહકીમાં આવી ઉભી અને મનસે બોલવા માંડી. તેહેમતને પેહેલાંતો સાંભલવા ધારીઈ અને તેણે શું સાંભલીઈ ?

તેમીનાં તેહેમતનનેજ ધમ્માદ કરતી હતી !

“એ તેહેમતન ! તેહેમતન ! તું તેહેમતન શા મારે થયેઓ ? તારા આપને યોરો પાડ અને તારૂં નાંમ બીજું રાખ, પણ જે એમ નહીં થાયેતો મારી મોહાબતનાં કસમ આ અને હું મારૂં નામ છોડી દેઈ”.

એ રીતે બીજારી તેમીનાં ખરેખર માં બાપો વીશે અરેઓ કરતી હતી શીઆંમક અને શીઆવખશ વચે નાં કચ્છઆને લીધે તેઓનાં અને તેમનાં જન જરૂરોનાં નાંમ એકેકને અપકારાં હતાં તેથી તેને બલાપો હતો અને તે બલાપો આ એકાંત જગામાં તે કાહાડતી હતી જે તે જાણતેકે તેજ તેહેમતન હેઠે આલેઓછે તો શું તેમીના આ રીતે બોલતે ?

તે ફરીને બોલીકે—“મારો જે દુસમનછે તેતો માતર તારૂં નાંમછે. તું પોતે કાંઈ શીઆંમકની તરફ વાલે નથી. અરે તું કાંઈ બીજું નાંમ રાખ એક નાંમમાં શું આવીઈ ? જેને આપણે ગોલાબ કહીએ છઈએ તેને બીજું નાંમ આપીશુ તેથી તેની લબી પુશાબે જવાની નહીં; તે મ તેહેમતનને જે તેહેમતન નહીં કહીએ તોથી તે જોવા સમપુરછે તેવોજ રહેવાનો. તેહેમતન તારૂં નામ છોડ, અને તે નામ જે તારા દીલને કાંઈ ભાગ નથી તેને બદલે અને લઈ તારાં દીલને ભાગ કર.”

અને હવે શું તેહેમતન મુજો બેસે. તેનાંથી કેમ થો

બાએ ! આટલોવાર તે થોમીઓ તે માતર પોતાની અચરતીને ખાતર, કેમકે તેમીનાં તેને છુપી વાહાલો એવી તેને બીલકુલ પકી નહીં હતી અને હવે પોતે આ સંઘણું સાંભલીકે એણે જણાવી તેમીનાંને અચરત કરવાની તેની વારી આવી.

તે ધીમે સાથે બોલીએકે “શુંદર પરી તારો મુખન મને બાહાલછે. મને તું દીલદાર કેહે, અને મારાં નાંમને હું તજું છઈ.”

આ મુખનેાથી તેમીનાં જખર એંકી. તે તેહેમતન ને આહાતી પણ પોતાનો એશક જહેર કરતાં બીહીતી હતી. તેતો જહેર થઈ ગમેઓ મારે તે આચંબો પાંખી, પણ તોથી તે તેહેમતનછે એણે બીલકુલ માંનીઈ નહીં ? તેણે ઘભરાધને પુછીકે—“એ રીતે રાતનાં ભરાધને મારી વાત સાંભલનાર તું કોણછે !”

તેહેમતન—મારાં નાંમ સાથતો તુંને દુશમનીછે તારે હું અને કેમ જહેર કર ? વાહાલી મારૂં નાંમ મને પોતાને અપકારે, કેમકે તુંને તે ગમતુ નથી.

તેમીનાં—આ હા ! આવાજ ઉપરથી તુંને મેં એ લખીએ. શું તું ખરેખર તેહેમતન અને શીઆંમકની તરફનોછે ?

તેહેમતન—જે એ બેહુ નામ તુંને નહીં બાવેતો હું, તેમનાં એકબી નહીં કેહેવાઈ.

તેમીનાં—પણ તું હોઆં કેમ આવીઓ ? બાગની દેવાલો ઘણી ઉંચી અને દરવાજે બંધછે, તથા આ બાગ પોતે તારાં મોહાબતની જગાછે.

તેહેમતન—મોહાબતની પાંખ મેં આ દેવાલ કુદાવી છે મોહાબત જે કરવા માટે તે કરી શકેછે.

તેમીનાં—પણ જે હીઆ કાઢખી તુંને જોશેતો તુંને મારી નાખશે.

તેહેમતન—નાબતી કોઈની મને દરકાર નથી પણ તારી દરકારછે. કોઈથી મારૂં મોહાબત નથી, પણ તારીથી છે. બીજાઓની વીસ તલવાર કરતાં તારી આંખનો જખ વધારેછે. તે આંખને તું મીઠી રાખ અને બીજા દુશ મનોની મને ધાસતી નથી તારી મીઠી નજર વગર હું મરું તેના કરતાં તેઓના ધીકારથી મરું તે મેહેતરછે.

તેમીનાં—તું કોણને પુછીને હોઆં આવીઓ, આ જગા તુંને કોણે દેખાડી ?

તેહેમતન—મોહાબતે મને તલાસ કરવાની ઉલટ દીધી. મોહાબત મને સલાહ આપી, મેં તેને મારી આંખ આપી. હું કોઈ ખલાસી નથી, તોપણ અગર તું સંઘથી દુરના દેશમાં પડી હતે તોથી તારે ખાતર હું મોટા દરી આ બેડતો.

આવા જુસા ભરેઆ મુખનેાથી તેમીના જે નહીં પી ગયેતો તે નાજીક મારો હોએન નહીં. આવી નહીં ખુદે એટલી પરીતી જિંદ તેમીના ઉપર અસર થઈ. અતીઆર સુધી તેહેમતન સાથ છુટથી વાત કરતાં તે શરમાતી, પણ હવે તે નરમ થઈ ગઈ, પણ તોથી આવા ધણીસે મોહાબત આંધવાનો જખમ સમજીને તે બોલી કે “તેહેમતન ! એખ લી સમજીને મારીથી જે બોલાઈ ગમેઈછે, અને જે તે સાંભલીછે તે કોઈની સી શરમાએ એણેછે, પણ હું જે બો

લીછું તે હવે હું નાચુકેર નતી નથી—અને તું ને પુછું છઈ કે થું તું અને ખરેખર ચાહેછે ? તું હા કે હોરો, પણ કદાચ તું જીવંતી બોલતો હોયો, કેમકે આશકો ઘણીવાર જીવું બોલેછે. અરે ! ભલા તેહેમતન અગરજે તું અને ચાહતો હોયોતો તે ઇમાનદારીથી નણાવવે. હું જ કાંઈ બોલાપછે એમલી સમજ મોલી છઈ તેને ખાતર સ પડાઈ છઈ, પણ એ સપડાંછુ પુશી ભરેછું અને હું એ ટહુલું ચાહું છઈ કે મારી ખરી મોહાબતને બદલે તુંથી ખરીજ મોહાબત આપે”

તેહેમતન—જાતું, સામેના ચંદરના હું સપત લઈ ને કહું છઈ કે—

તેમીના—અરે ચંદરના સપત ના ખા, કેમકે તે મ હીનામાં તીસ વખત ફરવાયેછે.

તેહેમતન—તારે હું સાંના કસમ લેઈ ?

તેમીના—તું બીલકુલ કસમ ના ખા, અને જે ખા એતો મારા જીવના ખા જે જીવ તું સરખી ચુરતી આગ લ પોતાના ભોગ આપવાને પુશીછે.

તેહેમતન—પણ હું મારા પોતાના કસમ—

તેમીના—નહી, નહી, એમ ના દર. તારો શુખન અને બસછે, પણ તે રાતનો, આધેલા પીધેલા જીવનો શુખ નછે, તે રાતના ઉંધ અને સપનાના વખતનો શુખનછે, મરિ અને બીહીક લાગેછે. કાંઈ નહી, હમણાતો મોડું થ એજછે અને મને અંદર કોઈ મોલાવેછે, પણ તેટલાં દુવા માંજું છઈ કે આપણુ ફરીથી મલીએ તેટલાંમાં આ મોહો બતની કલીતું એક પુશામોદાર અને ખીલેજું કુલ થાએ. સાહેબ મેહેરખાન, મોહા તું ને સલામત રાખે.

પણ તેમીનાને નવા ગમીઈ નહી. તે બેવાર અં દર ગઈ અને બેવાર પાછી આવી, જેટલા અરસામાં તેઓ એ અરસ પરસ એકેકેસે પરણવાનાં કોલ લીધા અને તેમી ના કબુલ થઈકે સહુવારના પોદરામાં એક ઠરાવલી નગાએ તેણીએ પોતાની વીસવાસુ સાહેલી આવાંનને મોકલવી, કે જને તેહેમતન પોતે ધારેલી સપલ્લી ગોઠવણે બહેર કરે.

પરકરણ છું.

છુપાં લગણ.

તેહેમતન પોતાની વાહાલી તેમીનાને ઇઆદ કરતો તથા દેવા દેતો તેનાં બાગમાંથી નીકળીએ.

તે જે રસતે આવીએ હોતો તે રસતેથી પાછો ગમેએ અને દેવાલ કુદાવી બાહેર પડવા પછે તે વીમાર કરવામેહો.

તેણે થું આ કાઈ સપના નેએએ. કે તે ખરેખરી બનાવ હોતો !

તે મધરાતનો વખત હોતો, જરે તરેહવાર સપના માં છુસને ભગવેછે. તે એક દેવાનો ખરદ હોતો જે મોહાબત નાં નખમથી ઘણો ધામેલ અને કામેલ હોતો, માટે કદાચ તે ઉધાએએ હોએ અને આ માતર એક સપનાજ નેએ એ હોએ એવું તેને ઘડીબર લાગું.

પણ નહી તેને ઇઆદ આવીઈ કે તેતો એક ખરેખ રો બનેહો બનાવ હોતો. મોરશેદનેતો હવે તેણે મનમાંથી ખરતો કીધી હતી અને તેની ચુલાકાતના બંહાં સાંસા હ

તા, તાંહાં તેનાં કરતાં ચોમણી મુંદર હીને તે ખરેખર મ લી આવીએ એટલુંજ નહી પણ તેના હાથસે હાથ મેલ વવાતું સાટું કરી વખતેથી.

તેથી આ વખતે તેહેમતન હરખમાં ચકચુર હોતો. તેને એવું લાગતું કે બાજે બધા ભગાંનોજ કરી ગમેએ હોએ, બાજે કુલે પરથવીમાં કુખ કે શંકટ કાંઈ નહો હોએ, બાજે કુલે આદમી સામાં, ભલાં, અને નેક હોએ.

પણ વલી હરખની સાથે તેહેમતનને અધીરાઈબી હતી. તેમીનાએ સહુવારનાં પોદરામાં તેની સોડ પોતાની સાહેલીને મોકલવા કબુલીઈ હતું અને તેહેમતનને તેની પાસ જે તે નવાબ કેહેવાડો હોતો તે થું નવાબ કેહેવાડે ?

તેહેમતનને પેહેલાંતો કાંઈ સુખતું નહી હવું. થું ક રતું તેનો તે વીમાર કરતો અને તેવામાં તેમીના સાથની ચુલાકાતનાં તેને વીમારો આવતા તથા આગલી બીનાં પા છી રહી જતી હતી

અં તે તેને એક વીમાર સુજીએ, તેણે એક ઠરાવ કી થો અને તે તુરત અમલમાં લાવવા ઉઠીને ચાલતો થયેએ તે વીમાર મું હોતો તે સૈનમાં બણાથે

તેહેમતન ઉઠીએ તેવો સેહુરની પરોશખાના એક ન ગલનો તેણે રસતો પકડીએ. તે વખતે બાંમદાદ થવા આવી હતી ખરદાએ વાસીને આક્રતાબનાં આવવાની અગમચેતી આપતા હતા મોડી રાતનો ચંદર બંએ પ રકાશ આપતો હોતો.

તેહેમતન આસરે હરથે કલાકે એક જીકડી આગલ આવી પૂગો. તે જીકડીતું બારણું બંધ હતું માટે કેટલોક વાર સુધી તેને થોકતું પડીઈ અને અં તે પછે તેને રસતો મલીએ

આ બારણું ઉઘાડનાર એક નઈક પીર ખરદ હોતો. તેની માંમડી ઉપર ફરમલી વલી હતી અને તેનાં બાલ પા કેલા હતા. તેનાં માંડાંની તાલકી બેરકી હતી, પણ છાતી સુધી એક જીનરોગી ભરેલી દાદી ફરીઆનાં મોભની મી શાલ અખાર પછાર કરતી હતી તે જુદાએ એક લાંબો જ ભો પેહેરેલો હોતો. તેના એક હાથમા હારડી અને બીજા હાથમાં ભગતી કરવાનો પોદો હોતો.

એ પીરખરદ એક ગોદરેજ નામનો નઈક ભગત હોતો. અસલ તે ઘણો ખાતખર હોતો, પણ પાછલથી તેણે ડુનીઆ તજીને વેરાગ લીધો હોતો તથા પોતાની જંદગીના પાકીના દાહાડા આ એકાંત નજમમાં ઇગવરની ભક્તી કરીને ચુર દાખલ ગુજરવા ધારીઆ હતા તે ઘણો દાંબેલ, ઘણો ભ લો, અને ઘણોજ દાહાપણવાલો તથા માંએઆહું હોતો.

તેહેમતન જે નેકી અને પુખી ધરાવતો હોતો તે આ જીનરોગ ભગતની સોબતને લીધે હતું. એ જીરને તેહેમત ન સાથ અસલમાં દોસતી હતી, તે આ નવાંનને ચાહા તેા હોતો અને સરવે પરકારની ખસલત તથા સલાહા આ પતો. તેનાં અને તેમીનાનાં કબીલા વચેનાં કચઆને ખાતર એ જુદો વારેવાર અફસોસ કરતો હોતો.

અને આવી પાછલી રાતને વખતે તેહેમતનને તેની જીકડીમાં જીનને ગોદરેજ ઘણો તાજીબ થયેએ. તે મોલી એકે અરે જોરકા પું આ વખતે કાંઈથી આવીએ ? તું કંહાં કરતો કરેછે ? હજુર ઘં બજેછે તે ઉપરથી તારે

ભેજું કેકાંણે નથી એવું લાગે છે. હમે ઘરડા માંલસો રાત દાહાડો તરેહવાર નજલના વોવાર કરીએ છઈએ માટે હમેને ઉધ નહી આવે, પણ જીવાન નખાં નવાં નવાં સુતાં કે કુલના હગણે ધઈ જાએ. અને દીસેકેકે તે આજ તારા બીજાનાં ઉપર આસાએસ લીધી નથી.”

તેહેમતન—એ ખરી વાત છે, પણ તોળી મારા જીવ ને કરાર વલીઓ છે, મેં વધારે સરસ આસાએસ ભોગવી છે. ગોદરજ—ખોદા ખમાં કરે ! શું તું આજ રાતે પે લી ખોરશેદને ઘર હોતો !

ગોદરજને તેહેમતનના ખોરશેદ તરફના ચાહાની પછુ તે જીએ તેને નહી ગણકારવાની ખબર હતી. ખાંડે તે ફરીને ખોલીએકે અચરે નાદાંન તું અમસયો પાપમાં કાં એ દુખે છે. ધવ્યાદ રાખકે લગજનાં ગાંઠથી બધાવા વીનાં કોઈથી સીને ભોગવવી એ ગુનાંહા છે.”

તેહેમતન—ગોદરજ બાવા તમે અમસયી ફીકર કે રોહો. ખોરશેદનેતો હું ભુલી ગયેએ છઈ અને તેનાં નાંખને મેં તજઈ છે. આજેતો હું મારા કુશખનને ઘર નજહ કરવા ગયેએ હોતો, કે જાંહાં એક નજી પોતે ન ખમી ધઈને ને નખની કીધો છે હમારા બેહુનાં દરદને ઉપાએ તમારે હાથે.

ગોદરજ—ભાઈ એમ જરખમાં નાં ખોલ, ખોલી રી તે વાત કર

એ ઉપરથી તેહેમતને તે રાતની સરવે હકીકત જાહેર કીધી. તેનાં કુશખનની છોકરી તેમનીનાં ઉપર તે કેવો મોહીત થયેએ અને તેમનીએ વલી કેવો તેને પસંદ કીધો તે સરવેનું વીગતવાર ખેખાંન તેહેમતને કરી સંભલા વીઈ, અને છેલે અમરજ કીધીકે ગોદરજ બાવાએ લગજ કરવાં, જ્યો તેમની ખાહેશ પુરી પડે, તેએ વચે સગાઈ થા એ અને તેએ એકેકને ખલે.

આ શું વાત ! ગોદરજતો અતીશયે અમરત થયે એ. તે ખોલીએકે અમે પરમેશ્વર ! આ કેવો ફેરફાર ! ખોરશેદ, જેનાં ઉપર તે આટલી બધી પરીત બાંધી હતી તેને તેં એટલી જલદી છોડી દીધી, અને વલી બીજને એટલી જલદી પસંદ કીધી ! ખમીત નવાંનાની મોહાબત તે એનાં દીલમાં નહી પણ તેમની આંખમાં છે. એ ઘેલા ! ખોરશેદને ખાતર તું કેટલો રડીએ, બલીએ ખમને દુખી થયેએ ! મોહાબતને સવાદ આપવાને કેટલાં ખારં પાછી ને તે આંખમાંથી ગુમાવીઈ ! હજુરતો તારા ગાલ ઉપરનાં આંજી સુકાએમાં નથી, હજુરતો તારી આંખોને સોજે ન રખ પડીએ નથી, હજુરતો તારા અવાજ મારા કાંનમાંથી ગયેઆ નથી, તેટલાં વલી તું ફેરવાએએ ! ખરેખર જરે ખરદો એવા બેઠા હાએ તારે સીએના કેમ થાગ લાગે !”

આ કપડો સંધો તેહેમતને ખુગે મોહાડે ખમીએ. ગોદરજે ખુગે રહેવા પછે તેણે પાછા કાલા વાલા શરૂ કીધા. ખોરશેદને તબનાનાં વાજબી કારણે તેણે જાહેર કીધાં અને તેમનીનાં તથા તે વચે કેટલી નખરદસત અને એ જ જલરી પરીતીએ જડ પકડી છે તે જાણવીઈ.

તોળી શીઆંના ગોદરજ તેએને પરણવાને રાજ થયેએ નહી. તે એટલીજ હટ લઈ બેઠો કે “હું મારી છુ પીના લગણ શી રીતે કર ?”

તેહેમતન—અને કાંએ નહી ! અરે જીવો ગોદરજ એમાં કાંઈ ગુનાહ નથી. જ લગણ જાહેરમાં થઈ શકે નહી તારે છુપીથી કરવા લીના તેમાં છુટક નથી. આ રું અને તે તેમનીના ખા બાપ વચે નાપાક વેર, અટસ અને કચ્છએ છે, તારે તેએને જાણવીને હમે કેમ પરણીએ ! તેએની રજ માંગવા છતાં જે છે તે શું ખોહી નહી દઈશું ? ગોદરજ—એ તેમ નહી બનેતો પછે લગણ કરવાં નહી થશે.

તેહેમતન—તારે શું હમે કુખ ભોગવીએ ! મા બા પના વાંકને ખાતર શું હમે આપડા ખમીએ ! બીજાના પાપને લીધે હમારા જવાન જવને શું હમે ગુમાવી નાખી એ ! એ તારે કીએ ઘરના ધનસાક ! હમે કાંઈ નકાર કાં ખતો નથી કરતા. તમેને કાંઈ નખરદસતીનાતો લગણ નથી કરવા પડતાં. મે જાણ રાજ ખુશીથી તમારી પાસે આવીને પરણવા માંગે છે અને તમે ના પાડો એ કેવું ઘાટકી છે ! ગોદરજ—પણ તમે કાંઈ બીજા પાસે જવા, તે તમે ને પરણાવી આપશે.

તેહેમતન—તારે શું તમેતો નહીજ ! અરે ગોદરજ એમ શા માટે હલાક કરો છો ! તમે ખોદાની લગતી કરી એટલા સંગદીલ કેમ થાવો છો ! તમે એક સારાં કાંખને કાં એ અટકાવો છો ! એ હમે પરણ્યુંતો હમારા કમીલા વચે ની દુસખનીના વધારે જલદીછેડો આવશે. હમારા વચે સગાઈ થવાથી બનતાં સુખી હમે એકેકના કુટુંબ વચેનો ખી નાકેસો અટકાવાની કાશેશ કરશું. એવાં સુખ લગણ શું તમેને પસંદ નથી ?

આગલી કોઈજ નહી પણ આ છેલી વાત ગોદરજના ઘેઆનમાં ઉતરી. તેણે આ લગણની એક ભકી નેમ જોઈ અને તે એકેકે તેહેમતને તેમની સાથે પરણાવીઆથી તેએ ના કુટુંબ વચેનો કલેશ બંધ પડવાની તેને આશા આવી. વલી હાલ તરત તેએના લગણથી કાંઈ કોઈને નુકસાન થવા સરખું હવ્યા વાંધા બરેહું ગોદરજને જાણ્યેઈ નહી તથા તે લગણ બીજ કાંઈ સુત સુખી છુપા રહેતો અડગજ નહી એવું તેણે વીચારીઈ. એ સઘણો સંભાલ રાખીને તેણે આ લગણ કરી આપવાને અંતે હા કહેઈ.

તેહેમતને તેથી ઘણોજ ખુશી થયેએ. તેણે ગોદરજ બાવાને હજારો હજાર રૂપા દીધા અને એ કલાક પછે પરણવાનું નકી કરાવીને તે તેના જુદાંગાંખી નીકડીએ. એ વખતે મુશનુમાં દીવસ ઉગી મુકેલો હતો. એ કો પોતપોતાનાં કામ ઉપર લાગા હતા. શેરની ગડબડ અને રોડારોડ પાછી ચાલુ થઈ હતી, માટે તેહેમતન આ સરે એક કલાક વીસાંગો લઈને તથા જરા પોહાડી ઉડીને પુરત જે કરાવેલી જગા ઉપર તેમની પોતાની વીસવાસુ સા રહેલીને ભેલવાનું હતી તે જગા આગલ બઈ ઉઠો.

કરવેલે વખતે હાથખુખી આવાંન તેમનીનાની તરફથી આવી પુગી. તે લંગડી હતી માટે તેહેમતન પાસે આવતાં તેને વાર લાગો અને વલી તે દારીને ગોડવણે સારી રીતે સખજવતાં તેથીબી ઘણો વધારે વખત લાગો. એ દારી ભોલકની ઘણી હતી અને પછસાની થોભી હતી માટે તેહેમતને જરા નીચવતાં તેણે તેમનીના યોડોજ વીચાર કીધો હતો.

તે નાનનીતા દર પહે આંવાંનને પાછી આવવાની વાત જોતી હતી. તેહેમતનની ગોઠવણો જાણવાને તેને અતી થણી અધીરાઈ થઈ હતી, પણ જેમ તેની સાહેલીને આવતાં વાર લાગતા તેમ તે થણી ખીનવાતી હતી. તે ચાહતી કે તેના પેગાંમ લઈ જવા લાવવાને કોઈ પખશી ઈઆ પરી મળી આવે. એવા વીચારમાં તે ગરક હતી તે વામાં આવાંન ધીમે ધીમે કંડે પેટે આવી પોહ્યાંમી.

તેમીના ચાહતી કે તે ઉતાવલ કરે પણ આવાંન જાણી જોઈને વધારે ધીમી ચાલતી હતી. તેમીનાએ પોતાની ગરજને લીધે દાસીને થણી મીઠી વાતો કહી તથા તેને આ વાતને વાર ખબર પુછી પણ આવાંને ઝેરવી ઝેરવીને જવા બ આપવા માંડીઆ. હેલાંતો તે પોતાની યાક વીશે અ ને પગમાંના દરદનો દેવાય આપવા લાગી.

તેમીના—દાસી હું ચાહું છઉં કે મારા પગ તારા થાએ અને તારું માંથું મને ખસે કે તું જે જાણે છે તે એ કદમ હું જાણું. પોઆરી, મીઠી આવાંન શું ખબર લાવીછે ? આવાંન—અરે પણ જીની રેહેની, ઉતાવલ સાંની કરે છે !

તેમીના—પણ હું જોએલીન છઉં. તુંને તેહેમતન મળીએ કે નહી તે નસી કેહે.

આવાંન—અરે જોદાએ આવીબી જોકરી હોયે ! હું થાકીને મરવા પડીછ તેનું જાણે કાંઈ નહી.

તેમીના—અરે માહારી વાહાલી દાઈ તું મને કહી ને જાની.

આવાંન—હવે વાહાલીને શીઆંની થઈકે ! તારી ગરજ છે તે વાસતે કેની !

તેમીના—બસ તું એટલું કેહેકે સારા સખાચાર લાવીછે કે માંડા.

આવાંન—સારા, સારા. હવે બસ ! ચાલ જા.

તેમીના—પણ એટલામાં શું વધીડ ? બીજું કાંઈ કેહેની.

આવાંન—હવે વલી બીજું ! જા બીજું એ કેવું છઉંકે તારે દીવદાર ખરેખરો ચોખો, સોલખતો અને સારો માંજસાં. તે મને થણે પસંદ છે અને તારી પસંદગી ને વાસતે હું ખુશી છઉં.

તેમીના—પણ બલી આવાંન એતો હુંબી જાણતી તી, જે હું નહી જાણું તેવું કાંઈ કેહે.

આવાંન—અરે જોદા મનેતો તે કંઈશો આપીએ. મરા યાકબી ઉતારવા રસેકે નહી !

તેમીના—પણ વાત કરતાંતો કાંઈ યાક નથી અ હડતી.

આવાંન—મને ગરમી થણી પડે, મારો પંખો કાંહાં છે ?

તેમીના—હંઈ છે પણ તું કેહેની, મારા તેહેમતને શું કેહેવાડીડ છે.

આવાંન—થણુંબી કેહેવાડીડ છે તે ઈઆદ કોણને છે ? તે ફલ જવનોતો ખરો હો ! પણ તારી માંએ કાંહાં છે ?

તેમીના—એ આવાંન હવેતો મારીથી નહી મેળા તું એ કાંઈ વાત કરવાની રીત નથી.

હવે આવાંને સઘલી હકીકત કહી. તેહેમતને એવું કેહેવાડીડ હતું કે તેમીનાંએ ગોદરજ બાવાની જીકડીમાં બધેરનાં આવવું કે જાંહાં તે ભગત લગણુ કરી આપયો.

આ બધેરથી તેમીનાં અતીશ ખુશી થઈ અને હરખમાં તેણે પોતાની સાહેલીને સાંકું નનસાંયું ભેટ દીધું. બધેર પડવાની તે થણાં ખંતીપણાંથી રાહા એવા લાગી અને જરે વખત થયેએ તારે બાહેર જવાની પોતાની માંમી રજા લઈને ગોદરજનાં મકામાં જવા નીકળી.

છુપાછુપ પરણવાનાં વીચારથી તેમીનાં ખરેખર દલગીર થઈ હતી, પણ તે એમાં પોતાનો વાંક સમજતી ન હતી હતી. તેને તેમ કીધા વીના ચાસે નહી એવું લાગું હતું, તે એ રીતે પરણવાની પોતાને ફરજ પડેલી સમજતી હતી, કેમકે જેમ પોતાનાં જોસાને દાખી શકતી નહી હતી તેમ માં બાપને ખબર કરી શકતી નહી હતી, મારે એજ રસતો બાકી રહેજો હતો. આણું કાંમ તેને માં બાપના કચ્છઆને લીધે કરવું પડીડ હતું. જે એ કચ્છઆ નહી હોતેતો તે કેટલી સુખી થતે !

ગોદરજનાં મકામાં તેહેમતન તેની વાત જોના પેહો હતો. તેમીનાનાં આવવાતવાર તે તેને ગમે વલગીએ અને તેમીનાં છુદા ગોદરજને પગે લાગી. તેની આગળ તેણે પોતાની હાલત અને મનના જુસાએના ખરેખરો દેવાલ જાહેર કીધો અને તેથી ગોદરજની વધારે ખાતરી થઈકે આ સો કોને પરણવા વીનાં છુટકજ નહી હતો. તેણે ખુશી ગંભીરાઈથી કીરીઆ કીધી અને એ રીતે બે જગરથી માહાતાં, ખરો પીઆર યસવનારાં દીવને તેણે સદાની મેવા અ ને સદાની મીતરામારીને માટે જોડી આપીઆં.

આ કાંમમાં કેટલોક વખત લાગે મારે તેમીનાં પોતા ઉપર ધરમાં શક આવવાની યાસતી કરવા લાગી જેથી તેહેમતનની પીઆરથી ફરીને ભેટ લાઈ તે છુટી પડી. આ વખતે તેનાં દીવમાં થણું લાગું. એક શેહેરમાં, એક જગેએ પોતાનાં વાહાલાની નજદીક દેવા છતાં તેની સાથે તે રહી શકી નહી, પણ છુટી પડવું પડીડ એને તે કુખ જરેજ નેવું લાગું. અલબત્ત એમાં માં બાપની કુશમની ની તેને યાસતી હતી, તોપણ તેહેમતનને ફરીથી મલવાની અને લગણનાં આસીરવાદ જોગવવાની તેને આશા હતી.

શું એ આસા પાર પડશે ?

શું તેહેમતન અને તેમીનાં એકેકનાં સુખ કુખનાં ભાગીઆ દાખ્ય સદા સાથે રહી શકશે ?

નહી—એતો બરગસતે દાહાડાની નીચાંણીછે.

એક કુખી માહુમ થણી વેણા સુખની કીનારી ઉપર આવેછે અને પછે તેને અપચતુએ એવા આમકો લાગેછે કે તે બીચારો એકદમ પાછો કુખના વખતમાં તણાઈ જા એછે.

તેહેમતન એક શુંદર નારી સાથ પરણીએ. જેને તે ચાહતો તે તેને હાથ આવી પણ આ શું ગમ ભરેવું નથી જે દાહાડાંતે પરણીએ તેમ દાહાડે તેને રેચનીકાલ ની સજ થા

શખાવત.

ખાતર દરએકને એક તરફ તે સાહેબે ચોક્કસ ફરજો સરખાવી છે.

તેવી ફરજોમાની એક ફરજ શખાવત છે. શક તીવાંન પોતાની શક્તીનો અશક્તને લાભ આપે તે શખાવત થઈ. પછે તે શક્તી પર્ણસા સંબંધી હોયે અથવા તે કોઈ બીજી શક્તી હોયે તોખી તેને સારે માર ગે વાપરનાર એક સરખી રીતે સખી જીવનો કહેવા એ છે. મુખીય કરીને શખાવત પર્ણસાની મદદનેજ કે હવામાં આવે છે, અને મુખીય મદદથી તેજ છે. દરએક જીવતને પુરી પાડવા અને દરએક જીવતનો ઊપાય લાવવામાં મોટી જરૂર પર્ણસાની છે અને તેટલા માટે એ ક અશક્ત આદમીને જોઈતી શક્તીઓ આપવાને પર્ણસાની શખાવત ઘણી કાંમ લાગે છે.

શખાવત મુખમાં વધારો કરે છે. જે ઘણી શખાવત કરે છે તે અને જેને શખાવત કરતો હોયે તે બંને જાણને સખાવતથી લાભ થાય છે. જે મારી ફરજ બળવી એવા શખાવત કરનારને હંમેશાં શંતોશ આવે છે, અને તે અંતકરણનો શંતોશ બીજાં હરએક મુખ સાંનતી કરતાં સરસ જાણવો. હરિદાનાં કહેવા પરમાં છે એક કાંમ કીધાથી કેટલી ધીરજ આવે છે અને તેથી ઊલટાં આલવાથી હરિદાનાં દંખ બીજી સરવે સજા કરતાં કેવા સખત લાગે છે તેની સરવેને અજમાયેસ છે. એક સખી પુરુશને તેનું હરિદું હંમેશાં સાખાસી આપે છે, એ તેને મોટો શરોદા થાય છે. વલી જે શલાનાં ઊપર ઊપકાર કીધો અને મારાથી તેને સાદું થયેલું એ વી ખાતરી શખાવત કરે છે અને તે એક બીજો શરોદા છે. તે સમજે છે કે તેણે બીજાની ગરજ સારી માટે તેના ગરજને વખતે બીજાઓ ખચીત કાંમ લાગશે. એ સમજાણથી તેને વધારે ધીરજ આવે છે. છેવે તે પોતાની શખાવતથી પેલી જીહ્વાનાં મુખ વીશે બીરજાયે

રહે છે, જે મુખને લાયક થવું એ આ કુનીઆમાં દર એક માંજીસની નેમ હોવી જોઈએ.

શખાવતનાં વલી જીવ જીવ દરજા હોય છે. જે ઘણી માતર પોતાનાં હરિદાંને અને પોતાના ખોદા એનેજ સજી રાખવા શખાવત કરે છે તે પેહલા દરજાની ખરી શખાવત છે અને તેને ખચીત મોડું માંન થયે છે. એવી શખાવત કરનાર ઘણી લોકોને પોતાની શખાવત જાણવાની કાંઈજ દરકાર કરતો નથી, પણ અગત કરીને ધુપે નાંમે ધુપીજ શખાવત કરે છે. તાર પછે જે ઘણી રંગ ઈઆ રૂપ, જાત ઈઆ ધરમનો ફેર રાખવા વગર શખાવત કરે છે તેને બીજો દરજાનો ઘટે છે. એવા ઘણી આ કુનીઆમાં દરએક માંજીસને એ કજ ખોદાનાં પેદા કરેલા ભાઈ ભાઈઓ ગણે છે અને એટલા માટે પારસી, કે ફરંગી, ઈઆ હુખસી, કે હાંદુ સરવે તેની નજરમાં એક હોવાથી જેવી પેહલાંમાં તે વીજ બધામાં તે શખાવત કરે છે. એ બે જાતની શખાવત ખરેખર નાંદર છે. પણ તારપછે વલી એક તરીકે શખાવત આવે છે જેમાં એક પુરુશ પોતાનું નાંમ કા એમ રાખવા માટે શખાવત કરે છે. એબી શખાવત છે ખરી પણ તે છેલાજ દરજાની છે કેમકે તે શખાવત કરનાર પોતે તેમાં પોતાની મતલબ જુવે છે. તે મતલબ પોતાનું નાંમ અમર કરવાની છે, જે જો સચવાતી નહીં હોતો કદાચ તે પુરુશ આટલી શખાવત કરતેખી નહીં.

હીઆનાં દેશી લોકોમાં શખાવતનો જીસો વધી આવે છે એ ઘણું ખુશી બરેલું છે પણ હજીર તેમાંની થણીક શખાવતો ઊપર કહેલા છેલા દરજાની છે. અલખતાં જેઓ પોતાનાં નાંમને માટે શખાવતો કરે છે તેઓથી લોકોનેતો શરોદાજ છે માટે તેઓને ઊતેજનતો આપવું જાય છે, પણ તેની સાથે એટલું કહેવું ઘટે છે કે એથી જેટલી કીરતી છે તે કરતાં એકબી મતલબ ઈઆ હસલ વગર માતર કલેઆણને ખાતરજ શખાવત કરવામાં વધારે કીરતી છે. આ જાણદને મથાલે ચેલેલું ચીતર ખરી શખાવતનો થોડોક ખેઆલ આવે છે. શખાવતની પરી કુનીઆનાં જોલાની આસપાસ ચારે બાજુએ ઊઠે છે અને કેથેબી રાખ રાખવત ઈઆ કીર્દનીબી તરફ ઘરી કીધા વીનાં સરવે જોએ સરજે હીસે પોતાની જખજેશને રહે છે. તે રેલા કંઈ અને ઘટે ચોટીજાય છે. તે વરસાદની છાંટીની મીસાલે ફમજીમ કર

તો વેહે છે અને દુનીઆનાં એક નહીં. પણ બધા ભાગો ઉપર ફરી વલે છે.

શખાવત કરવાનાં મારગો ઘણા છે પણ આપણા લોકો તે જાણતા નથી. આતરખેડેરોમાં સુખક ચહુડાવી જી, ઈઆ ખંધા મોખેદો અથવા ખરામ છોને પેટ ભરીને જમાડીઆ, અથવા ધાંન દારની મોડી નાત કીધી એ કાઈ શખાવત નથી. છુખાની આંતરડીને આશીશ દેવી, નાગાને વસતર આપવું, દુખી દરદીને આરામ કરવો, દુકાલ ઈઆ શીપણીમાં મદદ કરવી, મુસાફરોને આસાએસ આપવી, ફેલવાણીનો વધારો કરવો એવાં એવાં કાંમ ખરી શખાવતનાં છે. એટલા માટે ધરમશાલાઓ ખાંધવી, ધરમખાતાંઓ કાલુકવાં, કુવા તલાવ ખોદાવવા, ઈત્રપીટાલો ઊભી કરવી, નીશાલો અને મદરેસાઓ કાલુકાવી, નવી ચોપડીઓ અને રસાલાઓ પોતાને ખરચે છપાવવા એ બધાં ઊપલી ખરી શખાવતનાં કામો છે.

સુવાવડ સંબંધી સુચનાઓ.

૬.

ખચું ગરબસતાંમાંથી બાહર નીકલવા પછે તેનું મોઢાડું તપાસવું જોઈએ. કોઈવાર મોઢામાં તથા નાખ આગલ થુક જેવી ચીજ એકી થઈ હોય તો તેને કાઢી નાખવી. એ પરમાણુ મોહ અને નાખ શાફ કીધાથી હવાનો રસતો ઘણો ખોલો થાય છે અને દમ લેવામાં ઘણી સેહુલાઈ પડે છે.

કોઈ વેલા ખચાંની ગરદન ઉપર નારીઓ વીટલાએલો હોય છે. તેવે વખતે તે નારીઆની દોરીને આસતેથી ખેંચીને ચોડીએક બાહર કાઢીવી અને પછે ગરદન ઉપરના નારીઆના આંટાને ધીલા કરીને ખજાં આગલ અથવા માથાં ઉપર લઈ જવાં.

કોઈ વેલા માથું બાહર નીકલીઆ પછે ચોડા જવારમાં બદન બાહર નીકલે, પણ કોઈ વેલા એવું બને છે કે બદનને ખીજો ભાગ ગરબમાં રહે છે અને તરત નીકલતો નથી પણ ઘણોવાર લાગે છે. તેથી ખચુ ઘણુ ધાસતીમાં આવી પડે છે. તેનાથી દંમ ખરાખર લેવાતો નથી. તેનું મોહ કાલુ થઈને મુલ આવે છે. લેનાં ઉપર લોહી ખરાખર ફરી વલતુ નથી અને ખચું મરી જાય છે. માટે જારે ખચું આવી ધાસતીમાં આવે તારે માંતાનાં પેડુ ઉપર એક હાથે મજબુત લા

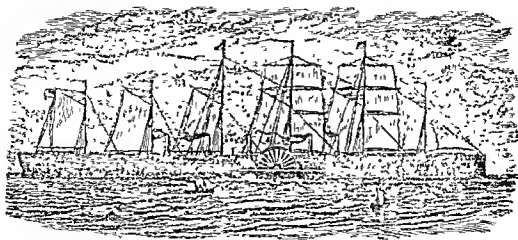
ર મુકવો. તેથી વીન જોરમાં શરૂ થશે તેવું જ એક હાથમાં ખચાંનું બાહર નીકલેલું માથું પકડીને ખીજા હાથનું છેડું આંગળું ખચાંની કાખની અંનદર હુકની મારફતે લેરવીને ખેંચવું કે જેથી કરીને ખચાંનું બદન જલદીથી બાહર નીકલી આવે.

જો ખચું તંનદરોસત હોય અને તેને ખીજા રીતે મુકશાંની પુગી નહીં હોય તો તે બાહર નીકલીઆ પછે રહે છે અને સવાસ લીએ છે. ખચાંએ સવાસ ખરાખર લીધા પછે નારીઆને ખચાંના પેટથી બે તરંન ઈનચ ઉપર દોરાએ મજબુત બાંધવો અને ખીજા ગંમથી મા આગલના છેડાને ખીજા મજબુત બાંધવો. તે પછે એ બેઠો છેડાની વચમાં નારીઆને ક્રતરે કરીને કાપવો અને ખચાંને ફલાલીનના કકડામાં વીતારીને એક બાજુએ મુકવું. પણ ખચાંને મુકવાની અગાધી દાઈને ઘટે છે કે ખચાંની ગંમનો નારીઆનો છેડો ફરીથી તપાસવો અને જો તેમાંથી લોહી નીકલતુ હોય તો તેને ફરીથી દોરીએ મજબુત બાંધવો એવી શંભાલ નહીં લીધાથી કેટલીએક વખત લોહી ઘણું જાય છે અને ખચું મરણ પામે છે.

નારીઓ ખાંધીઆ પછે દાઈએ પેલી સીનુ પેટ ફરીથી તપાસવું કે ખીજું ખચું ગરબમાં છે કે નહીં. જો તપાસ ઉપરથી પેટ નાહતું માલમ પડે અને જરબ ખચાંનાં માથાં જેલો લાગે તો જાંનડું જે ખીજું ખચું નહીં હોય. જો એમ હોય તો સુવાવડીનાં પેટઉપર ફુલી આગલથી તે છેક પેડુની નીચલી બાજુવેર પાટો બાંધવો. પાટો બાંધીઆથી સીના ધીલાં પેટને ટેકો મલે છે અને તેથી તેને ઘણો કરાર વલે છે. પાટો બાંધીઆ પછે ખરડેલી ચાદર બદલી નાંખીને સુવાવડીને થુવાવી અને ખીજા ગડબડ કાંઈ કરવી નહીં.

કોઈ વેલા એવું બને છે કે ખચું ગરબમાંથી બાહર નીકલીઆ પછે રહતુ નથી. તેના દંમ બંધ થાયેલો હોય છે. આવી વેલાએ નારીઆને જલદીથી ખાંધીને ખચાંને માએ તરફનો નારીઓ કાપીને છુટું કરવું અને ખચાંને શવાસ લાવવાને વાજતે ગરમ પાણીમાં ખોરવું અને મોહ ઉપર થંડા પાણીનાં ફટકા મારવા કે જેથી કરીને ખચું કદાચ સવાસ લીએ અને રડે, પણ જો આટલા ઉપાએ કીધાથી ખચું શવાસ નહીં લેતો તરત કાકટરની મદદ લેવી કે જે ખીજા ઘટતા ઉપાએ લગાડીને કદાચ બંનચાવ કરે.

રાખશી ઈસ્ટીમર “ગરેટ ઈસ્ટરન.”

સુનાંખાઈનાં ઘણી ધનજીશાહા જાહે ચીન ગએ આ તારે સુનાંખાઈ તેવણને આગખોટ ઊપર ચેલવા ગ એઆં અને આગખોટનું કદ તથા તેમાંની ચોકવણ નોંધ તાજુખ થવા લાગ્યાં. આપણી ખેડુનીઓને દરી આમાં ફરવાની તથા ખારકસો સંબંધી ગનેઆંન ચે લવવાની તખે નહી હોવાથી તેઓ જાહે એક નાંહાનાં માં નાંહાનાં વેલાતી ખારકસને ચેહેલ વેહેલું જુવેલે તા રે ખાહુજ અચરત થાએ. “જાંલે ઘેર જેવું ઘેર, જ રા હીલે નહી ક ચાલે નહી, ને માંલુસોતો જાંલે જ મીન ઊપર ચાલતાં હોએ, ખધાં જાણુ ચોત પોતાનું કાં મ કરે ને દરીઆમાં વસવા છતાં કોઈને કસી વાત ની ફકર ચીંતા મલે નહી.” આવા શુખનો ને ખાઈ આ વારેવાર ખોલેલે તેઓને જો આ મથાલે ચીતારે લી આગખોટમાં લઈ જઈને મેલીઆં હોએતો તેઓ ફેટ લાં અચરત થાએ ! તેઓ પુછશે કે “આ શું આગખો ટછે કે કીચોલે, આ શું દરીઆને વાસતે વાંહાંણુ ખાં ઘેલુંલે કે રાંણીનો મેહલલે ?”

વાંચનાર ખાંનુઓ જાંણતાં હશે કે આપણાં ખંદરમાં જે ત્રણી આગખોટો અને મનવારોને જોઈએ છઈએ તે વેલાતમાંતો ઘણી સાધારણુ અને નાંહાની ગણાએ. પણ જો મોટાંમાં મોટું, સગીથી નામીયું અને અજાએખ જેવું દરીઆઈ ખારકસ જો વું હોએતો ઊપલી ઈસ્ટીમર નાંચે “ગરેટ ઈસ્ટરન” છે. તેનો તમામ હેવાલ અચરતી લેરેલોલે, અને આ જનાં જમાંનામાં માંલુસ જાત અકલનાં ખલથી કેવું કરી સકેલે તે એ ઊપરથી જાણાઈ આવેલે. આ ઈસ્ટીમર સને ૧૮૫૩—૫૪ થી વેલાત ખાતે ખાંધવા

માંડી હતી. તેને ફેટલાક વેપારીઓએ એકમ મલી ને ભાગમાં ખંધાવી હતી અને તેઓનો એવાજ વીચાર હતોકે જાહે ખરચ કીધો તારે પુરોજ કરીને માહાખા રત કાંમ લેવું. તેમ કરવાનાં ફેટલાંક કારણો હતાં હાલનાં ખારકસો ગમે એટલાં મોટાં તોપણ તેમાં ચોક સ હુદથી વધારે માંલુસો ઈઆ માલ સમાઈ શકતા નથી. વલી હાલની ઈસ્ટીમરોમાં પુરતો કાલસો નહી સમાવાથી ઘણી લાંખી મંજલાને વખતે તેમને ખંદરો કરવું પડેલે અને તેથી સફરમાં ઘણાકા ભાગે. એવી એવી ખાંમીઓને દુર કરવાનાં વીચારથી સગીથી લાંખી સફર, સગીથી એછી મુદતમાં અને સગીથી ઘણાં માંલુસો સાથ થઈ શકે તેમ આ ઈસ્ટીમર તેઓએ ખાંધવા ધારી હતી.

આ ધારણમાં તેઓ શાવીઆ. ઈંગરેજોની એક જુખીછે કે તેઓ સગીથી હુધકાં કાંચોને માંચે ઊડા વેલે. તેમ ઊપર ચીતારીઆ સરખી એક રાખશી ઈસ્ટીમરને તેઓ ખાંધી શકીઆ. તેનાં મોટાં કદનું ભરત હેકલ જાણવીઆ પરમાંજોલે. એ ઈસ્ટીમર ૬૮૨ ફીટ લાંખી, ૧૧૮ ફીટ પોહોલી અને ૬૦ ફીટ ઊંચીછે. એ ખારકસ મધે જડેલાં લોહાંડાંનું વજણુ ૭૦૦૦ ટન ૧૫૬૮૦૦૦૦ રતલલે, અને સફર કરતી વખતે સધ લા જોજા મુધાં એ આખી આગખોટ વજણમાં ૧૦૦૦૦ ટન ૨૨૪૦૦૦૦૦ રતલ થાએ. જાહે એ અંજાવર ખારકસનું ખોખું તઈઆર થવાથી તેને ચાંણીમાં કીતારીકીં તારેજ તે વજણમાં બે કરોડ રતલ હતું ! તેની ખાંધણીમાં જાંડાં લોહાંડાંનાં ૧૦ હજાર પત

રાં લાગ્યાં હતાં અને ૨૦ લાખથી વધારે હુક, ખીલા, ઇતિઆદી લેવા પડીઆ હતા.

આવાં મોટાં કદનો કાંઈથી વીચાર આપવો થ જો મુશ્કેલ છે. સુરત અને દોસગ્રાઓ ખાતે ફરતી આ પાણીનાં ડુંગીની આગખોડોતો આ ખારકસ આગલ મછવા દાખલ છે જેમાંની એક ઊપલાં ચીતરમાં પાડી દેખાડી છે. ઈંગલંડમાં સહીથી પોહોલો રસતો “પીરટલ્કાંડ પ લેસ” નાંમનો ગણાએ છે અને આ ઇસ્ટીમર તેની ખ રોખર પોહાલી છે. તેનો એક છેડો જો ધોલીતલાવ ઊપર ગણીએતો ખીજો છેડો પાથી વધારે મેદાન સુધી આવી પોંહોંચે. અને એવું દેહવાએ છે કે એક છેડેથી ખીજે છેડે થઈ પાછો પેહલે છેડે આવતાંમાં ખરોખર ૦૧ માઇલની મંજલ યાએ છે. આવા મોટાં ખારકસમાં એક છેડેથી ખીજા છેડા ઊપર ઊભા રહી વાત ઈઆ હોકમ કરવા એતો તદન નહી ખને એવું હોવાથી અરસ પરસનાં સંધેસાને માટે તેમાં વીજલી નો તાર રાખીએ છે.

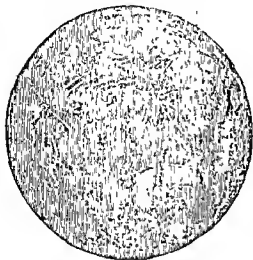
જારે આ ખારકસ આટલું મોટું તારે તેનાં ખી જા દરએક લાગખી મેટા હોવા જોઈએ. તેનાં ખે પછાંમાના દરએકની વીઆસ ૫૬ ફીટ છે, ઇઆને લં ડનમાં ઘોડાની કસરતનાં ખેલને લગતાં સરકસના એક સાધારણ ઘેરાવા કરતાં આ પછાં મોટાં છે. તેનાં પાંચ ધુમાડીઆ છે અને તે દરએક ધુમાડીઆમાં ખાણાની ટેખ લ મંડએ એટલાં પોંહોંવા છે. તેમાંનાં ખાણનાં સાંચા દુનીઆમાં શહીથી મોટા ગણાંએ છે. આખો સાંચો ૫૦ ફીટ ઊંચો છે. પછાં ઊપરાંત આગખોટ ચલા વા માટે ઇસકરૂની ગોઠવણ છે જેને વખતે ખાણો જુદો સાંચો રાખીએ છે, અને તે ઊપરાંત ઇસ્ટીમર ને સડથીખી ચલાવંવી પડી છે, જેનાં છ મોટા ડોલ છે અને ૬૫૦૦ ચોરસવાર કનતાંનથી એ ડોલનાં સડ ખનેલા છે. એ ઇસ્ટીમરને માટે દસ લંગડ છે અને ૮૦૦ પાંમ સાંકલ છે, જે સાંકલનું એક કડું જા ડાઈમાં ૩ ઇંચ તથા વજણમાં ૭ રતલ છે. શંકટ ને વખતે કાંમ લાગવા માટે દરએક ખારકસ ઊપર મછવાઓ રાખે છે, પણ આ ખારકસ એટલું મોટું છે કે તે ઊપર સુરતની આગખોટો જેટલી બે આગખો ડોને તથા ઘણાંક મછવાઓને ચહુડવી રાખીઆ છે. આ સઘલાં કાંમને માટે તેમાં ૪૦૦ ખલાસીઆ છે, જેઓને સડ ચહુડવા, લંગડ નાંખવા અને ખીજાં ઘ

ણાંક કાંમમાં મદદ કરવા માટે વલી જુદા સાંચાઓ ઊભા કીધા છે.

રાખસી ઇસ્ટીમર “ગરેટ ઇસ્ટરન” માં ૪ હ જાર ઊતાડુઓ સમાંએ એટલી જગા અને ગોઠવણ કરી રાખી છે. તે ઊતાડુઓને માટે મોટાં મોટાં દીવાં નખાંનાઓ અને ચોરડાઓ ખાંધીઆ છે, જેમાંના સી છગાર અને રચનાં એક મેહલની ખરોખરનો છે, અને એ એક ગાંમડીઆની આખે પાટા ખાંધી તેને તે દી વાંનખાંનાંમાં લઈ જઈને પાટા છેડીઆ હોએતો તે દરીઆમાં ઊભા છે એમ કદી નાને નહી પણ એવું જ વોચારે કે તેને ઇઈ મોટાં માંણસની હવેલીમાં ઊભો રાખીએ છે. ફક્ત ખીજા વરગને ખાવાનો ચોર ડો એટલો મોટો છે કે તેમાં ૫૦૦ માંણસની ટેખલ મં ડાએ. એ ઊપરાંત આ મનવારમાં ખખરચીખાંનાં, આઈસ બ્રીસ, ઇસપીટાં, માલ ભરવાની વખારો, અને ખીજાં ઘણાં લાગ મોટાં તથા કુસાદે છે. તેમાં રાત ને વખતે જોઆસ લાઈડ થાએ છે.

ખરોખર બોલીએતો ઇસ્ટીમર ગરેટ ઇસ્ટરન આ જમાંનામાં એલમનો અછો નચુનો છે. પણ ઈંગરે જ ખચો તેને ખાંધવામાં જેટલી ફતેહ પાંખીએ છે તે ટલી ફતેહથી તેનું કાંમ ચાલે છે કે નહી તે હજુર જો વાનું રહેશે છે. એવી મોટી ઇસ્ટીમર ચલાવવી સે હલ નથી અને કેટલાકો ધારે છે કે તેનું કાંમ ખીલકુલ ચાલવાનું જ નથી. એ ઇસ્ટીમરે કેટલીક સરેરી કી ધી છે, પણ તેમ નુકસાંન ઘણું ખમીકે છે અને તેનાં ઘ છીએનેતો હજુર સુધી મોટો હોવાથી તેઓએ ખોટ ખાઈને તેને યેચી નાંખી છે. ગમે તેમ હોએ પણ એ ઇસ્ટીમર ફવી જોવા લાયક હો તથા જે લોકોએ તે ને ખાંધી તે લોકો ફેરલા કાખેલ હો તે વાંચનારી ખાં નુઓએ જ વીચારી લેવું. એવાં માણખારત કાંમ માં ચે ઊલાવનારાઓ ખરોખર દેલવાએલા હોવા જો ઈએ. ખરી દેલવણી કાઈ વાંચવા લખવા શીખીઆ એટલે પુરી થતી નથી પણ આવાં પરાકરસો કરવા ની જેથી શક્તી મલે છે તે ખરી દેલવણી છે અને તે વી દેલવણી લીધા વીનાં ઇઈખી પરજ મોટાઈ અને નાંમદારી મેલવે એવું જો વાંચનાર ખાંનું આ ધારતાં હોએતો તેઓની તે હલ છે.

દુરબીનની અજાએબીઓ.

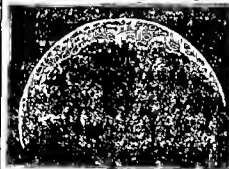
ચંદ્ર.

આકાશ ઉપરનાં ગોલાઓમાં સુરજ પછે જે ની તરફ દુરબીન ફેરવવાની અગત માલમ પડે છે તે ચંદ્ર છે. તે સુરજ કરતાં નાંહાને દીસે છે, અને સુરજ કરતાં વધારે ઠંડી રોશની આપે છે, જેનાં રૂપેરી કોરલો અસલી વખતથી માંછસ નતની વખાં છુ મેલવતા આવીઆ છે. સાહેરોની સહુરાર્થ અને ધ રમીઓની આરાધનાં આ ગોલા તરફ જોવાએલીજ છે. વીદવાંના માંછસનાં ભેનાં ઉપર ચંદ્રની અસ ર સમજે છે અને વર્ષદિ ચોક્કસ દરદેનાં ભેસ સાથ તે નો સંબંધ ધારે છે. સાદી આંખે તે એવો અજાએબ જેવો ગોલો લાગે છે, પણ દુરબીનથી જોતાં તેમાં ખોદા તાલાની ખેહફ કરાંમત અને આપાર શક્તીની નીશાં છો માલમ પડે છે.

આખો માહુતાખ દુરબીનમાં ફેવો દેખાએ છે તેવું ચીતર ઉપર આપીછાં છે. વાંચનાર ભેશે કે તેમાં ચંદ્રની સપાટી ઘણીજ ખલરાએલી અને ખોદો તથા ખાડાઓથી પુર લાગે છે. એ ઉપરથી લાંબી તપાસ કરીને વીદવાંના એક અજાએબ જેવી તરફ ખાંધવામાં એકમત થએઆ છે. તે તરફ એછે કે ચંદ્ર માતર મટોડી ઈઆ એવીજ કોઈ પધરય નો એક ગોલા છે, અને તે જે રોશની આપે છે તે મા તર સુરજની રોશની તે ઉપર પડવા પછે તેનાં પડ છએઆનો ઊભસ છે. જેમ એક કાચને ટકાંમાં ધરીઆથી સાંચેનાં છાએબમાં તેનો ઊભસ મારે છે, અથવા જેમ એક ચુનાંની દેવાલ ઉપર તડકું પડડું

હાએતો સાંચેનાં ઘરોનાં અંધારા ઝોરડામાં ઊઠરડુ આવે છે, તેમ આ ચંદ્ર ઉપર આપ્રતાખની રોશની પડવા પછે તે દુનીઆં તરફ આવે છે અને તેને આપ છુ ચંદ્રની કહીએ છઈએ.

ચંદ્રનાં ઉપલા દેખાવ ઉપરથી ખીલ જે ખીનાં સીધ થાએ છે તે એછેકે ચંદ્રની સપાટી ઉપર ઊંચા પાહાડો અને ઊંડા ખોદો તથા ખીણ ઘણી છે. આ પાહાડો વીશે નોતીશા એટલાતો એકમત થ એઆ છે કે તે વીશે કસો વાંધો નહી હોવાથી તે આંચે આગલ વધીને એ પાહાડોની લંખાઈ પોહાલા

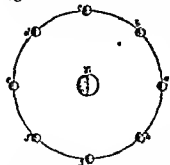

ર કટલીક જહલકતી નીશાંલો ભવામાં આવે છે જેમને ખલતા પાહાડો ધારવામાં આવે છે. ચંદ્રને હરથો જુવો કે આખો તોપણ સપાટી સુરજનાં સરખી આફ દીસતી નથી. કોઈ જગામાં ઊભસ અને કોઈ જગામાં અંધારું છે અને એજ ખીનાં કહી આપે છે કે નાંહાં અંધારું છે તાંહાં પાહાડોની ખીણ ઈઆ ખોદો હો જેમાં રોશની છેક હેંછાં સુધી પોંહાં ચી વલતી નહી હો. ચંદ્રનાં પાહાડો હરથાથી પાં ચ માઈલ સુધી ઊંચા ગણવામાં આવે છે. તેમાંનાં કે ટલાક થોડી જગા રોકે છે પણ કેટલાક હીઆંના ઘાટની મોશાલ ઘણાં લાંબા તે છેક ૨૦૦ થી ૪૦૦ માઈલ સુધીનાં છે.

ચંદ્ર ધરતીથી ૨ લાખ ૪૦ હજાર માઈલ દુ ર છે. આપણી દુનીઆં સરખી આસરે ૨૦ દુનીઆં આને હારેકકાર ગોઠવી હાએતો એટલા માઈલ થાએ. ચંદ્ર પુરેપુરી કરતાં પચાસ ઘણે નાંહાંને છે, જેની વી આસ જે હજાર ૧૫૨ માઈલની ગણવામાં આવી છે. જેમ ગરુડજાની આસપાસ દુરબીનમાંથી વાદલાં અ ને હવા દેખાએ છે તેવુ ચંદ્રની આસપાસ કોઈ નથી જે ઉપરથી એવુંકરે છે એ ગોલામાં પાંણી ઈઆ કોઈ પ રવાહી પધરય નથી. અગરજો તેમાં દરીઆ, ઈતીઆદી હોતો તેનાં ખાપથી વાદલાં ખંધાવા વીનાં રહેતે નહી.

ચંદ્ર મધે દરરોજ થતો ફેરફાર માંછુસનું ઘેચાંન ખેંચે એવો છે. ઊપલાં ચીતર પરમાંણે કોઈ દાહાડે તે ખારીક રેસા જેવો દેખાએ છે, પણ તારપછે તે મોટે થતો જાએ છે અને હરધો, પછે પેણે અને આખો થા એ છે, જે પછે વધી પાછો તે ઘટીને આગલ મુજબ થા લીની કોર જેવો દેખાએ છે. આ ફેરફારની સમજ ઘણી સેહેલ છે, પણ તે હીઆં ગમે એટલાં ચીતરથી આ પવા કરતાં એક માંછુસની સાંમે ખતી મેલીને એક ગો લાને તે માંછુસની આસપાસ ફેરવીઆથી વધારે સમજ પડે છે. ખરેખર જોતાં કાંઈ ચંદ્રનાં કદમાં દર રોજ વધઘટ થતું નથી, પણ તેનાં ધરતીની આસપાસનાં ફેરવાથી તેની જે જગા બદલાએ છે તે જગાને લીધે આ ફેરફાર આપણને માલમ પડે છે.

એની સમજ આપવા અગાધી આ વાત ઘેચાં નમાં રાખવી જોઈએ કે ચંદ્ર ધરતીની આસપાસ લગભગ એક મહીને ફરી રહે છે અને એટલા દીવસ પછે તે નાંહાંથી નીકલીએ હોએ તાંહાં પાછો આવે છે. એ માં મહીનાં કરતાં થોડા કલાક એછા લાગે છે. તે પણ ચીમધી પુરવ તરફ ફરે છે. એ ખીનાં જાણવાની રીત આ છે. એક ખોલી રાતને વખતે એક ચોક્કસ તારા થી ચંદ્ર ફેરવો દુર છે તે જોઈ. ખીલ રાતનાં તે તારા અને ચંદ્ર વચેનાં તફાવતમાં ઘણો ફરક માલમ પડશે. અગરજો તે તારો ચંદ્રની ઊગમણ તરફ હોતો ઊપલો તફાવત જોઈ થશે, અને ચંદ્ર તેની સામેથી થઈ જશે, જે પછે તે દુર જશે અને લગભગ એક મહીનાં પછે ચંદ્ર પાછો આગલી જગા ઊપર આવશે.

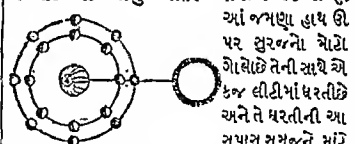

વધી ખીલ વાત એ ઘેચાંનમાં રાખવી કે કુનીઆની આસપાસ ફરતા આ માહુતાખી ગોલાની એક જ બાજુ ઈઆને હરધો ભાગ હોસાં સુરજની તરફ રહે છે, અને

જે ભાગ સુરજની તરફ હોએ તે જ ભાગ ઊપર સુરજનો ઊગમ પડે છે તથા તે જ ભાગ આપણને રોશની આપે છે. પાસેનાં ચીતરમાં વચોવચમાં ધરતી અને આસપાસ ચંદ્રને ફરતો રાખીએ છે. એ ચંદ્રની એક બાજુ સર્વે અને એક બાજુ કાલી છે. જે સર્વે બાજુ છે તે સુરજની તરફ હોવાથી તે ઊપર રો

શની પડવાને લીધે તે સર્વે દેખાએ છે. હીઆં સુરજની તરફ ચંદ્રનો એક જ ભાગ કાએમ છે અને ખીજો ભાગ જે સુરજની સામે નથી તાંહાં અંધારું છે.

ઊપલાંજ ચીતરમાં ધરતીનો જે ભાગ કાએ છે તે ભાગ ઊપર રાત છે. હવે એમ સમજાએ કે ધરતીનાં તે કાલા ભાગ ઊપરથી એક માંછુસ ચંદ્રને જોવે છે. એ ચીતરમાં ધરતીનાં જમણા હાથ ઊપર ઈઆને સુરજ તરફ નાંહાં ની નીશાંણ છે તાંહાં જારે ચંદ્ર હોએ તારે રોશની વાલો ભાગ તે માંછુસની પેલી બોરદુએ છે અને ચંદ્રનો માતર કાલો જ ભાગ તે માંછુસની સામે છે. પણ પછે જેમ ચંદ્ર એક જગાએથી ખીલ જગાએ ફરતો જાએ છે. તેમ ચંદ્રનો રોશની વાલો ભાગ થોડો થોડો તેની સામે આવતો જાએ છે અને દેખાતો જાએ છે. જે પછે જારે તે ફરીને ધરતીની ચીતર માહુલી દાવી બોરદુએ હ આગલ આવે છે તારે ચંદ્રની રોશની વાલી બાજુ આખી દેખાએ છે. વધારે સમજ ને માટે એક ખીજું ચીતર આપીએ છઈએ. હી

આં જમણા હાથ ઊપર સુરજનો મોટો ગોલો છે તેની સામે એક જ લીટીમાં ધરતી છે અને તે ધરતીની આસપાસ સમજને માટે ચંદ્રનાં બે ઘેરાવા પાડીઆ છે. એક ઈઆને અંદરના ઘેરાવામાં ચંદ્રની એક જ બાજુ હોસાં સુરજ તરફ હોએ તથા તેથી ઊગમ પાંમે છે એવું દેખાડી છે, અને બાહરનાં ઘેરાવામાં ચંદ્ર જેમ એકથી ખીલ જગાએ ફરતો જાએ તેમ તે ઊગમ વાલી બાજુ કેટલી કેટલી દેખાએ છે તેના ચીતર આપીએ છે. એ ચીતરમાં ધરતીની જમણી બાજુએ અમાંસનો ચાંન છે કેમકે ચંદ્રનો રોશની ભાગ ધરતીની તરફ નહીં પણ ખીલ બોરદુએ છે. પેલી જમ ધરતીનાં દાવા હાથ ઊપર પુનમનો આખો ચાંન છે કેમકે તાંહાં ચંદ્રની તમાં ઘોલી બાજુ ધરતીની તરફ આવી છે અને કાલી બાજુ પછવાડે ગઈ છે.

ચંદ્રનો મોલો સંગીન હોવા છતાં સુરજની રોશનીથી આપણને ઊગમ આપે છે એવું જારે નથી થઈએ, તારે ખોલુ રહે કે આપણી ધરતીનો સંગી

ન ગોલો પણ સુરજનાં કીરણથી ચંદરને ઊગમસ આપતો હતો. એ ખડું પણ ઘણું નવાઈ ગરખું છે. ચંદર આપણને રોશની આપે છે, અને આપણ ચંદરને રોશની આપીએ! એની ખીલખી સામેતી છે. ચાંદરાત, ખીજ, ઈઆ તીજને દાહાડે જોઈ ચંદરનો થોડો જ ભાગ જડલકતો દીસે છે તોપણ તેનો ખાકીનો ભાગ છેકજ નહીં જણાતો એમ નથી. તે કાલાં ધાલાં સરખાખી દખાએ છે, એ ઊપરથી એવું કેહવાસે કે તે એટલેખી રોશન થાએ છે તે ધરતીનાં ઊગમસને લીધે હતો.

કુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૨૨.

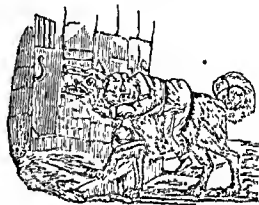

પીઆરાં ખેઠન,

આસટરીઆથી નીકલેલો હું ટરકી દેશમાં આવી પુગો છઉં. આખાં ઈજિરોપખંડમાં એખણુ એજ મહમદી રાજ છે. તેની ઊતરે આસટરીઆ અને રશીઆ, ઊગમણે કાલો સમુદ્ર, દખણે ઈજિનાંન દેશ તથા આઠમણે આસટરીઆ દેશ આવેલું છે. એ દેશ ઈજિરોપખાં સંઘીથી જોણું સુધરેલું હાવાથી તથા ખીજાં મહમદી રાજોની માંધક તેનો કારોબાર અધેર ચાલવાથી તેને લગતી સત્તા ભરેલી વીગતો મક્કતી નથી. એ દેશ ભરતમાં ૨૦૦૦૦૦ ચોરસ માઈલ છે અને તેમાં આસરે ૧૫ કરોડ માણસોની વસતી છે.

ટરકી દેશની હવા ઘણું કરીને સીતલ તથા ઠંડી છે. ઊતર ભાગમાં હુનાલાને વખતે શખત ગરમી પડે છે, પણ વહી શીઆલાની તાહાડ એવી હોએ છે કે પાંણી ખંધાઈ જાએ અને નદીઓ ઊપર પઈકાં વગરની ગાડીઓ ચલાવીને મુસાફરી કરવી પડે છે. ટરકીની જમીન ઘણીખરી ફલવંત છે. તે ઊપર ઘણીક જાતનાં અનાજ, લાકડાં, ફલ અને ફુલની ખેતીવાડી

ચાલે છે. તે જમીનના ભીતરમાં કેટલેક ઠેકાણેથી લોહાડું અને ખીલ ધાતુની ખાંન પુશકલ મલી આવે એવું દીસે છે પણ તે ઊપર લોકો તરફથી કાંઈ ઘેઆંન અપાતું નથી. સગેમરમર ટરકીમાંની એક કીમતી વેદા એસ છે તથા હીઆં ચાખનો પણ સારો જોયો મલી આવે છે. ટરકીમાં જાંણવરોની વસતી તેની આસપાસનાં ખીજાં દેશનાં સરખી છે. જંગલોમાં રીછ વડ, હુરણ ઈતીઆદી, તથા પાંણીમાં માછલી, જલો ઈતીઆદીની સારી સંખીઆ વસે છે. ઘરઘતુ જણાવરોમાં કુતરો

મુખીએ, જેનો ટરક લોડોને અજાએખ જેવો થોખ છે અને જેની વસતી ઘણાંખરાં ટરકેક ઘર મધે દીકામાં આ વે છે ટરક લોડો કુતરાઓને પાલે છે, પસવાડે અને તેમની સાથ તરેહવાર રમત કરે છે તથા પીઆર દખાડે છે. ટરકીમાં પાહાડો અને નદીઓ ઘણાં છે. ડાંનીઊખ નદીનો છેડો પણ હીઆંજ આવે છે.

ટરક લોડોનું એક ચીનર ચેં ઊપર આપીછે છે. તેઓમાં અને ઈજિરોપખંડનાં ખીજા સરવે રેહવાસીઓમાં થોડો ફરક છે. તેઓની રીતભાંત ઘણીખરી એ શીઆખંડનાં રેહવાસીઓને મક્કતી આવે છે. તેઓમાં વેપાર અને ઊદ્યોગ ઘણાંજ કમ છે. જેઓ શકતીવાલા હોએ તેઓ સત્તાવાલાખી હોએ અને ખેતીવાડીનાં તથા ખીજાં મેહનતનાં ધંધા ખીલ દેશ વાલોનાં પ્રથમાં હોએ છે, જેઓને ટરક લોડોએ જીતી લીધા મારે તેઓ ઘણાં મગફર રેહે છે તથા તે પર જાને ધીકારે છે. ટરકીનાં ગલીયા, રેસમી કપડ, તથા ચાંમડું કુનીઆમાં વખાણુ પાંચે છે, પણ તેનાં કરતાં વધારે ધંધો જોયુંતો દરાખ, અંજીર અને કાશી વેચવાનો છે. ટરક લોડો ફેલવણી લીએ છે પણ તે માત્ર ચેતાનાં ધરમ પુસતક દેરાંન શીખવા સીવાએ ખીલ વધારે ફેલવણી તેઓ લેતા નથી. તેઓ એ

કૌરાવનાં શરમાંવીઆ પરમાંણે જાધી રીને ચાલેછે, જેથી સુધરાઈમાં અતીઘણાં પછાત અને અરધા જંગલી ગણાંએછે.

આ ચીતર ટરકીનાં સુવર્તાનવુ છે. સુવર્તાન એ તાંડાંના પાદશાહનો ખેતાખેલ, જે ખલીફ ઈઆને મહમદ ઘેઝાંમખરનો વકીલખી કહેવાએછે. એ ઊપરથી ધરમ અને રાજકુવાર એ જાંનેમાં વડી સતા ધરાવનીર પાદશાહાહે, જેને ઈશવર તરફથી આઘાહી થાએછે એવું ધારવામાં આવેલે અને તેટલા માટે જો તે ચાહેતા દરરોજ ચઊદ માંણસોને કહું કારણ જણાવીઆ વગર મારી નાંખવાનો તેને હક છે ! તોપણ સંધુ રાજ કૌરાવ પરમાંણે ચલાવામાં આવેલે, જેની પાદશાહાને સમજ આવવા માટે મશ્તી નાંખેનો વરો અમીકારી હોએછે. મશ્તી પોતાની સાથ કાળેવો ની એક કચેરી રાખેછે અને પાદશાહા હરેક કાંમ કીધા અઘાઊ મશ્તી પાસેથી શ્તવો લઈને તે કાંમ કરે છે. કોઈવાર એવુંખી બનીઊંછે કે મશ્તીઓએ પાદશાહાની સાંચે શ્તવો આપીઆથી બલવો વાજખી ગણાંએ. સુવર્તાન પોતાનાં સંધા હાકમ વલ્લરની મા રક્ત કરેછે. દેશનાં પંદર ભાગ કીધેલાએ અને તે દર એક ભાગને માંધે હાકમે કરેછે, જેઓને પાશા કહેછે અને તેઓ રઈએત ઊપર કીઈખી પરકારનો જીલમ ચલાવી શકેછે. જે પાશા તીજોરીને સંઘીથી વધતી આ વક કરી આપે તે સંઘીથી સરસ પાશા ગણાંએછે.

ખીનાં દેશનાં સુસાકરનાં કરતાં ટરક લોકો થોડાખી વધારે સમજી અને સુધરેલાએ. ખીનાં રા

જો કરતાં ટરકીમાં રઈએતને જરા રતીખી ઈનસાફ મલેલે તથા એલમ હાનરો પાછલ આસતે આસતે શોખ વધેછે. એ સંધુનું ઈઊરોપીઆનો સાથ સંબંધમાં આવવાને લીધેલે, તોપણ અતીઘણી ખાખશમાં તેઓ વેહમી અને પછાતલે જેથી ઈઊરોપનાં કૈટલાક રાજ વાલાઓતો આવા પરાશીને પોતાની સંધ મધે ગણવામાં અપમાન સમજેછે, પણ અદલ ઈનસાફનું ઇગરેલ રાજ ખનતાં સુધી વચે પડીને ટરક લોકોને ઈઊરોપમાંથી હાંકી કાઢાડતાં અટકાવેલે. ઈસવી સને ૧૪૫૩ માં એ દેશને ટરક લોકોએ ઈઊનાંનીઓનાં હાથમાંથી હાંકી લીધું હતું. તારથી તેઓ સરેસ તા પરમાંણેની હાર હાંકીત કરતા એ રાજમાં ટકીઆલે.

ટરકીનું પાએતખત કાંતસાઈનડીનોપલ અથવા ઈસટમખોલે. એ દેશનાં ખીનાં કૈટલાક શહેરો ચોટાંછે, પણ ઈમટમખોલ સંઘીમાં સુંદર અને વસતી વાલું શહેરછે. ખીનાંરાઓ સુધાંની હુવેલીઓ

તથા કાલઓ અને મુશાંઓથી ભરેલી મસજીદો શહેરની ઊપર નીકલી આવેલીએ તેનાં ખારા માનાં વાંડાંણો ઊપરથી આ દખાવ મનેારજક લાગેછે. શહેરનાં માંડેલા ભાગો ઘણાં ગલીય અને રસતાઓ સાંકડાંછે. કૈટલાક સરકારી કુતરાંઓ હીઆં કચરાપતીવુ કાંમ કરેછે. એ શહે

રનો ઘેરાવો આસરે તેર માઈલનોછે. ઘેરો ઘણાં કંઠગા અને શાઈં હોએછે. તેમની અંદર સાંખાણુ જ નો નથી. ટરકો ઘણું કરીને ચોખા તથા મેવો ખાએછે અને કાશી પીએછે. દારૂ પીવાની તેઓનાં ધરમમાં મનાંઈછે પણ કૈટલાકો અશીણ ખાએછે. તેઓનાં હુમામખાંનાં નોવા લાએક હોએછે. તેઓ સેતરજનાં ઘણાં શાખીએ. તેઓ હુકા પીવાનોખી ઘણેજ શોખ રાખેછે અને ઘણાંઓનાં હુકા છ શીટ લાંખા હોએછે. તેઓ રેખલ પુરસીને ખદસે ગલીયા ઊપર ખેસેછે. તેઓ પાથડી તથા મોટા જલા પહેરેછે અને તેઓના લેંઘાનાં ખસતક તથા પાએજ ઘણાં ચોટાં હોએછે.

આ મેહરમાએ સીનું ચીતરણે.
ટરકી દેશમાં પીચારી ચારત બાત
ઊપર લારી જુલમ પડેછે. તેને મા
તર હવસ પુરો પાડવાનું હથીચાર
ગણવામાં આવેછે. મહમદીઆન ધ
રમમા ચાર પાએડી અને ગમે એટલી
રાંડ રાખવાની છુટે. તેથી શકતી
વાલાઓ એટલી બને એટલી સીચો
ને સંધરી રાખેછે. પાદશાહોનીતો એકસોથી વ
ધારે પાએડીઓ હાએછે. તે પીચારીઓને પીજરાની
મીશાલે મેહલનાં એક લાગમાં ગામી રાખેછે, બાંહું
કોઈબી મરદને જવાનો હોમક નથી. તેઓને પાહ
ર જવા આવવાની રબા નથી અને કોઈવાર જોજ
વું પડેતો મોહાહું કાંકીને બંધ ગાડીમાં સીપાઇઓ એ
કી પેહરા વગર તેઓથી જવાઈ શકાતું નથી. આટલું
તાંબી તેઓમાં ખરાબી અને અનીતીનો કાંઈ અંત નથી.

સાસુ વહુની વહાવટ.

“મરેરે! મારા કાંઠાં ભોગ લાગાતકે મુઝ્યાં હા
વાં કમજાતને બસ પડી મુઝ્યાં એવાં કમખખત મારે
વરે કાંઠાં સંતાઈ રહેઆતાં” એવી રીતે સુનાબાઈ એક
દાહાડે સમી સાંજને વખત ઉંબર ઉપર બેસીને રડતી રડ
તી બોલેછે. તેવામાં મેહરમાએ નામે એક રેસાં તેનાં ઘેરમાં
ભાડુત રહેતાં હતાં તે તાંહાં આવેઆં અને સુનાબાઈને ર
ડતી જોઈને બોલેઆં “કાંચે સુનાવહુ કાંચે, આંખ પાંછી
કાંચે ભરેછે? નારે એવાઈ લલાઈ સડને, આ સમી સાં
જનો વખત ને મંગલવારનો દાહાડો, એ શું અવડ તુને
મુજ પડી?”

સુનાબાઈ—શું કંઈ, મેહરમાએ, મારીથી નહીં ખ
માતું તારે કેમ કંઈ? આંચે રાંડ વલી બમે દાહાડા થ
એઆ તનખલે મહડી રહીછ, અને રતરત પાડેછ તારે
શું કંઈ? મરેરે! કાંઠાં મુઝ્યાં મારાંરે વરેન ક્યે સંતાઈ
રહેઆતાં. મુઝ્યાંતો કોઈ ઘણુંન કમજાત રેખું.

મેહરમાએ—જેની બેન, એતો સાસરાં હોએ તે
એવાંન હોએતો, હોએ આપણી સાસુએ, બે જવાબ બોલે
તેમાં એટલું બધું ભારી દાહાડે સમી સાંજ વખત બેસી
ને આંખ પાંછી સાંતું ભરવું, નારે એવાઈ તારા ધ
નીને છ.

સુનાબાઈ—નહી મેહરમાએ તમે જાએ અહીંથી,
અને મરવા દેઓ એકગજ, એ મુઝ્યાં બધાં, એવાં જુલમગ
રોને બસથી માઈ મોત નહીં આવતું. આવાં આવાં આ
લી જાએછ, ને માઈ કોણ જાહે કીઆ પથર તલે મુઝ્યા
એ દાખી રાખીલેછ.

મેહરમાએ—વરી સુનાબાઈ તેં એડાં દાહાડેઆ,
ને મોડાંમંધી ને તે બોલી? તુને કહુછ તે તું નથી સમ
જતી? ઉઠ, માએ ઉઠ, બચાંની માંચે થઈને વખત બે વ
ખત એવા બોલ નહીં બોલીએ. પેલા કહેછ તેમ સો ટેકે
એક ટેકની લાગે, તેમ સો ગાલે એક ગાલની લાગે. વાસતે
ઉઠ મારી માંચે ઉઠ (હાથ ધરીને ખેંચેછ.)

સુનાબાઈ—પણ મેહરમાએ, તમે અને ઉઠાડીને કાં
હાં મુલામાં કે બલતામાં લઈ જાએછ, ઉઠાડીને શું કહો
છ? માઈતો જવતરન બલીલ. ધનીનું મુખતો બધી ક
નીઆનું મુખ પણ માયેનો પછીન પાધરો નહીં, તારે ને
ને જમ ગમે તેમ માથાપર છાનાં થાપે, તારેન રાંછુ ઘરડી
આટલું આટલું બોલેછે, અને પેલી જવખાઈ મુકણ
જેટલી તે ઉંમકાઈ ઉમકાઈ જાએછ કેની, અને તારે
રાંડો બને જનીઓ મારા ભાઈ બાપની બલા પપોડી લેછ
કેની, પણ કંઈ નહીં કહીએ તમુનેથી મારા બાપના ને
વું મીણુ થાએ, અને જવું તમે તેને બોલોછ તેવું તમું
ને આડું આવે.

મેહરમાએ—માએ જો અહીં આવ, એતો સાસુ
નહંદ હોએ તે બોલે, બોલે ને ફર બોલે.

સુનાબાઈ—(વચમાં બોલી ઉડીને) હોવે, બોલે ને
ફર બોલે, કંઈ રસતામાં પડેઆંછ ને બોલે, નેજુ ધરીને કા
હાડી નાખું એમના એમ તે. આલખોછ કે મારાં મહી
રાને, એ પેટ બરીનાં છીલ પીલને ઘોઈ નાખશે હોવે, પે
લી નાહાલી—આવેતો ખરી તેનોતો એટલો ધરીને પી
પુછ. તે રાંછુ શું એટલી બધું ઘેરવાલા બાઈબી આ
ગલ બોલી ગઈ. ને જાહેએ બધું કહીલું.

મેહરમાએ—પણ હોવે તારે કહ્યઆતું મોડું કાણ
કરવુંછ, કે વલી રાત પડી વધારે લાગણું કરવુંછે? તું મા
ઈ કહીલું નથી માનતી? આ એએ તાહારાં સાસુ આ
વશેતો વલી ધાનાં ધુની ધાલશે ને બધું ઘેર જગાવશે. વા
સતે માઈ કહીલું માનેતો ઉઠ અને તું તાહારે મુગી મુગી
તાહારાં મારડામાં નઈ બેશ કે મુઝ્યાં સેહતાન હાહો થા
એ અને કંકાસતું મોડું કાંઈ થાએ. ઉઠ મારી જા, તો
રી માંચે કંઈ. (ખભા ઉપર આંગલાં દાખીને)

સુનાબાઈ—આવવા દેઓની તેના શું ભાર પડે
આછ. તે આવેતો ખરી, હું તેને આવવાનીન વાટ જો
ઉંછું પછી ને બને તે ખરી, પણ એ બને પેટ બરીઓને
આજે મુકેતો નહીં. હુંતો ખરી કે આજે હાંવાં ઉપાં વ
લાઉ તોજ રહેડું. જોઈએ એ ખરી શું કરેછ, અને પેટો
માએતો ને ઘણીપણ બેનતો ગોલામ થઈને રહેઓછ તે
શું કરેછ. બસ, હવે હુંબી આજે છેલે પાટલેન બેઠીછ.
જોઈએ હવે એમાંથી થાએછ શું. પણ હુંતો ખરી કે રાં
ડો ઉપર જવ આપીને બધીઓને તરણ લાંકે તંગાઉતોજ
રહેડું (ખુબ નિસામાં આવીને બોલેછ) બસ હવે, હવે ન
હી ખમું. એ માએ માએ, ખમતાં ખમતાં હું ખીન
ખેમાન પડી. મેહરમાએ (રડીને બોલેછ) તમે મોદાના
બંદાં હોએતો માનજો, ખમતાં ખમતાં ને ગલતાં ગલ
તાં મારાં ગલાંમાં ગાંડ બંધાએઆ. એ એવાઈ ને મા
રાં નામ નખપરથી એવાં સાસરાંને. કોઈ માથાપર બેસી

ને ટપલા મારે, તેનેથી એવાં સાસરાં ના મલતાં. એા લુ શુરે તપુને.

મેહેરમાએ—સુનાબાઈ, આજ તુને વલી થું એ સે હેતાન શુદુન પડેઆછે. તું મારું કહીલ નથી માનતી (તેવામાં જવણાઈ નામની બીજ ભાડુણી આવેછે.)

જવણાઈ—એ શું છે બધું ? કાંએ સુનાવહુ આંખ પાં છી કાંએ ભરેછે, વલી ક'ઈ સાસુ સાથે વેઠે'થી લીધું કે ?

મેહેરમાએ—વલી આજ એની ખાનપર કોણ જ છે શું સેહતાન આવેઆછે તેથી કહુ છું તે માનતીથી નથી.

જવણાઈ—એા વાએ પણ તપુને કાંઈ કાંમ થયો સુજી કે નહીં ? બસ કજઆજ લઈ બેસતો ?

મેહેરમાએ—પણ માએ જવણાઈ બીચારી એથી ખ મે તે કેટલું ? માએ ઉડતાં ગાલ, બેસતાં ગાલ, મોડામે નાં છુકેછુક ગાલ, નહી કવખત જાએ, નહી સાંજ જાએ, નહી સહવાર જાએ, બલીલ ખમાએથી કેમ ? એ તે શું વાએ ? વાંજણીએ તે કઈ રીતછે ?

જવણાઈ—અરે મેહેરમાએ, કાલે એતાં સાસુને તમે જે ગાલ દેતાં સાંભલેતા તહારાએ તહારાએ કરો (પ ગને હાથ લગાડી પગે લાગેછે) માએ માએ ? માએ કહેરે મોઢાંડાં તુને શું લાવેછે, તેમ જમ ગમે તેમ ગાલો દીધીછે એતા બીચારી કોઈ ગાએની નહીછે, તે ખત્રી ખત્રીને મલાવેલ. મારા જેવા જવની હાએતા પેટ બરી નહને કુ એા પુરે. એતા નરાથી માથેની મલીલ બાકી કોઈ મારા જેવી ગરીબ હાતે કેની તો કોણ જાંછે તેને કેવી દરી ચા રી નાંખે.

મેહેરમાએ—હારે માએ હા, હું કાહાં નથી જાણ તીજ. કાલે હુંબી ધરખાન હતી કેની, એા માએ, એાવા રેરે એવી સાસુને. ગામત્રાં થણીથી સાસુએા જાએ, પણ આવી બધીરિતા માએ મેં મારા જનમત્રાં નથી જાએ. તો બા ! (પોતાનાં પગને પગે લાગેછે.)

જવણાઈ—પણ એા વાએ એતે ક'ઈ રીતછે ? વાડ મેહેરમાએ. એની માએના તે કાંહાં સાત પાંચછે. તેનુંબી એક આછન હેવાઈનું વાહાઈછે તે બીલારીના છુકની કાં છી જાવવતી રહેછે.

સુનાબાઈ—(જેશમાં આવી નહને) એને મારી માએનું મીણું થાએરે, એને મારી મમાઈનું મીણું થાએ રે, વાડું દાદાર હારમન (જોલો એરી ઉનએ જાએ) મેંતા માંખીલજ, પણ તું ના સાંખતો. અરે દાવ ! જુનું તું મ ને સાંભલ કેની તેનું ? તારી આંખ કાએઆમાં જાએ, તારી મરતી ભાએમાં જાએ, તારી આંખમની રાતના જાએ.

મેહેરમાએ—ચાલ માએ બસ હવે સગી સાંજ વ ખત જાએ નહી જાલીએ.

સુનાબાઈ—પણ મેહેરમાએ મને કેહો મારો શું વાંક, મારો શું અનઆએ કે એ પેટ બરીએા બને નહી એા ઉમકાઈ ઉપડાઈ જાએ.

મેહેરમાએ—માએ, એ મુઆ એવાં કલાંછે તો ખ રાં હવે તેને કરશે કેમ. કઈ કપાલે કાન જાએલાછે તે ક પી નખાવાનાછે ? કે કઈ કુભારને ઘેરનું હાંજુલે કે તેને બદલી લાવશે ? એતા હવે જાએ તે વેઠજુલે.

મેહેરમાએ—લે ચાલ માએ હવે બરા ઉડ, જા, મો

છું ઘોઈને એક કસતી કર કે સોનાન ડાબો થઈ જાએ ને પાંછીના ગોટ પી,

જવણાઈ—(પીક ઉપર હાથ ફેરવીને) ચાલ માએ ચાલ ઉડ તેથી જ ચોલે તે તના મોરારે ભરેઆ કરે; તારી ઉપરથી એવારીલ ઉડ માએ તારા મોરડામાં બા. ઉડી જા મેન કોઈ વરાં માંજસનુંબી કહીલ માનીએ, એ તો મુઆ બધા દાહાડાન એવાછે તેને નામેં મદદ કાંહાં રહે.

સુનાબાઈ ડીસકે રડતી રડતી ઉડીને પોતાના મોરડામાં જાએ મોણું ઘોઈ એક પાછીના ગોટ પીને બારી આગલ બેડી, મેહેરમાએ અને જવણાઈ દીવા લુખાન કરી રહેઆ પછે, કુવરબાઈ નામની ભાડુતની જ ભાનેત લીએ રહેતી હતી તે મસને પેટેડીને બારણા આગલ એ ક પાટલા ઉપર બેસીને સીવતી હતી તેની પાસે જરાવાર બેડાં. આણીગમ પેલીગમની જરા વાતો કરેછે તેટલામાં સુનાબાઈનાં સાસુ બાહાર અએલાં હતા તે આવેઆ. તેમ ને ઉપરમા પગ મેલતાન પેલી કુવરબાઈ થોલકિ "આવા ની માંકાંબાઈ, વલી તારનાં તમારા વહુજાતો ઘોડે મહડે આછ ને તમે કાંહા મીઆતાં ?"

માંકાંબાઈ—અરે માએ હુતો જરા આપણા લીલા ભટને ઘેર મુઈતી; તેટલામાં વલી શું થઈલ ? એ ભાઈ મુ ઈને વલી શું દીલમાં આવીલ ? એ મરેરે, ને એની જન તીનું પેટ બહેરે, કે મારે વરે એવો સાહાર નહી નહી જાએ.

મેહેરમાએ—પણ વલી એ શું થઈલ શું ? એ સાં ની એટલી બધી તેહલએ મહડી રહીલ ?

માંકાંબાઈ—અરે માએ કઈ નહીરે, કઈ નહી આજ બપોરે સોહારાબશાનું ભોણું મોકલેઆ પછી મેં મારું ભો છું કરી લઈને આધુ, અને પછે છેલેએ ખીન પડીનું ભોણું કરીને કહીલ કે 'દેરીબાઈ, હું મરીબાઈ આ તારું ભોણું કી ધુંછ તે લે.' તારે મને કેહે જ 'હુમણાતો ટાંકો, સાસુ મારો છોકરો રહેલ, તેને ધવાડીને ગોડવીને પછી આવજ.' તારે માએ હું એટલું જાલી કે 'જવણાઈ ખાતી હાએતો બાઈ હેતી, કીએ તારો માએનો માટી (ચાકર) હાલાં લ ઈને બેસી રહે, !' (હલકુંન કહીલ !) આએ એટલું જાલી જાએ એટલું જાલી. એથી જાએ કઈ વધારે જાલી હાઈ' તો તમારો મુના લેલ (કઈન જાલી નહી !) પણ માએ તેવા માં એ દેરાની ખાધીતો ઉપડીજતો. મેં ધીરે રહીને કહી લ કે 'મહારી મુઈર ! મેં તુને શું કહીલ જાએ તું વલી સા અથી સુવવાટની કાણી ઉડી !' તો માએ મને કે જ તારી નવાજબાઈ દીકરીનાં મહીરા મરે, તારી હેવવતી પીરાજબા ઈનાં મહીરાં મરે, પેટ બરી. મને કહીલજા માએ, મને કહીલ પેટ બલી કરીને. તારે એવાવાડ પેટ બહેની તારી માએનું અને એક કરતાંને માર માર માસીએા અને એ જે માનીએાએ તેનું મારાં પેટ પરથી તુને જુળી નાણું. બાપલા બાઈ અધુરી તે પુરી વલી એ પેટના ધરા પગોડી લેછે.

મેહેરમાએ—પણ એા માએ, તમે એક સીહીડીપર થી પગ, હુકે મેલેઆ તારની છેરાઈલ, તે જેવી ગમેલ તેવી ગાલો દેલ માએ, માએ, માએ, એ છોકરીની જાળ માએ

કે જાણે કાતર. એ એવાદરે, એવી સમીસાંજ વખત ઉપર પર ખેસીને ગાલતો કોઈ કદે ડુશમેન હોયે તેની નહીં દી એ. માએ ઘણીબી વારી (કુવરખાઈની તરફ જોઈને) પણ કંઈ નહીં. દીકરા, ને દીકરીને, બેહેસ ને સોનખ, જેમ ગમે તેમ ધોવા લાગી. મારી જીવી ને એવી વહુ હાએતો મહીરાં સુઈતું નાખ ને ચોટણો કાપીને ઘરમાથી કાઢાડી મેલું.

બીજા ભાડુતણીએએ માંકંબાઈને ઘણા ઉસકેરીયાં થી તેવણ પુન ગાણે દેવા લાગાં અને એને કહેતાં કહેતાં દાદર ઉપર ચહડીયાં કે આપલા ખાઈએ કાઢો ? ખાલ પરછે કે ? જઈને એની છીછી પકડીને રોડે.”

માંકંબાઈએ ખાલ ઉપર જઈને સુનાંબાઈ સાથે ખુબ કજાએ કીધો. એવીતો જરમાં ગલાગાલી કીધી કે બધો મોહોલો હલમલી રહેઓ. અતે સુનાંબાઈ ધાકીને પાછી રડવા બેઠી, અને માંકંબાઈતો ગાલ દેતાંજ રહેઓ. તેવામાં સોરાબજા પોતાના બે તરણ દોસતદારોને સાથે જ મવા થકી લઈને આવેઓ. તે અને તેના દોસતદારો આ બો મામલો જોઈને ગભરાઈ ગયેઓ. સોરાબજા બીચારો મનમા પસતાવો કરવા લાગો કે કાંહાના કાંહા આજે તેમ ને અહીં લવાયેઓ, અને દોસતદારો મનમા પસતાવવા લાગા કે આજે આપણે કાંહાના કાંહાં હીઓ આવેઓ. પણ પેલા દોસતદારો ઘણા સારાં આપનીઓ હોવાથી આ બો મામલો જોઈને સોરાબજાને કહીઈ કે અમે હમણા આએ મોહોલામાં એક જાણે મલબુઈ તે મલી આવી એછ, એટલું કહીને તરત ઉતરી ગયેઓ. બીચારો શોરા બજા, ને પોતાના દોસતદારોમાં સારી આબરુ કરાવતો હ તો, તે આવી પોતાની કુન્નેતી થયેલી જોઈને ઘણેજ ગુસા માં આવી ગયેઓ, પણ જાતે સમજુ હોવાથી ગેસાને પી જઈને તરત નીચે ઉતરી પડેઓ, અને વારીએ જઈને છુ પોને છુપો ઘણેજ દલગીર થઈને સુતો. પણ માકા બા એજે તે વાડીમાંનો કોચ ઘણા દાહાડાને પડતલ પડી રે હોવાથી તેમાં એક વીજ બરાઈ રહેલો તેનો એવોતો ચરકો મારેઓ કે તે બીચારો જુમ પાડીને ઉઠેઓ, અને તેની અ ગનથી જાર જાર રડવા અને આખી વાડીના દોડવા લા ગો, પણ થોડાવારમાં તે બીચારાનું આપું શરીર સુછ આવીઈ અને બેતાબ થઈને ભોએ ઉપર પડેઓ.

પેલીગમ સુનાંબાઈ ઉઠીને, સાડી પેઢીને તથા ઓકરા ને કોડર પોતેને નીચે ઉતરી પડી અને પોતાની માએને ઘેર જતી રહી, પણ માએના ઘેરમાં જઈ પોહોલામાં ગુસાનેની શુ સામે દાદરપર ચહડવા જતાં અરથે દાદરેથી પગ છટકી જ વાધી હાથમાના ઓકરાં સાથ નીચે તુટી પડી તેથી કરીને તેના જમણે હાથ ઉતરી ગયેઓ, અને ઓકરો ગરદનમા થી મોડાયેઓ. તરત બધાં ઘેરના ખાણસે એકઠાં થયેઓ અને બંધને ઉંચકીને એક ખડકીમાંની દોલકી ઉપર મુવા રેઓ અને તરત ભીંને તેડવા મોકરેઓ. તેવાં સુ નાબાઈથી કલ નહીં ખમાવાથી જુઓ મારવા લાગી, અને ઓકરાથી નહીં ખમાએઆથી કર ખાઈ ખાઈને રડવા લાગો.

હવે ઘેરમાં એખલાં માંકંબાઈ રહેઓ તે સુનાંબાઈને જતી રહેલી જોઈને ખુબ-ગાલ દેવા લાગાં. બે પરખાણે ગા લ દેતાં દેતાં મોડીમાં ઉતરીને મારલાંબાંથી નીડું ચાંચી કા

હાડવા ગયેઓ, પણ મોરી આપો દાહાડોન ધોવાએઆને લીધે ચીકણી થઈ ગયેઓ, તે ઉપર પગ મેલતાંજ સરી ગયે ઓ, અને માંકંબાઈ થપ થઈને છહીખાઈ ગયેઓ પડતાં વાર ડાચો પગ કવંજો આવી ગયેઓથી તરત તે ધાપમાથી ઉતરી ગયેઓ. માંકંબાઈ બીચારાં મોરીમાં પડીને જુમ પાડવા લાગાં. તે સાંભલીને ઘરમાનાં જડલાડુતો આવી લા ગાં અને ઉંચકીને મોરીમાથી બાહાર કાઢાડી કપડા બદલા વી, ટોલીઆ પર મુવાડી પોતાને વગેવગ જતાં રહેઓ, પણ બીચારાં માંકંબાઈનો ધાપો ઉતરી ગયેઓથી તેમાં ખુ બ કલતર ચાલવાથી આખી રાત જુમ પાડતાં રહેઓ, અને પાછલી રાત થાએ-તોડેતો કમર ઉપર સોજે ચહડી આ વેઓ, પણ શું કરે ? તે વેલાએ કોઈ આગલ ન હોવાથી જેમના તેમ જુમ મારતાં સહવાર વેર પડી રહેઓ.

વાંચનારી બાંનુએ સાસુ વહુના કજાઓમાં એવા સ વાદ થોડા કે ઘણા હોયે. આબરુની આબરુ જાયે, ને વલી શરીર, પધિ, સઘલી પરકારે કુખી અને ખરાબ થયું પડે. દોહો હલકામાં ગણે, અને પાડપોગીઓ ધીકારે. આપણે સાથે બગડે, અને બચાંઓની ની તી ખરાબ થાયે તેટલે મારે ને આએ કુનીઓમાં તમે ખરું સુખ મેલવવા માંગતાં હોએ, અને તમારા ભરધાર, માએ બાપ વગેરેને ખરું સુખ આપવા માંગતાં હોવતો આવા કં કાસથી સદા દુર રહેજો. (લખાઈ આલેજું.)

નામદાર શેઠ જગંનાથ સંકરશેઠ.

જે લોકોને ખોદતાલાએ પઈસાની ખખશો કીધી હોએ તથા જેઓ ખીજા ઘણાખરા લોકો કરતાં વધારે શક્તીવાન હોએ, તેઓની શરજહે કે પોતાના ભાઈબંધ આદમીઓનું કલેઓણ અને લાભ થાએ એવી રીતે પોતાની તે શક્તીનો ઊપોયોગ કરવો. મોહોત પાછલ કુનીઓમાં નામ રાખી જવાનો એ એક સંકીર્ષો સરસ ઊપાયછે. તેથી કોઈ દેશ ઊપર જવ આપીને, કોઈ ધરમદન અને શખાવતના કાંચો કરીને, કોઈ ગરીબોને ખીજા રીતે મદદ લાગીને લોકોને શાએદો કરી આપે. એવા જાણીતા પુરુષોમાંના એક નામદાર શેઠ જગંનાથ સંકરશેઠ, જેવણને કેટલાકો નાહાના સંકરશેઠ કરીનેખી કહેછે.

આ હાંકુ ગરહજાને વાંચનારી બાઈઓ એ લખતાં હો. એ ગરહજાએ પોતાના દશીઓની તરફ થી આજ નજીક આલીસ વરસ થયેઆ જે મેહન ત લીધીછે, તેની ઈર્થ્યાદગારીમાં તેવણના ઘણાક મી તરોએ મુંખઈમાં તેવણનું એક બાવલું ગોઠવવાનો કરાવ દીધેછે. એવા એક ગરહજાની હાંચાતીમાં તેવું

ખાવણું કરવું ઘટે કે નહીં એ ઊપર જોઈ જુદાં જુદાં મત પડીઆછે, તેપણુ તેવણે કીધેલી પરબની સેવા ઊપરતો સરવેનું એકજ મતછે. તેવા વખતમાં એ ગર હસથને લગતો થોરોક હેવાલ તેવણની એક ખરી છખી સુધાં વખતસર ગણાશે એવી હોમને આશાછે.

નામદાર શેઠ જગંનાથ સંકરશેઠ ઇસવી સને ૧૮૦૪ માં જનમીઆ હતા, માટે હાલ તેવણની વયે ૬૦ વરસનીછે. તેવણે તે વખતની હાલત પરમાણે સારી ફેલવણી લીધી હતી અને તે ફેલવણીને લીધે તથા પઈસા ટકાની અને ખીજ ફેટકીક સારી જોગવાઈ એને લીધે તેવણને વધી જઈ પોતાની નાતના એક મુખીઅ શેઠીઆની પદવી ઊપર આવતાં વાર લાગે નહીં હતા. પારસીઓમાં જે વખતે સર જમશેદજી જીજીભાઈ અને ફરાંમજી કાવસજી સરખા માહાપુરશે મુખી અવગ અને કાણુવાલા શેઠીઆ હતા તે વખતથી શેઠ જગંનાથ સંકરશેઠ પોતાની નાતમાં વડા હતા અને તે તરડે ગરહુથો આગેવાંન દેશીમાં ખપતા હતા. તે ઘાંએકાના સરવે શેઠીઆઓમાંથી એખલા શેઠ જગંનાથ હઈઆત રહેઆછે અને આ વાત જાણવાજોગછે કે તે તરડેની ઈઆદગારીને માટે કાંઈને કાંઈ ઊપાએ લેવાને મુંખઈની પરબ જુલ્લી નથી.

શેઠ જગંનાથ સંકરશેઠને કાંઈ મોટા વેપારમાં મુંખવાનું નહીં હોવાથી તેવણે આજ સુધીમાં પોતાનો આખો વખત પરબને લગતાં જાહેર કાંચો અને જાહેર ઓધાઓ ખનવામાં મુજરીઓછે. તે કાંચોની એક ટીપ હજે હેલ આપીએ છઈએ. આ ઈલાકાના કેલવણી ખાતામાં છેક સને ૧૮૨૪ થી શેઠ જગંનાથ ભાગ લીએછે. “મરોરેસર શીપર્ક” નામની એક મોટી-પુંજને ઊભી કરનારાઓમાં તેવણ હતા. તે વખતે ખાલકોની ફેલવણી ઊપર ઊપરીપણું ચલાવનારી એક માતર મંડલી હતી, જે પછે “ખોરડા આ ૫ એડીઊકેશન” નામની એક ખીજ મંડલીને વધારે સારા પાએઆ ઊપર સ્થાપવામાં આવી. શેઠ જગનાથ આગલી અને તાર ખાદ આ નવી મંડલીમાં અધીકાર ધરાવતા હતા. એ મંડલી ૧૮૪૦ માં ઠરી હતી અને ૧૫ વરસ સુધી તેણે ફેલવણીનું કાંમ ચલાવીઊં હતું. સને ૧૮૫૫ માં આ ઈલાકાનાં લોકોને ફેલવણી આપવાનું કાંમ એ મંડલી પાસેથી સરકારે માંચે લીધું-તાંહુંસુધી તેમાં શેઠ જગંનાથ આગે

વાંણ હતા. હાલ “એલડીનસરન ઈનસ્ટીટીયુશન” જેને આપણાં લોકો મોસાઈડી સંકુલ કહેછે, તેનાં એક ટરસરી દાખલ હજુર શેઠ જગંનાથ કાંમ ચલાવેછે.

રાજકુવારી કાંચોમાં ભાગ લેવાનો પેહેલો દાખલો આપનાર શેઠ જગંનાથ હતા. સને ૧૮૩૩ માં લારડ કલેર ગવરનરે તેવણને સુવેહનાં અમલદાર કરાવીઆ તારથી આજ સુધી તેવણ એ હોધો ધરાવેછે. તે વખતથી શેઠરની સુધારાઈ તથા પરબની તનદરોસતીને લગતા ઊપાએ કરનારી મંડલીમાં તેવણ ઠરી આ હતા, જે કાંમ સને ૧૮૫૪ સુધી તેવણ ચલાવી ઊં હતું અને તે પછે એ કાંમને માટે સરકારે જુદા પારદર અમલદારોને નેમીઆ હતા સને ૧૮૩૭ માં શેઠ જગંનાથ પોલીસમાં નાંહુંનાં મુકદમાંઓની છાંણુ કરનારી શેશનમાં પેહેલા દેશી દાખલ ખીરાજીઆ હતા, અને વડી ધોરટમાં મોટા મુકદમાંઓનો રેસલો કરનારી શેશનમાં જે દેશીઓ પેહેલ વેહેલા નેઆએ કરવા ગએઆ હતા તેઓમાંખી શેઠ જગંનાથ હતા. સને ૧૮૬૧ માં આ દેશનાં તરણ મોટાં શેઠરોમાં તાંહુંનાં લોકોને માટે ધારા બાંધનારી જુદી જુદી દરખાસો ઠરાવાનું વેલાતથી લખાઈ આવવા પછે મુંખઈમાં એવી જે કાંચીનસીલ થઈ હતી તેમાં નામદાર શેઠ જગંનાથને સરકારે ઠરાવીઆ હતા. તેવણે પોતાની નેમણુક થવા પછે ખીજ દેશી મેમબરો ઠરતાં પોતાનો હોધો ઘણી સારી રીતે ચલાવીઓછે અને ફેટલાક અગતનાં કાંચેદ બાંધતી વખતે સરકારને સલાહ તથા મદદ આપીછે. એ હોધોખી હજુર સુધી તેવણ ધરાવેછે.

સ્થાપવતાં શેઠ જગંનાથે વજણસર આખડ ચેલવીછે. જે ફેલવણી પાંચેલા ભલા જવાંણુઆઓએ છોકરીઓને ફેલવણી આપવાને મુંખઈમાં પેહેલ વેહેલી ઈસકુલો કાણડી હતી તેઓને શેઠ જગંનાથથી સાચી મદદ મલીછે. તેવી એક નીશાલ હજુર સુધી તેવણનાં ખરચથી ચાલેછે. તે ઊપરાંત ફેલવણીનાં કાંમમાં તેવણે આજ સુધી આસરે ૨૫ હજાર રૂપીઆ ખરચીઆછે. તેવણે નાગદેવીમાં એક ધરમનું દવાખાનું કાણડીઊંછે, તથા મેદાંનને નાંકેની ઈમપીટાલનાં તેવણ અસલથી એક મદદગારછે. ગીરગામમાં વીસ હજાર રૂપીઆ આપીને તેવણે એક ઈંગરેજ નીશાલ કાણડીછે. પુનામાં રસતાઓ તથા ધરમસાલા ખાંધવામાં તેવણે કેટલુંક નાંણું ખરચીઊંછે.

નાંમદાર શેઠ જગંનાથ સંકરશેઠ વીડીઆનાં વધારાને લગતી ટેલેલીક મંડલીઓમાં હજુર સુધી સાંચે લે છે. તેમાંની સુખીઆ “વીકટોરીઆ મીઠીશીઅમ અને ગારડનસ” છે. આ દેશમાં કંપની સરકારનાં રાજને ખદલે રાંછીનું રાજ ચાલુ થયેલું તેની ઈઆદ ગારીમાં ભાંચીખલા ખાતે જે મોડું સંગરહસ્થાન અને ખાગ બંધાયેલ છે તેનાં કમીટીનાં પરચુખ દાખલ શેઠ જગંનાથ પરજની સારી શેવા ખબલેલે. “ચુંબઈ આસો સીએશન” નાંમની મુંડલી જે દેશીઓને થતાં કાંઈખી નુકસાંનની ફરીઆદ કરવા માટે ઊભી થયેલી છે તેનાં ખી પરચુખનો એથો શેઠ જગંનાથ ધરાવેલે. આપણુ એટલુંજ ઈછીએ છઈએ કે એ શેઠ એવાંજ ઊપી ઓગીપણીનાં લાંખી લંદગી ગુબરે.

વીડી.

સઘલાં ઘરેણાંમાં સઊથી સાધારણ અને સઘલાં દેશોમાં શેલાયો પાંચેલી જે જાણતે તે વીડી છે. વીડીનાં આધાર ઊપરથી તરેહવાર અરથો અને મતલબો ઊઠવામાં આવે છે. વીડીની બાંધણીમાં તરેહવાર કે રાંમતો કરવામાં આવે છે. વીડીનાં ઊપીઓગ એક થી વધારે ગણાયે છે.

વીડી ગોલ હોય છે. તેનો એક કે બીજો છેડો નથી, તે ઊપરથી તેને અમરગપણીની નીશાંણ ગણીને કેટલાંક દેશોમાં ધરમની કીરીઆઓમાં વીડીનો ઊપીઓગ થાય છે. ઇછીરોપ તરફની ગનાનોમાં એક પરણતો કુંવર પોતાની કનેઆને વીડી આપે છે, તે એટલા માટે કે ધરમાં સતા ચલાવાની તે એક ની સાંણ ગણાયે છે. વીડીને એવી એવી નીશાંણ ગણવાનો રવઈઓ આગલા વખતથી ચાલુ છે. ખરીસદી ધરમ પાલનારાઓમાં આગલ લગણુને વખતે ભરથા ર પોતાની બાએડીને ચોકસ દુવા લણુતી વખતે વીડી પેહરાવતો હતો, અને તે પરચમ અંગેલ ઊપર અને તારખાદ તેમાંથી કાહાડી પેહલાં અને એક પછે એક બીજાં આગલાંઓ ઊપર તે દુવાનાં ચોકસ ભાગ લણીને પેહરાવતો હતો. હમણાં અરસ પરસનાં અસરીરવાદનાં વચણ પુરા થવા પછે એકજ વખત વીડી પેહરાવવામાં આવે છે.

ઈંગલંડનાં પાદશાહોને માથે તાજ મેલતી વખતની કીરીઆને માટે એકજ નતની વીડી હોય છે. તે સાદાં સુનાંની અને તેમાં એક લાલ જડેલું હોય છે તથા તે લાલ ઊપર એક “કરાસ” કોટરેલો હોય છે. વેનીસમાં છસો વરસ થયેઆં પાદશાહઓનો ચાલતો આવેલો એક રેવાજ હમણાંજ બંધ પડીઓ છે. તે એ છે કે દર વરસે તે હુકમ સમુદરને કીનારે જતો અને એક વીડીને તેમાં નાંખીને બોલતો કે “હમારી પાદશાહીની નીશાંણ દાખલ આ વીડી સાથે તું (સમુદર) ને હમે પરણાવીએ છઈએ!”

ચોકસ રંગની વીડી શોગની નીશાન દાખલખી ચાલે છે. ગુરૂ શેકશપીઅર પોતાના વશીએત નામાંમાં તરણુ ચેલાઓને તેવી એક વીડી ખરીદવા જેટલું નાણું આપવાનું ફરમાવી ગયેઓ હતો. શેઠ શેફાણીના લગણુ ઊપર ચાકર નફરોને વીડીઓ ભેટ આપવાનો રેવાજ ઘણે છેડાંણુ જાયેજ છે. ઈંગરેજો અને ખીલ દેશોમાં ચોકસ ધણીઓને ચોકસ આંગલે વીડી પેહડવા નો હુક છે. કુમારા કે પરણેલા, રાંડીરાંડ કે સોવાસણુ તે માલમ પડી આવવા માટે ઊપલો રેવાજ ચાલે છે. વલી કોઈ સી પરણેલી નહી હોયે પણ પરણવા ચાહતી હોયે અથવા નહી ચાહતી હોયેતો તેને ચોકસ આંગલે વીડી પેહડવી પડે છે, તેમજ કોઈ સી કોઈ ધણી સાથે બંધાઈ સુકી હોયેતો તેની નીશાનને માટે વલી ગુદુ આગળું હોયે છે.

વીડી અસારત, બસારત, ચેતવણી, અને ભેદ ભરેલી વીડીઓ દાખલ પણ વપરાયે છે. ભરે ઈંગલંડની રાંછી એલીબમેક મરણ પાંખી તારે તેની એક સાહેલીએ આગમચથી કીધેલી ગોઠવાણુ પરમાણુ, તે રાંછીને આંગલેની એક વીડી કાહાડીને ખારીવાટથી સરળાંન સુરીંગડન નામના ઊમરાવ ઊપર નાખી હતી, જે ધણી તે વીડીને લઈને સકટલંક દેશના રાજા જેમજ છદા પાસ ગયેઓ હતો.

વીડીઓની બાંધણીમાં બેહુદ શેરશર અને સુધા રો થતો ચાલીઓ છે. સાદી ઈઆ પાસાધાર પીતલની ઈઆ રૂપાંની વીડીથી સઊથી નાખીઆં નંગો એ કરીને જડેલી હજારો રૂપીઆની કીમતની વીડીઓ દેશે દેશ વપરાયે છે. આગલ ઈછીરોપમાં વીડીમાંના ગ્રાહાં નંગો ઊપર લેખ કીતરવાનો જે રવઈઓ હતો, તે વચગાલે નીકલી ગયેઓ હતો, પણ

નામદાર રાણીના વડા પુત્રે પોતાના લગણુ ઊપર ગ એ વરરાથી તે રવઈઆ પાછો ચાલુ કીધોછે. તેણે પોતાની ખાંતુને એક વીટી ભેટ કીધી હતી, જે ઊપર જુદા જુદા રંગના હીરાઓને અખેરના આકરમાં ગોઠવીને એક નામ ખનાવીઊં હતું.

ખારીક વસતુઓને રાખવા માટે વીટીમાં ઘણા ડીની ઇંચા એવી બીજા બનાવટ થઈ શકેછે. કેહેછે કે સીસર ખોરજાની વીટીમાં ઘણાથી એક આંધર રાખીઊં હતું, જેમાં ઇર્ષ ખરાખ બાતનું જેહર ભરી શકાતું અને તે વીટી પેહરનીને જાહે ઇર્ષના લુથ ઘણવામાં આવતો તારે એક અણીને રસતેથી આ જેહર તે ઘણીનાં લુથમાં વેચા થઈ ખરાખી કરતું હતું. હમણાં વીટીઓને એવી બનાવવામાં આવેછે, કે તેમાંથી જાહે ગમે તારે ખુશખોદાર પાણીનો નાહાંનો સરખા કુવારો ઊરાડી શકાએ. તે વીટીની હેઠે એક દડો હોયછે જેમાં ખુશખો ભરી રાખેછે, અને પછે વીટી પેહરનીને હયેલીથી તે દડો ઘખતાં, વીટી માંહુલાં આંધરાં વાને તે પાણી ઘણી ઊંચાઈએ ઊડેછે અને આસપાસની હવાને તર કરી નાંખેછે.

વીટીઓ માતર હાતનાં નહીં પણ પગનાં આંજલાં ઊપરથી પેહરાયેછે. હાંદુ લોકોમાં એ રવઈ આ ઘણા સાધારણછે. પેગુનાં રાજાઓ અંગોઠા ઊપર વીટી પેહરેછે. રરકી દેશની સીઓ જેઓનો ઘણો ખરો વખત ગાદીની ગેઠક ઊપર ગુજરેછે તેઓ પોતાનાં પગને સોભા આપવા માટે વીટીઓ પેહરેછે. વાંચનાર કદાચ જાણીને અચરત થશે કે પ્રાંનંત્ર દેશમાં એક વખત ઊપર માતખર ઘેરોની સીઓ જાહેર બાગમાં બિંધાડે પગે અથવા નાહાંની સપાટ પેહરૂની ચાલતી હતી તથા અંગોઠા ઊપર કીમતી વીટીઓ પેહરૂતી હતી.

રગુજે કુરસાત.

૧. હું એક પકશીજી જેને તમે દરરોજ જોવાં છો, મારો પેહલો અને છેલો બોલ શાયે મુકીઆથી એક ચોપણું જાનવર થાયેછે—મારો બીજો અને તરિજો બોલ સાથે મેલીઆથી એક પેહડવાની મીન થાયેછે જે પેહડવાનો ત મને વારંધીએ હમેયો જલામણ કીધો—અને મારો તરિજો અને ચોથો બોલ સાથે મેલીઆથી એક પાણીનો મોટો જાયો થાયેછે.

સવાલોનાં જવાબ.

(જુલો ગયા આઠના સવાલો)

૧. નીમખ—ખમની.
૨. જલનદર—૭૨—૭૯—૬૨—૧૨.

પરચુરણ બાબદો.

અજાએખ જેવું લખત—કહેછે કે ક્રાનસના પાદશાહી પુસતકખાંના મધે સને ૧૨૯૭ માં હાથનું લખેલું એક લખત હાલ મોજુદછે. તેમાં એક મરદ અને એક મોરત કબુલ થાયેછે કે તેઓએ સાથે પરજુલું, પથ તે લગણુ માતર સાત વરસવેર સહી ગણવા અને તાર પછે જો મે માંનું એક જણ ચાહેતો તે લગણુ રદ કરવાં અથવા નહીં તો ફરીથી બીજા સાત વરસનું લખત કરવું. એ સાત વરસ મુધી તે બંને જણ માટી અને બધેએના સધલા હક ધરાવી સાથે રહેવાને લખતમાં કબુલ થયેઆં હતાં તથા બીજા એવી સરત કીધી હતી કે સાત વરસની આખે રીએ જો મુદાં પડવાની જરૂર જણાયેતો જટલાં છોકરાં થયેઆં હોયે તેટલાંને સરખે હોસે વેહેલી લેવાં અને છોકરાંની સંખ્યાએ જો એકીમાં હોયેતો તેમાંનાં એકને ખાતર સોરતી કાઢાડવી.

ફારી અને દેશનીકાલ—જેઓને ફાંસીની સજા થાયે તેઓને પાદશાહની સહી વગર ફાંસી નહીં દેવાયેલો કાયેદો ઇંગ્લંડમાં હોવાથી સને ૧૭૮૯ માં એક જણવા જોગ બનાવ બનીઆ હતા. તે વખતે પાદશાહ લાંબી મુદત મુધી માંદગી મોગવતો હતા અને તેથી ફાંસીની સજાવાલા ગુનેહગારોને ફાંસી દીધા વીના રાખી મેલવા પડીઆ હતા, પણ એમ કરતાં તેઓની શાંખીઆ વધવા લાગી અને તેવા ઓર જણ થયેઆ. એટલા બધા જણને ફાંસી કેમ દેવાયે તે વીશે સતાવાલાઓને અંદેશો પેદા થયેઆ, જાણી તે સધલાઓને પાછા કોરટમાં ઉભા કરી પુછીઊં કે જો તમે જનમ દેશનીકાલ જાવોતો તમોને ફાંસીની માટી બખશવામાં આવશે. એ ઉપરથી આઠ સીવાએ બધાઓએ દેશનીકાલની સજા બાહુલ રાખી, પણ આઠે તેને બદલે મોહીત પસંદ કીધું. તેઓને ફાંસી દેવાનો હાક મ થયેઆ અને જેમ તે વખત નજદીક આવવા લાગે તે મ વારાફરતી તેઓને મોહીત નાપસંદ પડવા લાગું તથા એ રીતે છેલી ઘડીએ રહેઆ સહેઆ એકે દેશનીકાલની સજા બાહુલ રાખવાથી ફાંસીની સધલી તખ્તખારી શેકટ ગઈ.

રેલવે—એવી ગણતરી થઈછે કે ઇંગ્લંડમાં આજ મુધીમાં રેલવેઓ બાધવા પાછલ સધલો મલીને ૩ અબજ ૮૫ કરોડ રૂપીઆનો ખરચ મેલોછે. એમાંથી ૧૧૫૦૦ માઇલનો રેલવે બંધાયેઆ.

સહીએડની પરખ—વેલાતના એક વીદીઆ સંજી મોપાનીઆનો બનાવનાર ખબર આપેછે કે બદનની માંમડી ઉપર નીતલા સરખા હાંતા મુટી નીકલવા પછે તે

સીતલાહે કે કાંઈ બીજું આંગડીનું દરદહે તે પીછાણવાની રીત એકે કે તે દાંતા ઉપર આંગડીનો છેડો ઢાળી જીવો અને જો તે સડીએક હોયતો તેની અંદર જાણે એક જણી ગોલી કોઈએ રાખી હાથે તેવો ગોલ દાંણો આંગડીને લાગશે.

લગણનો ખરચ—નામદાર રાંછીનો વડો પુત્ર અંને આપણો હવે પછેના પાદશાહ પરીતસ આફ વેલસ જે ગમે વરસ મોટી ધુમધી પરણીએ હોતો તેના લગણ પાંચ લ સધલો ત્રીજીને ૨૪૮૫૫૦ રૂપીઆનો ખરચ થએઓ હોતો એવી ચોકસ ગણતરી થઈ છે. હાલસતાંનાં વધારે થોડી દોલત તથા સતા ધરાવનારા રાજવંશીઓ થોતાનાં શાહજાદાઓને પરણાવતાં હજારો રૂપીઆ નજાડીને તથા બીજી આડી રીતે જે જણ રૂપીઆ ખરચે છે તેની સાથ ઉપલા ખરચને સરખાવતાં નામદાર રાંછીનું ડાહ્યાપણ માલ મું પડે છે.

માણસના કાંન—હર ફેસલ નામનાં એક વીદવાંને ચોકસ અખતરાએ કરીને દેખાડીઉં છે કે માણસના બે કાનોનાં સાંભલવાની શક્તી સરખી રહેતી નથી, પણ ધણાં ખરાઓને જમણી બાજુના કાંનથી વધારે સારું સાંભલાયે છે અને એકબી દાખલો એવો નથી થઈઓ કે જેના બંધે કાનથી સરખી સફાઈથી સાંભલાતુ હાથે. આ બીના કદામ ઘણાઓને નવી લાગશે.

ચાહે—આ માણસનાં જીવને ચેન આપનારી એક ચીજ છે, તે કસી કેકે મહાડાવા વગર માણસને વધારે જ વધાર કરે છે અને એવું કહેવાય છે કે માહેનો ઉપીઆગ વધવા પછે માણસમાં તંદરોસતી અને નીતી સંબંધી સારો ફરકાર થએઓ છે. જેઓ માહેના શોખી છે તેઓમાં થોડાજ નજીકે કેકી ચીજોનેથી પસંદ કરે છે. કહે છે કે ચીનાઓમાં બીજા સરવે ઉપાએ કરતાં માહેથી ધીમે ધીમે સુધારો થતો જાય છે. જરમતોમાં લોકોને માહે પીવાનો બીલ કુલ શોખ નથી, તાંહાં તે દવાઈ દાખલ પીધામાં આવે છે.

દાનાઈની વાત—“એક બચાંની પેટલી કેલવણી એટલા અને દેખાવથી શરૂ થાય છે.”

“શીઆને માણસ ગરીબાઈને કજીલ રાખવાને શરૂ થાંતો નથી, પણ તેની નીશાણીને તે નજરથી દુર રાખે છે.”

“સમજી આદમી હોમમાં દાહાપણને શોધે છે, એવકુ કે આદમી દાહાપણ મલીઈ એમ સમજે છે.”

“આ દુનીઆની મોજ દગાંપો છે. તેને જેલવતાં એટલત પડે છે, તે જેલવીઆ પછે થોડી પડે છે, અને તે જોહાવાએઆ પછે નાંસીપાસ કરે છે.”

શીઆને ભણવા વિશે (ગરબી.)

મહા કોપ થયો તે કલી કાળમાં જો, એ રાજો.

મેનો ભણો તમે નીત ઘણા ભાવથી જો, રાખો વિદ્યા ઉપર પ્રીત સુરવભાવથી જો, મેનો—ટક.

મેનો ભણવા શિખરું તે નથી એટલું જો, લખી વાંચી જાણીએ શુધે તેટલું જો, મેનો ૧
મેનો ભણવાનું કામ નથી એ કંઈ જો, કરવી વિદ્યા રૂડી આફીસમાં ભઈ જો, મેનો ૨
મેનો વિદ્યા તે છે કોડાલી કામની જો, જયી કાડવી છે ખાન ખોદી ચાનની જો, મેનો ૩
મેનો વિદ્યા જેવ દિપક જાગતી જો, ઝટ અંજાન અંધારું ખસેડી નાખતી જો, મેનો ૪
મેનો વિદ્યા જે નીર નિર્મલ મેધ તણું જો, નામે ધોઈ જુરા વહેન દીલના ઘણા જો, મેનો ૫
મેનો વિદ્યા જે રસી આપણું હાથમાં જો, ઉઠાવી નાખવા પરદોજે આડો મનમાં જો, મેનો ૬
મેનો વિદ્યા જે ચાવી તે કંઈ જો, ઝટ ખુલતાં જે દિશે સિવા હરિશંકરી જો, મેનો ૭
મેનો વિદ્યા જે બીજ નીતિ ઝાડતું જો, જેનાં ફળ આપે સુખ અહીં તહીં ઘણું જો, મેનો ૮
મેનો વિદ્યા જે ધન અન્ય જાતનું જો, જેમ અર્થે તેમ વધે ઘણી ભાતનું જો, મેનો ૯
મેનો એવી વિદ્યા તે તમે કાં ન ભણો જો? દહીં મુર્ખ કેવા આડે આવે જેવો જો! મેનો ૧૦
મેનો એના જેવું સુખ ક્યાંથી ન મળે જો, જણે એને ન સંહારી તેવું કંઈ ન વડે જો, મેનો ૧૧
મેનો ધિક્ક તેવું જીય આહિ ફોકરે જો, તેને માર્ગ હરી ધરના બાહુ વિકારે જો, મેનો ૧૨
રાખી નામ આ નજે મનુશાનું ઉંચું જો, કરે કામ ના કદી હેવાનથી નીચું જો, મેનો ૧૩
મેનો માટે તમે ભણો સો ઉત્તમથી જો, ઉંછે સુખ નાનાભાઈ રમે સુરંગથી જો, મેનો ૧૪

સવાડીશટ પક્વાનો, ઇતીઆદી.

દુધ—આ શ્રદ્ધી જીવિઓની પદાર્થ નહીં બીજાં તેમ જ લવી રાખવાની વેસાતનાં એક રીત નહીં યુગ્મજ છે, તે વાપનારી બાંતુ ઝોએ અનખાવી જોવી પરથમ ઘણીજ ઝોહ અને કચરા વગર ની સુધી બાઈલીઓના ગાંઘેરુ દધ દોઢી લેવું અને જેથી તે બાઈલીઓ એક પછે એક બસાએ તેવો તરતજ લેખને મળતુત ખુચ દેવો તથા તે ખુચને તાર વડે બાંધવો તારવણ એક મોટી દેગ અથવા જોહાવાના કાંઈ બીજા વાસણમાં તલીએથી ઘાચ પાથરીને તે ઉપર જોડલી બાઈલીઓને જેલવી અને તે બાઈલીઓની વચે પણ ઘાચ રાખવું તારવાદ તે દેગના ચોહોડાં સુધી દંડ પાણી ભરીને ગરમ કરવું જેવા તે પાણીમાં કરકા આરે કે તરત તલીએથી આપતરને કાઢાડી નાખવો અને તે પાણીને દેગ મધે થોતાની જેલનું દંડ ઘવા દેવું. તદન દંડ ઘવા બાદ તેમાંથી બાઈલીઓને કાંડાડીને અથ અથવા ચોડી શોપલીની અંદર વેસરમાં ઢાળવી તથા ધરના સહીથી દંડ ભાગમાં તેમને ઝીંચી રાખવી. કહે છે કે રીતે દુધને ભરી રાખવાથી હઠાર મહીના સુધી તે તાજુને તાજુ રહે છે.

સ્રી યોધ.

પુસ્તક ૮ મું.

જુલાઈ ૧૮૬૪

આંક ૭ મો.

કંજઆખોર કબીલાઓ,

અથવા

લગણુમાં વધણું—રંગમાં ભંગ.

એક વારતા.

પરકરણ સાનું.

લગણુમાં વધણું.

ભવીશના ભોગ કોણ જાણે છે ?

આવતા પલ અથવા ઘડીમાં શું શું ખરાબી થશે, શું શું શંકાએ આવી પડશે, સહેતા જીવને શું શું સંતાપ ઉપજશે, શું આશ્વત્થા ઈચ્છા યોધડીમાં વીતી જશે તે કોણ કહી શકે છે ?

કોઈ નહીં—કોઈ નહીં.

અરે ! કોઈએ જાણે તેહેમતનને આવતા પલમાં શું બનતે તે કહેઈ હતે ! જારે તે પોતાની આશુક તેમની ને છાતીસે ઘણી પીર તરદ ગોદરના આસીરવાદ સા ભલતો હતો તારે આવતા ઘડીકા બે ઘડીકામાં શું બનતે તે કોઈએ ચેતાવીઈ હતે ! જારે તે જવાબરદ આ કુનીઆમાંની પોતાની મોઠામાં મેલી ઉમેદ—જે તેહમીનાને ધણી યવા ની હતી—તે પુરી પડી તેની ખુશાલીમાં પુર અને ગમતમાં અકચુર હતો તારે કોઈએ જાણે તેના કાનમાં હરૂસેથી એ તવણી આપી હતે કે “એ ગાફેલ ! એટલા બધો તું નાં હરખા, એટલી છાતી બાહર ના કાઢ, કેમકે આ ઘડીન તારાં ભાગ્યેગની છે, અને આવતી ઘડીમાંતો તું મોટી વેદના ભોગવવાનો છે !”

આ હા ! જે કોઈએ તેને એટલું ચેતાવીઈ હતેતો તે સાંજેત રહેતે, તે પોતાના હરખ અને જુસાનો અંદાજ ને રાખતે, તે પોતાની ગમત અને મોજના ખીણસની સાથે શંકરના કવડાસનેથી ઈઆદ રાખતે કે તેથી જારે શંકર આવી પડતે તારે તેનેથી એકસરખી રીતે ભોગવવાને માટે આગમચથી જેમ તઈઆર રહેતું જોઈએ તેમ રહેતે.

કારણ કે ખુશીના વખતમાં અચળચુ આવી પડવા થી તે બેવડાં કુવતથી ઈનશાનને દાખે છે. જ્યારેસત તોફાં

ન યવા પછે તરતજ જે અતી ઘણી થુંદર રૂપ ચાલુ થાયે છે તો અતી ઘણો બાહાર ખારે છે, શીદા અધારાંની પાછલ ઉજસ થીને કીમે વધવાને બદલે જે એકેદમ યઈ પરેતો આખને દીપાવી દીધે છે.

પણ કુનીઆમાં ઠગ અને જુડી છે. તેહેમતન તેનાજ અકરખંડલમાં એકવાર ઉપર આવી ગયેઓ છે અને તે નાં જે આવવોજ જોઈએ

તેમીના સાથ છુપાં લગણુની ખુશાલીમાં બે ઘડી સારી ગમતમાં ગુજરવા પછે તે નાજની જારે પાછી પોતાનાં આપને ધર ગઈ, તે એટલા માટે કે મોડું થવાથી તે ધાંદા પધારી હતી તે વીશે ધરમા કોઈને થાક નહીં આવે, તારે તેહેમતન જઈ ગોદરેજના નમશકાર કરી શેહેરનાં ભોગમાં છુપા પોતાનાં હથાખુખા ખીતરોની ઝુલાકાતે ગયેઓ

તાંહાં તેનો જાની દોસત રસનઆદ અને મશખેરો ખેરી બેરોશં ઉભા રહી વાતો કરતા હતા રસનઆદ તેને શીખાંમણ દેતો હતો કે “આપણે શીઆખરની મોરદુવાલા જઈએ વાસતે શીઆવખશની તરફ વાલાઓ સાથ ઘડી ઘડી લડીએ તે કોઈ ઠીક પડતું નથી અને અગત કરીને તું તે આ સાથ છીડાં શોધવા જાયે છે એ કાઈ સાફ નથી” એ ઉપરથી મશખેરો બેહેરોશં પોતાનો અમાવ કરતો અને કહેતો કે “રસનઆદ, ઘણો કજઆખોરતો તું છે તું શીઆવખશની તરફ વાલાઓ સાથ લડે છે એટલું જ નહીં પણ રસતે જતાં પરાયેઆ રાહાદારીઓ સાથથી કાંઈને કાંઈ છીડું બાહાંતું શોધતો ફરે છે. જે કોઈની દાડીના બાલ તારા કરતાં વધારે જુરા હોયેતો તું તેની સાથ લડવા જશે, કે કોઈ કેઈ છો લીને ખાવા બેસેતો તું નહીં આપે માટે તું તેની સાથ તરીઆપાવ ઉપર આવી જશે તું ને ખખર છે એક દાહા કે તે તારા દરજને ખાર મારીઓ તે એટલા વાસતે કે નવાં વરસને દાહાડે તે જુનો પોશાક પેહેડી આવીઓ એ ક રાહાદારી રસતે જતાં છીડીઓ અને તેથી તારો કુતરો ઉંઘમાંથી જમી ઉડીઓ તો તે તરત તે રાહાદારીને કોપી બેસારીઓ. એક મોઝીએ જુનાં જોડા ઉપર નવી આંચ મેલી માટે તે તેને મેડી જમાડી હતી.”

એવી એવી વાતો કરતા આ બે દોસતો ઉભા હતા તેવામાં વધી તેહેમતનનાં આવીઆથી તેઓની ગમત વધી પડી હતી અને તેઓ બહુ મજાખ મશખરીમાં હસતા હતા. તેઓ વધારે ખુશી એટલા માટે હતા કે તેહેમતન બધા

પ્રાહાડા બલતો, બલતો હતો પણ આજે તેથી તોલ તપા માં સાંમેલ હતો.

આ મુશ્કાલીમાં રમતને ભાંગવારો વેરી શીઆવ ખશ ઉમરાવનો ભત્રીજો જાહંગીર થઈ પડીઓ. વાંચ નાર જાહંગીર કે એ શખસે જરે શીઆવખશમાં મેહેલમાં ફરામન શીઆખશની તરફ વાલા તેહેમતનને જીએઓ હતો તારે તેને ઘણું લાગી આવીઈ હતું, પણ શીઆવખશે તે ને તરમ પાડીઓ હતો. જાહંગીર તે વખતનું આજે વેર લેવા નીકળીઓ. તે નાંદાન અને હુલુ હતો, મારે વગર વીચારવે એકદમ આ તરણ ખીતરો વચે ધસી આવ્યો.

જાહંગીર પરધતો ત્રણખરી કરવા લાગો. તેણે મેહેરાંમને કહેલું કે “બાઈ હાંઈ આવોતો તમેને એક વાત કહેલું.” મેહેરાંમે ઉતર વાલીઓ કે “કાકા વાત તમારે ઘેર રહી, પણ મારી પાસેનો લાતછે.” એ ઉપરથી જાહંગીર લેવા હાથીની માંકક ઉપરએઓ. તે મેહેરાંમને મેલીને તેહેમતનને વલગીઓ, પણ તેહેમતને પોતાનાં ગુસ્તાને વળજેએ જીવી રીતે સાંખીઓ. તે બીચારો સમજતો કે આ જાહેલ જાહંગીર સાથ હવેતો તેને સગાઈ થઈ, મારે તેની સાથે મારામારી કરવી છાજે નહી, અને જો મારામારી કરેતો તેની વાહાલો તેનીનાં કાઈ ખુશી થાએ નહી. એવા વીચારથી તેહેમતન જાહંગીરને ઘણેબી ઠંડો પાડવા ગએઓ. તેના ઉપર તે પીઆર ખતલાવા લાગો અને ધીરે સાંસતેથી પુછપરછ કરવા લાગો. પણ જાહંગીર એકથી બીજી નહી થએઓ. તેણે ખરું કારણ નહી સમજવાથી એક પુ વીચારી ઉઠે તેહેમતને તેનાથી બીજી, મારે તેણે ગાલો દેવા માંડી. હુજુરબી તેહેમતન ઠંડોજ રહેઓ, પણ મેહેરાંમ પી થાઓએ નહી, મારે પોતાની તલવાર ખેંચી તે જાહંગીર ઉપર ફાડીઓ. તેઓ વચે મોટી લડાઈ થઈ અને બીચારો મેહેરાંમ જમીનદોસત થએઓ.

આટલું છતાં તેહેમતન પોતાને મનસે તેનીનાં ઇઆદ કરી મેલવા લાગેલે “વાહાલી માંથુક, અગરજે આ હુલુ પોતીઓ તારો પીતરાઈ નહી હુનેતો અતીઆરે હું એને જતો નહી મેલતો.” જોકે તેહેમતન આટલું ખમતો હતો, તોપણ કીનાતો ગુસે તેનાં ગદાંરેર આવીને રહેઓ હતો, પણ જરે તેણે જોએલું કે બીચારો મેહેરાંમ જખમની અસરથી અતે તરણ પાંગીઓ તારે તે નેત્રો ઉભાઈ આવીઓ અને હવે તેહેમતન ખુન ઉપર ચઢીઓ, કેમકે તેને પોતાને ખાતર હુજુખા મેહેરાંમનો પરાંચુ ગીઓ એ તેનાંથી દેખી શકાએલું નહી.

તેહેમતન પોતાની તેજ તલવાર મેઆનમાંથી કાઢીને જીમ એક મીતો સેકાર ઉપર તરાપ મારે તેમ ઉછલીને જાહંગીર ઉપર ફાડીઓ. તેથી તેઓ વચે લડાઈ થઈ. તે બંને જણ જોરેમંદ અને આહારૂ હતા, મારે ઘણેવાર સુધી કસાકસી ચાલી. અતે તેહેમતન છઠ્ઠીતીઓ અને પોતાની બાએડીનો પીતરાઈ તથા ખાતર મે કલાકમાં થએઓ સંગે જાહંગીર તેને હાથ મારેઓ ગએઓ.

આ બનાવથી તેહેમતન કુખી થએઓ, પણ તે શું કરે ? નાચાર થઈને તે મુલતો ઠહરતો તાંહાંથી નતો રહેઓ અને વધી ઘુઠા ગાદેરની જુકડી તરફનો રસતો લીધો.

પણ તેટલાં શેરેરાં મોટોર મચી રહેઓ. તે ખુનની જગામાં ખલક ભેગી મલી. શીઆમક અને શીઆવખશ બી તાંહાં આવીઓ અને તેઓની બાએડી તથા કબીલા એ આવી લાગા. કોઈ નઈને સીપાઈને ટેડી લાવીઈ, કોઈ નઈને પાદશાહને તેડી લાવીઈ અને એ રીતે તાંહાં મોટી ગડબડ થઈ પડી.

પાદશાહ આ નવી ખુનામરકી જોઈને ઘણો ખશ થઈ ગએઓ. રસનખારે સથલી ખરી હકીકત જાહેર કીધી. જાહંગીરનું ખુન તેહેમતને કીધું એ વાત તેણે કણુજ રાખી, પણ તેમજ જાહંગીરે મેહેરાંમને મારી નાખી એ તથા તેણે પહેલાં કીધાં શોધીઆં મારે તેહેમતનનો કાંઈ વાંક નથી એવું જાહેર કીધું. પણ તેથી પાદશાહ ઉપર અસર થઈ નહી. એક મોરડુવાલા એક વાત અને બીજો મોરડુવાલા બીજી વાત કહેવા લાગા. મારે તેઓને પુછા રાખવા અતે પાદશાહે કહેલું કે “મંડાલો તમારા કચ્છઆમે મારાં આખાદ રાજમાં ખુનામરકી વસાવીએ અને સુઝેહમાં તમે લોકો લડાઈ મલાવોછો, તમે એ માલધી પાછા નહી હટતા, પણ હું તમેને મોટી સજા કરશ નહી તાંહાં શુધી તમારી થુપ કંઠાંજી આવશે નહી.”

એટલું કહી પાદશાહાએ તેહેમતનને દેશનીકાલ થવની સજા કીધી.

તેહેમતન જે ખાતર તરણન કલાક અગાઉ લગણુ કરી શરોજ થએઓ હતો, તેને ગાંઠ ખાઢેર જવાનો લેખ લખાએઓ અને એ રીતે મા બાપોના નાપકા કચ્છઆને લીધે આ કુખી જોડાના લગણમાં વધણ આવી નડીઈ.

પરકરાણ આઠમું.

સુખ કુખનો મેલાપ.

મરીખ બીચારો તેનીનાં !

તે પોતાનાં એકાંત દીવાનખાનાંમાં કેવી કેવી ઉમેદો નાં સપનાં જોતી હતી; વાહાલા તેહેમત સાથ બાકીને! જનખારો સંપ, મેર અને શુખ એનાં ગુજારવાનાં તે તરે હવાર વીચારો કરી “ખનસે અદરાતી અને ખનસેખર પેર છતી હતી,” અને તેવા વખતમાં આ માંડા બનાવનાં સમાચાર સાંભલી તે કેવી ધભરાટમાં પડી હશે!

તે બીચારીને ખરી હકીકતોખી મલી શકી નહી. ધડીમાં કોઈ આવીને કેહેલું કે મોટી લડાઈ થઈ અને તેમાં મેહુદ જાન મારાઓ ગએઓ. વધી કોઈ આવીને કેહેલું કે તેનીનાંમાં બાપને જખમ થએઓ અને તેહેમતની પુતે માંડું કપાએલું. વધી કોઈ આવીને કેહેલું કે તેહેમતન ખારીઓ ગએઓ અને કોઈ કેહેલું કે તે છવતેજ, પણ તેને ફાંસીની સજા થઈછે. એ દરએક જાતની ખબર જીમ જીમ તેને કાંને આવતી ગઈ તેમ તેમ તે કાંતતો, થપરતો, અને ગમ તથા અફસોસની હાએ મારતી હતી. ઘરમાંનાં બધાં માંહુસે ખુનની જગામાં ગએઆં હતાં, મારે તેનીનાંનો સરવે આધાર પારકાઓના કેહેવા ઉપર હતો.

અતે લંગડી ઘસી આવાંન ઘણેવારે ખરી હકીકત ન લઈ આપો. પણ તે રાંઠેબી તેનીનાંને જીવી રીતે ખીર

વાત કેહેલી હતી, તે રીતે કહી નહી. તે પરથમતે જીવ પાડી ઉઠી કે “મરી ગયેએરે મરી ગયેએરે” અને પછી હાથે મારવા લાગી કે “તેહેમતન, એ તેહેમતન” તે ઉપરથી બીજારી તેનીનાં સમજ કે તેહેમતન મરી ગયેએ. પણ વલી પછે દાસી જાંહંગીરને માટે રડવા લાગી અને તેહેમતનને ગાલો દેવા લાગી. તારે સંધે ખરો ખોલાસો બાહર થયેએ. તારેતેનીનાંએ જાંહીંગ કે તેહેમતન જવતો છે પણ તેને દેશનીકાલની સજા થઈછે, અને જાંહાખીર મરણ પામીએછે.

આ હકીકતથી તેનીનાં કાંઈ થોડી રડવા નહી પડી. અફસોસ ! ખાતર થે તરણ કલાકનાંન લગાવનાં આ દુખ તેનાંથી નહી પામીએ. જાંહાખીરને તે ભાઈ તરીકે આ હાતી હતી અને તેહેમતનને તે ધણી દાખલ આહાતી હતી હવે જેમાંથી તે કોણને માટે ગમ કરે, અને કોણને દુઃખ કે આપે ? બંધે તેનાં વાહાલા હતા, અને બંધે તેનાંથી દુર થયેઆ હતા : પરથમ તે તેહેમતન ઉપર ખડા થઈ, કેમકે તેણે જાંહાંગીરનો જીવ લીધો, પણ પછે વલી તેને વીચાર આવીએ કે જે તેહેમતન મારીએ ગયેએ હતેતો ! હવેતો જે બનીઈ તે ખરું, જાંહાંગીર યુવેકો કાંઈ જવતો થવાનો નથી, માટે તેનો અરેજો દુર કરી તેનીનાંના સંધો વીચાર તેહેમતનનાં ભરાયેએ.

તે હાથે મારી જમીન ઉપર ઉંધે મસતકે પડીને મોલી કે “એા ઈશવર, આ મારાં નાંજીક બદન ઉપર કેટલો જીવન ! મારી કુમલી છાતી ઉપર કેટલો ભાર ! અરે એ દા તું મારા તેહેમતનને પાછો આપ, તેને મારી પાસે મોકલ કે હું તેને દીલાસો દઉં. અરેરે ! તે કાંહું પરીએ હશે અને હવે તે મારાથી દુર કેમ રહેશે ? અગરજે જાંહાંગીર યુવો જ હતેતો તે દુખખી મોટું કેહેવાતે, પણ જાંહાંગીર યુવો અને તેહેમતન દેશનીકાલ થયેએ એતો તેથીબી વધારે આકત થઈ, એતો માઝંબી મોહાત થયેઈ, એતો ફનીઆં ધુલ મલી.”

આ સઘલા ગમનાં તેનીનાંને ધીરજ આપનારી એ ખલી તેની દાસી હતી. તેણે તેનીનાંને જમીન ઉપરથી ઉઠાડી, તેની આંખે કાંડાં પાંછીનાં કટકા મારીઆ અને બીઠાંણા ઉપર મુવાડી, તથા તેને કાંડી પાડવા પછે પોતે તેહેમતનને તેડી લાવવાની કચુલાત આપી ઘરની બાહર નીકલી.

આ વખતે સાંજ પડેલી હતી રાતનાં તેનીનાંને ઘર નવાંને તેહેમતને આગવચી બંદોબસત કરી રાખી એા હતો, પણ તેટલાંતો આ બનાવ બનીએા હતો, માંટે તે બીચારો ગોદરજનાં જીકડાનાં મેઠો મેઠો વીચાર કરતો હતો કે “તેનીનાંને હું કીએ મોહાડે નવાબ દેવશ ?” તે હેમતનને ખબર નહી હતી કે પાદશાહાએ તેને શું સજા કીધી હતી, ન ખબર લેવાને જીતે ગોદરજ ગયેએા હતો.

થોડાવારનાં ગોદરજ આવી પુગો. તેને મોહાડેની જીવી દેશનીકાલની સજા સાંમલી તેવોજ તેહેમતન કોંક મુકી રંડી પડીએ. તે મોલીએકે “જીરા દેશનીકાલ ન હી હશે, તું ફરીથી વીચાર કર, અનેતો મોહાતની સજા થઈ હશે. અરે તું અને દયેઆ કરીને મોહાતની સજા વીચેન ખબર લાવી આપ.”

ગોદરજ—આપુ તું માંધું નાં દુખવ. હવે તું મારા ઘરમાંથી જ, તું શીરાજ શેહેરથી દેશનીકાલ થયેએા.

તેહેમતન—સીરાજ શેહેરનાં કોટની બાહરતો દોન ખજે. સીરાજ શેહેર તે મારા મનમાં આખી ફનીઆંછે, અને સીરાજથી બાહર તે ફનીઆંની બાહર નવાનુંછે. ફનીઆંથી બાહર જવું તે મોહાતછે વાસતે જેને તું દેશની કાલ કેહેછે તે માતર મોહાતનો બીજો મોલછે.

ગોદરજ—અરે નાદાંન હજુરખી ખુશીયા કે પાદશાહાએ કાંસીની સજા કીધી નથી.

તેહેમતન—નહી, નહી એમ નથી. એતો મુનાંની છરીએ માઝં દોડું કાપી નાખવા તથા તારપછે ખુસી થવા બરોબરછે. છતાં દયેએઆ નહી ધણ કાંસી કરતાં વધારે ઘાટકીપણુંછે. હું દેશનીકાલ થાઈ, હું મારી તેનીનાંથી દુર જાઈ, પછે મારા શું હાલ ! ઉંદર, બીલાડી અને કાગડાં મારી તેનીનાંને જીવે, પણ હું નહી મોઢ કીડી મકોડી કે પોપટ મારી તેનીનાંનાં હાથ ઉપર રમે અને હું નહી રસું ? અને તોખી એમાં શું માઝં મોહાત નથી ?

એ રીતે મોલીને તેહેમતન પોતાનું માથું જીહીખવા લાગો.

ગોદરજ ધીરજ આપી મોલીએકે “મેશ સજુર કર, મારી વાત સાંભલ.”

તેહેમતન—પણ શું સાંભલું ? વલી દેશનીકાલ શખ દ સાંભલશ.

ગોદરજ—પણ તુંને હું મુખી કદાં, તે શખદનું કાખ સાંખવાની તુંને અકલ આપું એટલે બસ કેની ?

તેહેમતન—અરે બલી મેઈ તે અકલ ? ગમે એટલી અકલ આપશે પણ દેશનીકાલતો થવાનોજ ! તારે તે અકલ શું કાંમની ? શું તે અકલ કાંઈ નવી તેનીના પેદા કરશે ! શું તે અકલ આ શેહેરને બદલી નાખશે અને જાંહાં હું દેશનીકાલ થવશ તે શેહેરને હીઆં લાવશે ! શું તે અકલ પાદશાહાની સજા ફેરવાવશે ?

ગોદરજ—અરે તું દેવાનો થયેએાછે માટે તારા કાંને તુંને સંભલાતું નથી.

તેહેમતન—પણ જારે દાહ્યાએાને દેખાએ નહી, તારે થેલાએાને સંભલાએ કાંહાંથી ?

આવો હાજતોજનાં કેટલોક વખત વહી જવા પછે તેનીનાંની દાસી તેહેમતનની ગોષ કરતી કરતી છતાં ગોદરજની જીકડીનાં આવી લાગી.

તેણે જેએઈતો તેહેમતન જાણે કે આંમુતા સમુદરમાં ફેબેા હતો. તેણે આવીને તેને ઉઠાડીએ. તે મોલી કે “અરે બાઈ આ તમારા શું હાલ ! ઉઠો, ઉઠો, તમારી તેનીનાંને ખાતર ઉઠો, તે બીચારી જર મેજાર રહે, તે બીચારી કુમે કુમે હાથ મુઢ થઈછે, તે બીચારી તમેને અને જાંહાંગીરને ઈઆઈ કરતાં થાકી ગઈછે, તેની આંખ મુજ ને લાલ મોઝાં જીવી થઈછે.”

આ મુખનાંથી તેહેમતન ઉઠી ઉઠો થયેએ. તે મોલીએ કે “દાસી, મારે ખાતર તેનીના એટલી દુખીએ, એ ! અને તે કેવો ખુની સમજતી હશે ! ખાદા મારો જ વ આપવાને હું તમઆર છઉં.” એમ મોલીને તેહેમત

ને પોતાનું ખંચર એમી કાહાડીઈ અને પોતાની છાતી
માં તેને ભેકવા ગમેએ.

પણ છુટા મોઢરને તેને અટકાવીએ. તે મોલીએક
“અરે નાહાન ! તું શું મરદનાં આધારમાં ઝોરત અથત
રીછે, કે એટલી હીમત સુધી દીએછે ! ઉભા થા—વીચાર
કર. તે’ એકતુ’તો ખુન કીધુંછે, અને પોતાનું બીજું ખુ
ન કરી તેમીનાંબુખી સાથે ખુન કરવા માંગેછે ! જે તું સુ
વોતો પછે શું તે અપતી રહેવાનીછે ! જે તારામાં હીમત
નહી હોએતો તું અવેશો કૈકરછે; જે તું તારી મીચુકને
નારી નાંખેતો પછે તારી મોહાળત ઝોરીછે. જે તેમી
નાંને ગમથી કરીને તું મુવેલી સમજતો હોતો તે અપતીછે;
જે ધણી કદાચ તુને મારો નાંખેતે તે ધણીને તે’ મારી નાં
ખીએછે; જે ધારો તુને મોહાળતની સજા કરતે તે ધારાએ
તુને મારી બખશીછે, એટલી બધી ખોદાની બખશોછે.
વાસતે જા, તે નાનનીતી પાસે જા, તેને ધીરજ આપ, તેને
દીવાસો દે અને પછે પાછલી રાતનાં તું તારે નરજાન
શેઠરનેા રસતો લેજ તથા તારા અપરાધની માફી મેલવી
એ તેઢાં તું તે શેઠરમાં એનથી કાલ કાહાડજ.”

અ’ તે તેઢમતન પીગાવીએ. તે છુટા મોઢરની છે
લી ભેટ લઈ દાસીની સાથે રવાને થએએ. અને અંધાર
થએઈ તેઢામાં પાછલે રસતે તે તેમીનાના મેઢેલ મથે દા
ખક થએએ.

હીઆં કેવી પરીતી ભરી સુલાકાત ધઈ અને કેવી
દીવાસા ભરેલી વાતો ચાલી તેનું પુરેપુરું મેઆંન કેઈ કલ
મ કરી શકશે ?

હીઆં તેઢમતન અને તેમીનાનાં દીલમાં કેવા જુથા
ઉતપન થએઆ અને તેઓએ કેટલો કેટલો ગમ કીધો તે
કેલુથી સાબલી શકારો ?

હીઆં તેઢમતન એકગમથી પસતાવેા કરી પરોમાંન
યાતો હોતો અને તેમીનાનાં પીતરાઈ જાંહંગીરનેા છવ લ
ઈ તેમીનાને કુખી કરવાનો પોતાને અનેહમાર ગણીને આ
ફી માંગતો હતો.

હીઆં તેમીના તેઢમતનથી સદાની છુટી પડવાના
વીચારથી મોટી હાએ અકસોસમાં પડી હતી અને પોતા
નાંન ખેશીથી તેનાં વાહાલા ધણીને જે કુખ થએઈ હતું
તે કુખમાં પોતે ભાગ લેવા માંગતી હતી.

હીઆં એકંત નજામાં ખરી મીતરાચારી તથા અ
રા પીઆરની નીશાણુ કેવી હાએછે તેનો કોઈખી મીતારાને
નોખી લેવા નેગ દેખાવ બનીએ હોતો.

હીઆં કંમખખન માં બાપોના કુસંપ અને કલેશથી
ગરીબડા અને નીરદોશ છવડાએને કુપું સોસવું પડેછે
તેની એક નાંદર કવીતા કુરતે રચી હતી.

તે બ’ને જાણે મોટી ઇનતેજરી એકેકથી છુટાં પડ
વા વીશે હતી, જેમાં તે બ’ને જાણ પોત પોતાની ખરાબી
વીચારતાં હતાં, પણ તે ખરાબીના અટકાવ કરવાનું તેઓ
નાં હૃદયમાં નહી હું.

માટે માહિત ભરેલાં રૂદન, ઇનતેજરી ભરેલા દેખા
વો, દીવાસા ભરેલા સુખનો, વાત વીવાદ, આચા, આતુર
તા, શુખ, કુખ, ઇતીઆદી એ સંધાએ જાંહે આ મે છ
વડાએને એકસંપ થઈ રોડી રાખીઆ હતા.

તેઓની આ સુલાકાતમાં સુખ હતું અને કુખની હ
તું. ખરો દીલાસો તેઓનાં શુખનોમાં હતો, ખરી આસા
એસ તેઓની ભેટમાં હતી, ખરો સંતાશ તેઓની શોકલ
માં હતો. તેમજ વલી ખરી બેએની તેઓનાં દીલમાં હતી,
ખરી મીતા તેઓનાં મગનમાં હતી.

એ રીતે સુલાકાતમાં કલાકનાં કલાક પાંણીના રેવાની
મીચાલ ચાલતા થએઆ. રાત વડી ગઈ, અધરાતખી પુ
રી ધઈ. ખુશનુમાં મરંદાં પરંદાએનો શરોદ શરૂ થએ
એ અને સહવારનાં કાસદ મરધાઓએ આવળ કાહાડી
આકાશનાં આવી પોંચેવાની ખચર આપી.

આ ! હા ! તે મરંદાં પરંદાં વતીક આ મે માંજસજ
ત કરતાંવો વધારે શુખી હતાં.

હવે તેઢમતનથી થોલી શકાએઈ નહી. એક છેલી
ભેટ, એક છેલો મોસો, અને તેઢમતન આખમા આંશું
આંણીને હેઠે ઉતરીએ, તે કુખ ભરેલી સલામ કરતો જાં
હાંસુખી નજરથી દુર ગએએ તાંહાંસુખી તેમીનાંએ તે
ને જએઆ કીધો, જે પછે અતે તે આંખથી દેખાએએ
નહી, કસો વખત રહેએ નહી, કોઈ દીલાસો દેનાર રહે
ઈ નહી અને બીચારી તેમીના એખલી તથા અટુલી ધઈ
પડી શોક કરવા લાગી.

પરકરણ નવમું.

નવી પીડા.

પણ શું એટલાંમાંન તેમીનાનું શંકટ પુરું થએઈ
તે એક કલાકમાં પરણીને સોહાવાસણ ધઈ અને બી
જા કલાકમાં રંદાઈને વીપવા સરખી ધઈ પડી એટલે પછે
શું ખરાબીનો હાથ તેના નીરદોશ મદન ઉપરથી ઉચકા
એઓ ?

તે બીચારીએ લગણુના નવાં કપડાં કાહાડતાંવાર ત
રવળ ચોકનો પોશાક એવલયીએ કેમકે પોતાના ભરધારને
પછો મલવાની સઘલી આશા તેણે મેલી હતી, તેઢાંમાંન
શું તે સરવે પીડામાંથી છુટી ?

નહી—તેને કપાલેતો એથીખી વધારે કુખ મોરેટિહું
હતું.

વાંચનારી માંનએ, તેમીનાના ભરધાર દેશનીકાલ ધ
એએ એતો આ કુખી કાએઆ ઉપર પડતી નજાએની
માતર એક શરૂઆતછે. તેનું મોઢું કુખતોહજીર જાહેર
કરવાનું રહેઈછે.

એક ગમથી મુરો તેઢમતન પોતાનાં નનમગાંન અ
ને જાંની માંજુકને છેલી સલામ કરી રવાને થએએ કે બી
છગમથી સહવારના પોઢારમાં તેમીનાની માં માહાળાનું તે
નાં ઝોરકા મથે દાખલ ધઈ.

તેને તેમીના પાસ એટલી મેરેલી ઉડી આવવાનો કાં
ઈ સરસેતો નહી હોતો પણ આજે એકાએક તે કેમ આવી
લાગી ?

શું તેણે તેઢમતનને આવતાં નતાં જએએ હો ?
શું તેને તેમીનાના છુપાં લગણુની ખચર પડી હો ?

નહી—જે એવું કાઈ બનીઈ હતોના દીક યતે, પણ

માહાબાંનુતો તેથીથી વધારે ખરાબી કરવા આવી હતી. આ લખતાં એમાં તે પોતાની દીકરીની ખરાબી સમજતી નહીં હતી.

તેણે આવતાંને વાર પુછી કે “કેમ દીકરી તેમની કંમળે ?”

તેમની—માએજ તારા જીવને ચેન નથી.

માહાબાંનુ—મારી વાહાલી દીકરી તું તારા જીવને ખારો રાખીને શું કરવાનહી ? એવો ને બનીને તે બની ઠ ! જાંહંગીરનાં મોહાત વીરો અને ઘણું લાગેછે. દીકરી તારી સાથ કરનારો અને તારું મન રીતવનારો ને એખ યો સોખતી હતો તેનાં દુર થવાથી અનેથી ભારી દુખ થા એછે, પણ તું શું રડીને તેનાં બદનને પાછું ધોઈ નાંખ વા માંગેછે ! અથવા તેમથી બનેતો તે કાંઈ તારા રડવાથી જીવતો થવાનોછે ? દીકરી યોરો ગમ ઘણો પીઆર બતાવે છે, પણ ઘણું ગમ તેથી વધારે મેવકુક રાગેછે.

તેમની—તોખી માંએ અને રડવા દેવો, કેમકે હા લ એવો બનાવ બનીએછો કે રડવાથી તારો જીવલો વખત નયો તેટલો વખત ખીજાં કસાંથી જવાનો નથી.

માહાબાંનુ—નહી, નહી, તેમની—તું જો એજ કરશેતો પછે હુને તારા માં બાપ તુને દુખી દેખીને કેમ સુખી થઈશું, તુને શુખી કરવી એવો હુમારી મોટી ઠ મેદછે અને દીકરી તેજ વીચારથી હાલખી હું તારી પાસે આવી છઉં.

તેમની—પણ તમારા સારવે ઉપાએ છતાં, અને ને દેહો ગમેએછે તે કદી ખુશવાનો નથી.

માહાબાંનુ—અરે દીકરી એવી શું વાત બોલેછે ? જો તું મારે કહેલું શ્રેયાન ધરીને સાંભલ. જાંહંગીરનાં મુવાથી તું ને એખલી પડીછે, તે ઉપરથી તારે મારે તારા બાપે તારો સાથી શોધી કાઢાડીએછો—ને તારી સાથે રે હુએ એટલુંજ નહીં પણ જોને તું ભરધારનાં મેટાં નામથી બોલાવશે. દીકરી પેલો અચીજરો શાહાપુર વહી તારી સાથ નેકા પાડવા માંગેછે, હુને હા કહેલુંછે, આપતી કા લનો મુલ દાહારો તેને મારે હુને કરાવીએછે અને તે બ નાવની ખુશ ખખર-કહેવા મારે હું હીઆં આવી છઉં.

ખુશ ખખર ! આતો તેમનીનાંને ખનસે મોટી આકત ભરેલી ખખર હતી ! તેણે આવીતો કદી વડીજ રાખી ન હી હતી. મારે એકાએક જમીન શરીને ધરધીકુ થવા થી તે જીવલી અચરત થતે તેનાં કરતાં વધારે અચરતો તે મીનાંને આ ખખરથી ઉપજ હતી. હજુરતો એક જવાન જોને તે જીવથી માહાતી હતી, જોની સાથ પરણવાને તેને મોવીસ કલાક નથી થએઆ, હજુરતો તે જવાનનાં મીકા મોસાથી તેમનીનાં શુંદર રોખશારો ગમેઆ ભીંત્રાછે, તે દલામાંજ તેને એક બીજા ઘણી સાથ પરણવાની વાત થા એ, અને તેથી વહી એવા ઘણી સાથ કે ને તેજીતનની ખરાખર દસમે હીસેખી નથી એવું તેમનીમાંએ પોતાને તાંહાં ની પેલી મોટી જખાકતમાંજ જોઈ લીધું હતું, તેની સાથ પરણવું એ વાતજ તેમનીનાંને પેલી લાખી. તે મોલી કે “નેકનાંજ માતાજ હું શપત લઈને કહું છઉં કે આ લગ

ણ અને કચ્છલ નથી. હાલનાં સરખાં દુખનાં વખતમાં ત મે એ વાત શું બોલોછો ? હજુરતો મોહાતનેા થા તાએ તેટલાં પરણવા સાંતું માંગોછો ! વહી અને શાહાપુર ગમ તોખી નથી, વાસતે તમે જઈને બાવાને કેહો કે એ વાત હું કદી કચ્છલ રાખશ નહીં.”

માહાબાંનુએ તેમનીનાંને સમજવામાં કાંઈ બાકી રા ખીડ નહીં. તેમજ વહી તેમનીનાંને બાપ શીઆવખશ ને તાંહાં તરતજ આવી લાગે હતો તેણે તેમનીનાંને ધમકવા માંથી કાંઈજ બાકી રાખીડ નહીં, પણ તેમનીમાંએ પોતાનો વીચાર રતીભારથી ફેરવીએ નહીં. માહાબાંનુ શાહાપુર ની શેલતની વખાણ કરવા લાગી, પણ તેમનીનાંએ રોકડો જવાબ આપીએ કે “તમે અને તે ખરદ સાથ પરણવોછો કે તેનાં પદસા સાથે ?” તેમજ શીઆવખશ શાહાપુર તરફ અતીશએ ખરજ દેખાડી પણ તેમનીમાંએ મોલી રીતે કહેલું કે “બાવા તમે નથી પરણતા પણ અને પરણવોછો, મારે તમારી ખરજ કરતાં મારી ખરજનાં માંદીની વધારે જરૂર.”

અને તે પોતાની દીકરીને સમજવતાં સમજવતાં આ માંદી ખરજીર તદન થાકી ગએઆ. સીઆવખશતો તેહ મીનાંને ગાલો અને સરાપ આપવા લાગે. તે તેમનીનાંને ધીધરવા લાગે તેણે તેમનીનાંને ધરમાંથી કાઢાડી મેલવાની ધમકી આપી તથા પોતાની દીકરીને વીચારનાં વખતમાં નાંખી પોતાની બાએડીની સાથે તેનાં એરદામાંથી જતો રહેએ શેવરેથી તેમનીમાંએ પોતાની મતલબ પરમાંએ ક હેલુંકે “એ શાહાપુરનાં કરતાં તમારા કુશખનને છોક રો તેજીતન હજાર દરજે ભરોછે.”

હવે તેમનીનાં શું કરે ? તેણે પોતાની દાસીની સલા હા પુછી પણ તે મેવકુક સીતો પોતાનાં શેક શેકાણીને મલ તી થઈ. તેણીએતો એવી સલાહ આપીકે તેમનીમાંએ તે હેજતનેને તલબો અને શાહાપુરને બાહાલ રાખવો. એ વા ત તેમનીનાંને ગમી નહીં. તેનો દીવસથી સાહેલી આ વાંન ઉપરનો ઇતબાર ઉડી ગએએ અને તેણે પોતાનાં મં નથી વીચારીડ કે “હવે જારે હું તદન એખલી પડી છઉં તારે મારાં મનની સહાલા મુજબ ચાલવા સીવાએ બીએ કાંઈ ઉપાએ નથી.”

વીચારમાંને વીચારમાં ખીચારી પેલી માંડી જોવી તે મીનાં એક ખંજરને પોતાની પાસે છુપાવીને ધરની બાહરે જવા નીકલી. દરવાજા આગલ દાસી તેને મલી તારે તે મીનાંએ બાહરે કીધુંકે “હું બુદા ગોદરેજની દરબમાં જા ઉં છઉં.” આવાને વીચારીડકે એ છોકરી પોતાનાં માં બા પની સાંમે બોલીછે મારે તેનો પસતાવો કરવા જતીહરો. એટલું વીચારીને તે વાતની તેણે જાજ તુલા કીધી નહીં અને એ રીતે તેમનીમાં એકદમ ધરની બાહરે નીકલી પડી. આ વખતે તેને જહનુન ચહેરેલું હતું, પણ કોઈને ખબ ર નહીં હતી કે તેણે પોતા પાસે ખંજર સંતાડીકે, અ ને કોઈ જાણતું નહીં હતુંકે તેમનીનાં એટલાં ખુન ઉપર આવીછે.

રંડાપો.

નાર જાતીને નસીબે જાણે લખાએલા મોઢાં શંદગ્રામાંનું એક તે રંડાપોએ. રંડાપો એ શબ્દજ્ઞ કોઈબી જોરતનાં હાર ધુળવાને ખસે છે. તે એક ખરાં સુખની ખુદ ખતાવે છે. ભરથારનું સુખ તે આ દુની આમાં એક સ્ત્રીનું સગીચી મોઢામાં મોઢું સુખ છે. તેનાં આસીરવાદ અજાણ્ય તરેહનાં છે, તેનાં લાભ એ કથી વધારે છે. એક જોરતનો ભરથાર તે તેનો ઘણી અને ઊંચતાદે પોતાની ખાંચેડીનાં જીવની જતન, તનદરેસતીનો ખચાવ અને સુખની સંભાલ લેવાની તેની હંમેસની ઊંચે હોએ છે અને લગણનાં પવીતર ગાંઠથી જોડાવા પછે એક સ્ત્રી પોતાનાં ભરથારમા એવા પુરૂષ ઊપર પોતાનાં સરવે હક તથા સંખંધ ધરાવી શકે છે કે જે જીવે જાગે તાંહાંસુધી તેની ખરદાસત લેશે, તેને લગણનાં મીઠાં ફલ ચખાડશે અને તેને સઘ સાહેલા આપશે એવી તે પોતાની ખાતરી કરી શકે છે. એ મોઢું સુખ જે આશ્વતથી છીણવી લેવાએ છે તે રંડાપોએ. રંડાપો આ દુનીઆમાં જો રત જાત ઊપર પડતી મોઢામાં મોઢી પીડાકારી અને ખલા છે.

ભરથારનું સુખ જોરતનું કીમતી છે કે તે વીનાં પડી રહેવાનો દુનીઆમાં કંથે રવઈ જો નથી. કોઈ બી સ્ત્રી પોતાનાં ભરથારને તેનાં મોહાતથી ઈ આ બીજાં કારણથી જોડાવા પછેબી “ભરથારનું સુખ” જાલવવા માટે બીજાં પુરૂષ માથે પોતાનો સંખંધ ઘસ્ટી રીતે ખાંધી શકે છે, પણ જે લોકોમાં જો રત જાતને એવી છુટ નહી તે લોકોને કયાં કમખખત ગણવાં નોઈએ. હમે હાંફુએ વીરે આ દેકાંજી જો લીએ છઈએ. તેજોએ તેમની વીધવાએને ફરીથી નહી પરણવા દેવાનો જે રેવાજ પાડેજોએ તે ઘણોજ મોઢો, નુકસાંનકારક અને ધીકારવા નોગ છે. એ જુરા રેવાજથી હાંફુઓમાં તેમનાં સંસારની, નીતીની અ

ને સુખની જેટલી ખરાબી થાએ છે, તેટલી બીજાં કોઈથી થતી નથી. તેજોનાં એ રેવાજથી કોઈબી સ્ત્રી ભરથારનાં મરણ પામેઆ પછે ફરીને બીજો વર કરી ગકતી નથી !

વાંચનારી ખાઈએ, તમે જાણોએક ભરથાર વીનાની સ્ત્રી જોએઆ એક પાતરાં ખરી ગએલાં થુકાં જાણકનાં સરખી છે. તે એક વગર સુકાનનાં વાંહાંજીનાં સરખી છે. તે એક ઈનસાંન અવતારે પસુ સરખી ખલકે તેનાથીબી ખદતર હોએ છે, કેમકે પસુ જોમાં પણ માદાને તેનો નર હોએ છે. એવી માંડી હલતના જોગ બીચારી હાંફુ સ્ત્રી થઈ પડે છે. કેટલી એકે ઘડપણ નજીક આવતાં વીધવા બને છે, કેટલી એકે પોતાની ભર જીવાંનીનાં વખતમાં વીધવા બને છે, અને કેટલીએકોતો ઘણીજ નાંહાંની ઊમર માથી એવાં અપાર દુખના દરીઆમાં દુખે છે કે તે બીચારીઓ સમજતી પણ નથી કે તેમનું કરમ જે દાહડે થી તેમના ભરથારનુઆ તે દાહડેથી કેવું દુઃખીએ! અશ્વેશ ! જોરે તેવું ખાલક મોઢું થાએ, તારે તે બીચારું થુ જાણે કે દુનીઆ તે શું અને શંસાર તે શું. તેમ જ જે બીચારીઓ પોતાની ખીલતી જવાનીમાં આવતાવાર જેમ એક દુલની કુમલો કલો ખીલતાંજ ખરી પડે તેમ નીરાસ થઈ પોતાની સઘલી આસા અને કો મેદમાથી ખરી પડે છે, તેજો પણ સંસારના સુખથી ત દન બે નસીબ રહી જાએ છે.

પણ વલી તે હાંફુ સ્ત્રી ભરથારનું મોઢું સુખ જોહી બેસે છે જોરતનું નહી પણ તેને બીજા દરએક રીતનાં સુખને શેવરની સલામ કરવી પડે—તે બીચારી ઊપરથી સરવે સુખનો સુરજ ત દન અસર પામે છે, અને દુખના અંધારોની આદરમાં આખા ભવ થુધી લપેસઈ જાએ છે. જેવી રંડાપો કે ત રત તેને જીણે પડવું પડે છે. પોતાનાં માથાંનાં સુંદર કે શ કે જે સ્ત્રી જાતની ખુખશુરતીનો ગુખીઅ ભાગ છે તેને હજામ પાસે જોરાવી નાખે છે, સીનગાર સઘલો કાણી નાખે છે, અને આગલ જે પુનમનાં ચંદર ચરીબી જાલતી હતી તેને ખદતર એક ખદસુરત દેવીના સરજો આકાર પકડીને જીણે પડે છે! તાર પછેથી તે બીચારીથી કોઈબી મરદ સાથે વાત નહી કરાએ, કોઈબી મરદનું મોઢું નહી જોવાએ, કંથે પણ સારે રૂડે જવા એ નહી અને નવુ કપડું કે કોઈબી જાતની જનસ તે

ની જાંઘીનાં છેડા શુધી પેહરાએ નહી. પણ એટલેજ તે ખીચારી નીરદોશ અખલાનાં દુખને અંત આપતો નથી. તે ખીચારીનું હવે એજ કામ કે ઘરમાં ધાંચીના બલદની પેઠે આખો દાહડો વહીતરું કરવું અને રોટલીનો દુકડો ખાવો. તે પણ તે ખીચારીને કોઈ પેચારથી આપે નહી. તેણીને જેને જેમ ગમે તે મ હાકમાર કરે, અને જેને જે મોડામાં આવે તે તાંણાં મીના મારે. હીંદુઓના ઘરમાં એક હરામી અને મારકણી ગાએ છે એ તેની લાત કે સીંગડું ખાઈને પણ તેનો ખરડો પસવાડી ઘાસ ખવાડે, પણ પોતાની વીધવા વહુ કે દીકરીને કદી તેની પીક ઊપર દીક્ષાનાં હાથ ચુકી રોટલી નહી ખવાડે. દુકામાં કહીએતા તે ખીચારીની ખાકીની જાંઘી એક હડખાએલાં કુતરાં કરતાં પણ ઘણીજ માંડી હોએ છે.

પણ શીઓની ખાઈઓ તમે વીચાર કે રો કે શું ઈન્સાન કે શું હવાનમાં તે પરમે સવરે પોતાની એલાદ વધારવાનો જે અતી ઊતમ હવસ રેલીઓ છે, પારકાં તરફ પીચાર અને મોહાખત ખતાવાનો જે મીઠો જુસો આપીઓ છે, તે હવસ તથા જુસાને કેમ અને કાંઈ સુધી દાખી રખાએ ? અને તોખી વેહેમી હીંદુઓ પોતાની કુમલી નારીઓને તે જુસાઓ દાખવા કેહે છે, જેમ હંમેશ બની શકે એવી તો વકી રખાતી નથી. તેથી કરીને તે ખીચારી કમ તાલેતીઓને છુપી રીતે પોતાનાં હવસ પુરા પાકવાની કોશિશ કરવી પડે છે, જેથી આજે હીંદુઓ મધે છીનાં હું, બાલ હંતીઆ, ખુન, અને આપઘાત એ પાપો ભજો ભરેલી રીતે વધી ગયેલાં કેહેવામાં આવે છે. જે કાંમ કુદરતથી ઊલટું તે કાંમ હીંદુ લોકો પોતાની જો રતો પાસે કરાવે છે, પણ કુદરત કદી પોતાનો રસનો લીલા વીનાં રેહેતી નથી અને તેનું આવું મંથું પરી નાંમ નીપજે છે.

જારે હીંદુ સ્ત્રીઓનો આવો રંડપો આપણી આંખે જોઈએ છઈએ તારે હાએ મારવી પડે છે કે હે ખોદા ! તે ખીચારીઓએ શું તારે ખાર એવી ચોરી કરી હો કે તે નાહકને માટે પોતાનાં આખાં ભવ શુધી નહી ખમાએ તેવાં દુખો વેંછે ? અરે નીરદોશઆણું હીંદુઓ, તમે માંકડ નહી મારો, ચાંચડ નહી મારો, રસતામાં કોઈ ઊંદરને લાકડીથી કે પથરથી મારવું હોએતા તરત તમે તેની વચે પડી

તેને છોડવો, અને આ ખીચારી અખલા જાતીઓ તેમનાં આખા જનમારા શુધી આવી રીતે રજાણી રજાણીને મારી નાખો એ તમે કેવા બેવકુફ, કેવા ક્રમથી અને ઘાટકી ! તમે એવાં પાપી કરમથી મોટાં પાપી થાઓ છે, અને તેની સજા તમને તે દુનીયાં કે ભૂંડાં માંણસ જાતનાં દરેક ખોટાં ખરાંની ખારીક તપાસ થાએ છે, તાંહાં થશે. દોખખમાનાં દેવો તમારા શરીર ઊપરનું ચામડું ઊખેડશે, અને તેમાંથી નીકલવું હોહી તમેનેજ પાશે !

(લખાઈ આવેલું.)

હુ પ લી ઉં .

આ શબ્દથી ઘણીએક વાંચનારી ખાઈઓ વાંદે છે. હુ પ લી ઉં એ ખયાંના ઘણાક નકારાં દરદો માંનું એક છે અને તેથી કેટલીકવાર ખયાંઓનો ઘાત પણ થાએ છે. માંતાઓ પોતાનાં ખયાંના જુદાં જુદાં દરદો ઊપર જેવું અગનાંનપણું ધરાવે છે તેવુંજ હુ પ લી ઉં આં વીશેખી ધરાવે છે, તેથી તેઓને એ દરદ વીશે તરેવાર વેહેમ છે અને કેટલી વખત તેના ઈલાજ એવાતો આડા ફરે છે કે તેથી ખયાંનું અનઘટતી રીતે મોહાત થાએ છે. ખચું જનમેઆ પછી ઘણું કરીને સાતમાં વરસ શુધી હુ પ લી ઉં તેના ઊપર હામલા કે રે છે, પણ મુખીય કરી તે હડી ઈઆ તરણ વરસની ઊમરમાં વધારે ખયાંઓને થાએ છે. જારે એ દરદ થાએ છે તારે ખયાંનું બદન કહણ લાકડાં જેવું થઈ જાએ છે અને હીલવું નથી, મોહોડું વાંકુંટીકું થાએ છે અને હોટ બધી તરફ ફરે છે. ચેહરો લાલ અને પછી કાલો થઈ જાએ છે—આખના દોલા ઊપર ચહડી જાએ છે, દમ ઘણી કમજોઈથી લેવાએ છે. હાથના પોંચા ઘણા મજબુતીથી વાલી દીએ છે, અને પીશાખ તથા જાણડો બેખખરીથી થઈ જાએ છે. એ પરમાણે એક બે ચાર મીનીટ શુધી થઈને પછી ચોરોવાર શુધી નરમ પડે છે અને પછી તે પાછું થાએ છે અથવા તદન બંધ પડી જાએ છે—ઘણી વખત એ દેખાવથી નાહના ખયાંનો ચેહરો દરમણે લાગે છે.

એ દરદના કારણો ઘણા હોએ છે. લેર્નના કેટલાએક દરોદોથી અથવાનો લેર્નને હોહી ખજોખર ન પોહાએઆથી તે ઊતપત થાએ છે. અધુરો ખો

રાક એ દરદનું એક ખીજું કારણ છે. લેખુ તથા મંન
 ઊસકેરાએ એવી હુલનથી એ દરદ પેદા થાય છે.
 દાંત નીકલતી વખતે પારા ઊપર ભાર પડેઆથી આ
 ને કાંઈ ખરાખ ખોરાક ખાધાથી અને પેટમાં કરમ હો
 એઆથી તથા પીશાખમાં પથરી ઊતરેઆથી થાય છે.
 આપણા લોકો ખ્યાંને ઘણી વખત કલાં તથા
 પેર અને ઘરમ હુવું ખાવાને આપે છે પણ તેનાં દરી
 આ પેટમાં ગએઆથી અને અછરણ થએઆથી હુપ
 લીડી ઘણાં ખ્યાંને થાય છે. માટે ખેલુતર છે કે એવું
 ખચાએને ખવડાવવું નહી. જે ખચાનાં મા ખાપ ઘે
 હલાં હોએ અથવા જેને પવનનો મરજ થએઆ હોએ
 તે ખ્યાંનેખી હુપલીડી થાય છે. એક ડાકટર કહે છે કે
 જેઓ અતીશ જલદીથી પરણે છે અથવા જેઓ ઘણાંજ
 મારેથી પરણે છે તેઓનાં છોકરાંખી હુપલીઆને લોગ
 થાય છે.

એ દરદનો ઈલાજ ઘણું કરીને એના કારણો
 દુર કરવાથીજ થાય છે, વાસ્તે જેમ ખને તેમ એ ઊપ
 ર કહેલાં કારણો દુરજ રાખવા એ ઘણું શારૂ છે. જે
 વખતે દરદ થાય તે વખતે ગરદન આગલનાં કપડાં
 દીલાં કરવાં—જેમકે જલલાનાં કશ ખાંધેઆ હોએતો
 છોડી નાંખવા, માથાં ઊપર ઠંકક કરવી અને પછી ગ
 રમ પાંણીના ટખ અથવા તપીલાંમાં ખેશાડવું પણ કાં
 ઈ ઘણીવાર થકાવવું નહી. જો કાંઈ ખદહુજીથી
 એ દરદ થએતો હલકો જોલાખ અથવા વાંખીટ જે આ
 પવા ઘટે તે ડાકટરને તેડી તાખરતોખ ઈલાજ કરવો.
 જો દાંત નીકલતા હોએતો જરૂર કરીને તે ચીરાવવા જો
 ઇએ. ઘણે કેકાંણે ઘણી ખાઈએ એ વીશે હરકત લે
 છે અને દાંત ચીરવા દેતાં નથી તેઓ કહે છે કે અમશ
 તી ખ્યાં ઊપર જશ પાડવાનું છે, પણ તેઓ એમ સ
 મજતાં નથી કે ડાકટરતો સારાંનોજ રાહ અને જ
 સનો લુખો છે. તેથી લોલી ખાઈએ આ અગતની વખ
 તે કદીખી અરચણ લેશોના કારણ કે દાંત ચીરેઆથી
 જરૂર જાએદોજ થાય છે અને તેથી ગેરજાએદો કાંઈ થ
 તોજ નથી. હવે પ્રીથી કહેલએ છે કે દાંત ચીરવા પ
 કે અને ડાકટર કહેતો જરૂર તેમ કરવા દેવું, હરકત લે
 વી નહી.

હુપલીડી થાય છે તારે આપણા લોકો ઘણી વ
 ખત આડા અવધ ઈલાજો કરે છે તેથી કુમલાં ખ્યાંને
 જોર નુકસાંન થએઆ વગર રહેવું નથી. કોઈ કે

લાઈ ફુઈ આવીને કહેશે કે માએ ડાકટર થું કરતાથા
 કાંઈ ઘેરનુખી કરશે કે નહી ? પછી પેલાં ખ્યાંના ગ
 ભરાએલાં મા ખાપને હા કહેવાની ફરજ પાડીને એક
 જણી મરજી એવારવા મંડી જશે; ખીલ ઘટીનું પર્થ
 હું એવારશે અને કાંઈ નારીએ, ઈડાં, ઈતીઆદી,
 ભાંજવા મંડી જશે. આ સઘલું કીધાથી કહેલો ગેરજા
 એદો થાય છે તે તેઓ કાંઈ સમજતાં નથી. મરજીને
 એવારતી વખતે તે એલેલોતો ઘોંગાર કરે છે કે પેલું ખ
 ચું ખીલુને વધારે ચોંકે અને દરદ ઊલટું વધે છે. તે
 મજ ઘટીનું પર્થ જો ગભરાટમાં હથમાંથી શરી ગીગી
 તો તેહેનું થું પરીનામ થાય ? હવા વેહેતો હજુર આ
 પછી ખાઈએ રાખે છે એ દુઃખ ભરેલું કારણ કે એથી
 ખ્યાંનો દાત થએઆ વના રહેતો નથી. કાખેલ ડાક
 ટરને ખોલાવી ઘટતા ઈલાજ કરવા એજ ખોદાની નજ
 રમાં દરૂશત છે.

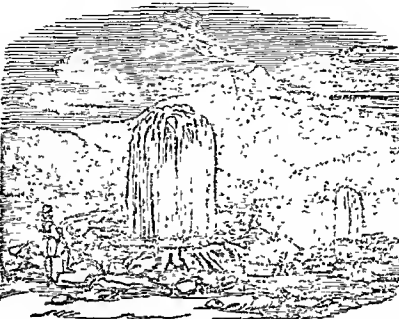
રાંણી માઈલન.

રાજપુતનાનાં કરન રાજનાં ગુજરવા પછી તે
 ની રાણી મઈનલ પોતાના દીકરાનાં ખાલપણમાં ગા
 દી ઊપર ખેડી હતી. એ રાંણી પોતાની સારી ચાલ
 ને માટે જાણીતી થઈ છે. એક વખતે તે રાણીએ ઘો
 લકા શેહર મધે એક મોટો તલાવ ખાંધવા માંડીઓ હ
 તો, કે જે મઈનલ તલાવને નામે એાલખાતો હતો. એ
 તલાવ ખાંધવાને કીએ જે જગો ચુંડી કાહાડીઆમાં આ
 વી હતી તેહેની ઊગમણ દસાની અધની અંદર એક
 કશખનનું ઘેર આવેલું હતું, તે રાણી મઈનલે વેચા
 વું લેવા માંગીડી, અને તેને માટે ઘણી મોટી નાણાંની
 રકમ આપવા માંગી પણ તે કશખને પોતાનું ઘેર આ
 પીડી નહી, અને કહીડી કે “રાણી મઈનલ તલાવ
 ખાંધીને પોતાનું નામ જગતમાં કાએમ રાખવા ધારે છે
 તેમજ આ ઘેર તલાવનાં ખુણાંની અંદર આવેલું છે તે
 હું નહી ચાહું અને તેથી તલાવની ખાંધણીમાં જે ખાં
 ચ રહી જશે તેથી માઈ પણ નામ રહેશે.” કહે છે કે
 એ રાણી જો જુલમથી તે કશખનનું ઘેર છીનવી લે
 તેતો તે ખની સકતે, પણ તેણીએ એ પરમાણે કરી
 ઊં નહી, અને ખોલી કે “કોઈ ઊપર ખેલદી કરીને
 સાઈ કામ કરવું તેમાં એખ છે.” એ ખતાવ ઊપરથી રા
 હી મઈનલનું નામ તલાવ ખાંધવાની તારીફ કરતાં

વધારે મજબુતીથી કાએમ રહીશોંછે, કાંએકે રજપુત સવારથને માંડે ગરીબને ઈગ્ન દેવી એ મોસાની લા
લોડોમાં ઈનસાફની કાંઈ વાત આવેછે તેઆરે તેઓમાં એકી નથી. આપણામાં કેહેવતછે કે દરએક જણ પો
એક કેહેવત બોલાએછે કે “ ઈનસાફ જોવાનો હોએનો તાનાં ઘેરનો થાણીછે, માંડે મોઝએ ગરીબની સત્તા સ
મઈનલ તલાવ જોઈ આવો.” પોતાની મતલબ ઈઆ રખી સમજવી એ ઈંચાં મનની નીચાણછે.

ગરમ પાણીનાં કુવારા.

વજાપાઈ અને હુ
નાંઈની બતરામાં મુંખ
ઈથી ઘાણાં લોડો બાએ
છે. વેંહેંમી હુંદુઓ
તાંહાં માનતા કરવા ત
થા દેવી અને મુરતીની
વેહમ ભરેલી કીરીઆ
કરવા બાએછે, ખીલ
ગનેઆતવાલાઓ તાંહાં
નાં કુદરતી તલેરામાતની
તથા ખીલ રચનાં જો
વા બાએછે. એ તલેરા

માત તાંહાંનાં ગરમ પાણીનાં જહરાછે. તે જહરાઓ
જમીનમાંથી પુટેછે અને તેમાં ગરમ પાણી સદા વેહેછે
તે પાણી એટલું ગરમ હોએછે કે તેમાં એક પોટલી મ
થે ચોખા ખાંધીને બોરીઆ હોએતો તે એમના એમ
ખશાઈ બાએછે. આ કરામત એક જગદી અથવા
વેંહેંમીને વેહેમાવાને માંડે ખસછે. અને લોલા હુંદુઓ
તાંહાં જે કીરીઆ મારગ ઈઆ માનતા કરેછે તે એજ
કારણથી કરેછે.

હુંદુસતોનાં ખીબા ભાગે ખાતે ગરમ
પાણીનાં કુવારાઓ મલી આવેછે. પણ તે એખલા
આ ગરમ દેશમાંજ નથી. દુનીઆનાં જુદાં જુદાં મુ
લુકે એવા કુવારાઓને માંડે બાંણીતાં થએલાંછે. ઈ
ભિચપખંડમાં એવા જહરાઓની હસતી માલમ પડીછે.
પુરાતન ઈભિનાં દેશમાં એવા કેટલાક જહરાછે.
ઈગલંડમાં સરાપશાએર નામનાં પરાતમાં સને ૧૭૧૧
માં એક ગરમ જહરાની શોધ થઈ હતી. એ જહરા
તે વરસમાં પેહેલ વેહેલો જમીનની સપાટી ઉપર ઊ
ડી નીકલીઆ હતો. રાતને વખતે તેનો યોગાદ સાંબ
લીને લોડો તાંહાં ઘેદી ગએઆં હતાં અને સેવરન નદી

નાં કીનારાથી આસરે
ખસો માઈલને અંતરે
ધાસની અંદર ઊકલતું
પાણી દીક્ષમાં આવી
ઊં હવું તે જગાને
લોડોએ જેવી. ખાધવા
માલી કે તેમાંનું પાણી
ફીચે ઊડવા લાગું અ
ને ખતીને આગલ લઈ
જતાં તે ખસી જવું હ
વું, એ નવાઈ સરખા
કુવારાને બલવી રાખ

વા માંડે તેની આસપાસ એક લોહોડાની ટાંકી ખાંધી
લેવામાં આવીછે

આઈસલાંડ (અથવા ખરફની જમીન) નું સપુ
ને દુનીઆના છેક ઊતર ભાગમાં આવેલુંછે, બાહાંની
હવા તથા જમીન એટલી ઠંડીછે કે તે જગાના રેહેવાસી
ઓ હુનાલો સમજતાંખી નહી હો, તાંહાં વદીક કકડતી
તાહડની વચે ઊકલતા કુવારાઓને કુદરતે ખાંધીઆ
છે. આઈસલાંડના ગરમ કુવારાઓ દુનીઆમાં સહી
થી સરમ ગણાએછે. તે એક કે બેખી નથી પણ જ
એ જગ તેમના જથાના જથા જોવામાં આવેછે જે
જોઈને માણસ અચરતથી દંગ થાએછે અને વીચાર કે
રેછે કે સુધરેલાં દેશમાં બરે માણસ કુવારા ખાંધેછે તા
રે પડત પડેલી જમીનોમાં ખોદાઈ ખુદરત એ ખુટ પુરી
પાડવાને પછાત નથી.

ઉપર હરે જે ચીતર આપીડાંછે તે આ સપુ
ના “જેલચર” નામના એક પરખેઆત કુવારાનુંછે.
એ કુવારો ગરવેમાં સરદારછે. તેની પાસે એક ખીજો
કુવારો પછવાડેથી ઊડવા લાગેછે, તેને “નવો જેલ
ચર” કહેછે. એ કુવારાઓ હેકલા નામના ખસના

પાણીથી આસરે ૨૦ માઈલ દુર છે. એ પાણીની આસપાસની જગામાં સઘલા મલીને આસરે એકસો ઊંઘલતા જહુરા માલમ પડીયા છે. તેઓમાંથી ગરમ પાણી સઘ વેહે છે. ફેરલાક કુવારામાં ગરમ પાણી સાથે ગનધક મલેલી જોવામાં આવે છે. તે પાણીમાં વલી કકરા આવતા જારી રહે છે. ઘણાક કુવારાઓમાંથી નરાલ નીકળે છે, તેના ઠંણ હવાના વખતમાં ઊંચે ઊડવા પછે વાદલાં ખને છે અને તે વરાલ કોઈવાર ૧૫ માઈલ દુરથી દેખાએ છે. આ કુવારાઓ તથા ઊપસો ખલતો પાણીડ ખતાવી આવે છે કે આઈસલાંડની હવા જોકે ઘણી ઠંડી છે તોપણ તેની જમીનના પેશમાં પુશકલ ગરમી છે.

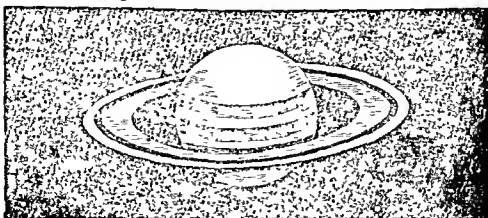
“જેલ્અર” કુવારાની આગલ જતાં પરથમ તો એક કુવા સરખો ૧૫૦ ફીટના ઘેરાવાનો ગોલ ખાડો અને તેની વચમાંથી નીકળતી વરાલ દેખાએ છે. આગલ જતાં એ કુવામાં ચોળું પાણી અને તે પાણીમાં પરચાસ તથા શીણ દીસે છે. એ ખાડાની વચાવચમાં ૮૦ ફીટ લાંબી એક નદી છે, જેમાંથી ગરમ પાણી ઊડે છે. એ કુવા હંમેશાં પાણી પડવાથી ઘસાઈને શોનો તથા જહુલકતો ખનીઓ છે અને સરવે ખાનુ એથી તે એવોતો સરખો છે કે તે માતર ચોતાની જેલે બંધાએઓ છે એમ કોઈજ વીચારે નહી. ફેરલીકવાર કુવામાંનું પાણી માતર ઊકલીઆ કરે છે અને હવામાં

ઊડતું નથી, પણ કોઈવાર વલી તે ઊડે છે તો કુટની ઊંચાઈ સુધી તીરની માફક એક ધાર છુટે છે.

અતરે પાલવાના દંકા આગલ એક કુવારો ખાંધવા માંડીઓ છે તેને બે વરસ થએઓ છે તોખી તે ખાઈ રહ્યો નથી. પણ કુદરતને આવા કુવારાઓ ખાંધતાં કોઈજ વાર લાગતો નથી. જારે એક કુવારો નવો નીકળવાનો હોએ છે તારે પરથમતો જમીનની અંદર તોચોને ફેડવા સરખો અવાજ થાએ છે. તે સાથે જમીન ચરચર ધુએ છે અને પછે ચોતાની જેલે એક આંધરું થઈ તેમાંથી પાણી નીકળે છે. જારે ઊડતા કુવાઓમાંથી પાણીને ઊરાડવાની કુદરતની ખાહેશ થાએ છે તારે આસપાસ ઊભેલાં માંજીસોને ગોઝોઆ ચેતવાણી આપતું હોએ તેમ જમીનમાંથી ગોઝા અવાજ થાએ છે, તથા કુવામાંનું પાણી જોસથી ઊકલવા માંડે છે અને તેનાં જથામાંથી વધારો થાએ છે. એ નીશાંણુ જોઈને લોડો ખીસી જાએ છે તથા પછે ફેરલાક વખત સુધી પાણી હવામાં ઊડીઆ કરે છે, જે પછે તે વલી અચભુચું નરમ પડી જાએ છે.

જે કારણોથી ધરથીકંપ થાએ છે, તથા જે કારણોથી પાણી શરી તેમાંથી ખલતી પદારથો નીકળે છે, તેજ કારણથી જમીન શણ પછે તેમાંથી આ રીતે ગરમ પાણી વેહે છે એવું વીદવાંનોએ વીચારીઊં છે.

દુરબીનની અજાણ્યો.

ગરેહ ઝો.

આ ! હા ! આ ફેવા રલીઆંમણો દેખાવ ! આ ગોલો ગોલો જારે દુરબીનના ચકરમાં આવતો હો તારે ફેવા થુંદર દેખાતો હો ! તેની આસપાસના બે ગોલ વલાંની રોશનીથી એ ખુદ ગોલો ફેવા જહુલકતો

હો ! પણ એતો જહુલકતા ગરેહઝોમાંનો એક સનીશ ચર નામનો છે. ખીજ ઘણા ગરેહઝો પડેલા છે, જેઓ સાથે સરખાવતા થુંદર સનીશચર ઊભાસમાં સઘથી સરસ જણાતો નથી, તોખી ઊપલાં બે ચકરની વચે

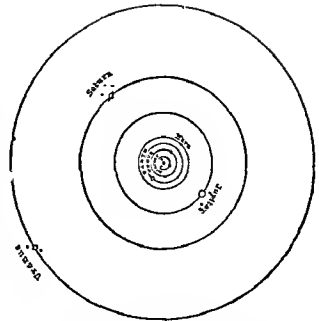
હાવાથી તેનો દેખાવ દખ્ખા ભરેલો લાગે છે એવું સર વે નોતીશ કહે છે.

હવે આગલ જણાવીશું હું તેમ ગરેહઓ આ કાશી ગોલાઓના તરીબા ભાગમાં આવીઆ છે. શી તારાઓથી તેમની ગતી જુદી હોય છે તેથી, તથા તે ઝા થંખ રોશની આપે છે તેથી તેઓ સીતારાઓમાં થી જોવામાં શકાય છે. કુરબીને જોતાં તેઓ ચંદ્રની મીશાલે કોઈવાર અરધા અને કોઈવાર આખા દી સે છે એવી તેઓને જોવાખવાની એક નીશાન છે. એ ઊપરથી એટલું તો ખોજું કરે છે કે એ ગરેહઓ ઊપર સુરજની રોશની પડવાને લીધે તેના પડછંચેઆથી તેઓ જલ્લકે છે. તેઓ જે ઊભાશ આપે છે તે જો તે ઝાનો થોતાનો હોતો આવી રીતનો તેઓમાં ફેરફાર જણાતે નહીં,

પણ તેમ નહીં હોવાને લીધે સુરજની આસપાસ ફરતાં તેઓ ચંદ્રની માફક જુદા જુદા આકારમાં દીસે છે.

આપણા સુરજની આસપાસ ફરનારા આસરે ખાર ગરેહઓ છે. તેઓમાં બુધ, સુકર, પૃથ્વી, મંગલ, ભરેસપતી, સનીશચર, નેપચુન, અને ઇંજીરેનસ એ મુખીઅ ગરેહઓ છે અને તેઓની વચે ખીબા કેટલાક નાહના છે. તેઓ સુરજની આસપાસ ફરે છે, આ ને વચમાં સુરજ તથા આજુ બાજુએ એ ગરેહઓ મલીને જે માલા બને છે તેને સુરીઅ મંડલ અથવા સુરજમાલા કહે છે. સુરજ થોતે જે પૃથ્વી કરતાં તેર લાખ ઘણા મોટો અને ચાર લાખ ઘણા ભારી છે, તેણે એટલી ખોહલી જગા રોકવા ઊપરાંત તેની આસપાસ ફરનારા એ ગોલાઓએ અથવા આખાં સુરીઅ મંડલે કે અખજ ૬ કરોડ માર્શલી એકંદર જગા રોકી છે, પણ એવાં એવાં ઘણાક સુરીઅમંડલો ઈશવરે પેદા કરેલાં છે, જેમાં હજારો સુરજો અને લગભગ ગરેહઓ પડેલા છે, તે સઘલા કેટલી ખોહલી જગામાં દોડતા હશે તેનો વીચાર વાંચનારી ખાંનુઓએ જ કરવેલ.

આપણા સુરીઅમંડલનું એક ચીતર હવે આ ગલ આપીશું હું અને હીઆં એક ખીજું ચીતર આ પીએ છઈએ. એમાં વચોવચ સુરજ છે, જેની આસપાસ પેહલો જે ગોલો ફરે છે તે બુધ છે, તેની પછે સુકર,

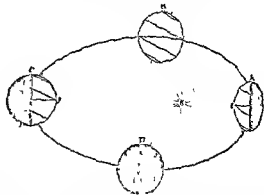
પછે ધરતી અને પછે મંગલના ગોલા આવે છે. એ ચાર મુખીઅ ગરેહ ખીબા ગરેહઓ સાચ સરખાવતાં કે દમાં નાહના છે, માટે તેઓ સુરજની નજદીકમાં ફરે છે પણ પછે મોટા ગરેહઓ આવે છે અને તેઓને ફરવા માટે એક વચે મોટો તણવત કુદરતે રાખેલો છે. મંગલની પછે પેહલ વેહલો મોટો ગરેહ ભરેસપતીનો છે જે પછે સનીશચર, ઇંજીરેનસ અને નેપચુન આવે છે. આ ગરેહઓ સુરજની આસપાસ ગોલ ઘેરાવામાં ફરે એટલા માટે કીરતારે કેવા ઘણપણ ભરેલા નીઅમ દી ઘેલા છે તે વીશે જુવો ગચેઆ માસ જેનું સીખાધ.

આ સરવે ગરેહઓ જોકે આપણને કુરબી ખારીક હીરા નેટલા દેખાએ છે તોપણ કદમાં તેઓ ઘણા મોટા છે. બુધ, જે સુરજની છેક નજદીક છે તે ધરતી કરતાં કદમાં હરધો છે, સુકર જે સગીથી જલ્લકતો છે તે કદમાં લગભગ આપણી પૃથ્વી નેટલો છે, મંગલ બુધના નેટલાંજ કદનો છે, પણ ભરેસપતી જે સગીથી મોટો ગરેહ છે તે આપણી દુનીઆ કરતાં ૧૨૦૦ ઘણા મોટો છે, સનીશચર ૭૦૦ ઘણા મોટો છે અને એજ પરમાણે ખીબા ગોલાઓ પૃથ્વી કરતાં મોટું કદ ધરાવે છે. એ જુદાં જુદાં કદના વીચાર આ રીતે આવી શકે છે—
“જે કુટ વીઆસના એક ગોલાને જો સુરજ સમજાએ તો, બુધ તેની આગલ એક ચઈના દાંણા નેટલો છે, સુકર અને પૃથ્વી વતેણા નેટલા છે, એક ધંચણીના માંયાં નેટલો મંગલ છે, એક નારંગી નેટલો ભરેસપતી છે, એક લીંખું નેટલો સનીશચર છે, અને ઇંજીરેનસ તથા નેપચુન ઘણુના ખી નેટલા છે.” આટલું છતાં એ સર

વે ગરેડુઓને એકઠા કીધા હોયો તેાથી સુરજનો એ જોવા ગોલો તેઓ કરતાં ઘણો મોટો છે !

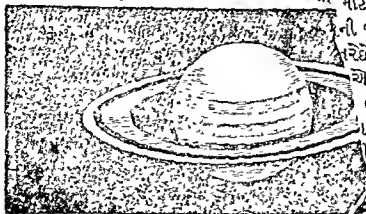
ઊપલાં ચીતરમાં જોવાથી જણાય છે કે જે ગરેડુ સુરજની નજીક છે તેઓને ફરવાના ઘેરાવા નાહના છે, માટે દુરના ગરેડુઓ કરતાં તેઓ સુરજની આસપાસ વધારે જલદી ફરી આવવા જોઈએ. એ રીતે સુરજની આસપાસ એકવાર એક ગરેડુ ફરી આવે તેનું તાં હું એક વરસ ગણાવું જોઈએ. જેમકે આપણી પૃથ્વી ૩૬૫ દિવસ દાહડે સુરજની આસપાસ ફરી રહે છે, માટે આપણું વરસ એટલા દહાડાનું છે. પણ જુલ ૮૮ દહાડામાં એ મંજલ કરે છે, સુકરનાં ગરેડુને ફરી વલતાં ૨૨૪ દીવસ લાગે છે, માટે તાંહું એટલા થોડા દીવસનું એક વરસ કહેવું જોઈએ. પણ આગલ ચાલતાં ખીબા ગરેડુઓને ફરવાની જગા મોટી હોવાથી તેઓને વધારે દહાડા લાગે છે. જેમકે ભરેસપતનો ગરેડુની આસપાસ એકવાર ૪૩૩૨ દીવસે ફરતાં ૮૦ ફીટ લાંબા ગરેડુ દીવસનું એક વરસ ગણી બેઠો છે. એ કુલો હું મેં પાંચ ગરેડુની વલતાં ૧૦૭૫૮ દીવસે તથા જહલકતો ખનીઓએ ૩૦૬૮૮ દહાડા લાગે છે તે જોવાતો સરખા છે કે તે માટે ગરેડુની આસપાસ દસ ઘાંચોએ એમ કોઈ જ વીચારે નહીં. ફરતો આસપાસ દસ વામાંનું પાંછી માતર ઊકલીઆ કરે છે અને માતર આપણું

જુદા જુદા ભાગ સુરજની તરફ આવીને ખીલે છે એ જોઈએ તથા તેથી પરથમ દીવસ અને પછે ચાત ધ

એટલું જ નહીં પણ ઊપલાં ચીતરમાં દેખાડીઆ કરતાં હો દુરએક ગરેડુની ધરી ચીધી નહીં પણ જગા આવી ગેલેલી છે, તેથી કરીને તે ગરેડુ જેમ સુરજની આસપાસ ફરતો જાય છે તેમ વલો તેનો એક ભાગ ખીબા લાગ કરતાં સુરજની તરફ અથવા દુર વધારેવાર રહે છે અને તેથી ચાત લાંબી દુકી પાડે છે. લાંબા વુકા દહાડા અને ઊભા તથા ગરમીનાં જગાને લીધે દરએક ગરેડુમાં કુલો ફેરફાર બને છે અને શોઆલો, કુનાંચી ઈતીઆદી જે પૃથ્વી ઊપર તેમ ઊપલા સઘલા ગરેડુઓમાં રીતે એ ઊપરાંત જે ગરેડુઓ સુરજથી દુર હોય તેને રોશની આપવાને જુદી જુદી એકવણી રીધેલી છે. આ બાબદને મથાલે ચીતારેલા સનીનાં ગરેડુની આસપાસ જે જે ગોલ વલો છે તે એ ગરેડુમાં રોશની આપવા માટે બોલો ખનાંચેલા છે. એ જે વલોને સનીની વીટી કહે છે, તેઓ એકકથી ૧૭૬૦ માઈલને નજીક. એ દરએક વીટી ૧૦૦ માઈલ ચોડાલી છે એક ૧૭ હજાર માઈલ અને ખીલ ૧૦ હજાર માઈલ છે. એ વીટીઓ ઊપરાંત સનીની આસપાસ રોશની આપવાનાં સાત ચંદ્ર ફરતા કરે છે એ ઊપલાં ચીતરમાં દેખાડીઆ છે. ભરેસપતની ગરેડુનું એક ચીતર હું આપી બેઠો છે. એ ગરેડુની આસપાસ પાંચ ચંદ્ર ફરે છે અને તેમજ ખીબા ગરેડુઓને પણ જોઈએ આપવાની જોઈએ

દુરબીનની અભિવ્યંજના

ગરેડુઓ.

આ ! હા ! આ દેવો રલીઆંમણો દેખાવ ! આ જોલો જાહે દુરબીનના ચકરમાં આવતો હો તો વે શું દેખાતો હો તેની આસપાસના જે વલોની રોશનીથી એ ખુદ જોલો દેવો જહલકતો

હો ! પાંચ ચંદ્ર નહીં સાત ચંદ્ર હોય છે તેમજ ગરેડુઓને પણ જોઈએ આપવાની જોઈએ

કીધેલી છે. વલો ભરેસપતનીના ગરેડુની સપાટી ઉપર દુરબીને જોતાં આપ પડો નજર આવે છે. તે ભરેસપતનીના ઘાટાં ધારવામાં આવે છે. વલો

જેમ દુનીયાના દરેક આગલ ખરફ ખંધાઈ રહે છે તેમ ખીજા ગરેહમાં દર આગલ ઠંડીથી પાંણી પાંધાતું હોય તેવું કાંઈ જલકતું દીકરે. એ અને એ વા ખીજા ઘણા દેખાવો કહી આપે છે કે આ દુનીયામાં માણસ જાતની સગવડને માટે જોઈ અને જીવો ગોઠવણો ગોઠાતાલાયે કીધેલી છે, તેટલી સરવે ગોઠવણો દરેક ગરેહ મધે કરી રાખેલી છે ?

એ ઊપરથી શું કહે છે ? એવું સાબિત થાય છે કે એ દરેક ગરેહ એકેકી દુનીયાં છે. તોંડાં ટોણ વગેરે, તે આપણે જાણતાં નથી, પણ એટલું જાણીએ છઈએ કે તે દરેક ગરેહમાં હવા, પાંણી, પાહાડ, જમીન, રોશની, ગરમી, ઈત્યાદીની ગોઠવણો કીધેલી છે. દેહ લાક ગરેહજો આપણી દુનીયાં કરતાં ખી ગોઠાયે, અને તે શું ઇશવરે નકાંમાં ખનાવી આ હોય ? નહી. તેની કોઈ ઊત્પત્તી તીરઊપીઓગી નથી, માટે આ ગરેહ નોખી કાંઈ ઊપીઓગ હોય અને તે પરથવીના ઈનસાન સરખાં પરાંણી નહી પણ કોઈ ખીજા જાતના પરાંણીને જવાડવા માટે હોય. આ સંધ્યો ભેદ જાહેર દુર ખીનથી ખોલો થાય છે તારે માણસ જાતની આંખે ચીતરી આવે છે અને તે ગરબ છોડીને જમીનદોસત થઈ જીમ મારે છે કે “આ ખોદા ! જાહેર તારી કુદરત આટલી મોટી, તારે તું પોતે દેવો મોટો હોય !”

લાડવાની ખીર.

મુંબઈ શહેરમાં ગોલવાર મધે મનચેરશાહ ના મનો એક પારસી પોતાના ગરીબ પણુ શુખી કુટુંબ સાથે વસતો હતો. તેની ખાંચેડી હીરાંખાઈ ઘણી વેહ મી તેમજ અપટ હતી તેથી રાત અને દાહડો મનચેરશાહને અતીશે ખલાયો થતો હતો. જોકે પોતા તરફથી પોતાની ખાંચેડીને જુદાં જુદાં ધરમનાં તેમ જ નીનીના પુત્રતકો વાંચી સંભલાવાને તે કાંઈ પણ કશું ર રાખતો ન હતો તેપણુ તેમ કીધાથી તેની કે સમ જ ખાંચેડી જરાખી સમજમાં આવે અથવા મુધરે એ આશા તેને ચેલવી પડી હતી, માટે તેની મુધ દેકાં હો લાવવાનાં તેણે ખીજા ઊપાએ કરવા ધારી આ હતા.

એક વેલા હેતું ખનીઊં કે ગાંમમા સહીએકડું

જોર જીમ ચાલવા લાગું અને તેના શંસામાં ખીચારી હીરાંખાઈના એકપુરો છોકરો ચોરાખશાહ આવી પડીજો. જોકે સમજી મનચેરશાહએ પોતાના છોકરાને આગલથીજ શહીએક મુકાવી આ હતા તેથી શહીએક ઘણુ જોશથી આવી આ ન હતા, તેમજ પણુ તેની લોલી ખાંચેડી ઘણીજ ઘમરાટ અકરાટમાં પડી હતી. સીંક એવું ખનીઊં કે તેજ વખત ઊપર ગીઆ એપરેલ મહીનાનું સીખોધ ધરમાં આવીઊં જે મધે સહીએક કાકા વીરો એક ખાખદ છપાએલી હતી અને જેમાં એ વખત ઊપરનાં આપણાં લોકોનાં વેહેમ દેખાડી આપીઆ હતા મનચેરશાહએ પોતાની શીઆંની દીકરી શીરીનને તે ખાખદ વાંચવા ખેસાડી તે વખતે હીરાંખાઈ તથા ખીજાં દેહલાંક ખઈરાંજો આગલ હતાં. જેમ જેમ શીરીન તેમાંનાં હસવા સરખા વેહેમોનો હવા લ વાંચતી હતી તેમ તેમ હીરાંખાઈ તથા ખીજાં બંધાંજોને ઘણું લાગી આવતું હતું. હીરાંખાઈથીતો મનચેરશાહને દેહલાયો નહી માટે શીરીન ઊપર વારે ઘડીએ ગાલો પડતી હતી. હીરાંખાઈ દેહલી કે “આ શંન લારે લાધી ને જોવાઈએ ખાધી, જરા એને નાં ખીદ ને રાંધણીમાં જઈને કાંઈ કાંમ કર.” ખીજા કોઈ બાહુતણી વધી જોલતી કે “વાંચે વાંચે મનચેરશા, હીરા મોનીતો છોકરો હઈ થી તહી તરફરે છે ને તમને દેજોઆ નહી લાગતી, એ શહેરું લઈને શું ખેસાડી ?” વધી તરીજું કોઈ જોલ તું કે “મુવા છાપનાશો પેરને વાસને મોહુતનાં શંશં મારે તેનું આપણે શું ? રોજ ઊડીને મુવાઓને લાંખાં લાંખાં ડીપણાં ભરવાંખી જોઈએકેની, તે રોજ ઊડીને લાવેખી શું ? ધાંમે મુવો, કાંમે મુવો, લીલ ખોદીને ના ખી આંચેઆ, એવું એવું છાપવાનું છે ?” વધી હીરા ખાઈ જોલતી કે “મુવો પેટ તાહાં, માંચે તમે એ ખે ન કોતક જુવો. છોકરો કુશમેન આજે છ છ દાહડા ચંચેઆ ખીછાંનું સેવે છે ને માંદાંનાં માંગતીને જાણે આજને કાલતો ખોદાએને લાથ આપીઓછ, પણ એ વણને કાંઈ ફકર કે ચીંતા છે ?” આ સરવે તાંણાંખાં હીનાં શુખનોની મનચેરશાહએ કાંઈ દરકાર કીધી નહી પણ સરવેને મુગાં રાખી સી ખોધમાંની ખીનાં શીરીન પાત્રે પુરી કરાવી.

એ ખાખદ પુરી થવા પછે મનચેરશાહની જખાં ઊપરી. તેણે લંખાંજી ખોલવા માંડીઊં એ

રહ્યું નહી, પણ તેણે જોએજો કંઈ હસી ખેલી ને સમજાવાથી કાંઈ વલગે નહી માટે અરધી ધમકી, અરધી ધાક, અરધી શીખાંખણની દૃષ્ટિમાં તેણે ખેલવા માંડીજો. તેણે લંબાંણથી કહેજો કે અ પદ ખર્ચાંચાની આ પરમાંણે દુનીઆમાં ફરેતી થા એછે અને તેમનાં મરણને નરસું લાગેછે, પણ મેં તો ઠરાવ કીધેછે કે મારા ઘરમાં હું તેવું કાંઈ કરવા જે વસ નહી. વાસતે મનચેરશાહએ પોતાની ખાએડીને સજર કઠરાવીને કહેજો કે જો તે ઘરમાં લાડવા અ ને એવું ખીજું કાંઈથી કરશેતો સજા થશે. મનચેર શાહનાં લાશાંણથી ખીયારી હીરાંખાઈ ઊપર પોણી અસર થઈ હતી અને વલી ધાકને લીધે તેને એ વાત કણ્ઠ કરવી પડી, પણ મનચેરશાહનાં ખાહેર જવા પછે ખીજાં ખર્ચાંચાએ તેને પાછી ચડાવી આપી. તેઓ ખેલીયાં કે “માડીયા એવાજ હોએ, પણ આ પછેથી તેઓની સુજે નહી ચલાએ મોહોડાંપર હા કહીએ પણ તેમ ચાલીએ નહી એટલે ખસ.” એ ખ ઇરાંચાનાં ભડકા ઊપર હીરાંખાઈને ઊમત આવી અને તરણ ચેરના લાડવાની માનતા કીધી.

માનતાને ખાતર જુદું ખેલવામાં હીરાં ખાઈએ તે પાક પરવરદેશરનોખી હર કીધે નહી. લાડવાને માટે ઘર મધે નાલીએર તથા ખીજા ખીજા ચીજો પડેલી જોઈને મનચેરશાહ હીરાંખાઈને પુછી ઊં કે “આ નાલીએર શા વાસતે મંગાવીઆછે, રખેને તમે કાંઈ કોહતાં કાવતરાં કરતાં હોવો.” તારે હીરાં ખાઈ વલી કાંગડાં થઈને ખેલી ઊડીયાં કે “ખસ ખસ હુંતો આ પારશીથી બેભાર થઈછું, બેહશતન શુનાખા ઈના પરમદહારે રોજછે તેને વરે કાંઈ મંગાજી કે ન હી—ખરીજીરે એ ઘર ને ખાર—એવીતો ચીર લાગે છે કે આએ ઘર મુકીને કંઈ જાતી રોહું, કંઈ તમારે લીધે મંગાએ મુકાએ કે નહી ?”

માનતાનાં દીવશની આગમચની રાતનાં મનચે રશાહ સુતા પછે મધ રાતે ઊડીને હીરાંખાઈએ હુરેથી માંનનો આટો મજલી લીધો તથા ખીજા ત ઈઆરીઓ કરી રાખી અને એ રીતે ઊભગરોખી ખમીઓ. સહવારનાં વેલાતમે ચેલ જવાને લીધે મ નચેરશાહ આશીશમાં સફારેથી ગએઆ જેથી હીરાં ખાઈને તો વલી ખોદાએજા પાએઆ. તેવણે એ ક મોહું ખગાતું મુકા ઊપર ચડાવીજો અને લા

વડા તઈયાર થાએ તથા હોકરાં ઊંઘાએલાં ઊઠે તે ની અગાજી રાતનાં ઊભગરાને લીધે જરા ચાકમાં ની ધેલકી ઊપર મુવાનો લીયાર કીધો.

હવે એવું બનેજો કે કાંઈ અગતતા કામના જ ખખથી મનચેરશાહને આશીસ મધેથી પાછું આવવું પ ડીજી. ઘર મધે આવવીને જોએછે નો હીરાંખાઈ તથા સરવે હોકરાં ઊંઘાએલાં અને મુકા ઊપર એક મો હું ખગાતું ચડાવેલું છે. મનચેરશાહ તે જોઈ ઘણો જ ગુએ થએઓ તેને કાંઈજ શુજ પડેજી નહી— તેવામાં મુકાવતીની ઊપર જે અભરાઈ હતી તે ઊપર મીઠાની એક ઘાઘર ભરેલી હતી તે હુલુથે લઈને પેલા ખજાખલ કરતા લાડવાની અંદર એમની એમ આખી ઊંઘી વાલી, તેથી તમાંમ લાડવા ઊપર ની મખનું પડ થઈરહેજો અને પછે ખાલી ઘાઘરને મનચેરશા એ ખરોખર અખરૂ વાલીને જાંડું હતી તાંડું પાછી મેલી. તેમજ વલી મુકાની એક ખાનુએ ખીલે ઓ લવેલાં એક પાડીયાં ઊપર અરધ, મરી અને આહુ લસનનાં મસાલાની ખરનીઓ રાખેલી હતી તેમને પ લુ તપીલાંખા ખાલી કરી તથા પછે પાડીયાં ઊપર આડી મુવાડીને હુલુથેથી પાછા પોતાતું કાંમ કરી મન ચેરશા આશીસ મધે ગએઆ.

જરાવાર રહીને હીરાંખાઈ ઊડીયાં અને આટલો વાર ઊંઘ કાઢાડી માટે પોતાનાં જીવને થા ડીએક ગાલ ઈઈને લાડવા જોવા ગએઆ. એ વ ખતે ખર્ષ તપીલું ખલીને કોએઓ થએજો હોએ એવી તેવણને તો ઘાશતી હતી, પણ તે ઊંઘાડીને જો એછે તો તેથી ઊલટું લાવકાની તો તમામ ખીર બની ગઈ હતી તથા વલી અરધા પીલા, હુરધા કાલા, એવા રંગના થએઆ હતા. એ જોઈને હીરાંખાઈ લીયા રમત પડીયાં, તેવણને એટલું નહી સુજ પડીજો કે અ રધ મરીની ખરની જુવે, પણ ઘલસાટમાં મુકા ડી આગલ થી ઊઠવાજતાં જે પાડીયાં ઊપર તેમને જોડેલી હતી તે પાડીજો જોરથી તેવણનાં માથામાં વાણું, એટલુંજ નહી પણ આચકાથી કરીને તે ઊપરની ખરનીઓ ગગડી પડી જેથી એક હુથમાં, એક પગ ઊપર એમ વાગી. આ બના વથી એકતો તેવણને ઘણું વાણું અને ખીજુંતો તેવ ણુ લીયારમાં પડીયાં કે એ ખરનીઓ કાલનીજ ભરે લી હતી અને તેમાંથી મધો મશાલો કાંડાં ગએઓ ! તેવણ

ખીધાં કે ઘરમાં કોઈ ચારો હશે અથવા ભુત દાકણ સ
રખાં કોઈ કારણથી બનાવ બનીઓ હશે. તેવણે
લાડવાની ખીરને જરા ચાખી નોઈ અને તે ઘણાં
ખારા લાગાથી મીઠાની ઘાઘર જોવા લાગાં. પણ તે
નેતો વલી ખાલી કરીને અખટ વાલેણું હતું તારે તે
કોઈ જન જનવરનું નહી પણ હાથ પગ વાલાં આદ
મીનું કાંમ હશે. હવે ખીચારાં હીરાંખાઈ શું કરે ?
આખાં બધાંણાંને જોટલાની ઊપર લઈ જઈને ગા
એની સાંમે મેલીકાં અને ઘલરાતી ઘલરાતીએ બધો
રનું ખાણું તઈઆર કીધું.

ખચેરનાં મનચેરશાહ જમવા આવીયા, પણ
હરાંખાઈ તેરીખી ચુક ને મેરીખી ચુક સમજ મુગાં
મુગાં મેગી રહેઆં. તે છતાંખી મનચેરશાહએ વા
તછેરી. પરથમ તેણે જુદીજ દપથી વાત માંડી. તેખોલી
એકે “હીરાંખાઈ તમારા જેવા જુદાંને કલજા દલાલ ખી
જું કોઈ નહી હશે ?” હીરાંખાઈ ઘલરાઈગીઆં પણ કાં
ઈ સમજઆં નહી. મનચેરશાહ ખોલીએ કે “તમે
મને નાં કહીને આજે લાડવા કીધા એ તમે જુદું જો
લીઆં કે નહી ? ને વલી કીધા તારેખી ને કેકાણે એ
કલવા ઘટે તે કેકાણે ચોકલીઆ કાંજી નહી. મારી બે
હેન ઘણી કલજા જોરછે તે બાંણવા છતાં તમે તેને
તાંણું નહી ચોકલીઆ માટે તેને ખણુ રીસ લાગીછે.
મારી આગલ બધી ફરીઆદ કીધી, તારે જેંતો બાંણી
ભાં કે તમે આજે લાડવા કરીને એખલાં એખલાંએ
ખાધા.” હીરાંખાઈ હવે જવાબ શું દીએ ? તેને
સતી થવા માંડીભી “અરે જાઓની લાડવાની કર
તીખી મરે ને ખાતીખી આંધરી થાએ. કોણ પેટ ખ
રીએ લાડવા કરીને. ખાધા કે તમે એકધું એકધું તેહ
લખું લઈ બેસાહે.”

મનચેરશાહ—હીરાંખાઈ એવા ટોંગ નહી કે
રીએ. તમે ખાધા નહી હોયનેા કાંઈએના ખાધા
હોય ? કોઈએ ખાધા નહી હોય, પણ તમે રાંધીઆ
તો હોય ! રાંધીઆ નહી હોય પણ ચુલા ઊપર ખ
ધાંણુંતો ચહુધવીકી હોય ? કેહાનીજ એ ખોલી વા
તછે ?

હીરાંખાઈ—જો વાએ, મનચેરસા તમેને એ
કોણે ચહુધવી આપીઆછ ? લાડવા શું ને વાત શું
તમે કાંઈએ પુછ્યો પરછ્યો કે ખસ એમજ એક ય
બીએ લઈ બેસ્યો ?

મનચેરશાહ—પણ તમે એક પાપ કરીને ખી
ર્ન પાપમાં કાંજી લરાવોછો ? એક જુદાંથી સોપર
કાંજી આવોછો ? હું તમારી બધી વાત બાણ છોકી.
આજે તમે ખીર રાંધી તે જરા લાવોની.

હવે હીરાંખાઈએ જોએબી કે મનચેરશાહતો
કેવું બાણેછે, પણ તે કાંણંથી બાણીબી તે સમજવાને
તથાં મનચેરશાહને નરમ પાડી તેને ખીગલાવાને
હીરાંખાઈએ ટોંગ ચાણુ કીધા. તેખોલી કે “તમારે
લીધે છુપાછુપ કરવા જતાં મારો ખરચ રદ ગીએ
મારા માઠાંમાં વાણું, કેટલો બધો સાંમન ખગડીએ.
જુવો આ માઠાં ઊપર કેવડુ ચોટ દીધુ યઈ આવી
બીછે.” હીઆંજ મનચેરશાહ વચે પડીએ. તે જો
લીએ કે “એતો ખોદાએ તમેને સજા કીધી. તમે
છુપાછુપ કરીને મને દગવા ગીઆં, તમે મારી આ
ગલ કેટલુ જુકુ ખોલીઆં, તમે હાંકુનાં દેવની માનતા
કીધી અને શું ખોદાએ તમેને સજા નહી કરે ?”

હીરાંખાઈએ એવું સમજવીકી કે એ બધા ચા
લા સહીએક માતાના હતા પણ મનચેરશાહએ સમજ
વી પસવીને હીરાંખાઈ સોડે પસતાવો કરાવીએ અને
પછે ખોલાસો કીધો કે તે ખીચારીની પુકે જે દેવ ખી
દીએ હોતો તેતો તેનો ધણી પોતેજ હોતો. ને વખતથી
હીરાંખાઈને લાડવાની ખીર ઈઆદ રહી ગઈ અને ફ
રીથી લાડવા કરવાનું છોડી દીધુ.

(લખાઈ આવેલું.)

કુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૨૨.

ખીચારાં બેહેન,

ગરીસ અથવા ઈંજીનાંન દેશ ટરીકીની પાએ
જ આવેલુંછે. એ બાંણીતા દેશનું નામ તમે સાંબલી
ભાં હશે. ને વેલાએ આપણ પારસી લોકોનાં વચવા

એ ઈરાનમાં મોટી જાહોજલાલીથી રાજ ચલાવતા હતા તે વખત ઊપર ઈજિપ્તનાં લોકો જેઓનું જે ઊપર ચીતર આપીછે તેઓનાં ખાપ ઘણાંએ પણ મોટી નાંમદારી મેલવી હતી અને આપણું પાદશાહ ત સાથ હરીશર્ધ રાખતા હતા. એવાં એક દેશમાં જ ઈ લાગાથી તથાને કાંઈ ઘણું જાણવાનું જ હોવા અથવા કાંઈ ઊમદ ચીતરો ભેટ કરશ એવી જો તમા વડી રાખતાં હોવાતો તે તમારી હુલ છે. બેહન વખત આગલ કાંઈ ટકી શકું નથી. આ ઈજિપ્તનાં દેશની જાહોજલાલીનો વખત પુરો થવાને કાંઈ જમાના શુ જરી ગએઆ છે અને તેથી એ દેશની હાલની હાલત મન ઊપર નીતી સંબંધી અસર કરે છે.

હાલનું ઈજિપ્તનાં દેશ વીસતારમાં ખાતર આ સરે હુદાર હુદાર ચોરસ માઈલ જેટલું થઈ ગએછે અને તેમાં મોટીઆ નાંમનો દવીપકલ્પ જે ઈજિપ્તનાં દેશ સાથે ઈરીનથ નાંમની સંઘજોગી ભુમી સાથ જોડાયેલો છે, તેને પણ ગણીએ છે. એ દેશની ઊતરે ટરકી અને દખણે ભુમધીઅ સહુદર છે. એ દેશની આખી સપાટી પાહાડો અને ખીણોથી ભરેલી છે. ઊંચાંમાં ઊંચા પાહાડ નાંમે ગીઓનાં ટરડલ શીડનો ખીણો મણી સુંદર છે, જેમાં નદીઓ વેહે છે અને ખેતીવાડી સારી ચાલે છે. એ દેશની ચાસ પાસ ટાપુઓ પુશકલ છે જેમની વચે તથા દેશનાં ભીતર માં દરીઆનો ફેલોક ભાગ ઘુસી જવાથી મોટી નદી ઓની ગરજ સરે છે.

ઈજિપ્તનાં દેશની હવા મધીઅમ ગરમીની અ ને ટરકીને મલતી છે. તેની જમીનનો ઘણોક ભાગ શ્લવંત છે પણ ખેતીવાડી સારા પાએઆ ઊપર ચાલતી નથી. અનાજ, લાકડું અને શ્લ, અંજીર તથા દરાખ સુધાં સારી રીતે ઊગે છે. જાનવરોની વસતી નાં ખાખમાં ઈજિપ્તનાં દેશ ટરકીની ખરોખર છે. ધરતીની ભીતરમાં ઘણી માતખર ખાંનો છે, સંગેમરમર તથા ખીજાં પાંધકાંમ જોગ શ્તરાઓનો કાંઈ સુગાર નથી, પણ એ સરવેને ખાંધી કાઢાવામાં કાંઈ મેહનત લેવાતી નથી.

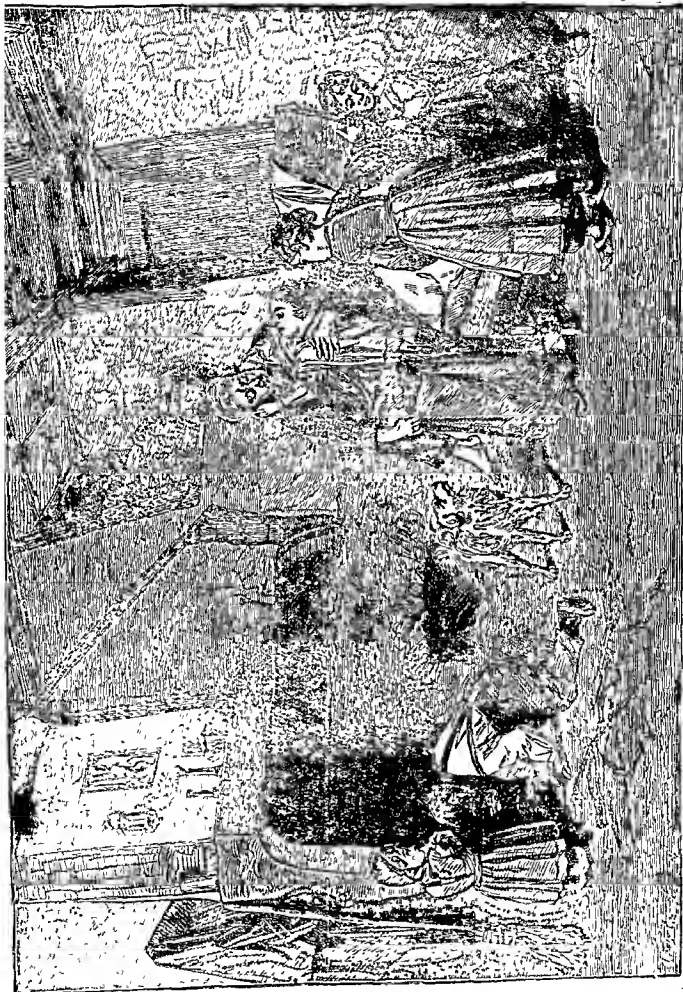
ઈજિપ્તનાં લોકો ખુબશુરત, કદાવર, સમજી અને ખાહુદર છે. દેશનાં પશ્ચીમ ભાગમાં ફ્રાંસી લોકો અને ખુનથી ઊતરેલાઓ માંલમ પડે છે. મોટી આ અને ખીજે ફ્રાંસી તેઓ પરગનેઆત સાથે લેતા

એલા છે. એ લોકો હજુર પોતાની આગલી જાહોજલાલીને માટે મગર છે. કવીતા અને ગાઓનો શાખ હજુર તેઓમાં પુશકલ દીધામાં આવે છે. પણ વેપાર વનજ અને ફેલવણીની ખાખમાં તેઓ પછાત પડી ગએઆ છે. તેઓની મુખીઅ લેલત વેપારમાં છે, અને જુજ કારખાંનાં તથા હાનર જોવામાં આવે છે. પાએતખત શહેર એકેનસ ખાતે પાંચ મોટી મદરેસાઓ છે તેમાંની એક કવાએદને માટે, એક કશરતને માટે, એક દરીઆઈ હાનરને માટે, એક વીડીઆને માટે એ રીતે સથાપેલી છે. એ ઊપરનાં ત હીઆં આસરે ૨૦૦ નીશાલો છે.

ઈજિપ્તનાંઓની ઊપલી હાલતને આગલી હાલત સાથ સરખાવતાં મોટો ફરક જોવામાં આવે છે. ઈજિપ્તનાંઓ ઘણુંજ લગએક, ગનાની, અકલમંદ અ ને હાનરમંદ લોકો થઈ ગએઆ છે. ઘણુંજ આગલા વખતમાં તેઓનો દેખાવ આ પરમાંણે દીસતો હતો. તેઓએ ઘણીક મોટી લકાઈઓ મારી હતી. તેઓ આપણું ઇરાંણીઓ સાથ ઘણીવાર લડીઆ હતા. તેઓએ આપણી સાથ અતીઘણું વેહેવાર પણ રાખીઓ હો. તેઓ ઇરાંણીઓ સાથ જમતા હતા, તથા પોતાની છોકરીઓની આપલે કરતા હતા. તેઓની આગલી કીરતીથી આપણને હાલ લાજ થએઆ છે અને તે એકેક આપણી આગલી હાલતના હવાલો જોકે આપણા સોડેથી તારાજ થઈ ગએઆ છે તેપણુ તેને લગતી ઘણીક વીગતો ઈજિપ્તનાં લખનારાઓની ફતાઓ ઊપરથી મલી છે. હીરોડોટસ નાંમનો નામીઓ તવારીખ લખનાર, હામર નાંમનાં નાંમીઆ કવી, સોક્રેટીસ નાંમનો નાંમીઓ શીલસુજ અને ખીજા અગણીત માહુક રૂશોનાં આપણુ હજુર નાંમ દઈએ છઈએ, જેઓએ પાછલા જમાનામાં ગનાન વધારવા અને પરખને ઊજરકાંમાં લાવવાને કાંઈ શાહું કીધું નથી.

આગલા વખતનાં ઈજિપ્તનાંઓમાં દેવો સંખધી વીચાર ઘણા શ્લાએલા હતા. જેમકે “વીનય” નાંમની એક ખુબશુરતીની દેવીને તેઓ માનતા હતા, જેનું એક ચીતર નીચે આપીછે. તે જ પરમાંણેને કી, ખદી, છાકટાણું, કુવન, ઈતીઆદીનાં જુદા જુદા

દેવ દેવીઓ હતી, જેમની મુરતીઓને માટે અતીથણું નાંખીયાં મંદીરો ખંધાએલાં હતાં અને જેમની પડી ભાંગેલી નીશાનો આજ હજી સો વરસ થવા છતાં દેશનાં જુદા જુદા ભાગો ખાતેથી મલી આવે છે. એકબીજાં હાલ ઈંદિનાંનીઓ ને ખરીસડી ધરમ પાલેછે તે તે વખત ઊપર નહીં હોતો. ઊપલી દેવીઓને સાહેરીનાં અલંકાર ધારી શકાશે. ચોક્કસ ગુણને ચોક્કસ આકાર તથા નાંખી આપવાનો સ્વર્ણનો તે વખતથી હજી અણુ છે.

ઈંદિનાંની લોકોને દુરકીઓએ ઘણાં હરાંન કીધા છે. સને ૧૮૨૧ સુધી ઈંદિનાંન દેશને દુરકીઓએ પોતાનાં તાખામાં રાખી જીં હું, પણ તાર પછે ૧૮૨૧ માં ઈંદિનાંનીઓએ બહુવો કીધો હતો, ને બહુવો લાંબી મુદત સુધી ચાલીઓ હતો અને ઈં ગલંડ, ફ્રાંસ, ઈતી આદી રાજોએ ઈંદિનાંનીઓને મદદ કીધી હતી. તેથી દુરકીઓ અંતે હારીઓ હતા અને ઈંદિનાંનનું રાજ પાછું સ્વતંત્ર થઈ ઊપલાં મોઠાં રાજોનાં આસર તલે ચાલી જીં હું. સને ૧૮૩૨ માં ઈંદિનાંનીઓએ જાદો નાંખના એક નવો રાજો ધરાવીઓ, તેણે ગચ્છામાં વરસે રાજ ચલાવી જીં, પણ તેટલામાં પરજાએ નો રાજ થઈ ફરીને બહુવો કરી તેને તખતેથી ઊઠાડીઓ અને આપણી નાંમદાર રાણીનાં વેઢવાઈ તે હનમાર કનાં રાજનાં ભાઈને હાલ એ દેશનું તખત મલી જીં છે. ઊપલા વખતથી ઈંદિનાંનીઓને દુરકીઓ સાથે દોરે દીકું બાજનું નથી અને તેથી તેઓ કવી લકાઈ

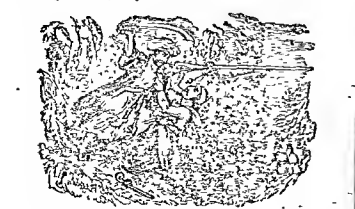
વ લેવા તલપેછે, તેનું હીઆં એક ચીતર આપી જીં છે એજ અરજ.

હું છેલ્લે તમારો, પાહાસો ભાઈ.

“એક જ લોહી.”

જારે એક ઈંદને જાર માતા પોતાના દુધમલ બાલકને પોતાની ગાદમાં ચાંપી તેના ગાલાળી ગાલને જોડ લરી સુખીઓથી ભીજવી નાખેછે, અથવા જેમ એક છોકરી પરભના મેલામાંથી ખરીદ કરી લાવેલી નીરજીવ મડમને જીવદાર ગણી તરેહવાર રમત કરેછે તેમ આ બચાને ઈંદજ સમજ નહીં હોએ, બલકે તેનું મોહાડુંથી ઊઘાડું નહીં હોએ તારે આ માતા તે બચાં સાથ વાત કરવા જાએછે અને તરેહવાર રમત કરી પોતાના મનથી મલકાએછે તારે આપણુ કહીએ છઈએ કે એ એક જ લોહીની અસર. જારે એક ખેડેન પોતાના ભાઈની ગાલ અથવા મારખ મવા છતાં તેને દરરોજ એવરણુ લીએ અથવા દર પલેપલ તેની તરફ પરીતી બતાવે તારે આપણુ કહીએ છઈએ કે એ બંનેની રગમાં જે એક જ લોહી દોરેછે તેની એ અસર છે. જારે એક ખાપ પોતાના એક પુરા દીકરાને મોટી કમાઈ કરવાની આશા હોવા છતાં દેશ વર જવા દેતો નથી અથવા પોતાની આંખ આગલથી તેને ખીસાડવા ગમતો નથી તારે આપણુ એનેથી એક જ લોહીની અસર સમજીએ છઈએ, બચાં જીવામાં પોતાનું જ લોહી મોહાડું પડેછે, બચાં ઊધારવામાં પોતાના જ લોહીનું પાંણી કરડું પડેછે, અને ગોએઆ તેથી જ તેમનેથી પોતાના લોહીની મીશાલ જાલવવા ગમેછે. એક માંને પોતાનાં બચાંનું જેટલુ લાગે તેટલુ પારકી સીને લાગલું નથી, એક ખેડેન પોતાના ભાઈની અથવા ભાઈ ખેડેનની જેટલી તરફદારી રાખેછે તેટલી પારકા છોકરાં છોકરીઓની રાખે નહીં. એ જુલો કુદરતીજ લાગેછે, અને એ તેમની રગમાં દોડનાં એક જ લોહીની ખુબીએ એમ આપણાં લોકમાં કહેવત ચાલુ છે

“એક લોહી” ની એ ખુબી તથા અસરનું એક ચીતર હો પાસેનાં સજા ઊપર આપી જીં. તેમાં એક ગરીબ ઘરમાં એક માદાં બાલકની જતન લેના

કરેછે તથા તેઓ સાથ સદા વેર રાખી એક એકનો

રાં એકથી વધારે જણ નીકલી આવીઆં છે. તે જતન કરનારાંઓમાં ગુપ્તીઆ માતા છે અને બાકીના ભાઈ બેઠેનો છે. મા પોતાની વધતી ઊંમરને લીધે જે વધારે કુવત તથા શક્તી ધરાવે છે તેથી વધારે કાંમ કરે છે, પણ તેનાં કુમલાં મદદગાર સકતી ગુજબ મદદ આપવાને પછાટ પડીઆં નથી. ખચું તરતવેલાનુજ મા જુ થએલુ છે. તેને નખલાઈ ઘણી છે. તોપણ બીજાં છાં ઊપર પડી રહેતાં તેનો ખરડો ભરાઈ નહીં આવે એટલા માટે તેને ખુરસી ઊપર આરામ આપવાની બધી ગોઠવણ ચાલે છે. અલખતાં માતા વધારે જોરા વર હાવાથી કાંમનો મોટો ભાગ ઈઆને ખચાંને શં ભાલથી હાથમાં ઊંચકવાનું તેને સવાધીન છે. પણ બાકીના ભાઈ બેઠેનો ખુરસીને આગલ લાવવાનું કાંમ કરવામાં કેવી સુસ્તીથી મદદ આપે છે, એક ખુરસી નો હાથો, બીજાંએ ખુરસીની પીઠ પકડીને તેઓ ઘસડે છે. બીજો એકરો વલી વાંકો વલીને તેને માં ટે રમકડાં શાયે છે અને તેની સગીથી નાંહાંની બેઠન આ દેખાવને ચીંતાથી જુવે છે.

વાંચનારી ખાંતુઓ ! એનું નામ તે સંપ, એનું નામ તે પરીતી, એનું નામ તે સુખ છે. જોકે આ દરએક જીવજના મેહરા ઊપર ચીંતાની નીશાન છે, કે મકે પોતામાંના એક વાહલા જીવને દરદી જોઈ એ દરએકને દરદ ઊપજી છે, તોપણ એ દરએકના મોહા કાં ઊપર વલી શંતાશનો છાપ મારેસો છે કેમકે તે દરદી ને કરાર આપવાની મોટી શ્રજ આપણુ બળવીએ છઈએ એવી તેઓને ધીરજ છે. એ ધીરજ સંસાર સુખ નો પાએઓ છે. આ ચીતરમાં જે ધર ચીતારીજી છે તે મધે ગરીબાઈનો વાસો દીક્ષમાં આવે છે. મોટી છે લતની તીજોરીઓ, અથવા સોભાઈતા સાંમાંન વગર નો એ ચોરડો છે. તોખી તેમાંના રેહવાસીઓ સુખી છે કેમકે તેઓ વચે સંપ અને પીઆર છે, તેઓ વચે એકદીલી અને ઊલટ છે. દરએક જણ પોતાની શ્રજ બળવે છે. એક એકને મદદ કરવાની ખચાંઓ ને નાહનપણથી ટેવ પાડેલી છે અને ખચાંઓ તેમ કરવાની જરૂર સમજીને ખાતર નાચારી અથવા તાળેધારી ને ખાતર નહીં પણ ખુશીથી જરૂરને ખાતર તેમ કરે છે. આ ચીતર ઊપરથી ધણે લેવા જોગ બીજું ઘણું છે, પણ તે આપોઆપ માલમ પડે છે, માટે શેવડે એટલું જ કહીએ છઈએ કે જે કબીલામાં સંપ અને પીઆ

ર હોએ તે કબીલાને સુખ કદી છોડતું નથી એમ ચોક્કસ ઈઆદ રાખવું.

પંખા.

શરીરને સોભા મધે એવાં જુદાં જુદાં ઘરેણાં એની જે હક તવારીખ ફેરલાક આંકમાં હોએ આપતા આવીઆ છે તેને જ લગતી આ પંખાનીબી બાબદ છે. પંખો એ દુનીઆનાં જુદા જુદા ભાગો ઊપર સરીરને કરાર આપનારી ઈઆ તનદોરાસતી સુધારનારીજ ચીજ ગણાતી નથી, પણ તે સાથે તે એક સોભાની પદારથ ગણાયે છે અને અગત કરીને ઈઊરોપ ખંડનાં ફેરલાક ભાગોમાં જેમ ચોરનોને ઘરમાં તથા ખાહેર જવે આવવે ખાંગડી ઈઆ વીડી વીનાં ચાલવું નથી તેમજ પંખા વીનાખી ચાલવું નથી.

જે દેશમાં આકાશ હમેશાં ખેલણું રેહતુ હોએ, ગરમી ઘણી પડતી હોએ અને જેથી કરીને માંખ અને મછરનો ઊપદરવ ઘણો હોએ તે દેશમાં પંખો એક ઘણીજ ઊપીઓગી તેમજ અગતની ચીજ ગણાયે છે. અસલનાં વારામાં તેમજ હાલ પણ આપણા દેશમાં ફેરલેએક છેડાંએ પંખો ધરમની કીરીઆમાં કાંમે આવે છે. જુદા જુદા દેશોમાં જુદી જુદી ભત અને ચીજોનાં પંખા બનાવીઆમાં આવે છે. આપણા દેશમાં ખાંજુ તેમજ તાડનાં પાતરાના પંખા બને છે, ચીનમાં પણ તાડના પાતરાનાં, કાગજનાં, હથીદાંત તથા રેશમના પંખા બને છે, તેમજ ઇરાંન અને અરબસાંમાંનાં મોરના તથા શાહુચરગના પીછ પંખા બનાવાનાં કાંમમાં આવે છે. પંખાનાં કદ તથા આકાર પણ તરેહવાર હોએ છે. જમીન ઊપરથી ભારવડી આને લાગે એવા પંખાથી તે છેક ગળવામાં સાથે લઈ શરાએ એવા પંખા આજનાં વખતમાં બની શકે છે.

ચીનાઓ પંખાનો અસલથીજ ઊપીઓગ કરતા આવીઆ છે—અને બીજાં દેશો સાથે એ દેશને પંખાનો મોટો વેપાર ચાલે છે. ચીનમાં પંખા ઘણાજ સજાતા વેચાયે છે અને સગીથી હલકા મજૂરને પણ તે ખરીદ કરવાને ભારી પડતા નથી. શકત એટલેજ વીચાર કરીએ કે જારે આ દેશમાં ચીનાઇ પંખાં ડ આ

થવા ૪ પઈસે વેચાએછે તારે તાંહાં કેટલા સસતા વેચાવા નોઈએ.

ઊંઘાડવા ખંધ કરવાના પંખા શોધી કાઢવાનું માન જપાનીસ લોકોને ઘટેછે. નોકે હાલ શ્રાંસ અને ઇંગ્લંડમાં નાદર પંખાઓ બનેછે તથા અતરે આવેછે પણ તે ચીનાઓ અને જાપાનીસોની કારીગરી સાથે સરખાવતાં કાંઈજ નથી, એવું દેહેલે કે એક વેલાએ એક ચીનાએ એક ૮ઈચના પંખા ઊપર ૧૦૦૦ માઈલ સુધીના ચીતાર નદી નાલાં તથા જાહુડ પાન સુધાં પાડીઓ હતા.

શ્રાંસના પાદશાહ પેહલા શ્રાંસીશ પાસ એક ઘણાજ કીમતી પંખો હતો—અને તેથી તે પોતાને એ ઠો ભાએગસાલી રાબા સમજતો હતો. તે વખતના કવીઓએ પંખાની પોતાની બેઠોમાં અતીશે તારીફ કરતા હતા. ઈંગ્રીન કી મેડીસાઈ નામની ઓરતે શ્રાંસ મધે પેહલવેહલા સુગંધી પંખા ઘણેક કીધા હતા જેથી કરી વા ખાતી વેલાએ તેમાંથી ખુશખો નીકલતી હતી. એવા પંખાઓ અતરે પણ જોવામાં આવેછે અને તે ઘણુ કરીને એક જાતનાં સુગંધી ઘાસ જેને આપણા લોકો “વાલો” કરી દેહેલે તેના તથા શુ ખડનાં બનાવીઆમાં આવેછે.

ઈંગ્લંડના પાદશાહ તરીએ હેનરી પંખાનો એ ઠો શાખી હતો અને જાંહાં જતો હતો તાંહાં પોતાના પંખાને સાથે લેઈ જાતો તથા વલી તે ઓરોતો જાહુટો હતો કે તેને છતરીની માફક તે કાંચે લગાડ

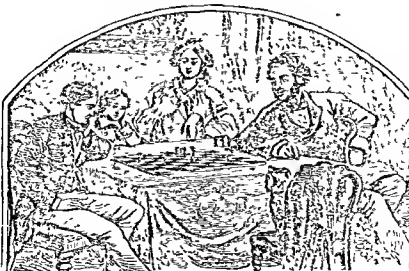
તો હતો. રાણી ઈલીઝાબેથ પાસ જે પંખો હતો તે મા તેણીએ એક હીરાઓથી મધી લીધેલી આરશી જ ધવી હતી. રાણી મારગરેટ પાસ એક મોતીની સીપનો પંખો હતો તેની આસપાસ મોહાં મોહાં મોતીઓ જરેલાં હતાં અને તેની કીમત રૂ૧૦૦૦૦ ની અંકાઈ હતી. આ ઊપરથી માલમ પડશે કે માણસ જાત પોતાનો શોખ પુરો પાડવા શું શું કરેછે. વાંચનારાંઓએ વીચાર કરવો કે શું એક રૂ પઈશનો પંખો ૧૦૦૦૦ ની કીમતના પંખાની ગરજ નથી શા રતો ? પણ નહી, ગરવ તથા મોહાઈ સીવાએ એ ખીજું કાંઈજ નથી.

તવારીખ ઊપરથી માલમ પડેછે કે અસલના રૂમીઓ ઈંડીનાનીઓ તથા મીસરના રેહવાસીઓ આ ચીજના ઊપીઆગ વીશે અનજાનીઆ ન હતા. અસલી ગરંથ કરતાઓએ એ વીશે પોતાની ચોપડીઓમાં ઈસારો કીધેછે, એટલુંજ નહી પણ હાલ જમીનમાથી પુરાંના વાશનો જે ખોદી કાઢાયામાં આવીઆછે તે ઊપરના ચીતારો સાથે ઘોવાઈ પુરેછે કે એ ચીજ અસલના વારામાં વાપડવામાં આવતી હતી. પંખો ફેટકી એક વખતે માખ ઊડારવાના પણ કાંમમાં આવેછે અને કેટલાએક ખેવકુશે જારે મોટા મોટા વરઘોડાઓ કાહુડેછે તારે આપણે વારંધડીએ માણસોને ઘોડાની સાથે હાથમાં રૂપાંના પંખા લઈને ચાલતા નોઈએછે તેની મતલબ પણ એજ છે

(લખાઈ આવેલુ)

સેતરંજની રમત.

આ અતી ઊતમ અને શાએદમંદ રમત રમવાના કાએઘાએને હવે તરણ ચાર આંક મલીને પુરા કીધાછે અને હવે રમતને લગતા ઘડાઓને સમાપત કરતી વખતે ચેતવણી અને સમજના બોલ બોલવા માંગીએ છઈએ. સેતરંજ રમતી વ

ખતે જે પેહલી વાત સદા ઈઆદ રાખવી નોઈએ તે એછે કે પોતાની તરફનું એકખી મોહાહું ચાલવા અગાડી એકથી વધારેવાર વીચાર કરવો નોઈએ. એ વીચાર બે તરણુ રીતે કરવાનોછે. પેહલાં એમ કે આપણા પાલવા પછે તે અથ

વા ખીજું કોઈ મોહારું સાંભો ખોરદુના હોમલાથી મરે છે કે નહીં ? ખીજો વીચાર એ કરવો કે જે જગાએ આપણા મોહારાને મેલવા ધારીશું હોએ તે જગાએ તે કોઈ કાંમ લાગશે કે નહીં ? તરીજો વીચાર એ કરવો જોઈએ કે તે મોહારું ચાલવા અગાધી કાંઈ ખીજું વધારે સરસ મોહારું લાભ થાએ એવી રીતે ચાલી શકાએ કે નહીં. દરએક મોહારું ચાલવા અગાધી પરથમ એવી એવી તપાસ કરવાની એવ રાખવી જોઈએ. જો તે ધારેલું મોહારું ચાલવાથી કાંઈ નુકસાન થવાનું નહીં હોએ અથવા તેના કરતાં વધારે સરસ ચાલવાનું કોઈ ખીજું મોહારું નહીં હોએ, અથવા તે બાંધું મેલાશે તોહાં કાંઈ કાંમ કીધા વીના રહેવાનું નહીં હોએ, એમ જો માલમ પડે તોજ તે મોહારાને ચાલવું.

સરસ રમતીઆલો મોહારાને ચલાવતી વખતે ઊપલોજ વીચાર કરતા નથી પણ આગલ પાછલો ખી ઘણો વીચાર કરી રાખે છે. આ મોહારું ચાલવા પછે, પેલું ચાલ્યું અને સાંભો ઘણી પેલાંને મારશેતો આપણે પેલાંને લઈશું, અથવા આ શેએ આપીઆ પછે પેલી શેએ માહત કરશું એમ ધારી રાખીને ચાલવાની રમત ઘણીજ ઊતમ ગણાયે છે અને ઘણી રમુજ આપે છે. એ પરમાણે લાંમળા વીચાર કીધાથી સુષ્ટિ એાછી થાયે છે તથા ઘવનું શેવડ આપણા લાભ માં ઊતરી શકે છે.

વલી રમતી વખતે સાંભો ખોરદુના ઘર ઊપર ધસારો કરી જવા અગાધી પોતાનો ખયાવ મજબુત કરવાનું પેલેલાં ઈઆદ રાખવું. રમતના કાએઘ પરમાણે રમનારને જે હક મલીઆ હોએ તેમનો ખનતાં સુધી લાભ લઈ રાખવો અને પોતાની સલામતીની ઘસ્ટી ગોઠવણ કરી લીધા અગાધી આગલ વધવું નહીં. તેમજ વલી સઘલો વખત સુધી પોતાનુંજ સંભાલીઆ કરવું અને સાંભો ખોરદુ તરફ કદી ઘસવું નહીં એખી કાંઈ સરસ રમનારની રીત નથી, પોતાનો કીલો મજબુત કીધા પછે બરે આગલ જવાનો વખત આવે તારે તે વખતને ગોહોવો નહીં જોઈએ. એ કાંમનો આધાર ઘવની હાલત ઊપર ઘણે છે. જો પોતા શંકરમાં હોએતો એકદમ આગલ જવામાં, અથવા એકુ ખે રક્ષાથી દુશ્મન જેર નહીં થાયે તોખી તેને તેમ કરવાનું અજમાવી જોવામાં હુશરઈ છે. તેમજ સ

ઘલો વખત પોતાનાજ ઘર મધે પડી રહેવામાં હીયકા રાપણા સરખું દીશે છે.

તરીજો એક નીઅમ જે પરમાણે ખનતાં સુધી ચાલવાની જરૂર છે તે એ છે એવી રીતે નહીં ચાલવું કે જેથી પસતાવો કરવો પડે અથવા પાછા હટવું પડે. એક મોહારાને એક ઘરમાં મેલીશું, પણ તે એવું ઘર હોએ કે બાંધુંથી સાંભો રમનાર તુરત તેને ઊંચકી અથવા ઊંચકાવી શકે ઈઆને તેને પાછી આગલી જગામાં લાવવાની ફરજ પાડી શકેતો તે જગા ઊપર તે મોહારાને લઈ જવુંજ નહીં કેમકે વધારે ચારી રમતનો એક હુથ તેથી ખોરવાયે છે. અલખત મોહારા વીચાર પોતાના ખયાવને માટે આગલ ધસેલાં મોહારા આને અચખુચો હોમલો થવાથી પાછાં લાવવાં પડેતો તેમ કરવુંજ જોઈએ, પણ બાંધી જોઈને એવી રીતે નહીં જવું જોઈએ કે જેથી આપોઆપ પાછું નીકલી આવવું પડે.

સેતરંજની રમત ખનતાં સુધી લાએકી, સલી અતા અને વાજખીપણે રમવી જોઈએ. સાંભો ઘણી ની લુલ સુકનો લાભ લેવા કરતાં દખાકી આપવી તથા તેમ કરીને તેની માહત ઈઆ પીઆદ કરી તેને હરાવવો એ વધારે લાએકી ભરેલી રમત છે. તેજ પરમાણે લુલ સુકોને લુલી જવી એખી એક સારો ધાએ છે. જો સાંભો એવી રીતે ચાલેતો હોએ કે તે તરત ફરી પડેતો તેને તે વીશે કંટલાથી તથા તેમ કહી કહીને તેને ફરજઆત માહત કરવાથી અતીશએ રમુજ ઊપજે છે.

આવા નીઅએથી વાંચનારી ખાંતુએએ પોતાને સેતરંજ રમવાની એવ પાડવી જોઈએ. આવા નીઅએની જે રમત તેથી શએએ થવા વીના રહે નહીં. એવી રમતથી સેતરંજને ખાંતુને દુનીઆમાં દરએક કાંમમાં વીચાર કરવાની તથા સાહુએત રહેવાની એવ પડે છે. એ રમતથી માણસના સારા નરસા શુભની પીછાંણ થાયે છે. એ રમતથી દુનીઆના રાહુધારનો ખોઆલ આવે છે અને આપણું શીખીએ છઈએ કે જો લુલ ભરેલાં કાંતો કીધાંનો શેવડે આપણું નુકસાન થાયે છે. એ રમતમાં ફેલી ધીરજ, ગંભીરતા અને શીઆનપણ જોઈએ તથા મન દેવા ઊંચ વીચારમાં ગરક બાએ છે તે આ બાખદને મથાલે મેલેલાં ચીતર ઊપરથી જણાશે અને તે ઊપરથી વાંચનારાંઆને એ રમત શીખવાની ઊલટ ધશે એવી આશા રાખીએ છઈએ.

રમુજે કુરસત.

૧. સુતાબાઈ સુરતન જરે સાસરે જતી તારે અલબ તાં અને લેતી જતી. કેમકે મારા વગર તેને તથા તેના બચાં ને તથા તેના વર બનનસાને માલવું નહી હવું, જે એા દરએક જણ અને પોતાની બગલમાં અથવા બાંહે માં રાખતા હતા. તે બીચારી ઉપર સાસરે સાસુને જીવન બહુ હતો પંચ તે હું કરાવતો હતો, પણ હું કંઈ તેનો કુશ મન નહી હતો, બલકે જરે સાસુ તેને જીખી રાખતી તારે હું કંઈને કંઈ બનાવતો હતો એક દાહડે મારે લીધે બપોર થઈ ગઈ તોખી માવલ થયેઆ નહી વાસતે બીચારી સુના બાવરી બની ગઈ—જે હું નહી હતોતો તે તેવી થતે નહી. ઘલરાઈ અકરાઈમાં તેં માવલમાં મન્ય ફેરવવાને માલવા જેઈ તેવામાં હું વચમાં પડીએ અને મા વલનાતો માવલ થઈ ગયેઆ અને તે મોકડીને ખવાડવા પડીઆ, પણ તે કાંમળી જેલ કીધું કેમકે મારા વગર મોક ડીને માલવું નથી, પછે બનનસા ઘરમાં આવીઆ તારે હુંખી અલબતાં સાથે આવીએ, જે પછે માવલ તઈઆર નહી જોઈને, સુતાબાઈને ધમકાવી તથા મારવાને વાસતે તેના બાલ પકડીઆ, પણ હું તે વેલા તેના બાલમાં ભરાઈ બે દો હતો મારે તે બીચારીનો અમાવ થયેએ, પંચ મારે લીધે તે બીચાર અઈગઈ અને મારાથી જીમ પાડવા લાગી કે સુવા તેં અને નામાર બેમાર કરો મેલી. મેં કહેલું કે મારે ખાતર વું એ બડબડ કરવાનું સુકીદ, કેમકે હું જા હાં હોઈ તાંહાં બડબડ જરૂર થવાની હતેવું મોદાએ સરજુ ઠા, મારે મારો વાંક નથી. વલી મેં કહેલું કે હું છું તો વું તારા વરની આંચેડી, તથા તારા બાપ, અપાવામાં અને વગછે વાસતે વું મોલેતો સંભાલીને મોલજે કંચેકે હું જે નહી હોતોતો તારીથી મોલાતેખી નહી. એ પછે સુતાબાઈ ને નરમ પાડવા મેં બધને સરખતના સીસાની અંદર જીડ છી મારી અને સુતાબાઈ તે સરખતને હું સુધાં પી ગઈ તારે કંડી ઘઈ, પણ હું તોખી તેના બાલમાંથી નીકલીએ નહી અને હવે સુતા કાઈ મોલી નહી.

સંવાલોનાં જવાબ.

(જીવે ગયા આકાં જવાલો)

ખજુતર—ખર, જીત, તર,

પરચુરણ બાબદો.

છ આંગણાં—હાલંડ દેશમાં એક મોટે ઘરની સી વસેછે, જેના દરએક હાથના છ આંગણાંછે અને વલી એ તેના કબીલામાં હોયે ઉતરવું આવીકેછે. તેના હાપના મોબાં એક કારખાના મધે ખાશ ફરખાસથી વનાએછે, તથા એ છડું આંગણું વનંતર વનડવામાં ઘણું કાંમ લાગાથી તે સી તેને પોતાની એખ નહી પણ સોભા ગણેછે.

લંડનમાં પીઠાં—એવું કહેવાએછે કે એખલાં લંડ નમાં જેટલાં પીઠાંછે તે દરએકે માતર ૨૧ ફીટની જગા રોકેલી ગણીએ તોપણ ને તેઓને હારેહાર રાખીઆં હોએ તો તેથી ડહ બાઈલ સુધીની લાંબી તે હાર થાએ ! આ પી ઠાં ઘણું કરીને બીર દારૂ પીવાના હોએછે અને વેલાતના મજુરો તથા બીજા ગરીબોને કાંમથી ફારેગ થવા પછે એકેક ટકારો મહડાવી આવવા વીના માલવું નથી.

નકાંમે ખરચ—વેલાતના સરકારી કાગજમાં રા ખવાના ખાતાવાલા વડાએ ફરીઆદ કીધીછે કે જીદા જીદાં ખાતાઓમાંથી જે કાગળે સરકારી છાપાખાના મધે છાપવા મોકલવામાં આવેછે, તેઓની અસલ નકલો રાંભાલથી નહી લખવાને લીધે ડીમાં ગોઠવનારાઓથી ઘણી જીલ થા એછે, અને તે જીલોને પછે “પરૂ” ઈઆને નમુનાના કાગળ મધે સુધારવી પડેછે. એજ કારણથી સરકારને વર સ દાહડે દોહાડ લાખ રૂપીઆનો વધારે ખરચ કરવો પડેછે !

બાંડેર હીમત—સુધરેલાં દેશોની યોરતો પોતાના દેશને લગતી રાજડવારી બાબદોમાં કેટલો હીમતથી ભાગ લીએછે તેનો એક દાખલો હમે હીઆં આપીએ છઈએ. અમેરિકામાં જાંહાં ઉતર અને દખણ રાજો વમે લડાઈ મા લેછે, તાંહાં ઉતર મધે વસનારી એક સીએ રાજ કારોબાર ના વડા મીઠ લીનકોલન ઉપર એક મોબાંની જોડ વણી મોકલીછે, તે મધે બલવામોર રાજોના વાવરાનો નમુનો ત લીઆં ઉપર ગુંડી લીધોછે તે એવી ખતલબથી કે જરે તે મોટો હાકમ આ મોબાં પેટેલે તારે ફુસમનના વાવરો તે ના પગની તલેજ કચડાએઆ કરે એક બીજા સી જીલે વઈદે શાસતરની “એચ. ડી.” ની મોટાંમાં મોટી પદવી મેલવીછે, તે એક પલટણની સાથે લડાઈના મેદાનમાં વઈદેનો હોધો ખખવેછે.

ચોડીક શીખાંમણ—“નરમાસ એક દોડતા જહ રાની મીશાલ સઈથી ખખરાએલા ફતરને સાકું કરેછે.”

“સુખની ઈઆદદાસત એજ સુખછે.”

“બાપદાદાની માલ દાહડેઆએને ખનસે એક શંકડ છે, પણ જેવકુશેને ખનસે એક સુરતીછે.”

“જીડાંને રોડવા મારે સાખાને ઉંગાડવું એ સરસ ઉપાએછે.”

“જેઓને વખાણ ઘટતી હોએ તેઓજ કપકો સાં ખી શકે.”

“દરું કરીને ઉડવા દરતાં જીખ ખમીને સુવા જવું વધારે સાકુંછે.”

“ગુર તનની વમે નેક મન તે તેજ રોશનીની વ એ ગુર ચીતારના સરખુછે.”

ગારીયાલડી એટલે શું ?—ગારીયાલડી નામનો જે નામીયો પેટેલવાન આ જાનનામાં ખાણસ જાતને અ ચરત કહેછે તેના નામનો અરથ “લડાઈવા હીમતવાન” એવો થાએછે. “ગાર” મોલનો અસલ અરથ લાલો અ

ને હમણા લડાઈ થાએ, તથા “બાલક” એ “બેલક” અથવા “હીમતવાન” ઉપરથી નીકળીએ. જરે એ ને ક અખત નર મનમીએ હશે તારે તેની માતાએ શું વીચાર કીધે હશે કે તેના બેટા ખરેખર પોતાના નામનો ઉઘાવ નાર થશે ?

આ પેહેલવાન ઈરોપના લોકોમાં એટલેતા જાણી તો અને જાનીતો યદ્ય ગએએ છે કે તેના બાલમાંથી એકેકું ગુછરું બેલવીને પોતાની પાસે રાખવાના અજગેએ જેવા શોખ વધી ગએએ, જે માટે હડી લાખથી વધારે એરતો એ તેના ઉપર ચીડી લખી તેના બાલ આંગીઆ છે !

મધ્ય ઊપર રોશનીની ઝસર—એવું ખાલમ પડીઉં છે કે નવુંસવું મધ ધણું નીરમલ અને પાંછી જેવું હોએ, પણ ઘોડા વખત પછે તે બધાઈને સાકરના ગાંગડા જેવું થાએ. એવું કારણ એવું ખાલમ પડીઉં છે કે તે મ રોશનીથી બને છે. એક વીલેવાને થોડાં મધને જરડાં માં અને થોડાંને અધારામાં રાખવાથી એજ શોધી કાઢાડી ઉંછે. પાલેલી મધમાં પોતાના પુડાની આસપાસ જરે કાચ ના થર હોએ છે તારે તેઓ તે કાચને કાઢે કરી નાખીને મધને અધારામાં રાખે છે, કારણ કે તેમ કીધા સીવાએ તેમ ના બાલક નેએ મધથી જીવે છે તેઓને પીવાએ એવું મધ મલવું નથી.

જના નતાવરોના પગ બાપે ક્રાનસના એક વીલવાને કેટલાક અજગેએ જેવા અખતરા કીધા છે. રે તીના દાંણા જેટલી એક જાણી માંખ હરથી સેકડામાં તરણ ધીંગ દોડતી હતી અને એટલી મનનલ કરતાં તે પાંચરોને ચાલીસ કદમ ભરતી હતી. જો એક માણસ પોતાના કદના પરખણુ મુજબ માલવાની એ નતાવર જેટલી બહુઈ ધરાવે તો તે એક મીલીટમાં વીસ માઈલ દોડે, પણ મગર માણસથી તેટલું બી બનવું નથી.

માનએજ જેવી શરત—લડના કપટાન જરને બી નામના એક શખસે અજગેએ જેવી શરત બકી હતી. તે એમકે તેણે પરથમ પા માઈલ માલવું, તાર બાદ પા માઈલ દોડવું, પછે પા માઈલ શુધી કુદવું, પછે પા માઈલ સવારી કરવી, અને પછે માઈલ સુધી બોટમાં બેસીને પોતે હલેસાં મારી સફર કરવી. એ પાંચે કાંમ આંહેલાં દરએકને માટે પા પા કલાકના તેને વખત આપીએ હતો અને જો વટે તે અખલદાર ઉપલી શરત હાલીતીએ હતો.

ભોસાપાણું !—એક દાહાડે એક ગરહસય સવારી કરીને જતો હતો તેવામાં વરસાદ તુડી પડવાથી એક હબ સીના નાહાના જુકડાંને તેણે આસરે પકડીએ. તે જુકડાંમાં વરસાદ ધુમ મલતો હતો માટે જરે ઉપલા ગરહસયે હબથીને “પુહીડ” કે તુ” તારૂં છાપરું સમારતો કાએ નહીં !” તારે હબથીએ ઉતર વાલીએ કે “સોહેમ, જરે

આવો માર મારના વરસાદ પડે તારે હું સમારું બી કેમ !” એ ઉપરથી તે ગરહસયે સમજ પાડી કે “જરે વરસાદ નહીં હોએ તારે છાપરું સમારીએ” પણ તે હબસીને એ વત નવાઈ સરખી લાગી માટે બોલીએ કે “જરે વરસાદ નહીં હોએ તારે છાપરું સમારવાની બી શું નરરે ?”

એક ભોલો ભટ, એક બોડકે માંધેનો, અને એક હજામ સાથે મુસાફરી કરવા ગીઆ. વાટમાં રાત પડી તથા થી તેઓ એક બહાડની હેઠે સુતા, પણ મોરોની ધાસતીને લીધે બે જણ સુવે અને એક જણ ચોકી કરે એવા વાજ પાડીએ. એ ઉપરથી પેહેલાં જગવાની વારી હજામની આવી. તેનો વખત સોહાવાઓ નહીં માટે તેણે એક રમત શોધી કાઢાડી અને તે એકે સુતેલામાંનો એક જણને બોડકાં માંધાનો જ હતો, પણ પેલા ભોલા ભટનાં માથાં ઉપર ચોટલી હતી તે અસતોરાવટે મોરો નાખી. તાર બાદ તે બં મારો ઉડવા પછે પોતાની ચોટલી સંભાલવા ગએએ પણ બોડકું માંધું જોઈને તે બોલી ઉડીએ કે “ભાઈ હજામ, તે શુદ્ધ કીવી—મારે બદલે તો બોડકાં માંધાવાલાને જાડીએ !!!”

મનને શીખામણું પદ.

“નાથ કેસેં ગજકો બંધ છોડાયો.” એ રાગનું છે.

સમજ મન સમજને લાગ સુધરવા;

કુડાં કપટ કરે છે શું કરવા, સમજ મન—ટેક.

જેમ પ્રજાતે પ્રેમ પુરો મળે, એમજ માલ આપરવા;
ભવદરિયા ભરપુર છે ભયનો, તેમાં તું માહે ને તરવા; સમજ
વિસ્મયતીતણે રોષ વિચારિને, દોષધિ લાગને ડરવા;
કપટ અપટ તમ ભન જગવાનને, એજ ઉપાય ઉગરવા; સમજ
માતં પિતા સુત ભાત ન ભગની, પાને નહીં ચિર ઠરવા;
પીપળ પાનનિ પેરે પ્રજા જને, વેગધિ લાગે વિખરવા; સમજ
રોડી દરો દિશ થાન ને ધનના, ભંડાર લાગયો તું ભરવા;
મારૂં મારૂં કહે તે નથિ તારૂં, મત કરે શિદ્ધ મરવા; સમજ
હાયે કરીશ તેતો આવશે સાથે, વળિ તને મળશે વાવરવા;
નહિતો જ્યાં જાણુ છે ત્યાં તને નહિ મળે, આટવાને કે પાથરવા,
સમજ મન

વિખના કે અખતના છોડવા વિશે, લાગશે એજ ઉઘરવા;
સમજને ને તું વંગર સમજે શિદ્ધ, છળ કરે લોક છેતરવા; સ
આ કુનિયામાં કમાવાને કારણ, આપો મુસાફરી કરવા;
ગંડાંનિ મુડિ ગમાયિશ ઉલેટે, એવું લાગ્યો અનુસરવા; સ
હનિપણ લાગ અસત્ય વિસારીને, સત્યતા શબ્દ ઉચરવા;
દલપતશમનો દેવ દયાળુ છે, સમજ સંકટ હરવા; સમજ

સ્ત્રી વ્યાધ.

પુસ્તક ૮ મું.

આગસ્ટ ૧૯૬૪

આંક ૮ મા.

કલ્યાણોર કબીલાઓ,

અથવા

લગણમાં વધણ-રંગમાં ભંગ.

—૦૦૦—

૨. એક વારતા.

પરકરણ દસમું.

તેમીનાં.

એકની બાએડી યદ્ય સુધા પછે બીજીની બાએડી થયું એ જોવા ભયંકાર બતાવ તેમીનાને મનસે બીજી કોઈ ન હતી હોતો. માટે તેમીનાં જીવી ધરની બાહર નીકળી તેવી એ વીચારમાં ને વીચારમાં ગએઆ પેલી યદ્ય હતી. એ તાની ચોલી તણે ખંબર છુપાવીને એકદમ બાહર પડવા બા દ તેણે એવો કરાવ કીધો કે જુદા ગોદરેનની જુકડીમાં જઈ તે ની મદદ માંગવી અને જો તાંહાં મદદ નહી મળે તો એકદમ જીવ બોલાવો તથા એ કરાવને તે અનલમાં આણવા ગઈ. પણ ગોદરેનની જુકડીમાંતો પેરો અમીરજી શાહાપુર એ પીર મરદની મુલાકાત લેવાને અગાઉથી આવીએ હોતો. તે મીનાનાં બાપ સીઆવઅરો તેને તેમીના સાથ પરણવા માં રે બીજી કાલને દાહોરોની ચુકર કીધો હોતો, જે વીચીની અમર કરવા તથા લગણની કીરીઆ વીજો તેને અમર કર વા શાહાપુર તાંહાં આવીએ હોતો. તેને જોતાં વારજ તે મીનાનાં મનમાં મોટો ક્રોધ ઉપજાએ હોતો. શાહાપુરની કીકલ તેને બેસુક કરવાને બાણે બસ હતી, કારણ કે તે નું મોહાડું જીવાનેથી તેમીનાં ડરતી હતી અને તેની સા થ વાત કરવામાં તે પાપ સમજતી હતી. શાહાપુરને તે કસી અમર નહી હતી માટે અનજનપણે તેમીનાં સાથ ચીઠી અને પરીતી ભરેલી વાતો કરતો પણ તેમીનાં જવા બ આપવાને બનતાં સુધી અખાડ કરતી હતી.

તેથી અરથો ખુસી અરથો દલગીર એવી હાલત થો રા વારમાં શાહાપુર તાંહાંથી ગએએ. જેવું તેણે જાં ને પોતાની પાછલ બારણું ધોંકી તેવું જ, તેમીનાંએ માંડું મોધીઆઈ કરી મેલીઈ. તેનો દીવો છેક ભરાઈ આવેલો

હોતો તે એકદમ તેણે છોડી મેલીએ અને એક વીચારી તેણે એવી પાડી કે જેથી આસપાસનું જંગલ ગાજ રહે ઉં તથા અકસોસ તથા હાએ મારતી રડવા પડી ગઈ. ગો દરબ આ સમયે સંકટ જાણતો હોતો, પણ તેનીથી છાતી ભરાઈ આવેલી હતી અને મેમીનાં એકનીથી ચાલવાની હોમત ચાલતી નહી હતી.

અ તે પીર મરદ ગોદરેનની જામાં ઉપરી. તે જોલો એ કે “બેડી તેમીના તાઈ” શંકટ હું સમજુ છઉં હવે તું ધીરજ રાખ અને જોદાને ઈઆદ કર. તેની નેગેહ્યાની હશેતો સહ સાઈ જ થશે વાસતે ઉઠ અને આંસુ તુછી નાં ખ.” તેમીના ઉઠી અને જરા કંડી પડી, જે પછે ગોદરેન વાત કરવા માંડી. તે જોલોએ કે “તેમીનાં તારા બાપે તો હવે કરાવન કીધો કે તુને શાહાપુર સાથ પરણાવવી અને હવે તેની આગલ કોણુતું માલવાનું છે! દીકરી મારો, તમારીથી અને જેર જીવમથી જો કદાપી એવું પાપ આ વી પડેતો તેમાં તારી તકસીર મણાવાની નથી.”

આ સુખનોથી તેમીનાંતો પીતો પાછો ઉછલી એાવી એ. તેજમતનને તજને શાહાપુરને બાહાલ રાખવો એતો મોહાત કરતાંથી માંડું દીસીઈ, માટે તેણે તારત ખંબરને બાહર કાઢાડીઈ અને છાતીસે તેની અણી ધરીને તે જો લી કે “જુદા ગોદરેન, અગર તું એમ કહેતો હું એમ કરું છઉં. કારણ કોઈ ઉપાએ નહી ચાલશેતો આ ઉપાએ ચા લશે, વાસતે એમ નાં કહે કે આ બીજાં લગણ અટકાવા નાં કોઈ ઉપાએ નથી.”

ગોદરેન તેમીનાંનાં હાથમાંથી પુસ્તક ખંબર છીણવી લીધું. પણ તેમીનાંએ પોતાનો ગમ કરવાનું છોડીઈ ન હતી. તે કહેવા લાગી કે—“બાવા ગોદરેન, જોદાએ મારાં દીકને તેજમતનના દીલ સાથ જોડીઈ અને તમે હમારા હાથ જોડીઆ અને તોખી આ માહારા હાથ બીજાનાં હાથ સાથ જોડાએ અથવા આ મારાં દીકે અંદરખાંનેથી બલવો કીધો છતાં, બાહરથી તરાહેત ધણીને સવાધીન થાએ તેની અગાઉ આ ખંબર એ બંનેનાં તુકરા કરશે. એ પીરમરદ! તારી લાંબી અનમાએસ અને જોતેમર એલ મથી કોઈ એવો ઉપાએ શોધી કાઢાડ કે જેથી આ બીજાં લગણ અટકે અને જો તે ઉપાએ નહી હશેતો આ ખંબર તે ઉપાએ કરશે.”

હવે બીચારો ગોદરેન વીચારમાં ગરક થઈ ગએએ. તે

ને હમણા લડાઈ થાએ, તથા “બાલડ” એ “બોલડ” અથવા “હીમતવાન” ઉપરથી નીકળીઆએ. જારે એ ને ક બખત નર મનમીએ હશે તારે તેની ખાતાએ શું લીધા ર કીધા હશે કે તેના બેટા ખરેખર પોતાના નામને ઉઠાવ નાર થશે ?

આ પેઢેલવાન ઈશોરપના લોકોમાં એટલોતો જાણી તો અને ખાનીતો થઈ ગયેઆએ કે તેના બાલમાંથી એકેકું શું છડે તેવલીને પોતાની પાસે રાખવાનો અનઅભ્ય નેવા શોખ વધી ગયેઆએ, જે માટે હડી લાખથી વધારે આરતો એ તેના ઉપર ચીડી લખી તેના બાલ માંગીઆએ !

મધ ઊપર રોશનીની આસર—એવું ખાલં મ પ ડીઉંછે કે નવું સવું મધ ઘણું નીરમલ અને પાંચી જેવું હોએ, પણ થોડા વખત પછે તે બધાંધને સાકરના ગાંગડા જેવું થાએ. એવું કારણ એવું ખાલં મ પ ડીઉંછે કે તે મ રોશનીથી બનેછે એક વીઢવાને થોડાં મધને ઉત્તરડાં માં અને થોડાંને અધારામાં રાખવાથી એમ થોડી કાહાડી ઉંછે. પાકેલી મધમાંખોના પુડાની આસપાસ જારે કાચ ના ઘર હોએછે તારે તેઓ તે કાચને કાઢા કરી નાખીને મ ધને અધારામાં રાખે, કારણ કે તેમ કીધા સીવાએ તેમ ના બાલક જેઓ મધથી જીવેછે તેઓને પીવાએ એવું મધ મલગું નથી.

જીના નનાપરોના પગ બાબે કરાનસના એક વી દવાને કેટલાક અનઅભ્ય નેવા અખતરા કીધાછે. જે તીના ઘાંણા જેટલી એક જણી માંખ હરથી સેકડમાં તરણ હાથ દોડની હતી અને એટલી મનનલ કરતાં તે પાંચસોને માલીસ કદમ ભરતી હતી. જે એક માણસ પો તાના કદના પરમાણુ મુજબ માલવાની એ નનાવર જેટલી બહુડક ધરાવેતો તે એક મીનીટમાં વીસ માઈલ દોડે, પણ મગર માણસથી તેટલું બીજનવું નથી.

અનઅભ્ય જેવી શરત—લંડનમાં કપટાન ભરને બી નામના એક શખસે અનઅભ્ય જેવી શરત બધી હતી. તે એમકે તેણે પરથમ પા માઈલ માલવું, તાર બાદ પા મા ઈલ દોડવું, પછે પા માઈલ મુખી કુદવું, પછે પા માઈલ સ વારી કરવી, અને પછે માઈલ મુખી બોટમાં બેસીને પોતે હ લેસાં મારી સફર કરવી. એ પાંચે કાંઠ માંહેલાં દરએકને માટે પા પા કલાકના તેને વખત આપીઆ હતા અને શે વટે તે અમલદાર ઉપથી શરત જીતીતીઆ હતા.

લોનાપાણું !—એક દાહાડે એક ગરહસય સવારી કરીને જતો હતો તેવામાં વરસાદ તુટી પડવાથી એક હબ સીના નાહાના જુકડાંનો તેણે આસરો પકડીઆ. તે જુ કડાંમાં વરસાદ ધ્રુમ મારતો હતો માટે જારે ઉપસા ગરહસ યે હબશીને “પુછી” કે તું તારું છાપડું સમારતો દાંએ નહીં !” તારે હબશીએ ઉતર વાલીઆ કે “સોરેન, જારે

આવો માર મારનો વરસાદ પડે” એ ઉપરથી તે ગરહસયે સમજ પો હી હોએ તારે છાપડું સમારીએ ત નવાઈ સરખી લાગી માટે બોલી નહીં હોએ તારે છાપડું સમારવાનીબી

એક બોલો ભટ, એક બોડકે માંયેને કાપી, માંયે અને પીઠ જાન સાથે મુસાફરી કરવા ગીઆ. વાટમાં ચલાત મારે એક છા થી તેઓ એક બહાડની હેકે સુતા, પણ ચોરોનાવરો કીડેછે લીધે બે બણ સુવે અને એક બણ થોડી કરે એમની પાડીઆ. એ ઉપરથી પેઢેલાં જગવાની વારી ઉછર મેરી આવી. તેના વખત સોહાવાઓ નહીં મારે તેણે મલકે મત થોડી કાહાડી અને તે એકે સુતેલામાંનો એક મલકે બોડકાં માંયાનોન હતો, પણ પેલા બોલા ભટનાં માથામાં થો ચોટલી હતી તે અસતોરાવરે મોરી નાખી. તાર બાદ તે મારો ઉડવા પછે પોતાની ચોટલી સંભાલવા ગયેઓ મ બોડકું માંયું મીઠને તે બોલી ઉઠીઆ કે “ભાઈ હબશ, મુક કીવી—મારે” બદલેતો તે બોડકાં માથાવાલાને ઉ ડીઆએ !!!”

મનને શીખામણું પદ.

“નાય કેસે” ગનકો બંધ છોડાપો.” એ રાગનું છે.

સમજ મન સમજને લાગ મુધરવા;
કુડાં કપટ કરેછે શું કરવા, સમજ મન—રેક.

જેમ પ્રભુતણે પ્રેમ પુરો મળે, એમજ માલ આચરવા;
ભવરિયો ભરપુરે ભયનો, તેમાં તું ચાહે જો તરવા; સમજ
વિશ્વપતીતણે રોષ વિચારિને, રોષધિ લાગજે ડરવા;
કપટ અપટ તુજ ભન ભગવાનને, એજ ઉપાય ઉગરવા; સમજ
માત રિ. જાત ન ભગની, પામે નહીં ચિર કરવા;
પોષણ પાનનિ પેરે પ્રજા જીને, વેગેવિ લાગે વિખરવા; સમજ
દોડી દરો દિશ પાન ને ધનના, ભંડાર લાગયો તું ભરવા;
મારૂં મારૂં કહે તે નયિ તારૂં, મત કરે શિદ મરવા; સમજ
હાથે કરીશ તેતો આવશે સાથે, વળિ તને મળશે વાવરવ
નહિતો જ્યાં જાગુછે ત્યાં તને નહિ મળે, એટલાને કે પાથરવ
સમજ મન.

વિખના કે અખતનું છોડવા વિશે, લાગશે એજ ઉછરવ
સમજને એ તું વંચર સમજે શિદ, છળ કરે લોક છેતરવા; સ
આ ડુનિયામાં કમાવાને કારણ, આઓ મુસાફરે કરવા,
માંડિને મુડિ ગમાવિશ ઉલશે, એવું લાગયો અતુસરવા; સ
હનિપણ લાગ અસત્ય વિચારીને, સખના શબ્દ ઉચરવા;
દલપતરામનો દેવ દયાળુછે, સમજ અંકટ હરવા; સમજ

તા કાઠ લાવી ખાશ ખુશાલીના લાગતો
સહવારનાં પોહોરથી નગરાં અને નોખ
નિકલતા હતા; એકે ગમ્યેણુ અને રાંચ
અને પીણુંમાં કાંઈ કચુર રાખી નહીં હતી તો
કાંઈ બાકી રહેઈ હોય એવો એવાલ આ.ઉ
ટી ગઈએને કાંઈ કોઈવાર ઉપજતો હતો.
આવપ્રશ્ય એકે પોતાની મેટીને નજરદસ્તીથી પર
દરાવ રાખીએ હતો તોથી તેની છાતીમાં ઘસકો
હતો કે છેક શેવટની ઘડીએ તેમીના નાં ફેરેશે તા
પણ નહીં—તેમીનાંએતો પોતાની માંની આગર પરણ
ની મરજ દેખાડી હતી, મારે તે વીશે જાજ ધાસતી નહી
હતી અને તોથી તેનાં બાપ તથા માંને કાંઈ ધાસતી ઉખતી
હતી. પોતાની સઘલી ગડબડ તથા ધાંધુધને લીધે ખુશી
ઉપજવા છતાં તેઓને લાગતું હતું કે જાણે કે તે ખુશીમાં જ
રા કાંઈ ફીકર હોવા ચીતાના કતરો બેલાએલા હોય તેઓને
બેન હતું, પણ જરા એચેનીથી લાગતી હતી, પણ એવો ખ
તરો દીલમાં સાધો રહી ગયેએ તો તેઓ કહી ગકતાં ન
હી હતાં.

સહવાર થઈ પણ તે-રોશન સહવાર નહીં હતી. શી
આવાને લીધે શીઆવખનાં ઘરની આસપાસ દવ અને
ઠારેના કાંઈ સુમાર નહીં હતા. આક્રાખ ઉગીએ હતો
પણ તે ખુશનોમા દીસતો નહીં હતા. હવા સધીર હતી,
પણ તે પસદ કરવાનું નહીં હતી. આક્રાખ એણું હતું,
પણ શીઆવખનાં ઘર ઉપર એક શીહાં વાદળ ટીગાયે
હું હતું. તોથી શીઆવખશ અને આહાણું નેમ બને
તેમ ખુશહાલ રહેવાની તબવીજ કરતાં હતાં, તેઓને ઘર
ની બાહર કાંઈ કામ નહીં હતું મારે જુના ગમે એવો ફેર
ફાર થયેએ હોય તેની તેઓને દરકાર નહીં હતી. સારવે
ધુમધાંમ અને રહીઆંખથી રચનાં દર કલાકે વધતી હતી.
હવે શીઆવખશ અને આહાણુંનું સઘણું પક ધે
આન-તેમીનાનાં ભરાએઈ હતું. તે કીઆરે ઉડે એવી
તેઓ વાત બેતાં હતાં. પણ તેમીનાં સઘરી હતી નહીં,
કાંઈ નહીં—બચુછે—રાતનાં મોડેથી સુતેલીએ—એ સઘરે
ઉડીને થું કરવાનીએ એવા એવા વીચારથી તેઓએ તેને
સારી પહે ઉઘાવા દીધી.

અમીરજરો શાહાપુર સહવારનાં દસ વાગતે તો પો
તાની પગી બેહેરેની બાતુ સાંધાં પરણવા આવવાનો હતો.
પણ હવે આઠળી વાગા, તોપણ તેમીનાં ઉડી નહી: માં
ટે શીઆવખશ અને આહાણુંનું અધીરાઈ થઈ, તેઓ
એ ઘસી આવવાનું તેમીનાનાં આરકામાં ગોકધી અને હ
હુસેથી ઉઠાડી લાવવા ફરમાવીડ. તેઓએ હાકમ કીધો કે
તેમીનાંને કોઈની રીતે ઘમરાવવી અથવા કુહુરવવી નહીં.

આવાન તેમીનાને જગાડવા ગઈ. તેમીના પોતાનાં
જીતર પલંગ ઉપર મીઠી નીદમાં સુતી હોય તેમ મુસેલી હ
મરે આવવાને તેને પેહલાં આસતેથી હાથ લગાડીએ અ
ખનીના તેમીના કરી તેનાં કાનમાં લોકવા લાગી. પણ
તેમની નહીં. આવવાને તેથી તેને જરા હીલવવા
શ વારમાં સાહેલુ કે “તેમીના માએ. ઉડ, આઠ વાગી ગી
ને પોતાની પાછલ બાતુ” ફેંકાણુ નહીં મરે? બેરી છોકરી-ધા
ગાધીઆર કરી ને, ઉડ, મારી દીકરી કરે—એએ નરતોકે

તાહારો વાહાલો ખાવંદ તુને લેવા આવશે ને તું તેને જો
ટી રાખશે કે? વલી કપડાં બદલતાં ફેરેશે વખતતો થશે
ઉડ, તેમીનાં.” પણ તેમીનાં હજુરે જગી નહી. ઘમીએ
જેરથી આમકાં મારવા માંડીઆ. તેમીનાંનો જ હાથ મા
થા ઉપર હોતો તે ખીસાડીએ, પણ તોથી તે જગી નહીં.
ઘસીએ મોરે મોરે હાંકો મારી પણ તેની આંખની જરા
ઉઘડી નહી. તે જરા ઉડ કે આં મોલીની નહી. તે ડ
ડાં ગાઠલાની ખીસાલ પડી રહી અને આવવાને તે જોઈને
ઘમરાઈ ગઈ.

તેમીના બીજાણુ ઉપર જ મરી ગઈ હોય એવું તેને
માઝમ પડીડ. તેમીનાનાં હાથ પગ ઠંડા હતા, તેનો દમ
જરાથી લાલતો નહીં હતો, તેનું હોહી થયું થઈ ગયેઈ હ
તું, તેની નાડી અટકી પડેલી હતી. આ દેખાવ જોઈને
ઘસીએ “કોઈ આવોરે” કરીને મોટી જુમ મારી. તે જુ
મ શીઆવખનાં આખા મેહલને ખુણે ખુણે પોહાંચી વ
લી. દરએક જગેએથી મરો અને આરતો દોડી આવી
આ. તેમીનાનાં બાપ અને મા આવવીને પુછવા લાગાં કે
થુંછે? આવવાને જગીન ઉપર ફસડાઈ જઈને હોયે આવીને
કહેઈ કે “તેમીનાં મરી ગઈ, અરેરે તેમીનાં મરી ગઈ.”

અરે! આ થું આક્રા! સઘરી મોટી જુમ, સઘ
થી મોટી ઉમેદ, સઘથી મોટી મોઝને પ્રખને આ થું મગમ!
હવે હીઆ મોટો ઘમરાઈ ઉડી રહેએ. શીઆવખ
શ અને આહાણુંએ તેમીનાની દરએક રીતે તપાસ કી
ધી. તેને તરેહવાર ખુશમો મુઘાડી અને તેનાં બદન ઉપ
ર તરેહવાર હલાંચે લાજુ પાડીઆ, પણ તે કામ લાગા ન
હી. તેમીનાનાં કરનાએમાં કુલની ખીસાલ પડી રહી. તે
નાં હાથ તાંહાં હાથ અને પગ તાંહાં પગ થઈ ગયેઆ.
સારવે જાજ સવાલ પુછવા લાગા કે એ થું? થયેઈ સારવે
જાજ જુમ અને હોયે મારવા લાગા. જ મેહલ થોડા વ
ખત આગા મોટી ધામ ધુમની જગા હતી તે સાહેતમ પો
ચીતુ વર થઈ પડીડ.

આ સઘલી ગડબડમાં વખત નીકળી ગયેએ. શી
આવખ અને આહાણુંને કસા ઉપાએ નહીં સુન્વાધી
પોતાની દીકરીને લઈને તેઓ બેસી રહેઆં. પણ તેવાંમાં
દસ વાગા અને વર રાતે પોતાની કનેઆ. સાધ પરણવા
ને આવી લાગો. પણ તે હેરેથીજ અમરત થયેએ હતો.
કોઈ તેને લેવા આવેઈ નહી, કોઈએ તેને માન આપી
ડ નહી, કોઈએ તેના આવી પોહાંચવાથી ખુશાલીનાં.શ
રોઢ કાઢાડીઆ નહી. તે હેરેથીજ ઘમરાએઆ અને ઉપ
ર આવીઆ પછે પોતાની બાતુને મુસેલી જોઈને તેથી મા
હેતમમાં સામેલ થયેએ.

આ દેખાવ કોઈનેથી પીગલાવે એવો હતો. શીઆવખ
શે શાહાપુરને કહેઈ કે “એટા શાહાપુર, તું મારુકને તારી ગોદ
માં ચાપે તેની આગા મોહોને તેને પોતાની ગોદમાં લીધીએ.
તું મારો જમાઈ થયે તેની આગા કાલાં મોહાડાંતું મોહાત
મારો જમાઈ થયેએ, મોહાત મારો વારસ થયેએ.”
આહાણુંનું ફેક મેલતી કે “અરે મોહા, આ થું આક્રા!
અરે મોરી ખુશી તું જઈક માતાને છોડીને આ પરમાણું
કેમ પડી રહીએ. દીકરી! તારો વર તુને લેવા આવેએ
છે, તારો બાપ રહે, તારી માં જુમ પાડે, અને તું કેમ

સુતીછે! અરે રે! તારું શુખળી પું ને ફુખળી પું. મા
રે જીવળી પું અને મારી આશાળી પું, પણ પું જાએ
તારે તારું હવે કોણ રહેઈ.” શાહપુરની એન રીતે ગમ
કરતા હતા અને સઘલાંઓ આખ પાંછી બરતાં હતાં હતાં.

આ સઘલી માટેતમનાં એકલ ધણી ધણી સાંભેલ થ
એએ નહી હતા અને તે બુદ્ધે ગોદરન હતા. શાહપુર
લગણની ફીરીઆ કરવા માટે ગોદરનને તાંહાં લઈ આવી
આ હતા, પણ આ બનાવ બેઠન તેતા મુગા મુગા બોલ
રહેઆ હતા. “જરે માટેતમ અને પીટણી ધણીન ચારી
અને જરે સારવે કોઈ ગમનાં ગીરફતાર થઈ પડી રહેઆં
તારે ધણેવારે એ પીર ખરદ બોલીઆ કે—“અરે તમે તો
કો એમ બેસીને જોએઆ શું કરોછો? હો, હો, અને
ફીરીઆ મારગ કરી તેની લાસને શેવટની નજોએ પોંહ્યા
ડવામાં દીલ નાં નાંખે. તમારા લોકોનાં રડવાથી શું તે જી
વતી થવાની છે? એનાં કોઈ માંખસનાં મારોછે? એતા
બોધાને બનાવછે અને બોધાની ખરજી બનીઆછે. એ
તો સારવેને મોઢો ધવ્વા વેહેલા લખી આપેછો તારે રડપું
શા માટે જોઈએ? આન સુધી એ પુતરીનાં તમારો અને
બોધાને બેઠુના ભાગ હતા. હવે તે પરમેશ્વર સંધો ભા
ગ લેવા મારોએ અને તે તેનાં કામેદાને માટે વાચતે તે
આપવાને તમે નાં પાડપું નહી જોઈએ. તમારા દીલમાં
મોટી ઉમેદ શું હતી? એટલોન કે તમારી દીકરી વધે, તે
ની ચહડતી થાએ, તે સઘાનું સુખ પાંખે. હવે જરે તે ચ
હડીએ, તે વાદલાંઓ અને હવાથીથી જંબે ગઈએ અને સ
ઘાનાં સુખનાં તેણે વાસો કીધોછે તારે તમે લોકો રડોછો?
ખચું સુખવાસી છહાંનમાં ગમેઈ માટે દલગીર થયું એ
શું તમારો પીઆરછે? હો, હો અને હવે ફીરીઆ માર
ગનાં વખત નાં લગાડો.”

આ ભાષાંબુધી સઘલાંઓની મુઠ આવી. વળતર ઉપાં
પડીઆં, લગણના લેખાસને બદલે મોગના લેખાસ સારવેનાં
દીલ ઉપર ઝોલવાએઓ, અને સઘલી રીતને ફેરફાર થઈ
પડીઓ. રંગમાં ભંગ તે ખરેખર એ હતા.

થોડા કલાક ગમેઆ અને બીચારી તેમનીનાં ઠંડાં
બદન ઉપર ફીરીઆઓ થવા લાગી. તે દીને કાર અને દ
વ ધણેન પડતા હતા તથા ઠંડી અને બીનાંસને લીધે બન
દેર નવાનું બી દીક નહી લાગતું હતું, માટે બુદ્ધે ગોદર
તે સલાહ ઉપરથી તેમનીનાં લાસને શેવટની નજોએ પોં
નવાનું બીજા દાહડા ઉપર રાખીઈ અને તેટલાં તે
દર બદનને પુરાબોધાર પેટીમાં બંધ કરીને મેઢેલાં
નાં એક મોગાંબુનાં બનીનની બસા રહે તેને દાહડા

ન સાથ એકવાર પરણવા પછે બીજા ધણીને હાથ તે જા
એ નહી?

નહી—તેમનીનાંએ આપવાત કીધા નથી. તેમને તે
મરીથી ગઈ નથી. તેમનીનાંએ જીવતીએ એવું વાંચનાં
એએ ધવ્વાદ રાખવું, તેને જીવતી દારી આવીઆ હતા.

ખરેખર બોલીએતા તેમનીનાં મુએલી હતી, પણ થોડા
ન વખતને માટે મુએલી હતી, પાછી જીવતી થવાને માટે
તે મુએલી હતી.

એનાં પેલા વીદવાંન ભગત ગોદરનનાં કારસતાંન હતા.
તેમનીનાં લગણ અટકે એવા લીચારથી ગોદરને
આ ઉપાએ કીધો હતો.

એટલા માટેતા તેણે તેમનીનાંની લાસને ખામખા દ
ટાવી હતી તથા એટલાન માટે જરે બીજાં સરવેને મો
ટો ગમ ઉપજાએ હતા તારે ગોદરન જાણ દલગીરી બન
વતા નહી હતા.

તે જાણતા હતા કે તેમનીનાં કાંઈ સમૂર હવા ત્રી ન
ઈ નહી હતી. જરે એ નાંજુદ નાર તેની જુદીમાં તેની
સલાહ લેવા આવી અને ને લગણ અટકે નહીતા જીવ
આપી મરી નવાનાં જરે તેણીએ મનજીત કરાવ કીધી, તા
રે ગોદરને તેમનીનાંએ એક એવી દવા આપી હતી કે મે
પીધાથી તે ૪૦ કલાક મુધી તદન બેશુધ, બલકે મુએલી મ
રતો થઈ પડે અને તેટલા વખત લગણ પછે તે પાછી થ
જીવન થાએ. તે દવા તેમનીનાંએ લગણનાં દીવમની આ
ગમચની રાતે મુતા અગાઈ પીધી હતી, જેથી તે બીજાં
ઉપર મુએલી જેવી દીસતી હતી અને તેને દીનાવામાં
આવી હતી.

ગોદરનને એવો લીચાર હતો કે ઉપલા માલિક કલાંબી
વચમાં તેમનીનાના વર તેહમતનને હું તેડાવી મંગલથ તથા
પછે જરે તેમનીનાં પાછી સજીવન થાએ તારે તેને જાંહાંદી
હશે તાંહાં તેહમતનને લઈને નયથ અને તાંહાંથી તેમની
ને કાહાડી લાવીને તેનાં વાહાલા દેશનીકાલ ખાવદને હ
વાલે કરથ. એ લીચાર ગોદરને તેમનીનાં આગમચની
રહેઆ, તે તેમનીનાંએ ઉપલી દવાને મોટી મુખી
માનીને પેરે પ્રગત નેના, ને નાનાં વાહાલા ખાવદને તથા

એ દિશા પાન ને થનના, જાંહાર લા
હો દિશા પાન ને થનના, જાંહાર લા
હો દિશા પાન ને થનના, જાંહાર લા

વિખના કે અખતના છોડવા વિશે, લાગશે એન ઉચરવા;
સમજને ને પું વંગર સમજે શિદ, છળ કરે લોક ઉતરવા; સં
આ ફુનિયામાં કમાવાને કારણ, આઓ પુસાકર કરવા;
માંડને પુડિ ગમાવિશ ઉઘટે, એવું લાગશે અનુભરવા; સં
હનિપણ લાગ અસત્ય વિસારીને, સત્યના શબ્દ ઉમરવા;
દલપતરાખેનો રેવ દપાણે, સમરથ મંકટ હરવા; સમજ

લોસાપાણુ. - પસરણ છેવું.
સવારી
સીના નાહના જુદાંને તેણે આઈ.
કેનાં વરસાદ મુન ગયતા હતા માટે જરે ઉપલા ગરહસ
યે હમથીને “પુછી” કે પું તારું સમજો સમારતા દાંએ
નહી.” તારે હમસીએ ઉતર વાલીઓ કે “સંદેશ, જરે

ને ભલા દાસતાની ભલી મેહેતન ફેકટ નવા વીનાં રહે
તી નહી.

તેજન, અફસોસ નુઆ વખતેથી બનીલ. કેહેવાને
મોટું કુખ ઉપજીએ કે બેદરેન પોતાની કોથેશમાં તદન
નીસફલ થયેઓ.

જે ધણી તેહેમતન ઉપર ઉપલી હકીકતને કાગળ લ
ઈ ગયેઓ હતા, તે ધણી થોડાવારમાં પાછો આવીઓ.
તેનાંથી તેહેમતને કાગળ પોહોંચાડી શકાયેઈ નહી. વા
ટમાં કેટલીક અડચણો નહી. તેની સાથે કોઈ ગયેઈ ન
હી. રૂત ધણી બીગડેલી હતી. એવું કોઈથી કારણ સમ
જાયે, જ્યેથી તેહેમતને કાગળ પોહોંચાડવાને બદલે તેણે
ગોદરને પાછું લાવી આપીઈ.

હવે બેદરન શું કરે? તે નાચાર અને નાઉમેદ થઈ
ગયેઓ. વખત વહી નવા લાગે અને તેનીનાને નગાડ
વાનો સમો નબદીક આવવા લાગે. તેહેમતન જાંહાં કે
શનીકાલ થયેઓ હતા તે ગાંન એટલું કુર હતું કે હવે
કૂરીથી માણસ મોકલતાંથી ઉપલા સમો અગાઉ તેહેમતન
ને કાગળ પોહોંચે નહી. અને તેવામાં જ તે તેનીનાને
નગાડે તથા પોતાના તેહેમતનને આવેલો તે નહી જુવે તો
તે બાંનુ આ જુનરગ સાધુની મતલબ તથા આચાર વીશે
શું વીચાર કરશે? આવા અદેશમાં બીચારો નઈક ગો
દરેન અતીથણી આંતાવું થઈ ગયેઓ હતા.

પણ બીજી ગમથી જાલમ નમાને પોતાની ખરાબી
કીધા વીનાં રહેઓ નહી!

દેશનીકાલ તેહેમતન પોતાનાં એકાંત મંદાનમાં સહવા
રના નાંસતો ખાઈ તેનીનાંને ઇઆદ કરતો બેઠેલો હતો.
તેનાં મનમાં કેવી કેવી ઉમેદો હતી, તેને કાઈ કંઈ બલાઓ
થતો હતો, તેનીનાંને ધડીમાં બાગ મથે કરતી અને ધડીમાં
મેહેલ મથે અદેશો કરતી જાંહો તેની આંખ આગલ રખા
તું હતું. તેનીનાંની ખબર લેવા ગયેલાં માણસની તે સહા
નિતો હતો. થોડાવારમાં તે આવી પુગો, પણ હાએ હાએ!
તે આવીને રડી પડીએ અને કેહેવા લાગે કે તેની
નાં મરણ પાંચી. આ ખબરથી મુરા તેહેમતનની છા
તી ગોએઓ કાઢી ગઈ. તે મોટી હાએ મારીને જમી
ન ઉપર પડીએ અને પોતાની વાંહાલી બાનુની ચેવટની
ધડીએ તે તેની સોડે નહી રહેઓ. એ વીચારથી તે મોટી
અફસોસ કરવા લાગે પણ એમ કીધાથી તેનું શું બને?
તેને એક વીચાર મુજબ. તેણે ઠરાવ કીધો કે “મારી વાં
તું” મોહો જઈ હું મરી જાઉં તો બેહેતર.”

જ્યાં તેહેમતનનું મન આ વખતે બહુ ઉચ્ચેસાએ
હું હતું. તેણે પોતાની સાથે પોતાના આકરને રાખીએ
અને સીરાન શેહર તરફ આવવા નીકળીએ. વાટમાં તે
એક વઈદની કુકાનમાં ગયેઓ અને તેની સોડેથી નજર
ને એક જ્યો ખરીદ કરી તે પાછો આગલ આવીઓ.
લાંબી મનલમાં હાએ અને અફસોસ કરતો તે તેનીનાંનાં
થર તરફ આવી લાગે. આ વખતે અધારી રાત હતી.
આકાશ ઘેરાએલું અને કાલું હતું જ્યેથી તે રાતના શીઘ્રપ
છામાં વધારો થયેલો હતો. તેહેમતન આજુ બાજુએ કાં
ઈ જ્યેપો નહી હતો પણ ગોએઓ આંખ વીંચીને ચાલે તે
અ આકરનાં દેખાડવા સુલભ ને જગેઓ તેનીનાંને દાદી હ

તી તે જગેઓ તે આવી લાગે. તે ચોગાંનનો એક દર
વાજો હતો, તેહેમતને પોતાનાં આકરને બાહર ઉભો રાખી
ઓ તથા તેને પોતાનાં બાપને નાંમનું એક કાગળ આપી
ને પોતે અંદર ગયેઓ.

આ જગા કોઈથી સાધારણ માણસને મનસે રોનખ
સરખી હતી. અધારાં ગારની વચે મુદાંને દારેલું છે એવા
વીચારથી બીજાઓને બહુ ધાસતી પેદા થાયે, પણ તેહેમત
નની સરવે ધાસતી મરી ગઈ હતી અને તે પોતેથી મરી
જવાની તઈઆરીમાં હતો, માટે તે બેથરક ફેડ તેમનીનાંની
લાસ આગલ નઈ લાગે તાંહાં છેક અંદરથી જાહાડોના
કાંમેઓ તલે બતી હતી અને તે જગેઓ તેનીનાંને દારે
લી હતી.

તેહેમતને જોસ ભરીઆ દીલથી તેનીનાના મુદાંની
પેટીને સલામ કીધી. તે ખુન ઉપર મહોડેલો હતો માટે
આસપાસની મટોડીને ખણી કાઢાડી તથા પોતાની સાથે
રાખેલાં એક હુધીઆર વટે તેનીનાંની પેટીને ફોડી નાંખી.
પણ હા!—તે તેનીનાનાં રોશન દીદાર ઉપર એસો
લીએ તેવામાંને તેને એક મોટી જુમ સંભાઈ! તે કોણ
ની જુમ હતી? તેનીનાંનીતો નહીન, તારે શું કોઈ લાગુ
હતો. કુરથી અધારામાં કોઈ આકાર આગલ આવતાં
જણાયેઓ. તે દોડતો હતો, તેનો મેહેરો ખુની દીસતો
હતો, તે નબદીક આવીઓ અને એકદમ તેહેમતનના આં
ગ ઉપર ધસીઓ.

તેતો પેતો અચીરજાદો શાહાપુર હતો, જે ખુ
શનામાં બાંનું સાથ પરજવાની ઉમેદમાં તે નીસફલ
થયેઓ તે બાંનુની લાસના કૂરીથી સેજદો કરવા તથા તે
નાં મુદાંને કુલોથી વધાવી લેવા માટે શાહાપુર આ એકાં
ત વખતે અને એકાંત જગેઓ અગાઉથી આવેલો હતો.
તેહેમતને જોઈને તે છુપાઈ ગયેઓ હતો પણ જરે તેહેમ
તને તેનીનાનાં નાંજીક બઢને ખોલું કીધું તારે તેને શુ
સો કોળીઓ નહી, તેને ઇઆદ આવીઓ કે એતો તેની
નાનાં બાપનાં દુશમનનો દીકરો છે, અને જાંહોં તાંહાં
તે આ જગેઓ તેનીનાની લાસને બેઆબરૂ કરવા આવી
ઓ છે.” માટે તેહેમતનને બોલીઆથી પકડીને તે મોટી
ઓ કે—“ઓ તોપાક! શું તું તારો કીનો મોહોત પછે
બી લેવા માગેછે? ચંડાલ મેં તુને પકડીઓ છે વાસતે મ
ને તાથે શા અને મારી સાથે ચાલ. તારું મોહોત તુંને
આજે બેરે છે.”

તેહેમતન જે છેકળ નીસાસ થયેલો હતો તે ધીરજ
થી બોલીઓ કે—“હા ભાઈ, તું કેહેછે તે ખરું છે. અને
મોહોતે વેરેલો છે, અને હું મરવાને વાસતેજ હુઆ
આવેલો છઉં, પણ સાથે તું શા વાસતે મરવા માંગેછે? જા,
છેકરા જા—તું તારે મારે જા. મને મારા પોતાના જીવ ઉ
પર દયેઓ નહી, પણ તારા જીવ ઉપર દયેઓ લાગેછે,
વાસતે તું ઘર જા અને ખોદ પાસ કુવા માંગ કે એક પે
લાએ તારો જીવ બચાવીઓ.”

પણ શાહાપુર ફેકલે આવીઓ નહી. તે તેહેમતન
સાથે લડવા લાગે અને અતે તે નાજવાંન તેહેમતનને
હાથ મારીઓ ગયેઓ, પણ પછે તેહેમતનથી જગે વાર
જીવીઓ નહી. તેણે શાહાપુરને યોલખીઓ. તેણે વી

ચારીઈ કે “એ બીચારોની તેમનાંને ખાતરન મુલેએ અને મારા તથા એનાં કપાલનાં લેખ એકબીજા.” એમ અર્થે શો કરતો તે તેમનીનાં પાસે ગમેઓ.

તેમનીનાં રોશન. મેહેરાને તાજે ને તાજે સુ તેલો ભેઈ તેહેમતની છાતી ઉભાઈ આવી. તે મો રેથી કોઈ મેલીને રડીઓ કે “ઓ મારી નાંશુક, મારી ખાંતુ, મારા જીવ, ને મોહાતે તારી છાતીનું મધ મુસી લીધુંએ તેનુંબી કુવત તારી ખુબમુરતી આ ગલ રકી શકીઈ નથી. તું હજુર આટલી શુદર રહી ને દીપે, એ ઉપરથી મોહાત નહીં પણ તું છાતીજી. ખુબમુરતીની ધબ તારા કીરમજ હોર અને ગોલાબી ગાલ ઉપરઉં, પણ મોહાતને તારી હા વાવરો તાંડાંવેર આવીઓ નથી. ઓ પીઆરી તેમનાં ! તું એટલી મનમોવન સા મારે રહીછે ! શું મોહાતે તુંને નાશુક કરી રાખીછે ! શું તું મારી વાત ભેતી મુતીછે ! પણ ઓ માહાતાબ, હું હવે તુંને છોડશ નહીં. આ શીહા બગામંથી હવે હું પી શશ નહીં. ઓ આપ ! આ મેહેરાને છેલીવાર ભેઈ લે વો. એ હાથ, આ બદનને છેલી કોટી કરી લેવો ! એ હોર ! આ શુદર રાખશારા ઉપર છેલો છાપ મારી લે ઓ.” આવી રીતે તેહેમત બોલતો ગમેઓ અને તેમી નાંને મુઝીઓ લેતો ગમેઓ, ને પછે અંતે તે યાકીને તેજ પોતાનાં ગનવામાંથી નજરની સીસી કાઢી અને તે પી ન ઇને પોતાનો વાહાલો પરાંજી એકદમ બચાવદ કરી નાંખીઓ.

આ અધારી નજો ઉપર તરજુ નવાંન જીવડાઓ મો હોતાનાં ભોગ થઈ તાહાડ અને થાંપરમાં ફેરલોક વખત સુ થી પડી રહેઆ એ દેખાવ કોણથી નેવાતે ! પણ અકસો સ ! પેલો નર્ધક ગોદરન પોતાનાં બુદાધાનાં વખતમાં આ કમકમાટ ભરેલો દેખાવ પોતાની આંખોને દેખાડવા સા રૂન ગમેઓ આ જીવીઓ હોતો.

તેમનીનાં મેશુપ થવાને આલીસ કલાક પુરા થવા આ વીઆ મારે તે બીચારીને નગાડવા સાઈ એ પીરમરદ આ ભમેકાર નગામાં દાખલ થયેઓ તેનાં એક હાથ માં ખતી અને બીજા હાથમાં કોરાડી હતી. દરવાજાની આગલન તેહેમતને આકર ઉભેલો નજીઓ. શાહાપુર નો ચાકરખી તે રાતનાં તાંડાં આવેલો હતો, પણ પોતાનાં ઇંડેને તેહેમત સાથ મારામારી કરતાં ભેઈ તે પાદ શાહાને ખબર કરવા ગમેઓ હતો. ગોદરને ધાસ તી પેડી કે તેહેમત અંદર મુ કરતો હશે ! તે ઉ તાવલ કરતો અંદર ગમેઓ પણ તાંડાંતો સંધુ સમસાંન હતું. તેણે યુમ, પાડી, કોઈએ સાથ આપીઓ નહીં, તે ઘભરાટમાં હતો તેવામાં તેને કોઠર લાગી અને તે પાડી પડીઓ. આ અંદર ખબર મોકીઓ, પણ હીમ વ રાખીને નેમજે તે પાડી પડીઓ. આ અંદર પાસે તેહેમત મુએલો હતો અને તેનાં હા માં નેજની સીસી હતી. આ અંદર નેજને ગોદરન તોળા તોળા અને અકસો કરવા હોયો, પણ મોહાક વાર માં તેઓને મેલીને તે તુરત તેમનાં અંગલ ગમેઓ. તે મીનાંનો દમ તે વખતે ચાલુ થયેઓ હતો. તે આસતે

આસતે હીલી અને પછે ગોદરનની મદદથી ઉડી ઉભી થ ઈ વાત કરવા લાગી.

ઉતાંને વાર તેમનાં ગોદરનને પગે લાગી અને પુછ વા લાગી કે તેહેમત કાંડાંછે, પણ એન વખતે વલી મો રો મોગર સંભલાયેઓ. સવારો અને સીપાઈઓની રો ડાકોડનો અવાજ આવવા લાગો, મારે ગોદરન તેમનાંને એટલુંન કહીઈ કે “તેમનાં હમણાંતો તું ચાલ, ઉતાવલ કર. કોઈ હીઆં આવેછે.” પણ તેમનાંએ માંતીઈ ન હતી- તે પુછવા લાગી કે “મારો તેહેમત કાંડાંછે ! નથી ગોદરનને અંતે કેહેવાની ફરજ પડી કે “તેમનાં બધુ મુ લયંતું ઉલટું થયેઈછે. તું જીવતી રહીછે અને તેહેમત ન મરી ગયેઓછે, પણ હમણા વાત કરવાનો વખત નથી— તું નવલી ચાલ.”

તેમીનાંતો આ ખબરથી ગમેઓ પાછી મેસુપ થઈ. તેના મનમે ચકરી આવી. ગોદરનની સાથે નવાને તેણે નાં પાડીઈ, તેણે કહેઈ કે “હુંતો હીઆંની હીઆંન મર ચ” નેથી ગોદરન આસપાસની ગકમડ ભેઈને તેમી નાને મેલીને નામારીથી નતો રહેઓ. તેમીના તેહેમત ની પાસે ગઈ. તેને મુલેલો ભેઈને ગમ કરવાની હવે તેની વારી આવી, પણ તેનાથી નજેવાર થોળાએઈ નહી, તેતો મરવાન મંગતી હતી પણ મોહાત પોતાની મેલે આવીઈ નહી. તેનાં નાંશુક બદનને ધીરજ આપનાર કોઈ રહેઈ નહી. તેનાં કુમલા હાથને પોતાનાં જીવનું મુન કરતાં કોઈએ આટકાવીઆ નહી, પાસેન એક ખબર પડેઈ કે તું, જેણે તે પોતાની છાતીમાં મોકીઈ અને પોતાના વા હાલા ભરધારની છાતી ઉપર મશુ નાખીને ઠંડી થઈ ગઈ.

હવે હીઆં ગડબડ થવાથી મોટી રોડારોડ અને બી ડાબીડ થઈ પડી. સરકારના માણસો તલાસ કરવા ભેમાં થયેઓ. શીઆવખર અને શીઆંનક ઉઠારવો. પોતાની ઉંઘમાંથી ઉડી આવીઆ. પાદશાહ પોતેમી તાંડાં આવી ઓ. કોઈ તેહેમતનના પીદમતગારને પકડી લાવીઈ અને કોઈ રસતે નતો ચુધા ગોદરને પકડી લાવીઈ તથા પા દશાહા અચરત થઈને આસપાસ પુછવા લાગો કે આ “બ નાવ શી રીતે બનીઓ ? એકને બદલે તરજુ તરજુ મોહાત કેમ થયેઓ ? દેશનીકાલ તેહેમત હીઆં કેમ આવીઓ અને મુએલી તેહેમીના બાહર કેમ નીકલી ?”

અલખતાં આ કમકમાટ ભરેલો મુનો લીરો નર્ધક મો દરન નેજલું જાણતો હતો તેણે બાંજુ કોઈ નહી જાણુ તું, મારે ગોદરન રડતી આંખો તથા દસકાં ખાતી છાતી એ સમલો હેવાલ માંડીને પેહેલે ધરથી કહી સંભલાવીઓ. તેહેમત અને તેહેમીના વમે કેટલો પીઆર હતો, પણ મા બાપના કલ્યાણને લીધે તેઓ તે પીઆરને કેવા હુણવાતાં હતાં, તારુ પછે તેઓ કેમ પરણીઆં અને વલી એ માહા યુરા કલ્યાણને લીધે કેમ છુડાં પડીઆં, તે પછે તેહેમીના શાહાપુર સાથ પરજીવાને કેટલી નાખુશ હતી અને તે બી ને વગજુ અટકાવાને તેણે કેવા કાલાવાલા કીધા હતા, ને ઉપરથી ગોદરને તેને કેવી દવા આપી હતી અને તેહેમત નને તેડી મંગાવી તેમીનાને સંપવા ધારી હતી, પણ તેનો કાગળ તેહેમતને કેમ નહી હુંગો અને તેથી તે ફેરો ની

સકલ થયેઓ, તેઓ તે તેમનાને કેવો દુરત જાણડવા
આવીઓ અને તાંહાં તેહમતન આગમયથી આવીને મરી
ગયેઓ નહીંએઓ તે સધઈ વીસતારીને જોદરેજ કહી
સંભલાવીઈ.

એ ઉપરથી તથા તેહમતન અને શાહાપુરના આકરો
ની શાખસી ઉપરથી, અને વહી તેહમતનના આકરે પોતા
ના જોડના જે કાગળ રજુ કીધો તે ઉપરથી સધકો ખરો જો
લાસો થયેઓ, જે સાંભલીને પાદશાહા અને તેહમતન ત
થા તેહમીનાના મા બાપ તથા બીજાં સરવે નજીબચરતી
થી દગ થઈ બધને હાથે અને અફસોસ કરવા લાગ્યાં.

છેલે પાદશાહા બોલીઓ કે—

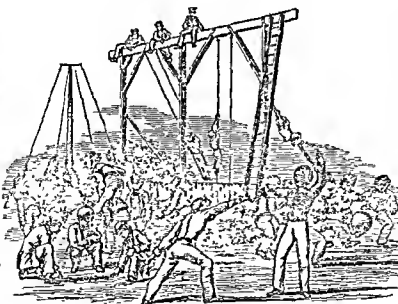
“એ કમખખત ! મા બાપો ! હવે તમારું રૂદન અ
ને પીટણી શું કાંમ લાગશે ! અફસોસ કે તમે લોકોને
આગમયથી સારી સુજ નહીં આવી અને તમે સલાહ ન
હી કીધી. તમે લોકે નાપાક કજીઓ જરી રાખીઓ અ
ને તેમાં તમે ખુવાર થયેઓ તથા આ પરમાણે તમારાં એ
કના એક ફરજ દોને તમે ખુવાર કીધાં. તમેજ વીચાર કે
રો કે જે તમારી વચે સલાહા હુતેતો આ તેહમતન અને
તેમીનાને પોતાની જોડાખત છુપાવાની જરૂર પડતે નહી
પણ માદી અને બધુઅરતું મુખ તેઓ આશાનીથી જોગવ
તે તથા તેઓ કેટલાં મુખી થતે, પણ તમારા નાપાક કજ
આને લીધે એઓ સધું છુપાછપ રાખવા જતાં ફરી પડી

આંછે. વહી છુટા શીઆવખશ, તે તારી દીકરીને તેની મ
રજ ઉપરાંત પરણાવા માંગી એથી તારી તકસીર થઈએ અ
ને એથી આ ખુનોતું કારણુછે. તારી અકલ એટલી કે
મ મુખ થઈ કે લગણુ સરખાં કામમાં બચાંની મરજ પુછવા
ને બદલે તું તારી પોતાની મરજ પરમાણે ચાલવા ગયેઓ ?
હવે ફરીથી એવી ચાલ ના ચલાવતા. ફરીથી એવો કજ
ઓ ના રાખતા. કજીઓ ખરાબી અને ખુન કરાવેછે. ક
જીઓ ઘર અને સંસારતું મુખ હુરેછે, તથા ખાંતું ખરા
બ અને સતીઆનાસ વાલેછે. વાસતે એ જોદા ! સરવે
ના ઘરમાંથી કજીઆનું મોહીડું કાઢું કરજે અને મા બા
પો પોતાના બચાં તથા કુટુંબ પરીવારને સારી રીતથી રાખે
એવી તેઓને એદાએત બખશે.”

આટલી બધી દોષર ખાઈને શીઆવખશ તથા શી
આમક ઉમરાવોએ સલાહા કીધી. એ કમખખતોને કાઈ
સારું સુજઈ નહી. માતર પદસાની હરીકાઈ અને ચહ
ડા ચહડીને ખાતર તેઓએ પોતા વચે વેર વસાવી આ
વી ફરજને પાંખીઆં. તેહમતનની મા પોતાનાં દીકરાનાં દે
શનીકાલ થવા પછે માહેતમખાંજ મુઈ હતી તેહમતન પો
તે છવથી ગયેઓ, તેમનાં બીચારી તુટેલાં દીવથી દેહાં
લે પડી અને જારે એટલું થયેઈ તારે ઉપલા વેરી કબીલા
આમાથી નાપાક કજીઆએ કાણું મોહીડું કીધું.

ક સ ર ત શા લા .

કસરતશાલા એખી
એક જાતની નીશાલ
છે. જેમ ખીજ શાલા
ઓમાં છોકરાઓ રેલ
વાણી લેવા જાએછે તે
મ કસરત શાલામાંખી
જાએછે. જેમ ખીજ
નીશાલોમાં શીખકો
આને તેમનાં હાથ હેક
લ ઊપશીખકો રાખે
લા હોએછે તેમ આ ની
શાલ મધે પાણુ હોએ
છે. જેમ ખીજ ની
શાલોમાં છોકરાઓને પેટલાં થોડું અને પછે ઘણા
જાએ તેમ તેઓની કાએનાત ખુવારેકે તેઓને વધતું
શીખાડીઆમાં આવેછે તેમ કસરતશાલાઓમાંખી પચ
તી પચતી કેલપણી આપાએછે. જેમ ખીજ નીશાલોમાં
છોકરાઓને ઊતેજણુ આપવા માટે દર વરસે તેમની
પરીખશા લઈ તેમને ઈનામે આપવામાં આવેછે તેમ

કસરત શાલામાં પણ
શીખનારાઓને યાંત
અને ચોપડીઓનાં ઈ
નાંઓ મલેછે એવી
કસરતશાલાઓ વેલાત
માં પુશકલછે. મુંબઈ
મા ધોલીતલાવ આગ
લ મેદાંને નાંદે એક
મોટીકસરતશાલાછે, તે
માં છોકરાઓને ચોક
લવા વીજીની નાહર
ખખર દર માને આ
ચોપાંતીઆનાં પુદાં ઊ
પર છપાએછે. તેનું એક ચીતર હવે ઊપર આપીજી
છે જેમાં પ્રક માંતર એટલેજાએ દે મજકુર કસરતશા
લા મધે આપણું દેશી લોકનાં છોકરાઓ જાએછે અ
ને આ ચીતરમાં સરવે ઈજરેજ બચાંઓને પા
રીઆંછે.

પણ આ ચીતર જોતાં વારજ દેટલીક વાંચ

નારી ખાનુઓ કદાચ અચરત થશે કે એવી એક જગાને હમે નીશાલનું નામ શી રીતે આપીએ છઈએ? એમાં છોકરાઓ કાંઈ શીખે? ઊલટા તેઓ તો રમવા અને મસતી કરવા પડીઆ છે. કોઈ એક સાથ મરાએ છે, એકે બીજાને પોતાની ખાંધ ઊપર ચઢાડવીઆ છે, કેટલાએકે લાતે લાતે દરે મગડાવે છે, કોઈ ઊંચ ખાએ છે, કોઈ ઠીંગાએ છે, અને વધી કોઈતા સુલેમાન. સાધની નીશાલ બાંધા લાકડાં ઊપર એવી રીતે ચઢી બેઠા છે કે જો જરા આપકો લાગે તો લાગવા નીચે આવે અને હાડકાં પાસરીં ભરખર દરખર થઈ જાય. એવા મસતીખોર છોકરાઓની આ જગા છે અને વાંચના રાંઓ પુછકે કે વધી તેને હમે નીશાલ સાંની કહીએ છઈએ? નીશાલમાં રમવાનું હોએ કે શીખવાનું હોએ વાઈ?

આ સવાલોના હમે દુકમા જવાબ આપીએ છઈએ. કસરતશાલામાં છોકરાઓ માંતર રમવા નાએ છે એ હમે કબુલ કરીએ છઈએ, પણ તેટલા માંટે એને નીશાલ નહીં કહેવી જોઈએ એમ નથી. કાંઈખી શીખવું એ દેવવણી છે. કસરતશાલામાં રમત શીખવે છે, માંટે તેખી દેવવણી જ થઈ. તાંહાં છોકરાઓ રમજોઈએ, છુકા છુકી રમે, અથવા કુસતીને માંટે અછા રમ જોઈએ કરે એવો ઘણું સારું. છોકરાઓને રમત થતી નહીં. ખયાં રમવાથી તંદરોસત રહે છે. એવીઆ માંટે તે ખામર મારગી, માંદું ખચું જે કુજરાં અને આ ભચેકાર જગામાં લાખડી ખાલ એક એક સાથ બેલાએ ન માં ખતી અને બીજા લાખમાં કાપચાથવા કાંઈ દોંગ ઘતુરા કે આગલન તેહમતનને વાકર ઉમેશી નહીં. વાલો, જડ રતો આકરમાં તે રાતનાં તાંહાં આવેલા હતા, પણ પોતાના શેકને તેહમતન સાથ મારામારી કરતાં નહીં, પણ શાહાને ખખર કરવા ગમેઆ હતા. ગોદરને કાસતી પડી કે તેહમતન આંદર સું કરતો હશે? તે ઉતાવલ કરતે આંદર ગમેઆ પણ તાંહાં સંધુ સમસાંન હવે. તેણે થુમ પાડી પણ કોઈએ સાથ આપીઆ નહીં, તે ધબકારમાં જતા હતા તેવામાં તેને કોકર લાગી અને તે પડી પડી. આ પડી તે ખખર વાંકીઆ, પણ હાંમત રાખીને ભેગું તો પડી પડી. આ પડી તે પાપુરની લાસ માલમ પડી. તેની પાસે તેહમતન મુએ. આ પડી તેને તેનાં હાથમાં નેહરની સીસી હતી. આ પડી તેને ગોદરન તોખા તોખા અને આંકસોસ હતો. આ પડી તેને ગોદરન માં તેઓને મેલીને તે ઘુસત તેમનાં હાથમાં. તે મીનાનો દમ તે વખતે માણુ થયો.

નહી પડે—પણ તેમ નથી. કસરતશાલામાં છોકરાઓને દેલીક રમતો શીખાડવામાં આવે છે ખરી, પણ તે માંતર રમતનાં શોખને ખાતર નથી શીખાડતા. દેલીક રમતો એવી હોએ છે કે દરએક માણસ જાતને નાંણવી જરની છે. તેથી તે હીમાં શીખાડવામાં આવે છે. કસરત તેજ દેવવણી છે અને એ બેહુનો અરથ એ થાય છે કે દરએક ચીજનો માહવેરો પાડવો. ખયાં વાંચવા લખવાનું શીખે છે એ મનને કસરત આપેલી કહેવાએ છે. ખયાં રમવા શીખે એ તંનને કસરત આપેલી કહેવાઈ. હમે જેમ મંનની કસરત જરની છે તેમજ તંનનીખી છે. કાંએક મગજને દેવવણી આપીને હોસીઆર તથા ચપલ રાખીએ અને શરીરને દેવવણી નહીં આપીને તેને દુરખલ રહેવા દઈએ એ ઘણું જોઈ છે.

વાંચનારી બેહુનો નાંણું છે કે જોર અથવા કંઠી વત માણસની લાંછીને જરનું છે. જોરાવર આદમી નખલા આદમી કરતાં વધારે વરસા લવે છે. તાપા ક દરદે અથવા રોગો નખલાં માણસ ઊપર ઘુસત તાપ માંરે છે પણ જોરાવર ઊપર શવતા નથી. તેજ પરમાંણે વધી જોરાવર માણસથી દુનીઆમાં ઘણું માં થાય છે. દુખીને તે મદદ આપી શકે છે, નાચારીને ખચાવી શકે છે, રસેલાઓને સાહે થાય છે ઈતીઆદી એક નખલા આદમીથી એ સઘણું બનવું નથી. વધી એક જોરાવર આદમીને શીકર ચીંતા થોડી રહે છે. જો કોઈ દુશમન હામલો કરે, જો કોઈ ચોર લુપ્તા આવે, જો કોઈ છુની લપ લેવા આવે તો ને પોતાનો ખચાવ કરી શકે છે. એક જોરાવર આદમી ને કાંઈ શંકા આવી શકે છે, નાંણું તે દરીઆમાં પડીએ અને મુએલી તેહમતન આવડવાથી તે બચે છે, નાંણું કોઈ દુશમનના આ કમર આવળતાં આ કમર નાંણું નાંણું હતા તે તો સવારી કરતાં આવડવાથી થોડું, માટે ગોદરને રડતી આ નાંણું છે, નાંણું કે ઘરમાં આવેલા એ સાથે હેવાલ માંડીને પડે ખલી ગમેઆ હોએ તો ઘરમાં તેહમતન અને તેહમતના વધે બાપના કલ્યાને લીધે તેઓવાનો માહવેરો હોવાથી તે ખારી હતાં તાપ પડે તેઓ કેમ, નાંણું કોઈ બુએ તેને વધારી પડે છે થુમ કલ્યાને લીધે કેમ પડવાથી તેને જમીન સસત કરી શકે શાહપુર સાથ પરણવાને નાં લખા અટકાવાને તેઓમાં બેસીને જવું પડે તો હીમ ખાવા ઊપરથી ગોદરને તેને કોઈ તેને નાં આકારી લાગતી નથી ને તેડી મંગાવી તેમની જોરાવર આદમી નખલાં કરતાં વધારે કાગજ તેહમતનને કેમ

હવે કસરતશાલા છોકરાઓને જોરાવર તથા તંદ્રોસત કરવા માટે સ્થાપી છે. તેમાં બચાંના બદન ને ચોક્કસ કસરી અથવા મેહનત આપવામાં આવે છે, જેથી તે બચાંના હાડકાં શખત થાય છે. એ મેહનત એવી રીતે આપવી પડે છે કે તે બચાં કંઈક નહીં બા એ, પણ ચોર હાંસથી વધારે મેહનત કરે. એટલા માટે ઊપલાં ચીતરમાં દેખાડી આ પરમાણુ રમુજ મેહનત કરાવામાં આવે છે. તેથી તેઓને ગમત લાગે છે અને હાડકાં કસવાની ધારેલી મતલબ પાર પડે છે. એ ઊપરાંત તેઓને પોતાના અથવા બીજાઓનાં જીવ બચાવાની કલા અને હીકમનો શીખાડવામાં આવે છે. એ સંધી મેહનત તેઓ હસી બેલીને કરે છે અને તેથી પરીનાંમ એ નીપજે છે કે તેઓ જોરાવર થાય છે; તેઓના બદન સંગીન અને હાડકાં કસણું થાય છે, તેઓનાં હાથ પગ ખરતલ અને શોખ થાય છે, તેઓની જાતી અને ગોત્રનાં બીલીને મજબુત બને છે. એમ થવાથી પછે તેઓને મેહનત કરવાની રેવે પડે છે, જો મેહનત થાય તો તેઓ થાકી જતા નથી અથવા આભરી પડતા નથી, બારે થાકે આવી પડે તારે તેઓ બીહી ધુણ રહેતા નથી, પણ તેઓ હીમતવાન થાય છે અને તેઓનું જોર તે વખતે કાંમ લાગે છે.

ધીઆરી બાનુઓ, આ અગતની બાબદમાં લખવાનું તે ઘણું છે પણ વધુ શી રીતે લખીએ. તમને હમારી એજ અરજ છે કે મેદાંને નાકે જે કસરતશાલા છે, તેમાં દરરોજ સાંજનાં ૧૦૦ થી વધુ છોકરાઓ પોતાની ઇચ્છાનાં કાંમથી શરેજ થવા પછે કસરત કરવા બાજે છે તાંહાં જઈને તમે જુવો તો તમારી ખાતરી થશે. દરએક માતાની શરજ છે કે પોતાનાં બચાંને આ રીતની તાલીમ આપે અને તેને કુવતમંદ તથા તંદ્રોસત કરે. એ તે બાલક કુવતમંદ હાથે તો તેને વર્ષ દની જરૂર નહીં પડે, અને જે માતા પોતાના બચાંને બાંણી છુલને એવી તાલીમ નહીં આપે તેને તે બચાંની મા નહીં પણ પેલા બવની વેરાણ સમજવી.

અંતકરણનો દંખ.

માણસ હરેક પાંતીનો યુનાહુ કરીને વખતે સરવેની નજરથી તે છુપાવી ભારી સભામાંથી બચી બા

એ છે, પણ તેનું અંતકરણ તેને જોડતું નથી. તે તેને સત-દાહાડે જેહરી સાંપની મીસાલે દંખ ત્રારતું રહે છે, અને તેનાં કરેલાં કરતુકની દર પલે ઈઆદ આપી તેનાં આક્રમતાનાં ફલ વીરે ચેતાવનું રહે છે, અને તેથી કરીને તે પાપીનાં મનમાંથી તેના કરતુકની ઈઆદ અને તેનાં પરીનાંમનો ભજે હાંસવેર તેની ઘાંડીમાં પરાંણ આવે છે તીહાંવેર વીચરાતો નથી, એવી બાબદનો એક દાખલો નીચે આપીએ છઈએ, અને તે ઊપરથી વાંચનારી બાનુઓને માલમ પડશે કે પાપીનું મન કંઈ તેને મારે છે, અને આક્રમત તેની સભાએ પોં હાંચાડે છે.

એક વેલાએ એક મોટા આખરુધર અને દોલ તવાંન જહુવેરીને કાંઈ અગતના કારણસર પોતાનું ઘર છોડી થોડેક વેગલેની જગાએ જતું પડીકી, તે પોતાની સાથે કેટલુંક કીમતી જહુવેરાત, અને નાંણાંની મોટી રકમ લઈને નીકળીઓ અને પોતાનો એક ચાકર હોતો તેને સાથે લીધો. તે ચાકરને તેના શેક પાત્રના જહુવેરાત તથા નાંણાંની ખખર પકવાથી તે ઊપર તેની નજર ખગડી તેથી બંને જણ થોડેક દુર ગયા પછે તે ચાકરે પોતાનાં શેકને એકદમ દાર કરી નાખી, તેની પાસેનું સઘડું જહેરાત તથા રોકક લઈને લી, તેને ગલે એક મોટો પથર ખાંધી પાસે એક મોટી પાણીની નેહર હતી તેમાં ફેંકી દીધો.

આએ પરમાણુનું કસારું કરમ કરી પેલી સઘલી મતા લઈને તે ચાકર એક એવી દેશમાં નીકળી ગયા કે જ્યાં તેને તથા તેના શેકને કોઈ જોલખનું ન હતું. તાંહાં જઈને તેણે થોડો થોડો વેપાર કરવા માંડે, કે જેમાથી તે ધીમે ધીમે વધીને સરવે લોકમાં બાણીતો તથા વગવાલો વર્ધ ગીઓ. તીઆરપછે તે એક સારા ખાનદાનની છોકરી સાથે પરણીઓ, અને તે શેહરનાં રાજકારોખાઈમાં મોટો ભાગ લેવા લાગીઓ. એ પરમાણુ રાજદરબારી કામમાં હાથ ધાલવા પછે એક ગાંધેથી બીજે ગાંધે ચડતાં છેક વડા નેઆ ગાંધે સભા ગાંધે મેલવીઓ.

એ ગાંધે તેને મલવા પછે તેએવોતો ચાંદાડી થી ખબવવા લાગીઓ કે દુક મુદતમાં તે સઘલાનો માનીતો અને મનગમતો થઈ પડીઓ. એક દાહાડે તે બીબા નેઆગાંધેથી સાથ તેમના પરમુખ તરીકે બેસીને મુકરદમાઓ ચુકવતો હતો તેવામાં એક સખચને

તેની સામને ઊભો કરીને તેની ઊપર તેના શેઠને માં
રી નાખવાનો અનેઆએ ચેલવામાં આવેઆ. તેની
સામને પછી સાખશીઆ પડવાથી તેની ઊપર ચેલેલો
અનેઆએ સાખત થઆ, અને તેને જુરીએ અપરાધી
ચેડવીઆ. હવે તેને સેનનસ આપવાનો રહેઆ તે
ધી દરખાર માહેલાં સઘલાં લેક તે નેઆએધીસનાં ગાહો
તરફ જોવા લાગીઆં કે જોઈએ તે તેને શું સજા
રહે. તેની સાથના ખીજા નેઆએ કરતાંઆ પણ તે
ની તરફ જોવા લાગીઆ, કારણ કે તેઓમાં તે સહી
થી વડો હોવાથી તેનેજ સજા કરવાનો હક હતો, પણ
ચેલો નેઆએધીસ કાંઈ ગભરાટમાં પડીઆ હોએ જો
વો જણાવવા લાગીઆ, અને તેના ચોધનો રંગ બદ
લાઈ ગઆ. અંતે તેનાથી નહી ખમાવાથી તે એકદ
મ પોતાની ખુરસી ઊપરથી ઊઠાઆ, અને એક ઊપ
રથી નીચે ઊતરી આવીને ચેલા માઠાં ભાએગના બંધ
વાની પાસે આવીને ઊભો. આએ મામલો જોઈને
આખી દરખાર ગાદી અચરતીમાં પડી, પણ તેવામાં
તે તેની સાથે બેસનારા નેઆએધીસો તરફ જોઈને બો
લીઆ કે “આજ તીશ વરસ શુધી છુપાવીઆ પછે
અંતે આજે ઈશવર મને બોલાવેછે કે જે તકશીરને મા
ટે તમે આએ કમનસીબ માણસને ગુનેગાર ચેડવીઆ
છે તેનાં કરતાં હું જોએ તકશીરવાર નથી” એટલું
બોલીને પછે તેણે પોતાનો સઘલો હવાલ ભર કોરટમાં
ચેલા નેઆએધીસોની આગલ કહી જણાવીઆ, અને
તેમને અરજ કરી કે “ધારા પરમાણે અને નેઆએની
રીતે મને પણ ઘટ્ટી સજા કરવી.”

આએ સઘલો બનાવ જોઈને આખી કોરટ ક
ગ થઇ ગઇ અને ભારે અચરતીમાં પડી. તેવીજ ગા
દી અચરતી ચેલા નેઆએધીસોને પણ લાગી, પણ ચે
લાએ આવી ગંભીરાઈથી પોતાની તકશીર કણલ કર
વાથી ધારા પરમાણે તેને સજા કરવાની તેમને શરજ
પડી. ઈઆને તેને કાસીએ બહુધવીઆ કે નેથી તે
આખરે તીશ વરસે પોતાના ગુનાહની સજાએ ચાંહાં
ચીને ભારી દીલથી મરણ પામીઆ.

(૧૫૫૪ આવેજ.)

હાંદુઓની માહાકાલી.

આ ચીતર જોતાંવાર વાંચનારી બાંનુઓ કે
હી શકશે કે હાંદુઓના કાઈ દેવીનું એ ચીતરછે આ
દુનીઆમાં આપણાં ભાષબંધ માણસ જાતનો ગોરો
ભાગ વેહેમ અને અગનાંનપણમાં દુખી ગએલોછે અ
ને હાંદુઓથી તેનો એક દાખલો મલેછે. આ દેશનાં
૧૪ કરોડ માણસો પોતાને ચેલા કરનાર અને પાલ
નાર એક બોધને જુલો જઈ એકથી વધારે બોધઓ
ને માંનવાનું પાપ કરેછે તથા ઈશવરની પરાયના
ચેલી દેવ દેવીઓ અને શતરના આકારોની પરાય
થના કરેછે. તેવા દેવ દેવીઓમાંની એક આ મા
હાકાલી નાંચનીછે. એ ખુરતી દેખાવમાં અત્રબતાં
ભર્યાંદ્રાર લાગેછે. તેનાં ચાર હાથછે, જેમાંનાં એક
હાથ મથે દાતરદુ અને ખીજા હાથમાં માણસનું દો
કુંછે. તેણે ગલાંમાં માણસનાં દોકાંઓનો હાર કરી
ને ચેડીઓછે, તથા તે એક માણસની છાતી ઊપર ચ
દીને કુંછે.

માહાકાલી દેવીનું મુખીએ મધક ખંજાલ ખા
તે છે. તાંડી તેની. મુખીએ આરાધનાં થાએ છે અને તાં
ડાં એ મુરતીને અતીશયે માંન આપવામાં આવે છે
હિંદુઓની દરએક મુરતીને લગતી કાંઈને કાંઈ કથા
અથવા કાંડાંની હોએ છે. તે દેવ દેવીઓનાં આગલાં
કેઈ પરાક્રમો, જેથી લોકોએ તેઓની માણતા શરૂ
કીધી હોએ, તે પરાક્રમોના બેમાં શાસ્ત્રતરોમાં કીધે
લાં હોએ છે અને તેમજ આ માહાકાલી વીશે એકથી
વધારે કથાઓ કહેવાએ છે. કહે છે કે આગલ રખતવે
જ નાંમનો એક મોટો રાખજ હતો, જેનાં ઊપર કાલી
એ શ્તેહ ચેલવવાથી તે ખડુ પુણ્ડરીમાં આવી અને
એટલી તો નાચવા લાગી કે આખી ધરતી ધુલ રહી.
એ ઊપરથી નેને નાંચતી અટ્ટાવા માંટે તેનો ભરથા
ર સીવ નાંમનો દેવ વચે પડીઓ અને તેને નરમ
પાડવાનો ઊપાએ માતર એજ રહ્યો કે જે મુદ્દાંઓ
ઊપર તે નાંચતી હતી તે મુદ્દાંઓ વચે પોતે જઈને
પડીઓ. જારે કાલીએ જોએ જો કે તે પોતાના ભર
તાર ઊપર એ રીતે ચઢીને કુદતી હતી તારે તેને જ
હુ ખેદ થએઓ, જેથી ગમ કરતાં તેણે પોતાની છાજ
ને માહાકાલીમાંથી ખેંચી કાઢીને ઝોડી નાંખી. એટલા
માંટે માહાકાલીની દરએક મુરતીને એજ હાલતમાં હ
લ બનાવામાં આવે છે.

અધીઆતમ રાંમાંએણ નાંમનાં પુસતકમાં કા
લીને લગતી કથા ખીજી રીતે લખી છે. તે એમ કે
જારે રાવણને નાંસ કરી રાંમ પોતાને ઘર આવીઓ
તારે પોતાની બાએડી સીતા આગલ પોતાની વધઈ
કરવા લાંગો. એ ઊપરથી સીતાએ હતીને કહેજો કે
“તે દસ માંધાંવાલા રાવણને મારીઓ માટેનું એટલો
પુણી થાએ છે, તારે જો હજાર માંધાંવાલા રાવણને
મારેતો કેટલો હુખાએ ?” એ ઊપરથી રાંમે તે
રાવણને ખી નાંસ કરવા માગીઓ પણ સીતાએ
કહેજો કે “તું ઘરમાં રહે હું જાઉં.” એ વાત રા
મે માંની નહી અને પોતાના રાખજો, વાંનરો, તથા
સીપાઈઓનું લશકર લઈ સીતાની સાથે નીકળીઓ.
તેણે રાવનનું કેકાણે શોધી કાઢાડવા પરથમ હુંખાન દે
વને મોકલીઓ, જે થોડાં વારમાં જવાળા દાવીઓ
અને પછે રાવણ સાથે લડઈ ચાલી. પણ રાવનના
કદ આગલ રામનું આજી લશકરતો નાણના બધાં જે
વું દીસી જો. રાવણે માતર તરણ તીર રેકીઓ જેમા

ના એક તીરથી રામનાં સધલાં વાનરો પોતાની જગા
માં ઊડી ગએઓ, ખીજા તીરથી સરવે રાખજો લં
કામાં નાણ, અને તરીજા તીરથી સરવે સીપાઈઓ
અઈઓધીઆમાં જઈ ભરાએઓ. આ દેખાવ જોઈ
ને રામ પોતાની હારને માંટે રડવા બેઠો, તે ઊપરથી
સીતાને હસતું આવીજો અને પછે પોતે કાલીનો જ
વતાર લઈ રાવણની સાંમે લડવા ગઈ. એ લડઈ
દસ વરસ ચાલી પણ અંતે સીતાએ રાવણને ઘર મા
રીઓ. તેથી તે હુખમાં નાચવા લાગી, જે પછે નેને મુખી
રાખવા માંટે તેનો ભરથાર મુદ્દાંઓની વચે જઈ પ
ડીઓ અને તેથી સીતાએ પોતાની છાજને ખેંચી
કાણી.

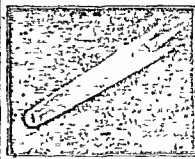
કાલીની ઊતપત્તી વીશે આવી આવી કથા
ઓને હિંદુ લોકો માને છે તે ઊપરથી તેઓનાં વેંહમ
અને મુરખાઈ માર્ગમ પડી આવે છે. પણ એ મુરતીને
લગતી દીરીઓ એથીથી વધારે વેંહમ ભરેલી અને દુખ
ધરવા જોગ છે. કાલી એ દુરગા નામના મોટા દેવનો
એક અવતાર ગણાએ છે અને દુરગાને હિંદુઓ મોટું
માન આપે છે. કાલીને લગતી મોટી દીરીઓ તેની આ
ગલ લોગ આપવાની છે. કાલીકા પુરાણ નામના એક
શાસ્ત્રતરમાં લખીજો છે કે કાલી આગલ જો એક વાઘને
કાપીઓ હોએતો તેના લોહીથી કાલી ૧૦૦ વરસ મુ
ધી મુખી રહે છે, તથા સંહી, સાખર અથવા માણસના
લોહીથી કાલી ૧૦૦૦ વરસ મુધી રાજ રહે છે, પણ વ
લી તરણ માણસોનો લોગ આપીઓ હોએનો કાલી ૧
લાખ વરસ મુધી પુણી થાએ છે. એક માણસ પોતાનું
લોહી કાલીને અથવા પોતાનું ગોસત કાપીને કાલીને લેટ
કરે એ મોટું સવાળ ગણાએ છે. એક માણસ પોતાના
ચરીરને કાલીની આગલ કાકકથી કરીને બાલે એથી
તેને પુણી કરનારું ગણાએ છે. ચોર લોકો ચોરી કરવા
જવા અગાડી કાલીની પરારથના કરે છે, તથા પોતા
ના હુથીઆરો તેની સાંમે રમુ કરી એ દેવીના આસી
રવાદ માંએ છે. આ દેવીની માણતા પંચવાટે કેટલાક
વેહમી હિંદુઓ મોટો ખરચ કરે છે અને તેથી કેટલો ૧
લખો રૂપીઆનો. તેઓ દેવીને સુના રૂપાંના દાગોણ
અને હીરા મોનીના હાર પહેડાવે છે, તેઓ તેની આ
ગલ ખરાંહમણોને જમાડે છે તથા પસુ જણાવરોને મા
રી નાખી તેમનો લોગ આપે છે.

વાંચનારી ખાંનુઓ, આ કેટલો ખર્ચ વેંહમ !

આવીઆ કીધાછે. એ સરવેથી ખોલું પુરવાર થાએ
છે કે ધુમકેતુઓનેખી ખોદતાવાએ પોતાના ખલવાંત
હાથથી કાઢેલાં રાખીઆછે.

વીદીઆની મંદઈથી એવી ગણતરી કરી નોધી રા
ખેલા આસરે ખસે ધુમકેતુઓએ, જેઓ વારાફરતી ફની
આંતી મુલાકાત કરી ગએલાછે. તે ઊપરતંત આલખા
એલા નહી એવા સઘલા મલીને આસરે એક લાખ
થી વધારે ધુમકેતુઓ હશે એવું ધારવામાં આવેછે.
પણ ધુરજની આસપાસ ગરેહઓની મીશાલ તેઓ ગો
લ ઘેરાવામાં ફરતા નથી. તેઓની ગતી કેવી તદન જુદી
જછે, તે ગએઆ માસ જુનનાં સી બોધ મધે સુરીઅ મં
ડલનું જે ચીતર આપીછે તે ઊપરથી જોવામાં આવ
શે. તેમાં એક ધુમકેતુને સુરજ તરફ આવતો પાડેલોછે.
તેમાં દેખાડવા મુજબ ધુમકેતુ કોઈવાર ફરતાં ફરતાં સુરજ
ની છેક નજદીક આવેછે અને કોઈવાર સુરજને ત્રેલીને છે
ક સીધી વેગલા ગરેહથી ખી અતીશએ ફર જતા રહેછે.

તપાસ કરતાં ધુમકેતુ એક જલકતા તારા સર
ખો દેખાએછે, પણ તેની આસપાસ વાદલ સરખી દો
ઈ પરવાહી ચીજના તેને લપેટીઓ. હાએ તેવો દીસેછે
અને તેને એક છેડેથી લાંબી પુછડી દેખાએછે. એ વીશે
વીદવાનો તરેહવાર અટકલ કરેછે. ઘણાખરા એવું કહે
છે ધુમકેતુ આરપાર દેખાએ એવોછે. સને ૧૮૨૭
ધુમકેતુ ધરતી અને સુરજની વચે આવીઓ. હ
લીને લખે. "ઈ ગરહણ થએળી" નહી હતું, અથવા ધ
નરે રાવણને નાનું ઊપર છાએઓ પડીઓ નહી હ
તારે પોતાની ખાએડી રા. સરખા દીસેછે અને પુછડી
કરવા લાંગે. એ ઊપરથી એવું લાગતું નથી. એ
"તે દસ માંધાવાલા રાવણને માનવાર આવી નાએછે
ખુશી થાએછે, તારે ને હામર માં થતું નાએછે ના
ગારેતો કંઈયે હરખાએ ?" એ ઊપરના નાણુલખી
રાવણનેખી નાંચ કરવા માગીઓ પણ કેતુ આ
કહેળી કે "તું ધરમાં રહે હું નાળી." એ વાંચાએ
તે માંની નહી અને પોતાના રાખશે, વાંચરો, તંજ
સીપાઈએનું લશકર લઈ સીતાની સાથે નીકલીઓ.
તેણે રાવનનું કેડાણ શોધી કાઢડવા પરથમ હનુમાન દે
વને ચોકલીઓ, જે થોડા વારમાં જવાબ લાવીઓ
અને પછે રાવણ સાથે લડઈ ચાલી. પણ રાવનના
કદ આંગણ રામનું આણુ લશકરતો નાહના બચાં ને
હું દીસીળી. રાવણે માતર તરણ તીર પેટીઓ નેમા

આપીછે તે ધુમકેતુ સને ૧૮૧૧ મા દેખાએઓ હતો
અને એ ચીતરમાં ખતાવીઆ મુજબ તેનાં પુછડામાં
થી ફરખીને કરી ખીજા ચીતારાઓ દેખાતા હતા. એ
પરવાહી પદારથ થુંછે તે ચોકસ જણાતુ નથી. નામા
દીત વીદવાન સર આઈઝાક નીહીટનનું એવું મત હ
તું કે સુરજની ગરમીથી તારા મધેથી કાંઈ બાધ નીક
લેછે અને તે બાધ તારાના અકરણાણ અથવા ખેચાણ
ને લીધે તારાને વલગી રહી તેની સાથે ચાલીઓ કરે
છે. પ્રકટર હામીલ્ટન નામનાં ખીજા વીદવાનનું એ
વું મત હતું કે જુદા જુદા ગરેહઓ ઊપરથી વીજલી
ઊતપંત કરતી જે વસ્તુઓ હવાનાં આકારમાં ઊડી
નાએછે તેઓ આ તારાની પાછલ એકડી થઈ રહેવા
થી તેનું પુછડું બનીછે અને એ તારાની મારફતે
તે વસ્તુઓને ગરેહઓ આગલ પાછી લાવામાં આ
વેછે. નામાંકીત જોતીચ શાસ્તરી સર ઊલીઅ
મ હારસચલ એવો ખેઆલ કરતો હતો કે એ
તારાઓ સુરીઅ મંડલના ચોકસ કીપીઓગ ધરા
વતા હો અને કદાચ તે એમખી હાએ કે સુરજ દર
પહે પોતાના પેટમાંથી રોશની અને ગરમીના અ
કારમાં જે કાંઈ ખોડેછે તે પુછડીઓ તારાઓની મ
રફતે તેને પાછુ પુર પડતું હો. આ ખાખદને મધા
યે જે ચીતર આપીછે તે ઊપરથી ધુમકેતુના પુછ
ડાં કેવાં થયાં બાધ સરખાં હાએછે તે ખરોખર માલમ
થડો. એ ચીતર આગલા વખતમાં દેખાએલા બે ન
વાઈ સરખા ધુમકેતુઓનાંછે. કોઈવાર એક ધુમકેતુ
ને એવાં વલોણદાર, વાંકાં અને વલી બે અથવા તર
ણ છેડાનાંખી પુછડાં જોવામાં આવીઆંછે.
ધુમકેતુના પુછડાંની લંબાઈ ખરેખર હરત બ
લ અને એ વાંચનાર એ લંબાઈ કેટલી વીચારશે ? એક
વાર દે ચાર પાંચ ગજ લાંબુ જો એ તારાનું પુ
ચલ ખરું છે તે કાંઈ નાંહનું નહી ગણાએ. પણ ની
રી નાખી એવો. સને ૧૮૧૧ નાં જે ધુમકેતુ
વાંચના

આજ કરતા હતા અને લાલ ભુત જેવા થતા હતા, જે નોઈને મેહરખાઈનું પાકી આવવું હતું અને જુનો પંથકી રૂવાંનને પસંદ આવેછે એવા વેહેમ ને મેહરખાઈ ને નહીં હોતેતા તે આ પંથકીને એક ઘડી ઊભો નહીં રાખતે. દોસાદાડ ખચાંઓ ઊપર હેત રાખતા, માંદે આશરગાન કરતી વખતે છોકરાંઓ આસપાસ આવીને બેસતાં, પણ મેહરખાઈ ને નોંએતો તેમને અટકાવતી. તોળી જેવા મોખેદ ઊઠીઆ કે છોકરાંઓની તુલતુલ ચાલતી હતી અને લોખાણ ચુકવાનું હોએ તેની અગા ઊ દેખાઈ આવે એવુંતો નહીં ખવાએ પણ કોઈ મલી રા તફરાવી જાએ અથવા કોઈ એકુ તરેલી માછલી ઈઆ ગરમ ગરમ કરકરીઊ લઈને ગળ્યામાં મેલી દી એ એતો ચાલતું હતું. કોઈવાર ખુમચામાંની મીઠાઈ છોકરાંઓનાં ચોરી જવાથી એાઈ જણાતી તો મેહરખાઈ એમ નહીં સમજતી કે તે ખચાંઓનું કાંમછે, પણ ગોરાંણીએ એાછુ કીધું એમ તે સમજતી અને સઘલો રોપલો તે ખીચારીને માંથે એાલવાતો હતો.

ખનખાવાની ખાજને લીધે મેહરખાઈ માંજરી ને પડોશમાં પણ વારે ઘડીએ કલઓ થતો હતો. તે એમકે મેહરખાઈનાં ઘરમાં નહીં પણ એાટલાની હેડે કુલો હતો, અને તે ઘરમખાતે હાવાથી સરવે લોક તે માંથી પાંણી ભરી જતાં હતાં. સહવારના અગત ક રીને ચાકર નજરો તથા પાણીઆરીઓનો મોઝો જમા વ કુવા ઊપર થતો હતો અને ગોરાંણીઓ પોણું પાણી તાંહાંથીજ લાવતાં હતાં. પણ તે ચોખુજ હોએ તેની તપાસ કરવા માંદે મેહરખાઈ માંજરી એાટલા ઊ પર જઈને ઊભી રહેતી. તે પાંણીને ચોખું ગણવા ની મેહરખાઈની રીત હસવા સરખી હતી. તે એમકે જાહે ગોરાંણી પાંણી કાહડે તારે કોઈ ખીજુ સાથે પાંણી કાહડે નહીં તોજ તે ચોખું ગણાએ, પણ ને કોઈ ખીજાંએખી પોતાની તામરી કે દોરકુ ગોરાંણીની સાથે ખેંચીઊતો. ખચ ગોરાંણીનું પાણી અપવીતર થએ ઊં! એ પાંણી પવીતર કે અપવીતર થવાનો ખીજાંઓનાં ખુદ તાંમરી દોરકાં ઊપર નહીં, પણ તેમને ગોરાંણીની સાથે ખેચવા ઊપર આધાર ગણાતો હતો. દરએક તાંમરી ખેચતાં મેહરખાઈ ખુમ મારતી કે “અરે, જરા રાખો રાખો.” ને કોઈ લકાં માણસ હોએતો ગોરાંણી પાંણી ભરે-તેરલોવાર ઊભાં રહેતાં, પણ ને કોઈ માંથેના મલીઆં હોએતો જેમ તેમ કરીને ગોરાંણીની સાથે

પાંણી કાહડતાં. ‘મેહરખાઈ તેઓને પેહેલાં કાલાવાલા કરતી, પછે જરા મોટેથી ખોલતી અને છેવે ગાલો દેતી, પણ ને ચાકરીઆ પાંણી ભરવાં આવીઆ હોએતો મેહરખાઈને સાંખી ગાલો દેતા હતા. તેઓનું ચાકરી જવું હતું, કેમકે મેહરખાઈ કાંઈ એ એકુ બે તાંમરી “ચોખુ” પાંણી કહડાવતી નહીં હતી, પણ મોઝો હાંચે ભરીને પાંણી મંગાવતી, કેમકે મેજ ધોવા, અશરગાંન ની કરસલીમાં ભરવા, ખાજના વાસણ કુસણ ધોવા, રાંધણીમાં નીચી લેવા સંધે તેને ચોખુંજ પાંણી નોઈનું હતું.

ખનખાવાની ખાજને લીધે મેહરખાઈ માંજરી ને ભરલાહુતોમાંખી પંચાતી થતી હતી. મહીનાનાં ઘણાખરા સઘલા દીવસો ઊપર મેહરખાઈની ખર કીમાં અલકાએલી એારતો બેસતી હતી અને દોસાદાડ દરરોજ અગીઆરીમાં જે ખાજ લઈને જાએ તે વખતે તે ખઈરીઓની નજર નહીં પડે એટલા માટે મેહરખાઈ પુરતો સંભાલ લેતી હતી. “અરકાએલાં હોએ તે નજર નાં કરતાં,” “નજર રેરવજો” હુવી ખુમ મારતો મારતો જવાનો દોસાદાડને હોકમ હતો અને જેવો દોસાદાડ ઊતરે તથા ગલી વીઝરીને નજરથી કુર થાએ તાંહાંસુધી તે સરવે એારતોએ આંખ વીચી રાખવી એમ મેહરખાઈ તે ખીચારીઓને કહેતી હતી. દોસાદાડ દમીએલ હાવાથી પાઆ પાઆ ક લાકે એક દગલુ ભરતા હતા અને મેહરખાઈનું ઘેર ગલીની ખજોખર સાંમે હાવાથી આખી ગલી પસાર કીધા વગર દોસાદાડ નજરથી જતા નહીં હતા અને તેટલો વખત સુધી આંખ ધાંડીને પડી રહેતું તે સ્ત્રીઓને ભારી લાગતું હતું. કોઈવાર મેહરખાઈ વીચારતી તેમ સેતાંન ચોલકીઊં થવું અને કોઈની અરછતી નજર પકતીતો પછે કલઓનાં પાસાવાર ને કું લેવો.

પણ ખનખાવાની ખાજને લીધે સઘીધી વધા રે કલઓ અને ખુમાખુમ મેહરખાઈને એક ખીજા સખખથી કરવી પડતી. “હેકે ઊતર, હેકે ઊતર, મરી ગીઆ હેકે ઊતર” એ સખલો વારે ઘડીએ સહવારનાં ચાહારમાં મેહરખાઈને મોહાથો સંભલાતા હતા. ને કે ખનખાવાની ખાજતો છેક રાંધણીમાં થતી હતી અને રાંધણી એટલી પછવાડે હતી કે તાંહાં કોઈને કાખી નાંખીઊં હોએતો માલમ નહીં પડે તોખી મેહર

ખાઇ માનવી કોઈથી પરગનેઆત વાંલાને માલા ઊ પર આવવા દેતી નહી હતી. ધરમની કીરીઆ ઊ પર દુરવંદની નજર નહી પડે એટલા માટે આ રવ ઈઆ ચાલેલો ધારવામાં આવેલો, પણ મેહરખાઈના ધ રમાં દુરવંદની નજર નહી પડે એવું નહી પણ કો ઈ પરગનેઆત સપણામાં પણ નહી વીચારે એવું હો વા છતાં મેહરખાઈ કોઈથી ગર ઘાટીને ઊપર આવવા ચાહતી નહી હતી. તેને મનસે કે તેઓએ દાદર ઊ પર પગ મેલીઓ એટલેજ ઘર અપવીતર થએલો. દી વસના ખીજા બધા વખત સુધી તે તેઓને આવા દેતી હતી પણ સહવારનાં કોઈ ને માર ઊપર ચઢી આવતું તો મેહરખાઈ ગાએઆ તેને ખાઈજ નતી. નો કોઈ ઘાટી કુધવારો હાએતો "ઊતર હડે મરી ગી આ સુવા, કસાલા વરતી ચહરીને આવેલો, ખાલતી સી પુછુણ પુછુણી પર આવે કેની ? બા, બા, ખાલતી બા, મરેરે તું ઊતરની સુવા તું કાંઈ ધરના લેનારો ઘેર બેઠો પખોરી લેવા. આવીઓ" એમ મેહરખાઈ ખાલતી. નો કોઈ શીર ગી કે મુસલમાન ઊપર આ વેતો "અરે તુમ સાફ ખાસતે ઊપર ચહરીને આવી આ. સુવા ફરકે વખત આવતા તે કુચ સમજતા નહી ? હમારા સનકા દાહુધા, તારૂ શર સંદસમાં બા એ, નીચે બા" એ ઊપરાત મેહરખાઈ માનવી જુમ મારતી કે "આ વાએ શું-થએલો, હડે અભીતી ત ભીતી જેવીઓ ખાટલે પડીછ, ને એક એક દરવંનને નેઇને કેમ આંધરી થઈછે. લુશુરે એવાં ભારતને સુવાં રોજ સહવારનાં ચોહારમાં કોઈને કોઈને ઊપર આવા દીએછે તો હડેથી અઝાવતાં મોહોડાંને ભાર લાગેછ કે શું ?" એ રીતે મેહરખાઈ ગાલો દેતી પણ વીચારતી નહી કે તેઓ કદાચ અનન્યાનાં હાએ, ક દાચ તેઓનું ઘેઆન ખીલગમ હાએ અને તેથી એ શમમાં તે પરગનેઆત વાલો ચઢી આવે. આવી વગર કારણની આલોથી મેહરખાઈને એકગમથી ભાડુ તનીઓ સાથ કલઓ થતા અને ખીલગમથી લાડુતોનાં ચાકર નરેરો અથવા કાંમકાજનાં માંલુસો ને ઊપર નહી આવા દીધાથી તેઓ ફરકતા અને વારેઘડીએ કલઓ કરવા આવતા, પણ મેહરખાઈ ખુરે હુશીઆરી બર્ધરી હતી. તે ગાલો દેવે ખાધર હતી, પાંચ બળખાવાની બાએ તેનીએ બાધુરીમાં વ ધારો કીધો હતા.

વાંચનારી બાંસુઓ મેહરખાઈનાં સરખો વે મ, તેનાં સરખો સવભાવ, તેનાં સરખી ચાલ આપણ કંટલી બેહનીઓ ચલાવેલો. એવી રીતે ગાંમનાં લો કીને દેખાડવા મોઠો ખરચ કરી અને જુમ ખરા મારી બાએ કરવામાં કંટલો મેરશાએલો થાએછે ! કે હું નાંણું ફેકટ વેરાએલો, કંટલું વેર અને અંતસ પ છે, કંટલી ગાલાગાલી અને કલઓ થાએછે તેનો ન મેજ વીચાર કરો.

૩૦૦ રોપો.

૩ રાજાએ આપણાં વેપારીઓને નેહલ કગી નાંખીઆલો. આપણાં બજારમાં સરવેમાં સરધર એ ૩ રાજાએ અને તેની સાથ જેખી સંખંધમાં હતા તેઓ ને તકાત્ર પડીઆલો તથા દોલતની રેલ તેઓને ધર બેકાં ચાલી આવીઆથી તેઓ તાબ થએઆલો. હીં કુસતાંનની સરવે દોલત આજને કાલતો બાંણે ૩ યર્થ પડીછે. તેની ખેતીવાડી ઘણી આગલ વધારવામાં આ વીછે. તેનાં પાકનાં વધારાને સાફ સરકારે મોઠો ખ રચ કીધોલો. વેલાતનાં વેપારીઓ તેને માટે બહુ ઈ નતેજારી રાખેછે અને ૩નાં રોજબાર ઊપર તોહાંનાં હજારો વણકરોની રોજનો આધારછે. તેવા વખત માં એ ઊપીઓળી લણસતું ચોડુંકે બેઆંન કરવા ધારીએ છઈએ.

પાસેનાં સશમાં ૩નાં રોપાનું એક મોટું ચી તર આપીજાં છે. તે ઊપરથી એ રોપો ફેલા શું દરછે તે વાંચનારી બેહનીઓનાં જોવામાં આવેલો. એ રો પો આપણાં દેશની હવાને એટલોતો માફક આવી યાએ કે અસલ જમાંનાંથી તેની ખેતી હીઆં થતી આવીછે અને ખરબએ તરેહવાર રીતે તેના ઊપીઓ મ કીધોલો. તે સઘલો ઊપીઓગ મેહરવાનાં કપડાંને છે. એ ઊતમ લણસની નોધ અસલી લખનારાઓ કરી ગએઆલો. ખરીસદી લોકોનાં ધરમ પુસતક વા લો મોસીસ પોતાનાં વખતનાં ૩નાં બેલાઓ વીશ લ ખી ગએઆલો. નાંખીઓ ઈજાનાંની તવારીખ લખ નાર હીરાચોરસ કંટલો કે હીડુ લોકોમાં ૩નાં કપડાં ઘ ણાં સાધારણ હતાં. તે લખેછે કે "તેઓ પાસે એક બા તનું બાહુલો, જેમાંથી શ્વ ઊગવાને બદલે ઊંન કીએ છે અને તે ઊંન ત્રેંદાંનાં ઊંન કરતાં વધારે નરમ આ

ને સુમારૂંછે.” શીકંદરનાં વખતનો નીઅરકસ નામનો લખનાર લખી ગયેઓછે કે “હીંદુસતાનનાં લોકો મોટા જલા પેહેરે, અને જે ચીજમાંથી તે ખનેછે તે ચીજને તેઓ બહાડ ઊપર ઊગાડેછે.” એ ઊપરાંત મીસર, ખાળીલોન, અને એઠેનસ ખાતે ૩ના પોશાંક જણાવેલા હતા એવું તવારીખ ઊપરથી માલમ પડેછે.

૩નો વેપાર આગલ વધારવાનું માંન કેલકાલ લખનારાઓ મહુમદ પેગાંમખરનાં ચેલાઓને આવેછે. કહેછે કે મહુમદના વારસે ઊમરે એક વખત વાએલ કરતાં એક ૩નો જલો પેહેડીઓ હતા જે ખાર કંઠાણે થી શરૂથો હતા અને અલી ખલીફતનો હાથ લેવાને પેહેલે દીને બરે મસલુદમાં ગએઓ હતા તારે તેણે એક ૩નો દગલો, તથા કમરપટો અને પાઘડી પેહેરેલી હતી, અને પોતાની સપાટ તેણે હાથમાં રાખી હતી. આગલા વખતથી પુરવ તરફની સઘલી પરજાઓમા ૩નો વપરાસ હતા, પણ એખલા ચીનાઓ તેમાંથી બકાત દીસેછે. ૩નું બહાડ બોકે તેઓની નજદીકનાં દેશમાં ઊગવું તોપણ ઘણીક સદીઓ સુધી ચીનાં ઓનું ધેઆન તે તરફ ખેંચાએજી નહી હતું. અંગે સીકાખંડમાં પણ ઘણી સદી અગાઉથી ૩ની ખનાવટ ચાલી હતી. ચેકસીકીનાં લોકો ૩નાં કપડાં, તરેહવાર આકાર અને ઢપનાં ખનાવતા હતા. તેઓ ૩માં ખીલ લણેસોને લેલીને પચરસી વણત કરતા હતા અને તેવી લણેસોમાં પીછખી હતાં. વલી સસલાનાં પેટનાં નરમ ખાલને તેઓ દોરો ખનાવામાં ૩ની સાથે કાંચે લેતા હતા.

હુનીઆનાં ગરમ દેશમાં ૩નો ઊધરભાવ સાચો ચાલેછે. અંગેરીકાખંડમાં, આફરીકામાં મીસર દેશ તરફ અને એસીઆમાં હીંદુસતાન તરફ એ લણેસની ખેતીવાડી ઘણી સારી ચાલેછે. એક ઈઝિરોપીઅન લખનાર ખેઆંન કરેછે તે સુજબ ૩ ઘણામાં ઘણાંક શીટની લંખાઈનાં એક બહાડ ઊપરથી નીકલેછે. તે બહાડ ઘણાંમાં ઘણું તરણ ચાર વરસ લવેછે, પણ તેની એટલી ઊંચરમાં તે જે ૩ આવેછે તે હમેસાં વણવાનાં કાંમમાં આવી શકતા નથી. ઘણાંખરાં બહાડો વરસમાં એકજવાર ૩ની પેઢએસ કરી આવેછે અને તેની ખેતીવાડીમાં ઘણો સંભાલ લેવો પડેછે. ચોખા જે માત્ર છ મહીનામાં ઊગી નીકલેછે તેરલો ઊતાવલેથી ૩નો રોષો પોતાની પેઢએસને સમપુરણ સચીતીમાં લા

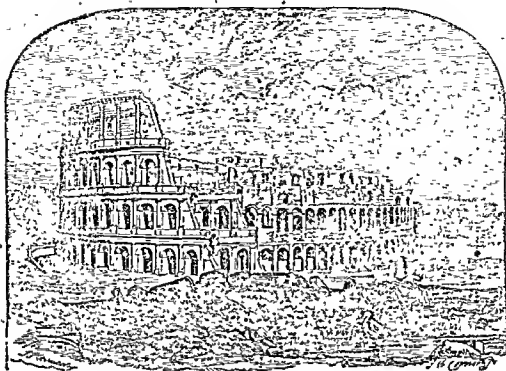
વી શકતા નથી. ૩ની એક ખુખી એછે કે ચોખાનાં બહાડોની હારની વચે ૩નાં બહાડ રોપવામાં આવેછે પણ તેથી ચોખાને કાંઈ હરકત થતી નથી. ખેડુ ત ચોખાનાં ખેતરમાં તેનાં ખીઆં વાવેછે પણ તેથી ચોખાની કાપણી ઈતીઆદી મંનમાંનતી ચાલેછે.

જેવા ચોખાનાં પાકને કાપી લીધા કે પછે ૩ના રોષા ઊપર થુંદર પીલાં ફુલો ઊગેછે. તે ફુલની અંદરનાં દરએક દાંખમાં ઊપર એક કીરમલ રંગનું છીદર દેખાએછે જેને આંખ કરીને કહેછે. તારપછે તેમાંથી એક લીલી સીંગ ઊગેછે, અને તે સીંગમાં કાંઈ સરેદ બર અથવા માવાનાં તાર ખની રહેછે. એ સીંગ જેમ પાકી થાએછે તેમ કકણ થતી બાએછે અને તેનો રંગખી ફેરવાતો બાએછે, જે પછે તેમાં પોતાની ચેલે ખે તરણ ભાગ થાએછે અને તેમાં ૩ રહેછે. અંગેરીકા ખાતે મારચ, એપરેલ અથવા મે મહીનામાં ૩નાં ખીઆં વાવવામાં આવેછે અને આગસ્ટ, સપ્ટેમખર તથા અક્ટોખર મહીનામાં તેની સીંગ ફુલ પછે ૩ કાઢાડવામાં આવેછે. ૩નું ખેતર ઘણું ખુશનુમાં દીસેછે. બરે તેમાં હારેદાર સીંગ ઊગેછે અને એકસરખાં પીલાં ફુલો દીપેછે તારે તે ઘણોજ ખાહર આવેછે.

આપણાં દેશમાં જેમ અસલ જમાનાથી ૩ ઊગેછે તેમજ ૩ને વણીને કપડાં ખનાવાનો હોનરખી અસલથી ચાલતો આવીઓછે. પણ કહેવાને શરમ ઊમરેછે કે ૩ની ખેતીવાડીમાં નહી પણ વણતમાં વેલાત વાલાઓએ આપણને હરાવીઆછે. વણતનાં જે હુધી આરો ખે હબાર વરસ ઊપર આપણી પાસે હતાં તેજ આજેખીછે, પણ વેલાતમાં નાંખીયા સાંચાઓ નીકલી અછે અને આપણાં દેશી વણકરોનો હોનર તદન પડી લાગેછે. તેજ પરમાણે વલી ૩ની ખેતીવાડીમાં હીંદુસતાન કરતાં અંગેરીકા ખંડ સરસ ઊતરીઓછે. એ ખંડમાં ૩નો પાક માતર સો ખસો વરસ થયેઆંજ ચાલુ થયેઓ, પણ તાંહાં એરલોનો સરસ ૩ ઊગવા લાગો કે હીંદુસતાનના ૩ કરતાં તે ૩ ઈંગલંડનાં લોકોને ઘણોજ પસંદ આવીઓ. વલી અંગેરીકાનાં ૩નો જ્યોખી ઘણો મોટો થવા લાગો. વેલાતમાં જેટલો ૩ વણાએઓ તે ઘણોખસો અંગેરીકાથી આવતો હતો, અને એ રીતે જે દેશ પછવાડે ૩ ઊગાડવું તે આગલ ગએજી અને જે દેશ આગલ હતું તે પછવાડે પડીગેછે.

દુનીયાનો મુસાફર.

પં. ૨૪.

ચેઆરાં બેઠન,

છેલો કાળજ લખીઆ પછે હું ઇસ્વી દેશમાં આવીશો છઠી. આજ બે તરણ મહીનાં થએઆ હું ને દેશમાં સર કરું છઠી તે આગલા જમાંનામાં મશહુર થએલાં અને એલમ તથા હાનરોને માટે નાં મધરી ધરાવનારાં દેશોએ અને મારી મુસાફરીમાં તે આ સાંમરાં આવીઆથી પુરાતન જમાંનાની હકીકતો મારા ઘેઆંનમાં વધારે આવવા લાગીછે. છેલો કાળજ મેં લખેઆ તારે હું પુરાતન ઇબીનાં દેશમાં હતો. આ ઇસ્વી દેશની એજ રીતે પુરાતન જમાં નાની નાંમધરી ધરાવેછે. આપણાં દેઆનીઆ ને વા આગલ હતા તેવા આ ઇસ્વી દેશનાં લોકોનાંબી હતા, તેથી આ દેશ શરીને જોવાની હાંશ અને બિલક આવેછે, પણ તેમ વધારે એકા માટે થાયછે કે ઇસ્વી દેશ આપણાં હાલનાં વતન હીંદુસ્તાનનેબી ઘણી રીતે મંલું આવેછે.

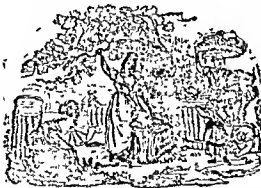
જેમ હીંદુસ્તાન એશીઆખંડની દખલે વચે વચમાં આવેછે તેમ ઇસ્વી દેશ ઇબીરોપ ખંડની દખલમાંછે. એ બેહુ દેશ હવીપકલપનાં આકારનાંછે એટલે ને એ બેહુ દેશની તરણ બાનુએ દરીઆ શરી વલેઓછે. એ બેહુ દેશની ઊતરે પાહાડે આવે

લાછે અને તે ખંને પાહાડે દુનીઆમાં સઘીથી મોટા ગણાયેછે—હીંદુસ્તાનની ઊતરે હીમાંસીઆ અને ઈસ્વીની ઊતરે આલપસ પરવતે. એ બેહુ દેશની દખલે પડોસમાંથી એકેક યાપુછે, હીંદુસ્તાન આગલ સીલાંન અને ઇસ્વી આગલ સીસીલીએ. એ બેહુ દેશમાં નદીઆ પુશકલ અને મોટીએ. એ બેહુ દેશમાં હવા, ગરમી અને વસતી જાત જાતનીછે. એ બેહુ દેશ આગલ વખતમાં પરખેઆત થઈ ગએલાંછે. એ બેહુ દેશનાં રેહવાસીઆ આગલ ઘણી સારી હાલતમાં હતા, પણ હાલ તે હાલત તદન બિલકી થઈછે. એ રીતે ઇસ્વી દેશ હીંદુસ્તાનને ઘણી રીતે મંલું આવેછે.

અગરજો તમે નકસા બિપર નજર કરશોતો ઇસ્વીનો આકાર એક છુટનાં સરખો દેખાયો. તેની ઊતર સીવાએ તરંડે બાનુએ લુમધીઅ સમુદરનાં જુદા જુદા ભાગ આવેલાંછે. એ દેશ વીસતારે ૭૫૦૦ ચોરસ માઇલએ અને તેમાં ૨૬૦૦૦૦૦૦ માંણુઓની વસતીએ, પણ નોબી એ દેશ આગલા જમાંનાની તેની કીરતી અને હાલ જમાંનાની તેની સરસ જગ્યાને લીધે જોવા લાયક થઈ પડીગીછે. ઇસ્વીનાં બે તરણ નાંહાના પરંતો વસવા લાયક નથી, પણ

ખાકીનાં ચોરા ભાગતી હવા ઠંડી, સુખાકારી ભરેલી અને મનપસંદ છે. દખણ ઇંદાલીમાં આકરીકા તરફથી એક ભાતનો ગરમ મુકો પવણ કુદીને જેથી બહાડ પાણુ ખરી પડે છે તથા માંણસ ભાતને સુસતી તથા નખલા ઈ થાએ છે અને તાવનો રોગ ફેલાએ છે.

ઇંદાલીની જમીન ઘણીજ શ્વપંત છે અને તાંહાં નાં કુદરતી દેખાવો એટલાં તો સુંદર છે કે ઇંદાલી દેશને "ઈ ઇરોપનો ખાગ" એવું નામ આપવામાં આવી છે. હી આની દરાખ ઘણીજ તોરે છે, જેનાં જી મખાને જીલખા જીલતા ધરેધર દેખા એ છે. આલીવ નાંમના બહાડમાંથી ઘણું નાંદર તેલ નીકલે છે, તે ઊપરાંત ઇંદાલીમાં એટલુંતો સેલુર ઊગે છે કે રેસમનો કીડો સારી રીતે છપી શકે છે અને તેથી એ દેશમાં રેશમ બને છે. ઘણીક ભાતનાં ફલ, ખદાંમ, અંજીર ઈતીઆદી બહાડોને દરકી દેશ મધેથી ઇંદાલીમાં દાખલ કીધાં છે. ઊપર મેં દરાખ વીચે લખી છે, તેમાંની લીલી દરાખ મધેથી વાઈનનો દારૂ બનાવામાં આવે છે અને સુક વેલી દરાખને આપણાં લોકો કીસમીસ કહીએ છઈ એ. એ દરાખની ખેતીવાડી ઇંદાલીનાં લોકોને ઘણી થીઆરી છે. જો તમે ગાંમડાઓમાં ફરવા નીકલો તો આ ચીતરમાં દેખાડવા મુજબ ઇંદાલીનાં સુંદર આરતો દરાખ તોડવામાં ધાંત્રે લાગેલી તરોને જણાશે.

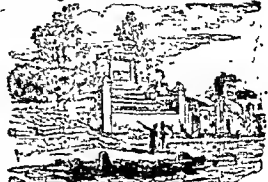

ઇંદાલીમાં પરણીઓની વસતીનોખી અછો જ આવ જોવામાં આવે છે. જંગલી જનાંવરો થોડાં છે. પાહાડોમાં વડ, એનડીલોપ અને ખીજાં પરણીઓ વસે છે. આલપસ પાહાડનાં પખશીઓ ઘણાં જોરે મેં અને કદાવર હોએ છે, પણ અગત દરીને ગરૂડ પખશીનીતો તારીફ થઈ શકતી નથી. એ પખશી ખલીરની ભાતનાં છે, પણ તે કદમાં ઘણાંજ ચોરાં અને આખી ખકરીઓને તેઓ પોતાનાં જોરાવર પંખા ત

લે ઊંચકી ભાએ છે. ઇંદાલીની હવા જેહરી જનાંવરોને માંશક આવતી દીરે છે કેમકે વીછુ, સાંપ ઈતીઆદીની હીઆં સારી વસતી છે. ઇંદાલીનાં એક ભાતનાં સાંપનું ચીતર પાસે આપી છે.

ઇંદાલીમાં જોવા લાયક ચીજો પુશકલ છે. કુદરતી તલેસમાંતોમાં સહીથી સરસ તાંહાંના ખલતા પાહાડો છે. ખેંડન, તમે તમારી નીશાલની અને ખીલ ચોપડીઓમાં ખલતા પાહાડોનાં ઘણાં ચીતરો જોએ આં છે. તે પાહાડો ઇંદાલીમાં એકથી વધારે છે. સીસીલી ખાતે એટનાં નાંમનો જે ખલતો પાહાડો તે તલી આં આગલથી ઘેરાવામાં ૮૭ માઈલ છે, તેનાં ઊપર સારી ખેતીવાડી ચાલે છે. તે છેલ્લેલો શને ૧૮૫૨ માં શરો હતો. તે ઊપરાંત નેપલસ નાંમના પરાંતની પહોસમાં વીસુવીઅસ નાંમનો એક ખીજો ખલતો પાહાડો, તેમાંથી થોડાં થોડાં વરસને અંતરે ખલતી પદાર થો, રાખ, ધુંવો, ઈતીઆદી શકી નીકલે છે. એ પાહાડ પેહલે પેહલે આસરે ૧૮૦૦ વરસ ઊપર શરૂ થો વાંચવામાં આવે છે. એ પાહાડો ખે આખા શહેરોનો નાંસ કીધો છે, તે શહેરો પાંખપીઆઈ અને હરકીલેની અમ નાંમના છે. પેહલું શહેર વીસુવીઅસમાંથી નીકલતી રાખ તલે અને ખીજું શહેર ખલતી પદારથોનાં ઢગલા તલે દરાઈ ગીઆં હતાં, તેઓ ઊપર તદન મેદાંન થયેલો હવું અને બહાડો ઊગીઆં હતાં, પણ હમણાં તે જગાને પાછી ખોધી કાહાડવા માંડી છે અને અભાગ્ય જેવું એ છે કે એ શહેરોને દરાવાને સેંદેક હો વરસ થવા છતાં જોમ તે ખોધાએ તેમ તેમાંનાં ઘરો અને ખીલ દરએક ચીજ જેવીને તેવી મલી ચાલે છે. પાંખપીઆઈ શહેરની એક ખોધી કાહાડેલી જ ગાનું ચીતર હું હીઆં તરોને ભેટ કરું છું.

એ ઊપરાંત ઇસ્ત્રી તરફ સરખાંખેલી નાંખ ના બલતા પાણીમાંથી દર થોડી થોડી મીનીટને આં તરે બલતું અને ધુમાંડો નીકલીઆ કરેછે. દખલુ ઇ ઇસ્ત્રીમાં એક હુગર મધેની આસરે સાણક છની શટ મધેથી કુંભારને લાએક મટોડી બાહર નીકલીઆ ક રેછે. એક જગેએથી પાણીમાંથી પીગલેલો કાચ નીકલેછે. સરખાંખેલીમાં ફેટલાએક ગોશઆછે જે માં દાખલ થતાં જ ગરમી લાગેછે. લીપારી નાંખનાં યાપુ આગલનાં એક કુદરતી ગોશમાં ૨૦૦ શીટ લાં બા અને ૧૨૦ શીટ પોહોલો એક ગોશરહેછે.

આવા કુદરતી તલેસમાંતો ઊપરાંત ઇસ્ત્રીમાં હુ નરની ચીજો પણ નોવા લાએકછે. પીઆરાં ખેડન જે રૂમી લોકો ખે હજાર વરસ ઊપર ફુનીઆમાં પંકાએ આ હતા તેઓનું આ અસલ વતનછે અને તેઓનાં વખતની ઈમારતો ઈતીઆદીની ઘણી નીશાનો હુગર જગેજગ રહેલીછે. રોમ શેહેર તથા તે કરતાં વેની સ શેહેર બહુજ સુંદર અને નાંખીયુછે. રોમની એ કજ ઈમારત જેમાં જનાંવરોને લકાવાની રમત થતી હતી તે હુગર લગભગ આખી રહીછે. આ કાગળ ની પેટલાં જે ચીતરછે તે એ નાંદર ખાંધકાંમનુછે. જો ક તેને ખંધાવાને આજ આસરે ૨૦૦૦ વરસ થએ આંછે તોપણ તેનો મોટો ભાગ હુગર સલાંમત રહેઓ છે. તે ગોએઆ રૂમીઓની અસલ ગોશઘની ઈઆ દગારીછે. એ ઈમારતનો ઘેરાવો ૧૬૦૦ શીટનોછે આ ને તેમાં ૮૦ હજાર માંજુશે બેસી શકે એટલી તે મોટીછે.

ઇસ્ત્રીનાં લોકો ખુબસુરત, ચખ રાક અને ગોલલાછે, તેમની ચોર તો હાલ સાધારણ પોશાક પેહેડે. આગલ તેઓ પાસેનાં ચીતરમાં દે ખાડીઆ પરમાંજીની ઊંચી રોપી પેહેડતી હતીઓ. એ લોકો ઊપર ઘણાં શંકડો પડીઆંછે, તેઓનું ખુદ સવર્તતર રાજ જનું રહેવાથી અને જુલમગારોનાં અમલ તલે જવાથી તેઓ દલીદરી અ ને કંગાલીએત ભરેલી હાલતમાં આવીઆંછે. અજ ત કરીને ધરમગુરુઓએ તેઓનું નખોદ વાલીકીંછે. તેઓ ધરમગુરુને ખોદાઇ માંન આપેછે અને પાદશા

હા વતીક તેનાં તાબામાં રહેછે, તે ધરમગુરુઓ કોઇને ખી વીદીઆ હોનર શીખવવા દેતા નથી અને તેથી ઇશલીઅનોનાં હાલ મહા હુરાછે, તોખી તેઓમાં ચી તાર, ગાએણ, નકશી, ઈતીઆદીનાં ઊંચા હોનરોનો શોખ ઘણેજ સરસછે. તેઓનો છુટકારો હાલ લગભ ગ થયેઓછે. તેઓની ઈઆરીએ ગારીખાવડી નાંખ નો એક સુરો ઇશલીઅન આવીઓછે, જેલે ઇસ્ત્રીનાં જુદા જુદા બાલમ રાબઓને કાણડી મેલીને એ દેશ ને એકજ રાબને હવાસે કીધુછે એજ અરજ.

હું હજી તમારો વાહાલો લાઇ.

રમુજે કુરસત.

એક ઓરતની કાંઠાની વીરો કવીતા.

ધનલ લા થઈ એ પ્રે, ૯૨, ૧૦૦નાંખાઈ નેવી, જી જમાનમરે. કચ૧૨તો નંજે ઊ માંછીનું બ ઘેર નંજે તરલો ને ચર રકો સાહુર. નાં થો માં ઇ વા બાએ, બચાં રસી ખુમ માંરે, રોજ તો થાએ. ૧૦૦નાંખો ફેઈ ૭ નહી, નહી સજુ મેડન કબાપ, કીક કોણુ ૧ આપે સહી ઊલથાપ. વીજ મલમાં, ૧૦૦નાં કાંઈ સમજે નહી, તે ગરી વા શું નંજે ૧ જેનુંનું થાએ દહી. મુલ મલીઓ વર, તેની એ વાત, ખાંખી પડતાં તરતલીએ કલાત. કહીછે મં એક ઊતમ! વાત, દે દરઓ પી ચરી, ઓને કુઓ નહી થાએ એવીછે તે ચારી.

સવાલોના જવાબ.

(જુનો ગયા આકાનાં સવાલો)

બ, અખેર—સુનાંખાઈ, બચાં, બમનસા, બગલ, બાં ડે, એ સરખાં બ ચાલેછે. બાલમાં બ ભરાએલોછે, આ વલમાં ચને બદરે બ ખેલતાં બાવલ ધઈ બજેછે. સરખત આ બ છે અને સુદહી મોલબી બધીજ ચાએછે. બીમાર, બે ચાર, છુમ, એ સરખે બધી બનેછે, ઈતીઆદી.

પરચુરણ બાબદો.

કાક ઈસકોટ્ટ—કેટલીક વખતે બારલીમાં ઘેસી ગયેલા યુવને બાહર કાહાડવા માટે બારે કાક ઈસકોટ્ટ તરત જોઈએ તારે તે જો નહીં નહીં આવતો તો મોટી અગવડ થાએ છે અને ઘેસી રહેલું પડે છે, એને માટે ખાખખા કાક ઈસકોટ્ટની નજર નથી, પણ કોઈબી ઈસકોટ્ટ ચાલશે, જોને જુવને કાહાડવા માટે એક દોરી બાંધેલી હોય એટલે બસ.

છતાં નનાવર જે કાંઈવાર મોટાં વાટે માંદામાં ગીઆં હોયે અથવા કાંતમાં ગીઆપી જો અડચણ કરે તો માંદામાંના જાનવરને ખૂબી નાખવા સાડી થોડો સરકો પીવો અથવા કાંતમાં સાલીડગું તેલ નાખવું.

હીરાનો ખપ—અમેરીકાના ઈનાઈટિડ સટેટસમાં ગયે વરસે હીરા ઉપર નાખેલી નગાતથી ૬૫૯૪૦ ડાલરની અવાધ સરકારને થઈ હતી. એ ઉપરથી એવી ગણતરી થઈ છે કે એ દેશમાં ખુતા મરકી ભરેલી લડાઈ ચાલવા છતાં ૨૦૦૦૦૦૦ ડાલરની કીમતના હીરાનો ખપ પડીએ હશે.

રોહિત—આ નામનો જે રોગ થાય છે તેને માટે માસાચુસેટસનો એક વધે લખે છે કે ગરદનની અસાધ્ય ડાંખર લગાડેલી એક પટી બાંધવાથી એ રોગનો અટકાવ થાય છે.

મોટું પ્રુડ—અમેરીકાની લડાઈમાં જખમી અને ડુરબલ થતાં હુઆરો માણસોની મદદને માટે હાલ એક કેંડ થયે છે, જેમાં ૧ કરોડ ૪૦ લાખ ડાલરની રાખરી રકમ ભરાઈ ગઈ છે.

કુતરાંની તરવાની શકતી—આસરેલીઆમાં યો કુંડ ઉપર એક રોહર મધે રેલ આવી હતી. તે રેલમાં એક કુતરો તણાઈ ગયે હોતો અને સરવે કાંઈએ તેને યુવે લો ધારીએ હતો, પણ તાર પછે બીજી દિને રાતના તે કુતરો પાછો એક પડોસના ગાંમમાં મળી આવીએ હતો, જે થી સામેત થયે છે કે રેલમાં તે ૪૦ માઈલ યુધી અને આ ખો દાહાંદો અને રાત તરીઆ કીધો હતો.

ઉડતા રોગોમાં સંભાલ—ઉડતા રોગોથી સરવે કોઈને થણું બીહીવું પડે છે. તેવા રોગવાલાં માણસની પાસે અથવા તેવા મોટાલા ઈઆ ધરમાં બનતાં સુધી નહીં જવું જોઈએ એ ખરી વાત છે પણ ઘણીવાર તેમ કીધો વીના ચાલવું નથી. ધરમાં જો એક જાણુ તે રોગને ભોગ થઈ પડે તો તેની આકરી કીધો વીના તેને નાખીતો મેલાયે નહીં, માટે તેવે વખતે તેની પાસે જવાની તથા તેની આ ગણ રહેવાની ફરજ થઈ પડે અને તેથી નેટલાં જાણુ તે ફરજ બાજવે તેટલાં સરવેને તે રોગ ઉડવાની યાસતી રહે છે.

આ યાસતી મીરાડવાનો એક ઘણો મોટો જાણુ ચાલતો પડીએ છે. જે એકમાત્રી જોવાની નજર છે. તે એ કે જે ધરમાં ઉડતો રોગ પેશો પડે તો જાણુએ તે ધરમાં દર એક મોરડા મધે સુરાખારના એક તોડાના કટકાને બાલવો. તેમજ તેવા રોગીયદ માણસ પાસે જો જવું પડે તો

જવા અગાઉ પાંણીમાં થોડોક સુરોખાર પીગલાવીને તે પાંણી પીવું, તથા દરદીના મોરડા અગલ નતાંવાર પેટલાં બારણાની એક બાજુએ ઉભા રહેવું કે મોરડામાંની હવા નો પેટલાં નપાડો બદલને લાગે નહીં, અને પછે અદર દાખલ થવું.

સાડી કામ કરવામાં હીમત રાખવા વીશે ગરબી.

“અલબેલિરે અંબેમાત જોવાને જઈએ”
એ રાગની છે.

કરતાં કાંઈ રૂકું કામ, હીમત નવ હારો;
તો પામો શુભ પરિણામ, જે ધીરજ ધારો—ટક.

મોટાં કારજ માર્યે લેતાં, અડચણ પડે અપારે;
એમ વિચાર કરો આગલથી, પાડો મતલબ પાર, હીમત નવ હારો. ૧

સંસારી જન સામા ઉકે, નિંદે લાખો લોકરે;
અંતે એના એજ વખાણે, કરી કુલ્તી કોક, હીમત નવ હારો. ૨

આપત કાળ પડે અજાણણે, વળી વધે બહુ વેરે;
બોલે દુરિજન બોલ નંદારા, જાહાજી રાખી નેહરે, હીમત નવ હારો. ૩

જે કારજમાં સંકટ જીલમી, જશ તેમાહિ નજર રે,
તે માટે તે કારજ તાનિને, રોડી ન જવું દર, હીમત નવ હારો. ૪

જીલમ કરે જે જન તેનું પણ, ઈછો રૂકું આપરે;
તો અંતે શુભ થશે તમારું, યજો તનના તાપ, હીમત નવ હારો. ૫

બાલક કે અગાની બોલે, તેનાં તે શો તોલરે;
હસવા લાયક હોય હુમશાં, બાળક કરા બોલ, હીમત નવ હારો. ૬

કારજ મોટાં કરનારાએ, પોતે ખોખાં પ્રાણરે;
પણ તે કારજ પાર પડ્યું તો, વળતી થયાં વખાણ, હીમત નવ હારો. ૭

માથા કરતાં જશ છે મોંઘા, જે જન લેવા જાપરે;
જશને માટે જીવ વીસે જઈ, મરદો કંઈક મરાય, હીમત નવ હારો. ૮

જોતો જશ આ જગમાં જામે, જયો તે જન જાણરે;
બિન બિચારા બહુ જીવીને, લઈ નવ શકિયા લહાણ, હીમત નવ હારો. ૯

જર ખરેખરે જશને માટે, મળવું જે યુથકેલરે;
જશને માટે નિવતર તબતાં, સાવ ગણે છે સેહલ, હીમત નવ હારો. ૧૦

માનવિને એક દિન મરડું છે, મરણ નથી મરનારે;
તો તેના કાંઈ તાસ ન ધરો, શુભ કારજ કરનાર, હીમત નવ હારો. ૧૧

પરઉપકારે પ્રાણ સમર્પે, ખડો રહી તતમેવરે;
તો રૂદિખામાં તેને રીજ, દલપતકેરો રવ, હીમત નવ હારો. ૧૨

સ્ત્રીપાઠ.

પુસ્તક ૮ મું.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૬૪

આંક ૯ મો.

વગર પઈસાનો કીમતી વારસો.

અથવા

પરીતની પીડા !

એક વારતા.

પરકશ પટેલ.

માએ દીકરાની જીવદાઈ.

મેહેમન નામે પારસ શેઠરના એક અમીર હતા, તે ને તેના બાપના મરણ પછે તરતનો જ તેના પિતાજી અને મીલકત મલીઆં હતાં. મેહેમનના બાપ ઘણો નામદાર અને બાહુદુર ઉમાર હતા, તેથી તેને તે શેઠરના પાદશાહ ઘણો ચાહતો હતો અને સદા પોતાની સાથે રાખતો હતો. જીવી તે પાદશાહને તેના મરણની ખબર પડી તેવો જ તે ઘણો દલગીર થઈએ, અને તેની જગા પર તેના છોકરા મેહેમનને દરબારમાં બોલાવી પોતાની સાથે રાખવાનો ચે ડાવ કરીએ.

જે મેહેમન પોતાની વીધવા માએ તેહમીનાં બાંનું સા ચે રેહતો હતો. તેવામાં એક દાહાડે, ઉપર લખીઆ પર માણે પારસ શેઠરના પાદશાહાનું કરમાન લઈને તે દરબાર નો એક જાલ નામના જુદો અમીર મેહેમનને બોલાવવાને આવેએ. આએ પેગાંમ સાંભલી 'તેહમીના બાંનું ઘણી દ લગીર થઈ, પણ તેનાથી કશું બોલી શકાઈ' નહી, કેમકે તે વેલાનો પારસ શેઠરનો પાદશાહ આવેતો આપણુદ અને આપરંગીશ હતા કે તેના છોકરાની વીરૂધ્ધ મોડાંમાંથી એ ક બોલ પણ કોઈથી નહી કહડાએ. તેની દરબારનું તેડું તે પણ એક ખાશ હોદ્દમ ગણાએ, અને તેને કોઈએથી જ રા દમ કાઢાડીઆ વીગરે તામે થવું જોઈએ તેથી જાલને મોઢેથી પાદશાહનો પેગાંમ સાંભલી તેને માએ મહડાવી તે હેમીના બાંનું બોલી કે "મારા છોકરાને મારી આગલથી જો

કલતાં જાણે મારો બીને ભરવાર મરણ પાંખતો હોએ એવું મને લાગે છે."

મેહેમન—"અને હું, બાઈ, અહીંથી જતી વખતે મારા બાપના મરણ ઉપર નવેમરથી રડું છું, પણ મને આપ હા મેહેરબાન પાદશાહનો હોકમ માનવો જોઈએ."

જાલ—(તેહમીના બાંનું તરફ જોઈને) "બાઈ, પાદ શાહ તમારા ભરવારની ગરજ સારશે, અને સાહેબ (મેહે મન તરફ જોઈને) તમારા બાપની ગરજ સારશે" એટલે કે તે તમારી બંનેની ઉપર ઘણી મેહેરબાનગી રાખશે.

તેહમીના—"પણ તે નામવર પાદશાહને જે છું દરદ લાગુ છે તેને સાંચે યવાની કેવી આસા રાખવામાં આવે છે?"

જાલ—તેને માટે સધલા વધશે હારી ખાઈને બેઠા છે, અને તે નામવર પાદશાહને સારો યવાની આસા સ ઉમે ઓડી છે.

તેહમીના—(પોતાની પાસે ભરવાંનું નાંખની એક જીવાન અને ખુબસુરત છોકરી ઉમેલી હતી તેની તરફ આં ગલી ખતાવીને) આએ રૂડી છોકરીનો જે બાપ હતો, તે ને હાલમાં જીવતો હતોતો બેશક તે આપણા નામવર પાદ શાહને સારો કરતે. તે એવોતો ચ'મલ અને અનુભવી હ કીમ હતા કે જે મોડાં વરસ વધારે જીવીએ હતોતો ખચીત તે એવા ઉપાએએ સોધો કાઢાડતે કે માણસ જાતની કાએ આ અમર કરતે ! અને ડુનીઆપરથી મોતને નસાડી મેલતે.

જાલ—બાઈ, જેને વાસતે તમે 'મોડોછો તેવું' નામ શું હવું ?

તેહમીના—સાહેબ, તે તેના ધંધામાં ઘણો જ વખ જીએએ અને પુરવીજ હતો, તેવું નાંમ લુકમાન હવું.

જાલ—બાઈ, મરેખર તે ઘણો જ કામેલ હકીમ હતો; અને હમણાં મોડા દાહાડાની વાત ઉપર પાદશાહે તેને ધખાદ કરીએ હતો, અને મોટી દલગીરીથી મોલીએ હ તો કે "જો તે આજે જીવતો હતોતો કેવું સારું !" !

મેહેમન—મેહેરબાન સાહેબ, આપણા પાદશાહને શું દરદ થયેવું છે ?

જાલ—ભગનદર, સાહેબ.

મેહેમન—તને આગલ એની મુદલ ખબર ન હોતી.

જાલ—(ભરવાનું તરફ આંગલી કરીને) શું આએ બાઈ તે લુકમાન હકીમની દીકરી થાએ ?

૧ આ વારતા ગુરૂ શેઠશપીઆરના એક નામક ઉપરથી ર ચી છે

તેહમીના—હા સાહેબ, એ તેની એકની એકપુરી દીકરી છે. એના બાપ, તે નામીચો હુકીમ, ખરતી વેલાએ એને મારા સવાધીનમાં આપી ગયો છે; અને એની સઘલી માલ ચલાવે, હુશીઆરી, નીતી, અને ખુબશુરતી ઉપર થી હું માનું છું કે એ આગલ માલતાં એક ધણીજ સરસ સી યશે, એ ધણીજ હા હશે.

બાલ—(નરબાનું ની આંખમાં આંસુ આવી ગયેલાં જોઈને) બાઈ, તમારા આવા મીઠાં બોલોથી એ જીવાન બાંનું ની આંખમાંથી આંસુ વરશે.

તેહમીના—અરે ! એ છોકરી એવાંતે નાજુક દીલ ની છે, કે તેનાથી નરાએ દલગીરી ખમાતી નથી. તેના બાપનું નામ સાંભલતાંજ તેની આંખમાંથી ગરગર આંસુ નીકળી પડે છે. એવી રીતે રાત દાહડો રડતાં ! અને શોક કરતાં એના ચેહેરા કેવો કુમલાઈ ગયો છે, કેવી એની ગાલપરની સુરખી ઉડી ગઈ છે ! બસ, નરબાનું, બસ હવે હવે હેવું મનમાંથી કાઢાડી નાખ; અગર નહીતે તે માથી કંઈ નરશું થશે.

નર—મારી દલગીરી દાખવાને હું ધણીબી કોયેશ કરું છું; પણ મારીથી નથી રહેવાનું.

બાલ—બાઈ, મુખમાંની પછવાડે ઘણો શોક કરવો સારો નથી, ધણુ રડવાથી માણસ ડુખી પામે છે.

મેહેમન—માએજ, હું તમારી રજા માનું છું.

તેહમીના—મેહેમન, ખોદા તારો મદદગાર હોલે. જો તારો બાપ સદશુણી હોતા તેવો સદશુણુ વું પણ થને અને તેની કીરતીએ પોણુંમળે. મારા વાહલા દીકરા, વુંને છેલ્લી સલામ. (જાલની તરફ જોઈને) મારા મેહેર બાન સાહેબ, એ એક કાચો દરબારી છે, મારે તમારી નેક સલાહથી સદા એને મારગ બતાવતા રહેજો.

બાલ—એને કંઈ કેહેવું નહીં પડશે.

તેહમીના—ખોદા એના મદદગાર થાએ; મેહેમન,

વુંને છેલ્લી સલામ

મેહેમન—(નરબાનું તરફ જોઈને) બાંનું, હું નતી વખતે વુંને એહુંજ કહું છું કે વું તારી સંભાલ રાખજે, મારાં માએજને ખુશી રાખજે, અને તેમની સાથે સારી પેઠે રહેજે.

બાલ (નરબાનું) ખુબશુરત બાઈ. તમેને મારી છેલી સલામ: તમે તમારા બાપના જેવા શુણનાં થજો, અને તેનું નામ રાખજો

એહું કહીને, જાલ અને મેહેમન બંને જન પારસની દરબાર ખાતે જવાને રખશુદ થયા.

મેહેમનને ઘરમાંથી ગયાથી નરબાનું ધણીજ ડુખી થઈ અને ખુબ રડવા લાગી. જ્યારે જાલની સાથે તે તેહમીના બાનુએ તેના બાપ વીશેની વાત કરી હતી તો આરેખી જે નરબાનુની આંખમાં આંસુ આવીયાં હતાં, તે કાંઈ તેના બાપને મારે નહી, પણ મેહેમનને મારે. કે મહે. તે આદર બતાવેથી તેને ધણીજ માહાતી હતી, તેથી તેનાથી તે હવે જાલની દુર થશે એવા વીચારથી તેની આંખમાંથી આંસુની ધાર ચાલતી હતી. તે એક જગાપર એખલી બંધને બેઠી, અને મનસાથે બોલવા લાગી કે

“અરે ખોદા ! આશાતો હું કુંગર જવડી રાખું છું. પણ તે ઘાસનાં તનખાં બરોબરની પાર પડવાની નથી. મારી અને તેની બોલાદામાં આસમાન જમીનનો ફેરો. તે એક પારસ ચેહેરનો મોટો આમીર છે, અને જે ચેહેરના સઘી નામીયા ઉમરાવાની પેઢીથી ઉતરતો આવેલો છે; અને હું એક ખાનગી ગરહસથની રહ્યાતની, એક હુકીમની દીકરી છું. પરેખર હું આસમાન માહેલા એક સેતારા ઉપર મોહીત પડી છું, કે જેને માતરે નીચે પેસીને રાત દાહડો બેસ્યા કરીયા સીવાએ બીજે કયો ઉપાએ નહી. તેથી મેહેમન મારી સાથે પરજી, અને હું જેવી એક સાધારણ મા બાપની છોકરીને પોતાની સીકરે એ કદી બનવાનું નથી; વાસતે મેહેમનની ઉપર જે અને ખરો પીઆર લાગે છે, તે પીઆરની આંખે તેને હવે પછે થનાર બર પાર તરીકે નહી પણ એક મુરંખી તરીકે ગણી, સદા તેની આંખમાં રહી, અને માતરે તેનું મોહુંજ જોઈને સંતોષ પામી, અરજી પાંખવું... અરે મેહેમન માતરે અને જોવાના જ હોતો, તોપણ તેમાં હું મોટો સંતોષ પામતી હતી. તેનું ખુબશુરત મોહું જોઈનેજ હું મનમાં મલકાતી હતી, અને તેનું અણીઆરું નાખ, કમાનદાર ભવાં, પરવાલાં જેવા હોઠ અને મોતો જેવા દાંત, જેમી સખી. મારી છાતી માંહેલાં અંતકરણ ઉપર ચીતારી ચીતારીને મથન થતી હતી. જેકે રાત અને દાહડો તેના ચેહેરા જોતાં અને ધણુ ડુખ થવું હતું, (કેમકે તે મારો ભરથાર થવાનો નથી એ વું લાગવું તેથી) પણ તે ડુખમાં એક મોહુ મુખ હતું. પણ અકુશોશ ! હવે તે પણ જળું રહી જ, તે પણ મુખ યએજ; અરે કંઈ નહી તેને પણ મેહેમન જે રાત દાહડો મારી ન જર આગલન રહેતે તો હું જેવી મુખી રહેતી, પણ એવું નસીબ કીઆંથી હોએ !

પણ કીકર નહી. હજી કાંઈ છેક થઈ ચુકું નથી. મારા હાથમાં એક છેલો ઉપાએ રહેલો છે, તે અનખાવી જોવો, પછે હયાતી તે માથી મેહેમન અને મહે, કે નહીતો મારો જીવ જાએ. હા, છેલો ઉપાએ એજ છે, અને તે હવે કરવો.

એ છેલો ઉપાએ એજ હોતા કે જ્યારે નરબાનુનો બાપ, હુકીમન હુકીમ, અરજી પામીશો હોતો તીઆરે તે તેને મારે વારસામાં કસા પદસા કે દોલત મેલી ન ગમ્યા હોતા, પણ કેરલાક દવાઈના નુસકા, જે તેણે લાંબી મુદતવેર મેનત કરી, અને કંઈ કંઈ વરસોવેર અનુભવ મેલવી તઈઆર કરીઆ હતા, અને જેને વીશે તે એટલોતો મગર હોતો કે જે દરદનાં તે દવાઈએ, તે ઉપર જે તે લગાડી હો એતો બે દાહડામાં તે દરદ કદી પણ સાડું થયેઆ વગર રહે નહી, તેજ માતરે નરબાનુના હાથમાં રહેલા હતા. એ દવાઈના કાગોળમાં એક એવું હતું કે જો, જે દરદ પારસ ચેહેરના પાદશાહને થઈ હતું અને જેને સાડું થવાની સથવા દરબારના હદીબોએ આસા મેલી હતી, તેને સાડું કરવાની દવાઈ લખેલી હતી. એહુંજ નહી પણ વલી તેમાં એવું લખેલું હતું કે “જેનેથી ભગદરનું દરદ થઈ હો એ, અને તે ઉપર જે એ દવાઈ લગાડેતો બે દાહડામાં તે દરદ તદન સાડું થયેઆ વગર રહે નહી.” તે સીવાએ તે

નુસકા તદ્દયાર કરતાં કેટલાં વરસ-ગમેચ્યાંછે, અને તે કે વા. ક્રેમનું ફરીતે ઉતરીએછે તે વીરે પણ ઘણુંક લખેલું હતું.
એ નુસકાની ઉપર જરવાનુંતું મન લોભાએલું, અને તેની ઉપર સઘલી આસા બાંધી. તેણે પારસ શેહેરની દર બારમાં નજ તે દવાઈ પાછાહાલના દરદ ઉપર અનજાવવા નો દેડાવ કરીએ. જરવાનુંતે પોતાના બાપની કામેલીઅ ત ઉપર, અને તેના બનાવેલા ઉપલા નુસકા ઉપર એટલેતો ભરોશો હોતો કે, તે પાદશાહનું દરદ સાડું કરવામાં કાવશેજ હતું. તેને ખાતરીથી દીલમાં લાગું, પણ એટલું બધું કર વામાં જરવાનું શું ઇનામની આસા રાખતી હતી? નહીં કે પાદશાહને એવા જુરાં દરદમાંથી મોકલો કરી, બરોજર બો લીએતો તેને મોતના ઘેરમાંથી પાછો લાવી, તેની પાસથી મોટી દોલત મેલવવાની કે મોટો ભેતાબ મેલવવાની, કે કોઈ નાધલાં શેહેરનો રાજ્યે અધીકાર ચલાવવાની, પણ તે ની મોટી દોલત, તેનું મોટું મુખ અને તેની મોટી આસા, જે બેહેમન હુસૈનનું ઇનામ મેલવવાની આસા રાખતી હતી. તે સારી પેઠે જાણતી હતી કે એ પાદશાહ મારી દ વાઈથી સામે થયેએતો મેગક તે મને મોટું ઇનામ આપી આ વગર રહેશે નહીં, પણ તે ઇનામ તે મારી જરજની વીરધની વસતુનું આપશે નહીં મારે જીઆરે તે મને ઇના મની વસતુની પસંદગી વીરો પુછશે તીઆરે હું. સઘલામાં મારો બેહેમનને પસંદ કરશ, ઇઆસે તેને હું. મારો ભરવા દ કરવાની માગણી કરશ, જે પાદશાહની ના પાડી શકવા ની નથી, અને જીઆરે તેમ કરવાનો પાદશાહનો હુકમ થશે એટલે બેહેમનથી ના કેહેવાવાનું નથી તથા તેને કરી અડઅથ રહેવાની નથી.

પરકણ બીજું.

ભરમનો ખાલાશો.

જરવાનું જે એખલી બેસીને ઉપર લખીઆ પરમાં છે બોલી, તે કેહું ઘરમાંનાં એક ચાકરે એક પુણામાં ભ રાઈને બધું સાંભલીલું; અને પછે જઈને તેમની બાનુંને સઘણું કહી દીધું.

ચાકરને મોટી એવી વાત સાંભલીને તેહેમીનાં બા નુંને જરા અજબ જેવું લાગું ખરૂ, પણ ચાકરે આવીને જે તેના ખોલાશો કરીએ તેને મારે તેના ઉપકાર માની ને કહીલું કે “જરવાનુંને મારી આગલ બોલાવી લાવ.” તે સાંભલી ચાકર બાઈને સલામ કરી જરવાનુંને બોલાવ વા જીઆં તે મેડી હતી તીઆં ગમેચો.

જરવાનું બેહેમનને માહે છે એ વાત જીઆરે તેહેમી નાં બાનુંનાં જાણવામાં આવી તીઆરે તે એવા કદા પી આરને મારે ગુસે થવાને બદલે બીઆરી જરવાનુંની દયા માવા લાગી કેમકે ખરા પીઆરમાંથી ઉતપન થતાં કુ એ કયા નહીં ખમાએ એવાંછે, તે તે સારીપેઠે સમજતી હતી. તે મન સાથ બોલવા લાગી કે જીઆરે હું પણ જી વાંન હતી તીઆરે મને પણ એમજ બેહેમનના બાપ સા થ પીઆર લાગો હતો; અને તે વેવાએ જે મને કુખ થએ લું હતું તે હજ હું. ભૂલી ગઈ નથી. (એવામાં જરવાનું આવી લાગી.)

જર—કેમ બાઈ સાહેબ, તમારો શું હુકમ છે? તેહેમીનાં—જરવાનું, તું જાણે છે, હું તારી મા એ થાઈ.

જર—નહીં જ (જરા ચેઈકીને) તમે મારાં મેહેરમાં ન શોધાણી થાએ.

તેહેમીનાં—નહી, તારી માએ થાઈ. જીઆરે “હું તારી માએ થાઈ” એમ કહ્યું તીઆરે તું “માએ નહી” એમ સા વાસતે કેહે છે? અને એવો બોલ મારાં મોડામાં થી નીકલતાં જાણે તું એક સાંપ ભેંતી હાએ તેમ શા વા સતે ચેઈકે છે? હું કહ્યું કે હું તારી માએ થાઈ; અને જેને મેં મારાં પેટમાંથી જનમ આપીએ છે તેમાં તી એક તુંને પણ ગણ્યું. બાનું ખોદા તુંને મદદ કરે, શું મારાં આવાં બોલવાથી તારું લોહી ઉકશે? મા તારી આંખ કેમ ચકચકી આવી છે? શું તું મારી દીકરી નહીં?

જર—નહીં જ હું તમારી દીકરી નહીં.

તેહેમીનાં—હું કહ્યું કે, હું તારી માએ થાઈ.

જર—હું તમારી પારે માફ માગું છું. બાઈ, બેહે મન મારો ભાઈ કદી નહીં થાએ. હું એક સાધરણ મા બાપની દીકરી, અને તે એક મોટા અમીરનો દીકરો અ મીર તે મારો સાહેબ અને મુરબી છે, મારે હું સદા તેની ચાકરી દાખલ રહેવશ અને અતે તેની ચાકરી દાખ લન જરજ પાંમશ. તે મારો ભાઈ નહીં થવો જોઈએ.

તેહેમીનાં—અને તીઆરે હું તારી માએ પણ નહીં થવી જોઈએ, નહીં?

જર—બાઈ, અમરજે બેહેમન મારો ભાઈ નહીં કે હવાએ તો તમે મારાં માએ થાએ. ખરેખર તમે મારાં માએ થાએ કે નહીંતો—

હું ખોદાને સાહેબ રાખીને કહ્યું કે અમર જો હું તેની કંઈ નહીં થવા માહાતેતો ખમીત તેની બેન થને, પ છ જીઆરે હું તમારી છોકરી થાઈ તીઆરે શું તે મારો ભાઈ નહીં થાએ?

તેહેમીનાં—હા, જરવાનું. તીઆરે કદાચ તું મારી વહુ થાએ.

હા, ખરેખર તું એમજ ધારે છે. કેમકે માએ, અને દીકરી, એ શબ્દોથી તારા મનમાં ઘણું કુખ ઉતપન થઈ છે. હવે તારાં એખલાં બેસવાની, અને એકાંનવાસ રડ વાની તતલથ હું સમજ. તું મારા છોકરાને માહે છે, પ છ મારે શરમને લીધે તું માની રેતી નથી. તું તે પુષા પવાની ઘણી કાસેરા કરે છે, પણ તારો જુરો તારી સાથ બેવફાઈ કરે છે. આ તારી આંખ, ગાલ અને ચેહેરો સથ તું કહી આપે છે, પણ મારે શરમ અને હુનતે તારી જ બાંધ કરી મેલી છે, પણ બોલ, જે સાચું હાએ તે બોલ, એમાં તુંને કરી હુરકત થવાની નથી, પણ ખોદા તેમાંથી કાંઈ સાડન કરશે.

જર—મેહેરબાન બાઈ, મને માફ કરો!

તેહેમીનાં—તીઆરે તું મારા છોકરાને માહેજન, નહીં?

જર—ભલાં બાઈ, તમારી પાસ હું માફ માગું છું. શું તમે તેને માહતાં નથી?

તેહુમીના—બસ, બસ, એવું બાહુ ના બોલ. મનેતા તેને માહવા બેઠાં બેઠાં. તું સઘળું એક કોરે મેલી ઈ બને સાથે સાચું કહી દે. તારો પીઆર તારાં મોઢાં ઉપર મલકી આવ્યોઆં.

નર—તીઆરે હું કબુલ કરું છું. હું તમારી હજુ ર અને ઈશ્વરની હજુ આ ગુલુ મડીએ મેસી હાથ ને ડીને કબુલ કરું છું કે હું તમારા છોકરાને ચાહું છું.

બાઈ, તમે ખડા ન થયો. જેવા મારા મીતરો ગરીબ પણ ભલા હતા, તેવા મારો પીઆર પણ છે. હું તેને ચાહું છું, પણ તે માથી તેને કશી નુકશાની થવાની નથી. કારણકે મારા પીઆરની સઘલી આસા ફેકડછે. જેમ એક હું હું સવારનાં મોઢોરમાં સુરજ તરફ જોઈ તેને નમેછે, અને તેની ઉપર ભાવ રાખેછે, પણ તે તેને જોતા કે સમજતા નથી, તેમ હું મેહમનને રાત દાહડો જોઈને ખુશી થાઉં છું, પણ તે મારો વીચાર કશો સમજતો નથી. પણ બાઈ જીઆંવેર હું તેની સી થવાને લાચીકની થવશ નહીં તી આંવેર હું તેની સાથ પરજવાને દમ પણ બાહેર કાઢશ નહીં, એ તમે ખાતરીથી જાણો.

તેહુમીના—નરબાનું, તું સાચું બોલજે તે હમણા પારસ રોઢેરમાં જવાનો વીચાર નથી રાખીઆ ?

નર—હા બાઈ મેં રાખીઆછે.

તેહુમીના—સાચું કેરેજ, શાને મારે ?

નર—બાઈ, તમેને સારી પેઠે ખબરછે કે મારો બાપ મરણ પાંખતી વખતે મને કેટલાક દવાઈના નુશકા આપી ગયાંછે. તે કેવા સરસછે, અને તેને તઈઆર કરવા મારે મારા બાપે કેટલી રજ ભોગવીછે તે પણ કદાચ તમેને ખાલમ હશે. તે નુશકાઓમાં એક એવોછે કે આપણા પાદ શાહને જે દરદ થયેલુંછે, અને જેથી તે હવે મરણના કાં ઠા ઉપર મેઘાંતે મેઘોછે, તે ઉપર બરોબર કારગત લાગે. મારે મેં એવો ઘોરાછો રાખીઆછે કે, મર ગમે તે થાએ, પણ પારસની દરબારમાં જવું અને તે દવા પાદશાહનાં દર ઉપર અજગવાની જોવી.

તેહુમીના—તીઆરે પારસ જવાની તારી એજ ન તલબ છે નહીં ?

નર—એવા વીચારની ઉતપત્તીનું કુલ તમારો છોકરોછે. તેણે માઈ સઘળું ચીત તે તરફ એમીડીછે; બાઈ પારસ, દવાઈ, પાદશાહ એ વીચારો મારા એઆલમાં કદી પણ આવતે નહીં.

તેહુમીના—પણ નરબાનું તું જાણેછે કે જે દરદને મારે દરબારના સઘલા હકીમો હારી ખાઈને મેઠાછે તે તું જેવી એક જીવાન છોકરાથી સાચું થશે એવું પાદશાહ શી રીતે કબુલ રાખશે ? અને તું પણ કેમ કાવશે ?

નર—બાઈ, મને એવુંજ લાગેછે કે હું કાવશ. મારો બાપ જે નુશકાઓને મોટી દોલત ગણી મારે વાસતે મેલી ગયાંછે તે જેવા તેવા નહીં હશે એવી મારી ખાતરીછે. મને તે ઉપર પુરતા વીસવાસછે. હું તેને મારે મલકાએ જે ખમ મારે માથે લેવાને તઈઆરછું. જે એમાં નીચકલ થતાં મારો છાવ જશેતા તેને મારે હું ખુશી છું.

તેહુમીના—તું તીઆરે એ દવાઈ ઉપર તારી એ વીજ પકી ખાતરીછે ?

નર—હા બાઈ, મારી પકી ખાતરીછે. હવે મેહર બાની કરી મને પારસની દરબાર ખાતે જવાની રજ આપો.

તેહુમીના—હા નરબાનું, હું તુને મોટી ખુશીથી રજ આપું છું, તે સાથે તુને અગતને મારે પુરતા પઈસા, અને માકરને મારે પુરતાં માંજશ પણ આપું છું. તારી ઉમેદ બર આવે, અને તેમાં તું કૃતેહ પાંખે એવી હું રાત દાહડો સાંહેજ પાસે દવા માગસ. તારી મુશદમાં તું કાવો શકે એવું જેટલું મારાથી બનશે તેટલું હું કરશ. તું આવતી કાલે પારસ ખાતે કુચ કર.

નાથાલી ડોઈગનીસ.

માણસ ગમે તેવી ગરીબ અવસથામાં જનમ પાંખીછો હોએ, તોપણ જો તે કાંઈથી લલું કામ કરવા માંગેતો તે બનાવવું મુશકેલ નથી. ભલા કાંમને વાગતે ઈશ્વર સદા સંજ રહેછે, અને તે કરનારને સદા મદદ કરેછે.

નાથાલી ડોઈગનીસ, જે પાછલથી સીસતર (ન) નાથાલીને નામે ધરખીઆત થઈ હતી, તે નારી ચી સી સન ૧૭૭૮ નાં વરસમાં ફ્રાંસ દેશની ઇશાન છુણા તરફનાં લોકી નામનાં ગાંમડાંની પછેશ માં એક ગામડીઆને તીઆં જનમી હતી. નાથાલીનાં સાત ભાઈ બેન હતાં, જેમાં તે સહીથી વડી હતી. હજુરતો તે પોતાની પુખતી વચ્ચેમાં આવી નહોતી, તેકસામાં માઠાં ભાએજો તેના માં અને બાપ એ બંધે મરણ પાંખીઆં; જેથી પોતાનાં સાતે નાનાં ભાઈ બેનોતું ગુજરાંણ કરવાનું તેને માથે આવી પડી છો. અલબત્તે નાથાલી હજીતો એક નાદાન છોકરી, તેવામાં તેની ઊપર એક તરફથી પોતાનાં વાહલાં મા અને બાપનાં અનચીતીઆં મરણનું દુખ, અને બીજી તરફથી પોતાનાં નાનાં અને અશક્ત ભાઈ બેનોતું ગુજરાંણ ચકાવવાનો બોલો, એ બંને આવી પડીઆથી તેને જરા લાગતો ખરું, પણ પોતાની હીમ ત હારી નહી. તે લીલીનાં ગામડામાં વસનારા એક આખરદાર કુટુંબનાં ઘરમાં રાંધવા રહી; અને તી આંથી જે તેને મલગું તેમાંથી તે પોતાનાં નાનાં ભાઈ બેનોતું પેરાણ કરતી. એટલુંજ નહી પણ વલી તેમાંથી જે કાંઈ તેનાં હાથમાં ખચતું તે કાઈ ગરીબ તથા દુખીની હાજત પુરી પાડવાને વાપરી દતી. નાથાલી એક ગરીબ અને નાદાન છોકરી હોવા છતાં તે

નામાં ઝીવા ઊતમ ગુણો જોઈને તેના શેઠ શેઠાંણી તેની ઊપર ઘણા ખુશ રહેતાં, અને ઘણી માઝગા સાખતાં.

એમ ઘણાંક વરસ નીકલી ગયાં, અને તેના ભાઈ બેન મોટાં થઈ પોતાનું ગુજરાણુ પોતાની મેલે કરવા લાગીયાં નાથાલી ઊપરથી જેવી તેનાં ભાઈ બેનોનું પ્રાણુ કરવાની શીકર ટલી, તેવુજ તેણે પોતાનું ધીઆન જે ગામમાં તે રહેતી હતી તીઆનાં ગરીબ, લાચાર અને દુખીઓની હાલત ઊપર દોડા વીધી, અને તેમને કોઈખી-રીતે સુખી કરવાનો ઊપા એ શોધવા લાગી. ગોર કરતાં તેના મનમાં આવી છીં કે એવાં લોકને માટે એક એવું ખાતું સથાપવું કે જેમાં તેમની સઘલી હાજતો પુરી પડે અને તેઓ સુખી થાએ, પણ નાથાલી એક બાપડી ગરીબ ચાક રહી, તેનાંથી આવું મોટું કામ કેમ માથે લેવાએ, અને તે શી રીતે પાર પડે? એવું કામ ઊઠાવી લેવાને અને તે પાર પાડવાને તન, મન અને ધન એ તરણે ની જરૂર હોએ; જેનાનાં બેતો તેની પાસે હતાં, અને તેનો ખનતો ઊપીઓગ કરવાને તે તઈઆર હતી, પણ તરીણું (ધન) તેની પાસે ન હતું, પણ નાથાલીનાં દીકરાં દયાએ એવુંતો મજબુત ઘર કરીછી હતું કે તેને માટે તે કોઈખી ઊપાએ કરવાને પાછી હતી ન હોતી. આખરે વીસ વરસ સુધી ભારે દોશ કરી, અને બેહુદ રંજ ખેંચી શન ૧૮૨૬ માં એક ધરમને લગતી "સોસાએરી આપ ચાઈલ્ડ લંચ" નામની મંડલી સથાપી, અને તેની સુખીઅ પો તે થઈ. એ મંડલીમાં જે જે સ્ત્રીઓ દાખલ થઈ તેમને માટે એક નક બંધાવીછી, અને તેમાં તેમને રાખી તેમની પાસ પેરોપકારનાં કામો દરાવા લાગી. કેટલીક જોગણીઓને એ મકને લગતી એક નીશાલ જેમાં ૧૨૦ માં બાપ વીનાનાં ખયાંઓનું, લઘુવેર તેઓ પોતાનું ગુજરાણુ પોતાની મેલે કરવાને સામરથવાન થાએ તીઆં વેર, પાલણુ પેશણુ દરવામાં આવવું હતું, તેને કારોબાર સોંપીએ, અને દેલીએકોને એક ખીલ ની શાલ, જે સ્ત્રીસ્ટર નાથાલીએ પોતે સથાપી હતી. અને જેમાં ઘણાંક છોકરાં વાંચવા, લખવા અને અગતજોગ હુનર શીખતાં હતાં, તેનો કારોબાર સોંપીએ. કેટલીએકોને દંધપીયલોમાં પડેલાં દુખી માણસો તથા બચાંઓની માવજત કરવાનું અને દેલીએકોને દવાનાઓ

ની દંધપીયલોમાં લેવાઓની પરદાસત લેવાનું કામ સોંપીએ. એ પરમાણુ પોતાના હાથ તલેની સઘલી જોગણીઓને એવાં એવાં ધરમ ખાતાંઓમાં પરમાર પના કામો કરવાને સોંપીએ, અને પોતે સઘલાંમાં વડી રહી, બધાં ઊપર ઊપરીપણું ચલાવવા લાગી.

એવી રીતે નાથાલી હોઈગનીસ જોકે એક ગરીબ મા બાપ વીનાની છોકરી હોવા છતાં પોતાની લલી કોશેશથી અને અથાક મેહનતથી પોતાની મકશદ માં પાર પડી અને આવું મોટું એક માણ ઊપીઓગી અને માણ પેરોપકારી ખાતું સથાપી, તેને હાર પાડી અને તેમાંથી નીખતાં રહેા પોતાની નજરે જોઈ શને ૧૮૫૮ માં ૮૦ વરસની ઊમરે મરણ પામી. એ ખાતું હજુર થુધી સારી હાલતમાં ચાલે, અને તેની નામીચી સથાપનારના ગુણ નીતે ગવાએ.

બેહરાંમી ગોદ.

વાંચનારી બાઈઓ આ બોલ તમે દરએક જણે શાંલેએ હુમે આપણા લોકોમાંથી વેહમ અને રશ મ હજુર થુધી દુર ન હોએઆના સખખથી કેવાં માણ પરીણાઓ થાએ તેહનો એક દુખધરક દાખલો હમારી નજરે જોએલો તમારી હજુર થુકવાને હમારુ દુરસ ત ધારીએકે કે તેથી શમળુ અને દાનેશમંદ બાઈઓ પોતાની વેહમી અને વગર અકલની બાઈઓને તેવી ચાલ ચલાવવાથી દુર રાખવાની ખનતી કોશેશ કરે અને માણ ખનાવો ખનવા ન દીએ.

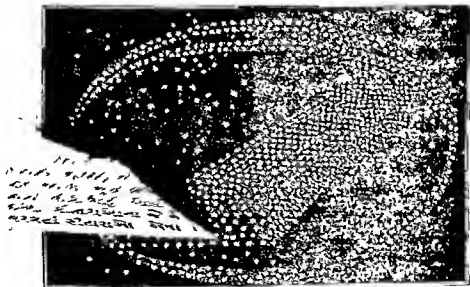
આપણા લોકોમાં ઘણાએક બેશમળુ અને હેમક ખાનદાનોમાં અને તેમાં અગત કરીને ગામડીઆ લોકોમાં થુવાવડી બાઈડીને બેહરાંમી ગોદ પલાવે. તે એકે તે બાઈને જણેઆ પછી ખાર દાહાથ થુધી તે દન ભુખી રાખેકે અથવા ફેલ્ડાંએક લોકો માતરે બધાં મનું પાંછી પાએ. ફેલ્ડાંકેતો ચોખાના આગની ઢેખરી તરાંખાંની રકાખીમાં બે ચાર ભુંલને ચાર દીવશ ખાએકે અને જરા ખરાંડી પાંછી પીએ. આવી રીતની હેવાંનીએત અને ધાનકી ચાલ ચલાવવાનું કારણ તેઓ એવું બતાવેકે કે તે જણનાર બાઈની ચોલાદથી જો દોઈ એ ગોદ પાલવુ આવીછી હોએ અને તે જો ન પાવેતો, તેહનું હેકડું લવવું નથી અથવા તેહને બી

નું છોકરું થતું નથી. આ તરાંના બેહુધ વીચાર અને વેહેમને લીધે શુવાવડી બાઈને ખાર દાહણા લુખી રાખે આથી કેવી તરાંના માથં પરીનામ થાએ છે તેહનો એક કુખ ઊપજાવનાર દાખલો હવે હમારી નજરે નો એઆ છે.

થોડાક દીવસ થએઆ એક શુવાવડી બાઈડીને હમો નોવાને ગએઆ હતા. તે ખચારી નુવાન ૧૭ અથવા ૧૮ વરસની વએની હતી. તેહના હાથ પગ ધુ જતા હતા, અને તેના મોંબાલવાની તાકાત ન હતી. તે હનો એહરો તદન શીકે પડી ગએલો હતો અને દમ પા લેવાની શક્તી ન હતી. ખખર પુછતાં એવુ માલું મ પડીછાં કે એ બાઈને જએઆને દસ દીવસ થએઆ હતા, અને તેણે એહરાંમી ગોદ પાલી હતી તેથી કાંઈ ખી ખાવાનું લીધા વગર માતર જરા પાંણી ઊપ ર રહેલી હતી. હવે એઆંણી બાઈઆ જરા વીચાર કરીને નોવો કે સતર વરસની વએમાં તીલે વખત વે આએલી એક કુખલી બાઈડી કે જેહને ઘણું લોહી ગ

એવું તેહને દસ ખાર દાહણા તદન લુખી રાખીઆથી શું પરીનામ ઊપજવું નોઈએ. અલખતાં તે ખચારીનો કાચગરો જવ જતો રહેઆ અને વડી એવું થઈછાં કે તેહનેતો તેજો ફેહવા લાગાં કે માત આ વીકી અને તે મરણ પાંખી. તેનાં ઘાટકી ત્રગાં વાહ લાંઆ પોતાને વાસતે ફેહ છે કે તેજોએ ઘણીખી ગો દ પાલી તેજો કાંએ નહી મરી ગીઆં. પણ એઆંણી બાઈઆ તેજોને ઘણું લોહી હશે, ખુદરતી શક્તી વધા રે હશે તેથી તેજો ખચી ગએઆં નહીતો નેવો હ લ ખચારી આ બાઈનો થએઆ તેવોજ થતે. એક શે જ દાખલો લેવો—ભારી તોશાંન થએઆથી કોઈ વાં હાંણુ ભાગી જએ છે તેમજ કોઈ ઘર પડી જએ છે તે નુ કારણ શું? જે નખડું હાએ તેજ ભાગે અથવા પડે અને મજબુત હાએ તે શલાંમત રહે છે. તેજ પર માંણેની આ બાબદ પણ છે જેમાં એક નાંચુક નારી ખઈરાંઆના વેહેમને લીધે પોતાનાં જવથી મઈ છે.

દુરબીનની અજાણ્યો.

સપીર તારા

બાપ જે હુ એા છે તે નેવાનેવં જે આપણે અથાગ ગોલા નોઈએ, ને તે ઉપર પુરતો વદર, ગરેહ અને કુમકવુંતુ બેઆંન ખમ મારે માથે લેવાનું. હવે બાકી રહેલા સપીર થતાં મારો જવ જશેતો તેહમીના—થું તોને આ વીશએ પુરો કરીએ છ વીન પકી ખાતરી છે! ભાગ કરે છે તેમાંનાં એક જે હવે પોતાની જ

ગો બદલતા ઈઆને શરતા રહે છે; અને ખીબ ભાગ નાં એવા છે કે જે પોતાની જગાએથી કદી ખીસતા ન થી, પણ હવેશાં એક ચોક્કસ જગામાંજ નજર આવ તા રહે છે. એવા તારાને “સપીર તારા,” જેસે “થું ખ તારા” ફેહ છે. નોકે એ તારા પોતાની જગા કદી બદલતા નથી એમ ફેહવાએ છે ખરૂં, પણ તે કી

પરથી છેક એમ નહીં સમજવું, કે જેમ એક લાકડાંમાં ખીસી જડી મેલેલો હોય તેમ તેમને આકાશમાં જડી મેલેલા છે. તેઓ પણ પુરવના તારાની આસપાસ ફરે છે, પણ તે એવી ધોમી અને એવી એકસરખી રીતે કે બાહ્ય તે કદી પોતાની જગ્યાએથી ખીસતાજ નહીં હોય એમ જણાય છે.

એ તારા આખાં આકાશ ઊપર પંચરાઈ ગયેલા છે. આકાશમાં રાતરે એક ફરતો વાદલાંના આકારનો પડો જેવો જણાય છે, જેને આકાશ ગંગા કહે છે, તે કાંઈજ નહીં પણ તે સધીર તારાઓનો એક જુમળો છે. સધીર તારાઓને ખોલી નજરે નોતાં તેમની સંખ્યા માતરે ૬૦૦ વેરની જણાય છે, પણ મોટી કુરબીનથી નોતાં તે અઘાગ માલમ પડે છે. એ તારાના જથ્થામાં ઈર્ષ ઘણા ચલકતા દેખાય છે, અને ઈર્ષ થોડા ચલકતા દેખાય છે. એવા વતા ઓછા ચલકતા તારા જુદા પાડીને તેમના ૬ વરગ ખાંધેલા છે, પણ મોટી કુરબીનની મદદથી તેના ચોલ વરગ શુધી જુદા પાડવામાં આવેલા છે. જે તારા ઘણા ચલકતા છે તેમને થેડાં વરગમાં લીધેલા છે, જે તેથી ઊતરતા ચલકતા છે તેમને ખીજા વરગમાં લીધેલા છે, અને એ પરમાણુ જેમ જેમ ઓછા ચલકતા તેમ તેમ ચલકતા ચલકતા છેક ચોલમાં વરગ શુધીમાં લીધેલા છે.

એ તારાને જોલખવાને માટે આગલા જમાનાના વીદ્વાનોએ ૧૨ જુમળા ખાંધીઆ છે, અને તે ૬ રેકના નામ તેની જગા પરમાણુ કેટલાક જનાવરના નામ ઊપરથી આપીઆ છે, જેને રાસી કહે છે. ખરેખર તે તારા કંઈ જવાં જનાવરના આકારમાં નથી, પણ નો તેમાનો એક જુમળો લઈને તેમાના દરેક તારાને લગાડીને લીટી દોરીએતા તેમાંથી ઈર્ષ જનાવરના સરખો આકાર પડે છે. એ ખાર જુમળાના નામ, અને તે દરેકમાં તારાની સંખ્યા આજે પરમાણુ છે. મેજ એટલે ઘેરાંના આકારનો જુમળો, તેમાં ૬૭ તારા છે. પુરુશ એટલે ખલદના આકારનો જુમળો, તેમાં ૧૪૮ તારા છે. મીથુન એટલે છોકરાંના નોડાંના આકારનો જુમળો, તેમાં ૮૭ છે. કરક એટલે કાચખાના જેવા જુમળામાં ૮૭ છે. શીહમાં ૧૦૧ છે. કનીઆમાં ૧૧૭ છે. તુલા એટલે તરાજવાંના જેવામાં ૫૪ છે. વરશચક એટલે વીધુના જેવામાં ૨૭ છે. ધન એટલે કામદાં જેવામાં ૭૮ છે. મકર એટલે ખકરાનાં

જેવામાં ૫૪ છે. કુંભ એટલે ઘણા જેવામાં ૧૧૮ અને મીન એટલે માછલાંના જેવામાં ૧૧૫ છે. એ ખારે રાસીઓ ઊપરથી આપણા દેશના ખરાંમણા ઘરેહ, રાસ, ઘડા વગેરે નોએ છે, અને તે ઊપરથી લવીશ કહે છે. તે વાત ઊપર કેટલીક ભોલી ખાઈઓ, વીશવાશ લાવે છે, પણ તેઓ ઘણા ઠગાય છે. કારણ કે એ ખરાંમણા જે કહે છે તે સઘવું ખોટું હોય છે. રાસીઓ માતરે આકાશમાંથી તારા જોલખી કાઢવાને કરેલી નીશાંણીઓ છે. તેની અસર માંણસ જાતપર કશી થતી નથી, તેમજ તે ઊપરથી લવીશ કદી કહેવાયું નથી.

એ તારા આપણી પુરુષવીથી ખેડ દુર છે. જેમ જે ઘણા ઝાંખા દેખાય છે, તેમ તે ઘણા દુર હોય છે, અને કેટલાક વીશેતા વીદ્વાનો એવું કહે છે કે તેઓ એટલાં દુર છે કે તે આપણી ખોલી નજરે તો થું, પણ હાલ જમાનાની મોટામાં મોટી કુરબીનથી પણ દેખાતા નથી. પણ તેઓ એવું ધારે છે કે નો એથી ખી મોટી કુરબીન ખનાવવામાં આવેતા તેવા તારા નજરે પડે ખરા. તેઓ આપણી પુરુષવીથી કેટલા દુર છે તેની ગણતરી અતી અચરતી ઊપજાવનારી છે, અને તે ઊપરથી આકાશના ખેડ વીસા રનો, અને તે સઘવાંને પેદા કરનાર ઈશ્વરની અનુદય ચતુરાઈનો, અને તેની અદ્ભુત શક્તીનો વીચાર આપણા મનમાં આવે છે. એ તારાઓ મધેનો એક સગીથી પાસેનો તારો, કે જે સઘલા કરતાં વધારે ચલકતો દેખાય છે તે આપણાથી ૧૮૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ માઈલને અંતરે છે. એટલે કે આપણી પુરુષવી ઊપરથી નો એક તોપનો ગોલો મારીઓ હોય, અને તે નો એક મીનીટ ૨૦ માઈલને હીસામે દોડેઓ જાય, ઈચ્છાને યુગર્ધથી થાને એક મીનીટમાં જાય તે ઊપલા તારા ઊપર જઈ થોડાંચતાં ૧૮૦૦૦૦૦ અદાર લાખ વરસ લાગે ! અથવા આવાજ કે જે એક મીનીટમાં ૧૨ માઈલ એટલે યુગર્ધથી કુલ શુધી જાય છે, તે પરમાણુ નો આપણી પુરુષવી ઊપરથી એક આવાજ નીકલેતા તેને તે તારા ઊપર જઈને સંલક્ષીતાં ૨૦૦૭૦૦૦, વીશ લાખ શાત હજાર કરતાં વધારે વરસ લાગે. પણ કેટલાક વીદ્વાનોનો છેક એટલે શુધી કહે છે કે એ સધીર તારામાંના કેટલાક તારા એટલાં દુર છે કે, જ્યારથી આપણી પુરુષવી

દા થઇછે તીઆરથી તેમની રોશની દર મીનીટે ૧૨૦૦૦૦૦૦, એક કરોડ વીસ લાખ માર્કલને હીસાં બેની જડપથી આપણી ગમ દોડતી આવેછે, તોપણ હજુર તે આપણી પુરૂથવી, કે જેને પેદા થવાને આજ હજારો વરસ થઈ ગયેલાં ગણાયેછે, તે ઊપર આવી પુગી નથી !!!

એ દરેક સધીર તારો થંબ, જલ્લકતો અને રં બીન હોયેછે. તે પોતાનીજ રોશનીથી પરકાયેછે. એટલે જેમ ચંદર સુરજની રોશની લઈને પરકાયેછે તેમ એ તારા યોઈની રોશની લઈને પરકાયતા નથી. તે ઊપરથી એવું ધારવામાં આવેછે કે તે એક એક તારો સુરજ હો, અને જ્યારે તે એક એક તારો સુરજ હોયે તીઆરે આપણા સુરજ મંડલની મારક-તે ની આસપાસ પણ આપણી પુરૂથવી જેવા બીજા ઘણાક ગરેહનું મંડલ હોવું જોઈએ.

વાંચનાર બાઈઓ, એ ઊપરથી હવે વીચાર કરો કે જેણે આવા અથાગ અને અતી ચતતકારીક તારાઓ પેદા કીધાછે, અને તેમને આવા અનહદ તથા વતે મેલીઆછે, તેની શક્તી તે કવી હો ! અને તીઆરે આપણે તેના હોકમથી ઊલટાં જવાને કેટલું બીલું જોઈએ.

સમી સાંજની સટાક !

કુંવરબાઈ—રતનબાઈ, એ રતનબાઈ.

રતનબાઈ—અરે જી.

કું—જો તો તમારા ધની વેચારને.

ર—તમારાની સાથે રે મરું? કાંમિ માંમે થું? કેહાય ?

કું—કેહ્યું, મારપર થું કરેઆ કરોમ, હેકે આવોની.

ર—હા માંમે હા આ ચોક હમણાં પુરી રહી; હવે સુ લાપર સાખ મેલેલું છે તે નરા મિઈને આઈ. નહીંતા બરી બરી જ્યોતો! જવણાઈ વલી આવીને તોપને ગેલે ચુકરો !

કું—તાહારે માલો વેહેલાં આવો.

ર—હા, પણ હેકે કોણ કોણછે,

કું—કોણ હોયે સલી, હું છેઈ, બીજા મારનાં રૂપાં બાઈછે, થુના વહુછે ને હુંની પીરોજબાઈછે.

ર—માલો તાહારનો હમણા આઈય.

કું—આસતે મોલની નહીંતા વલી તારાં સાસુ સાં ભલશે તો કેહશે કે “વરી હેકે મિઈને તાચવા મેલી.”

કું—(પગ ડંચકીને) અરે આસારાંપર ભાર પરેઆ

ચ સાસુતા; એવી સાસુઓતો કયારે કંઈ નેએલીછે.

પી—મરે કુંવરબાઈ, છેક મરી ગઈ. કે ?

ર—નવારેની બેન; વલી કોઈના પેટમાં કુખી આવશે ને નહિને કેહેયોતો બધાંને ધોઈને ઠેરને પેટે બાલશે. અ બધી કાંમિ સાંલવરા થોતાન જગોવેમ.

કું—આંમે ભાર પરેઆમ તેની ગારનાં. જરે તે લેઆ કરે તેમાં તમારે થું. (મિવામાં રતનબાઈને દાદરપ રથી નીચે ઉતરતાં મિઈને) માલોની વાંમે, થું થઈઈ, તા હારનું સાખજ નેએઆ કરતાંતો કે ?

ર—અરે ચપની (હણ રહીને મેસેછે) મરેરે આતા કોતક જોતાં જોતાં નીરજ ગરી ગીઆં.

કું—વરી થું કોતક મેઈઈ. નરા કેહે, કેહે, નય દી કેહે. (બરડાપર હાથ મારીને)

ર—અરે સાખની તપીલીપરની રક્ષાબીખાનું પાંછી ટોરવા ગલીખાની બારી આગલ ગ્રેઈ, તો મેઈઈતો પેલા પા ચોના શાવકશા, મોરડામાં, માર જુટ, પોતાં, ડગલો પેહેરી, હાથમાં લાંકરી લઈને તાઈમાર થઈને ઉભેલા, અને, તે મિઈને તેનાંનાં ગુલબાઈના હાથમાં હજમાઈ હરખાઈ જા એ. માંમે કંઈ તેનાના જુદાં હશે ને, શાવકશાજ જુદા હશે. એકની ધર એક પડેતો એકની હોક એક પડે.

ર—(વચમાં) મરે કોતકજોતો,

પી—અરે માંમે એ કોતક તે કાંઈ જવાં તેવાં છેકે !

ર—મરેરે સાંલસો તો ખરાં. પછી શાવકશાજ એ લીઆ કે “ગુલી, મારા ગુલામ, હું જાઉંય હુંકે” તારે વ લી ગુલબાઈ જણી જણી આંખ કરીને કેહેછે “પણ તમે વેહેલા આવશે કેની” તારે વલી શાવકશાજ તોનાનું લાં છું સુસીઈ તાણીને (તેમ કરી બતાવીને) હારે હા મારી ગુલ હા, હું નલદી આવશ. તું કેહેયોતો શાત વાગતામાં થેરમાં આવશ પછી કંઈછે.

કું—(સઘલાં ખુબ હસી પડેઆ પછે) મરેરે કોતક ની ગારતી, તારાં કોતકતો તારેજ ગલે બધાંમે કહીએ. પ છી, પછી.

ર—તારે વલી ગુલબાઈ, સરડાના જીવી લાખખી હો ક કરીને, મોલેઆં કે “હમણા કાંડાં સધાવશે, બેનઈસરા નપર કે” “હા તાંહાંજોતો,” શાવકશા મોલેઆ. તારે વ લી ગુલબાઈ નરા તાખનુ છીછું મહડાવીને મોલેઆં કે “મરીઈ તાંહાં થું જિવાનુંછે ! ગુલબા અમણ આવીને માં થું આંમેઆ કરે. તેના કરતાં માહાલખખી તરફ કરવા થું માંમેઆ કરે. તેના શાવકશાજ નરા હસીને મોલેઆં કે કાંની નતા.” તારે શાવકશાજ નરા હસીને મોલેઆં કે “કાંમે પુનેતો વલી તે થાલુ બાવવું હવું ને એમ થું થ ઈઈ ! જુતો જહાર તાહાર મારી સાથે આવવા માગતો હ તીને ! માલની હમણા આવેમ ?” તાહારે નરા ખભાં મહડાવીને ગુલબાઈ મોલેઆં કે આંજોતો નહી હોયોતો કાંમે.

પી—મરેરે વલી સાથે બગલમાં હાથ લઈને ગ્રેઈ કાંની. રોજ રાતનાં તો જાએમ.

થું—કાંમે પીરોજબાઈ, તેમાં થું થઈઈ ? પોતે વર અઈ એરછે ગમે તેમ કરે અને ગમે તાંહાં જાએ. તેમાં એજ શાની ? કંઈ બીજાની બગલમાંતો હાથ આપીને નહી ન તે ! આપતે તો તેનો વર હોતો.

પી—હાની માંમે હા; હું જાણુચની કે તમેખી ન

રા અપરધાં ગમ્યાં છે. તમે કાંચે નહી તમારા રતન સાની બગલમાં હાથ લઈને ફરવા જતાં ?

શુ—વાચે પરીજ્ઞાપાઈ અમથુ જુહુ કાંચે બોલેમ કારે તમે ગુલબાઈને તેના વરની બગલમાં હાથ આપીને ફરતાં જોઈતી ?

પી—નહી વરી ! ચોથે પાંચમે દાહરે રાતના આ પરે ઓટલાપર ઉભેલાં હતાં ને તેજ નહી દેખાવેઆં હતાં કે “આચે બને નજી માંદની પુરવા જાએય” ?

શુ—શુ તે બગલમાં હાથ લઈને ચાલતાં હતાં કે ?

પી—બગલમાં નહી રોશે ને છુટાં હોયે. પણ જ તાંતાંતો ખરાં કેતી ?

શુ—તે હું કાંહાં ના કેહુંમ ને નહી જતાંતાં ? તમે વલી કેહોમ કે બગલમાં હાથ લઈને જતાંતાં તે પરથી હુતો બોલુંમ.

કું—અરેરે શુનાવહુ, પરીજ્ઞાપાઈ, શુ યઈજ નરા સાં ભલવા દેખાની; પછી રતનબાઈ પછી ?

ર—પછી “હું જાઉંમ હુકે” કરીને ગુલબાઈને કહી, તેવનને શેકીન કરીને લાકરી ફેરવતા ફેરવતા દાદર ગમી ચાલેઆ.

કું—અરેરે કેમ શેકીન કીધીતી ? દેખારની (હસીને) રૂ—(નરા ચસો હાથે ચહુડાવીને) હા વલી એ નો હાથ લઈને કરી દેખાર, કે એમ શેકીન કીધીતી.

કું—પછી યઈજ શુ ? કેહોની, એમ ભાવડાં પાડતાંતા રાત વહી જશે ને વાત રહી જશે.

ર—પછી યાચે શુ શાવકશાન એમ શપાવેઆ ને ગુલબાઈ એમ અસપાવેઆં, અને હું હુકે આવી. અરેરે જોઈ જોઈને મને એખીનેજ હસડું આવે.

પી—(અરડાપર હાથ ઠોકીને) અરેરે અધુરા તે પુરા તું કાંચે ડોરા મારેમ. પેલા કેહ્યે તેમ “મારાં ડોહાર, પરીસીનાં હરી, ને જોતાં જોતાં મરવા પરી” તેમ હું તો તે મનાં એવાં એન કોતક જોતાં મરવા પડીમ.

કું—અરેરે પરીજ્ઞાપાઈ, એવારીઈ તમારીપરથી મરવાને, હમણાથી એવુ કાંચે બોલેમ ?

શુ—(હજી રહીને) પણ રતનબાઈ, આ અધુ તમે બોલેઆં તેમાથી બાદ કેટલું ?

રૂ—એ બાદ અધુ ; હવે તું ગુંગી મેસની.

કું—નહીરે મરે સાચું કેહુંમ. જુહું બોલે તે મરી જાએ.

શુ—તે દારે પેલી શીરીનબાઈની વાત કીધીતી તે મનકે ?

ર—તેતો નરા બે ધરી હસવાન મેડાંતકેતી ?

શુ—તારે હમણા શું રરવા મેડાંતકે ?

પી—અરેરે એવાર રરવાને; ચાલ એવું શું બોલેમ સમીસાંન વરા.

રૂ—પુતો સમજુનો ઊરજો ને શુનાવહુ.

કું—આલો વાર રૂપાંબાઈ, તેણે શું યઈજ ? રર કેહે તેથી રસાઈ ગીકે ?

રૂ—આચે લે. આચે વલી બીજી ડાહી બેલી. અસ સરાજ કેહેકે, વહુજ સગણ બોયે. તો કહે જેતરમાં બલા પાછી” તેમ વલીએ—

પી—અરેરે એતો અધુ રહીઈ, પણ સાંભરી ને ખરીકાં દીલો કાંહાં ?

કું—ખરા, અરેરે કોઈએ નરા ઉંબર લોઈને ચોકબી નથી પુરેઆ.

રૂ—પણ મુરમાં કચરોજ કોણે વારેએમ ને ?

પી—કાંચે શું યઈજ, વારો કોણુનો છે ને ?

રૂ—કોણુનો વલી પેલાં તંત્રી મારે નવાં ભારત આ એઆંચે તેનાનો.

કું—કીઆં પેલાં એમ એમ હાથ કરીને મડાઈ ને શાઈને માલેમ તેનાનાંકે ?

રૂ—હા તેનાંનજો.

કું—તારે લે વાચે (હાક ખીસીને) તેનાનાં કચરો વા રેજી, મારી પખી અતરગના અતરગ રહી ગેલાં તે.

પી—તો વાચે શું કરયે, (વાકાં આંગલાં કરીને) ને મોટી સાજી ચલેબીની છાકરી આવીકેતી તે કચરો નહી વારે. ઊછડી પકડીને વરાવરા તે.

શુ—પણ પરીજ્ઞાપાઈ, અમથુ કાંચે વેચાતું લેએમ ? તમે કેમ જાણીઈ કે તે વારવાનીજ નથી ? નથી વાર તો તાહારે તેના આન માર પાંચ દાહારા થયેઆ વારો બેઠેમ તે કોણ વારેમ, પરી રેહેમ કે ?

પી—તારે પણ કાંહાં છે જોની, બાંને સાતવાગા તો બી ઉંબરપર ચોકના બે દાખરા નહી મલે, કે ખરકીમા દીલો નહી મલે. પુને સઈ સઈનુ ઘણુ લાગી આવવું દેખુ.

શુ—વલી લાગી શાનું આવે, પરીજ્ઞાપાઈ, ને વા જમી હુએ તે બોલાએ. નહી તારે તમે ગમે તેની પછ વારે ગમે તેમ જુહું બોલો.

પી—એવાર મારીપરથી જુહું બોલવાને. મારી બ લારાતખી જુહું નહી બોલે.

રૂ—નહી રે માચે એને મનથીતો બધાંજ જુકાં.

શુ—તે હા વલી, તેમાં ફેરયુ ? આચે તમે હમણા શુ લખાઈની ને શાવકશાની વાત કીધી તે અધી ખરી કે ? સા મેસાચુંન બોલેઆં કે ?

રૂ—(પોહોણું મોડું કરીને) નહી રે માચે, હમે કાં હાંધી સાચું બોલતાંતાં; તમારીજ માચે તમુને સાચાંની મારવાણી પાચેલી. હમેતો ને બોલોએ તે જુહુંન બોલોએ.

રૂ—લે ચાલો હવે દુકડું કરો.

પી—પણ જોવતો ખરાં, જમાં તેમાં એને સઈનુ ઘણુ લાગવું દેખું.

શુ—તે હજી આવો માચે, તમે કોઈની પછવાડે જુહું બોલો, કે વગર વક્રિ માર દેએ. તે મારીથીતો નહી સંખાંચે એ. હુતો જોડોએ તે મોડાંપર તર ને ફર કહી દેવું.

પી—શું ? કોણુને માર દીધી ?

શુ—હા વલી તમે હમણા દીધી.

કું—અરેરે પરીજ્ઞાપાઈ, તમુનેખી શું યઈજ, હવે કુકરોની, બસની હવે.

પી—પણ જોવની માચે શુકજ નેટલી ચીંચકલીઈ મકાઈ જાએમ તે.

રૂ—અરેરે આચે શું પંચાતી. માહની બા હું મારા મારપર, મારી રેહું.

કું—પણ જોવની, કંઈ નામ નહી, નીચાન નહી, ને

અમથોજ બંને જણ કહ્યો લઈ ઉઠેઆ. મરેરે, જરા બે ઘડી બેસીને હસતાંતા જો. તેમાં એમ સહેતાન ચરકો થઈ ગીઓ.

૩—હા માએ હા. એ એમ સહેતાન ચરકો થતાં વાર નહીં લાગે. તું યુંગી યુંગી મારપર જા; નહીં તો વલી તાહારી સાસુ જણશે ને છેચશેતો તેનાને યુંગાં નહીં રખાશે.

કું—હારે મરે ચાલની હુંબી જતી રહું.

૨—મરેરે કું વરેખાઈ ઉભી રહેતી, હુંબી આંઉંચ. (ઊપર જતાં રહે છે.)

પી—જોની આ રાંડે સવારતની કુતરીઓ કેવી આ લી ગઈઓ. જરા મારી તરફથી ખોલેચબી ?

શુ—હવે બંધીઓ સવારતની કુતરીઓ થઈઓ કે ! રાંડ સવારતની કુતરીતો ટુંજ છે. બલીઉં તારૂં જવતર એટલું કહીને થુના વહું માલ ઉપર જતી રહી, અને હે કે પીરોજખાઈ બબડતી બબડતી પોતાની ઝ્યારડીમાં ગઈ. એ પરમાણે બે ઘડી પરવારતાં પડીને સાંબોનો વખત યુ બરેઓ !!!

પરેસીડંટ લીનકન.

અમેરીકા ખંડથી હમારી ઘણીક વાંચનારી ખાં નુઓ નાંજીતી થઈ હુએ. એ ખંડનાં ઈજિનાઈટક સ ટેટસ ઈઆને નોડાઈ ગએલાં રાન્નેનાં ઊતર અને દ ખાણ ભાગનાં રહેવાસીઓ વચે હાલ ને પુનખાર લ ડાઈ ચાલેછે તેથી એ ખંડ હાલ ઘણોજ મશહૂર થએ ઓછે. તે રાન્ને વચે રાજનાં નેટલી સતા ધરાવ નારો ને હુકીકારી તે પરેસીડંટ લીનકનછે. તેનું એ ક ચીતર હુએ ઊપર આપીછે અને તેનો ને હવાલ તેજ ગોએઆ અમેરીકાનો અને હાલની તાંહાની લકા ઇનો હવાલછે.

અમેરીકા ખંડની શોષ છેક પાછલથી થઈ છે અને તેની આગમચ લોકોને એ ખંડ જણાંએ નહી

હોતે વાંચનારાઓ નાંજીએ. તાંહાં ઊપલુ રાજ ઈ ગરેજોએ વસાવેહુંછે. આજલ તાંહાં ઈ ગલંડનોજ વા વડો ઊરતો હોતો, પણ તારપછે ઈ ગલંડનાં સતાવાં લાઓની કેટલીક આપણુદ ચાલ ઊપરથી અમેરીકાનાં ઈગરેજો ખલલો કરી સવતંત્ર થએઆ હતા અને પોતાનું એક નવું રાજ ઊલું કીધું હતું.

ને દીવસથી તેઓ ઊપરથી ઈ ગલંડની સતા ગઈ, તે દીવસથી તેઓએ પરજસતાક એટલે કે પર જાનાં મત પરમાંણે ચાલતું રાજ ઊલું કીધું તે એવી રીતે કે ઈઈને પણ પોતીકે માથે રાજા દાવવાને ખ દલે પરજનાં કેટલાક ચાલક અને લાએકી વાલા માં જુસોની એક ટોલી થઈ, પોતામાંથી એકને પોતા ઊપ ર વડો ઠેડવી એકત્રેક સાથે વીચાર કરી પરજનાં હ ક જલવાએ; અને દેશની આખાઈની વધે એવી રીતે દેશનો કારોખાર ચલાવવો. એ પરમાંણે રાજ ચલા વવાની રીત અમેરીકામાં આજનાં ઘણાક શુધી ચાલે છે. ઊપર લખીઆ પરમાંણે ને પરજનાં ચાલક અને લાએક માંજુસોની મંડલી, રાજ ચલાવવાને ઊ બી થાએછે તેને “કાનગરેસ” કરી કહેછે, અને તે નં ડલી જેને પોતીક માથે વડો ઠેડવેછે તેને “પરેસીડંટ” કરી કહેછે. એ રાજ કારોખારી મંડલીનો હાલનો પ રેસીડંટ ઊપલો મીંડ લીનકનછે.

એ પરેસીડંટ મીંડ લીનકને જેઆરથી અમે રીકાના રાજની લગાંમ લીધીછે તીઆરથી એ દેશમાં એક ઘણીજ પુનખાર લડાઈ ઊભી થઈછે, ને આજ ની ઘડી શુધી ચાલેછે, અને તેમાં દરરોજ હુએ માં જુસો મારીઆં જાએછે. એ ભઅંકાર લડાઈ જોલાંમ ગીરીનાં ધંધાને લીધે ઊકીછે. ઊપલા અમેરીકન લો કા બધી વાતે સુધરેલાછે પણ એક વાતે ઘણાજ ખુંડા છે. તે એક તેઓ સરવેથી હીનપત્રતી અને પાપ ભ રેલો, તથા માણસ જાતના ધરમથી ઊલગે એવો ગુલા મી ધંધો કરેછે. એ દેશમાં જોલાંમોને ખરીદ કરી ત રેહુવાર કાંમ ઊપર રાજોછે અને તેઓ ઊપર ભારી જશ પાડેછે.

એ દેશમાં ચાલતા એવા કરૂર ગુલાંમી ધંધો વીજે કેટલા ક ભલા અને કુદરતને સારી પેકે પીછાનનારા પુરૂષો તદ ન નાખુથી હતા, અને તેને ખંધ પાડવાને રાત ઘણડો ઈજિકતી શોધતા હતા. તેઓ માહોલો પરેસીડંટ લીનક ન પણ એક હોતો. એ ભલા પુરૂષો જઆરથી પોતી

દો હાથ રાજ્ય કરોખારમાં નાખીઆ હો, તીઆ રંથીજ ગુલાંમી ધંધાની વીરૂધ તે ઘણાજ હો. તે સઘ તેને ખંધ પાડવાનીજ તરફેણમાં ખેલતો હો, પણ તે મ કરવાને તેના હાથમાં મકમ ઊપાજ ન હતા. પણ અંતે એવું ખનીકે કે, ઊપર લખીઆ પરમાણે ૧૮૬૧ માં મી૦ લીનકનને, રાજ્ય રોકી, જે કાનગરેસને નાંખે જાહખાએ છે તેના વડે ઈઆને પરેસીકંટ ચુંટી કહાડવામાં આવીઆ. મી૦ લીનકનના હાથમાં આ વે આખતીઆર આવવાથી તેણે પેતીકી ઊપર લખે લી લલી મતલબ પાર પાડવાનો દેવ કરીધે. તેણે સ ઘલી વાત પડતી ચેલી જોજ ખાખદને આગલ કાડી, અ ને ગુલાંમી ધંધે અમેરીકામાંથી એકદમ નાખુદ કરવાને જણાવીકી. આ લલી સુચનાને ઊતર અમેરીકાના (કેમકે એ દેશના બે ભાગ થયેલા છે, તેમાંના એકને ઊ તર અમેરીકા અને બીજને દખશીણ અમેરીકા કહે છે) ઘણાક ખલકે લગભગ સઘંધા રેડેવાશીઆ માન આપ વાને અને તે પરાણે અમલ કરવાને તઈઆર થયેઆ, પણ દખશણવાલાઓ નેમના પરાંતોમાં રૂ વગેરેનો પુ શકલ પાક થાએ છે, અને નેઆ ગુલાંમીના ચોટો ઊપ જાગ કરે છે તેઓએ તદન મા પાડીકી. ગુલાંમી ધંધે નહી કરવે, ગુલાંમીને છુટ કરવા, તેમને પેતીકી બ રોખર માણસ તરીકેના સઘંધા હક આપવા, એ તેમને બારી આશચરીચકારક લાગું ! તેઓ એવી સુચનાને હસી કાઢવા લાગા, અને ઊતરવાલાઓને બેવકુશ ગણ વા લાગા ! દખશણવાલાઓને ઘણુબી સમજાવીકી પ છુ તેમના મનમાં કશું ઊતરીકી નહી. તેઓ એજ હુ જત લઈ બેકા કે ગુલાંમી ધંધે કરવેજ, અને ઊતર વાલાઓ એ (લલી) ખોહાશ લઈ બેકા કે તેને ખંધજ કરવે. આખરે એ વાત એટલીતો રસપર આવી ગ ઈ કે તેમાંથી ઊતર અને દખશણવાલાઓ વચે લૂલની ગળજનાક લડાઈ ઊભી થઈ.

એ લડાઈ શરૂ થવાને આજ ર વરસ થયેઆ છે, અને તેટલી મુદતમાં એ દેશની ચોટી ખરાબી થઈ ગઈ છે. વેપાર સઘલો અટકી પડીઆ છે, કારખાંના અ ને ખેતીવાડીના કામે ખંધ પડીઆ છે, અને ચોટાં ચો ટાં ચહેરો વેરાન થઈ પડીઆ છે. પરજના (કેમકે એ દેશમાં પગારદાર લશકર રાખવામાં આવતું નથી, પ છું જગસરે લડાઈ કરવી પડે તીઆરે સઘલી રઈએ તજ હથીઆર ખાંધી લડાઈના, મેદાનમાં નીકલે છે) લ

ખો માણસો મારીઆં ગએઆ છે અને જાએ છે, ચેંકટો જીવાન અખલાઓ, ઈઈ કાચી અને ઈઈ પાકી ઊમે દેમાં, નીશપલ થઈ, વીધવા થઈ પડીઆ છે, ચેંકટો મા તાઓ પુતર વગરની, ચેંકટો બેતો ભાઈ વગરની, અ ને ચેંકટો ખ્યાં ખાપ વગરનાં થઈ પડીઆ છે.

હાલમાં અમેરીકા તરફથી જે ખખરો આંવી છે તેમાં એવું જણાવે છે કે એ માનવતા. મી૦ લી નકનની પરેસીકંટ તરીકેની મુદત પુરી થવાથી તેની જગા ઊપર ઈઈ બીજાને ચુંટી કાહાડવાને તીઆનાં લોક ગુતાએઆ છે. તેથી જો તેની જગાએ ઈઈ બી જાને ચેડવવામાં આવીઆતો હાલની જો ખુનખાર લડાઈનો અંત જલદીજ આવશે એવી આસા રાખ વામાં આવે છે.

હુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૨૫.

ચેઆરાં બેહન,

છટલી છોડી હું સવીટજરલાંડમાં ગએઆ હો, પણ તીઆં કાંઈ ઝાળું જોવા જેવું ન હોવાથી માતરે એક દંડાડો અને રાત રહી બીજે દીને તીઆંથી પાછો

નીકલીઓ તે ૨૦ દીવસ મુસાફરી કરી ફરાંનસ દેશમાં આવી પોંડોંવીઓહું. આખા ઈંગ્લેન્ડમાં માતરે એ જ એક દેશ છે, કે જે આખી કુનીઆંપર બહુજલાલી ભાગવનારાં દેશ ઈંગ્લંડની ખરોખરી કરી શકે છે. એ દેશની ઊતરે ઈંગ્લીશ ખાડી અને ખેલજીઅમ તથા જરમની નામના ખે નાહાના દેશો આવેલાં છે; પુરવે આલપસના હુંગરો છે, જેઓ એને ઈટલી અને સુવી ટ્વરલ્ડથી જુદુ પારે છે, દખણીએ લુમ્બીઅ સમુદ્ર અને પાછરેનીસ નામના પાહાડો, અને પશ્ચીમે આટલા નદીક માહાસાગર છે. એના વીસતાર ખે લાખ આદુલ્લા ર માઈલ, એટલે એક લાખ ચાર હજાર ગાંજિને છે, અને તે ઊપર તરણકરોડ શાહાં લાખ માણસનો વસતી છે.

એ દેશની હવા ઘણી પુશનુમા છે, અને તંદોરસ તીને ઊધારનારી ગણાએ છે. એના ઊતર ભાગમાં ઈંગ્લંડના જેટલી ઈંડી પડે છે, પણ દખણીમાં વધારે ગરમી છે; તેથી કરી તીમાં દરાખ, અંજીર, અખરોટ વગેરે પુશકલ મેવો પાડે છે. હુંગરોના લેલાવ પર જ આરે દરાખના માંડવાઓ ખીલી રહે છે, તીઆરે તેનો દખાવ ઘણેજ રલીઆમણે લાગે છે, પણ તેના કરતાં જ આરે સપટેમખર મલીનામા એ દરાખ પાકી રહે છે, તેને સેંકડો નાહાની છોડીઓ, અને ચોટી ખાંચીઓ આંગમાં સુંદર પેશાક પેહરી શેપલીમાં ઘાલી માથાં પર મુકી, એમથી તેમ લાવ લઈ જાય કરે છે તે જોનાર ને ઘણુંજ રલીઆમણું લાગે છે. એ સઘલી દરાખનો ઘર ખનાવે છે, તેને “વાઈન” કરી કહે છે. એ દેશમાં બહારોથી ભરેલાં ઘણા ચોરાં જંગલો છે, તેમાંનાં મુખી અ તરણમાંથી પુશકલ લાકડાં મલે છે; તે તીઆંના લોક ખાલવાના કામમાં વાપરે છે, કેમકે તેઓ ઈંગ્લંડના લોકની પેડે સુલામાં ફેલસા ખાલતાં નથી.

એ દેશમાં ઘણીક જાતના જંગલી જનાવરો છે, તેમાં મુખીઅ કાલા તથા ચાતાશ પરના રંગનું રીંછ, અને લીંકસ નામનું કાથા કાથાવાલું જનાવર છે. તેનું એક ચીતર તંગારે માટે ચો કહ્યું છે. એ સીવાએ વરૂ, કોહોલાં અને એક જાતના લુરા રંગના જકરાં ઘણા થાય છે. પકશીઓ પણ તરેવાર જાતના થાય છે, પણ તેઓ વેણકરોને ઈંગ્લંડના પકશીઓના જેવાં જ છે. તે

માં કુએલ નામનું એક પકશી થાય છે તે ઘણું ચુંદર છે, માટે તેનું પણ એક ચીતર તમારી ઊપર ખીડું છે. વલી એના મધીઅ ભાગમાં રેશમના કીકા પુશકલ થાય છે, તેમાંથી જે રેશમ નીકલે છે તેના એજ દેશના લારનસ નામના શેઠર માં સાદીન, મખમલ વગેરે તરે

વાર જાતના કપડાં વણાય છે. તે ઘણા ચલકતાં અને સોભાએ માન હાય છે.

એ દેશ જાંચરે જંગલી અવસથામાં હોતો, તીઆરે તે ગાલ દેશને નામે જાણખાતો હોતો. એને ઈસવી સનની ૫૯ વરસ અગાઉ જુલીઅસ સીજર નામના એક માહા ખલવાન સરદારે જીતીને રોમની હુકમત સાથ જોડી દીધો હતો. તીઆર પછે ઈસવી સનની ૫ મી સદીમાં તે ઊપર ગાયસ; ખરગનડીઅનસ તથા ફરાંકસ વગેરે શેલાંના લોકોએ હુમલા કરી એક પછે એક પોતાને સવાધીન કરી જીં હતું, પણ છેલ્લું તે ફરાંકસ લોકોના હાથમાં રહી જી; જેઓએ તેમાં પોતાનો પુરતો અમલ ખેસાડીઓ, અને રાજની હદ વધારી. તીઆર પછેથી તે છેક અદારમી સદી સુધી સેઠે જ સાહજ ફેરશરોથી ચાલતું રહી જી; પણ તેની આ ખેરીમાં એક ઘણેજ ચોટો ફેરશર થયે જો. તે એક ધર મસંખી રાજા અને પરજા વગે ચોટો જથો ઊડી જો, અને તેમા રઈએતના લોકોએ ચોટો ખલવો ઊઠાવી તે વખતનાં રાજા ૧૬ માં હુઈ અને તેની રાણી એ ખનેને મા રી નાખીઓ તથા જે લોકો તેમની તરફ હતાં તેમનામાંનાં હજારોને મારી નાખીઓ, આખા આખા દેશમાં મોઢું જોઈલ મચાવી મેલી જી. અંતે નેપોલીઅન બેનાપાર્ટ એ દેશનો શાનશાહ થયે જો, અને સઘલી ગજખડોનો તેણે અંત આણી જો. વાહલાં ખેહન, તમે વાંચીને એ જખ થશે કે એ નેપોલીઅન જેણે આખા ફરાંનસ દેશ પર પુર જોડોજલાલીથી રાજ ચલાવી જીં હતું એટલું જ નહી, પણ તેણે ઈંગ્લેન્ડમાંના ચોરાં ચોરાં રાજોને પોતાની જખરદસત તલવારથી ધરધર ઘુળાવીઓ હતાં, અને ઈંગ્લંડ સરખાં માહા ખલવાન દેશને પણ એક વાર એક છુકમાં ગલી જવાની ધાસતી આપી હતી, તે લુમ્બીઅ સમુદ્ર માહલાં કારસીકા નામના કાપુમાં એક સાધારણ મા ખાપને પેટે જનમી જો હો! પર

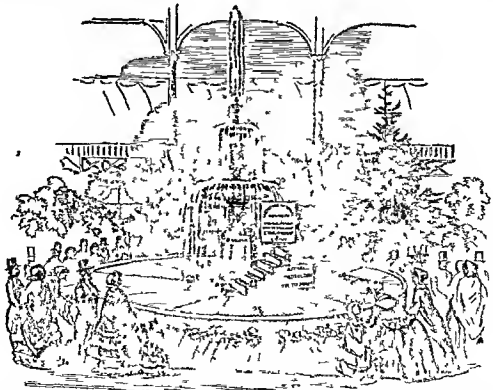

યમમાં તે ફરાનસ દેશના લશ્કરમાં એક સીપાઈ તરીકે નોકરી રહીએ હતા, પણ પાછલથી પોતાની જાતી સંચલાઈ, હિંમત અને બલથી ફરીને યુદ્ધથી ઊપર એક નામીએ શાનગાહ થઈ ગયેઓ.

પરીચ બેહુનો, જેમ જમાનો કોઈને સદા ઈઆરી દેતા નથી, અને ડોઈનો સદા એકસરખો દાહડો રાખતો નથી, તેમ તેણે નેપોલીઅનને પણ સદા ઈઆરી દીધી નહી. તેને જેટલી ઝડપથી ઊંચે ચઢાવી આ તિરહીઝ ઝડપથી એકાએક પાછો નીચે નાખીઓ, એટલે વાટરહુની લડાઈમાં તે અંગરેજોને હાથ કેદ પકડાયેઓ, અને તીઆર પછે સેન્ટહેલીના નામના બેટમાં એક બંધવા મરીકે ફેલક વરસ રહીને મરણ પામીઓ. એવું જમાનાનું ચક્રરહે નેપોલીઅનના મરણ પછે બે વાર લોકોએ બલવો કરીઓ અને એક પછે એક બે વાદશાહોને ગાદીપરથી ઊઠાડી મેલી રાજની લગામ પોતીકા હાથમાં લીધી છેવે ૧૮૫૧ ના વરસમાં તેઓએ ફરીને મરનાર નેપોલીઅનના લાઈના છોકરા હુઈ નેપોલીઅનને શાનગાહ ફેલીઓ, જે આજ થુધી એ દેશ ઊપર રાજ ચલાવે છે. છઆરે ઇબલકના લોકોને રશીઅન લોકો સાથે લડાઈ ચાલતી

હતી, તીઆરે આપણી માહારાણી વીક્ટોરીઆ સાથે એ શાનગાહને ઘણીજ મીતરાઈ થઈ હતી. તે મીતરાઈ ની નીશાનીનું એક ચીતર જે જે આ પતરને મથાલે મેલીછે તે જોવાથી તમને માલમ પડશે કે એ શાનગાહ અને આપણા માહારાણીજ બંને પાસે પાસે બેઠેલાં છે, અને ફરાંનસનો વાવડો આપણી રાણીને માથે, અને ઈબલકનો વાવડો ગાહાનગાહને માથે ઊડે છે, એ મજાલુત મીતરાઈની નીશાની છે.

એ દેશની રાજધાણીનું શહેર જેમા શાહનશાહ પોતે રહે છે, તેને પારીસ કહે છે. એ પારીસ શહેર આખી દુનીઆના શહેરોમાં સંકીથી રહીઆંમનું અને રાચરચીયું બણાયે છે. એ શહેરમાં એકેકી ઈમારતો એકેકા મેહવ મરખી છે તેના રસતાઓ ઘણાજ પોહાલા છે, અને તેની આસપાસ ઝાડો રોયેલાં છે, તેથી તે ઘણા સોભાયેમાન દેખાયે છે. એ શહેરમાં ખાગ બગીચાઓ નોતો પારજ નથી. લોકોને સાંજની વેલાએ હવા ખાવાને મોટા મોટા અને ખાગો મરેઝાર બનાવેલા છે, અને તીઆ ઘણા શુદર કુઆરા ઊડે છે તેથી તેના દેખાવ ઘણો રહીઆંમણી અને દીવપસંદ લાગે છે. એ વા એક કુઆરાનું ચીતર તમારે માટે આ કાગલમાં

ખીડીને મોકલું છું. એવા કુઆરાઓ તીઆ બે ચાર જાતના અને તરેવાર રીતે પાણી ઊડે એવા છે. એ જે નથી, પણ આખા શહેરમાં ઘરેઘરે વહી તરેવાર હરમા ઘણકરીને સવલા તવગર અને મોજલા લોક

વરેછે. એમાં ચોટાં ચોટાં પોંડાંવખાના અને નાટક શાલાઓછે. એ વીગરે મારીસ શહેરમાં બીજું ઘણું જોવા તથા જાણવા જોગછે, પણ હાલમાં વધારે ફરસુદ ન હોવાથી બીજું વધારે તમારી ઊપર લખી શકતો નથી, પણ હું આસા રાખું છું કે એ દુનીઆંપરના ના મીયાં શહેરના તુલોતવીલ હેવાલથી કોઈ દાહાડે તમે ને વાદેફ કરીઆ વીના રહીશ નહીં. હાલતો એજ અરજ.

હું છું તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

ઉદીઓગ અને તેનું ફલ.

જંગત કરતા ઈશવરે માણસજાતને નાણું અને જુજું પેદા કરીજિછે એટલે કે તેના શરીરનો તાલુક અને તકકાંથી બચાવ કરવાને તેને ઘેટાંના સરખું ઊં ન, બીલાડીના સરખાં રૂઆં, કે ગાંઓના સરખા વાલ આપેલા નથી. તેમજ તેને ખાવા માટે ઘાસની માફક અનાજ પોતાની મેથે જમીનમાંથી ઊભી નીકલતો નથી. પણ તેથી તે કોઈ સદા નાણું કે જુજું રેહેતું નથી. જોને માટે તે સરવશકતીવાન સાહેબે આર્થનું ખાવાનું, પેહેરવાનું અને રેહેવાનું કરી આપેલુંછે, તેના કે રતાં તે વધારે સુખ ભોગવેછે. તે સંતોષી ઊતમ વાંની ખાઈ શકે, મનગમતું પેહેરી શકેછે અને મન આ હે તીઆં રહી શકેછે. એ સઘણું કરવાને માટે તેને, તે સાહેબે, અકલનું ઊમદા ઝવેરાત બખસીજિછે, અને તેને ઊંખીઓગમાં લાવી તેના ફલ ચાખવાને હાથ, પગ, આંખ, વગેરે આપીઆંછે. જ્યાં શુદ્ધ હરેકે માણસ, તે કીરત્તારની એ બખસેશનો પુરેપુરો ઊંખીઓગ કરતો રહેછે, તીઆંવેર તે પોતાની સઘલી હાજતો પુરી પાડી શકેછે, અને સઘલી જાતનું, પછે ચાહું કે ઘણું સુખ મેલવી શકેછે, પણ જ્યાંએ તેના દીલમાં આ લસાઈ ઘેર કરી જોયેછે તીઆંરે તેને તીઆં દલીદરતા આવેછે, અને તેનો અવતાર હેવાન કરતાંબી હુંછે થાએછે.

માટે ઊદીઓગ, એ સંતોષી ઊતમ ચીજછે. ઊદીઓગ, એ માણસજાતના સરવ સુખનું મુલકે. દુનીઆંમાં કોઈબી માણસ ઊદીઓગ કરવા છતાં જુખે મરતો નથી. કેહવત પરમાણે તેથી “ધન નહીતો ધા

ન પણ મલેછે.” માટે દરેક માણસની ફરજછે કે નીત ઊદીઓગ કરીને પોતાનું પેટ ભરવું. પણ વલુકા એ કીતમ કાનુન વીસરી જાયછે, અને સદા બીખ માગી કે કોઈ એવુંજ બીજું કામ કરી હંરામ જોરીથી પોતાનું પેટ ભરવા માંગેછે. પણ એ ઘણું ખોટુંછે. છતે હાથ પગે, ઊદીઓગ ન કરતાં, બીખસાથી પેટ ભરવું એ કામ હેવાનથી પણ ઊતરતી પંકતીનાં, પરાણીનુંછે. ગમે તેવી હાલતમાં હોવા છતાં જો માણસ ઊદીઓગ કરેતો તે આ દુનીઆંમાં સુખી રહી વગર રહેજ નહીં, તેનો દાખલો આ નીચે લખેલી વાત ઊપરથી મલશે.

(એક સખસ કહેછે કે) જ્યાંએ મારી ઊમર અઢાર વરસની હતી તીઆંરે હું પારીસમાં રહેતો હતો. ઊનાલાની રૂતમાં દર રવીવારે મારી માંને મલવાને, હું વરસેલસ જતો હતો. તીઆં જવાને હંમેશ મને એક આમનીખસમાં ખેસવું પડતું હતું. જે વેા હું તે આમનીખસમાં ખેસીને એક દરવાખમાંથી પસાર થતો હતો, તેવો હંમેશાં એક બીખારી તીઆં મલતો, અને તે જોખરા આવાજે બોલતો કે “કોઈ ગરીબને ઈઆદ કરો; સાહેબ, મેહેરખાની કરી કંઈ આપો.” એ બોલો સાંભલી હમેશ હું એક ઢલુ તેની ઝેપીમાં નાખતો.

એ પરમાણે એક દાહાડે એનથની (એ તેનું નામ હતું) ની ઝેપીમાં હું એક ઢલુ નાણું છું, તેવા માં તે જગાએ એક દીંગણો સરીખો અને ચપલ મનનો સખસ આવી લાગો. તેને જોઇને એનથની તેની તરફ ફરી તેની પાસે એક ઢલુ માગવા લાગો. તે સખસ તરત ઊભો રહી ગયો, અને સારીચેક એ નથનીનાં શરીરપર નજર કરીને પછે બોલીઓ કે “મારી નજરમાં તું ચાલાક અને મેહેનત કરવાને લાએકનો માલમ પડેછે” તે છતાં તું આવો નીચ ધંધો શાને માટે લઇ જોયેછે ? હું તને આ કંચાલ હાલતમાંથી કાઢાડીને એક એવું કાંમ સોંપવા ઈછુંછું કે જેમાંથી તને દર વરસે ૪૦૦૦ રૂપીઆ મલે.” તે સાંભળીને એનથની હસી પડીઓ. તે જોઇને પેલા સખસ બોલીઓ કે “કંઈ નહીં, તારે ગમે એવું હોય, કારણ કે હું પણ આગલ એમજ હુસેઓ. હું તો, પણ તું મારી સલાહ પરમાણે ચાલ.” હું પણ એકવાર તારાજ સરખો ગરીબ હતો, પણ આ

એ પરમાણુ તારી માફક ભીખ માગવાને બદલે હું એ ક મોટી ટોપલી માથાપર લઈને મોહાલે મોહાલે બઝતો હો, અને લોહી પાસ જુના ચીથડાં માગતો હો, જે તેઓ જરાખી આંનાકાંની કરીઆ વગર મને આ પતાં. તે ચીથડાં-હું કાગલ બનાવનારને તીઆં જઈ સારી કીમતે વેચતો.

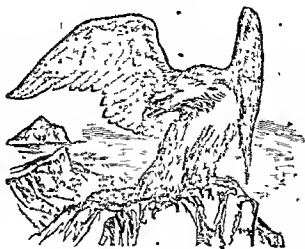
એ પરમાણુ એક વરસ ગએઆ પછે મારી પાસ ફેલાઈ પર્ણિયા થએઆ, તેથી ચીથડાં ઘેરેઘેરથી માં ગવાના મેલી દઈ તે હું પર્ણિયા આપીને ખરીદવા લાગો. વલી જે એક નાણું ગાડું અને એક ગમેડું રાખી, અને તેની મદદથી પુશકલ ચીથડાં ખરીદી કાગલવાલાઓને તીઆં વેચવા લાગીઓ. એ પરમાણુ તરણ વરસ લગન કરવા પછે મારી પાસે ૧૨૦૦૦ રૂપીઆની પુંલ થઈ ! જેથી હું એક કાગલ બનાવનાર, જેનેની સાથે મારા ધંધાનો ઘણો વેહવાર હતો, તેની એક છોકરી સાથે પરણીઓ અને સુખ ચેનથી રહેવા લાગો; તોપણ હજુ હું જુમાન અને શક્તીવાન છું તેથી મેહનત કરી પર્ણિયા કમાતો જાડું છું. હવેમાં પાંચસમાં મારાં બે ઘરછે, અને તે સાથે મારું એક કારખાનું છે, જે જે મારા છોકરાને સવાધીન કરીશિંછે મારે મારા મીતર, જેમ જે કરીશિં તેમ તું પણ કરજે તો બેશક મારીકાંની તું પર્ણિયાવાલો થએઆ વગર રહે શે નહીં.”

આ વાતથી એનથનીના મન ઊપર ઘણીજ અસર થઈ અને તેથી તેણે પેલા શખસની સલાહ પરમાણુ કામ કરવાને સહુ કરીશિં. તેથી શેડક વરસ માં તેનું સંઘર્ષ દબદબ મટી ગએશિં અને પેલાના જે વો તે પણ પર્ણિયાવાલો થઈ સંઘર્ષ સુખ ભોગવવા લાગો.

જે છોકરો એનથનીને ઊપર લખીઆ પરમાણુ દર રવીવારે એક દહણ આપતો હતો, તે તેને ઊપલી વાત થએઆ પછે ૨૯ વરસે ખરસલસ શહેરમાં મલેઓ હતો. તે વેલએ એનથની એક મોટી આશીસમાં પાંચ સાત ચેતાઓ ઊપર હોકમ કરતો હતો. મલેતાંવાર બંને જાણ એક બીજાને તાકીને જોવા લાગા; પણ શેડકવરમાં એનથની બોલીઓ કે “થું ત જે આજ ૨૯ વરસની વાત ઊપર દર રવીવારે પારી સથી એક દરવાજામાં, રહીને વરસેલસ નહીં જતા હતા ?” તે સાંભલીને પેલા મોઝે થએઆ છોકરો બોલી આ કે “થું તું એનથની કે ?” તે સાંભલી એનથની,

બોલીઓ કે “હા સાહેબ તેજ. તમે જોઈશિં, પેલા ગરૂડસથે કહીશિં હું” તે બેરોખર થએશિં. આજે હું દર વરસે ૪૦૦૦ રૂપીઆની કમાઈ કરું છું.”

ગરૂડ પકશી.

પકશીઓની ઘણીક જાતો હાએછે. ફેલાંક વનસપતી એટલે આનાજ વગેરે ખાઈને જીવેછે, અને ફેલાંક માંસ એટલે જનાવરનો શીકાર કરીને જીવેછે. ગરૂડ પકશી એ છેલ્લી જાતમાંનું, એટલે જનાવરનો શીકાર કરી જીવનારૂંછે. તેને મારે પ્રુદરતે તેને મોટી, જખરી અને વાંકી આણીધાર ચાંચ આપીછે, અને તેવાજ પંખ પણ આપેઆછે. જેમ પથુમાં રાંઈ હ સંજીથી જખરો ગણાએછે, અને તેથી તેને પથુઓ નો રાજા હેવું નામ આપેલુછે, તેમ ગરૂડ એ સંઘર્ષ પકશીઓમાં જખર ગણાએછે અને તેથી તેને પકશીનો રાજા કહેછે. ગરૂડ, પકશીઓમાં એવું સરેશટ હોવાથી તેને અસલથી લોકો મોડું માન આપતા આવેઆ છે, અને તેને દેવતાઈ પકશી ગણેછે. હિંદુઓની કથામાં કહેછે કે તેમનો વીશણ નામનો મોટો દેવ ગરૂડ પકશીની ઊપર સવારી કરતો હતો. એ પકશીને આગલા વખતના લોકો ઘણું બાહુદુર અને આપજેખતી આર ગણતા હતા, તેથી મોટા મોટા રાજાઓ તથા સરદારો ચેતાની બાહુદુરી તથા આપજેખતીઆરીની નીશાણી દાખલ તેના પીછાને પાઘડી અથવા ટોપીમાં ખોસતા. એવો ચાલ હજુ થુધીછે. જેના માથામાં ગરૂડનાં પીછાં ખોસેલાં હાએછે તે પુરુશ ઘણો માનઈશિં કત ગણાએછે. આગલા વખતના તેમજ હાલના વખતના ઘણાક રાજાઓના વાવરા ઊપરથી બાહુદુ

રી, ક્ષેત્ર વગેરેની નીશાની દાખલ ગરૂક પકશીનું ચીતર પાડવામાં આવતું હતું અને હજી આવે છે.

ગરૂક પકશી પુરૂષવીના ચીઆરે ખંડના ઘણા ખરાં દેશમાંથી મલી આવે છે. આપણા દેશમાં (હિંદુ સત્તાનમાં) હીમાલીઆ પરવત તરફથી મહે છે. એ પક શી હનેશાં ઊંચી જગાએ રહે છે, અને જીઆરે શીકાર કરવો હોય તો ચીઆરે નીચે આવે છે. એનું શરીર ઘણું ભારે અને પાંખ ઘણી મોટી હોવાથી કાંઈ પણ શી કારં તેનાથી હવામાં ફેરવાઈથી પડ્યો નથી. તે જ મીનપરથી બકરાં મેંદાના બચાં, ચસલાં, નાહાના હર છાં વગેરેને માંચમાં ઊંચકી લઈ જાય છે. જીઆરે એને શીકાર પકડવો હોય છે તો ચીઆરે એ નીચે મજબૂત આંખ રાખીને આકાશમાં ઊડેલા કરે છે, અને જો વો એકાદો શીકાર નીચે નજર આવે તો તેનાં પર એટલી તો ઝડપથી નીચે આવીને ઝડપ મારે છે કે તે જનાવર નાહાશવા જાય તેટલે તો તે માંચમાં પકડીને હવામાં ઊડી જાય છે. બકરાં અથવા મેંદાના રોલાં માં એ પકશી એવી ઘણી ખરાબી કરે છે તેથી ભરવાડે એના માલાઓમાં કાંઈ ઈંછિકતીથી આગ લગાડી, તથા એવીજ ખીજ રીતે તેમને નાશ કરે છે.

એ નામીયું પકશી પોતાના માલો ઊંચા પા હાક અથવા હુંગરોની ટોચ પર કાબરમાં બાંધે છે, અથવા એવીજ જગામાં એવાં ઝાડ હોય, કે જેના ઊં પર કાંઈથી ચઢી ન શકાય અથવા કાંઈ પણ ખાજી એથી ખંડુકની ગોલી પોંદાંચી નહીં શકે તેની ઊપર બાંધે છે. માલો ઝાડની સુકી દાંખલીઓનો બાંધે છે, પણ તે ઘણો મજબૂત હોય છે, અને તેની માટે લીલ કે પરતું અસતર હોતું નથી. એ પકશી દર વખતે બે ઈંડાં મેલે છે. તેના ઊપર ફીકા નાંખી અથવા તેવાજ રાતાશ પરના રંગની છાંટ હોય છે, જે તેના નાક છેડા તરફ પુશકલ અને પાસે પાસે હોય છે.

એ પકશીને પોપટની માફ પીંજરામાં રાખવાથી તે થોડા વખતમાં ફેરવાઈથી માણસની સાથે હલી જાય છે. કંટલાકો કહે છે કે તે માણસની સાથે હલી જાય છે ખરું, પણ ખીજ જનાવરના નેટ્યું નહીં. પણ કંટલાકો તેથી ઊલટું જ મત ધરાવે છે, એટલે એવું કહે છે કે તે ઘણી સારી રીતે માણસ સાથે હલી જાય છે. તે માણસના હાથમાંથી ખાય છે, અને તેનાં ખલાં, માયાં વગેરે ઊપર જઈને ખેરે છે. તેને ખોલા

વે છે તો ચીઆરે તે જટ પાસે આવે છે, અને જીઆરે તેની ધીક અથવા માંધા પર પસવાડે તો ચીઆરે તેને મુખે થયું હોય એવું ખતાવે છે. પાલેલી અવસથામાં પણ તેને હમેશ તાજી અથવા સોજી માંચ ભાવે છે. જો કોરેલું અથવા માણસનાં ખાધામાં નહીં આવે એવું માંચ મેલી ઊં હોય તો તે મુદલ ખાતું નથી. જો તેને ખચપણથી પકડીને પીંજરામાં રાખે છે તો તેની ઊપર જીર્ણ પીછાં આવતાં નથી, પણ જો તે જંગલ માંજ ઊંધે છે તો તેનાં શરીર પર ઘણું ઝુંદર પીછાં આવે છે. કંટલાકને છાતી પર પીલા સુનેરી રંગનાં પીછાં હોય છે, તે ઊપરથી તેમને “સુનેરી ગરૂક” કહે છે. એવું કહે છે કે ઈંગલંડમાં એક સખસે ગરૂક પકશી પાલી ઊં હતું તે તેની સાથે એટલું તો હલી ગઈ ઊં હતું કે જીઆરે તે ખાહાર કરવા જતા તો ચીઆરે તેને છુટું પોતાની સાથે લેતા જતા હોતા. તે પકશી તેના માથા પર ઊં હતું રહેતું હતું, તથા વખતે આગલ જઈ ઈર્ષ આહાં પર ખેસી પોતાના ઘણીને જોયેલા કરતું હતું; અને જો પાસે આવતો કે વહી તેની ખરોખર ઊડતું આવતું હતું. એ વગેરે એ જિતમ પકશી વીરો નાણાં જોખ ખીજી ઘણું, પણ હાલ તરત એટલું બચ કરી એ છઈ.

ચીનાઈ વાસણ.

ચોંડે પીવાના પેચાલાં, રકાખી, વગેરે જે મટોડીના વાસણ આવે છે તેને ચીનાઈ કે મટોડીના વાસણ કહે છે. જોકે એ વાસણોના રંગ ઘણેજ સરેદ અને ચલકતા દેખાય છે, પણ તે એક જાતની મટોડીમાંથી બનાવેલ છે. તે મટોડી આ સાધારણ મટોડી કરતાં મુદી છે, અને તે આપણા દેશમાં કંઈ મલતી નથી. એ વાસણોને “ચીનાઈ વાસણ” એટલા ઊપરથી કહે છે કે અસલ એ જાતની મટોડી ચીનમાંથી મલી આવી હતી અને એવાં વાસણ પણ પેહેલ વેહેલાં ચીનાઓએ જ બનાવેલાં હતાં. એ વાસણ મટોડીનાં ખરાં પણ તે કાંઈ એખલી મટોડીનાજ બનેલાં નથી, અને તેથી એટલાં સરેદ પણ ધાગી નહીં. પણ તે મટોડીનો સાથ ચક્રમકના પથરને ખાલી તેને છુટી ખારીક છુટી કરીને સાથે ચેકવે છે, અને પછે તે બંને છુટાને એકઠા મેલવી તેમાં પાંજી રેડી છુટી છુટીને નરંગ-માખણ સ

રખા કાલ કરેછે. પછે તેમાંથી નેવડું વાસણ બનાવ
વું હોય તેવડો તેના લોંદો લઈ એક ફરતો ચકર. ઊ
પર-મેલેછે અને જેમ કુંભાર પાંણીના માટલાં, પા
ટીઆ, કુહાણ વગેરે બનાવેછે, તેમ તેમાંથી થેઆલાં, રકા
ખી, ચાહેદાની ઈત્યાદી વગેરે બનાવેછે. પછે તેને તે
ચાક ઊપરથી ઊતારી સંધારા ઊપર ચઢાવેછે, અને તે
ઊપર ગોલનાં ગોલ સરખાં અને સાચ કરેછે. પછે તેમ
ની ઊપર પકડવાની દાંડી કે ગલવાનાં મોટાં જડવાં
હોય; કે જે નુદાં ખીખાની માટે બનાવેછે, તે તેની ઊ
પર જરેછે, અને પછે એક મોટાં માંડીનાં વાસણમાં
ભરીને માટી ભરીમાં મેલેછે, જેમાં જે તરણ દાહા
મુધી રાખી ખાહર કાઢાડેછે. એટલું થઈ રહીશો
કે તે વાસણ તેઈઆર થયેઆં પારાં પણ. તે કાંઈ
ચલકતાં નહી થયેઆં, અને ચલકતાં કરેઆ વગર
વાપરવામાં લીધાં હોયેતો તે શોભે નહી એટલુંજ ન
હી પણ તેની ઊપરથી મેલ થીડે નહી, અને તે સા
ચ થાયે નહી; માટે તેને ચલકતાં કરવાને તે ઊપર
તદન જુલુજ કામ બનેછે. એક પોહોલાં વાસણમાં
નીમક અને સીસાંના ખારની મેલવણી કરી તેમાં પો
હી કાઢાડેછે, અને પછે તેને પાછાં થોડી ગરમીવા
લી ભરીમાં મેલેછે. તેમાંથી ખાહર કાઢાડેઆ
પછે તેજેવાં આપણે હાલમાં ચલકતાં નોઈએ છઈએ
તેવાં ચલકતાં ખની રહેછે. એ પરમાંણે એ વાસણ
ને ચલકતાં કરવાની અજબ રીતે શોધ થઈછે એ
શોધ થયેઆની આગમચ એ વાસણો એવાં ચલક
તાં થતાં નહી હતાં પણ તે ઊપર સીસાંના ખાર લ
ગાડી તેને સુમાર્યાં કરવામાં આવતાં હતાં. પણ એક
વખત એવો ખનાવ બનેઆ કે એવાં વાસણમાં
એક દાહાડે એક સી મીકાંના પાંણીમાં ગોથ
પકાવતી હતી, તેવામાં તે પાંણી ઊભાઈ ગયેઆથી
તે વાસણની આજુ બાજુ તેના રેલા ઊતરેઆ હ
તા. પેલું ગોથ ચડી રહીઆ પ્રછે તે વાસણને નીચે
ઊતારવામાં આવીશો, જે તાડું પડતાં તેનાં જે ભાગ ઊ
પર રેલા ઊતરેઆ હતા તે ચલકવા લાગ્યા. એ બનાવ
તે અસતરોની પરોશમાં એવાં વાસણ બનાવનાર એક
કુંભાર રહેતો હતો તેના જોવામાં આવેઆ, તેવાજ તે
ના મનમાં વીચાર આવેઆ કે એ પરમાંણે જો સીસાંના
ખારની સાથે મીકાંનું પાંણી મેલવી તે વાસણ ઊપર
લગાડી તેને ગરમી આપી હોયેતો તે ચલકતાં થાયે.

તરત તેણે પોતાના ઘરમાં જઈ તે પરમાંણે અજમા
વી નોઈશો તો તેજ પરમાંણે ખનીશો. તાહરથી એ
વાસણો હાલના જેવાં ચલકતાં થવા લાગ્યાં.

પણ એવી જાતના વાસણ ઊપર ચલકાટ શી
વાયે આપણા જોવામાં તહેરવાર જાતના અને રંગના
ચીતારો પાડેલા પણ જોવામાં આવેછે. એ ચીતારો
પાડવાની પણ ઘણી સરસ ઈજિકતી થોધી કાઢાડેલીછે.
જે વાસણ ઊપર ચીતાર પાડેલા હોયે તે ઊપર લખે
આ પરમાંણે તેને સીસાંના ખાર અને મીકાંની મે
લવણી લગાડેઆની આગમચ પાડેછે. કેમકે જે ચ
લકતાં થયેઆ પછે ઊપર પાડવા જાયેતો તે ઊપર
રંગ ખરોખર મોહાંડે નહી અને તે પ્રાછો તરત ધોવા
ઈ જાયે. હરેક વાસણ ઊપર જેવા આકારનું અને
જેવા રંગનું ચીતર પાડવું હોયે તેવા આકારનું અને
તેવા રંગનું ચીતર એક જાતનાં ચીકણા કાગલ ઊપર
છાપી કાઢાડેછે, અને પછે તે કાગલને તે વાસણ ઊપ
ર એમનું એમ મોટાડી દેછે. એમ ફરવાથી તે ચીતર
તે વાસણ ઊપર એમનું એમ પડી રહેછે, અને પછે તે
ને ઊપર લખેઆ પરમાને મેલવણી લગાડી પાછાં ભડી
માં મેલેછે, જે ખાહર નીકલેઆ પછે જેવાં આપણે
ઘરમાં વાપરીએ છઈએ તેવાં શુદ્ધ, ચલકતાં અને તહ
રવાર જાતના ચીતર સાથના તઈઆર વાસણ બની
રહેછે. કેટલાંએકની ઊપરતો સુનેરી રંગના ચીતાર
હોયેછે, પણ તેનેતો ચીતારાએ પીછી વને હાથે ફરીને
પાડેછે. તે પીછી ઊંઠના બાલની બનાવવામાં આવે
છે; કેમકે તે બાલ એવાનો ખારીક અને નરમછે કે તે
થી ચીતરમાં ઘસા દેખાયે નહી.

સગાગી એ વાસણ માતરે ચીનમાંજ બનતાં હ
તાં, કારણ કે તે બનાવવાની માટી તાંબાંજ મલતી હતી.
પણ તે એટલાંતો થોડાં અને મોઘાં વેચાતાં હતાં કે તે
મોઘ પઈસાદાર લોકનાજ ઘરમાં નજરે આવતાં હતાં;
પણ બહારથી એ પુનર ઈજિરોપીઓનોના હાથમાં ગ
યેઆછે તાહરથી તે વાસણો આખી પુરથવી ઊપર
ના દેશમાં ફેલાઈ ગયેઆછે, અને વહી તે આજે એ
ક પાદશાહના મેહલથી તે એક ગરીબ બેગારીની જુલુપ
ડીમાં વતીક નજરે આવેછે. તેનું કારણ જોજે કે તે
એ એવાં વાસણ જથાબંધ બનાવેછે, અને તે ઘણાજ
સગતાં વેચેછે નેથી ફરી તે તપંગરોથી તે ગરીબો શુધી
થી વપરાયેછે. એ પરમાંણે જથાબંધ થવાનું અને

સંસતમાં વેચાવાનું કારણ એ છે કે, તેને ખંનાવવામાં ઇ
 ઊરોપીઅન લોકો સાંખ્યાની મોટી મદદ લે છે, જે સાં
 ચા તેજોએ જ પોતાની ખેડેદ ચતુરાઈથી શોધી કાઢી
 લા છે. તેજો ક્ષમલગ સઘલી જાતના કાંચે સાંચા વ
 ડેજ કરે છે. તેથી કરીને થોડા વખતમાં અને થોડા
 ખર્ચમાં પુશકલ ચીજો ખને છે, અને તેના સખખથી
 તે ઘણી ખને છે, અને સસતી વેચાએ છે. જો તેજો પ
 ણુ આપણા દેશના લોકોની પેટે હાથની જ મેહેનતને
 કાંચે લગાડે અને “જેમ બાપદાદા કરતા આવેઆ
 તેમજ કરવું” એવા વીચારને વલગી રહેતો તેવોથી તે
 માંનો “સોમો હીશે પણ કાંમ થાએ નહી, અને પઈસા
 મને નહી, મોટે જેવું તે બાપદાદા કરતા આવેઆ તેજ
 રીને કરવું, અને તેમાં કમો ફેરશર અથવા મુધારો
 કરવો નહી, એ મોટી બેવકુશાઈ છે, અને દેશના દલી
 દરપણાનું મુલકે મારે એવો ખુરો વીચાર સઘલી વાં
 મનારી ખાઈએ એ મનમાંથી કાઢી નાંખવો જોઈએ.

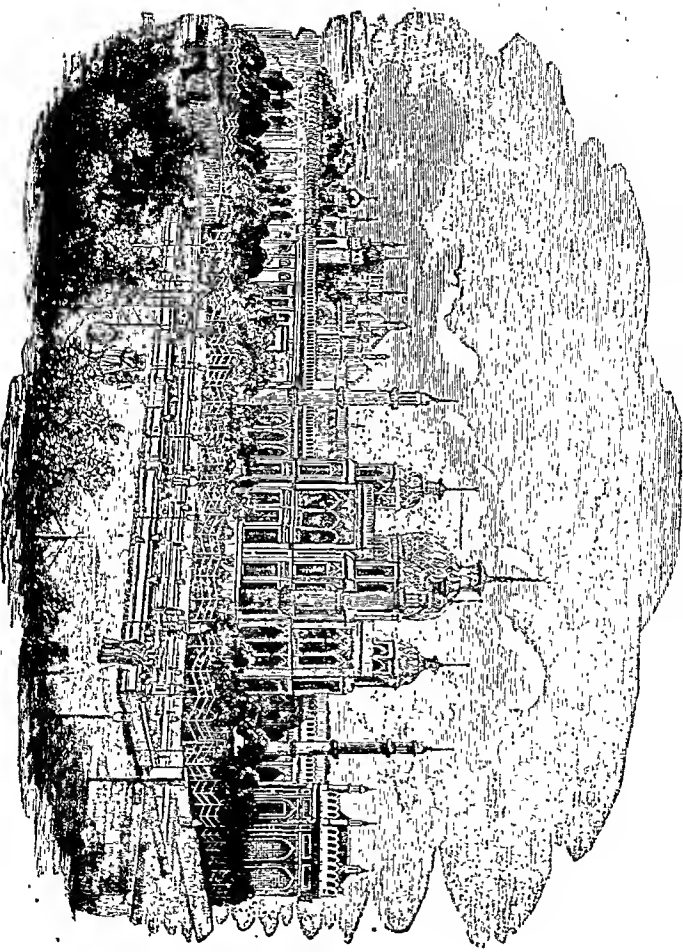
લખનોનો ઇમામવાડો.

વાંચનાર ખેહેનો, માણસ જાતે પોતાના પાંચ
 આંગણાના હાથ, અને ચાર આંગણનાં લેળાં વડે શું
 શું અન્નએખ જેવી કારીગીરીઓ કરી છે તે તમે ઘા
 રાપુરી અને કારલા વગેરેના ગુણ, બદરીકંધાર અને
 જગનનાથ વગેરેનાં દેહકાં અને તાજ માલુલ તથા જુ
 મા વગેરેના મહીદો, એટલું હીંદુસતાનનું જોવતો
 તમને સમજ પડે. એ અને એવી જ દુનીઆનાં ખીજા બા
 ગપરની ઇમારતો તથા ગુણઓ જાણારે માણસ નજ
 રે જોએ છે તીઆરે તેની છાતી ડંગ થઈ જાએ છે, અ
 ને બે ઘડી ઊભો ઊભો વીચારજ કરે છે કે માણસે આ
 તે શું તલેસમાત ખનાવીએ છે !

હીંદુસતાન માહેલી એવી ઊતમ કારીગીરીની
 ઇમારતમાં લખનોનો ઇમામવાડો એ પણ એક સહી
 થી સરસ ખાંધકાંમ ગણાએ છે. તેની ઊપરના મોટા
 ઘુમખઓ, કોંચા મીનારા, અને તેની ઊપરની ખારી
 ક નકસી નોઈ, જોનાર હેરસમાં પડી જાએ છે. એ
 ઇમામવાડાનું એક ચીતર પાત્રેનાં પાંના ઊપર આપી
 ઊં છે, તે જોવાથી તેની રોનકનો થોડો ઘણો વીચાર
 તમારા મનમાં આવશે. એ ઇમારત લખનો શેહેરના

હુશનખાદ નામના મોહોલામાં, ગોમરી નદીના કીના
 યા ઊપર મોટા દખાખાથી ઊભેલી છે. ઇમામવાડો
 એ મુસલમાન લોકનું પવીતર મંદાન હોએ છે. એ મ
 કાન તેમનાં એક મોટા પીરના છેકરા હસન તથા હુ
 સેનની જાસ્ત કરવાને મારે ખાંધવામાં આવે છે. એ
 ખને ભાઈઓ આગલ લકાઈમાં મારેઆ ગએઆ હતા,
 તેથી તેની જાઆદગારીમાં ફેરલાક મુસલમાનો કાગલ
 નાં તાણુત ખનાવી દરીઆ તથા નદીમાં દુખાડે છે, અ
 ને ફેરલાક તેવું કશું કરતા નથી. જેઓ તાણુત કર
 તા નથી, તેઓ તાણુતની રીતને ધીકારે છે, અને ફેર
 કે તે તેમના ધરમમાં ફરમાવેલું નથી. એવું ફેરનારા
 આંરણ, મોગલ વગેરે જાતના મુસલમાનો છે, જેઓ મો
 હારમના દાણકામાં તાણુત કરવાને ખદ્દવે ઇમામવાડા
 માં એકદા થઈ ફેરલાક જાતની કીરીઆ કરે છે. તે
 માં મુખીઅ કરીને જોાદની ખંદશી કરે છે, અને હ
 સન હુસેનને રહે છે તથા કુરે છે. એજ કારણને સંક
 લખનોનો ઇમામવાડો ખાંધવામાં આવેલા છે. આપ
 હી મુંખઈમાં પહું લાગેખડે જતાં એવો એક ઇમામ
 વાડો ખાંધેલા છે, પણ તે કાંઈ ઊપલાના જેવો મુંદર ન
 થી. આખા હીંદુસતાનમાં લખનોનો ઇમામવાડો
 સહીથી સરસ ગણાએ છે. મોહારમના તેહેવાર ઊપર
 જાણારે એમાં રોશની થાએ છે, તીઆરે “એનો દે
 ખાવ ઘણોજ રલીઆમણો લાગે છે. એ ઇમામવા
 ડો “અસર આદ દહીલા” નામના નવાખે અદાર
 મી સદીની આખેરીએ ખાંધેઆ હતા. લારક
 વેલેનદીઆ નામનો એક અંગરેજ ઊમરાવ જે
 હુ એ ઇમામવાડો જોએએ છે તે લખે છે કે “માતરે
 તેનો આગલનો દરવાજો, અને તેમાં થઈને અંદર
 જવાનો જે મારગ છે, તેજ એવોતો ઊતમ કારીગીરી
 થી ખનાવેલા છે કે તે જોતાંજ માણસ અચરતીમાં પ
 ડે છે. એ ઇમારતની એવી ખેડેદ ખુબસુરતી અને મો
 ટી કારીગીરી નોઈ ફેરલાક વેહેની મુસલમાનો એવું
 કહે છે કે તે માણસને હાથની નહી પણ જીનોને હાથ
 ની ખનાવેલી છે !” ખરેખર ખેહેનો આકાસમાં વસતા
 શું જીનોથી એ ઇમારત ખંધાએલી નથી, પણ એક
 જાતનો કાઈને નહી દેખાએ એવો જન માણસના
 મંજનમાં વસે છે તેણે એ ખાંધેલી છે. તે અનદીક જન
 નું નામ અકલ છે, અકલ જન એવો જખરો છે કે જે તે
 શહેરે તે કંડી સફે છે. વાંચનારી ખાઈએ, તમને ખ

ବ୍ୟାପାରୀ ପ୍ରାୟଶଃ

ખર હો કે ૧૮૫૭ ના વરસમાં ફેરફાર જાહેરની અને હુઆ લોકોએ હિંદુસ્તાનમાં ચોરે ચોરે ખલલો ઊઠાવેલાં હતાં. એ ખલલોમાં ફેરફાર કરવાનો એ અંગ રેજ લોકની સુધર અને નાજુક અખલાઓને અને તેમના ખુશમુરત તથા નીરવેશ ખાલકોને વવાણી વ વાણી ઘણાં ઘાંટીપણે મારી નાખીયાં હતાં. એ ખલલોની વખતે લખનાના ખલલોગારો એ ઈમામવા યમાં એકલા થઈ અંગરેજો સાથે લડતા હતા, અને લડાઈનો સરનમન માટે રાખતા તથા તઈઆર કરતા હતા. તેથી એજ શ્રાંમાં વરસના મારચ મહીનાની તા. ૧૪ મીને દીને ઈંગરેજ લશકરે મોટી લડાઈ કરી એ ઈમામવાએ પોતાને તાણે કરી લીધો હતો, અને તે માંના સઘવા ખલલોગારોને મારી કાઢીયા હતા, તથા તેમનો સંઘલો લડાઈનો અસખાખ તારાજ કરેલો હતો. પણ હાલમાં પાછો તેને મુસલમાનો વાપરેલો. એ ઈમામરતની ઘણાક મુસાફરો તારીફ કરી ગયેઆલે, પણ તે સઘલું લખી અતરે લંખાન કરવાની જરૂર ન હોવાથી એટલાંમાંજ ખસ કરીએ છઈએ.

ફરસુદનો વખત.

તે સરવશકતીમાન સાહેબે કોઈપણ અંત વસ જુને સચીર પડી રહેવાને સરજ નથી. કાંઈ અને કાંઈ પણ રીતે તેને તેના શરીરના અવીઅજોને ગતીમાં મેલવાનાં સાંધેના કરી રાખેલાં; જે પાર પાડતાં દરેક પરાણીને દાહાડાનો અથવા રાતનો ચોક્કસ ભાગ મેલેનત કરવી પડેલો. માણસને માટે કયું તઈઆર પેદા કીધું નથી, તેથી તેને જમીન ખોદી, રૂ કાંતી, ખાવા અને પેહરવાને માટે મેલેનત કરવી પડેલો; પણ ખીનાં પ રાંણીઓને તઈઆર કપડાં અને તઈઆર ખોરાક આપે લેલો, તે છતાં તેનાથી આલસુ ખેતી રહેવાનું નથી. ગાએ દોરને માટે પુશકલ ચારી તઈઆરલે, પણ તે તેમને અહીં થી તહીં બટીને ચરવેા જોઈએ. વાઘ, વરૂ વગેરેના વાંસતે જાનવરોનો શમાર તઈઆરલે, પણ તે મને તે સેકાર દુંડી કાઢાડવાને અને પકડીને મારી નાખવાને મેલેનત કરવી પડેલો. એ પરમાણુ જોઈએલો તો. દુનીઆની દરેક અવતી વસતુને તે પરમ કુરુપાણ ઈશવરે સંઘ મેલેનત સાંધીલે; પણ જેમ મેલેનત સાંધીલે, તેમ ગમત પણ સાંધીલે, જેથી પરાણી માતરે નહારે

મેલેનત કરીને થાકે તાહારે ગમત લઈને પાછું તાજું થાએ. જે વેલાએ પરાણી હર કાંઈ મેલેનત કરવામાં સુતાએલે, તેને કાંમનો વખત કહેલો, અને જે વખતે તે કાંમ પુરું કરી નથીત થાઈ ખેરેલે તેને ફરસુદનો વખત કહેલો. જેમ કામની વખતે મેલેનત કરવાને તરેવાર બાતના કાંમો તે સાહેબે સરજ્યાંલે, તેમ ફરસુદની વેલાએ ગમત મેલવાવાને તરેવાર બાતની ગમતો પેદા કરીલે. તેથી દરેક પરાણીએ અથવા માણસે જેમ દાહાડાનો ફેરફાર ભાગ મેલેનત અને મજુરી કરવી જોઈએ તેમ ફેરફાર ભાગ ગમત અને ગમત પણ કરવી જોઈએ. જે પોતાનું કાંમ મેલી ગમત કરવા માટે તેને જેટલું આપણે બેવકુફ કહીએ તેટલુંજ બેવકુફ, જે માણસ પુરું કામ કરવા પછે ફરસુદની વેલાએ ગમત નહીં લે તેને કહેવું જોઈએ. મેલેનતથી શરીર અથવા મન ઘસાએલે, અને ગમતથી તે પાછાં પુરાએલે; માટે જો મેલેનત કરે અને ગમત નહીં મેલવેનો તેનું તન અને મન ઘસાઈને જલદી રદ થઈ જાય, અને જો ગમતજ કરે અને મેલેનત નહીં કરેતો તે બચાઈને શાંતી જાય. એટલે કે જો મેલેનતની સાથે ફરસુદ અને ફરસુદની સાથે મેલેનત, એ બંનેને રાખેઆં હોએ તોજ આપણી તંદરુસ્તી મારી રહે, અગર નહીંતો તેમાં બીગાડ થાય. એ ઊપરથી ખોલી રીતે સાખેત થાયેલે કે માણસે મેલેનત કરી પછે ફરસુદ લેવી, અને ફરસુદ લઈ ગમત કરવી એવો કુદરતે નીઅમજ બાંધે લોલે અને કુદરતના નીઅમને તોડવો એ પથર ઊપર ટકર મારવા સરખુંલે.

ઊપલી ખાખદ ઊપરથી સાથ જણાયેલે કે માણસ માતરે થોડોવાર પરવાર મલે તીઆરે ગમત કરવી જોઈએ, પણ હવે આપણે જોઈએ કે એ કુદરતનો વાજબી કાએલો આપણી પારસી અસતરીઓ કેવી રીતે પાલેલે: પણ તેમાંની ખામીઓ ખતાવવા આ ગમત તેના ઊપલીઓગ કરનારા ખીજાઓમાં શું ખુબી છે તે ખતાવવી જોઈએ મુધરેલા દેખાની સ્ત્રીઓ (પોતાના મરદાની સાથે) ફરસુદની વેલાએ શું કરેલે તે જુઓ. જુવાન, ઘરડાં, નાહાનાં ગરવે એકકાં મલી મેલેલમાં રહેતાં હોએતો દીવાનખાનામાં, કનુપડીમાં રહેતાં હોએતો ખાહર ચોક્કમાં એકકાં ખેરેલે, ખેતીને શું ગમત કરેલે? કોઈ વેલાએ ખામમાં ખનત ખનાવો, જે ઊપર ખીજાઓનું સા રીપેકે ધેઆન લાગે તેની વાત કરેલે, કોઈ વખત તરેવા

૨ રાજા અને પાદશાહની નીતીની અને હસવાની વાતો કરેછે; કોઇ વખત તેવી સુંદર વાતોની તથા નાટકીની ચોપડી એક જણ વાંચે અને બધાં જણ માંભે છે; કોઇ વખત હાથમાં સુંદર વજ્ર તર લઈને તેમાંથી મધુર રાગ કાઢીએ, અને વખતે તેની સાથે પોતાના વાંસલી સરખાં ગલામાંથી બુલબુલને શરમમાં નાખે એવો સરોદ મેલવી નાખી ગતતની સાકરમાં મધ મેલવી આ સંધાસનાઓને ગલાવીદે; અને તેની સાથે કોઈવાર પોતાના તીતરની માફક ઊડતા નાજુક પગોને વાપરી નાચતા મોરને વીસરાવી મેલે છે. કોઈવાર બાગમાં જઈ તેમાં ઊગેલાં વીધવીધ રંગના અને વાસના ફુલની સુગંધીમાં લપટાઈ બેઠે, અને કોઈવાર એકાંત લીલાતરીવાલાં મેદાન ઊપર, તથા આકાશ માટેલાં સુનેરી અને રૂપેરી રંગના વાદલના પરકાસથી શાલી રહેલાં તરેવાર રંગના પાંણીના દીનારાની જગા ઊપર એમથી તેમ ફરે છે, અને તે સાહેબની અલગ કુદરતના નવાઈ સરખા નમુનાઓ જોઈ, આ શંની દુનીઆં વીશે તરેવાર વીચારમાં ચક્રચુર થઈ બેઠે.

આતો બાજુ સુધરેલા દેશની વાત કહી, પણ જંગલી લોકો શું કરે છે તે જોઈએ. ખરેખર તે પાપકા કંટકીક હુનરની ગમંતોથી ઘણેક દરજ્જે બેનસીળે, પણ તેથી તેઓ કાંઈ તદન તે વીનાના નથી. તેમને સુધરેલા દેશના લોકોની માફક લખતાં કે વાંચતાં આવડતું નથી, કે તેઓ તરેવાર ચોપડીઓ લખે અને વાંચે. તેમને મોટા મેડેલા અને ઈમારતો બાંધતાં નથી આવડતી કે તેના દીવાનખાનામાં તરેવાર બાતના ચલકતાં ને જલકતાં વજ્રતરો ગોઠવી ગાએન કરે. તે પાપકાઓ જંગલમાં જનાવરની માફક જે મહેલે તે ખાએ છે અને જ્યાં જાયો મહેલે ત્યાં શુએ છે, તે પણ કંઈજ નહીંને ગાયું અને નાચ્યું એ બે તે તેમની સાથે ઈશવરે ગોઠવેલાંજ છે. જો કે તેમના જનાવરના ખરાડા સરખાં ગાએણ, કાનને દોર લાગે એવાં વજ્રતર અને આંખને કંઠાલો આવે એવો નાચ જોઈ આપણને હસવું આવે છે તથા નાપસંદ લાગે છે, પણ આટલું તો સીધ થાય છે કે તેઓમાં પણ એટલું અને એવું છે.

જંગલી દેશના માણસો યુદ્ધી આપણે તેમનાથી પણ ઊતરતી પંકતીના જનાવર ઊપર ઘેઆન આપી એ જનાવરોમાં પણ પશુ, પક્ષી, માછલાં પગરે ગા

એન કરે છે, અને નાચે છે. ગાએન ગાનારી માછલી, ગાએન ગાનારું પક્ષી, એવા બોલો આપણે વારેવાર સાંભલીઆ છે. બુલબુલના ગાએનથી અને મોરના નાચથી કોઈ અંબાણું નથી. હરણ, સસલાં, મેંદાં, વાછરડાં વગેરેને. ગામદાદને વખત કે સમીસાંજને વખત લીલાતરીવાલાં મેદાન ઊપર તરેવાર રીતે કુદતાં અને તરેવાર આવાજ કરતાં થોડાંજ નહીં જોએ આં હશે.

એ સઘલાં ઊપરથી આપણે શું વીચાર કરીએ ? વીચાર એજ આવે છે, અને આપણી બુદ્ધિ આપણને એમજ કહે છે કે માણસ માતરે ગાવા, બાજવા, નાચવા, વાંચવા, હસવા, બોલવા, ફરવા વગેરેની ફરસુદની વેલાએ ગમત લેવી એમ અવશીઅજ છે, અને ઈશવરે એવો નીરનઈયાજ કરેલો છે. જ્યારે એવી ગમતો કરવી એ પણ આપણી એક આજે દુનીઆમાંની ફરજજ છે, તીઆરે તેનાથી કાંઈએ પણ બેનસીળે શાને માટે રેવું જોઈએ ? અને જ્યારે કોઈએ નહીં રેવું જોઈએ તીઆરે આપણી સીઓએ શાને માટે તદન તે વગર રેવું જોઈએ ? જે બાતની ગમતો એક સંજોઈ સુધરેલા દેશથી તે એક સંજોઈ જંગલી દેશથી, તે સાથે પશુ, પક્ષી, માછલાં અને જંતુ યુધીમાં નજર પડે છે, તેવી ગમતો આપણી સીઓ પાસ કાંઈ નહીં હોય ? અશ્વોશ ! એ કેવું દુખ ઊપબંધનારું ! પારસીનો ડોલો આજે આખા એશીઆખંડમાં સંજોઈ સુધરેલા ગણાયે છે, તેમની સીઓને માતાં, વખડતાં અને નાચતાં નહીં આવડે એ કેવા એ ચરતીની વાત ! જ્યારે 'એવું સુધરેલા દેશના લોકો અથવા સીઓ સાંભલે તીઆરે તેમને કંટકી તાળુખી ઊતપન થાએ અને કેવા તેઓ હસી કહે ! ખરેખર પારસીઓની એવી હાલત હસી ફરવા જોગજ છે. વધી વધારે ગળળ જેવું અને વધારે હસી ફરવા જોગ છે કે આવી કુદરતની સરનેલી અને માણસ બાતની પછવાડે યુખના મુલ સરખી પેદા થાયેલી ગમતને પારસીની ઘણીક સીઓ અને મરદો ધીકારે છે !! એ કેવી લેલાઈ છે તેનો જો તેઓજ જરા નીરાંતે બેસીને વીચાર કરે તો તરત પોતાની બુધ જોએ. આજે કેવી દશગીરીની વાત કે પારસીની બાંતુઓ, આખો દાહો કોઈ પણ બાતની મેહનત કરી જ્યારે સાંજની કે બીજી વેલાએ પરવારમાં બેસે તી

આરે એક બીજાની તાત, નીંદા, મગધરી અને એ વી
ગરે બીજા એવાજ નીચ અને સ્ત્રીના નામને એમ લ
ગાડનારી ગમતો (જેમ તેણી ગમજેછે તેમ) ચેલવી ઊ
છે. આને પારસીઓમાં દોઈ પણ ચેલેલી ચોપડી
નહી વાંચી મદે એવી થોડીજ સ્ત્રીઓ હશે, તોપણ કો
ઈ એવી વેલાએ સારી ચોપડી લઈ વાંચવા બેસતું ન
જરે પડતું નથી. આને મુધરેલા જમાનાનાં તરેવાર
વજતરના હુધીઆરેછે, અને નામીયા કવીઓના ત
રેવાર નીતી અને ભકતીના ગાએનોછે, પણ દોઈબી
તેનો ઊપીઓગ કરતું નથી. સધલાં વજતરમાં, ગા
એનમાં અને નાચમાં ઘણીક પારસી સ્ત્રીઓ પાત્રે પુર
તી ગાલે, કલ્યા કરવાની રીતો અને નીંદા કરવાની
ઊલટો શીવાએ બીજું કંથું નથી ! અકગ્રાસ ! પણ
એ સધલાંનો દોશ હશે એકલી સ્ત્રીઓ ઊપરજ ચેલતા
નથી. તેમજ બરોબર જોઈએતો પારસી પુરોનો વાં
ક પણ ઘણાછે. આને એવા થોડાજ પારસીઓ મલી
આવશે, જેઓ પેતાની બેન કે દીકરીને દોઈ જાતનું
શુદ્ધર ગાએન ગાતાં સાંભલી તથા વજતર વળાડનાં
કે દોઈ તેવી ચોપડી વાંચતાં જોઈ ખુશી થાએ અને તે
મને ઊતેજન આપે ! પણ તેથી ઊલટા ખવાસનાં
આને ઘણા મલી આવશે. કેટલીક બીચારી બાનુઓ
ઊપર તેમનાં ઘરમાં મરદોનો એવોતો જુલમ હો
એછે કે ગાવું અને બળાવું તો રહીગિં પણ જીઆરે
તેઓ (મરદો) ઘરમાં હોએ તીઆરે તે બીચારીઓ
થી માટે સાદે વાત પણ નહી થાએ ! એવા જુલમ
તલે કમ્યાએલી, તથા એવા વેહેમી હથ તલે ઊધરેલી
બીચારી બાનુઓ કુદરતના આવી ઊમદા બખશોનો
કેમ લાભ લીએ, એ બરોબર બોલીએતો તેનાં એવા
મુખકારી હુકમને કેમ તાએ થાએ ! માટે પારસીઓ
ની આવી હીનપત્તી ભરેલી ખામીનું મુખીય મુદ્દ
મરદોએ એમ કહીએતો તેમાં બીજી અડચણ નથી.
જો આને મરદો દોશ કરી ઘરમાંની સ્ત્રીઓને મુ
ધારવા માંજે, તથા તેમનામાં એવા મનોરંજક ગમ
તો લાખલ કરેતો એ કાંમને માટે લાએક સરજેલી એ
વી જે બાનુની જાત, તે કદી પણ તેમની સાથે થઈ તે
માં વાંધો લે નહી. માટે જોકે આએ બીનાં હમેએ
સ્ત્રીઓને કાને લખીછે તોપણ તેની ઊપર સ્ત્રીઓએ તે
મનું પુરોએ એકસરખું ધેઆન આપવાની શરજ.

રમુજે ફરસત.

૧. જીઆરે હું જીવતું હતું તીઆરે ગાએ, બલદ, બેંસ,
બકરાં, મેંડાં વગેરેનાં ખાસ તથા હાડકાંનો બચાવ કરતું
હતું; અને તરણ પછે બીજે જનમ લઈને માંજુશનાં પગ
નો બચાવ કરતું. જોની પાસે હું હોહુતું તેને લોક મા
ન આપેછે, પણ અને અપમાનમાં ગણી કોઈને અપમાન
આપવાની નગાએ માટે નામ લેછે તથા અને વાપરેછે.
૨. મારો ઘાટ એક ખાટાં અને મીઠાં ફલનાં સરખોછે.
હું સધલા પરાંણીને મારા ઘરમાં રાખુછું, ખવાડુછું, પી
વાડુછું અને કપડાં પેહરાડુછું, તોપણ તેઓ મને પુરતું
માન આપતાં નથી. મને લાત વ્તો મારેછે, મારી ઉપર
થુકેછે, અને એ વીજેરેની બીજી અનેક તહશાંની ગલીમી
મારાં શરીર ઉપર કરેછે.
૩. હું સધલા માંજુસને મારા પેદમાં સદાકાલ રાખુછું.
અને જીઆરે જરાક તેમનાં પેદમાં હું જાઉં તીઆરે તે
એ મને આંચકો મારીને કાહાડી મેલેછે, તોપણ હું એવી
હલીલીપું કે દર પહે નવ્યા વગર રહેતી નથી. જોકે મારા
વા વીગર કોઈને એક પલવાર પણ આવતું નથી, તોપણ મ
ને ચેલવવાને કોઈ કાલજ રાખતું નથી.
૪. વાંચનારી બાઈઓ, હું કોણુછું તે મને એલખશે ?
જીઆરથી તમે બાર વરસના ધમ્યાહો તીઆરથી હું તમા
રી સાથેછું, તે છેક તમારી જાંઘીનાં છેડા મુખી રહેવાની.
મારો જનમ મીન દેશમાં થયો હતો, અને મારાં મા બા
પ પણ તેજ દેશનાં એક બાગમાં જનમીયાં હતાં. મારા
વગર તમારીથી કેથે પણ જવાતું કે અવાતું નથી. હું મ
ને તેવી ખરાબ હોઈ તોપણ તમે મને "મજેની" ન કરી
ને કહોછો.

પરચુરણ બાબદો.

સાણુનો ઝરો—કેલીફોરનીઆ શેરુરમાં એક સાણુ
નો વેહેતો ઝરો માલમ પડીએછે. એ ઝરામાનો સાણુ
પરવાહી આકારમાંછે, પણ તેને થોડોવાર ખુલી હવામાં
રાખવાથી તે બંધાઈને કકણ થઈ જાયછે.

લડાઈની જીવારી—હાલમા અમેરિકામાં જે લડા
ઈ ચાલેછે, તેને માટે એવું માલમ પડીંછે કે જીહારથી તે
શરૂ થઈ તીઆરથી તે ૧૮૬૩ ના ડીસેમબર મહીના મુ
ધીમાં, એટલે તરણ વરસના અરસામાં બધાં મલીને ઉપર
વાલાઓની તરફનાં ૫૫૨૦૨૦ માંજુસો, અને દકશણવાલા
ઓની તરફનાં ૩૮૭૪૫૫ માંજુસો મારીયાં ગયાં, થાયેલ
ગયાં તથા કેટ પકડાયાં હતાં.

બાણનું જોર—વેલાતમાં એક રેલવેના એનજનમાં
બાણનો નથો વધી જવાથી તેનું બાઈવર એટલાતો જોરથી
ફાંફું હતું કે તેનાં આંચકાથી તે આખું એનજન, જેનો
વજન ૧૬૦૦ માણનું હતું, તે ૨૦ ફુટ મુખી ઉંચે હવામાં
હડીને નીચે પડીતું હતું.

કપુતરનો ઝડપ—ચોટુકની વાતપર નારયંખટન નામનાં મેડરમાંથી ૬ (કાસીઆં) કજીતરને સવારના ૬ ક વાક ને ૪૫ મીનીરે ઇઝીઆં તે વેનટન નામનું મેડર જે ૧૨૦ માઈલને તક્કાવતે તાંહાં સવારના ૮ ને ૫૦ મીની રે આવી પોહોંમીઆં. હતાં !

દરીઆઈ શેન—એલું માલમ પડીઉંછે કે આખી દુનીઆની દરીઆઈ શેનમાં ૧૬૮૩ ઇસવીઅર, ૧૨૪૬ સ ડનાં વોહોંછે, અને તે સધલાંમાં બધી મલીને ૩૬૬૫૩ તોપછે.

નાલીએરની નવાઈ—ઈ'ગલ'ંડ મધે રેહનારા એ ક આગીરના બાગમાંનાં એક નાલીએરીના જહાડપરથી પા કું નાલીએર મરી આવીઆથી તીઆંનાં લોકોને ઘણી આમરતી લાગી હતી. કેમકે આખા ઇરોપમાં પેહલ વેહે લું એન નાલીએર મએલું ગણાએછે.

પીઆર અને શોષ—એક રાખસની ઘણીજ પી આરી રી મરણ પાંચવાથી તેણે તેને ખારે એવો શોષ પા લેખો હતા કે દર રોજ એકથી નવી ઇસલામીની મેરી પે હેરવી, કેમકે તેની મરનાર વાહાલી રી તેની સાથ પરણ વાતી આગમ ઇસલામીન યુધીને પોતાનું યુવરાણ કરતી હતી. એ રાખસ મરણ પાંચીઆ તીઆરે તેના મરનાથી ૨૪૩૮ ઉનાં અને ૨૦૦૨ સુતરાઉ ઇસલામીન મવી આ વીઆં હતાં.

રૂપાની ચાવક—ગણતરી ઉપરથી એલું માલમ પ ડીઉંછે કે આખી દુનીઆની રૂપાની ખાનમાંથી દર વરસે ૧૦૦૦૦૦૦૦૦ રૂપાઆની કીમતનું રૂપું નીકળેછે.

ભવિષ્ય કાળનું ધોણ.

“વાડીના ભમરા દરાખ મીડી રે આપાનેરની”
એ રાગનુછે.

સંજની, સારા શીકુકથી મેત્રા સાંભળ્યું,
આપણા, ઉપર ઈશ્વરનીછે મેહરરે,
સોહાગણ સંજની, સરસ સમય આગળ આવશે—ટેક.
વપશે; રોલત વિદા આખા દેશમાં;
એવા, વાપક યાશે લીલા લેહર રે, સોહાગણ સંજની
એવા, ઉલોગી જન જગતમાં જાશે;
જીવી, સંસારીને સાંપડશે સુખરે, સોહાગણ સંજની
ગોડા, કમથી તીપજશે વસ્તુ તવ નવી;
જીવી, ભાગશે ભાવક ને લુખરે, સોહાગણ સંજની
પાત, કનકના અને ધર કામના;
બાગ, બગી ને બંગલા બહુનરે, સોહાગણ સંજની
પહોંજા, પંથ બધારો આરસપહાણના;
તિથે, તહિ રહે કથી વાતે ન્યુનરે, સોહાગણ સંજની

મહા, સાગરના પાણી તે મીઠાં થશે,
રહેં, ખેતર લીલાં ખરેખાતરે, સોહાગણ સંજની
સરવે, લોકો ભાગવશે સારી સાહેબી;
વળતી, વિપતની વિસરી જશે વાતરે, સોહાગણ સંજની
મજશે, સાકર જીવા મેવા મીઠડા;
ટળશે, તનના ત્રીવિધના પરીણપરે, સોહાગણ સંજની
થાશે, સ્વર્ગ સમાન સુખ સંપદા;
જશે, પીડા ને પરલે યામે પાપરે, સોહાગણ સંજની
પાણી, પવન ને પાવક મજુર થશે;
વદશે, વીનળી સંદેશાની વાતરે, સોહાગણ સંજની
પાણી, ભરશે લોટા પથ્થરની પૂતળી,
ભાંજન, ભાવતાં મજશે ભલી ભાતરે, સોહાગણ સંજની
લાપક, લોટાના ધોળી ધોશે લગડાં;
વાયુ, વાજશે વાશીડું તે વારેરે, સોહાગણ સંજની
છૂટી, વરસાદ રસ્તે પાણી છાંટશે;
તોળાં, તાંબળ તે મજશે તૈયારરે, સોહાગણ સંજની
દહાડા, સંગેજા દીવાળી જીવા દીસશે,
સૂઈ, માહિયી શમી જશે શોકરે, સોહાગણ સંજની
એવે, અવસરે આ દેકાણે અવતરી,
લહાવો, લેશે તે ભાગ્યશાળી લોકરે, સોહાગણ સંજની
માન, તાન ગવાશે રૂડા રાગમાં,
ઘેરે, ઘેર થશે ઘણેરો આનંદરે, સોહાગણ સંજની
ધીરજ, રાખજ આખા દહાડા ટુકડા;
તપશે, શીતળ સૂરજ ને ચંદરે, સોહાગણ સંજની
હીરા, મણિયોની ખાણે. મજશે હુરમડી;
વળી દધના વરસશે વરસાદરે, સોહાગણ સંજની
ખાંડ, સાકર તે ખાતાં તહી ખટશે;
એલું, ભાગવશે આપણી આલાદરે, સોહાગણ સંજની
વસ, આપણે તનરે નથી રેખતાં;
એવાં, પેહરશે પંડે પ્રજા જનરે, સોહાગણ સંજની
તેવાં, લોટાના બનશે મોખાં મળકતાં;
કરશે, ગમત લોકો મડી ગમનરે, સોહાગણ સંજની
સાગર, પર્વત ખશી મારગ આપશે
નાસ, પામશે જનથી તતખેવરે,

શ્રી યોધ.

ચુસ્તક ૮ મું.

અક્ટોબર ૧૯૬૪

આંક ૧૦ નો.

વગર પંથસાનો કીમતી વારસો

અથવા

પરીતની પીડા!

એક વારતા.

પરકરણ તરીકું.

હેલેનું સુખ તો કુનીઆનું સુખ.

પારસ શેઠેરમાં નદીના કાંડા ઉપર એક ઘણોત્ર મોટો દબદબા ભરેલો અને રહીઆંમણો મેહેલ હતો. તેની ભંમીત અને ભીત સઘલી સંજેભરમરની બાંધેલી હતી, અને તે ઉપર ભગનાના કાબેલ કારીગરેની હાથના તરે વાર ચીતારો તેની ખુબસુરતીને ગળવી મેલતા હતા. તેની આસપાસ ફરતી અધાગ બારીઓ હતી, જ્યાંના રંગ બેરંગી કામનો છાએઓ નીચેની નદીના નીરંબલ ની ઉપર પડવાથી તે સઘલાંનો દેખાવ એક અતી અમતકા રીક લાગતો. એ સીવાએ અનેક તરાંની, અને કુનીઆની સઘલી અબજોબીથી સીતગારેલા મેહલમાં એક ઓર ડો હતો, જેના સીતગાર અને ખુબસુરતીનું વરણન કરવાને લલા લલા કવીઓની કલમ હારી વતી હતી. એવા રહીઆમણો ઓરડામાં એક મોટો પલંગ હતો; તેની ઉપર મખમલની તરાઈ અને તકીઆઓ હારબંધ ગોઠવેલા હતા, અને તેની માહારે બાજુએ સુનેરી જાહલરો, બાહેરથી આવતી કંડી હેલેકીના જોરથી મોજા મારતી સરખી હીલતી રહી હતી. તે પલંગની ઈસ અને દાનડા સુનાના બતાવેલા હતા, અને તે ઉપરનું છતર સઘલું જહાં વેરાતનું ખનાવેલું હતું.

એવા એક ઉમદા પલંગ ઉપર મધીઅમ ઉમરનો અને ખુબસુરત પણ કુખથી કુખલો યૌવન એવો એક મરદ મુલેલો હતો. તે પડીઓ પડીઓ પોતાની અલગતી આંખમાંથી મોટીની ત્રીસાલે આંખના કતરા વરસાવી ઝર ઝર રડતો હતો, અને મોઢેથી પોકારતો હતો કે "અરે બોદા, મેં તારે તીઆં શું મોરી કીધી, કે તેં મારી

રીપર આવો ગમખ પાડીઓ? અરે આ મારી દોલત આ મારો મેહેલ, આ મારો દબદબો શું કામનો? જોને રહેતું સુખ તેને કુનીઆનું સુખ. હું માહું તો હીરાના હારો મારે સરપર ઓલવું, અને માહું તો અવેસાતના જાભા કરીને પેહેરું. હું માહું તો માર કોરાનો બાગ બતાવી તેમા મેહેલ કરું, અને માહું તો મેં કોલ બલકે હજારો માણ સોના સર મોગ પગપર નમાઈ. પણ એવો મારો અખતીઆર, અને તેમાંથી નીકલતાં મેહલ અને મન માહે એવાં મુખો, તે આએ મંડાલ કાએઆ, આએ કારમી કર એઆએ પાએઆમાલ કરી નાખીઆછે. આએ દોનખ માનાં દેવનાં પેદા કરેલાં દરે તે સઘલાંનો ભંગ કરી અને નીરાસ કરી મેલીઓ જે મારી તલવાર આગલ કોઈ પણ શતરૂં જંમી તબર કરવાને હીમત પરતો નથી, તે મારી તલવારને આ દરદ રૂપી શતરૂં મોડાંમાં પકડીને ચાવી જાએ! જે મારો ખજનો, જેના વડે માહું તો આખી કુનીઆ વેમાતી લઈ સકું, તે ખજનાથી મારો એક છેલ્લો આં ગલીનું સુખ ખરીદી શકતો નથી! તીઆરે આ બોદા, જે તેં મને મેહેલું બધું આપીલે તે શું કામનું? હા! આએ સઘલું અવેસાત; આએ ખજનાનો મોટો ઓરડો; અરે, તેને હું શું કરું? હુમે મને દેવાના કરી મેલીઓ, હુમે મારાં દીલ ઉપર ડાહ્યાનો દીધાછે! હવે આ બોદા, મને આ સંતાપથી છોડવ, મને આએ કુખી કુનીઆમાંથી મોલાવી લે, અને આએ મારી દોલત અને રાજ પાટ ઉપર આગ લગાડી મેલ."

વાંચનારી બેનો, તમે સમજ્યાં હશે કે એ પરમાણે જે સમજ ઉપર લખેલા હેરાત ભરેલા ઓરડામાં પડી એવી યુનો મારતો હતો, અને હુએ અક્રોશ કરતો હતો, તે કોઈ ગરીબ ભીખારી, કોઈ ગામડીઓ મેહુત કે કોઈ સાધારણ વેપારી નહીં હતો, પણ તે પારસ શેઠેરનો મોટો દબદબાવાલો પાદશાહ પોતે હતો. એ પાદશાહને ભગ નદરનું દરદ થએલું હતું, અને તેથી તે ઘણોત્ર હેરાત થતો હતો. અલબત્તે તે પાદશાહ, મેહલ ખજનાનો ખાવંદ હતો, તેથી તેણે કાંઈ પણ ઉપાયે કરવામાં બાકી રાખીઆ નહતા. દેશેદશથી અને શેરેશેદેરથી હકીમોને મોલાવીઆ હતા, પણ કોઈથી તે દરદ સાડું થઈ શકીલું નહતું; પણ સઘલાંએ હારી ખાઈ દબાવી સાથ એજ નજારીલું હતું કે એ કરખીજ દરદ પાદશાહનો પરાણ લ

ધનન જશે. અકશોશ, મરણ, એ કેવું લખ્યં કારણે; વલી હવે યોડા દાહાડામાં મરણ એવું જાણીને મરણ એ ઘણું જ લખ્યં કાર, અને જેના મનમાં હજારો આસા ઉમેદ ન રહેતી તે સઘલી મનમાં મનમાં લઈને મરણ, એ તેથી લખ્યં કારણે.

એવા દોલત અને ફનીઆનો પાદશાહ, પોતાની છંદગીથી હાથ ધોઈ બેઠો હતો, અને પોતાના આવા માંડા બખત ઉપર અકશોશ કરતો હતો. તેવાંમાં તેનો જલ ના મનો યુતે અને ઘણેાન વીસવાસુ તથા વાહલો અમીર તે ના આરડામાં આવી પોહ્યાંથીઓ. આવતાંનેવાર ગુણકુદનીએ પડી કેટલોકવાર પાદશાહને કુવા કીધી, અને પછે તે નામવરની આગલ હાથ બેડીને ઉભો રહીઓ. પાદશાહ પોતાના આંસુ જરેલા ડોલા તેની તરફ ફેરવીઓ, અને જાણે પોતાના આવા હાલથી તેની પાસ મદદ માગતો હો એ એવા દોલથી કેટલોકવાર જોએઓ કીધું. પછે પોતાના કીકા પડી ગમેલા હોડ પુઢાડી નબલે આવાને બોલીઓ "મોરા વીસવાસુ અમીર, તું શું સમાચાર લાવીઓછે"? "સાહેબ, જલ બોલીઓ" "હું તમારી પાસ ખુશ માગી ને કહું છું કે, આજે તમારે માટે એક ઘણું જ ખુશ ખબર ર. લાવીઓછું." "હા!" પાદશાહ બોલીઓ, "શું ખુશ ખબર લાવીઓછે તે મને જલથી કહે." "સાહેબ, તમે સારા થવાને ઇચ્છો?" "ના, નહીં," પાદશાહ દમગીરીથી બોલીઓ, "મને સારો થવાની હોસતો ઘણીછે, પણ તેમ થવાની આસા કંઈ જ નથી." "નહી સાહેબ," જલ બોલી ઓ, "આસા નથી એવું હવે બોલશે ના, હવે તમે ખાશો, પીશો, નાંચશો અને જે આહોશો તે મોન ખન કરશે. તમારે માટે હું એક દવાઈ લાવીઓછું, જે, જે પથરને લગાડી હોએ તો તે પણ સજીવન થઈ ચાલવા માટેછે" તેને થરીરને લગાડતાં જ દર માતરે નાહાશી જોએછે. માટે ઓ મારા નામવર પાદશાહ, જે તમે રજા આપોતા તે સુંદર નાજનીને તમારી હજુરમાં બોલાવી લાઈ." "શું તે દવાઈ કે રીડી?" નામવર પાદશાહ તે દવાઈછે, પણ તેનો ઉમીઆગ કરનાર એક જીવાન અને પુષ્પયુત છોકરીછે. "નીમક હલાલ અમીર," પાદશાહ બોલીઓ, "તેને જલથી મારી આગલ લાવ, હું જોઈ કે એવી સી કોણુછે."

પરકશળ યોધુ.

હીમતની પ્રતેહ—દુખમાં સુખ.

વાંચનારી બેનો, તમે સમજ્યાં હશે કે જે જીવાન છોકરી વઈદ વીધે જીવ જાણે પાદશાહને કહીઈ તે પેલી હીમતવાન જરખાનું હતી. તેણે તેના વાહલા બેહેન સાથે પરજીવાને માટે આટલી બધી જ જલ પોતાના જ વ ઉપર બેડી હતી. જે જગાએ તેને જલ ઉભી રાખી ગમેઓ હતા, તે જગાએ તે તેને પાછો આવવાની મોટી ઇનતેજારીથી વાવ જોતી ઉભી હતી. તેવામાં જલને પાછો આવતો જોઈ તેની છાતી ધડકવા લાગી, પણ તરત તેણે આવતાંનેવાર તેને ખુસ ખબર કહી કે તને પાદશાહ બોલાવેછે. તરતજ, જરખાનું ખુસી ધઈને જલની સાથે આવી, અને પાદશાહની હજુરમાં જઈ ગુણ મરીએ પડી

સેનદો કરીઓ. પાદશાહ તરત તેને પાછી ઉઠાડી, અને પુછીઈ "શું તું મારું આએ જોએ કાર દરદ મારું કરવા ને હીમત રાખેછે?" એ સાંભળી જરખાનું હીમતથી બોલી કે, "હા સાહેબ, હું રાખું છું, કેમકે હું ઉકમાન હુકીમ, જેને તમે નામવર સારીપેઠે ઓલખોછો, અને જેની કામે લીચત વીધે તમે નામવર ઉચું મત ધરાવોછો, તેની હું દીકરી છું, અને તે મરતી વખતે એક મોટા વારસા તરીકે મને કેટલીક દવાઓ આપી ગમેઓછે, તેમાંની એક દવાથી તમે નામવરનું આએ જલ્યં કાર દરદ હું મે દાહાડામાં સાઈ કરવા માગું છું." "અરે ઓ જીવાન છોકરી," પાદશાહ વીશમએ પોતીને બોલીઓ, "શું તું મારું આ વું જલ્યં કાર દરદ, જેને માટે આએ જમાનાના કામેલમાં કામેલ હુકીમો હારીને બેડાછે, તેવાં જીવ લેનાર દરને તું મે દીવસમાં શાઈ કરવા માગેછે?" જરખાનું હીમતથી જવાબ દીધો કે, "હા સાહેબ હું એ દરને મે દીવસમાં સાઈ કરશ." એ પરમાંજે કેટલોક વખત ધુમી પાદશાહ સાથે રજા કરતાં મોટી મેહનત તેને જરા જરખાનું નાંચવા ઉપર વીસવાસુ આપીઓ, અને તેને પોતાની દવાઈ, બરોબર બોલીઓ, તરીઓ, અનમાવી જેવાને પાદશાહ રજા આપી. પણ એવી બોલીથી કે જે એથી તરીને દાહાડે તે દરદની જરા પણ નીચાન પાદશાહના શરીર ઉપરે હતો તેને ગરજ નામવી. એવી બોલી જરખાનું હીમતથી કહીલ કીધી, પણ જે મે દાહાડામાં પાદશાહ જેવા અસલ હતા તેવો સાહાજે ધાએતો તે તેને ઇનામ શું આપે તેની પણ કહીલાત તેણે પાદશાહ પાસે માગી. પાદશાહ હાએ તેને શું ઇનામ જોઈશે, તે હુટથી માંગી લેવાને રજા આપી

વાંચનાર જાંતુઓ, તમે કહી શકો છો કે જરખાનું એ શું ઇનામ માંગીઈ? કદાચ તમે એમ કારશે કે તેણે મોટી દોલત માંગી હશે, કે મોટો મેહેલ રહેવાને માગીઓ હશે, કે કદાચ એક મોટું ગામડું માંગીઈ હશે. પણ નહીં, તેમ નથી. જરખાનું પદસાની, કે મેહેલની કે રાજપાટની હોંસ નહીં હતી; તેની સઘી મોટી દોલત, મોટો મેહેલ, અને મોટું રાજ, તેના જોડે, સદગુણ અને અનકરણથી વાહલો બેહેન હતો: તેને તે સ્ત્રીએ બીજાં કશાની હોંસ નહીં હતી, તેથી તેણે પાદશાહના મોડાંમાંથી મોલ નીકલતાં એવી માંગણી કરી, જે તે મે દાહાડામાં મે સાહાજે ધાએતો તેને ઇનામની અંદર તેની દરબાર માહેલા, તેના સાહાજા સીવાએ, જે સઘલા કુમારા ઉપર રાવોછે, તેમાંથી જેને તે પસંદ કરે તેની સાથે તેને પરજીવાની છુટ આપવી. કેમકે તે સારીપેઠે જાણતી હતી કે દરબાર માહેલા સઘલા ઉમશલોમાં બેહેનન પછુછે, તેથી જીવો તેને પસંદ કરવાની તક મલશે, તેવીજ તે તેના જીજ્ઞાસનાં બોહી બેહેનનો હાથ પકડશે.

પાદશાહે એવું ઇનામ આપવાને કહીલ કરીલ અને, જરખાનું પોતાની દવાઈ પાદશાહના આંગ ઉપર લગાડી. અરેખર ખુશખબરીનો દાહાડો; અરેખર મીમડાઈ ગમેજી આસાનું ઝાડ પાછું તાણુ થઈ તે ઉપર પાવડાં અને ફલ તથા ફુલ આવવાનો દાહાડો: તે દાહાડો તે દવાઈ લગાડી આ પછીની તરીને દાહાડો. તરીને દાહાડે સહ

વારના ઉઠીને પાદશાહ પોતાના શરીરપર નમ્મર કરે છે તે, એક મોટો મજબતકાર ! એક મોટો ભેજોને ! પાદશાહ જાણે માંતે હુતોન નહીં, તેના શરીર ઉપર જાણે કંઈ દર નહીં. હુતોન નહીં ! જેટલી સુદત થુધી તેણે કુખ સહીઈ હુતું તે તેને હવે એક સવપનો લાગવા લાગે.

પણ એ દેખાવ બેઠને નરબાનુને કેટલી ખુશાલી ઉપજ તેનું કોણ વરાણન કરી શકે ! તે ખુશાલી કાંઈ એટલા માટે નહીં ઉપજ કે, જે પાદશાહ નહીં સારો થયેતો તેના હવ જતે, માટે હવે તેના હવ સલામત રહીએ, પણ તેની મોટી ખુશાલી, મોટી હાંસ અને મોટી આસાનું કુલ મેહેનન હુતું. તેને મેહન ખુશાલી એટલાવ ઉપરથી ઉપજ કે હવે મેહેનન તેના હાથ પકડશે, અને તેની આખા લવના સુખની આસા બર આવશે.

પાદશાહે મોટી ખુશાલીમાં ભંગી પોતાના મેહેનમાં અને આખા શેરમાં ખુગી ખુશાલી કરાવી, હુતોરો રૂપી આની ખેરાત કીધી, અને આખા દાહારો મોરોનના સરખા મેહેનવાની માફક સુખરીએ.

પરકરણ પાંચમું.

આસાનો ભંગ—જગરપર નખમ.

બીજી દાહારે પાદશાહે નરબાનુને આપેસા કોલ પુરો પાડવાનો ફેડાવ કીધો, તેણે દરબાર ભરી અને પોતાના સલામી અમીર ઉમરાવોને તેમાં મેલાવીએ. નરબાનુને મેલાવીને વધે જોઈ શખી અને તેને આસપાસના ઉમરાવોના જીમખામાંથી એકને પસંદ કરવાને પાદશાહે મોટી ખુશાલી સાથે દેકામ આપીએ. હવે નરબાનું શું મોટી રહે, અને શું જીએ ! તેના પુનમને મંદર, તેના સુકરને તારો અને તેનું જાડઈ ભરેણું કમલતું કુલ, મેહેનન, તેની સામને મેકેસા હુતો, તેની આગલ જઈ મોટા હુરખથી મોલી, “સાહેબ આમે માણસ, એજ મને ઇનામના નિશાએ.” એ નોઈ પાદશાહ મોલીએ, “મેહેનન, એનો હાથ તું ધર; એ તારી શી ધર.”

અફશોર ! કેવી આસાનો ભંગ, કેવું નાસીપાએય પછું ! નોકે નરબાનું મેહેનન આટલા બધા પીઆરથી માહાતી હતી, અને તેને મેલવવાને એકવાર તેણે પોતીકા હવને વતીક ધાસતીમાં નાંખીએ, પણ પથરની છાતીનાં મેહેનનનાં દીઘમાં નરબાનું વીચેના પીઆરનું એક દીધું બી નહીં હુતું. “તેને એ વાત એટલીતો નાપસંદ આવી, કે તેણે જરા પાદશાહનો પછુ દર ન કરતાં જલ્દીમાં નરબાનુનો હાથ શી તરીકે પકડવાને ના પાડીઈ. તેના કારણે આં તેણે જાણવીઈ કે “સાહેબ, હું આમે પારસ શેરેરના એક મોટા અમીરના દીકરો, અને એ એક ગરીબ હુકીમની છોકરી; મારા ઘરમાં મારા મામાપનાં પછાંથી ઉપરેલી, અને હજી તેમનું નીમખ ખાનારી, માટે તેવી છોકરી મારી જોડી કરી કરેવાએ નહીં, અને યાએ નહીં.

આહા ! આમે વેશાએ નરબાનુના દીઘમાં કેવું કુખ ઉપજઈ હશે, અને તે કેવી નાસીપાશ યઈ ગઈ હશે, તેનો કોણ વીચાર કરી શકે ! ખરેખર જેના ઉપર એવું વીતીઈ નહીં હોએ તેને તેના ખરો વીચાર કરી આવનાર

નથી. જે પકડીને માંડે પારથી દાહારાના દાહારા અને મહીનાના મહીના થુધી લુખો અને તરશીએ, વાથ અને વૃથા ભરેલાં ભખંકાર નંગલમાં ભરેક, અને એવી મોટી જોરેનત બેંચી પકડીને એક સારી તકે પકડવા જાય, અને તે હવે હાથમાં આવીઈલ, એવી હાંસથી તેના પગને આગલી લગાડતાં જ્યારે ને આકાશમાં ઉડી જાય, તોઆરે તેને કેવું કુખ લાગે, તેનો વાંચનાર ન વીચાર કરો. તેપણ મેહેનનના આનો તીરસકાર નરબાનુએ ધીરબધી ખર્ચીએ, અને ધીરબધી મોલી કે, “સાહેબ હું તમારી શી યવા માણું છું ખરો, પણ હું તમારી એક મેલા બનવનારી મી યા રહેવશ.”

આફરીનછે, એવી શી ઉપર ! જને કાંણ દીઘને મેહેનન ભર મીનલસમાં આવી ધીકારેછે તેને તે હજી એટલી બધી ચારેછે, અને તેની મેલા બનવનારી દાખર તેની સાથ પરણવા માગેછે ! ખરેખર એવું નામ તે ખરો પીઆર, અને એવું નામ તે મોટું મન જે દાહારે મેહેનનનાં હાથમાં એવી શી આપે તે દાહારે તે કોણ સુખી યાએ, તેના વીચાર ફરેસામીન કરી શકે.

પાદશાહે મેહેનનનું એવું નારાજપણું નોઈ ખરું, પણ મોતાના દેકામને એ પરખાણે રદ નવા દીધા નહીં. તેણે તેના દીઘને મેહેનનને નરબાનુ સાથ પરણવાની ફરજ પાડી, જોથી મેહેનનને મોટી મજાની અને નાખુશીથી પરણું પડીઈ. નરબાનું બીચારી આટલી મેહેનત કરીને મેહેનન મેલ સીવાએ બીજાં કરાં રાવ પરણી શકી નહીં. પાદશાહના હાથમાં સધળા અખતીઆર હુતો, પણ મેહેનનના પીઆર ઉપર મલાવવાને કરી અખતીઆર હુતો નહીં. તે નરબાનુને મેહેનન સાથ પરણાવી શકીએ ખરો, પણ તેને તેના પીઆર અપાવી શકીએ નહીં.

તેપણ નરબાનુએ મેહેનન સાથ કરી નાફરમાની કરી નહીં પણ આખરે મેહેનને તેની સાથ ધણીન અનેથ હતો ચાલ ચલાવી

સીની એકીનદારી.

ખરા પીઆરનો એક દાખલો.

હરેક સીમાં ગમે એવા ઇતમ ગુણે હોએ, પણ જો તેનામાં એકીનદારી અને પોતાના ભરથાર વીશે ખરો ચેઆર નહીં હોએ તો તેને સીતું નામ આપવું જ અનધર્મું છે. દરેક સીની આતો સીમાં મોટી ફરજ છે જે પોતાનો ભરથાર હોએ. અથવા જેને પોતાનો ભરથાર કરવાને વચન આપેએ હોએ, તેને અંતકરણથી ચાહવો, તેને પોતાના સાહેબ અને સાથ તી સમજવો અને હાંસીના અંત થુધી તેની માથે નીમકહસાડીથી ચાલવું. જે સીએ પોતાના ખાવંદની સાથ નીમકહસાડી દીધી, અને તેનો વચન નોડી

ઓ, તેણે ખોદા સાથ નીમક હરામી કીધી અને તેનો વચન તોડીઓ. એમ બાણુવું. પછે તે ગમે તેવી હાલતમાં હોએ અથવા પાછલથી આવે, પણ જેને રાજી પુશીથી અને અકલ હાશીઆરીથી ફોલ આપેઓ હોએ તે સદાકાલ શુધી પાલવે. એવી બાબદમાં જે સી જલ્લી રીતે અને એકીનદારીથીજ ચાલવાની કોશેશ કરે છે તેને ખોદા ચેહરેખાન થઈ હોએ સુખજ આપે છે. નીચે એક શાહબાદની વાત લખી છે, તે ઊપરથી વાંચનારી બાઈઓને માલુમ પડશે કે જે સી પોતાનાં આપેલા ફોલને નીતીનાં ચીકથી વલગી રેહે છે તે પાછલથી ફેવી સુખી થાએ છે.

ફરાંન્સ દેશના પાદશાહ લુઈની છોકરી શાહબાદી ઈસામેલનાં લગન ઇંગ્લંડના શાહબાદ એડવરડ સાથ થનાર હતાં. શાહબાદ એડવરડે જે સીને પોતાની ધણીઆણી એટલે સદાકાલની શુખ અને દુખની ભાગીઓ કરવાને થેડવી હતી, તે જેને ચાહે છે તેની ઊપર ફેવી પરીતી રાખે છે, અને વચન આપીને ફેવી રીતે પાલી બાણુ છે, તેની તપાસ કરવાને થેડવ કરેઓ. એ શાહબાદ એડવરડનાં એક નોકરનાં પોશાકમાં ઘણુક શુધી રહીને શાહબાદી ઈસામેલ સાથ દોસતી પાડી. તે દોસતી છેક એટલે શુધી વધી ગઈ કે શાહબાદી ઈસામેલ તેને પોતાનાં જીવરથી ચાલવા લાગી, અને છેલે તેની સાથ પરણવાને તેણે વચન આપીઓ. અલખતે શાહબાદી ઈસામેલ કાંઈ એવી અનસમજી તથા વગર વીચારની નહી હતી કે એક નોકરની પદવીનાં મોણસ સાથ પોતાનું દીલ એટલું બધું લગાડે, અને છેલે તેની સાથ પરણવાની કબુલાત આપે, પણ શાહબાદ એડવરડનાં દીલમાં જોકે નોકરનો પોશાક હોતો, પણ તેની માંહે એક સાહબાદ તરીકેનાં જે ઊત્તમ ગુણો હતા, તે ઈસામેલની નજરથી છુપા નહી રહીઓ હતા. ઈસામેલ જાતે એ વીતો શેઆંની હતી કે એડવરડનાં એવા ગુણ જોઈને તેની પદવી તરફ કશી પણ નેધા ન કરતાં તેની ઊપર લોભાઈ હતી, અને તેને પોતાનો ભરથાર કરવાનો ફોલ આપેઓ હોતો.

એક દાહડે સમી સાંજને વખત, આગમચથી ગાઈવણુ કરેઓ સુખજ, શાહબાદ એડવરડ (નાકરનાં જ પોશાકમાં) નદીને કીનારે એક તવરી જગામાં આવીને ઊભો. થોડોક વાર થએઓ નહીં એટલામાં શા

હબાદી ઈસામેલ ત્રીઆં આવી લાગી, જેને જોતાંજ એડવરડ થોડા હરખથી તેની આગલ દોડીઓ અને નેને પોતાની છાતી સાથ લગી. એથી કશીને ઈસામેલ જે પાસતીથી કરીને ફીકી પડી ગએલી હતી, તેનાં મોંમાં ઊપર સુરખી આવી ગઈ, અને તે પણ હોંસથી, પોતાનો વાહલો, જેને તેના સહયુગ ઊપરથી પોતાનો જનમનો સાથી કરવાને થેડવીઓ હોતો, તેને ભેટી, અને પછી બોલી, “વાહલા એડુઅરડ, કિમકે શાહબાદ એ નોકરનાં પોશાકમાં પોતાનું નામ એડુઅરડ કરી રાખીછું હું” માહા ચેહરેને તારે માટે આહીં એખલી આવીછું, પણ બાણુ કે એ આપણી છેલ્લી સુલાકત છે! કિમકે હું નથી બાણુ કે જીઆરે એ વાત મારા બાપ પાદશાહને ખબર પડશે તીઆરે તે હુને અને મને થું કરશે.” નોકર એડુઅરડ, ઈસામેલના હૃદયને પોતાની આંખમાં ચાંપીને બોલીઓ, “વાહલી ઈસામેલ, મારી સાથે હું નાહાશી આવ, આપણે જરમાણી દેશમાં જઈશું, જ્યાં મારા ફેટલાક મીતરો તથા સગાં, જેઓ આપણને રેહવાને જગા આપશે, અને આપણે ત્રીઆં સુખ-ચેનથી દાહડા ગુજરીશું.” ફીકી શાહબાદી ઈસામેલે પોતાંકુ ડોકુ હીલાવીને બોલી કે “નહી પીઆરા એડુઅરડ, હું એવી રીતે મારા બાપનો હોકમ તોડનાર નથી. એવું કરવામાં કાંઈ સારું નથી. જે જોડુ એવી રીતે પરણે છે તેને ખોદા કદી સારો દાહડો દેખાડતો નથી.” એટલું બોલતાં ઈસામેલનું મોઝડું લાલ થઈ આવીછું અને આનુરતાઈથી તેની આંખો ચલકવા લાગી. એ સાંભલી એડુઅરડ બોલીઓ “ઈસામેલ, આજે ઊપરથી માલુમ પડે છે કે હું મને સુધલ ચાહતી નથી. અગર નહીતો એવો જીતર હું મને દેતે નહી. હું સારી થેકે બાણુ” કે તેર હું મને દેતે નહી. હું એડુઅરડ નોકરનાં કરતાં એડવરડ શાહબાદને વધારે ચાહે છે. મેં ઘણીવાર જોઈછું કે સીઓ તાજને માટે એટલીતો લોભાઈ પડે છે કે તેઓ ખરા પીઆરને તદન તજ દે છે.” એટલા બોલ સાંભલતાંજ ઈસામેલની આંખમાં આંસુ આવી ગએઓ, અને રડતી રડતી બોલી કે “હા! નીરદજેઆણુ અને કપડી માણુ! થું મારા તારી ઊપરના પીઆરને સામેલ કરવાને એકમી બોલ જોઈએ છે! હું તારે માટે મારો દરજ્જો જો લુકી ગઈછું એટલુંજ નહી પણ મારી શરજ વતીકે

ભુલી આ તારી મુલાકાતને માટે મારા પાપના હોકમ વગર એખલી આ ખીઆખાન જગામાં આવી છું, અને તારી સેવા, જે એક આખા રાજને માટે નહીં થા એ, તેવી કરું છું, અને તું મારા પીઆરને માટે આવે શક લાવે છે." સાહુબદી ઈસામેલનાં મોંમાં મોંથી આ વા મધુર પણ અસરકારીક શબ્દો નીકલવાથી એડુઅરડની છાતી પાણીની માફક પીગલી ગઈ, અને તે ઈસામેલને પોતાની છાતી સાથે ઘખીને ખેલીએ, "ઓ વાહલી, મને માફ કર! તું મારા હૃયમાંથી બા એ છે એવી ધારતીથી હું ગાએઆ થેલા થઈ ગએઆ છું, અને તેથી કરી મારેથી એવા નીમકહરામી ભરેલા શબ્દો ખેલાએ છે. માટે પીઆરી, આ તારો હૃય મા રા હૃયમાં આપે, અને તારે મોડેથી કહે કે "જેને શાહુ બદો એકવરડ હતી નહીં શકે, તેને નોકર એડુઅરડ મેલવી શકે." "પીઆરા," ઈસામેલ ખેલી, "તું ખાતરી રાખ કે હું તારાં સીવાએ ખીનાં કોઈની નહીં થવા ની, શાહુબદી એકવરડની સાથે પરણેઆની આગમય હું આકાશવાસી થઈ પડશ." ઈસામેલ એટલું ખેલી રહે છે તેવામાં દુરથી માણસનાં પગલાંનો આવવાજ સંભળાએ; તેવીજ તે ખેલી, "એડુઅરડ, બા, બા, અહીંથી જલદી બા, અગર નહીતો હમણાં ખડું થઈ ચુકશે! ઘરમાંથી એકએક મારા ગુમ થવાથી મને એ માણસો શોધવાને આવીઆ છે, તેથી તું જલદીથી આ હીથી બા." એડુઅરડે ઊતાવલમાં તેની એક ભેટ લીધી અને તરત નદીમાં એક ખેડ તઈઆર હતી તેમાં ખેસીને આગલ નીકલી ગએઆ.

એડુઅરડ જેવા ખેડમાં ખેસીને નદીની વલાણ તરફ ચાલી ગએઆ, તેવામાંજ ખે સખસો આંગમાં ઘણો ભપકાદાર ચોરાક પેહેરેલા, શાહુબદી ઈસામેલની આગલ આવીઆ, અને તે ખેમાં જે વડો હતો તે માર્ગપરથી ટોપી ઊતારીને ખેલીએ, "સચો રાજકુવરી પાસે માંશ માંગીને જણાઈછું કે તમારી શોધ કરવાને માટે અમને રાખાએ અહીં મોકલીઆ છે. તમને ખે વરા તમારા ચોરામાં જેવાડીઆં, પણ તે એ નહીં મલીઆં, અને તેમને એવી ખખર મલી કે તે એ એખલાંજ કંથે ગએઆ છે, તેથી તમને ઘણો ગોસો ચડીએ છે." ઈસામેલ જરા હસીને ખેલી, "બલી બોનેડ, કંઈ શીકર નહીં, મારી ઊપર જે કંપકે આવશે તે હું સોસીશ." એટલું ખેલી તે તેમની સાથે

એટલ તરફ ચાલી, અને ઘણાં ધારતી ભરેલાં દીલથી પોતીકા પાપની હુજુરમાં આવીને ઊભી:

તેને જોતાંજ તેનો પાપ જરા ગુલામાં આવીને ખેલીએ, "કેમ એ શું વાત છે? ફરાંનસ દેશના રાખાની હોકરી, પોતાની સાથે કોઈખી નોકર વગર એક ગાંમડીઆની હોકરીની માફક નવરી જગામાં રખડે, એ ઘણુંજ કટંગ છે. પણ હમણાં તે સઘલી વાત રહેવા ઈજ જલદીથી તારા ચોરામાં બા, અને સઘીથી સરસ જહેવરાતથી તારા આંખપર સીનગાર કર. કેમ કે શાહુબદી એકવરડ હમણાં અહીં આવી લાગશે, અને તે આવતાંને વાર તુંને, જોવા માંગશે." દુટેલાં દીલથી, અને કયવાએલાં મનથી ઈસામેલ પોતાનાં ચોરામાં ગઈ, પણ જતાં જતાં એક હાએ મારીને મન સાથે ખેલી કે "અરે હું પાદશાહની હોકરી શાને માટે થઈ? તેનાં કરતાં હું એક ગરીબ ગાંમડીઆને તીઆં જનમ લેતેતો કેવું સાડું! કે આને હું પઈસા અને તાજને માટે મનને તદન નહીં ભાવતાંને તીઆં વેચાતે નહીં."

શાહુબદી ઈસામેલ સીનગાર કરીને જેવી જોડાં દીવાનખાનામાં આવી તેવીજ જોએ છે તે આણું મોટા મોટા અમીરો, સરદારો, અને એવાજ ખીબાથી ભરાઈ ગએલું હતું. દીવાનખાનાના આગલા ભાગની ઊપર ફરાંનસના પાદશાહા હુઈ, અને ઈંગલંડનો પાદશાહ પોતો એકવરડ ખંને સાથે ઊભેલા હતા. શાહુબદી ઈસામેલ જેવી તે ખંને પાદશાહાની સનગ્રામ જઈ પોતાનું સરવનાં છોક સરણું સરોર વાંકુ વાલી તેમને આવકાર દીધો, તેવોજ એકવરડ પાદશાહ જે તેનો સરસો થનાર હતો, તે તેની તરફ ઘણી અચરતીની આંખે જોવા લાગ્યો, અને તેને પોતાની એક દીકરીની માફક કપાલં ઊપર ખેસો લઈ ખેલીએ, "વાહલી દીકરી, ખોદા તારો સાથી થજો. મારા દીકરાના નામથી હું તુંને મુખારકખાદી આંખુછું. તે હમણાં અહીં આવી મોટા પીઆરથી તારા હૃય ચકડશે, અને તુંને તે પોતાની વાહલી સી કરશે, પણ તેની આગમય, તેને માટે તુંને કોઈ પુછવાનું છે?" પાદશાહા એકવરડને મોડેથી એવા શબ્દો સાંભળવાથી ઈસામેલને જરા હીમત આવી, અને તે ખેલી, "તમે નામવરને ખોદા સલામત રાખે! મને તમે ને તે મોજે કોઈકેટલુંજ ખરું, પણ આએ જગાએ તે હું

કહી શકતી નથી.” “જો એમ તારી મરજી છે તો” એ કવરક બોલીઓ, “આપણે બીજા ચોરડામાં જઈએ.” એમ કહી બંને જણ બીજા ચોરડામાં ગયેલાં, અને એકવરક બોલીઓ, “તારા મનમાં શું છે તે મને જણાવે” એ તે અહીં કહી દે. મને કોઈ જ નહીં પણ એક તારા બાપ સરખા જાણુ, કેમકે થોડા વખતમાં હું તેજ્ય ઈશ, અને જે તારે બોલવું હોય તે બોલાશાથી મારી આગલ બોલ.” ઈશાબેલે બોલવાને એટલોતા કર્યા બાધા કે તેના હોઠ બાંધે થઈ ગયેલા, અને તેની આંખમાં થી આંસુ નીકળી પડીયાં. પણ અંતે જેમ તેમ હઈ હું કંઈક કરીને બોલી, “નામદ સાહેબ, હું તમારી વડુંકદી થઈ શકનાર નથી, કેમકે હું તમારા દીકરા એકવરકને ચાહતી નથી ! અને ખરી ચાહેવા વગર પરાણું એ ચોટું પાપ છે.” એટલું બોલતાં ઈશાબેલ સમજી કે હવે પાદશાહ તેની ઊપર ઘણેજ ગુસ્સે ભરાશે, પણ તેથી ઊલટું તે ધીરજથી બોલીઓ, “તે મારા દોષને હજી જોઈએ નથી અને તેટલામાંજ તું તેને ના પસંદ કેમ કરે છે ? તે ઘણા બાહુકુર, ખુશચરત અને ઘડે યો છે. તું તેને જોઈને પસંદ કરેલા વગર રહે છે નહીં.” “નહી સાહેબ,” શાહાબદી બોલી, “તમે કહો છો તે સઘળું ખરું છે, અને તે હું જાણું છું, પણ તે મારાં દીલને છતી શક નાર નથી, કેમકે હું એક બીજાને મારા અંતરણીયા હું છું” એવો બોલાશા કરતાં જ બીકથી ઈશાબેલ બેથ થ સરખી થઈ ગઈ, પણ પાદશાહે જરાબી ગુસાના ચીની અખતાવીયા વગર પુછી જી “જેને તું ચાહે છે તે શું એકવરકની ખરોખર પદવી વાલો છે ?” “નહી સાહેબ” ઈશાબેલ બોલી, “તે કંઈ પાદશાહી ખાનદાનનો નથી, પણ એક સાધારણ પણ આખરુદર મા બાપનો છે કરો છે. હું સારી પેઠે જાણું છું કે મારીથી તેની સાથે પરાણી શકાય નહીં, તોપણ હું કોઈ બીજા સાથે કરી પરાણનાર નથી.” એટલું બોલતાં ઈશાબેલ તું ચોટું જે લાલ થઈ આવી જી તે જોઈ પાદશાહ એકવરક અચરત થયેઓ, અને બોલીઓ, “હા, તે જીવાન સખસ જે તે તું ચાહે છે, અને જેની સાથે તું પરાણવા માગે છે, તે એકવરક નોકર છે ! એક મારા ઘરમાં તો નોકર થઈ મારા કુવરનો તે હરીફ થયેઓ છે ! કેમ નહીં વડું ?” આ સખસે સાંભળતાં જ ઈશાબેલના હાસ છીડી ગયેઓ, કેમકે તેણે એવો સખનામાં પણ વીચાર નહીં કીધો હતા કે તેના મનનો આવી છુપી વાત પાદશાહ

એકવરક જાણે છે ! તે તરત એકવરકના પગ પર પડી, અને હથ જોડીને બોલી, “હા, સાહેબ, તમે તેને પાવો ! તમે બોધાને વાસતે તેનું નામ મારા બાપની આગલ કહીને તેને મારાવી નાખશો ના ! એમ બધામાં મારોજ વાંક છે ! હું મારોજ વાંક છે ! હું તમારી પાસે એટલુંજ માગું છું કે મને તેની સાથે ના પરાણવા દેઓ, પણ તેના વગર મને કુખ અને દલગીરીમાં એક છું છે પડી રહેવા દો !” પાદશાહે તેનો હથ પકડી ઊઠાડી ને કહી જી, “ઈશાબેલ, તું કોઈ બીકી ના, તુંને અને તેને હું કંઈ નુકશાન થવા દેશ નહીં. હું તુંને મારા તાજના સોગન લઈને કહું છું કે તુંને હું તારી મરજી પર માણું અમલ કરવા દેશ. તારી આગલ બંને જાણે છે, એક એકવરક નોકર, અને બીજો એકવરક શાહાબદી : તેમાંથી તારી મરજીમાં આવે તેને કણુતક ર; પણ હું જાણું છું કે તું છે એવી બેવકુશ નથી કે એવા એક હુની આંને જાણે પડેલા સખસને વાસતે તું તાજની કીરતીને છોડી દેશ.” “સાહેબ” ઈશાબેલ જરા મક્કમ થઈને બોલી, “એમ કહેવાથી હું તમારા શાહબદીને વાસતે કશો હક્કો વીચાર કરતી નથી. હું જાણું છું કે તેની વખાણ આખાં શહેરમાં થાય છે, તોપણ હું જોઈ છું કે મને એક ચોલ દખલખાવા પાદશાહ કરતાં એક સાધે નોકર વધારે પસંદ લાગે છે.” એ સાંભળી પાદશાહ એકવરક હરીને બોલીઓ, “તારે તારી મરજી એમજ છે, નહીં ? તો શીકર નહીં, પણ તારો એવો વીચાર મારા દોષને તારે ચોટી જાણે જોઈએ, માટે હું બાહુર જાઉં છું, અને તેને અંદર ચોટું છું.” એટલું બોલો જેવો પાદશાહ એકવરક ચોરડાની બાહર ગયેઓ, તેવાજ એકવરક નોકર, પોતાના અંસલ શાહબદીના પેઢરવાસમાં અંદર દાખલ થયેઓ, પણ દાખલ થતાં જે તેણે જવરાતની ટોપી માથાં ઊપર પેઢરી હતી, અને જેની ઊપર કંઈ ગંદકાં તાજ બીરાજું હતું, તે ટોપી તેણે બારણામાં દાખલ થતાં જ ઊતારી હાથમાં લેવાથી ઈશાબેલ કંઈ સમજી શકી નહીં. તે તેને અતીઆર થઈ પાદશાહ એકવરકનો એક નોકરજ સમજતી હતી, તેથી જેવો તે તેને ઊલટ ભર ભેંચવા જાય છે, તે વીજ ઈશાબેલ તેના હાથ ખીચાડી નાંખી ગજરાઈને બોલી, “વાહાલા એકવરક હમણાં એમ કરવાનો જરા વખત નથી. જો તું મને ખરેખર ચાહતો હોય

તો આજે પક્ષમાં આવીથી જા, કેમકે સાસુજી
દો એકવરડ હમણાં આવી આવશે." "હા ! મારી મી
દી ઈસાખેલ," એકવરડ બોલીએ, "સાસુજીને એક
વરડ આ તારી આગળ જીલેલે ! એકવરડ નોકર
અને એકવરડ સાસુજીને એ બંને એકજાએ ! મારી
વાસુલી ઈસાખેલ, તારી નીતીની અને ઈમાનદારી ત
પાસ કરવાને જે જે આરજુવેર તુંને ઠગીલે તેને મા
ટે હું માંગી લઉં છું કે તું મને માંડ કરશે." સાસુ
જીની ઈસાખેલ એકાએક આવો મામલો જોઈ બલરા
ઈ ગઈ, અને પછી આવી મોટી દલગીરીમાંથી એકાએક
એવીતો ખુશીમાં આવી ગઈ કે તેનું વરણન થઈ ન
હી શકે. છેવે સરવાલે સઘવો ભરખું ખુલો થયેલો; અ
ને ઊંચેના ચીમકઈ ગયેલાં ઝાડ ઊપર સુંદર ફલો
આવીયા; એટલે પછે થોડેક દાહડે મોટી ધાંમધુમથી
તે નીમકેકલાલ રાજા પુતરીનાં ઈંગલડનાં રાજા પુતર
સાથ લગન થયેલાં, અને બંને જણ ખુશી ખુશાલી
માં રહેતાં.

વાંચનાંરી બાઈઓ, આ વાત જીવરથી તમ
ને માલમ પડ્યો કે જે સી સઘા એકીનદાર હોયેલે,
તેને ખોદા કવી રીતે થુખી કરેલે. ઈસાખેલની ઈમા
નદારી અને પરીતીની આટલી બધી તપાસ કરેલા પ
છે જ્યારે સાસુજીને એકવરડ તેની સાથ પરજોયા
તીઆરે તેને નીત રોજ કવા જેઆરથી ચાહુતો રહે
જો હો, અને કવી તેને નીત થુખી રાખી હો !

મારાં વેહેની સાસુજી.

દીવાલીના તેહેવાર

જંગીરજી—એન જરબાઈ અહીં આવોની.
જરબાઈ—આ મરે ભાઈ છેએ કે ?
જંગીરજી—હોયો નહી તાહારે કાંઈ ગીચા !
જંગીરજી—કાંચે આજે આફીશમાં નહી સધાવેઆ કે ?
જંગીરજી—આજે આતવાર તે જાણતાં નહી.
જંગીરજી—મરેરે ખસાર જો; મને હમણાંવેર એઆદ હતી
જો, ને આટલાવારમાં વરી જુરી એઈ !
જંગીરજી—કેમ, તમે હમણા કાંઈમાં આવેઆ ?
જંગીરજી—સાસરેથીજતા, વરી કાંઈમાંથી.
જંગીરજી—પણ આજે આતવારનો દાહડો તમને તમા
રાં સાસુજીએ આવવા કેમ કીધાં, બધાં ગાંમનાં વેહેની ને
આજે એમ કેમ થુખી ગીયાં ?

જંગીરજી—મરે ભાઈ, બોસોના, આજનો મરાઈને આવ
વી.

જંગીરજી—કાંચે પણ એટલું બધું થું હું ? મરાએઆં
થું કરવા ?

જંગીરજી—તાહારે ભાઈ, મરાઈને આવીય એટલે થું જો,
કંઈકજાએ કરીને નહી, પણ કાલાવાલા કરીજે તેમ
સમજવીને આવતી રહીય. બીજું કંઈ નહી. આવોજ
મારીપરથી કજાએ કરવાને, ખુખાં હલકાં પીજરડાં હોયે
તેએમતો કજાએ કરે.

જંગીરજી—તાહારેતો થણું સાડું થઈલું. તમારા વર
સાથે દીવાલીનો મેલો મેલો જેવા ગયેઆં હતાં કે ?

જંગીરજી—જા, વરખી તેવાન ધોતાર કેની, તે સાથે લ
ઈને જો !

જંગીરજી—કાંચે, તમારા વરતો કાંઈ બીજાએના જેવા
વેહેની નથી.

જંગીરજી—તેતો ખરજતો પણ સાસુજીના વેહેનો કોયે
પાર લાગતો નહીની. તેથી તેવજ કેમ એમ કરવા દે ? જો
જાણેતો હમણા બંનેને થઈ કાહારે.

જંગીરજી—તાહારે મુદલ કરવા ગયેઆં નહી ?

જંગીરજી—નહી, નહી; એમતો ગીચાંતાંજતા, હું, મા
રાં સાસુજી, મારી નજી, મારી કુંવરબાઈ દેસાણી ને જે
માના ભાડતની એક ઊકરી કરી રોજ ગીઆંતાં પણ
સાસુજી જરા શીમામના વીનીજતખી ઉધારવા નહીતે !
જો જરા તેમાંથી જતાં હોયે તેવામાં ભીરને લીધે જો આ
ડી જરા હતી રહી, અને આજી બાજી કુકાનપર માટીડા મે
ટેલા હોયેતો, "લાકરે ઊકરી, લાકરે ઊકરી" કરીને તરત
કંધાવી દે. બરીડ એતે કંઈ જિવાનું, ને એમ તે કંઈ મે
લો જેવાયે ? મરે આજે વરસતો જે મારી જિંદગી તેજ
ધારી, ને અંદર બધાં બેસીને સારી પમે તમાસો જોયે,
અને મારાં સાસુજીનેતો બધી પાંતીની લાનજ આવો જ
એ. સાસુજી ને હમે જાહારે સોર વારીને રસતામાં માલી
એ તાહારે માટીડા મોતું નહી જોયે, ને મારીમાં બેસીએ
તાહારે જોયે ! મરેરે, એખી કોતજતો.

જંગીરજી—પણ આજે વરસતો મે જિંદગી કોઈજ કોઈ
મારી એમ છેક વીનીજત મહુડાવેકી આવતી; બાકી સઘ
લી ખોલીએ આવતી અને માહિતાં બધાં સારી પમે કરી
કરીને ચોમેરની રમણ જતાં હતાં.

જંગીરજી—હારે ભાઈ, હું તે થું કેહુમ તાહારે, થણીખ
રી મારીએ આજે વરસે ઉધારીને કરતાંતોયો.

જંગીરજી—પણ એકતો મે તદનજ ખોલી મારીમાં મે બ
ધરીએને જોઈ હતી.

જંગીરજી—હા ભાઈ હા, મેલી તે જોઈ હતી; તે એપન
કેરેનની મારી હતી; અને તેની ધનન નાખી દોવેકી હતી,
અને મારું મે બધરીએ વેહેલી હતી.

જંગીરજી—કેમ તેને વીધે તમે થું વીચાર આપોહો.

જંગીરજી—નહી બા, હુંતો તે જોઈને થણીખ ખુશી થઈ.
એમાં થું નરસુછે ! એન બધરીએ રસતામાં માલની હો
તો, તાહારે તેએને સડ જોતેકેની, તાહારે વકી મારીમાં જો
એ તેમાં થું થઈ ગઈ ?

નં-૦—હા મેન, હું બી તે જોઈને ધણેજ ખુશી થયે
એ હતાં, અને તે બંને બાઈઓની હીમત ઉપર આફ્રી
ન કીધી હતી, અને તેમને ધણેજ સાબાસી આપી હતી.

જ-૦—પણ તેઓના કરતાં તેઓનાં માંએબા
ને, કે સાસુ સસરાને વંધારે સાબાસી કરી છે. કેમકે તેઓ
એ લાંબાએ અને રૂઢી વીચાર કરી એ પરમાણે તેઓને
ફરવાની છૂટ આપી. તેઓતો ગમે તેવી હીમત રાખે, પ
ણ ઉપવાસાં વેટની અને આરાં હાથેતો તે બીમારીઓ
થું કરે? એમતો હું જ છેલ્લે, લાંબાની અને કોઈ કેહતો હ
ખણ હું ઉંઘાડી ગાડીમાં મેસીને બધાં ગાંમમાં ફરી આ
ઉં, પણ તેમ કરવા કોણ દીએ? દીવારીપરની વાત કેહું
અતે સમજાવ્યા કેની, કે વીનીજનબી નહીં ઉંઘારવા દીધાં.

નં-૦—હા મેન, તમે કહેાછ તે પણ ખરું છે. જમ
એવાં કાંમને માટે તે બાઈઓને સાબાસી થયે, તેમ તેમ
નાં માબાપ તથા સાસુ સસરાં એ બધાંને થયે. હું એ
સધવાં ઉપર ઘણી આફ્રીન કરું છું, અને ખોદા પાસે ક
વા માણું છું કે આવતે વરસ એવી એકને બંદે એક ડબ
ન ગારી નજર પડે.

જ-૦—અરે જોજોની લાઈ, તેમજી થયો. ગીઆં બે
કે તરણ વરસની વાત ઉપર કોણ બધારં એમ શીગરાંમનાં
બધાં વીનીજન ઉતારીને મેસતાં અને એવા મેલામાં ફરતાં?
અને આને બાપરે જોઈએકેની સેકરે પંચોતરે એવી
ગારીઆ થઈ, તેમ વધી બીજાં એક બે વરસમાં તેમજી
ફરવા નીકળ્યો.

નં-૦—પણ મેન જરા લાંબા વીચાર કરોની, ગમે
આં પાંચ વરસની વાત ઉપર એવા મેલામાં બધું પણ
બધારંની ગાડી કોણ જોવું હતું. આજેતો માર ગાડી બ
ધરાંની જોઈએકે તો એક ગાડી માટીડાઓની નજર આવે.

જ-૦—હા પણ હું કાંઈ ના કેદું, હું કેદું એ કે
ની, કે એક બે વરસમાં તેમ પણ થયું. તેમાં નવાઈ થું
છે, અને તેમ થાએ તેમાં અનધટવું થું છે?

નં-૦—પણ કોણ કેહે છે કે અનધટવું? આજે એવું
કેહનાર લાએમે સોમાં પચીસ રહેવા હાએ. ઉપલી બા
ઈએને ઉંઘાડી ગાડીમાં મેફેલી નહીં હું જ અને માર
સ મીતરોજ ખુશી થયેઆ એમ નહીં, પણ જો જોતાં
તે ખુશી થતાં; કોઈજ કોઈને તે જરા નહીં ગમવું હતું.
વધી જ્યો એ દેખાવ જોઈને ખુશી થતા હતા તેઓમાં
ઘણુંકે એવા હતા, કે જ્યો આજે ચાર કે પાંચ વરસ
ની વાત ઉપર એવું બોલનારને ગાલ દેવા અને ખારવા
ઉઠતા હતા. તેમ જો, જમ વખત જોતો જાએ, તેમ
લોકો પોતાની મેલે સમજતા જાએ. અગાઉ ઓકરીઓ
ની નીચાલ નીકળી તાહારે એમજ સેકરે પારસી તે કા
મ ઉઘાડી લેનારાઓને જુઝું બોલવા મંડી ગયેઆ હતા,
અને સોઠા લઈને ખારવા ઉઠેઆ હતા, તેઓજ આજે
કાલાવાલા કરી અને પહે હાથે લાગી પોતાની ઓકરીઓ
ને નીચાલોમાં મુકી જાએ, અને આજે આપી પુખાઈ
માં લગલગ બે હજાર પારસીની ઓકરીઓ ઈસકોલો તથા
નીચાલોમાં વાંગવા લખવા શીએ. તેમ વધી જમ જ
મ વખત જોતો જો, તેમ તેમ અગતાનીઓના મનમાં
થી વેટમ ખરેખરી જો, અને આજે આપણે એક તક

ન ઉંઘાડી ગાડી જોઈ નવાઈ ગણીએ, તે મેંચાર વરસ
પછે તેવી સેકરે કોઠા જોતાં પણ તેમ નહીં લાગ્યો. જમ આ
જે કોઈ પારસી એવા નથી રહેઓ કે પોતાની ઓકરીને
ઈસકોલોમાં મોકલવાને છીત ગણતો હાએ, તેમ વધી ચાર
પાંચ વરસ પછી કોઈ પારસી એવા નહીં રહેઓ કે તે
પોતાને તાંહાનાં બધારંઓને ઉંઘાડી ગાડીમાં મેસાડવાને
છીત ભરેજું ગણ્યો. એમ વખત પોતાનું કામ પોતાની
મેલે કરતો આવ્યો.

જ-૦—લાઈ હું તો આ સાસુને બસથી છું કેની,
તો મુખી થાઉં. એવણે જવાં વેટની, અને એવણે જવાં
મોહસીસાં કોઈ કુનીઆમાં નહીં હાશે. માએ માએ
આટલા દીવાલીના દાહાડા તેમના વેટમ, અને વેટમ જ
રેલી જુદી કીરીઆઓ જોતાં હું તો કંઠાલી ગઈ. એ
માએ, એવાંની સાથે જો મે માર વરસ રહેઆં હાએ
કેની, તો વેટનીઓના પાદશાહા થઈ જાએ, અને
પાપના ટગલે ટગલા માએ એકકા થાએ. નારે માએ, મારે
થેરે જાહારે ઓકરાં થાએ, તાહારે હું તો એવાં વેટનીની
સાથે નહીં રહેું જો; એતો સાથે અચાંબી નાનપણથી તેજું
જોઈને તેજું શીએ. ને પછી કંઈ નાનપણનું શીએજું તે
મોટપણે જાએક કે? નારે માએ.

નં-૦—પણ તમારે તાંહાં ઓકરાં તો થાએ (જરા હ
સીને) પછી તેની વાત.

જ-૦—નહીરે લાઈ, પણ હાલમાં હું કંઠાલી ગઈ
ને. મરેરે અગરેજ લોકમાં કેડું સાડું છે, કે એક ગમ પ
રહેઆં કે બીજી ગમ જુદાં રહે. ને હું તો મુખ્યાં મરે તો
બી બધાં એકકાં મરે રોડે બધાં રહે.

જ-૦—મેન તમે કહેાછ તે ખરી વાત છે, પણ તમે
જાણો? જો માબાપ શરીરે અને પછસે એ બંને મુખી હો
એ તેમને તેમના દીકરા દીકરી ઓડી દઈને જુદાં રહેતાં
સાડું, પણ જો બીચારાં શરીરે નાતવાન અને પછસે ગરીબ
હાએ તેમને તેમના દીકરા દીકરી એમ નાખીને ચોલી જ
એ, તાહારે તે બાપડાઓના થું હાલ થાએ? તેમની માક
રી કોણ કરે, અને તેમનું પેટ કોણ ભરે? એતો માબાપ
સાથ મોટી નીમખહરાંની લાલકી કેહેવાએ, અને જો
અચાં માંબાપ સાથ નીમખહરાંની કરે તે સળી લુંડાં અ
ને પાપી કેહેવાએ.

જ-૦—મારા વાહલા લાઈ, તમે કેહાએ તે ખરી વા
ત છે, અને હું પણ એમ સમજાય પણ મારાં સાસુ સસ
રાં કાંઈ ઘરડા થઈ ગયેલાં, અને થું પછસાની આપણ
છે? હજુતો બંનેની ઉમર માલીશ વરસની નથી, અને
સસરાજ પાસે આજે પાંચ સાત લાખ રૂપીઆની પુંછ છે,
અને વધી વેપાર કરેએ તે જુદા.

નં-૦—હા એ વાત જુદી છે. તમે જવાં જુદાં રહે
તો તેમાં કાંઈ નુકસાન ભરેજું નથી. પણ તમારાં સાસુ
એ દીવાલીપર થું થું વેટની કીરીઆ કરી હતી તે કહાની?

જ-૦—અરે લાઈ તેતો બોલોના. વાહબારસને ઘ
હાડેતો કારી મરઘીઓ મંગાવી ઉંઘારમાં, આંગણમાં બધે
કપાવી. ધનંતેસને દાહાડે બધાંમાં ઘરણે મોડાક રૂપીઆ
લઈ કુખમાં લેઈને કમરમાં મેલીઆ. કાલી ચંદેશને ઘ
હારે સમી સાંજે ઉંઘારે ઉંઘારે ઈડાં ભાંજ્યાં, અને કુખ,

અક્ષીણ.

તારી, દાડ બેરીને બધે બધ છાંટેઆં. વલી તેં દાહારે તે ની સાથે "ધારી મઢરના કારીઆ" પણ બરેઆ. બે ધારા રંગના કોરા પાટીઆ મંગાવેઆ અને તેમાં દુધ અને તારી રેડી; અને પાસે એક કારી દાડની કાટલી ભરી મુકી. પછી તે બધાંની ઉપર પોરી, પોરા, મરેરે હમણેની આવચ, ભાખરા, ભજઆ, એવું બધુ મુકીને પછી સામુજ્યે તેનું લુખાન મુકીઉં. લુખાન મુકતાં મુકતાં બોલેઆ કે, હસતા નાહું ભાઈ, "કુધનું તે સાપ નાગને પુગે, તારીનું તે વારી વરતને પુગે, અને દાડનું તે વારે ધારે પુગે!!" મરેરે, મા રંતો હસતાં હસતાં કહેજાં કુખી આવે. વરી દીવારીને દાહારે મુખ્યા બેરીઆ આવેઆ. સામુજ્યે દર વરસે બે રીઆ રખાડવાની માનતા લીધેલી, તેથી તેઓને રખવા તે રેઆ. પેહેલેતો વરા બેરીઆને આગલ મોલાવીને તેને ડીણું કરી, ચોખા ચોહારીને એવરણ લીધાં! પછી બધા બેરીઆઓ ઉપર ચોખા નાખીને વધાવી લીધા, અને તે ઝોની આગલ દુરુઠી લુખાન કંપું! પછી વધા બેરીઆએ પુછાઉં કે "બાઈ કોણને નાનતા રખાડેઆ, " તાહારે સા મુજ્યે વેહેલાં વેહેલાં રૂસતમજનું (મારા વરનું) નામ દીધું. પછી મુખ્યા બધા બેરીઆઓ ખજખજ પુગરા વળારી ધપાધપ વાંસરાની કંણી કુદવા લાગ્યા, અને મોરેથી બોલે આ કે "રૂસતમજ રે ભાઈ, ધોરીએ મહુરેઆ, ધોરીએ મહુરેઆ, ભીરાભીર, ઉપર રે ભરેઆ લીલા ચીર" પછી મુખ્યા કંઈ બીજું બીજું બધી ડાંડીઆ અક્ષીણી બે રૂપી આ લઈને માલી ગીઆ. તાહારે સામુજના છવને કરા ર ધમેઆ. આ એવા મારાં સામુજછે ભાઈ, માંએ અને દીવા લઈને જોઈ જોઈને અપાવેઆંચ (નરા હસીને)

જાં—તે તમારા રૂસતમજ કંઈ નહી કહેતા? તેઓ બાહારનાં શુધારાનું આકું મોડું ડોલ ધાલેછે. ને ઘરમાં કંઈ ન કહેતા નહી!

જાં—તેણાનાં કહીઉં. જાહારે ધોરાપર મેસારેઆ ને ભીરાભીર કીધું તાહારે મારપર મેસીને સાંભલેઆ કીધું પણ કંઈ બોલેઆ નહી તાહારે વલી તેવં નીજું તે શું કહે? એ સહ.

જાં—તાહારે એઓ પણ અમઘાન મોટી મોટી વાતો કરેછે!

જાં—તો બીજું શું. પણ વલી છેક ત્યાં કહેતા એમની નંધી ને, કેહેય તાહારે વલી મારી પળે કેહેય પણ સામુજ કદી સમજે નહી. જે નરાબી બોલેઆ કે ઉપર થી સંડોવવા મંડી જાએ, અને ઈસકોલ કાહાડનારોએને ગાર દેવા મંડી જાએ. અરે બીમારા ઈસકોલવારા કોઈક માં એવાએની ગાર ખાએ. તે બીમારાએએ શું એવા ની ચોરી કીધી કે તેમને ગાર દેય? ભાઈ, બધા જાએ તમે ના ઈસકોલ ખાસતર યતા. પણ ભાઈ એ દીવાલીના તે હૈવા શા ઉપરથી નીકેલેઓ છે તે મને કેહેશો.

જાં—હા, માહારી વાહાલી બેન, હું તને મોટી ખુશીથી કહીશ, પણ હમણાં મને નરા લખવાનું છે, તેથી આપણે સંજે એ વીસે વાત કરશું. હમણેતો તમે નરા માંએ આમજ નઈને બેસો.

જાં—કંઈ નહી બા, પછી પરવારીને (નરાબાઈ જાએ.)

જગત કરતા ઈશવરે દુનીઆમાં તરેવાર ચી જો ઊતપન કરીછે, અને તેમાં તરેવાર શુણે મેલીઆ છે. સાધારણ નજરે જોતાં કોઈમાં સારા શુણ માલમ પડેછે, અને કોઈમાં નરજા માલમ પડેછે. કોઈ ચી જ ખાધાથી માણસ છવતો હાએ તે મરેછે, અને કોઈથી મરતો હાએ તે ઈવેછે. જેથી માણસ છવેછે તથા મુખી થાએછે તેને આપણે સારો શુણ કહીએછે, અને જેથી તે મરેછે તથા દુખી થાએછે તેને નરસો કહીએછે; પણ તે પરમ કુરૂપાણુએ સઘલામાં સારોજ શુણ મેલેલોછે; કોઈમાં નરસો મેલેલોજ નથી. ખાંમી માતરે આપણી સમજની તથા શક્તીની છે. જે ચીજ ને જે જગાએ વાપરવી જોઈએ, તથા જેવી રીતે વાપરવી જોઈએ, તે જગાએ તથા તેવી રીતે વાપરવાને આપણને ન આવડીઆથી તે નુકશાંનકારક થઈ પડેછે. દુનીઆમાં કોઈ ચીજ એવી નથી કે જેનો ઊપીઓગ ખરોખર રીતે કરતાં ને માણસને દુખધારી થઈ પડે, તેમજ કોઈ એવીની નથી કે જેનો ગેરઊપીઓગ કરતાં તે માણસનાં હકમાં શાએદો કરનારી થઈ પડે. માટે સઘલો આધાર નેનાં ઊપીઓગ અને ગેરઊપીઓગ ઊપરછે, અને સઘલો વાંક માણસની સમજનેછે તેમાં તેના પેદા કરનારને કશો દોશ ઘટતો નથી.

અક્ષીણ પણ એક એવી વસતુ છે, કે જેને વાપર

નારા ખરાબે હાલ થઈ જાએછે, અને તરાખાનાં સરખી દેહનાં તે દુખલા અને દોર જેવા થઈ મરણ પામેછે. શુ રા હાએછે તે કાએર ખતી જાએછે, અને તવંગર હા એછે તે બીખારી ખતી જાએછે. અશીષુની કંઈમાં રા જાએછે રાજ ખાઈ દીધાંછે, અને પરજાએ પોતાનાં દેક ગુમાવીઆછે. અશીષુથી કરીને ચીન સરખો શ્વ વંત, કલાવંત અને પુરુથવીની સપાટી ઊપર સંભીશી ખોહાલી વસતી વાલો દેશ આજે પાએઆમાલ થઈ જાએઆછે. દેશની દોલત ઘડી ગઈછે, અને રાજગું ખલ ટુટી ગઈછે. શ્વધંત જગાએા તે વેરાન થઈ પડીછે, અને તરેવાર હુનરો તે ગુમ થઈ જાએઆછે. લોકમાંથી સુરાપણું જઈ હીચકારાપણું આવીગીંછે, અને અકલ ગુમ થઈ દેવાનાંપણું ચાલીગીંછે.

એ સઘલાનું કારણ અશીષુનો ગેરહીખીઆ ગછે. અશીષુનો જેવો હીખીઆગ ઘણા લોકો કરેછે તેવા હીખીઆગને માટે તેને ખોદાએ પેદા કરીગીં ન થી. જેમ ખેતરમાંનો અનાજ કાપવાને એક માણસ નાં હાથમાં દાતરડું આવે, તે તેને પગમાં મારી લંગ હો, થઈ ખેત્રે, તથા ધાન પકાવવા આતસ આપે તે મા થાપર ચેલી યલકી ખાલી ખેત્રે, તેમ અશીષુ, જે કંટલાં કં દરદે સાશ દરવાને એક દવાઈ દાખલ ખોદાએ સર હીગીંછે, તેને ખદલે લોકો તેને વગર સખળે અને વગર અરથે, માતરે શોખને ખાતર કે કંઈની ઊ મમાં સકચુર થઈ તેમાંથી હીતપન થતા તરેવાર વી ચાંચમાં ચોજ મારવાને ખાતર ખાએછે, તેથી તેમના તેવાં છુરા હાલ થાએછે. જેમ ખીલ ચીત્તેનો ઘટ તોં હીખીઆગ કરવાથી શએદ થાએછે, તેમ એનો ખી ને કરેઆ હાએ તો તેમાંથી પણ શએદા થાએ.

અશીષુ એક જાતના શ્વનો રસછે. ખસખસ એ અશીષુના ખીઆંછે. ખેતરને સારીચેડે ખેડી માટે ખાતર નાખી ખસખસ વાવે તીઆરે તેમાંથી અશીષુ ના ચોપા ઊગે. એ ચોપા ગજ, દોદ ગજથી વધારે હીંચા થતા નથી. પરથમ એની ઊપર કુલ આવે છે, તેની પાંદડીઓ લાલ અને સરેદ હાએછે. કુલ ખ રી પડેઆ પછી એક દીડું બંધાએછે. જે ચોટું અ ને પાકટ થએઆ પછી તેમાંથી અશીષુ નીકલેછે. અં શીષુ કાહાડવાની રીત એવીછે કે, તે દીડાં ઊપર સ મીસાંજને વખત છરીવતે કાપા પાડેછે, અને તેવી હા લતમાં સડવાર શધી રેહવા દેછે. આખી રાત તેમાંથી

ચીક નીકલેછે, અને તેને શ્વની આસપાસ એકઠી થ ઈ વલગી રેહછે, તેને ચહુવારના પોહારમાં છરીવતે આખવી લેછે. એ પરમાણુ બે તરણવાર નં દીડાંઓ માંથી ચીક કાહાડેછે. એ ચીક તેજ અશીષુ થઈગીં, કેમકે એ સીવાએ ખીલ કરી કીરીઆ તેની ઊપર ક રવામાં આવતી નથી. ઊપર જે ચીતરછે તે અશીષુ ના ચોપાની એક દાંખડીનુંછે. તે ઊપર એક કુલ કુટે હુંછે, અને તેમાં ઝીણું બંધાનું દીડું નજર આવેછે. અ શીષુ એટલું ચોધું મલેછે, કે તે નવ દશ રૂપીએ રતલ વેચાએછે. એનો રંગ કાલો અને સવાદ કડાવેછે.

જે માણસને અશીષુ ખાવાની મુદલ ટેવ ન હો એ તેણે ને એક મગના ઘાણા જેટલું ખાધું હાએતો તે ની તેને ઘણીજ કંઈ ચડેછે, પણ એની કંઈવાલો મા ણુચ દારની કંઈવાલાની માશ્ક મસતી તોશન કરતો નથી કે છુમ ખરાડા પાડતો નથી, પણ તેથી હીલકુંજ કરેછે; એટલે સુસત થઈ આંખવીચી મુરદાની માશ્ક પડી રેહછે કે નહીંતો ખેસીને જુશીઆ કરેછે. પણ જે આને અશીષુ ખાવાની ટેવ હાએછે તેઓ પાં, અરધા કે ચોણા તોલા શુધી ખાઈ શકેછે. જેને એકવાર અ શીષુની ટેવ પડી તે પછી કદી છોડતી નથી. ને ખ ચોખર વખતે અશીષુ નહી મલી આવેતો તેને લવ આકલ વીકલમાં પડેછે, પગ લથરી જઈ જમીન પર ગુ ઠી પડેછે, અને વખતે ચોડે શીષુ આવી મરણ પણ પા ચેછે. તેથી અશીષુઆઓ હુએશ ચોતાની સાથે દાખડીમાં અશીષુ રાખેછે, અને જેવી તેને તલપ થઈ કે તેમાંથી ચોડુંક કાહડી ગાલીવાલી ગલી જાએછે. કંટલાએકો એનું પાણી બનાવીને પીએછે, તેને કંચુગા કંટલે. કે રલાએકો એનો હુકાની માશ્ક ધુમાડે લેછે, તેને ચંડુલ કંટલે. અશીષુ ખાનારા તથા પીનારાઓના શરીર ઘ કંટલે. આંગમાં શક્તી રેહતી નથી, અ ણુ દુખલાં હાએછે. આંગમાં શક્તી રેહતી નથી, અ ને ખાંધેશું જરૂં નથી તથા પુરું ખવાનું નથી. કા એઆ તદન લથરી જાએછે, અને અંતે શાડી-મુદતમાં મોત આવેછે. અશીષુ, ને બે તોલાથી વધારે કાઈ માણુ સના ખાધામાં આવેતો તે ઝેર થાએછે અને તેથી તે ખાનાર શેઠ કલાકમાં મરણ પામેછે. ઘણીક ખેસમજ સીઆ રેહુજ કલ્યાને માટે અશીષુ ખાઈ આપધા ત કરવા જાએછે પણ સમજતીઆ નથી કે તેવે એતે મરવાથી ખોદાના ચોર થાએછે અને કએઆંખત થુ હી ઊંડાં દોજખમાં પડવું પડેછે.

કુનીઆનો સુસાઈર.

પન ૨૬.

પીઆરાં ખેન,

ગઈ વખતનાં પતરમાં મેં શ્રાંનસ વીચે તમે ને લખી જણાવીશી હું; તે હું ધારુ છું કે તમે વાંચીને સારીપેદે સમજ્યાં હશે. એ પતર લખીયા પછે તરીને દાહડે હું સપેન જવા નીકલીઓ. તમેને ખબરતો હશે કે શ્રાંનસ અને સપેનની વચે “પીરીની ઝ” નાં હુંગરો આવેલાં છે, તે આલંબીને સપેનમાં જ વાંચે છે. એ હુંગરો ઘણાં ઊંચાં, અને તેનાં રસતા ઘણાં ત્રાંકણ અને દોલાવધર હોવાથી ખચરપર બે સીને તે ઊપર સુસાઈરી કરવી પડે છે. કેમકે તેમનાં પગ એવી જગાએ ચાલવાને ફરી રહેલા હોય છે. એ વાંચી તમેને જરા હસવું આવશે કે ખચરતો ગધેડાનાં જેવાં દેખાં છે તેથી તેનાપર કેમ બેસાં છો ! પણ ખેન, એ ખચરોને તેમનાં ઘણીઓ ઘણાં સારો ખોરાક આપે છે, અને સારી માવજત કરે છે, તેથી તેઓ સારી રેંઘણાં પુશક, અને ઘોડા જેવાં જ દેખાં છે. એ પીરીનીઝનાં હુંગરોમાં ફેલાકતો એવા ઊંચાં છે કે તેમનાં મથાલાં ઊપર ખચર પડી જાય છે. એ હુંગરો પચાર કરી હું સપેન દેશમાં આવી પોહાંચીઓ છું.

સપેનનો દેશ આપણા દેશની માફક એક જોડો દેવીપકલપ છે. તે ઇલિરોપ ખંડનાં તઈરતીઅ ખુણમાં આવેલો છે. એની ઊતર દીશાએ ખીસકેંતો ઊપસાગર અને પીરીનીઝનાં હુંગરો છે; પુરવે ભુમધીઅ સમુદર, દખણીએ પણ ભુમધીઅ સમુદર અને લખરાલ ટરની સમુદર ધુની, અને પશ્ચીમે આટલાનટીક મહાસાગર છે. એનો વીસતાર ૨૧૮૦૦૦ ચોરસ માઈલ છે, અને તે ઊપર ૨૦૦૦૦૦૦૦ માણસની વસતી છે.

એ દેશમાં પાહાડોની હારો ઘણી છે. નો સા

રીપેદે તપાસીને બોઈશી હોયેતો તેની ચીઆરે ગમ હુંગરો માલમ પડે છે. એ હુંગરોની વચે ચોટી ચોટી ગાલીઓ છે અને તે દરેકે ગાલીમાંથી નદીઓ વહે છે. એ દેશનાં એક ભાગપર ઘણાક હુંગરો હારગાં ધ અને આણીઆલા છે, તેથી તેને “કરવતીઆ હુંગર” કહે છે. કેમકે કુરથી જોતાં તેનો આકાર કરવતનાં સરખો લાગે છે. ફેટલીક જગા તદન સપાટ પાણ છે. એ દેશમાંથી ઘણીક નદીઓ વહે છે, તેમાં બે મુખીઅ છે. તેમનાં નામ હુરો અને દેગસ છે. એ ખંડે નદીઓ સપેનનાં વચલા ભાગમાં થઈ પોરમુગલમાં રહી સમુદરને મળે છે.

એ દેશની આખો હવા જુદી જુદી જગાએ જુદી જુદી છે. જે જગા સપાટ મેદાંન જેવી છે, ત્યાં ઊનાલાની મોસમમાં તાપ ઘણો પડે છે, અને તાહાકની મોસમમાં તાહાક અતીસ પડે છે; પણ કીનારા તરફની હવા મધીઅમ અને ઘણી ખુશનુમાં છે. એ દેશનાં ઊતર ભાગમાં વનસપતીની સારી પેદાએશ થાય છે. તેમાં અંભર, દરાખ, નારંગી વગેરે પુશકલ થાય છે. અગાડી ઘણાક વરસ શુધી સપેનનો એ ભાગ ચુર એટલે એક જાતનાં આરખ લોકોનાં તાબામાં રહેલો હોય, તેથી તેમાંનાં વખતની ખાંધેલી ચોટી ચોટી ઈમારતો મધેની ઘણીકો આજે લાગેલી તુટેલી હાલતમાં જોવામાં આવે છે. એ ભાગમાં ચોખા અને ગેરંડી પણ પાકે છે.

એ દેશમાં જનાવરો પણ પુશકલ થાય છે. જેમાં વર, રીંછ અને જંગલી ગોધા એ મુખીઅ છે. પાલેલાં જનાવરમાં ગધેડાં અને ખચર પુશકલ અને ઘણા સારાં હોય છે. એ દેશમાં મરીનો નામના ખકરાં ઘણા જ થાય છે. તેના ઊનનું કપડું બનાવે છે, તેને “મરીનો” કહે છે. એ મરીનાની બે ચાર પેટી થયાં બની આંનો તમે પેટરીઆં હોજ, એ ઊનને તે ખકરાંના

ને અંગરેજોના હથથા આખા ભુમધીઅ સમુદરની આ

૧૧ આવેલી ફેલાવેજો. એ જગાએ કાલા રંગના વાંચી ત્રીઆની સીઆ ઘણી ખુણસુરત દેખાજો. પુરે થો માથે એક જાતની ટોપી ધાલે, અને દીઠમાં કાલા તથા પાટલુન પેહેરે. સીઆ ઇંગલંડની સીઆની પેઠે માથે ટોપીઆ પેહેરતી નથી, પણ શકત ઓણું સરેદ કે રંગીન રૂમાલ જેવું કપડું નાખે. એ દેશના પુરુષ તથા સ્ત્રી એક ચીતર તમારી ઊપર ચોકલીછે.

સપેન દેશના રસતા ઘણાજ સાંકડા અને ખરાબ છે. જેટલી એ દેશમાં નેહરો ખોદવામાં આવેલી છે, તેટલી આખા ઈઝિરોપના દાઈ દેશમાં ખોદવામાં આવેલી નથી; તેમાની ફેટલીકો વાહાણ ખેડવાને માટે, અને ફેટલીકો ખેતીવાડીને પાણી પોહાંચાડવાને માટે ખાંધવામાં આવેલીઆ છે. સપેનના શહેરોમાં યુખીઆ મેડરીડ છે. એ તેહની રાજધાની છે. એ સીવાએ માલાગા અને ફેદીજ એ બે યુખીઆ ખંદરે છે. સંઘીથી મોટો વેપાર માલાગાના શહેરમાં છે. એ સીવાએ તો આં ઘણાક દારખાંના અને એક મોટી પાટશાલા છે. એ ની રાજધાનીનું શહેર મેડરીડ લખીછે, તેને પારી સ અથવા લંડનના સરખું સમજીશાના. એ શહેરમાં મોટામાં મોટી ઈમારત એક રાજાનો મેહલ સીવાએ ખીલ્યો છે નથી. તેમાં ખાગ ખગીચા, કે લીલાતરીલ રેલી જગા જવલેજ નંદર આવે છે. એ શહેરને શતક ના હુમલામાંથી બચાવવાને તેની આસપાસ ફરતી બીત ખાંધી લીધેલી છે, અને તેમાં પંદર દરવાજા છે. એ શહેર અસલતો એક નાહાતું ગામનું હતું પણ ઈસવી સનની ચોલમી સદીમાં તાંહના ખીબા શીલીપ પાદશાહ તેને સુધારી પોતાની રાજધાની બનાવી હતી. મેડરીડથી પચીસ માઈલને છેડે એક જગા છે, જ્યાં એક મોટું દેવલ છે. એ દેવલ વીરો એવું ફેલાવેજો કે તે ખાંધનીમાં તથા સુના રૂપાં વગેરેના સીનગારમાં આખા ઈઝિરોપમાં સરસ ગણાયો છે, એ સીવાએ ત્રીઆં મોટી મોટી મઠો, ઈસપીયલો, પાટશાલાઓ, અને પુસતકખાંના છે. એક પુસતકખાંનામાં ઘણા પુરાતન વખતના આરખી અને ઈંજીનાની લેખો છે.

નામીઓ વાહાણવડી દીલખમસ, જેણે અગ્રેરી કા સરખો, એક ખીલ હુનીઆં જેવો ખંડ શાપી કા હાડીઆ હતો, તેનો જનમ એજ દેશમાં થયોઆ હો. એ પુરુષ ઘણા નામીઓ હાવાથી તેનું એક ચીતર સંઘીથી પેહેલાં તમારી ઊપર ખીડીછે.

સપેનના લોકને સપેનીઆરક કહે છે. તેમના જે હુરા અંગરેજ તથા ફરંચોના જેવા છે. સરેદ નહીં પણ જરા શામલા અને ચાતાશવાલા હોય છે. મોંઘાના ચોવા રંગ છતાં, કાલા દેસ, કાલાં લમર અને કાંલી આંખ હોવા

સપેનનાં લોકને ગોધાની લાંઘઈ ઘણીજ ગમે છે. એ લાંઘઈ કરાવવાને તથા લોષ્ટીને જોવાને દરેક શહેરમાં એક મોટાં મેદાન ઊપર એક મોટી ઈમારત ખાંધવામાં આવે છે. એ ઈમારતની વચોવચ ગોધાઓ ને લડવાને મોટો મોક હોય છે, અને તેની આસપાસ લોષ્ટીને ખેસવાને ફરતી ખેડક કરેલી હોય છે. જ્યારે લાંઘઈ થવાની હોય છે તો આરે શહેરનાં સઘલાં લોષ્ટી તેમાં એકઠાં થાય છે, અને પછે એ કાંમને માટે ખવાડી ખવાડીને મસતાન કરેલા ગોધાને વચે લાવીને છુસા રેલે છે. એની શાંમણે એક માંજુસ થોડેસવાર થઈ હાથમાં લોખી લાલો લઈ લડવાને જાય છે.

એ લાંઘઈમાં ઘણીવાર જુવાન અને ખુણસુરત તથા ખાહાકુર મરદો મારેઆ જાય છે. જો ગોધો જલદી થી લડવાના શુરપર આવવો નથી તો ફેટલાક લોષ્ટી તેને પછવાડેથી લાલા મોટી તથા રંગીન કપડાં દેખ

કાવીને તેને ચીડવેલે, અને શુર ચડાવેલે. એ ગો
ધાઓ લાલ કપડું, નેઈ ઘણા ચીરકાએ. એ
ગોધાની લકાઈમાં ઘણાક માણસોનો જીવ બચે
તેથી જે શીઆનાં અને સમજુ લોકોએ તેઓતો તેને ઘણા
જાણીકારેલે, અને તેને જોવા વડીક જતા નથી. એ લકા
ઈનું એક ચીતર તમારી ઊપર ચોકલીઊંછે તેમાં ત
જે જોશકે કેવો એક જુવાન સખસ ઘોડાપર બેસીને હ
યમાં લાંબા ભાલો લઈ ગોધાની સાથે લડે છે ! તેમ
જ ગોધા પણ કેવા નોરથી તેની સાંભળે, ચંચેલો છે !

બેન, થોડા દહાડા હું મારા એક તીઆંજ થ
એલા મીતરની સાથે પોરટુગલ દેશમાં જઈ આવેલો
હું, તેથી આ સંપેનની ખાખદ પુરી કરી થોડુંક તે દે
શ વીશે પણ તમેને લખી જણાવિછું. પોરટુગલ દેશ
સંપેનની આધમન દીશાઓ આવેલું છે. સંપેન અને
પોરટુગલની જમીન એકજ છે, પણ માતરે જુદાં રા
જથી તેનું જુદું નામ પડીગી છે. પાકી સઘલી પાંતી
એ તે સંપેન દેશને જ મલતુ છે. એ દેશની રાજધાની
દીસખન શહેર છે. એ દેશમાં પણ દરાખ પુચકલ
પાઈ છે. તેને પાકી રહ્યા પછે જુવાન સ્ત્રીઓ અને છો
કરીઓ શેપલીમાં ભરીને લઈ બચે છે તે દેખાવ ઘણો

રસીઆંમણો લાગે છે. એમાં જોપોરટો કરી એક મો
હું ખંદર છે, તીઆંનો વાઈનનો દારૂ ઘણો વખાણ
વાળો છે, અને તે આખા ઈજીરોપમાં વપરાય છે,
તેને “પોરટ વાઈન” કહે છે. દુકામાં લણછું કે એ
દેશ સંપેનને જોડેલોતો મલતો છે કે તેનું જુદું. વરણન
લખવાની કસી જરૂર દીસતી નથી, તેથી આ પતર
ને હાલ તરતતો અહીંજ પુરો કરવાની રજા લગી છું.

હું છું તમારો,
વાહાલો ભાઈ.

સાધારણ સમજ.

સઘલી ખાઈઓ, રાત દાહડો, ઘણાક સાધા
રણ ખનાવો નેતી, ખેલતી કે ચાંભલતી આવે છે, પણ
તે સઘલા કેમ બને છે, અને શાથી બને છે તે વીશે થો
ડીઓ જાણતી કે વીચાર કરતી હો. સુલામાં વી
ણાએ વા નાખીઓ હાએતો જલદી ખલતુ થઈ આ
વે છે, એ વાત સઘલી ખાઈઓ જાણે છે, પણ એમ કો
એ થાય છે, તે થોડીઓ જાણતી હો. વરસાદ વર
સે છે તીઆરે આકાશમાં વીજ પડે છે અને ગગડાટ
થાય છે એતો સઘલી ખાઈઓએ જોએલું તથા ચાંભલે
લું છે, પણ તે વીજલી પડે છે તે શું છે, અને ગગડાટ થા
ય છે તે શું છે તે વીશે જો પુછીગી હાએતો થોડી જા
ઈઓ તેનો જવાબ દઈ શકે. તેથી એવા એવા રા
ત દહાડો આપણી નજર આગલ ખનતા ખનાવો કે
મ અને સાથી બને છે, તેની દર આંકમાં થોડી થોડી સ
મજ આપવાને થેડાવ કરીઓ છે. એ ખાખદ સઘલી
ખાઈઓ હોંસથી વાંચશે, અને વાંચીને તેમાંથી સાડ
ગનાન મેલવશે એવી હોમને આશા છે. પરથમમાં
ગરમી એ ખોલ આપણે રાત દાહડો ખેલીએ છઈ
એ તે શું ચીજ છે, તે કીઆથી નીકલે છે, અને તેને
લગતા દરરોજ શું શું સાધારણ ખનાવો આપણી ન
જરે પડે છે, તે વીશે થોડુંક લખીએ છઈએ. એ સઘલું
સવાલ જવાબના આકારમાં લખીએ છઈએ, કેમકે તે
થી વાંચનારી ખાનુઓને શેહેલથી અને સારી રીતે
સમજણ પડે એવું લાગે છે.

સવાલ—ગરમી એટલે શું ?

જવાબ—હરકાંઈ વસતુને હાથ લગાડતાં ચામ
ડીને જે ઊંતુ લાગે છે, તે ઊનાને ગરમી કહે છે.

સૌ—ગરમી એ શું ચીજ છે ?

જૌ—હજુ આપણે કહી નથી શકતા કે ગરમી
એ શું ચીજ છે. ઘણા ઘણા વીદવાનો હજુ એ ચી
જ વીશે કશું ચોક્કસ કહી શકતા નથી.

સૌ—ગરમીનું. ગુખીઅ મુલ શું છે ?

જૌ—સુરજનું. સુરજ આખી દુનીઆને ગર
મી આપે છે.

સૌ—સુરજની ગરમીથી માણસને શું શાએ
લે થાય છે ?

જૌ—ઘણા જાણે : ગરમીથી માણસ જીવે

છે, જો એ ગરમી નહીં હોયતો માણસ થંડું થઈ જા
એ, તેના શરીરમાં ફરતું લોહી બંધ થઈ જાય, અને
તે મરી જાય. મરણ પામેલું માણસ જેમ તેનો સ
વાસોસવાસ બંધ થઈ ગયેઆથી માલમ પડેછે, તેમ
તે ઠંડું પડી ગયેઆથી પણ પરખાયેછે. જો માણસ
નો સવાસોસવાસ ચાલતો બંધ પડી ગયેઓ હોય,
અને તોપણ જો તેનું શરીર ગરમ હોયતો, તેનામાં
જીવછે એમ જણાયેછે.

૨૦—એની કઈ વનસપતી ઊપરથી અસર
થાયેછે કે ?

૧૦—હા, ઘણી: જો સુરજનો તાપ વનસપતી
ને લાગે નહીંતો તે કદી ઊગે નહીં. અનાજને પણ
પાણીની સાથે સુરજની ગરમી મહેતીઆરેજ તે
ઊગે, નહીંતો મરી જાય. એજ કારણથી લોકો ઘ
રમાં બાગ બનાવતા નથી, તથા ચારણમાં ઝાડનાં
કુંડાં યુક્ત નથી. કેમકે ઘરમાં તેમની ઊપર સુરજ
નું તકું બરોબર પડે નહીં.

૨૦—ગરમીથી જાનવરોનેખી કંઈ શાયેછે થા
યેછે કે ?

૧૦—અલખતે, વધી માણસ પણ એક જાત
નું જાનવરજે; જે માતરે એટલેજે કે તે તરૂં ચા
લેછે, ચોતાનું મનની વાત સમજે રૂપે કહી શકે, ખરાં
ખોરાંનો વીચાર કરી શકે, અને તેને માટે
જવાબ દેવાને ઈશ્વરને બંધાયેલો; અને ખીજી જા
તના જાનવરોમાં એ નથી, પણ તેથી કંઈ તેમનાં શરી
ર ઊપર થતી અસરમાં જેર પડતો નથી. તીઆરેજે
શાયેદો ગરમીથી માણસને થાયે તેજ શાયેદો જાન
વરને પણ થાયે.

૨૦—વારૂ, ગરમીથી કાંઈ ખીજો શાયેદો આ
પણને થાયેછે કે ?

૧૦—હા, ગરમીથી કરીને આપણને પાણી મ
લેછે. સુરજના તકડાંની ગરમીથી ચોરા ચોરા દરીઆ,
નદી, તલાવ વગેરેનું પાણી ધીમે ધીમે ઊકલી તેનો બા
પ થઈ આકાશમાં જાયે, અને તીઆં તેનાં વાદલાં
બંધાયે જાયે. પછી જીઆરે તેને ઠંડો પવન લા
ગે, તીઆરે તેમાની ગરમી નીકલી જવાથી તે પાણું
પાણી થઈને જમીનપર વુટી પડે. તેને આપણે વર
સાદ કહીએ છઈએ. તેમાંથી નદી નાલાં થાયે, અ
ને નદી નાલાંઓમાંથી જમાનમાં ચોપેર ઝરાઓ રેલા

યેછે, તેનું પાણી કુવામાં અને તલાવમાં આવે, અને
તે આપણે પીને જીવીએ છઈએ. વધી જમીન
ઊપર વરસાદ પડવાથી, તથા નદીના પાણી ફરીવલી
આથી તે ઘણી રસાલ થઈ જાયે, અને તેમાં
અનાજ ઊગેછે તે આપણે ખાઈને જીવીએ છઈએ. વ
ધી વેટરવાનાં લુંગડાં પણ આપણને ગરમીથી મહે
એમ કહીએતો ચાલે, કેમકે તેખીના રૂના ઝાડ થાયે
નહીં. રૂના ઝાડ હમેશ ગરમ દેશમાંજ પાડે. રૂ કાં
તી, તેનો દોરો બનાવી, તેના કપડાં વણી આપણે વે
રાંએ છઈએ.

૨૦—તીઆરે થું સુરજનો ગરમી નહીં હો
તોતો આપણને ખાવાને અન, પીવાને પાણી, અને વે
ટરવાને લુંગડાં એ કયું મલતે નહીં કે ?

૧૦—હા, ખરૂજતો: એવું સઘણું કંઈ નહીં
મલતો વધી આપણે પણ જીવતાં નહીં રહી શકતે.

પુરુષવી અને તેને લગતા બનાવો.

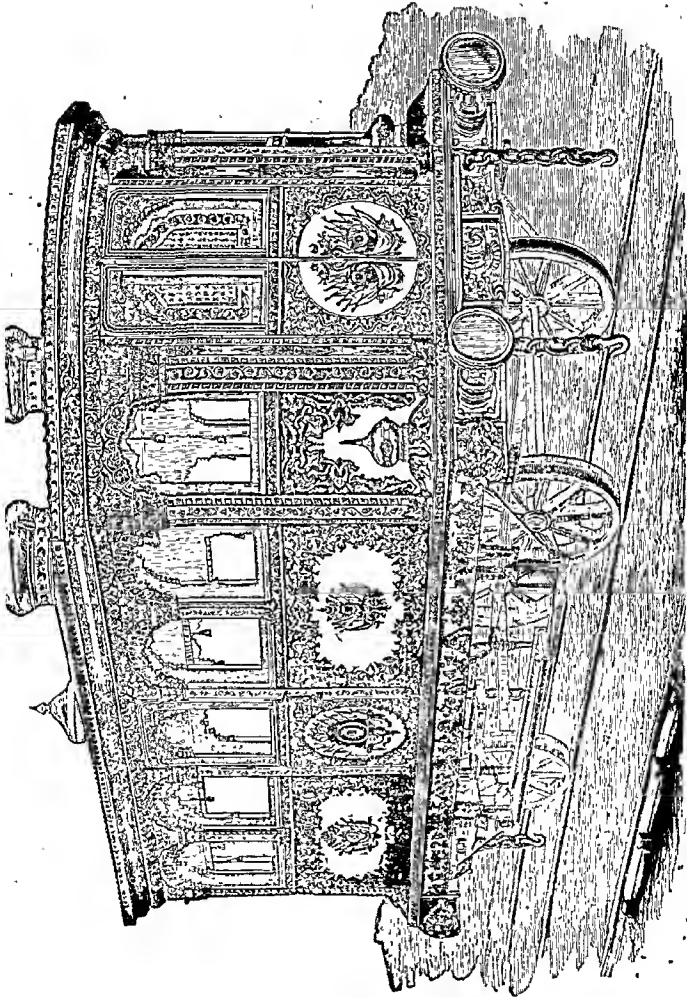
• ભાગ ૧ લો.

પુરુષવીની ઊતપતંતી.

જે પુરુષવી ઊપર આપણે વસીએ છઈએ તે
પુરુષવી કંવીએ, તેમાં થું થું, અને તે કીઆરે થઈ
એ વીરે જાણવું ઘણું અગતનું. અલખતે જેથું
જાણવું જોઈએ તેથું સઘણુંતો આપણે જાણી શકતાં
નથી, પણ જેથું વીદવાનોએ જાણવાજોગ ખાહર કા
હીંજીએ તેથું જાણવાની તો શરજે.

જે પુરુષવી ઊપર આપણે વસીએ છઈએ તે
એક ચોટો કણ અને અપાર દરશક ગોલો. એ જો
લાને તેનાં પેદા કરનાર સાહેબે કાંઈ પણ વસતુનાં રે
કા વગર અધર રાખેલો. કેટલાક કહેછે કે તેને ના
ગનાં માથાપર રાખેલો, અને કેટલાક કહેછે કે તેને
ગાંજોનાં શીંગડાં ઊપર મેલેલો, પણ એ સઘણી વા
ત તદન ખોટી. તે આકાશમાં તદન નીરાધાર, પ
ણ તે કેમ રહેલો તેનું વરણન હવે પછે કરવામાં
આવશે.

પુરુષવીની ઊતપતંતી કીઆરે થઈ અને તેને
આજ કેટલાં વરસ થયેઆં તે હજી સીધ થઈ

નથી. ફેરલાકો તેને પેદા થવાને ચાર હજાર વરસ ગણે છે, ફેરલાકો બાર હજાર ગણે છે, અને ફેરલાકોતો ફેરલાકો કે તે અનંત વખતની પેદા થએલી છે. જેમ એ ની ઊતપત્તી વીશે તરેવાર મતો રેલાએલાં છે, તેમ એ નાં અંત ઈઆને નાશ વીશે પણ તરેવાર મતો પડેલાં છે. ફેરલાકોનું એવું મત છે કે તેનો એક ચોક્કસ વખતમાં અંત આવશે, અને ફેરલાકો ફેરલાકો કે તેનો અંત કદી આવનાર નથી: જેમ તે અનંત વખતથી પેદા થએલી છે, તેમ તે અનંત વખત ચુધી રહેવાની. વલી ફેરલાક વીધવાનોનું એવું મત છે કે તેનો, એટલે પુરુષવીનો પોતાનો નાશ થતો અથવા થવાનો નથી, પણ તેની ઊપરની પેદાએશનો નાશ થએ છે અને થશે. તેઓ એવું ફેરલાકે કે પુરુષવી ઊપર એક ચોક્કસ સુદને પડે શરી વહે છે, અને તેથી આગલી પેદાએસ સઘલી નાશ પાંખી જઈ તે નવાં પડે ઊપર નવી જાતની વસતુઓ પેદા થએ છે. તેઓ એવું ફેરલાકે કે પુરુષવીનાં આએજ પડે ઊપર માણસ જાતની ઊતપત્તી થઈ છે, બાકી તેની આગમચનાં પડે ઊપર તેવું કશું હતું નહીં, અને જે દાહડે આપણી ઊપર ખીનું પડે શરી જશે તે દાહડે આપણે સઘલાંનો નાશ થશે, અને વલી કાંઈ જુદી જ જાતનાં જનાવર તથા આકાશ પાન પેદા થશે. તેથી તેઓ ફેરલાકે કે જે લોકો આએ પુરુષવીનો અને તેની સાથે માણસ જાતનો નાશ થશે એવું ફેરલાકે, તે નાશ નહું પડે શરી વલવાધીજ થશે. અલખતે તેમાં માણસ જાતનો નાશ થશે, પણ પુરુષવીનો તેમની ધારણાં પરમાં છે થવાનો નહીં. જેઓ એવું ફેરલાકે તેઓ પોતાની તકરારનો પાએઓ લુચરની વીરીઆ ઊપર ખાંધે છે. ઈકિરોપ ખંડમાં ફેરલાક જગાએ ઘણીજ ઊંઘાઈવેર ખાદવામાં આવી છે, અને તેમાંથી ફેરલાક એવી જાતનાં જનાવર તથા તેમનાં હાડ પંજર અથવા છુડાં હાડ મલી આવી છે, કે તેવી જાતના આને પુરુષવીના કોઈ ભાગ ઊપરથી મલી આવતાં નથી. વલી પુરુષવીને જોડતાં રેમાં એક પછી એક પડે ખંધાએલાં નજર આવે છે, અને તે દરેક પડમાંથી જુદી જુદા જાતની વસતુઓ મલી આવે છે. જે વસતુ એક પડમાંથી મલે છે તે બીજામાંથી મલી આવતી નથી, પણ તે પડ સઘલે સરખાંજ અને સરખીજ ઊંઘાઈએ નથી. એ ઊપરથી આપણી ઊપર એક એવું પડ કોઈ વેલાએ શરી વલ

શે, અને આપણે સઘલાં કાઈ જશું એવું મત આપવાને વીધવાનો સામરથવાન થએ આ છે.

ફેરલાક વીધવાનો એવું કહી ગએ આ છે કે પુરુષવી જાતને પેદા વેહેલી પેદા થઈ હતી. અને જાતને તેની ઊપર કશી જાતની ઊતપત્તી થઈ નહીં હતી, તો આને તે અરધ પરચાહી આકારમાં હતી, પણ જેમ ઈડાં ઊપર કોટનું ખંધાનું બાએ છે, તેમ તેની ઊપર ધીમે ધીમે પડે પંધાનું ગઈ છે, અને તે દન પર દન વધારે શક્ત અને જાડું થતું ગઈ છે. પછી તેની ઊપર પાણી, વનસપતી, જાનવર, વગેરેની ઊતપત્તી થઈ. હાલમાં પણ એવું ફેરલાકે કે પુરુષવીની આંદરનો મધીઅ ભાગ સારો પરવાહી આપારને છે. કેમકે તેમાં એકદી ખંધોને ગરમી છે, કે જેવી કરોને તે જગાના પથર, ધાતુ વગેરે સરખું પીઢલીને પાણી જેવું થઈ રહી છે. એ મત એટલા ઊપરથી ખંધવામાં આવી છે કે, પુરુષવીની આંદર જેમ જેમ વધારે ઊંડું જવાએ છે તેમ તેમ તેમાં ગરમી વધારે લાગતી ગએ છે. તેથી તેઓએ પુરુષવીનાં ખંધીઅ ભાગના ઊંડાણનું, અને દર માઈએ ગરમીના વધારાનું પરમાણુ કાઢી, એવું અટકાવી છે કે મધીઅ ભાગની ઊંઘાઈએ એટલી ગરમી હાવી નોડે, કે જેમાં પથર ધાતુ વગેરે સઘલું પીડતી નાશે.

એ પરમાણુ પુરુષવીની ઊતપત્તી, નાશ, અને, હાલત વીશે અને મનો રેલાએલાં છે, તે પણ હજી ચોક્કસ ફેરલાકે શકાવું નથી કે, તે કીઆરે ઊતપન થઈ, અને કીઆરે શના થશે.

મીસરનાં વડા હાકમને માટે ઉતાલાની રૂતુમાં બેસવાને બનાવેલી રેલવેમાં જોડવાની ગાડી.

મીસરનું મોટર આશરીક ખંડના પુરવ કીનારા ઊપર આવેલું છે. એ મોટર તુરકીનાં રાજને તામે છે, અને તીમાં તે સરકારની તરફથી મોકલેલો એક વડો હાકમ રાજ ચલાવે છે એ હાકમને માટે કીનારાની રૂતુમાં રેલવેની ગાડીમાં મુલાકાત કરવાને એક ઘણી જ સુંદર કારીગરી ભરેલી ગાડી બનાવવામાં આવી છે. એ ગાડીનું એક ચોતર પાસેના પાનામાં આવી

છીંછે, તે ઊપરથી જણાશે કે તે કેવી માટી અને તે ને તઈઆર કરવામાં કેવી આલાકી અને ગારીક કારી ગીરી કાંને લગાડવામાં આવેલી છે. એ ગાડી લનડન મધેનાં પરખીઆત કારખાનાં વાલા મીસીઅરસ રાઈટ અને કંપનીનાં કારખાનામાં નીંઠ ખગાઉન નામનાં કારી ગરે બનાવી છે. એ ગાડીને માટે એવું કહેવાય છે કે એ વી કઈવાર તે તરખની રેલવેમાં નેડવામાં આવી નહોતી. એની લંબાઈ ૨૧ ફીટ, ચોડાલાઈ ૮ ફીટને રાઈસ, અને ઊંચાઈ ૭ ફીટની છે. તેનાં છાપરાં બે છે, અને વચે ફેલીક ખાલી જગા રાખવામાં આવેલી છે; તેનું કારણ એકે તે દેશ જાને ઘણે ગરમ હોવાથી અને વહી ઊનાલાની રૂતમાં ઘણે ગરમ પવન ફુંકવાથી તે પવન જો સીધા દીલને લાગે તે ઘણી ગરમી ઊતપન કરે તેથી તે અંદરનાં પડમાં અથડાઈને આવેલા પવન જરા થઈ શકે, અને તેથી ઘણી ગરમી નહીં લાગે. બેહોના, માણસ પઈસાથી કરો પોતાનાં મુખને ખાંતર જેખી કરે છે અને કરશે, તે સઘલું થોડું. એ ગાડીને ચાર પઈડાં છે, તે સઘલાં સાધારણ ગાડીની માફ જડવામાં આવેલાં છે, પણ તેનાં બાહરનાં ભાગ ઊપર તુરકી દેસને મલતી ઘણીજ સુંદર નકસી કાતરવામાં તથા ચીતારવામાં આવેલી છે. તેની બાહરની બાજુ પાટીઆની છે, પણ તે ઊપર એવાં સુંદર ચીતારો ચીતરવામાં આવેલા છે કે તે જોઈ માણસની આંખને ઘણી રલીઆંખણું લાગે છે; તેમાં જે તુરકીનાં રાજની નીશાન પાડેલી છે તે સઘલાં ઘણીજ વખાણવા જોગ છે. ચીતારની અંદર ઘણીક જગાએ સુનેરી ધોર વાપરવામાં આવેલા છે, અને જે ભોંચે ઊપર ચીતાર ચીતરેલા છે, તે ભોંચે ઘણાં ઊંચાં જાતનાં ઝરેદ રંગથી રંગેલી છે. એ ગાડીનાં સઘલાં પાટીઆં સાગલી છે, અને તેને લોહાંડાંની ફરેગો કરી તેમાં બેસાડેલાં છે. એને બધી મલીને ખાર બારીઓ છે, અને એક ચોડું ખારણું છે. ખારણું ઊપર પણ ઘણીજ સુંદર નકસી છે, અને દરેક ખારીમાં લીલા રંગનાં પરદા જડેલા છે.

જેમ એ ગાડીને બાહરથી સીનગારવામાં કરી કથુર રાખવામાં આવેલી નથી, તેમજ તેને અંદરથી સીનગારવાને પણ જોઈ મેહનત લીધેલી નથી. અંદર સઘલા ભાગ ઊપર તરેવાર નકસદાર વણેલી સાડીનું અસતર કરી લીધેલું છે, અને તેમાં પણ ઘણીક

કારીગીરીથી રોનકમાં વધારો કરેલા છે. તેની અંદર એક નાકાપરથી હાકેમને બેસવાને એ લોકની રીત પરમાંણિનું તખત બનાવવામાં આવેલું છે, અને તેની આગલ ફેલ્લી ખુરશી તથા તે વીગરે ખીજો ફેલ્લાક સુંદર સામન મેલવામાં આવેલા છે. એ ગાડીની સાથે એક ખીલ ગાડી જોડેલી હોય છે, તેમાં આવવા જવાને વચેથી રસતો રાખેલા છે, તેમાં તે હાકેમનાં ખીજમ તદ્દર વગેરે માણસો બેસે છે. એ ગાડીને જાણે રેલવેમાં જોડેલી તીઆરે તે ખીલ ગાડીઓમાં ઘણીજ દીધી નીકલે છે, અને લોકો ચોટી હાંસથી જુએ છે. જે કારીગરે એ ગાડી બનાવી છે તેની ઘણીજ વખાણ થાય છે, અને હાકેમ પણ તેની ઊપર ઘણું ખુશ થાયે છે.

કુતરો.

ચોકીદાર કુતરો.

પશુઓની આખી વરણમાં કુતરાં શરણું નીમ ખડલાલ, અને માણસ જાતને ઊંધીજોગી જનાવર ખીજું એક નથી. જોકે થોડા, હાથી વગેરે જનાવરોની ચંચલાઈ અને ઇમોનદારીના ફેલાક દાખલાઓ જણાએલા છે, પણ કુતરાંની બરોબરી કોઈ કરી શકવું નથી. લોકો વખતે કોઈને માડું લગાડવાને માટે, “તું કુતરો છે” એમ કહે છે, પણ તેમાં તેમની ચોટી જાય છે. માણસને કુતરાને ઊપમા આપવામાં તેની કીરતીમાં ઘણો થવાને બદલે જોર ચોટો વધારો થવો જોઈએ. કમકે જેવી વશદારી અને ઈમાનદારી કુતરાં જાયે, પોતાના ઘણીજો સાથ બતાવી છે તેવી કોઈજ માણસે પોતાના ઘણીને બતાવી હો. માણસ કુની

આં માહેલાં સઘલાં પરાણીમાં ઊતમ ગણાયેછે, પણ તેને તેમના કરતાં હલકાં અને નીમકહરામીના કાચો કરતાં શરમ ઊપજતી નથી. જે કુતરાંને તે હલકુ જણેછે, અને ખીજને હલકા ગણવા તેનું રૂપ આપેછે, તેના જેટલી, ખલક તેને પાછીસે પણ તે ઈમાનદારી નહીં રાખે, તીઆરે તેને કેટલી શરમ ઊપજવી નોઈએ? જેણે કુતરાંઓની પોતાના ધણીઓની એન વખત ની મખહલાલીથી ખળવેલી ચાકરીઓના થોડાખી દાખલાવાંચીઆ હોય, તે કદી પણ એમ કહેશે નહીં કે માણસ તેનાથી સરસેછે.

કુતરાં ધણી ભતના થાયેછે. કુતરાંઓની જીદી જીદી ભત, તેમનામાં જીદાં જીદાં કાચો ખળવવાની કુદરતી શક્તી ઊપરથી થયેલીછે, પણ તેમ તેમના દેખાવમાં, અને શરીરના બાંધા તથા રંગમાં પણ ફેર હોયેછે. જે ભતનું કુતરું હોયે, તેને તેજ ભતનું કાંમ સાંધીકીં હોયેતો તે ધણીજ ચાલાકીથી ખળવા વેછે, પણ જો તેથી ઊલટું સાંધીકીં તો તે તેનાથી ઘણું કરીને સાંધું ખનનું નથી. જેમકે જો ચોટીધાર કુતરાને કુખાં માણસને કાણકવાને પાણીમાં નાખેઆ હોયેતો તે ગભરાઈને પાંછો નીકલી આવેછે, અને પાણીના કુતરાને જો ચોટી કરવા મેલીઆ હોયેતો તેની આગલથી કાંઈ ઊંઘડી ભજે તોપણ તે પરવા કરે નહીં, અને કાંઈ ભજે દેખાડેતો નાહસી ભજે. એ પરમાણે સઘલા કુતરાનું ભણવું. વલી એ જનાવરમાં સઊથી ચોટી ખુબીએછે કે પોતાના ધણીનું કામ હુએશ હોમત, ચંચલાઈ અને ઈમાનદારીથી ખળવેછે. તેમના ઊપર ગમે એવું સંકટ આવી પડેછે, તથા તેમને કાંઈ ગમે એવી લાલચ ખતાવેછે, તોપણ તેઓ કસતાં કે લલચાતાં નથી. જીઆંવેર તેમની ઘાંટીમાં પચોણ આવેછે, તીઆંવેર તેઓ પોતાનો અધીકાર ખળવવામાં જરા કેથુર કરતાં નથી. એટલાજ ઊપરથી તેને માણસ કરતાં ઊંચો દરજ્જો અપાયેછે. કુતરાંની ધણી ભતો કરવામાં આવેલીછે, પણ તેમાંની કેટલીક ખુબીઓના અહીં વરણુન કરીએ છઈએ.

કુતરાંની પેહેલી ભત ચોટી કરવામાંનીછે. તેમને “માસદીશ” કરીને કહેછે. એ કુતરાં પોતાના ધણીની, અથવા તેની મીલકતની જેવી હોમત અને ઈમાનદારીથી ચોટી કરેછે, તેવી ખીલ કાંઈ ભતનાં કુતરાં તો શું પણ કાંઈ માણસ પણ કરી શકતો નથી. હરકાંઈ

મીલકતની અથવા કશાની ચોટીને માટે એક કે બે જો ભતનાં કુતરાં રાખેઆ હોયેતો તે પંદર સીપાઈનાં કરતાં ઘણું સાંધું કામ ખળવેછે. ગમે એવા વીસવા સુ સીપાઈ હોયે તોપણ જો તેમને એવું લાગે કે હવે આપણો અહીં જીવ જશેતો તેઓ ઘણું કરીને પોતાનાં ધણીની મીલકતને બુઝાવી મૂકી નાહસી જાયેઆ વગર રહેશે નહીં; તેમજ જો તેમને કાંઈ એવી ચોટી નાંખાંની રકમ મલતી હોયે કે જેથી તેમનું ઘલદર શીટી જવું હોયેતો ઘણું કરીને પોતાનાં ધણીનો જીવ જવા દે તથા તેની મીલકત બુઝવા દે; પણ કુતરાં સરખું વગર વાયાનું પરાંણી એવી નીમકહરામી કરી કરતું નથી. અલખતે કાંઈખી જનાવર પછેશા ટકા જે હોરા માણેક ઊપર લોભાનું નથી, પણ જો તેને કાંઈ સાંધું ખાવાનું મલીકીં તો તે ઊપર તેનું મન દોડેછે; પણ આ નીમખહલાલ કુતરાંની આગલ ગમે એવું સુંદર અથવા મધમધનું પકવાન નાખીકીં હોયે, તોપણ તેની તરફ તે આડી નજરે પણ ન ભેટાં પોતાનો અધીકાર નીમખહલાલીથી ખળવીઆં ભજેછે. એ કુતરાંની ઊપર કાંઈ જખરો સોયો ઊઠાવીને, કે ચેઆં નથી તલવાર ખેંચીને ગમે એવા ઘભરાટ ભરેલો હુમલો લઈ ભજે, અને તેને મારી નાખવાનો ગમે એવા ભજો આપે, પણ તે નોઈ તે નાહસી જઈ પોતાનાં ધણીનું બુઝાવા દેતાં નથી. જીઆંવેર તેનાં કંઠમાં પરાંણ આવેછે, અને જીઆંવેર પોતાનો એક હાથ પણ હીલવાયેછે, તીઆંવેર તે રૂડું જનાવર પોતાનાં ધણીની તરફથી લેરેછે, અને તેનો તથા તેની મીલકતનો ખ્યાવ કરેછે: પણ જેવો તેનામાંથી જીવ ગયેઆ કે તે લાઈલાજ થઈ પડેછે. એ ભતના કુતરાંઓએ ખતાવેલી એવી ઈમાનદારીના ધણીએક દાખલાયેછે, જે માને એક અંતરે પંરગટ કરીએ છઈએ.

મીઠાંદરનાર નાંખે એક ગરહસથાંકન શહેરમાં રહેતો હોતો. એક વેલાએ તેને કાંઈ એવું કામ નીકલી આવીકીં કે જેથી તેને પોતાનું ઘર મેલી કેટલાંક રીવસ ખાહર જવું પડીકીં. તેના ઘરમાં એક માસ ડીશ ખાતનો પુતરો હોતો, તેના ઊપર ખણું ઘર સાંધી જવાને તે ગરહસથાંક દેખાવે કીધો. તેણે તે કુતરાને આટું કેટલાંક જોરાકે તથા પાણીએક જખાએ મેલીકીં, અને પછે તે તેને ખતાવી, ખારણા ખેંધ કરી ચોમાને કાંચે આંધી ગયેઆ. થાડકાં દાહડકાં તે પોતાનું કાંમક

રીને પાછા આવાઓ. આવતાંને વાર બારણું ઊઘાડી કુતરાને હાંક મારીઓ, પણ તેણે કશો જવાબ આપીઓ નહી. મીઠા ટરનર તરત ઘરમાં ગએઓ, અને આસપાસ જોવા લાગે; એવામાં બજારચીખાંતામાં તે જાણું જનાવર મરણ પાંખીને પડેલું જોઈએ. તેના ગલાં ઊપર એક મોટો જખમ પડેલો હોતો, અને તેની આસપાસ પુશકલ લોહી બંધાઈ ગએલું હતું. ઘરમાં સઘળું ઊપલ પાથલ થઈ ગએલું અને ગભરાટ ભરેલું નજરે આવતું હતું, પણ કશું જોવાએલું જણાતું ન હતું ! એ ઊપરથી મીઠા ટરનરે ધારીએ કે ઘરમાં કોઈ એરોં ચોરી કરવાને ભરાએઆ હશે, તેના અટકાવ કરતાં આ જાણું જનાવર મારીએ ગઈએ. તીઆર પછી થોડેક દાહાડે, એક માણસ કુતરાંના શકત જખમોથી ઘાએલ થઈ એક ઈસપીરાલમાં પડેલો, માલં મ પડીઓ. તેની તપાસ કરતાં એલું માલં મ પડીએ કે તે અને બીજા તરણ જણ તે ઘરમાં ચોરી કરવાને ભરાએઆ હતા, પણ તે કુતરાએ તેમનો મોટી બક્ષતવારીથી અટકાવ કરવાથી તેઓ તેના ગલામાં એક મોટી અને વેહંતી છરી વતે જખમ કરી નાહી શી ગએઆ હતા.

દીવાલી.

એ તેહવારનું નામ દીવાલાલી, એટલે દીવાની હાર, એવુંછે; તે ઊપરથી આપણે તેને દીવાલી કરી જોલીએ છઈએ. હાંદુઓમાં અનેક દેવો તથા દેવીઓછે, તેઓ માહેલી કાલી અથવા ભવાની, દેવીના નામથી; એટલે તેની કીરીઆને માટે તે યજ્ઞેલોછે. એ દીવસે હાંદુઓના વીશણુ નામના દેવે તારાકી નામના રાખશશ ઊપર મોટી શ્વેત મેલવી હતી, એવું તેમના શાસ્ત્રમાં કહેછે. દીવાલીનો તેહવાર વરસની આખેરી એ; એટલે આસો મહીનાના પાછલા દાહાડા ઊપર પડેછે. એ તેહવાર વીતાં પછે હાંદુઓનું નવું વરસ સરૂ થાએછે. દીવાલીનો તેહવાર આસો મહીનાની વદ તરસ, જેને ધનતેરસ કરીને કહેછે, તે દીવસથી શરૂ થાએછે. એ દીવસથી આપણી યુબંધમાં બધેબધ દીવાની રોશની થાએછે, અને તેરેવાર દુકાનો મંડાએછે, તે નેવાને પુશકલ લોક આવેછે, તેથી મોટો મેલો થઈ રહેછે. એવી રોશણી અને મેલો દીવાલી વીતાં પછી

મે દાહાવેર, એટલે બધો મલીને પાંચ દાહાવેર રહેછે. કોઈવાર વતા મોછા દાહાડા પણ રહેછે. એ મેલો જોવાને પુરૂશ તથા અસતરીઓ, ગાડીમાં ખેસીને પુશકલ આવેછે; પાંચ વરસની વાત ઊપર કોઈબી પારસી સી એ મેલામાં વીનીજન ઊતારેલી શીગરાંમમાં ખેસીને જોવા આવેલી નજરે પડતી નહી હતી, પણ આજેતો, લખવાંને ખેહદ પુશાલી ઊપજેછે કે, તે વી સેંકડો ગાડીઓ, અને સેંકડો સ્ત્રીઓ નજરે પડેછે. એ કંઈજ નહી પણ પારસીઓના સારા દાહાડાની, અને આવતાં સુખની નીશાંનીઓછે. પારસીની સ્ત્રીઓ એમ મેલેઠેબી શરવા શીખેતો તેમના જનામાં કેટલોક વધારો થાએ. ધનતેરસને દાહાડે હાંદુઓ ધનની યુજા કરેછે. એટલે કેટલીક કીરીઆ કરી ધનમાં વધારો થાએ, એટલે તેમને પછંસા મેલે એવું તેઓ પછંસાની દેવી, જેને લકશમી કહેછે, તેની પાસ માગેછે. પણ જો લકશમીમાં દોલત આપવાની શક્તી હાએતો પછે કોઈ ખોદાની દરકાર કરે નહી. કેમકે પછંસા વડે દુનીઆની પોણી હાજતો પુરી પડેછે. એ દાહાડા ઊપર હાંદુઓ શરૂકા શેરેછે, કીડીઓ સલગાવેછે, અને એ વીગરે ઘણીક ધાસતી બરેલી આતસની રમતો કરેછે.

ધનતેરસ પછી ચઊદશ પડેછે, તેને કાલીચઊદસ કરીને કહેછે. હાંદુઓના શાસ્ત્રમાં કહેછે કે એ દીવસે તેમના વીશણુ નામના મોટા દેવે, ભારી લડાઈ કરીને, નરકાશુર નામનો એક રાખશશ, જે કોઈથી જીતી નહી, શકાએ એવો હતો, તેને મારીઓ હતો. તે રાખશશને મારી વીશણુ બીજે દાહાડે જીતના નગારાં વજાડતો પોતાના શેઠરમાં ઘાબલ પજેઓ હતો, તેની પુશબખતીમાં આખા શેઠરમાં રોશણી કરવામાં આવી હતી, અને આખાં શેઠરની સ્ત્રીઓ સીનગાર કરી હુથમાં બક્ષતા દીવા લઈ તેને શામણે લેવા આવીઓ હતી. તેટલા માટે તે દીવસની ઈઆદગારી રાખવાને માટે હાંદુ લોકો સહવારના પોહારમાં બેઠેછે, અને નાહી ધોઈને ધોતાં કપડાં તથા ઘરેલાં પહેરેછે, અને પોતાના જોડાંઓને પણ ઘણા સનગારેછે. એ દીવસે એજ પરમાણે પારસી બાંનુઓ પણ નાહી ધોઈને કપડાં બદલેછે, અને સીનગાર કરેછે, પણ હવે તેઓ સમજાશે કે હાંદુઓનો તેમના દેવ વીશણુની ફતેની ઈઆદગારીમાં આવું કરેછે, પણ પારસી સ્ત્રીઓ તેમ શાના પા

કમાં કરેછે. પછે સીના ઘરમાં લગન થાએ અને ત એ તમારા ઘરમાં ધાંમધુમ કરો તે કંઈ કંઈ અને હ સવા સરીખું લાગે, તેમજ તમારા પડોશી હાલુઓના તેહવારે ઊપર તમે કપડાં બદલી નીકલો, અને સહવા રથી ઘરમાં, ઊઠીને ગોધીઆડું કરો, એ કંઈ હસવા સ રીખું !

ચંદ્રદત્તને ખીજે દાહડે પુનમ થાએછે, તે દાહડે દીવાલીના કહેવાએછે. એ દાહડે હાલુઓનું વીક રમાણતનું વરસ પુરું થાએછે, તેથી સઘલા વેપારીઓ પોતાનો જીનો હીસાખ નહી કરી બંધ કરી નવો ન વી ચોપડીમાં ચાલુ કરેછે. એ વેલાએ ફેટલીક કીરી આ કરવામાં આવેછે, જેને વહીપુંબ કહેછે. એ દીવ એ હાલુઓની સાથે પારસીઓ પણ વહીપુંબ કરેછે, એટલે ફેટલીક કીરીઆ કરીને નવા ચોપડા ઊઘારેછે. અલખતે તેમને હાલુઓ સાથે વેપાર વાણું સંબંધી ઘણે વેહવાર અથવા સંબંધ હોવાથી તેમની ખરોખ ન દાહડે વાર રાખવાને તેમને તેમની સાથે ચોપડા બદલવાની જરૂર પડેછે, પણ તેની સાથે તેમના સરખી કીરીઆ કરવાની તેમને જરૂર અથવા શરજ નથી. એ દીવસે ચોપડાની વહીપુંબ કરીઆ પછી, હાલુઓ પો તાના ખરાંમણેને ચોટી ચોટી દમશણુ આપેછે, તેનું નોઈને આપણા પારસીઓ ગોખેદાને પર્દસા આપેછે. એ પર્દસાની લાલચથી તે દીવસ ઊપર ફેટલાક ગોખે દા બરખબાર વચે એવો ભીખારીના સરખો દેખાવ ક રેછે, કે જેથી પારસીઓના નામને અને અગત કરીને તેમના પવિતર ધરમને ચોટી હીલપસતી પુગેછે. એ વે દાહડે પારસીઓ ગોખેદાને પર્દસા વેહુંચવાનું બંધ કરેતો ઘણું સાડું.

દીવાલી પછી ખીજે દાહડે પડવો પડેછે. એ દાહડે હાલુઓના ચોટા દેવ વીશાળુએ ખાલી નામના રાખને તેની સારી વરતનુકને માટે પાતાલમાં ચોકલી ઓ હોતો. એ દીવસે હાલુઓ સહવારના પોહારમાં ઊ ઠી, એક ચોપડીમાં શંકાં તુડાં ચીથડાં ભરી તેને દીવા ની નેત વડે સલગાવી, “ઘરમાંથી સંઘલી આપદા ટ લી નજો, અને ખાલી રાખનું પાછું રાજ થાઓ.” એમ ખોલીને પારણે નાખી દેછે, પછે સીજા નાહીને ખાલી રાખનું એક પુતલું બનાવેછે, અને તેની પુંખ કરેછે, પછે ખાઈ પીને ગમત કરેછે.

પડવા પછી ખીજ થાએછે; તેને ચાંદરાત ક

હે. એ દીવસે હાલુઓનાં શાસ્ત્ર પરમાંજી નરકનો રાજા ઈઆમાં પોતાની બેનને તીઆં જમવાને ગએ ઓ હોને, તેથી તે દીવસની ઈઆઈગારી રોખવાને તથા તે રાજા તેમનાં પાપની સજા કરવામાં ઘટાડો ક રે એવું માંગવાને હાલુઓ સહવારનાં પોહારમાં ઊઠે, અને પોતપોતાની બેનને ઘેર જમવા બજાએ. જ પીઆ પછે તેઓ બેનને પર્દસાની ભેટ કરેછે, તથા સુનાં રૂપાંની જનસ પેહરાવેછે.

દીવાલીનાં તેહવારની આટલી મતલબછે. એ સઘલી મતલબ હાલુઓનાં ધરમ સાથે તાહુકો ધરા વેછે; તેમાં પારસીઓને કશું લાગતું વલગતું નથી, તેથી હવે જેમ બને તેમ, આપણી ભોલી પારસી બાનુઓ એવે વખતે ન ઘટતી કીરીઆઓ કરી, જે પોતાને માથે પાપનો બોજો વધારેછે તે ચાલ હવે તેઓ છોડી દેતો ઘણું સાડું.

એક નોકરની નીમખહલાલી.

જે વેલાએ શરાંનસ દેશની અંદર ગોટો બલ વો ચાલતો હોને, તે વેલાએ મારસેલસ શહેરમાં રહે નારી એક સ્ત્રીને પોતાનું ઘર છોડી ખીજે ગામ જ વાની શરજ પડી, પણ તે ઘર છોડી જવાની આગ મય જે તેનાં ઘરમાં સુનાં રૂપાંનાં ઘણીનાં, ચોકક વગેરે જે કાંઈ કીમતી વસ્તુઓ હતી, તે બલવાખોરો ને હાથ હુથઈ નહી નજો એવી રીતે કથે સાંતી રા ખવાની વેતરણ શોધવા લાગી; ઘણીખી વીચારે ક રીઓ પણ તેને કંમ છુપાવવી તથા કીઆં ચુકવી તે સુઝીકી નહી, તે સ્ત્રીનાં ઘરમાં એક તેનો ઘણે જ પુરાંણો નોકરે હતો, જે નાનપણથી તેનાં ઘરમાં નોકરી કરતો છેક ખુદો થએઓ હતો. તેણે ફેટલીક વાર એવીતો નીમખહલાલી ખતાવી હતી કે તેથી તે ની ઊપર તે સ્ત્રીનો ઘણેજ વીચવાસ હોને, તેથી તે ખાઈએ પોતાનો જીવ જીવણુગાસો બલવાખોરોનાં હાથમાંથી કંમ બચાવવો તે વીજે તે ખુદા નોકરને સલાહ પુછી. તેણે એવી સલાહ આપી કે તેની પાસે જે જેવર હોએ તે સઘણું એક નાની પેડીમાં ભરવું, અને તે પેડીને કાતરીઆંપરના એક ચોરખમાં જેડી તેનું ખારણું ચણી લેવું. એ ઈગકતી તે સ્ત્રીને પ સંદ આવી, અને તે પરમાંજી તેણે પોતાનું સઘણું જે

વર એક નાની પેટીમાં ભરી તેણી નોકરનાં હાથમાં આપીણીં તેણે તે પેટી ઊપર કહેલી જગાએ મેલી તેનું બારણું પોતાને હાથે ચણી લીધું, અને તે જણાએ નહીં તેને માટે આખા ચોરસમાં સુનો લગાડી લીધો.

પેલી સ્ત્રીએ પોતાનું સઘળું ઘર તેણીનાં સંવાધીનમાં આપીણીં, અને તેને સાવચેતીથી રહેવાને કહી પોતાની મુસાફરીએ ચાલતી થઈ. થોડેક દાહડે એક અમલદાર પોતાની સાથે કેટલાક માણસોને લઈને તોઆં આવીઓ, અને બાણીણીં કે તે ઘરની ઘણીઆંણી ખીજે ગામ જતી રહીછે, તેથી ધારોળીં કે તેમાં તેની સઘલી મતા એમની એમ હશે. કેમકે તે સારીપેઠે બાણીને હોત કે આજે વખતમાં કોઈ પણ પોતાની મતા પોતાની સાથે લઈને નાહસી જઈ શકે નહીં. તે અમલદાર પોતાનાં માણસ સહીત તે ઘરમાં દાખલ થયેઓ, અને તેનાં ચોરડે ચોરસ, તથા છુણે છુણાં શાધીઆં, પણ દેલીઆ, કોચ, ખુરસી, કબજ વગેરેનાં મોટા સામન સોવાએ બીજી કશી કીમતી ચીજ તેને હાથ લાગી નહીં; તેપણ તે અમલદારે ધારી ઊં કે એ ઘરમાં કંઈ કીમતી ચીજ નહીં હોય, અથવા તેની ધણીઆંની તે સઘળું પોતાની સાથે લેતી જઈ હોય એમતો ખનેજ નહીં; માટે ગમે તે હોય પણ સઘળું જેવર એ ઘરમાં કંઈ પણ છુપાવેલું હોયું નોઈ એ, એ વીચારથી તેણે પેલા બુદ્ધ નોકરને ઘણીજ ધાસતી આપીને કહીણીં કે જો તે તેની શેઠાણીનાં જેવરને છુપાવેલી જગા નહીં ખતાવી આપશેતો તેને શેડી મળા કરવામાં આવશે. તેણી અને નીમખહલાલ નોકરે તે અમલદારને જોલી રીતે કહીણીં કે, તેની શેઠાણીએ પોતાનું જેવર કીઆં સંતેલુંછે, અથવા તે આહીજ કંઈ સંતેલુંછે કે તે પોતાની સાથે લેતી ગઈછે, તે વીજેની તેને કશી ખબર નથી. આ જવાબથી તેણે સંકેટરણેલા અમલદારની જરા ખાતરી થઈ નહીં, અને તેણીને એક નેઆએની દરબારમાં ઘસડી લઈ ગયેઓ. તીઆં તેને મારી નાખવાનો પરીક ભયે આપવામાં આવીઓ, પણ તે પોતાના આગલાજ ખોલને વલગી રહેઓ તેથી તેને કંઈ ખબર નહીજ હશે એવું ધારીને હોડી મેલીઓ.

થોડુંક પછી તે ખલવો બંધ પડીઓ, અને સઘલી સમાધાની થઈ. એક દાહડે એક ઠગારો બાણસ

તે ઘરમાં આવીઓ અને, બુદ્ધને કહીણીં કે તેની શેઠાણીએ તેને શેડીઓછે અને શ્વાણી જગાએ જે તેણીના જેવરની પેટી તારી ધાસ છુપાવેલીછે તે માગીછે; એમ કહી તેણે તે જગાની અને તે પેટીમાં શુંયુંછે તેની એવીતો ખરાખરા નીશાંની આપી કે તેણી બુદ્ધ અને બોલા નોકરે તરત તે તેને કાહડી આપી. પેલી લઈને જતી વેલાએ તે સખસ તેણીને કહી ગયેઓ કે તેની શેઠાણીએ એવું કહવાડીછે કે હવે તે પાછી આહી આવવાની નથી, માટે તેનું ઘર ખંધ કરી તારે કંઈ ખીજે ધંધો શાધી લેવો. આથી કરી તેને ઘણુ દાખીણીંતા ખરું, તેપણ સજીરી અખતીઆર કરીને શેડી લાંબા સીધીને. ગુજરાણ કરવા લાગો. થોડુંક પેલી સી પાછી આવી અને આવી ખખરે સાંભલી ઘણીજ અચરત તથા દીલગીર થઈ, પણ બાણીણીં કે તેની પાસેથીજ કોઈ પણ લુપ્તને કંઈ ભરમ મલવાથી તે આવી ઠગાર કરી ગયેઓછે, તેથી તેણીએ તેવું છતાં પણ પોતાના બુદ્ધ નોકરની નીમખહલાલની ઘણીજ તારીફ કીધી અને તેને ખરતી વખતે ઘણીજ ધીરતીવંત કરીઓ.

રમુજે દુરસત.

રમત.

જેટલી જણીઓ રમનાર હોય તેટલી જણીઓએ ખુરશી ઉપર ગોલ ચકરડાનાં આકારમાં બેસવું અને પછી દરેક જણીએ નીચે લખીઆ પરખાણેનાં કે થી સરૂં કરીને ખા, ગ વગેરેનાં એક પછી એક, તરત, વાકીઆ મોલી નવા, અને મોલતાં વાર લાગે, અથવા ગુચવાએ કે બોરો મોલે તે હારે. જેમકે—

સુનાખાઈ, પીરોનખાઈ, રતનખાઈ, જાખાઈ, ગુલખાઈ ગોલ વહીને મેંડાં, તીઆરે સુનાખાઈ મોલે કે “હું” કને આહુહું, કેમકે તે કપટ લીનાનાછે.” પછે પીરોનખાઈ મોલે કે “હું” અને આહુહું, કેમકે તે ખર્સાં દીલગીર.” પછે રતનખાઈ મોલે કે “હું” ગને આહુહું, કેમકે તે મરજની વેલાએ મદદ કરે.” પછે જાખાઈ મોલે કે “હું” ધને આહુહું, કેમકે તે ઘણી નીતીમાનછે.” એ પરખાણે ઉક સુધી વાકીઆ મોલવા; પણ તેમાં જે અકસર થી કંઈની સજ સજ ન થતો હોય, જેવા કે હા તેને મેલી રમે.

સમશીઆ.

—હું એક તરણ અકસરનો સખડ છું. જે ખારી પેઠે લો, અકસર લેયેતો તમારા સઘથી વાહલામાં વાહલું એક

સચુ' ધાઉ', ને મારો છેલો. હેમોતો તડકમાં માલતી વેલા નું એક જાતનું દુદ્ધ ધાઉ', અને ને મારા તરણે અધશર હેમોતો પાંછી ભરવાનું એક વાસણ ધાઉ'.

હું એક અનદીડ વસતુ છું: કાંઈમાં ઘણી ને કોઈ માં થોડી, પણ સદા માંણસ તથા જનાવરમાં હું છું. જેમ જનામાં હું વધારે હોઉં તેમ ને તે મારો. ઘટતો ઉપાંગો ગ કરે છે તો તે કુનીઆમાં મણે. વખણાઈ જાય છે. મારાં નાંખની પાસે ક અકશર મેલો, તો એક જાતનું માંણસ જાતને ઘણું જ ઉપાંગો જાતવર ધાઉ', અને જે ખ અ કશર મેલોતો જરાંન દેશનું એક નાખીયું શેર ધાઉ'. ને મારા છેલા અકસરને એક કાનો કાહડોતો એક જાતનો સદાનો ખરાબ કલપીત દેવી ધાઉ', અને વડુ કાહડોતો એ ક જાતના રંગનું નામ ધાઉ'.

હું હંડબીછું, અને ગરમબીછું: હું જડબીછું, અને પરવાહીબીછું. પુરવઠો ઉપરનાં કુરનાં રડછું, અને જ્યારે તમે મને મોલાવો છો ત્યારે હું મોટા મોટા દરોઆ એલાંગી તમારા શેરમાં આઉં છું, અને તમારા ગલામાં ગપ દઈને માલી જાઉં છું. જ્યારે તમને મારી ગરમ હોએ છે ત્યારે પાસે આવો છો, ને પીઆરધી હાથ માં હો છો, અને જ્યારે ગરમ મરી જાય છે ત્યારે ધીકારીને કુર નાહો છો.

હું નાનુબીછું, ને મોટુંબીછું: હું તમારી પાસેથી રડછું, ને ધરમાંથી રડછું. અને મે આખરે પણ દેખાતું નથી, અને મને પગ નથી પણ હું ચાલુ છું. જેકે હું આપે દાહડે એક વેહેત, કે એક આંગલ જરૂર ચાલુ છું, તોપણ મારી જડપ પુરવઠીને પોતાની ધરી ઉપર કરતો વખતની જડપની બરોબર ગણાય છે. અને રોજ ખાવાનું નહીં આપોતો ફીકર નહીં, પણ મારી ટેવ પરમાણે ને વખતસર અમલાવીને અટો તોડો નહીં વખતે હું 'વેલું' ધઈ જાઉં કે નહીંતો 'મરી જાઉં': પણ મરીને વલો જ વડું ધાઉ'.

સવાલોનાં જવાબ.

(જુઓ ગમ્યા આંકના સવાલો.)

૧—નોડા.

૨—પુરવઠી.

૩—હવા.

૪—પેરેવાની સારી.

પરચુરણ બાબો.

ભટકતાં છોકરાં—તપાસ કરતાં એવું માલમ પડી ઉંઠે કે આખાં લનડન શેરમાં, ૩૦૦૦૦ છોકરાં ધની થો રી વગર, તથા મા બાપની સંલાલ વગર રસતે રસતે ભટકે.

એક નવાઈ સરખી વીલ—વેલેસીઆ નામના એ હરમાં એક ૭૮ વરસની ક્રમરનો, સખા મરણ પામેલો.

તે એવું વીલ કરી ગમેઆ હતો કે જ્યો, તેની પાસે આ વે તેમને તેણે એકડી કરેલી ૧૦૦૦૦ બીડીઓ વેહેતી. આપવી! વડો બીજું એવું લખી ગમેઆ હતો કે જે તેનાં મીતરો તેના ધરમાં આવે તેમને જરૂરો ધરમાં વાઈ નજે તેટલો બધો પીધા વગર જવું નહીં.

કીડીનો નાશ—એક સખસે એવી શોધ કરી છે કે જે ધરમાં કીડી ઘણો થતો હોએ, અને ને તેના નાશ કર લે હોએ તો એક વાદલાનો કડકો લઈ તે ઉપર ખાંડ ભલ રાવી કીડીઓનો જગાપર મેલવું. કીડી તે ઉપર ખાંડ ખા વાને મહડતાંન તેના આંધરાઓમાં ભરાઈ જશે. પછી તે કડકાને ગરમ પાંછીમાં બોલી નીચવી નાખવો અને ફરીથી ખાંડ ભલરાવીને મેલવો.

રેલવેની સડક—ગમેઆ પાંતરીસ વરસમાં આ ખી કુનીઆ ઉપર બધી મશીને ૧૧૩૦૦૦ માઈલ રેલવેની સડક બંધાઈ હતી, તેને મારે ૪૦૦૦૦૦૦૦ ટણ લોહોડું લાગું હતું.

ધોરપર મુગી—આખરે મરણ પામેલા માંણસોની ધેર ઉપર તેમના નામ લખવામાં આવતાં હતાં, પણ હાલમાં આસટરીઆ દેશનો રાજધાની વીએના શહેરમાં ધોર ઉપર મરણ પામેલા સખશનો ફોટોગ્રાફ લીધેલી સખી કમમાં મેલીને જડવાનો ચાલ નીકસે.

કોસશાનો ખપ—આખાં લનડન શેરમાં એક વરસમાં ૫૧૧૮૮૭ ટણ એટલે ૪૦૮૫૫૦૧૧૦ મણ કોલ સો ખપે. એવું ગણતરી ઉપરથી માલમ પડી છે.

મે વરસવેર તાણું છું!—મરનું નામના કો, હ ફરે અ વીદવાને એવું શોધી કાઢી છે કે ને પોણા ભાગ આલીવનું તેલ, અને એક ભાગ મધમાંખતું મીણ એ બંનેને ગરમ કરી મેલવીને ઈંડાં ઉપર ચોપડી હોએ તો તે મે તરણ કે તેઓથી વધારે વરસવેર કાઢેઆ વગર રહી સકે. એવી રીતે મે વરસવેર રાખેલાં ઈંડાં તેણે ખાધં.

મોટું કરન—અમેરીકામાં હાલમાં લડાઈ ચાલે છે તે થી એખલી ઉતરની સરકારને માથે માલતાં વરસમાં ૩૪૬૭૭૬૬૦૦ રૂપીઆનું કરન ધઈ છે.

વેહેમ—આસટસ સીનર નામના પાદશાહાને એ વો વેહેમ હતો કે સહવારના પોહારમાં ઉડતાં વાર ને તે ના જમણા પગનાં નોડો ડાબા પગનાં પેટરાઈ ગમેઆ. તો એમ સખતો હતો કે તે દાહડે કાંઈ બી મારો બનાવ બનશે!

આસનો વધારો—જેને ખાલનો વધારો કરવો હો એ તેને મારે એક લખનાર એવો ઉપામે બતાવે છે કે ૧ સતલ બકરાંની મરબી, ૪ આંઉસ સોજી સર્દે મીણ, ૩ ૬ રાંમ બરેસોનદનો તેજબ, ૩ ૬ રાંમ લીજુનો તેજબ, ૧ ૬

રાંમ લવંડરનું તેલ, ૧ ડરાંમ ધાઈમનું તેલ, એ સઘણુ લઈ, પરથમ મીણુ અને ચરબી બંને સાથે ભેલી તેમને ધીમા ઈગાર ઉપર મેલી મેલવી દેવા અને પછે તેમાં ઉપલા તે જાળ તથા તેલ, નાખવો. પછે તે એક કાચના અથવા કાંચીના પાટમાં ભરી મેલીને રોન સહવારના બાલમાં ઘસણુ.

ગીચ વસતી—એથીઆ ખંડમાં જમ ચીનદેશમાં માણસોની મોટી વસતી ગણાયેછે, તેમ ઈંદોરપ્રમાં બેલજીઅમખાં તેના વીસતાર પરમાણે ઘણી વસતી કેહેવાયેછે. એ દેશના કેટલાક ભાગ ઉપર દર ચોરસ માઈલે ૭૦૦ માણસ વસેછે.

પાણીમાંએ ચાલનારાં વાહાંણુ—રશીઆના શાહાનશાહનાં હોકામથી હાલમાં, લડાઈને માટે એક જાતના એવાં નાહાના વાહાંણુ બનાવવામાં આવેછે, જે પાણીની અંદર ચાલી શકે !

સવાડીશટ પકવાનો, ઈતીઆદી.

મુંઠનો દારૂ—આ એક લેહેનતદાર દારૂ નીચે બુનબ બનાવવામાં આવેછે—બે જેઆલન ઠંડા પાણીને ચુહલા ઉપર ઉકાલવા મેલણું, અને તેમાં બે આઉસ પુરેલી સુક તથા બે રતલ ખાડ નાખવી એ સરવેને એક કડાક સુધી ઉકાલણું, જે પછે તે ઉપર જે ઘરી બંધાએ તેને ઉપર-ઉપરથી કાહારી લઈને તે દારૂને એક બરણી અથવા ટપખા નાખવો તથા તેમાં એક લીંબુની કાનરીઆ તથા અરધો આઉસ “કરીમ આફ ધારદાર” નાખવી. બરે આ દારૂ તદન ઠંડો થાયે તારે તેમાં એક પીઆણુ ભરીને ખખીર અથવા માણુ નાંખણું. હવે દારૂ થયેઆ, તેને બે દોવસ રેહેવા દઈને પછે ગાલી કાઢાડવા તથા બાટલીઆમાં ભરવો, પણ બાટલીનાં છુમને જોરથી બાધી લેવો.

લીંબુનાં વેલાતી અચાર—એક ડબ્બા સારા, નહલકતા, માવાદાર લીંબુ લેવા પરથમ તે ઉપરના દાઘ છોલી કાહાડવા અને પછે બરોબર વચમાંથી હુદ્દેવેર આરપાર ચાર ચીરા પાડવા. તે ચીરાના અંદર નીમળ ભરણું અને તેમને એક રકાબીમાં મેલીને તડકામાં ઈઆ સુલા આગલ સુકાવા મેલવા તે પછે થોડાક ઈઆ વેલાતી સરકાને લસણુ, સેંકતો, હલક ઈતીઆદી સાથે ઉકાલવા અને તેને ઉપલી રકાબીમાં લીંબુની ઉપર નાખવો તે એવી રીતે કે લીંબુ અંદર તદન ડૂબી જાયે. એમના એમ બે તરણુ મહીનાં તેને રેહેવા દેવા જ્યો સરકાની અંદર દાખલ થવાથી લીંબુ પોચા અને ખાવા લાયક થયો.

એક પરદેશી ભરથાર ઊપર તેની સીએ લખેલો પ્રત.

(રાગ—ઓખાદરજોનો ટાલ.)

વહાલા વરયો છે જે દિથી મુને,
દિયો તે કં ના જોઈ હું મુને;

કેમ છેક થયો પરદેશી,
કેમ દુર રહ્યો હતો મેરી—૧
લાગેછા ક્યનો બહુ મુને લાલ,
જેનો કરતો નથી તું થોભ;
ધારેછ શ્રીમત થઈને હું જાઈ,
સ્વદેશે, રહી સુખી થાઉં—૨.

પણ જાણુ એ મારા વહાલા,
લેભે કંઈક થયાછે કુખાલા;
લેભે જાપ સમુદ્ર સુખ,
લેભે દાખવે દલિદ્રતા મુખ—૩.

ક્યા, માયા જુદીછે આ જગતી,
ચક્રવર્તી તે ખોલી જગતી;
નવ સાર એમાં કંઈ હશે,
અંતે હરે એમાં જ કો યેશે—૪.

ક્યા મળ છે દોષ ડગમું,
તે ન થાયે કદી નિન સગામું;
તેની હોડી કરી તરવા જાયે,
ભવસાગર, તો ઝટ જુદી જાયે—૫.

માટે પ્રાણપતિ પતિ મારા,
સુખ ઈસિત દીલ કરનારા,
કર ઈઆદ વચન તારો શું છે,
કર ઈઆદ હુકમ મુને શું છે—૬.

ક્યાથકો હું વરી નથી મુને,
હતી હાંસ તેની તહી મુને;
રૂપ શુણ સકલ તારાં જોઈ,
રૂંઠો જાણી તારા પર મોઈ—૭.

મને જોઈએ ન તારું પંત,
પણ જોઈએ એક તારું તંત,
જે પર નડયા છે મેમુલ હીરા,
સુસોભીત સુશુણના પૂરા—૮.

માટે વહેસો આવી હવે પોંચ,
દેસ આવી વીજિગની સોચ,
વિનતી મારી છે મુને એન,
નાનાખાઈ, ખરું સુખછે તેન—૯.

પોં હાંચ.

“જ્ય કુમારી વીનય તાટક” એવે નાંમનું એક તાટકનું પુસ્તક તેનાં બનાવનાર મીઠ રણજોડભાઈ ઉદયરામની તરફથી પોરોંચીકે. એ તાટકની વચણ થયું કરીને શ્રી સુધારા ઉપરછે તે જોઈ હોમને યજ્ઞો સતોસ ઉત્પન થાયેછે. મીઠ રણજોડભાઈએ પોતાની ફરમુદનાં વખતનો આવો સારો ઉપાયોગ કરીઆછે તેથી તેમને માંડ થયે.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૮ મું.

નવેમ્બર ૧૮૬૪

આંક ૧૧ માં.

વગર પઈસાનો કીમતી વારસો

અથવા

પરીતની પીડા !

એક વારતા.

પરકરણ છું.

કુખ ઊપર હાકામ.

ગરીબ બીચારી નરબાનું ! કમનસ્કીબ બીચારી નરબાનું ! બેહેનનાં પીચારને માટે તેણે કશું કરવામાં બાકી રાખીઈ નહીં. તે એકવાર પોતાનો વાહલો પરાણ આપવાને પણ તઈચાર થઈ, પણ કપડી દીલનાં બેહેનનાં મનમાં કશું ઉતરીઈ નહીં. તેણે ભણી નરબાનુને ભર ખીલ લસમાં પીકારી, ભર દરબારમાં તેને અપમાન કરીઈ, અને તેનો હાથ પકડવાને ના પાડીઈ, તોપણ એ રૂડી છોકરીનાં દીલમાંનો બેહેન ઉપરનો પીચાર એક તલ ભાર પણ કમતી થયેલો નહીં. બેહેનનાં દરેક તીરસકાર ભરેલા બોલો તેને મીઠા મધ સરખા લાગતા, અને તેનાં દરેક અપમાન ભરેલા આવા તેને પીચાર ભરેલા લાગતા, એટલું છતાં પણ તે બેહેનને પોતાનાં ખરાં હગરથી આહુતી હતી !

પાદશાહનાં હોકમથી બંનેનાં લગન થયેલાં તો ખરાં પણ તેથી બાપડી નરબાનું ઉપરનાં વીચનમાં થયારો થવાને બદલે એક વધારો થયેલો. બેહેન નાણુતો હતો કે પાદશાહ નરબાનું નો એકે ભોલ પાછો ફરવશે નહીં, અને વલી સાથે એ પણ સારીપેઠે નાણુતો હતો કે તેને ખરાં હગરથી આહાનારી નરબાનું તેનું કહેલું સાંભલવાને તથા બંનેવવાને એક પલભાર પણ આનાકાની કરશે નહીં, તેથી તેણે એવું કહીઈ કે પાદશાહ પામે નહીં દરબારમાંથી ચેડા દાહાડા બાહાર નવાનો હોકમ લાવેલો. પોતાનાં વાહલા પ્રતીતો ભોલ માથે મહડાવી નરબાનું પાદશાહ પામે ગઈ, અને ભારે મેહેનતથી રત્ન મેલવી. રત્ન લઈને પુત્રી ભરેલાં દીલ સાથે બેહેન પાસ આવી, અને તેને પાદશાહનો હોકમ જણાવીઓ.

હા ! હવે બીચારી નરબાનું કુંખનો પાર કીચાં લાગશે ! અરે, કેવું તેનું હગર કાઠી દુકડા થઈ જશે ! અને કમબખત બેહેનનું કીચાં લણું થશે ! નરબાનું ને મોડુંથી એવું સાંભલતાં જ તે મોલીઓ, “હાલમાં મને એક એવાતો અગતના કામસર પરદેસ જવું પડેછે, કે જેને માટે એક દલાક પણ મારે અહીં ખોટી રહેવું થયું નથી. એક પલખી હવે અહીં ચોખવું, એ મારી સંકળી વાહાલી આબરૂના જેખમેછે, માટે મને એક પણ વધારે મોલ મેલોઆ વગર કુચ કરી જવી જોઈએ, માટે તું હમણાંતો મારી માને ઘેર જા.” એટલું મોલી પોતાનાં એક નોકરને સાદ મારીઓ, અને તરત તેને કાંઈ અગતમેગ સરનખમ લઈ તેની સાથ ચાલવાનો હોકમ કરીઓ. અકુશોશ ! બેહેનના એકાએક આવો મોલ સાંભલી નરબાનું ની નજરમાં જમીન અને આસમાન એક થઈ ગયેલાં, તેની આંખમાં આંસુની રેલ ચહડી આવી, અને મોલી, “સાહેબ, હું તમારી એક તામેદાર નોકર છું, અને તમારા હોકમને તામેલું પણ—”

બેહેન—“પણ શું” ? “તું” શું કહેછ ?”

નરબાનું—સાહેબ કંઈ નહીં, હું શું કહું સાહેબ, એ પરમાણે નરાળી ભેટીઆ વગર કોઈ અનાઈઓ પુરું હોએ તે, તથા વેરી હોએ તે સીવાએ બીજું કોઈ જતું નથી.”

બેહેન—બસ, બસ હવે, એ બધું મોલવાનું રહેવાઠે, અને તારી ગાડીમાં મેસ, અને આપણા ઘર તરફ જા.

નરબાનું—સાહેબ, હું તમારા હોકમને નરાળી જામણે થવા માગતી નથી, હું તમારા હોકમને તામેલું, અને તમારા ફરમાવીઆ મુખ્ય હું ઘેર જઈછું, પણ નાણુમે કે તે ઘર અને તે આપણુ કોરેર એક તમેા વગર મારે મનથી એક બીઆગાન જગલ સરખુંછે.

બેહેન—તું ઘેર તરફ જા, જ્યાં હું હવે કદી અવતાર નથી, હવે માટું કામ, મારી તલવાર અને લડાઈન તમારાંના અવાજ માથ રૂલીકેછે.

એટલું મોલી બેહેનને પોતાનો રસતો લીવો, અને કુંખી બીચારી નરબાનું અગતીન દીલ સાથે પોતીકી સાસુનાં ઘર તરફ ગઈ.

વાનો, અને રાજકુમારી પુરુષો મલી “એડીનબરગ રી વીઝિ” નામનું એક ચોપાનીઝી પરવરતાવવા માંડીઝી, જેમાં ખરોહામ પણ એક લખનાર થયેલો. સઘલા લખનારાઓ કરતાં ખરોહામ તેમાં વધારે અને સહી થી સરસ લખતો. એક વેલાએ લારડ બાયરનની છ પાંચલી કવીતા જોઈ, તેણે એ ચોપાનીઆમાં એવું મત આપીઝી હતું કે તે આગલ ચાલતાં ચોએ કવી થ શે; અને તેમજ થઈઝી. સન ૧૮૦૩ માં તેણે ઈંગ્લિ રોપીઅન રાજ વાલાઓની સંસથાનો ઊપર ચાલતી રાજ નીતી બાળે બે પુસ્તકો લખીને બાહર પાડીયાં જેથી તેની ઊંચી મનશકતી વધારે પરકાશવા બાહર આવીઓ.

ખરોહામ સકારલંક હોરી ઈંગલંડમાં ગયેઓ, અને તીઆની એક નેઆએની દરબારમાં દાખલ થ યેઓ. તીઆં ફેરલુક શુધી રહ્યા પછે તેને તીઆં ની એક વીદીઆનો વધારો કરનારી મંડલીનો સલાસ દેડેલીઆમાં આવીઓ. તેની પછવાડે થોડુક રહી ને સને ૧૮૧૦, માં શાહુનશાહ નેપોલીઅને ઈંગ્લે જ વેપારીઓ સાથે બીજા દેશ વાલાઓને વેપાર કરવાની મનાઈ કરી હતી, તેને માટે એ દેશનાં ફેલાક વેપારીઓ મલી તે હોકમ રદ કરાવવાને ઊમરાવ ની સલામાં અરજ કરવાને તથા તેમની તરફથી લડવાને ખરોહામને વઢીલ દેવવામાં આવીઓ. તીઆર પછે એ પારલામેન્ટમાં દાખલ થયેઓ. તીઆં તે ફેલાક બાશાણુ કરનારાઓનાં મત સાથે એકમ લતો થઈ ગુલામખીરી કાહડી નાખવા બાબે બલત વારીથી લડવા, અને મોટાં મોટાં બાશાણુ કરવા લાગે, અને અંતે એટલું કરીઝી કે ૧૮૧૧ માં એક એવો ધારો પસાર કરાવીઓ કે જે કોઈ ખરીદીશ પરજ ગુલામનો ધંધો કરે તેની ઊપર લુટ કરવાની તક સીર લાગુ પાડી તેને સખ કરવી. તીઆર પછે તેની સુલત પુરી થઈ અને એ કાંમથી છુટો થયેઓ. પાછો ૧૮૧૬ માં પારલામેન્ટમાં આવીઓ, અને તે સલાએ અનાજ સંબંધી એક ધારો પસાર કરીઓ હતો, જેથી હજારો ગરીબ માણસો ઊપર ભુખમરો અને જીલમ આવી પડીઓ હતો, તેની સાંમણે થઈ તે કાહડી નખાવીઓ. તીઆર પછે ફેરોલાર્દન રાંણી ઊપર કાંઈ આવી પડીઆથી મોટી બલતવારીથી તેણીનો ખચાવ કરીઓ, જેથી ખરોહામ ઘણાજ વ

ખણાયેઓ, અને તેનું દરેક બાશાણુ મોટું અમુલીઅ ગણાવા લાગું. એ કામમાંથી પરવારીઆ પછી ઈંગલંડ અને વેલસનાં ગરીબ માં બાપોનાં ખચાંઓને સરકારની તરફથી સુલત ફેલવણી આપવાને એક ધારો પસાર કરાવીઓ.

એ પરમાંણે પરજનાં વાજબી હોને માટે લડતાં, તથા વારેવાર સુલત પુરી થતે પારલામેન્ટમાંથી છુટે થતાં અંતે ૪ થા જુલાઈ પાદશાહનાં મરણ પછી ફરીને તે પારલામેન્ટમાં દાખલ થયેઓ, અને તે વેલાએ અનચીતીઓ તેને ઊમરાવ (લારડ) નો બે તાબ મલીઓ. તીઆર પછે તે અંગ્રીસોની સલાનો પરમુખ થયેઓ. એ સલામાં ગયેઆ પછે તેણે દેશ ને શંકેદો થાએ એવા ઘણાક ધારા પસાર કરાવીઆ, તથા ઘણાકેમાં સુધારો કરીઓ.

એ પરમાંણે રાજકુમારી બાબદમાં ૧૪ વરસ ગુબારી, અને તેલ્લા વખતમાં ચોતાની ઊમદા મનશકતીનાં ભલા ઊધીઓગથી આખી પરજાનું ભડું કરી ચોતાની કીરતી આસમાં સુધી વધારી ૧૮૩૪ નાં વરસમાં લારડ ખરોહામ તેમાંથી છુટો થયેઓ અને ચોતાનો કાલ વીદીઆ હુનરની બાબદમાં ગુબારવા લાગો. એ નામીઆ રાજા અધીકારી તથા વીદવા ન હજુ હઈઆતછે, અને હજુ ચોતાની અધાક મનશકતી અને કોશેશનાં મીઠાં ફલ વીદીઆનાં ભુખાઓને ચખાડી તેમને સંતોષી કરેછે.

એ નામીઆ ઊમરાવે આજ સુધીમાં ઘણાક રીસાલા, તથા પુસ્તકો લખી બાહર પાડેલાંછે. તેમાં તેણે જે ચોતાની મનશકતીનું બલ બતાવીઝીછે, તે ઊપરથી તે આજે આજે જમાનાનો મોટો શીલસુર ગણાયેછે. એ ઊમરાવનાં ચરીતર ઊપરથી માલમ પડેછે કે કોઈખી માણુમ ઊરીઓગ અને શુધી એ બે થી હુનીઆમાં ફેરુ આગલ વધી શકે.

સમજે સુચકતા.

બેનો તમે સમજાઓ હો-કે સમજે સુચકતા એટલે શું : અગર નહીતો હું તમને સમજાઈ. હરેક સંકટની વેલાએ ગભરાઈ જવાને બદલે ધીરજ રાખી ને ઘસ્ટો ઊપાએ કામે લગાડી તેમાંથી સલામત પડી જવું, તેનું નામ સમજે સુચકતા.

કુનીઆનો મારગ કાપતાં માણસ ઊપર તરેલા' ર જાતનાં સંકલે આવી' પડેછે. કેટલાંકનો ધીમે રહી ને તથા આગમયથી ચેતવણી આપીને આવેછે, અને કેટલાંકતો આંખ વીચીને ઊંઘાડે એટલાવારમાં આવીને ઊભાં રહેછે. ઘડીની વચે હસતાંને રહાવી પાડેછે, ખુશાલીમાં શોક ઊતપણ કરેછે, અને રંગમાં ભંગ કરી બેસેછે, એવા અનચીતીઆ સંકટની વેલાએ તે સંકટમાં ફસનારને તથા સામના જોનાર માણસને તરત સમ ચોસુચકતા કાંચે લગાડી તેમાંથી છુટકો કરવો જોઈએ. પણ એમ કોઈજવાર બનેછે. ઘણીખરીવાર માણસ ઊપર અનચીતીઓ સંકટ આવી બડવાથી તે તે વેલાએ એટલુંતો ગભરાઈ જાયછે કે તેમાંથી બચી જવા નો તેના મોહાડાં આગલ ઊપાએ પડેલા, તે છતાં તેમાં ફરી જઈ હુરાન થઈ પડેછે, અથવા પોતાનો જીવ જોડી બેસેછે.

સુધરેલા દેશનાં લોકો ખીજા કરતાં વધારે સારી રીતે સમયેસુચકતા વાપરેછે. તેનો સખખ એજછે કે તીઆની સ્ત્રીઓ ભણેલી હોયછે, અને તેથી તેઓ પોતાનાં બચાંચાને નાનપણથીજ જે તરેવાર નીતીઓ તથા રીતીઓ શીખવેછે, તેમાં સંકટની વેલાએ સમયેસુચકતા કેમ રાખવી, તથા કીઆં સંકટની વેલાએ કીઓ ઊપાએ કાંચે લગાડવો એ પણ તેઓ શીખવેછે. પણ માંડા ભાએગે આપણા દેશની સ્ત્રીઓ એટલી ભણેલીઓ નથી, તેથી તેઓ અગનાન રહી પોતાનાં બચાંચાને પણ અગનાન રાખેછે; તેઓ વલી મોટાં થઈ પોતાનાં બચાંચાને અગનાન રાખેછે, એમ આખી જોવાદ બદક રોડો અગનાન રહી જાયછે. માટે આએ ચોપાનીઆનાં પુકાં ઊપર, નામી આ પેહલવાંન અને શાહનશાહ નેપોલીઅનનાં જે વચનો ટાંકેલાછે તે આપણાં દેશની સઘલી સ્ત્રીઓએ પોતાનાં હઈકામાં કોતરી રાખવાં જોઈએ. આજે થોડીજ ખાઈએ જાણતી હશે કે આંગમાનાં કપડાં એક સલગી ઊઠીઆં, તો શું ઊપાએ કરવો; જો ઘરમાં સુતાં હોયને તેમાં એકાએક આગ સલગી ઊઠી હોયતો શું કરવું, અથવા કેમ ખાહર નીકલવું, કે એકાએક પગ સરીઓ, ને કુવા, તલાવ, નદી વગેરે પાણીમાં પડી જવાઈગે તો મદદ મળે તીઆંવેર છુડવાથી કેમ બચવું. જીઆરે તેઓ જાણે નહીં તીઆરે તેઓ પોતાનાં બચાંચાને કેમ શીખવી અથવા સમજાવી સ

કે. માટે જે માતાઓ, પોતાનાં બચાંચાં લઘુ, મુખ અને સલાંમતી ચાહતીઓ હોય, તેઓએ એવી એવી ખાખદો ચોપવી, ચોપાનીઆઓમાં વાચીને સમજાવી, અને પછે તે પોતાનાં કુમલાં વાંસ જેવાં બચાંચાને સમજાવવી. એવી એવી અગતની ખાખદોમાં જેટલું અગનાનપણ આપણા દેશની સ્ત્રીઓ રાખેછે, તેટલું સુધરેલા દેશની સ્ત્રીઓ રાખતી નથી. તેમને જો ઊપલા સલામો કરી આ હોયતો તરત કહેશે કે આંગમાનાં કપડાં જો એકાએક સલગી ઊઠીઆં હોયતો ગભરાઈને ઘોડી જવું નહી, કેમકે તેમ કરવાથી વા લાગી. તે વધારે જોરથી બેસેછે, અને તેથી શરીરને તુકશાન થાયછે, માટે તેમ કરવાને બદલે ધીરજ રાખીને એકદમ જમીન ઊપર પડી જવું અને સારીથે બેટવું, એટલે તરત બધલું હોલવાઈ જાયછે. તેમજ જો ઘરમાં આગ સલગી ઊઠી હોય, અને ઘર મુમાકાથી ભરાઈ ગઈગી હોયતો મુગલાઈ નહી જઈએ માટે મુકન મડી ચાલીને ખાહર નીકલવું, કે દાદર ખલી ગયેઆ હોયતો ધીરજ રાખી પોતાના બચાંચાને જોદરામાં લપેટી ખારીએથી નીચે નાખવાં, અને પછે પોતે દારડુ અથવા તે નહી મથેતો બે તરણ ચાદરો લઈ તેને એકેક સાથે ગાંઠ વાલી વલ દઈ કશાં સાથે ખાંધી ધીરજથી નીચે ઊતરવું. જો પાણીમાં પડી જવાઈગે હોયતો ગભરાઈ જઈને હાથ પગ નહી પછાડવા, કેમકે તેમ કરતાં ખુદી જવાયછે, પણ તેને બદલે ધીરજ રાખી હાથ પગ દીક્ષા અને સધીર મેલી દેવા, કે ઊપર તરી અવાએ, અને પછે ધીરજ રહીને બને તો પીક ફેરવી ચડું થઈ જવું, કે દમ મુગલાતો ખુસો થાય, અને તેવામાં મદદ આવી પોહાંચવાથી સલાંમત ખેંચી કહડાય. જો એકાએક શરીર ઊપર ફરે જમ મલાગે, અને તેથી ધોરી નસ કપાઈ હોય કે એવીજ ખીજા નસ કપાઈને ધાંધપાત લોહી જવું હોય, તો તે વેલાએ ગભરાવાને બદલે, જો આપણે હાથે બનેતો તરત કાંઈ શરીરમાંનું કપડું કે કાંઈ દોરી લઈ તે કપાએ લી જગાથી આંગલેકની ગ્રીચાઈએ ખુખ તાણીને ખાંધી લેવું, અથવા આપણાથી ન બને ને મામનો જો ગભરાતો હોય, તો તેની પામ તેમ કરાવવું. એથી કેરી નસનું કપાએલું મોડું દોરીથી દખાઈને બાંધ થઈ જાયછે તેથી આવવું લોહી અટકી પડે. જો સાંધે કે એવાંજ કાંઈ ખીજાં જેટલી જનાવરે દંખ ખારીઓ હોય, તો તેને પણ એજ મીસાલે ઊપરથી તાણીને ખાં

ધી લેવું કે તેટલી જગ્યામાં લેાહીનું ફરવું ખંધ થઈ ના
 એ, અને જેહર શરીરમાં ફરી વલે નહી. પછે તે દંખ
 વાલી જગ્યા કંઈખી કરીને ખમીને ખાલી અથવા કાપી
 નખાવવી. એ વીગરે ખીજ અનેક તરેના ઊપાએ, ને,
 એટલે ભણેલી સ્ત્રીઓ કેહેછે, અને તેમનાથી શીખેલાં
 તેમનાં નાના ખાલક પણ કેહેછે.

એવાં એવાં સંકટની વેલાએ એવા ઘટતા ઊપા
 એ, જેમ્મહીતગારીને લીધે પડતા મેલી, આપણી સ્ત્રી
 ઓ ગભરાઈ જાયછે, અને "માએરે, બાપરે, કાઈ આ
 વોરે," એવી બુઝા પારેછે; તેટલાવારમાતો વખતે પોતા
 નો કે કાઈ ખીજી, જેને માટે તે બુખ પાડવામાં આવતી
 હાએ તેનો પરાણ પણ નીકલી જાયછે. એવા વખત
 માં જો તેઓ એવી જનાવરના સરખી બુઝા પાડી ગા
 ધીઆરું કરી મેલવાને બદલે ધીરજ રાખી ઊપાએ શા
 ઘેતો તતકાલ તે મલી આવે, અને તેઓનો તથા ખીજ
 નો પરાણ બેશક બંચે. વલી તેમનાં એવા બોધીઆ
 રાંથી મદદને માટે આવેલા માણસો પણ ગભરાઈ જા
 એછે, અને તેઓ જે ઘટતા ઊપાએ ધારીને આવીઆં
 હાએ તે બુલી જઈ ભલતાજ કરી દેછે, અથવા એમથી
 તેમ દાડીઆ કરેછે. માટે હમો દેશી બાઈઓને મજ
 બુત ભલામણ કરીએ છઈએ કે તેઓએ ચોપડી ચો
 પાંતીઆં વાંચી, એવા સંકટની વેલાએ ધીરજવા
 લા થવાને શીખવું, અને તેવી વેલાએ ધીરજ
 ખતાવી, તથા પ્રસુદની વેલાએ સમજાવી પોતા
 ના ખમ્મને શીખવવું. એવા સંકટોતો હજારો જા
 તના થાયછે, અને અતરે ઊપાએ દાખલતો ચાર કે
 પાંચ લખીઆંછે. તે ઊપરથી એમ નહી સમજવું કે
 ખમ્મ કાએ નહી લખેઆં હો. એવા એવા ઘણાક ઊ
 પાએઓ જો ધીરજ રાખી હાએતો પોતાની મેલે કુદ
 રતથીજ આવડેછે. માટે જો હમારી પાસેથી સમજ
 સુચકતાના સઘલા ઊપાએઓ વાંચનારી બાઈઓ માં
 ગતી હાએતો તે સઘલામાં હમો તેમને એક, ધીરજ,
 એ શબ્દ આપીએછે, એની મોહથી સઘલા ઊપાએ ની
 કલેછે.

એક નીરદ્યેઆલુ બાપનો દ્યેઆલુ દીકરો.

બાપ અને દીકરા વચે ફેરવું ? કંઈજ નહી. એ
 કજ લોહી, એકજ માસ અને એકજ હાડકાં. જેમ

ઝાડનાં એક થડમાંથી અનેક ઘાલીઓ નીકલેછે, તેમ
 એક બાપમાંથી અનેક છોકરાં નીકલેછે. ફેર માતરે
 એટલેજ હાએછે કે ઘાલીઓ થડને વણગી રહેછે, અને
 છોકરાં મા બાપથી છુટાં ફરેછે. પણ તે છુટાપણુ
 તાં તે ખેની વચે એવો સંબંધછે કે જો એકને કાંઈ કુ
 ખ થઈજી અથવા દીધું હાએતો તેની અસર તરત
 ખીજને પોંડાયેછે. જોકે તે જગત કરતા ઈશવરની
 એવી ગોઠવણછે ખરી, તોપણ જેમ ઘણાક ચીજમાં
 શેહતાન દાખેલ થઈ તેને ખરાખર કહેછે, તેમજ તે કે
 ટલાંક માણસનાં દીલમાં પણ દાખેલ થઈ તેની માહે
 લા એવા સદ્યણુ કાણડી નાખી પોતાના દુરગુણ દાખ
 લ કરેછે, અને તેથી માણસ પોતાનો સીધો મારગ છો
 ડી આડા ઊપર જાયછે: તેથી જે માણસ દુરગુણ
 નું ખોરીજી આદી આડા મારગ ઊપર ચાલે તેને
 શેહતાન અથવા દેવ બાણેલ. એવા દુરગુણનો પરવે
 શ થવાથી ઘણાક મા બાપો પોતાના દીકરા દીકરી તર
 ફનો ખીઆર અને ફરજ બુલી જાયછે, અને ઘણાક
 દીકરા દીકરી પોતાનાં મા બાપ તરફનો ખીઆર તથા
 ફરજ બુલી જાયછે; અને વખતે એક ખીજાને એવું
 દુખ દેછે કે તે જોઈ તથા સાંભલી આપણને અચરતી
 પેલા થાયછે; અને એવું લાગેછે કે તે બાપ અથવા દી
 કરો નહી હોય, પણ એક ખીજાના જનમના કે વેલા
 ભરના વેરી હો ! બાપે પોતાના દીકરાને અને દીકરા
 એ પોતાના બાપને કાપી. નાખેલા આપણે ઘણીવાર
 સાંભલીએ છઈએ, તેમજ કોઈવાર એકના ધાટકીપણુ
 વીશે, અને ખીજાની દ્યેઆલુ ચાલ વીશે પણ સાંભ
 લીએ છઈએ. કોઈમાં બાપની ચતુતી કરી દીકરાને
 ધીકારીએ છઈએ, અને કોઈવાર દીકરાની ચતુતી ક
 રી બાપને ધીકારીએ છઈએ. પણ આટલુંજો મોક
 સ જાણવું, કે જે માણસ પોતાના શરીરપર જખમ કર
 વાને ખીડે નહી, તે માણસ ખીજાના પેટમાં છરી
 ભોકી ઘાલવાને કદી કરે નહી. તેમજ જે માણસ પો
 તાના મા બાપ, કે દીકરા દીકરી સાથ નીમકહરામો કે
 રે અથવા ધાટકીપણુ ચલાવે, તે ખીજા સાથ કદી ની
 મકહલાલી કરે નહી, તથા ખીજાને માટે દીલમાં દ્યે
 આ આણે નહી.

કોઈખી માણસ ખીજાં માણસને નાહકને માટે
 કુખ દે, તો તેનું વેર લેવાને અથવા તેમાંથી પોતાની ખ
 ચાવ કરવાને કુદરતે તેને કહેલુંજછે; અને તેને માટે દ્યેક

ને હથીઆરો વતીક આપીઆંછે. પણ જે માણસમાં માફ કરવાની અને અપકારને ખલ્લે ઊપકાર કરવા નો ગુણ હોએ તેની ચોટી વડાઈછે. મા બાપો કોઈવા ર એવાં હીવાં અથવા ઘાટકી નીકલેછે, કે તેઓ પોતા ના ખચાંજોને હુદથી બદા દુખ દેછે તે છતાં પણ જે ખચાં તેવાં મા બાપને લઈ ચલાવે, તેમનું બહું કરે અને સંકટની વેલાએ તેમને સાહ્યએ યાએ, તે ખરાં ખચાં, અને તેઓએ ખરેખર પોતાની ફરજ બજાવી એમ કેવાએ. એક નીરદ્યેઆણુ બાપે પોતાના દીકરાને ઘણુક દુખ દીધા છતાં તેણે પોતાના બાપને સંકટની વ ખતે ફવી મદદ કીધી, અને કેવો તેનો પરાણ ખચાવી એ તે નીચે લખેલી એક વાત ઊપરથી સમજાએ :—

એનલીઅસ કરીને એક રૂમી સરદાર હતો, તે બાતે ઘણેજ ઘાટકી હતો. તેણે પોતાનાં તાબા ત લેતી પરબાં ઊપર એટલેતો જુલમ ગુબારીઓ કે અંતે લોક કંડાલી જઈ તેની સાથે ઊડીઆ, અને તે ને દેશનો રાજકારોખાર ચલાવનારી ચોટી મંડલીની સાથે પકડીને ઊભા કીધો, અને તેની ઊપર ઘણુક અ નેઆઓ મેલીઆ. જે જે અનેઆઓ એનલીઅસ ઊપર મેલવામાં આવીઆ હતા, તેમાં એક એવો પ ણુ હતો કે તેણે પોતાનાં દીકરા ઊપર ઘણુંજ ઘાટકી પાણું ગુબારીકી હતું. એનલીઅસનો એક દીકરો હતો, તે તોતડું બોલતો હતો તેથી તે તેને ઘણેજ અનજમતો થઈ પડીઓ હતો. તેણે કોઈખી રીતે તેને પોતાની આગલથી, એટલુંજ નહી પણ પોતાનાં શેહેરથી પણ દુર રાખવાને ઠેઘવ કરી તેને પોતાનાં શેહેરથી એક ઘણુંજ દુરની જગા ઊપર જનમ શુધી દેશનીકાલ કરીઓ હતો. એ ખુની અને નીરદ્યેઆણુ બાપ એ ટલુંજ કરીને બેઠો નહી હતો, પણ વલી તેને રાત અ ને દાહડો એક ખંધવા અથવા ગોલામની થેકે મજુરી કરવાની સાંસી હતી ! એનલીઅસની આવી અનઘટ તી ચાલ ઊપર તેની આખી પરબા શીકાર નાખતી હતી, અને તેની ઊપર ધીકારનો વરસાદ વરસાવતી હતી. જોકે એનલીઅસની આવી ઘાટકી ચાલથી લોકોને આટલું ખયું લાગુ હતું, પણ તેણે તેનાં લાએ કીવાલા અને ભલા દીકરાને લાગુ ન હતું. તેનાં ઊપર તે મુલક ગુરો ભરાએઓ ન હતો, તથા વેર લેવા ને તદનું વીચારતો પણ ન હતો; પણ ઊપરથી તેની દ્યેઆ ખાતો હતો !

એ રૂડા ઊકારને લગાવે પોતાનાં બાપને એ વાં સંકટમાં ફસી પડવાની ખખર પડી; તીઆરે તેને ઘણુંજ જાણીકી, અને તેને મદદ કરવાનો અને ખ નતાં શુધી તેનો લવ ખચાવવાનો ઠેઘવ કીધો. તે લે પોતાની સાથે એક મોટું ખંજર લીધું, અને તે ને કપડામાં સાંતી જે પોંમખી નાંમના મોટા અમલ દરે તેનાં બાપની સાંમણે ફરીઆદ ઊઠાવવામાં તથા તેને મંડલીની સાંમણે ઊભા કરી શીક્યા કરવાને આ એવાંની કરી હતી, તેના ઘરમાં ગએઓ અને તેની સા થ એક ખાંનગી જગામાં વાત કરવા માંગી. તે અમલ દાર ખુશી થતો તેની સાથ એક ખાંનગી ઔરડામાં ગ એઓ, કેમકે તેણે વીચારીકી કે એ ઊકરો પોતાની બાપની આડી ચાલની તથા ઘાટકીપણીની કાંઈ વધા રે અથવા નવી ખખર આપવા આવેઓ હશે; પણ ને પોતાની ધારણામાં તદન ભાગેઓ. જેવા ખંને જન ખાંનગી ઔરડામાં આવીને ઊભા, તેણેજ પેલા ઊકરાએ પોતાના કલ્લામાંથી ખંજર ખેંચી કા હીડીકી, અને તે પોમખીની છાતી ઊપર ધરીકી. આ એ મામલો જોઈ તે અમલદાર ગભરાટમાં પડી ગએઓ, પણ તેવામાં તે ભલા ઊકરાએ તેને કહીકી “ જો ં આએ ખંજરથી ખચવા ચાહતો હોએતો હુમણા ં સોગન લે, કે મારા બાપની ઊપર કથું તોહુમ ત મેલવું નહી, અને તેની તપાસ કરવાને ફરીને સ લા ભરવી નહી.” પોમખીએ જોઈકી કે આએ જે આએ તે તદન એમલો અને હથીઆર વીનાનેલો, અ ને સામનેનો હરીફ એક નોજવાન ઊકરો એક જખ રાં ખંજર સાથે, તેથી જો તે કાંઈખી વધારે વાત કરશેતો તેનો લવ જશે. તેથી તેણે તરત સોગન લી ધા અને પેલા ભલાં અને હીમતવાન ઊકરાએ પોતા નું ખંજર પાધું મેઆંનમાં ખોસીકીં.

એથી કરીને એનલીઅસનો પરાણ ખચીઓ, કેમકે નહીતો તેને તપાસ કરી ખચીત શુધીએ ચંહુલવ ગ્રામાં આવતે. જોકે એનલીઅસે પોતાના ઊકરા સાં થ આવી અનઘટતી અને માહી ચાલ ચલાવી હતી, તોપણ તેનો ભલો ઊકરો પોતાની ફરજ વીચરીઓ ન હી, તથા પોતાના મારણ ઊપરથી આડો ખએઓ ન હી. એવાં ઊકરાની જેટલી વંખાણું કરીએ તેટલી શેડી, અને જેટલું માન આપીએ તેટલું શોહું. વાં ચનાર, ખેનો, આએ વાત તમે તમાચ ભરથારની અ

ને તમારા છોકરાઓની આગલ વાંચી સંભાવવનો કે તેઓ પણ એવા સદ્ગુણી થાએ.

ઉપકારનો બદલો.

એક સૌંદની ઈમાનદારી !

ખેનો, આ દુનીયામાં દરેક માણસ, પછે પુરુષ કે સ્ત્રી, નાનું કે મોટું, ગરીબ કે તવંગર, એ સરવે ની આઈન ફરજ છે કે ઈર્ષ તેનાપર વેહુંતપુર ઊપકાર કરે તે તેને બંદલે તેણે તેનાપર એક હાથપર ઊપકાર કરવો જોઈએ. જોકે ઊપકારને બદલે ઊપકાર કરવો, એ અપકારને બદલે ઊપકાર કરવાનાં કરતાં વધારે ઊતમ નથી, તોપણ તેમ કરવું એ માંણસની ચેહલો ફરજ છે. દુનીયામાં જ્યારે આપણે જોઈએ, અને જ્યારે આપણને એવા દાખલા મલે કે વગર વાચાનું અને વગર અકબનું હેવાન પણ પોતા ઊપર કોઈએ કરેલો ઊપકાર છુલું નથી, વધી છેક એ રહે શુધી કે વાઘ અને સૌંદ સરખું અતી વીકરાલ અને પરાણી માતરની ઘાત કરનારું જનાવર વતીક છુલું નથી, તીઆરે માણસ, જે આજે સુરુશીની સરવે ઊતપનતીમાં અતુલી અરતન સરખું ગણાએ, તે જ્યારે પોતા ઊપર કરેલો કોઈનો ઊપકાર છુલો જાએ, તથા તેથી પણ વધારે જઈ તેને બદલે અપકાર કરે તીઆરે તે કિંબુ ધીકારવા જોગ થઈ પડે, અને કે પુ' તે હેવાનથી પણ ઊતરતું ગણાએ ? ખચીત માણસની એવી ચાલ, માણસ, એ નામને એખ લગાડે તોપણ આપણે જોઈએ, કે દુનીયામાં આજે ઘણાં જોવાં માંણસોએ, કે જેણે તેમની ગરદન ખચાવી હો, તેમનું જ તેઓએ કલેજું કાપીકી હો ! ઊતરતી પંક તીના જનાવરો કરતાં, ઊપકારને બદલે અપકાર કરનારા ઘણા માણસો મલી આવશે. તેનો સખખ એ છે કે તેમના હાથમાં ભવરૂપી વાંહાંણું જે વીવેકરૂપી સુંકાન આપીકીએ, તેને ઘટતી દગા ચેલી દઈ આડી દસાએ ફેરવે, એટલે તેમને આડો મારગ સુલુખ પડે. પણ ખાઈએ, તમે જાણો, કે જે વાહાણ પોતાના મારગ ઊપરથી આડું ગઈ, તે કચેથી ખી ખરા બા ઊપર અઠડીને ભાગેઆ વીના રેહવાનું નહી. એટલે કે જે માણસો પોતાની છુધીને આડે મારેવા

વરી આડી ચાલે ચાલે, તે અંતે કુખી થએઆ તથા પસતાએઆ વગર રેહતો નથી, નીચે એક સૌંદની વાત લખીએ, તે ઊપરથી તમને માલમ પડશે કે એવું નીરદએઆણું હેવાનપણ પોતા ઊપર કરેલા ઊપકારનો બદલો કેવી રીતે વાલી આપે—

અગાધીનાં વખતમાં એક ગુલામ હતો, તેના ઊપર તેના ઘણીએ બેહુદ જુલમ ગુનારવાથી તેણે જંગલમાં નાહસી જવાનો કસદ કીધો. જંગલમાં એ ટલા માટે કે તીઆં તે એકાએક તેનાં ઘણીનાં કે તેનાં શોધવા મોકલેલાં માણસનાં હાથમાં આવે નહી. કે મડે જો તે પાછો હાથમાં આવેતો તેનાં ઊપર તેના ઘણી વધારે જુલમ ગુનારે-એટલું જ નહી પણ ચાહતો મારી પણ નખાવે તથા નાખે; તેમાં કોઈ તેને પુછે નહી ! ખેનો, માણસ જાત, જે સરવે આપણા ભાઈપંધ ગણાએ તેમાં સખલે અખલ કોપર એવો જુલમ ગુનારવો, એ સરવેથી નીચ અને કરપીન કરમ છે એક દાહડે તે ગુલામ તક જોઈને નાહો, તે ઘેકનો એક બી આખાન જંગલમાં જઈ લાગે. તીઆં તેની પાસ ખાવાનું કે એઠવાનું કાંઈ ન હેવાથી તેની ઊપર ઘણું કુખ પડીકી, તથા તે વેરાન જંગલમાં શડી ખાનારાં જનાવરો ઘણાં વસતાં હતાં તેથી તેને ઘણીક બીક પણ લાગી, પણ તેણે વીચારીકી કે એવા જુલમી શેકને તીઆં રાત દાહડો મજુરી કરી ઊપર મોઝે જુલમ ખમવાનાં કરતાં કોઈ. એવાં જનાવરો ભોગ થઈ પડવું એટલે તેને હાથે મરવું એ બેહુતર છે. તેથી તે હીમત પકડીને રાતમાં આગલ ચાલીએ, પણ અંતે ઘણું ચાલવાથી થાકી ગએ, અને વલી સાંજ નજીક આવી, તેથી તે એક મોઝે ખોડા જોઈ તેમાં તેને નીરજએપણે રાત કાહડવાને દીક પડ્યો, એવા વીચારથી તેનાં મોઝાં આગલ આવીને બેઠો. ખેસીને જરા પોતીકા પગ લાંખા કરે, એટલામાં તેને એક મોઝે ભજંકાર આવાજ સંભાલએ. ગુલામે વીચારીકી કે આ આવાજ વાઘ કે સૌંદનો છે, અને વલી તે ઘણા નજીક આવેલો જણાએ, તેથી તેનાં હાથમાંથી ખચવાને તે ખોડામાં ભરાવા ગએ. જલતા જલની મોઝેઆ કવીએ ! જોકે તે દર પલે જાતમાં ગતો હતો, પણ જ્યારે જાત તેની સાંભણે આવીને છીલું તીઆરે તેને તાખે થવાની હીમત નહી. તીઆરે તેને ભજે પેદા થએ, અને તે ખ

આવની જગા, શોધવા ગએઓ ! જેવાં તે બાપડો આવતા વાઘથી બચવાને જોડામાં ભરાવા બએછે, તેવાજ એક બજારદસત સીંહ તેમાંથી બહાર નીકલી આવેઓ. ફેટવાતછે કે “માછલી પેણામાંથી બિછલી ને આતમમાં પડે” તેમ તે બાપડો વાઘથી બચવાને જોડામાં ભરાવા ગએઓ તો તેની સાંભણે એક ઓટો સીંહ આવીને કીભા ! એ જોઈને તે ગુલામનાં હાંસ ઊડી ગએઆ અને તે થરથર કાંપવા લાગે. તેણે વીચારીશું કે હવે અહીં આવી બનીશું, કેમકે એ જનાવર હવે તેને છોડવાનું નથી. પણ તે સીંહ, તેને જોતાંજ શક્ષ મારતો આવવાને બદલે ઘણીજ ધીમી ચાલે, અને પુછું હ સાવતો તેની આગલ આવીઓ, અને તેના પગ આગલ માથું કરીને બાણે કંઈ અરજ કરતો હાજો એવો જણાએઓ. આથી કરી તે ગુલામને ચોટો અચંખા લાગેા ખરો, પણ તે જાતે હીમતવાન હતો, તેથી આ બનાવથી વધારે હીમત પકડી તેની સામણે ટકાર કીભા રહેઓ, અને તેના શરીરની આસપાસ જોવા લાગે. જોતાં તેને સીંહનો એક પગ ચુએલો દખાએઓ, જે ઊપરથી તેણે બાણીશું કે તેના પગને કંઈછે, અને તે તે સારું કરાવા માગેછે. તેથી તે એક પથરા ઊપર મેઢે, અને સીંહનો તે પગ જોવાપર લઈને જુએછે તો તેમાં એક બજારો કાટો લાગેલો હતો. ઝટ તે તેણે ખેંચી કાઢીઓ, અને માંજે ભરાએણુ પર પુ કાઢી નાખીશું, તેથી તેના પગને ઘણું આરામ થઈ ગએઓ.

એથી કરી તે સીંહને ઘણીજ પુશાલી ઊપર અને તેના વર્ધના હાથ, પગ, પુછું હીલવંતો ચાલવા લાગે. પછે તે સીંહ તે ગુલામને પેતાનાજ ગુશમાં રાખીઓ અને દરરોજ શીકાર કરી લાવી તેને ખાવા આપવા લાગે. પણ એક દીવસે તેના ઘણીના માણસોને તે નજર પડી ગએઓ તેથી તેઓ તેને તરત પકડી લઈ ગએઆ. તે બાપડા ઊપર તેના ઘણી એટલેતો શુસે ભરાએઓ કે તેને સરકારમાં ચોકલી દીધા. તે વેલા એ સરકારનો એવો ધારી હતો કે, જે કોઈ ગુલામ પેાતાના ઘણીને તીઆંથી નાહાસી બએ, તેને પકડીને

સીંહ તથા વાઘ પાસે ફાડી નખાવે ! તેથી તે ખીચારા ને પણ એજ સજા થેડવી. થેડવેલે દીવસે, એ કામ ને માટે કરી રાખેલી જગા ઊપર તે ગુલામને લાવી આ, અને તે ભાંકાર તમારો જોવાને તીઆં રાખ તથા ઘણાક લોક જમાવ થએઆં. એક ત્રોટી જગાની આસપાસ ફરતા મજબુત કટ્ટરા ભરી લીધા હતા, તેમાં તે ગુલામને ઊભા રાખીઓ, અને તેની ઊપર, એક જુખીઆ સીંહને પકડી લાવીને, છોડી મેરીઓ. સરવે તમાસળીરોનાં હાઈકાં ધકકવા લાગ્યાં, અને ઈન તેમની તથા દલગીરીથી જોવા લાગ્યાં કે હમણા આવી કરાલ જનાવર તે ખીચારાને ચીરીને કટકા કરી નાખે. પણ એકાએક સઘલાના મનમાંથી ધાસની ઊડી ગઈ, અને મેહુદ અચરતી પેદા થઈ. કેમકે તે સીંહ તે ગુલામને કાડી નાખવાને બદલે પુછું હલાવ તો તેની પાસે ગએઓ, અને તેના પગ ચાલવા લાગે !

ગુલામ પછે તે સીંહને તુરત જોલખીઓ, કે જોતો, જે નો તેણે કાટો કાઢીઓ હતો તેછે, અને તેનાથીજ પેતાનો ઊગાર થએલો જોઈ ભારી આનંદ પામીઓ. એ બનાવ જોઈ પાદશાહને પણ ઘણીજ અચરતી લાગી, તેથી તેણે તરત તે ગુલામને પેતાની હજુરમાં જોલાવીઓ અને એ વાતનો લેદ પુછીઓ. ગુલામે ઊપર લખેલી સઘલી ખીના કહી જણાવી, જેથી પાદશાહ ઘણો અજબ થઈને જોલાવીઓ “આવાં ભાંકાર જનાવર જેવાં પણ ક્રિપકારનો બદલો સમજેછે, તીઆરે માણસ નહી સમજે એ કેવું જોડું.” એટલું જો લી તેને દએઆ આવી, અને તે ગુલામને મારી બકશી.

માણકબાઈ મસકલી !

કાંબાઈ—મરે માણકબાઈ, સાંભળવા આવી ને હજુ કચરોન વારેઆ કરોમ કે !

માણકબાઈ—યુ કંડ રૂપાંબાઈ માંમે, આંમે મુખ્યાં હાલખ્યાના બલેઆ કુખતાં નરા કર પરેતો કંઈ કરી મર કિની, મુખ્યાંતો છેકન ઉતરપાટો આપેય તે-કેમ કરે ?
 ૬૦—હાંમેનગો માંમે, બયાં હાંમે તે એવા નહી હો એતો કેવા હાંમે ? બયાંતો બધેન હેવા. વાજ્યાં વખતે એવો કંટોલો આપે કે બાલે મારી છુદી ના ખીમે.

મા૦—અરે માંમે મારૂં મળીરે, હરવાએઆને ખાડે મ, છુડય, તવાયો લઈને જઈરેય, પણ કોઈ રહેતાન કપ તાં. છેતો બે પણ બસોતી ગરન સારેય.

૬૦—હાંમે માંમે હાંમે, કોઈ બયાં ગરીબ હાંમે ને કોઈ વીકટ હાંમે. એમતો જ ભર મારી રતનબાઈ (હાકરી) માં હાકરાં બે દાદાડા રેખ્યાં રહેતો મમાઈ મરે માલખંબી નહી પરે કે તેમો કાંદા ખાંમેય, કાંદાં મુખ્યેય, ને કાંદાં રમેય; જ ભર બંધાં માંમે જેવાં ગરીબ. ને આંમે એક મહીરાં મુ (વડુ) નો એકછો, પણ નરો માંમે જેવો સાંદા હાંમે. જો નરા-છેરાએઆ હાંમેતો પરેઆ ધરાએઆ નહી રહે. તેમ એતો કોઈ બયાં કેવાં ને કોઈ કેવાં, પણ જીવતાં રહે એટલે બસ.

મા૦—હારે માંમે હા, આ મારાં કુખતાંની રાત બ માઈ જેવાં વીકટ, જેમ તે રાતે માલતા ચલણમાં જેટલો દોર કરી લીલો, અને હવે મોને માયે ધુર-લરીને બેઠીય, તેમ જો હરવાએઆ હાંમેતો તેની ગરન સારેય.

૬૦—(ભરા હસીને) વાડ માલો તારેતો સાડ, કે ત મેની એખાં રહીને વહી ગીઆતાં તે એ તણને હવે ને ર કરવા આંમેઆં.

મા૦—અરે એ જેનાં કરતાં હરવાએઆં, મસતી કરેય તરે એવી ચીર-લાગેય કે બંદને-છુદી મેસારૂં, અને પછી નરાક વાર-ધામેય કે જીવ બીને રાખ થઈ જાંમે મ. જેવાં છે તેવાં પણ બાંદાં તાંદાંથી જીવતાં રહે એટલે બસ. એ દાદર પછી હણ હણ કોણ ઉતરે ?

૬૦—(દાદર તરફ નીંબી, મોડાને દમકારો કરી) એનો માંમે સુધાં લોએય; કે જોઈએ મારાં સાસુ યુ મોલેય, કંઈ ગાર દેય કે બીજી વાત કરેય. કાંમેકે એને વહી આન સહવારનો હાંકરો મહરી રહેલોછે.

મા૦—(આસતિથી) કોણ તમારી વડુ કે ?

૬૦—તેમતો મહીરાં ખાઈ, બીજી કાણ વરી ? બાઈ બાપ મુખ્યે સુના જેવા દીકરાને છુદી છુદીને મારી સા જે વો પરાવો. માણકબાઈ, એ દીકરાને ઉપાતાં ઉપાર તાં, ને મોટો કરતાં મારા લોહીનુ પર થઈ ગીકિય-નેઆ ને તે અને, મહીરાં-મુખીની છુવલો ઉપરથી ને ગમે તે જો લે ને મમકાવે (ફુસકે રડી દઈને) એવો તે જીવન કયો-હો એ માંમે ? એ મરે, એની સાતથે પેરી રાનખમે નમેરે, જાહારથી એ બાંઈ બાપ ખાઈનું પગલું મારાં પેરમાં આઈ-ઉચ, તાહારથી સુના જેવા દીકરા સાથ વેર વસીકિય.

મા૦—આવાં રૂપાંબાઈ, સાંજના આખ પાંછી રા ના ભોય, એયારીક તમારી પરથી રવાનો. ચાલો મારા આરગામાં આપો ને તાંદાં નરા મેસો. એમ તમે યુ વેશાં કાહારોય.

૬૦—(આરગામાં નીંબી નંબી) યુ કંડ મણકબાઈ,

મારા પેટમાં મોટા દરીઆ ઉપાઈ આવેછે તારે તેની નેરે બાઈએને ને રરતાં કમાતા બાપને નાને રડ નહીતો યુ કંડ.

મા૦—આ વાંમે કંઈ એતે વડુવાડની રીતછે ? આ મું વડુની લાવેલી કે વડુ સામુની લાવેલી, કે તે આન કાવ ની મુકલ જેટલી પોરી તે તમારી ઉપર હાકમ ચલાવા જ એ ? એ તમારાં રસતંત્રની યુધ કાંદાં બતી રહી ?

૬૦—જોવ માંમે, જોવાં પેટ તાહારી, તેવાં તમારાં બે છે તેના બાવીસ ધાંમે, મહીરાં મુખી અને હાકમમાં રાખ દેરા માંમે ? પણ-યુ કોએ માંમે, આપરા પેટનું ભર તાહાર જે કની ? નહીતો એ કુખ નીકરી યુ એટલું બધું એ લે ને કંડ ? મરે મારા કુવરજ જેવો હાંમેતો મારે છાંતી માં બે લાત-તેનાં તાપી-દે પોલીનેર મરી પાત ? પણ આ તો તેનો મોલામ થઈ નવું રહેલોં ને ?

મા૦—પણ વાંખજો એ તે કંઈ રીતછે ? કાલે સાંમે બી હોકે, મારપરની સુનાવડુ, પોસિજેનવડુ ને તોજ માર પારાં, ધનમાઈજ આગત તરવાર મોઢીએ ખીમ ને છાંતી આં પારેઆં.

૬૦—માંમે-જ મોલે તે એની માંમે મોંખાઈને, ને એની માતથે પેટીરીને, મારીપરથી એવાંરો.

મા૦—પણ વાંખજી ગાર તે કેમ ખમાએ ? તે એ મસી માંમે મસીની ખીમ-પારી મેસતી હાંમેતો મારી કંઈ નહી, પણ વંરી ઉપરથી ને મોનામાં આવેય તેમોટો મરી તેથી તણને કંઈમ.

૬૦—મરે તે મહીરાં મુખ્યેટલું બધું મોલોને ધ નજ એ સાંભજેઆન કીધું ? ધનમાઈજબી કંઈ નહી મોલેઆ મો

મા૦—લે વરી, ને બંધાં તેણીની ખીમમાં ભરાએ, જે તે તમારી તરફથી મોલે ? નેતો બંધાં સાથે મુસવાને ખીય પારવા લાગતાતાં.

૬૦—વાડ તમારાં પેટ મરે, રોડોં એવીબી કુતરીએ છે કે મારાં મોનાપર એમછે, તેમછે, એમ મપલોએ ધાંમે ને પછવારથી આંદલું બધું મોલાવેય ? વાડ કંઈ નહી, તમે કાંદાં મારા હોયમાંથી નવાનાંછો ? મરે સાંમ થઈ-કે ? માલની મરે મારપર નહી દીવો બીવો કંડ, તેતો બાંઈ મુ ઇ હજી બાઈને હોકે રરવા બેઠીય. (જાંમેછે.)

મા૦—મરે દીનવડુ, મારપર જાની, તારાં સામુની આંનપર વરી કંઈ આવેલુંછે.

દી૦—વંરી યુ થઈ ? મરે કહેની, બલાનાં જોલે હોતો કંઈ મોલીનો નથી ને-મોલીબી નથી. વરી-સાનું આ નંપર આઈ ?

મા૦—મરે આસતે મોલેબી, નહીતો એલોબી બ લા રોલી પર આવેતો એનજા નહીતો-બાપુએઆમાં આ વની-નહીતો હજણ મારીપર-તરથીઆં થયેતો કાંદાં મ રય ?

દી૦—(આરગામાં બંધને) મરે કહેની, યુ, યુ થઈ ઉં યુ વરી ? વરી તેણીના જાણેતો રહેયો વરી તે મારાં માંમે સાથે કજીએ કીધો, ને તેણીને હરાન-કીધાં, નેતથી મ રેરે, ઉતો બીહી, બીહીને ચાલુ મ, ને વરી-યુ મરેતાન મરકો થઈ ગીએ ? મરે આવાડ, એ સી આપાંને.

મા૦—બલા બાંલે ને યુ થઈય વરી હજણ આ

રી આગલ આગેઆં તે લાખ લાખ ગારતા. 'દઈ' ગીઆં.
 હાખલાન, દીવા કરવાનેછે કરી ગારપરગોઆં.
 દી૦—મને લાખ લાખ ગાર દઈ ગીઆં ? શાને વા
 સતે, નારે આવાઈ મારી પરીથી ગારને; મેં શું કીધું જે ન
 ને સાંભળ્યા ગાર દીરી ? હું પેલા આવે કે તેની કેટ પ
 કરીને કેહું કે હું કંઈ બોલી નથી ચાલી નથી, 'ને' વરી
 'મને પરાંદર વખત એટલી બધીગાર સાને વાસતે દીરી ?

મા૦—મરે દીનવડુ, માડું કંઈ નામ ના લેતીએ,
 નહીતો હું શું કરાય ? મરે, કાંહાનું કાંહાં બોલાઈઉં.

દી૦—આવાએ માણક્યાઈ, હું કંઈ પેરી થઈ જેઈ
 'મ કે તમારું નામ દેવસ ? વાડું તેને બીચારાએ એટલી
 જાણલાઈ તે તમારું પેટ તાંહાડે રહે.

મા૦—નહીતો આએ, ભલાઈ કરે તેનેજ જીવ વલએ
 જે—પરમ કરાં નર નરે તેમાંની વાત નહીં માએ;
 નહીતો, મારા વરના સાંભાવ તેને જીજીયતે; ખરાં.

દી૦—પણ માણક્યાઈ હું કંઈ છેક મરી જેઈમ, કે
 એજ તમારું નામ દઈ દેવસ, હું શું જાણતી નથી કે ? વા
 માડું આંધવા જેમ્મા વરી પેલાનેધારમાં, પછી પુછુંતો
 ખરી, કે મેં શું વાંક કીતો કે મને એટલી બધી ગાર દી
 થી ! (જામએ.)

દેશતરખું કંઈએ દીની, વરી 'રચે' કંઈએ ? વરી શું
 થઈ બોલની, એનું નજાજાએ; આંએ કાંહાં પંચાતી.
 હજીરને ધરમાં પગ નથી એએઆ તેટલામાં વરી નેઉમતો
 આએ બેસીને રચે, ને પેલાં તોલાં બેસીને ભયરેમ ? અ
 કે બોલ ! જેવાં કમળખતેને બસંધી નહીતો માડું મોત કેમ
 મધી આપતો ફેરોનનાં આવા જીવભાંધી છૂટું. આંએ
 'શું રોજ ઉઠીને પેરમાં ફેસતો. (પાધરો હેડેપટકી નાખે)

દી૦—(સીકમાં) અહીં આવો, એજ તમેબી ખાલી
 કાંધલ નાં કરે, ને આવતાંને વાર એમ ઉરાં ના લેએ.
 નરા કેઈ તે તમે સીંબડો. તમારા માંએ પુછે, કે વરી
 'મેં આને શું તેમનાં વાંક કીતો કે મને સંધી સાંહાં વરા
 જાખ લાખ ગાર દીધી ?

મા૦—(જુસામાન હીને) આની આવ નકદી, વાંક
 કરીને ઉપરથી અનેઆ પોદારેય કે ? કાહારે હું ને મેં લા
 લાખ ગાર દીધી ? જુનું હું જુનું બોલેય કેની તેવેઆ
 મારા પાપનો જવાબ દેને, સમજ ? વરી હું ગરીને બેડી તા
 કાહારે હું ઉપરથી આટલી બધી તની કરેય કે ?

દી૦—શું, શું ગરીને બેડાં, કેહાની, બોલોતી મેં ત
 'તુને શું કીધું ? કાંઈ ગાર દીધી, મેર દીધી, શું કીધું ?
 હ૦—હજીર વસો સતી ધાએમ ? કેઈ ? કાલે સાંને
 હેડે બેસીને કહી તારી માએ જમાઈના ખીય છાંડીઆં
 પારેઆં. ને ઉપરથી ગારદીરી ?

દી૦—ગારના દાં-મરે, મેં તેની કાએઆમાં કીરા
 પરેરે, કોણ રાવ દેરની બહીએ તમુને ગાર દીધી, ને તમા
 રી ખીય પારો, ને કોણ રાવ ભંગીઆની બહીએ તમુને
 કહીકે ? તેનું નામ દેખાની મારી આગર.

મા૦—નહી, નહીં વરી ! તે ગારપરતી સુનાવડુ, પી
 રોજનું હું ને તોજી મારના પનખાઈ આગલ બેસીને તમા
 રી ખીય નહીં પારી ? તે મને ગાર નહીં દીધી ?

દી૦—શું, મેં તેમોના દેખતાં તમારી ખીય પારો ને
 ગાર દીરી ? મરેરે સામુ, નરા જુના બાગીના બીહા, લાવોની
 તે બધાંએને અહીં તેરી લાઈ (નહીને જુસામાન, મોરેથી
 હાક મારી તેમને બોલાવી લાવેતો) અહીં આવા પનખાઈજ,
 આ રાનેના વખતે; સુવા બધું ને મરવા બધું મરોમર,
 સાંયું બોલો મેં કહીતે તમારી આગલ મારા સામુનો ખીય
 પારાંતી ને ગાર દીરીતી ! સામુ બોલને.

મા૦—મારે માંએ, કોણ કેહ્યું એમ ? મારી આગલ
 લાવોની તેને કંઈ વાત કરવી એ બાં જુનું છે. કાંઈ પેટ
 ખરીએ અમથાં આગ લાકડાં લગાડ્યાં છે.

મા૦—કોણે કહીકે ? કેહીની માણક્યાઈએ મને કહી
 કે. આવોની તેના પુછાઈ.

દી૦—શું માણક્યાઈએ તમુને એમ કહીકે ? માણ
 ક્યાઈએ મને કહીકે કે તમુને તમારા સામુએ લાખ લા
 ખ ગાર દીરી.

મા૦—જીવ માંએ જીવ, એમ પેટ ખરીએ દુઝલાં વ
 રાવેય. આવા તેને હેડે નહીને પુછીએ; આનતો એછે, ને
 કાલે કંઈ બીજું. આવા હેડે બધાં જાય.

નરાં બાં હેડે જાએ, તેનોજ માણક્યાઈ મસકવી
 ની માક મેરડામાં ભરાઈ મેં, અને મરણું બંધ કરી
 માંડેવા સાંકર દીધી. આએ ઉપરથી બધાંની ખાંતરી ચંઈ
 કે માણક્યાઈએ ખાકી દુઝલાં લડાવવાને એનું નામ જુનું
 બોલી, તેથી બધાં પેરનાં ભાગુતેને તે કુધ કીધી, અને
 રૂપાંઆએ તમા દીનવડુએ ખુમ મારો દીધી. 'બધાં ભાજત
 ભભરી નીકડીને માણક્યાઈને લેખાંતવના શકુને કેહેવા
 લાંમાં, પણ તે મસકવીની માક એવી મેરડામાં ભરાઈ ર
 હીકે નરાંમવડીકે વડવી નહી.

ક્રીમંતી પયરાઓ.

ભાગ ૧ લો.

હીરો અને તેના શુભ.

શરીરને શોભા મહેઆવા ઘરેણાંના ખીઆનમાં
 જુદી જુદી ભતના ક્રીમંતી પયરાએવાકે હીરો, માણ
 ક્યાઈ, મેરખરાજ, સંનીશર ઈનીઆરીની એક હુક તવારી
 ખાં હુમારી વાંચતારી ખાઈએને અગતની ધારી અ
 તરે જુદા જુદા ભાગીમાં આપવાનો. તાંહા, હીરોએ ઈ
 રાદોરે પીએછે, ને આશાએ કે વાંચનારી ખાઈએને
 અગતેના શાંઈ પડશે.

અશવના મરોક અને રોમન લોકોનો એવા વી
 ચાર હુને કે હીરો શોનાનો ધાતું સાંધે હુનેજ લેવ
 એવા અગતે અને એમ એક બાહડની અંદર ગાંઠ હો

એ છે તેમ હીરાને જાનાની અંદરનો ગાંઠ સમજતા હતા, પણ આ ભોલા ભોલોની તે કંઈથી મોહરી હલ હતી તે હલ આપણને સાફ માલમ પડે છે. તેઓ હીરાને આ ફુનીઆની સહી બીજોમાં કીમતી ગણતા હતા અને તે વખતે હીંદુસ્થાનનાં હીરાની સહીથી વધારે કીમત આવતી હતી.

હીરાની ખાંચીએત ઘણી અજાણેખ બેવી છે. તે એટલેવો કદાચ કે તે ખાંચી કાનસ તેની કીપર કાંઈ પણ અસર કરી શકતી નથી: કદત હીરાનીજ ભુકી થી બીજો હીરા કપાએ તથા પાલીસ થાય છે. ઘણાખરા હીરાઓ પાંદરશક હોય છે પણ કેટલાક કીપર કી હી ઝીણી છાંટ હોય છે અને કેટલાક તો તદન કાલા મલી આવે છે. હીરાની કીમત તેના પાણી એટલે મલકાત કીપર થાય છે. રંગ અને ખાધ વગરના હીરા તો ઘણાજ થોડા મલી આવે છે અને આ ફુનીઆમાં આજ શુધી જે જે હીરા ખણી કાણકવામાં આવી આવે છે, તેનો પા ભાગ સોજા અને વગર રંગનો, અને થોડો ભાગ ખાધ તથા રંગીન હીરાનો છે. રંગીન હીરાના પણ બે ભાગ છે, તેમાં જે ખોલા રંગના હોય છે તેની કાંઈ ઘણી કીમત થોડાસી નથી, પણ વલી જે ઘણાજ થીલા અને બદામી રંગના હીરા આવે છે તેની કીમત તો રંગ વગરના હીરાઓ કરતાં પણ ઘણીજ મોહરી આવે છે, કારણ કે તેણે ઘણી ઘણાજ શાક હોય છે. કાલા હીરા પણ ઘણા ચલકતા આવે છે પણ તેઓ અતીસે શકત છે અને ખોરનીઓના ટાપુમાંથી મલી આવે છે. ઈંગ્લંડનાં ૧૮૫૧ ના શંકરહસ્થાનમાં આવે એક ૨૫૦ ફેરનો કાલો હીરા દખાકવા મુકીઓ હતો, અને તે એટલો શકત હતો કે તેને પાલીસ કરવાને સઢલી મેહનત કીધી તે શેકટ ગઈ. હીરાનો ભુકો હવેસ કાલા રંગના દખાએ છે અને જેમ ભુકો વધારે જણા કીધો હોય છે તેમ તે વધારે કાલાટ પકડે છે, હીરા એક ખલી શકે એવી પદારથ છે. ૧૬૯૪ માં ક્વોરેનસ શહેરમાં એક જો હીરાને આગીઆ કાચથી ખાલી દેખાડીઓ હતા. આતશની અંદર જો હીરાને ઘણીવાર મુકીઓ હોય તો ખલી દેખીલા ખની જાય છે.

ફુનીઆના તરફ ભાગમાં જથાખંધ હીરા મલી આવે છે. હીંદુસ્થાન, ખોરનીઓ, અને ખરેજી. તે શીવાએ ચેકીશી, નોરથી, જાગર, જાગર, અને આસરેલીઓમાં પણ

લી આવે છે. આપણા દેશમાં હીરાની તરણ ચેકી ખાંન છે, તેમાં ચોલકેડા જે હંદરાખાદની પાસે આવે છે તેની ખાંન ઘણીજ વખણાય છે. હીંદુસ્થાનમાંથી મુગ્ધલ હીરા આજ શુધી મલી આવી આવે છે. અને ૧૨૧૫ માં જાગરે સુલતાન મહમદ મુરિદ મરણ પાંચે આ તીઆરે ચોડું ફેરે છે કે તે થોતાની પાછલ ૪૦૦ મણ હીરાનો એક દથલો મુકી ગયો હતો, અને તીઆર પછે જો હીરાઓ આખી ફુનીઆમાં પથરાઈ ગયો આ હતા. ખરેજીમાં પણ હાલ હીરા ખણવાનું કાંમ મુમથાકર આવે છે, જાગરની એક ખાંનમાંથી તરણ વરસની મુદતમાં ૨૭ રતલ હીરા કાણકવામાં આવી આ હતા. ખરેજીમાં થોડા થોડા વેપારીઓ હીરા મેલવવાની લાલચે સરકાર પાસ ચોકશ લોલીથી જગાઓ ખરીદ કરીને ખોલે છે. અને ઘણીક વખત તે બીચારાઓની મેહનત ખરખાદ જાય છે; તોજે પણ ફેલત છે કે “હીરેસો જુગારી વધારે રમે” તે માફક બીજા જગાઓ ખરીદ કરી પછી ખણાવે છે, એ પરમાંજે ઘણાએક વેપારીઓ હાલ થોતાની હેલત ખાઈને બેઠા છે.

હીંદુસ્થાનના વતનીઓ ચેલસ વેહલા હીરાને ઘરેણામાં વાપરવા લાગી આવે ચોડું જણાય છે. તેઓ ફેલકી વખતે ભુત, કાકણની અસર તેઓ કીપર નહી થાય એવી મતલબથી પેહરતા હતા અને હાલ પણ ફેલકી વેહમી જોરત તથા મરદો પણ એજ મતલબથી પેહરે છે.

હીરાની કીમત, તેણે પોણી, કદ, રંગ અને જુખ સુરતી કીપર આધાર રાખે છે. હાલ કાપીઆ વગરના હીરાની કીમત દર ફેરે ૪૫ થીતે ૫૫ રૂપીઆ થીની થાય છે, અને એક વગર ખાધના તથા કાપેલા હીરાની કીમત ૧૨૦ રૂપીઆ ખેંચે છે. નાહના હીરા સસતા મહેલે પણ વલી ઘણાજ મોહરાની કીમત થોડાં તી નથી કેમકે તેને પાસા પાસાં ઘણી મેહનત પડે છે.

ક્રતુ ૩.

શીકારી તથા પાણીના કુતરાં.

ગઈ વેલાએ ચોકીદાર કુતરાણું વરણન કરીકી હતું. એ સીવાએ કુતરાંની બીજા ભત શીકારીની છે, તે કુતરાં શીકારીઓને ઘણાજ કીપીઓની હોય છે. ઈ

છિરોપખંડમાં મોટા શીકારીઓ પાસે વીંછ, પચીશ, કે તેથી પણ વધારે કુતરાં હોય છે. એવાં કુતરાંની મદદ વગર તેમનાંથી આઝા શીકાર મારી શકાતા નથી. એ કુતરાં પરથમતો વાસથી કરીને શીકારને શોધી કા હોય છે અને પછે તેની ઊપર હુમલો કરી તેને જમીન દોડત કરી નાખે છે. પછી તેને ઘણીની આગલ ખેંચી જાય છે. એ કુતરાં નાહાનાં સસલાંથી તે મોટાં સાખર તથા હરણ વડીકનો શીકાર કરે છે. ઈછિરોપ સરખાં કંઠા યુવકમાં સાખર તથા હરણ એવાંતો જ ખરાં હોય છે, કે વખતે તેઓ મથેનું એક બેથી તરણ માણસને ભેર કરી શકે છે, તે છતાં તેમને એ કુતરાં પ કડીને મારે છે. એમની વાસ લેવાની શક્તિ એવીતો તીકશણે હોય છે, કે ગમે એવી જગાએ શીકાર છુપાઈ ને બેઠેલા હોય તોપણ તેને શોધી કાઢીડેલા વીના રે હતાં નથી. તેમજ એમની દોડ પણ એવી જખરી છે, કે પવનની મીઠાસે દોડનારા હરણ તેનાથી માહા તે થાય છે. એ જનાવર પોતાના ઘણીને નોંઘે એટલા શીકારો લાવી આવે છે, પણ તેને માતરે એક તેના આટરકાં, કે એવીજ બીજી નકામી ચીજની આશા હોય છે, તે તેને મલીગી એટલે તે ઘણો ખુશી થઈ જાય છે. ફેટલાક કુતરાંઓ એખલા શીકાર કરવા જાય છે, તેમનાં હાથમાં જેટલા આવે છે તેટલા પણ ખરોખર લાવીને પોતાનાં ઘણીની આગલ મેલે છે: તે માં કદી પણ તેઓ પોતાનું એકીન ખગાડતા નથી, તેમજ તેઓ મુરખ માણસની જેકે ઘણીની ગેરહાજરીમાં આવડ્યું કે ખેપરવા રહેતાં નથી. જેવું કાંમ એ લલાં જનાવર પોતીકા ઘણીની હાજરીમાં કરે છે, તેવુંજ તે તેની ગેરહાજરીમાં પણ કરે છે. એ જા તનાં કુતરાની એકીનદારીની એક વાત નીચે પરમાંલે છે:—

આએરકંડ દેશમાં જેજર એખરાર્દન નામે એક ગરહસ્ય રહેતો હતો, તેની પાસે બે શીકારી કુતરા હતા. એ કુતરા ઘણી ઊંચી આલાદના હતા, અને એકનું નામ “વાચ” અને બીજાનું નામ “વારડ” હતું. એ બંને કુતરા હમેશા રાતની વેલાએ હુંગર ઊપર જઈ સસલાંઓનો શીકાર કરતા, અને તેમને ઘરમાં લાવી ખખરચીખાનામાં લઈ જઈ ખખરચીનાં પંગ આગલ નાખતા. તે તેમને પકાવવાને સાડા સેમા રતી વેલાએ તેના પંગ, આટરકાં વગેરે કાઢી નાખ

તો, તે તે બંને કુતરા ખાઈને ખુશી થતા હતા. એક દીવસે રાખેતા પરમાંલે બંને કુતરા ઘરમાંથી બાહાર જાયો અને પાછા આવતી વેલાએ “વાચ” એખલો જ ઘરમાં આવીઓ. ઘરમાં આવી તે આણી ગમથી પેલીગમ ખોરાકને માટે શંકા મારવા લાગો, અને જે વો તેનાં હાથમાં થોડોક આવીઓ કે લઈને પાછો ચાલતો થયોઓ. એ પરમાંલે તેણે ફેટલા દીવસ લગી કરીગી, પણ તેની મતલબ કાઈ સમજી નહી. સઘલા એમજ બાણતા હતા કે “વારડ” કયે મરી ગયોઓ કે કાઈ પકડી લઈ ગયોગી. એ વખતે જેજર એખરાર્દન કયે બાહાર જાયો હતા તે પાછો આવી લાગો, તેને જોતાંજ “વાચ” તેની આગલ ખુબ કુદવા અને ગેલ કરવા લાગો, અને તેનો કબલો ધરી ધરીને તાણવા લાગો. “વારડ” નાં ગુમ થવાની ખખર સાંભલી તેને ઘણીજ દલગીરી ઊપજી હતી, પણ “વાચ” નાં આવાં સઘલાં ચીનીચ જોઈ તેને શક પડીઓ કે એમાં કાઈ પણ મતલબ છે. તેણે તરત પોતાની યોધી પેહરી અને “વાચ” ની સાથે ચાલીઓ. હુંગર ઊપર એક માઈલથી વધારે ચઢેડેલા પછે ‘હુરથી જેજર એખરાર્દનને તેનો વાહલો “વારડ” ન જરે પડીઓ. તરત તેની પાસે દોડનો ગયોઓ, પણ જઈને જોયોતો તેનું ડોકું ખડકનાં એક ફરમાં એવું તોસ પકાઈ ગયોવું હતું કે તેનાંથી કાહાડી શકાતું ન હતું, તેથી તે ખાપડું જનાવર તાંડાં એક ખંધીવાન થઈને રહીગી હતું, અને તેનો વાહલો મીતર “વાચ” તેને દરરોજ ખાવાનું પોહાંચાડતો હતો. જેજર એખરાર્દનને ફેટલાક ચેહનતે તરત તેનું ડોકું બાહાર કાહાડીગી, અને તેને એક મહા શંકટમાંથી છુટો કીધો. “વારડ” પોતાને છુટો જોઈ ઘણોજ મધન થઈ ચેદાન ઊપર કુદવા અને ભોંસવા લાગો, અને પોતાના ચોખતી “વાચ” નો ઊપકાર માનતો હોયે તેમ તેની સાથે ખુબ ગેલ કરવા લાગો, અને પોતાના ઘણીએ તેને આવી ખંધીમાંથી છુટો કરીઓ તેને માટે તેનો ઊપકાર માનતો હોયે તેમ તેના હાથ પગ વગેરે ચાટવા લાગો. જેજર એખરાર્દનને તપાસ કરતાં માલમ પડીગી કે તે દરમાં ભરાયેલો શીકાર “વારડના” હાથમાં ન આવવાથી તેણે તેને પકડવાને ખુબ જોરથી પોતાનું માથું તેમાં ખોસી ધારીગી હતું, પણ પાછું તે નીકલી શકીગી ન હતું, તોપણ તેને પાછું કાહાડવાને તેણે ઘણી કોશેશ કરેલી હોયે એવું

જણાવું હતું, કેમકે તેના ગલાથી તે ખભાં ઘુંધીની ચા મડી દોઢાઈને ઊંખડી ગએલી હતી.

તરીલ જાતનો કુતરો “પાણીનો કુતરો” કહેવા એ છે. એ કુતરામાં જે જાત છે, એક મોટી અને નાની; પણ ખંને એક સરખા કામના છે. તેમના વાલ કાંખા અને ગુચલીઆલા હોય છે અને તેમનો સઘસો દેખાવ ખુશનુમાં હોય છે. એ જાતનાં કુતરા તરવામાં ઘણા બાહુદુર હોય છે, અને ગમે એવી જગાએ માણસ પંડી જોઈ હોય તેને ઊપર ખેંચી લાવે છે. એવી જાતનાં કુતરા ઘણું કરીને વાંઝાણા ઊપર રાખવામાં આવે છે. તેઓ એવાંતે ચંચલ અને નીમખડલાલ હોય છે, કે ગમે એવા જોરમાં મોજા મારતા હોય, તેપણુ જો ભોગ જોગે કાઈ માણસ પાણીમાં પડી જાય તે કોઈ ના પણ હાકમની વાટ જોઈ આ વગર પાણીમાં નખાવી મેલે છે, અને ખુડતાં માણસને પકડી ઊપર લાવે છે. એને લોકો ઘરમાં પણ ઘણું પાલે છે. પારીસમાં એ

કે ગરહસ્યની પાસે એ જાતનો એક કુતરો હતો તેને માટે એ કુંડે છે કે, એક દીવસે તેના ઘણીની સાથે એક નાલાં આગલ કરતો હતો, તેવામાં તેના ગજવામાંથી એક સુનાનો શીકો પાણીમાં પડી ગયો. તેની ખખર તેને ન હોવાથી તે એકદમ આગલ ચાલી જાય ગયો, પણ થોડેવારે તેણે જોઈ જોઈ કે તેનો કુતરો તેની સાથે નથી. તેણે તેને ઘણાક સાદ મારી આપણુ તેનો ઊતર ન મલવાથી તે સમજાવ્યો કે કદાચ તે ઘર તરફ ગયો હો. ઘણેક વારે તે ગરહસ્ય પોતીકા ઘરમાં ગયો, તીઆરે તેના ચાકરે તેને જણાવી જો કે કુતરો જો બાહુરથી આવી જો તીઆરને આજારી થઈને પડી જાય છે, અને ખાવાનું કથું લેતા નથી. પેલા ગરહસ્ય તરત તેની પાસે ગયો, પણ તેને જોતાં જ તે કુતરો ઊઠીને કુદકા મારવા લાગો, અને તેના પગ આગલ આવીને મોઢામાંથી પેલા સુનાનો શીકો નાખી જો, અને પછે પોતા આગલ જે ખાવાનું પડેલું હતું તે ખાવા મંડી ગયો. એ બધાં કુતરાએ ખાધું નહીં તેના સખખ જોઈ કે તેણે મોઢામાં પેલા શીકો પકડી રાખી જો હતો, અને પોતાના ઘણીને આવવાની

સહુ જોતા હો. વાંચનારી બેને, એવી એવી એક નદરી તમે કીઆં માણસમાંથી ખતાવશો ?

દુનીયાનો મુસાફર.

પત્ર ૨૭.

પીઆરાં બેને,

છેલો પત્ર જે મેં સંપેનથી લખી જો હતો તે વાંચી જો પછે તમે સમજ્યાં હો. કે ઈઝિરોપમાં કી મારી આખી મુસાફરી થઈ ચુકી, અને તેનાં બાણવાલાએક સઘલા દેશો હું જોઈ વચી જો. સંપેનમાં મારા ઘણાક મીતરો થયે આ હતા, જેઓ મને ઘણાં માહિતા હતા અને મને માન આપતા હતા. તેમને જો આફ્રીકા ખંડમાં જવાનો મારો ઝેરાલો જણાવી જો, તીઆરે તેઓ મને ના કહેવા લાગા કે તે ખંડમાં જોવા જેવું કશું નથી. એ ખંડમાં જો જો તીઆરે જંગલ, રણ અને જંગલી માણસો સીવાયે ખીજું કશું નથી, અને વહી એવી જગાએ મુસાફરી કરવાનું કામ ઘણું ઘાસતી ભરેલું હોય છે, તેથી તેઓ મને થોડા મહીનાં તાંડાં જેડેવાને ભલાંમણ કરતા હતા. પણ જો, તમે જાણો કે હું આખી દુનીયા પર ફરવા નીકળી જાયું, અને દુનીયા પરનાં સજીથી મોટા તથા સજીથી સાચ રચીલા ખંડોમાં ફરી વહી જાયું, તીઆરે આફ્રીકા જોવા વગર પાછો કેમ હું. જેમ ઈઝિરોપમાં સઘલા સાચ રચીલા શેડરો તથા દેશોની જો જોગવી, અને અનુભવ મેલવી જો, તેમજ હું આફ

રીકા સરખા વેરાન ખંડનાં બીઆખાન જંગલો, અને જીલ્લાથી ભરેલા કાલા હાથનીનાં મોઢાલા નોઈ તેનો પણ અનુભવ મેલવવો. એ વીચારથી મેં આપરીકા જવાનો પછે દાવવંદરીગા. થોડાક દાહાડા પછે એ ક વાંહાંણુ નોઈ કાહાડી તેમાં પેસેજ લઈ તેમાં નીક લીગા તે લુમધીઅ સમુદરમાં રહી ફેરવેક દાહાડે હું આપરીકાનાં કીનારા ઊપર ઊતરીગા એ કીનારા પરની જગામાં ત્રાસ મેરો વસેલાં છે જેમાં કીકીનીસ, આલછઅરસ વગેરે યુગીઅ છે. આપરીકાનાં એ ભાગને “બારબેરી” કહે છે, પણ બેન એ દેશાનું વરણન કરવાની આગમય પરચમ એ ખંડ વીજે તમાને થોડુ ક લખી જાણીજી, જે હું આસા રાખુકું કે તમને ઘણું પસંદ પડશે અને ઊંધીગાળી થઈ પડશે.

આપરીકા ખંડ એક મોટો દવીપ કલપ છે, એ છે તેની તરણે બાજુએ પાંણી છે, અને માતરે એકજ બાજુએથી તે જમીનને વલગેલા છે. જે બાજુએથી તે જમીનને લાગેલા છે, તે એક ઘણાજ સાંદ્રો ભાગ છે, જેને “સુએજની સંઘચોગી લુમી” કહે છે. માતરે એ દવીજ જગાએથી તે એશીઆખંડ સાથે જોડાયેલા છે, અગર નહીતો તે તદન છુટો હો, અને દવીપકલને બદલે એક મોટો ખેટ કહેવાને; પણ અંતેતો તેમ જ થવાનું છે. બેન, આજ કાલ ઈઝિરોપનાં બચાં કુદરત સાથે પણ ખાચ ભીડવા બાજે છે, અને તેનાં કાંમ ને પણ રદ કરવા બાજે છે! ઈંગ્લેંડ, ફ્રાન્સ વગેરે દેશોમાંથી હિંદુસ્તાનમાં આવવાનો ટુકામાં ટુકી તરી નો રસતો લુમધીઅ સમુદર અને લાલ સમુદરમાં થઈ ને આવવાનો છે, પણ એ બેની વચે સુએજની સંઘ ચોગી લુમી આવવાથી વચે માલ તથા કીતાડીએ ઊતરવું પડે છે, અને બીજે કીનારે જઈ બીજા આજ ખાટમાં બેસવું પડે છે. એથી કરીને ઘણીક અગવડ પડે છે, તથા વધારે દાહાડા ભાગે છે, માટે તે અગવડ મચડવાને, એટલે લુમધીઅ સમુદરમાંથી સીધુ લાલ સમુદર માં આવવાને હાલમાં એ સંઘચોગી લુમીને ખોદી કાઢાડવામાં આવે છે. એ કાંમ અંગરેજોને માથે લેવું જોઈતું હતું, પણ તેઓએ તે નહી બને એવું સમજીને પડવું મેનીકી, તેથી તેને ફ્રાન્સની સરકારે ઊઠાવી લીધું છે, અને હાલમાં તે ધમધાકાર આવે છે. જે દાહાડે એ સંઘચોગી લુમી ખોદાઈ રહે છે, તે દાહાડે ઈંગ્લેંડ અથવા ફ્રાન્સથી નીકલેલું વાંહાંણુ ત

થા આગમોટ નીંધુ અરબી સમુદરમાં આવી હિંદુસ્તાનનાં જે ખંદરમાં આવવું હોએ તીઆ આવશે.

આપરીકા ખંડની સીમા આ પરમાંણે છે:—ઊતરમાં હાથસાલરની સમુદર ધુની, અને લુમધીઅ સમુદર; પુરવે સુએજની સંઘચોગી લુમી, લાલ સમુદર અને હિંદી મહા સાગર; દખણીણુ દખણીણુ મહા સાગર, અને પશ્ચીમે આસ્ટ્રાલેન્ડીક મહા સાગર એ ખંડ નો વીસતાર ૧૨૦૦૦૦૦૦ ચોરસ માઇલનો છે અને તે ઊપર બધી મલોને ૬૦૦૦૦૦૦૦ માણસની વસતી છે. એટલે દર ચોરસ માઇલે ૫ માણસ વસે છે.

એ દેશના લોકો જંગલી છે. કંઈ અરક્ષા જંગલી છે અને કંઈ પુરા જંગલી છે. તેમને સીંધી તથા હાથી કહે છે એ જાતના લોકોનેતો તમે મુંબઈમાં જોએ

આ હો, તોપણ તેનું એક ચીતર તમારી ઊપર મોટું છું. એ લોકોનો ચોક્કસ ધરમ નથી. જે કંટલાકી કીનારા ઊપરનાં દેશોમાં વસે છે, તેઓ મહા મદીઆન તથા ખરીસદી ધરમ પાલે છે, પણ મધીઅ ભાગના લોકોતો તરેવાર

ચીજની પુજા કરે છે. તેઓને જે ગમે તે ચીજને તેઓ ખોદા બનાવે છે, અને તેને એકગમ મેલી તેની નીત ભકતી કરે છે. વખતે ભટની કરે છે, અને વખતે કાંઈ કામ નહી બનવું તો તેને માર મારે છે! તેઓ પાનાના એવા ખોદાને માણસનો વડીક ભાગ આપે છે. એ લોક ખાપડા અને જંગલી હોવાથી ઘણાક કરપીણ ખરીસદી તથા ચુસલમાંના વાહાણમાં બેસી, તાંહાં આવી તેમને તથા તેમના બચાંને જોર જીલમથી પકડી લઈ બાજે છે, અને તેમને ખીજા દેશોમાં લઈ જઈ ગુલામ ક

રી વેચે છે. આ ચીતર ઊપરથી તેમને જાણ થઈ કે કંટલાક કરપીણ પુરૂગો કવા ઘાતકી પણ

થી બીચારા સીંધીગા, તેમની સીંધા અને બચાંઓને ખેંચી લઈ બાજે છે. ખરેખર એ ઘણાજ દુઃખગીર બંદેલુ અને દગોઆ આંલવા જોગ છે.

આશરીકા ખંડમાં વનસપતી ઝાઝી થતી નથી. કેટલાક ભાગમાંતો એવા સકત તાપ અને રેતીની જગી ન હોયછે કે તીઆં એક બહુડનું તનખું પણ નજરે આવતું નથી. એ ખંડમાં એક મોટું રેતીનું રણછે, જેની થોડાભાઈ ૧૮૦૦ માઈલછે: એટલી બધી જગા માં રેતીજ રેતી સીવાએ બીજું કશું નથી. એ રણ વીશે ઘણીક બાણવા જોગ હડીકનોછે, પણ તે હું કોઈ પ્રથમની વેલાએ તમોને લખી જણાવીશ.

એ ખંડમાં ઘણીક જાતનાં જનાવરો થાયછે, તેમાં કેટલાંક શડી ખાનારો, કેટલાંક જંગલી અને કેટલાંક પાલવા જોગ હોયછે. શડી ખાનારામાં ચીંહ મુખીઅ હોયછે. તે ઘણાજ જખરા અને વીકરાલ હોયછે. તેમનું એક ચીતર હું તમારી ઊપર મોકલુછું તે જોતાંજ તમોને કદાચ લજો લાગશે. પાલવા લા એક જનાવરમાં મુખીઅ છરાફ અને ઊંછે. ઊંછતો તમે જોએમાં હો, પણ છરાફ કદામજ જોએમાં હો, માટે તેનું પણ એક ચીતર તમારી ઊપર મોકલુછું.

ચીતર ઊપરથી તમારા જોવામાં આવશે કે તે લગભગ ઊંઠને મક્તાંજછે, પણ ઘાટ તથા કટમાં કેટલાક રેરછે. જંગલી જનાવરોમાં હાથી મુખીઅછે, તેનાં ઘાંત ઘણાં કાંમમાં આવેછે. તેનું માસ પણ કેટલાક લોકો ખાયછે. એ ખંડની કેટલીક નદીઓ

માં મગર થાયછે. એવાં મગર આપણાં દેશમાં પણ થાયછે: એ જાતનાં મગરનું એક ચીતર તમારી

ઊપર મોકલુછું. એ જનાવર દરમી પંદર ફીટ લાંબું થાયછે, અને તે હુએશ મીઠાં પાણી માં વસેછે

જો ચોતાનાં ઈંડાં ગરમ રેતીમાં મુકે. આશરીકા ખંડ વાશે હાલનો એટલું જણાવી

તમારી રજા લઉછું. કેમકે હાલમાં મને અતરે ૫ રહેલી તરીકે બીજું કાંમ ઘણુંછે માટે જોજ ઊપર વધારેવાર યોડી રહેલું ન જોઈએ. વહી બીજા પત રમાં એ ખંડનાં બીજા દેશોની વાત તમને લખી જણાવીશ; જોજગરજ.

હું છું તમારો,
વાહલો ભાઈ.

સાધારણ સમજ—ગરમી.

(અંક ૨ જો.)

સંવાલ—ગરમીનું તરીકું મુલ થુંછે?

જવાબ—રસાયણ કોરીઆ, એટલે જો ઠંડી વસ જો એક બીજા સાથ મલી જતાં તેમાંથી ગરમી ઊત પન થાયછે. જેમકે પાણીમાં ગંધકનો તેજળ રેડી જો હોએતો તે પાણી ગરમ થઈ જાયછે. અથવા મુના ઊપર પાણી રેડવાથી તરત તે ગરમ થઈ જાયછે, અને તેમાંથી વરાલ નીકલવા માંડેછે.

સૌ—લોકો એવું કહેછે કે ગાડાંમાં ઘર બાંધવા નો મુનો લાવતાં વખતે નદીમાં ઊતરીઆ પછે ભુત છે ઝાંઘને તેમને સલગાવી મેલેછે એ ખરી વાત કે?

જૌ—હા ખરી વાત: તે મોટો ભુત તે ગરમી: ઊપર લખીઆ પરમાણે ગાડાં માટેલા મુનાને પાણી લાગવાથી તેમાં ગરમી ઊતપણ થાયછે, અને તેથી વખતે ગાડું સલગી ઊંછે. જોજ પરમાણે કેટલીકવાર મુનો લાવેલાં ગધેડાં પણ નદી જાલંજતાં બલી મુઆં છે. લોકો એનું કારણ સમજતા નથી, કેમકે મુનોખી ઠંડો અને નદીનું પાણીખી ઠંડું તીઆરે આજ કીઆં થી સલગે, અને વહી નદીના પાણીમાં આજ કીમ સલગે, તેથી તેઓ તેને ભુત તથા જન કરી દેડી બેસાડેછે.

સૌ—કેટલીક બાઈજોને કંઈ ભેખનું કે એવું જ બીજું દરદ થાયછે તીઆરે તેમનાં આંગમાં ભુત, જન કે ખવિસ આવીજોછે, એવું માની કેટલાક મુ તારાજોને બોલાવેછે, તે દુગારાજો તેવી બાઈજોનાં માથાપરથી થોડેક રૂ જોવારીને પછે નીચે નાખી દે છે એટલે બલી જાયછે, અને પછી કહેછે કે ભુત અથવા જનને બાલી નાખીજો, તે વાત ખરી કે?

જૌ—હા, તે વાત ખરી કે આતશ વગર ના. ખતાંને વાર સલગી ઊંછે, પણ તેમાં કોઈ ભુત કે જ

ન જાલી જતો નથી. કેમકે દુનીઆમાં એવી ચીજોતો કાંઈ છેજ નહીં. પણ એ બનાવથી ઊપર લાખીઆ પરમાણુ રચાણે કીરીઆની ગરમીથીજ બનેછે. શા સ્પર્શ કરીને એક જાતની વસ્તુ આવેછે, તે માંણસ નાં હાડકાંમાંથી કાઢાછે. એ વસ્તુમાં એવો ગુણ છે કે તેને રૂ અથવા એવીજ ખીલ ચીજમાં મેલતાંજ તે સલગી ઊઠે, તેથી પેલો દુઆરો ઘરમાંથી રૂ લઈ તેને પેલી બાઈનાં માથાપરથી એવારી તેમાં હ્રુથ ચાલા કીથી પેલા શાસ્ત્રસની કરમ, જે તે પોતે સાથે લેતો આવીઆ હોએ, તે મેલી છે, તેથી તે રૂ સલગી ઊઠે.

૨૧૦—તીઆરે ઘણીખરી બાનુઆ એમ કરવા થી સાહાજ કેમ થઈ જાયછે ?

જ૦—કેહવતછે કે “સંક્ર લુત, ને મંછ યકલુ” તેમ જેવા વેહેમથી થએલું હોએ, તેવા વેહેમથીજ જા એ વલી ઘણીવાર એવું બનેછે કે જે વઈદ તથા જે ઊપાએ ઊપર દરદીના વીસવાસ હોએ, અને તે થવાથી તેને એવું લાગે કે હવે તેને સારું થયે, તો ઘણીવાર સારું થઈ જાયછે.

૨૧૦—લોકો કહેછે કે રાતરે મચાણ કાંઠે લુત કરવા નીકસે, અને તીઆં જગે જગે ખલતાંના બડકા નજર આવેછે તે શું ?

જ૦—તેનું કારણ પણ એજ કે મુગેલાં માંણસ ના હાડકાંમાંના શાસ્ત્રસ છુટો પડી તેને પાણી કે કાંઈ એવી ખીલ વસ્તુ લાગે, તીઆરે તેમાં રસાએ છુ કીરીઆ થઈ તેમાંથી ગરમી ઊતપન થઈ ખલ તું ઊઠી આવેછે. અગનાની લોકોને એવું કારણ ન સમજ પડવાથી તેને લુત પરેતમાં ગણેછે.

૨૧૦—ગરમીનું એવું મુલ શું ?

જ૦—ઘસારો: બે ચીજ એક ખીળ સાથે જોરથી ઘસાએઆથી તથા અઠડીઆથી તેમાંથી ગરમી નીક લી આવેછે. જે લોકોને ખીડી પીવાનો ચાલ હોએ છે, તેમને જ્યાં જોઈએ તીઆં આતસ નહીં મલી આવે તેથી તેઓ પોતાની સાથે ચકમકનો પથર ને એ કં લોહાણનો કટકો રાખેછે. જાઆરે આતસની જ રૂર પડેછે તીઆરે તેમની વચે રૂ મેલી એક ખીળ સા થ અઠડાવેછે તેથી તેમાંથી ગરમી નીકલી આવી રૂ સ લગી જાયછે. કેટલાંક જંગલી લોકો બે લાકડાંના કટકાને એક ખીળ સાથે જોરથી ઘસીને આતસ પાડે

છે. પારસીઓમાં એવું કહેછે કે પરથમ કોઈ આતસ બાણું ન હું, પણ એક દીવસે તેમના પેશાદદ યો લાના કઈઆમરશ પાદશાહનો બેટો પાદશાહ હોસંગ કરવા નીકલીઆ હો, તેવામાં જંગલમાં એક મોટો સાંપ તેની ઊપર હુમલો કરી આવતો જોઈ હોસંગે એ ક મોટો પથર ઊઘવી જોરથી તેની ઊપર મારીઆ. એ પથર તે સાંપને લાગવાને બદલે એક ખીળ પ થર સાથ. અઠડીઆ, અને તેથી ઘસારો થવાથી તેમાંથી આતસ નીકલી આવીઆ, અને આસપાસનું સુકું ઘાસ સલગી ઊઠીઊં. તીઆરેથી ઇરાનીઓના હ્રુથ માં આતસ આવીઆ.

૨૧૦—લોકો કહેછે કે જંગલમાં પોતાની મેરે આ ગ સલગે, અને ઝાડો ખલી જાયછે, તે શું ?

જ૦—તેથી, ઝાડની ડાલીઓ પવનથી એક ખી જા સાથ ઘસાઈ, તેમાંથી ગરમી ઊતપન થાયછે, અને તેથી ઝાડો સલગી ઊઠે. સરાણીઓ સરાણપર છરી મુઠીઆ વગેરે ઘસે, તીઆરે આતસની ચીન ગારીઆ ઊઠે, તથા હુલાર લોહાણનાં સલીઆને ટી પેછે તીઆરે તે તાતી જાયછે, તેનું કારણ પણ એજ છે.

૨૧૦—ગાડીનાં પઈડાંમાં, તથા એવીજ ખીલ ચી જોમાં તેલ શાને માટે મુકવામાં આવેછે ?

જ૦—તેનું કારણ પણ એજ છે, કે જો તેવી ચીકણી જણસ મેલે નહીંતો તે ફરતી ચીજ અથવા પઈડું ઘરી સાથ ઘસાઈને તેમાં ગરમી ઊતપન થાય, અને વખ તે સલગી ઊઠે. વલી તેથી ઘોડાને કે બલદને ઘસડ વું રેહેલું પડે.

૨૧૦—ગરમી કહી કહી ચીજોમાં, અને કહી કહી ચીજોમાં નથી ?

જ૦—ગરમી સઘલી ચીજમાં છે. કોઈ પણ વ સતુ એવી નથી કે તેમાં ગરમી નહીં હોએ.

૨૧૦—શું તીઆરે કંડાં પાંણીમાં, અને આઈસમાં પણ ગરમી છે ?

જ૦—હા તેમાં પણ છે. મોટલાંમાંનું પીવાનું પાંણી, તેમાં આઈસ દરતાંને વધારે ગરમી છે; તેથીજ તે પરવાલી આકારમાં રહેલું છે. જો તેમાંથી હુનુર ગરમી કાઢી લીધી હોએતો તે ખંધાઈને બરફ થાય, અને બરફના કટકાને ઘણીક ગરમી આપી હોએતો

તે પાણી જેવા આકારમાં આવે. એ પરમાણુ જેટલી ગરમીએ બરફનું પાણી થઈ જાય, તેટલી ગરમી તે પાણીમાં સમાઈ રહી.

સા૦—તીઆરે તે પાણી ઊનું કેમ નથી લાગતું?

જા૦—કારણ કે એ ગરમીનું નામ “છુપી ગરમી” હોય છે, અને તેથી તે આપણને માલમ નથી પડતી. ઊપર કહીએ કે સઘલી ચીજોમાં ગરમી છે, પણ આપણા હાથને તો ઘણીક ચીજો ઠંડી લાગે છે, પણ તે સઘલામાં છુપી ગરમી હોય છે. તેમજ પાણીમાં પણ છે. જો તેમાં વધારે ગરમી હોય તો, તો તે વધારે ગરમ લાગે. અને તેને ઘણીજ ગરમી આપીએ તો તેનો બાફ થઈ જાય.

સા૦—તીઆરે કોઈ ચીજમાં ઠંડી છે જ નહીં?

જા૦—ઠંડી એ કંઈ છે જ નહીં. જેમ અંધારું એ કંઈ જ નથી પણ અજવાલાંની ગેરહાજરી છે, તેમજ ઠંડી એ કંઈ જ નહીં પણ માતરે ગરમીની ગેરહાજરી છે. જેમ જે ચીજમાં ગરમી થાય, તેમ તે વધારે ઠંડી લાગે.

સા૦—તીઆરે આઈસમાં હજી ગરમી રહેલી છે એ આપણે કેમ જાણીએ?

જા૦—કારણ કે આઈસમાં મીઠું નાખી જાય છે, તો તે મીઠાસ એટલું તો ઠંડું થઈ જાય છે, કે તે એકલાં આઈસ કરતાં વધારે ઠંડું લાગે છે. એ ઊપરથી માલમ પડે છે કે આઈસમાં હજી ગરમી હતી, તે મીઠાં ના મેલાયથી નીકળી ગઈ. એ પરમાણુ જેમ જેમ હરેક ચીજમાંથી ગરમી જાય છે થતી જાય છે તેમ તેમ તે ઠંડી પડતી જાય છે. અને જેમ જેમ ગરમી વધતી જાય છે, તેમ તેમ તે ગરમ થતી જાય છે. પણ તેમાં છુપી ગરમી જેટલી જોઈએ તેટલી સમાયે આની આગમ્ય તે આપણને ગરમ લાગતી નથી.

શેઠ હોસાલાઈ શોહરાબજી મુનશી.

દુનીઆમાં એવાં ચોક્કસ માણસો હશે, જેઓ ગ્રામ માળાપને પેટે જનમ લઈ પાછલથી ગ્રામ કહેવાઈ ગયેલા હોય, પણ દુનીઆમાં જે જે માણસો વખણાઈ ગયેલા છે, અને જેનાં જેનાં નામો આજે સુધી રહી ગયેલા છે, તેમનો ગ્રામ ભાગ ગરીબ માળાપને પેટે ગુપડાંમાં જનમેલા છે. સુનાના તઈઆર કરી સ

મેલા દગલામાંથી સુનું લાવી, તવંગર ખનવું, તેના કરતાં આસરેલી આ કે કોવીશેરનીઆં સરખા દુરના અને વેરાનું દેસોમાંથી અથાક મેલનતે જમીનમાંથી ખોદી કાઢી તવંગર થવું, એમા મોટી વાઈ છે. તેમજ ગ્રામ માળાપને તીઆં જનમી પાછલથી ગ્રામ થવા કરતાં જે ગરીબને તીઆં જનમી પાછલથી આપ શકતીથી ગ્રામ થાય તેમને ક્રિતમ જાણવા.

એ પરમાણુ આપ ઊદીએગ અને આપશક્તિથી વધેલા પુરોના જનમારાનો હવાલ, એ મનુષ્યના તના મનમાં, ઊદીએગ, ક્રિતમ અને એકીનદારીને ભડકો ઊઠાવવાની દીવાસલી છે. તેજા માટે અંગરેજ અને એવાજ ખીજા સુધરેલા દેસોમાં એવા એવા માણસોના જીંદગીના હવાલો નોધી રાખે છે, એટલું જ નહીં પણ તેવાં માણસોના ગ્રામમાંથી, કેટલીક વેલાએ નીકલેલા શખ્સોને અમુકીઅ રતન સરખા ગણી, નોધી રાખે છે. તેથી તેઓમાં આજે એવા હાજરોના જનમારાનો હવાલ મલી આવે છે, અને તેમાંથી ગ્રામો શોધવા નો સાગર આપણી નજરે આવે છે. પણ લખવાને હદથી બધા દલગીરી ઊપજે છે કે આપણા દેશીઓમાં એવા ચાલ ન હોવાથી આજે ઘણાક બે કીમતી હીરા સરખા પુરોનાં દરેક કામ અને કલા હુસેલીના અંધારા ગારમાં ગુમ થઈ ગયેલાં છે. હીંદુઓ તથા પારસીઓ, જેઓ આજ હાજરો વરસના સુધારાના સરોવરમાં રમતા આવેલા છે, તેઓમાં કારકીનલ ઊલસી, સર અઈબક નીહિતન અને સર રીચરડ આરકરાર્ડની માફકના ગરીબ ગુપડાંમાં જનમી પાછલથી ગ્રામ નામીયા પુરો નહીં થઈ ગયેલા હોય, એમ કહી કહેવાય જ નહીં. પુરવેની વાત પડતી મેલી હાલની વાતને પકડીએ, કે જે પારસીઓ આજે નાઈ, બારોનેડ, કાઊનસલર, જસ્ટીસ આર્થ થી થીસ, શીપાર્દ (વાણજી ખાંધનારા) અને ગ્રામ ગ્રામ ગ્રામ ગરો થયેલા છે, અને ઘણાક ગ્રામ જોખમ ભરેલા સરકારી જાયા ધરાવે છે, તેઓમાના દરેકના ખીજા તથા તરીજ ચડકતી પેટેની પુરો, કોઈ નોસારી, કોઈ સુરત, કોઈ ભરૂચ, કોઈ ખમત કે અરો જન, એરાવ, સુમારી સરખાં ગામડાંઓમાં ગરીબ માળાપને પેટે ગુપડીઓમાં જનમી વગર આધારનાં ગરીબ માણસ ધખવ ગ્રામ થયેલા નહીં હોય એમ કોઈથી કહેવાય ન

શ્રી રામાનુજ શ્રીરામજી મુનશી.

હી. તીઆરે તેઓ સમઘા આપ ઊઠીએને અને આ પ શકતીથી જ હાલની બાહ્યજવાહીને પુગેઆ એમ સા ખેતજ થાએછે, પણ હાલમાં કોણની છ'ંદબીને એવો અસરકારીક હવાલ આપણને મલી આવેછે ? અથ શાશ ! ખેચાર સીવાએ ખીજા કોઇને નહી !

પણ હવે એ કુખ ભરેલી વત પકતી મેલી હાલમાં લખવાને ધારેલી બાબદ ઊપર આવીએ છઈ એ. પાસેનાં પાનાપરનાં ચીતર ઊપરથી વાંચનારને માલમ પડશે કે તે આપણી મુંબઈમાં પારસીઓનાં અથારનાન ટોલાનાં વખણાંએલા શેઠ ડોસાભાઈ ચોટ્ટરામજી મુનશીનું છે. એ ગરહસથનો જનમ ઈસવી સન ૧૭૮૬ નાં વરસમાં ભરૂચ શહેરમાં થયેઆ હતા. એમનાં બાપે જોકે તે વખત પરમાંએ મલી આવે તે રહી ફેલવણી લીધી હતી, તેપણ જાતે ઘણાં હરૂએ અને વીઆરવંત હતા તેથી તેમને તે શહેરમાં પડી રહેવાનાં કરતાં મુંબઈમાં આવી પોતીકા એક પુરા લીકરા શેઠ ડોસાભાઈને સારી ફેલવણી આપવાને ઠકાવ કરીઆ, અને તે પરમાંએ સન ૧૭૯૮ નાં વરસ માં તેમને ભરૂચ છોડી પોતીકા આખા કખીલા સહીત મુંબઈમાં આવી મુકામ કરીઆ. એ વેલાએ શેઠ ડોસાભાઈની ઊમર માતરે બાર વરસની હતી. મુંબઈ માં આવતાંને વાર શેઠ ડોસાભાઈને એમનાં બાપે એક મકતબમાં, તે વખતનાં સહીથી કાગેલ મુનશી હાજી મહમદ કર્દીમનાં હાથ તલે શરસી ભાશાની તાલીમ લેવાને મેલીઆ. મકતબમાં દાખલ થયેઆ પછે શેઠ ડોસાભાઈએ શીખવા ઊપર એટલીતો ઊલટ અને ચંચલાઈ ખતાવી, કે તેથી તેઓ આગલ ચાલતાં એ ભાશાનાં ઘણા સારા વીદીઆરથી નીકલશે એવું સરવેને લાગવા લાગીછે. એવીજ ઊલટ અને હાંસથી લગભગ સાત વરસવેર એ પુરાણી ભાશાની પુરતી માહીત ગારી મેલવી સન ૧૮૦૫ માં મકતબ છોડી.

મકતબ છોડીઆ પછે શેઠ ડોસાભાઈને શેઠ હોરમજી ખમનજી વાહાડીઆ, તેમનાં તથા ખીજા ફેલાકં સારા માણસનાં છોકરાઓને શરસી શીખવવાને શીકશક ઠેકવીઆ. તેમાં એમનાં હાથ તલે ફેલવણી લીધેલાએ મધેથી શેઠ ડોસાભાઈ જમશેદજી વાહાડીઆ પાછલથી ઘણાં સારા વીદીઆરથી નીકલીઆ. એજ વખતે એમને મુનશીના ખેતાબ પણ મલીએ, અને એમની શરસી, હાંદુસતાંની અને ગુજરાતી ભા

શાની અછી માહીતગારીની, તથા તે જુવાન ખયાંઓને ઝટ મનમાં ઠેકે એવી શીખવવાની શકતીની મુંબઈમાં ભારી વખાણ થવા લાગી. તે વેલાએ મુંબઈમાં ઈંગરેજ નીશાલ ન હોવાથી શેઠ ડોસાભાઈ પોતાની બતી કોસેસથી ઈંગલીશ ભાશા શીખીઆ, અને પાછલથી ઈંગરેજને સાથ ઘણા વેહેવાર પકવાથી તેમાં પણ સારા માહીતગાર થયેઆ. શેઠ ડોસાભાઈની એવી ચંચલાઈની ખખર તે વેલાએ વેપારને અરથે ઈરાંનથી આવેલા ફેલાકં અરમીનીઅન સોદાગરોને પકવાથી તેઓએ પોતીકા છોકરાઓને એમના હાથ તલે શરસી શીખવાને મેલીઆ. એ પરમાં એ શેઠ ડોસાભાઈ મુંબઈમાં પરખીઆત થયેઆ પછે તેમની ઊપર માજી ઈસટ ઈન્ડીઆ કંમપનીની ચાકરી માંડેલા સનદી તથા લશકરી અમલદારોનું ધીઆં ન ખેચાઈછે, અને તેઓ તેમનાં હાથ તલે શરસી, હાંદુસતાંની વગેરે ભાશાઓની ફેલવણી લેવા લાગ્યા; કંમ કે તેની તેમને પરીકશા આપવી પકતી હતી. શેઠ ડોસાભાઈનાં હાથ તલે પેહેલા ઈંગરેજ કંપન રાખરટ ટેલર શીખીને બાહર પડીઆ હતા જેણે ફેલાકં વરસવેર ખગદાદમાં રેસીકંટનું કાંમ ચલાવીછે. હવે તી આરપછે એમનાં હાથ તલે ખીજા ઘણાક સનદી તથા લશકરી અમલદારોએ શરસી, હાંદુસતાંની વગેરે ભાશાઓની ફેલવણી લીધી, તેમાં મુખીઅ—સર ખારટલ શરીઅર, મુંબઈનો હાલનો ગવરનર; આનરેખલ કખીલી ઈ. શરીઅર, હાલનો મુંબઈની કાગિનસીલનો મેમખર, અને આપણા માનવંતા ગવરનરનો ભાઈ; મેસરસ વારડન, સીમપસન, લીગેટ, રોવસ, ખેલોસીસ, ગીખસ, રાખરટસન, અને એલીસ હતા.

એ પરમાંએ જેમ શેઠ ડોસાભાઈએ એક બાહ્ય શીકશાગરૂ તરીકે કીરતી મેલવીછે, તેમજ એક સરસ ગરંથકરતા તરીકે પણ મેલવીછે. એમને અતી આર મુખીમાં કદીમનામુ, તજકરત અલ હુકમ, શવાહેદે કખીશા દરદીને જરતોશતીએ, ખીસતાખ, જરીદોશ ત અપસાર, જનદેહરૂદ એ સઘલી શરસી ફેતાબોનો ગુજરાતીમાં તરજુમે; તથા ફેરીકીઝમ અથ હેલથ નામની ઈંગરેજ ફેતાબનો તરજુમે, તથા ઈંગલીશ અને હાંદુસતાંની તથા શરસી અને ગુજરાતી વાકીઅવાલી, તથા હોહરા અને ફેડેવત પોથી, તથા રાગપોથી, અને ઈન્દર શબા પોથીએ પરગટ કીધીછે.

એ પરમાણુ શેક ડોસાભાઈ સુંબઈમાં ખુબ મજા હુર થવાથી તેઓ શન ૧૮૫૫ માં નામદાર રાણી ના સુલેહના અમલદાર-થઈયા. ૧૮૪૯ માં એઓ સર જમશેદજી લલભાઈ પારસી ખીનેવલંદ ઈનસ્ટીટીયુશનના એક મેમબર થઈયા હતા, તે આજ સુધી છે. સન ૧૮૬૦ માં, આનરેબલ મી૦ ડબ્લ્યુ.જી. ઈ. ફ્રીઅરે, શેક ડોસાભાઈને, પોતાંકા માનવંતા શીફ શક તરીકે તેમની ઈઆદગારી દાખલ, શેરોગરાધ લીધો. હાલમાં શેક ડોસાભાઈની ઉંમર ૭૮ વરસની છે. અને તેઓ હજી સારી તંદોરસતી લોગવે છે. નોકે તે મનુ' તન આજે છુંડું થઈછે, તોપણ તેમનું મન હજી પુર જવાન છે, અને હજી તેઓ તેનો પુરતો અને ઘરતો ઊંપીઓગ કરતા જાય છે.

પુરુથવી અને તેને લગતા બનાવો.

ભાગ ૨ નો.

પુરુથવીનો આધાર.

આગલ કહીએ કે પુરુથવી નીરાધાર ઊભેલી છે, અને જેમ કેટલાકો માને છે, તેમ તે ગાએનાં શીંગડાં પર, કે નાગનાં માથાંપર ઊભેલી નથી. અલખતે આ પાણી નજર આગલ એક રાઈને દાણા વડીક અધર ઊભો રહી શકતા નથી, તો પછી પુરુથવી સરખા આવો અતી મોટો ગોલો કેમ અધર ઊભો રહે એમ કોઈને વીચાર આવીયા વગર રહે નહી મારે તે બાળેનો થોડોક ખોલાશો કરીએ છઈએ.

પરથમ બાણુવું નોઈએ છે કે જેમ આપણી પુરુથવી એક મોટો, કદાણ અને અપાર દરશક ગોલો છે, તેમ આકાશમાં જે આપણે સુરજ, ચંદર, તારા વગેરે નોઈએ છે તે પણ તેવાજ કદાણ અને અપાર દરશક ગોલા છે. વહી તેમાંનાં કેટલાકેતા આપણી પુરુથવી કરતાં ચે'કડો ખલકે હજારો ગણા મોટા છે. જેમ આપણે આપણી પુરુથવી ઉપર ઊભા રહી આકાશ તરફ નજર કરીએ છઈએ તીઆરે જેમ ચોગર ઝીણા ઝીણા તારા, ચંદર વગેરે દેખાએ છે તેમજ નો આપણે ચંદર ઉપર કે કોઈ ખીજ તારા ઉપર ઊભા રહી નોઈએ તો આપણી પુરુથવી પણ પેલા

અથાગ તારાઓમાં એક તારા સરખી જણાએ. વહી ખીજું એ બાણુવું નોઈએ છે કે આપણી પુરુથવી દરેક વસતુને પોતાની ભણી ખેંચે છે, અને દરેક વસતુ પુરુથવીને પોતાની ભણી ખેંચે છે: પણ પુરુથવીનું ખલ (આકરશણ) વધારે હોવાથી સઘલી ચીજો તેનાં તરફ ઘસડાઈ જાય છે. વહી એક ચીજ ખીજ ચીજને પોત પોતા ભણી ખેંચે છે, તેમાં જે નાની હોય છે તે મોટી આગલ ખેંચાઈ જાય છે. જેમ બનજું આપણે જોતા નથી, તેના કારણે છે પણ હાલમાં તે લખવાની જરૂર નથી. એ પરમાણુ જેમ વસતુ વસતુને ખેંચે છે તેમ ગગનમાં તારો તારાને એટલે, પુરુથવી પુરુથવીને ખેંચે છે. તેમજ આપણી પુરુથવીને સુરજ ખેંચે છે, અને પુરુથવી સુરજને ખેંચે છે, પણ સુરજ પુરુથવી કરતાં ઘણો મોટો હોવાથી તેનું આકરશણ પુરુથવી ઉપર વધારે થાય છે, તેથી તે તેના તરફ ઘસડાઈ જવા માંછે, પણ તેવાંમાં તેને ખીજ બાણુએ થી ચંદર વગેરે ગરહાનું આકરશણ થાય છે, એટલે તે તેને ખેંચે છે. તેથી કરી જેમ એક માણસનાં બંને હાથ પકડી બે બાણુએથી બે જણ સરખે નોરે તાણે તો તે કોઈની પણ તરફ ખેંચાઈ જાયેલા વગર વચમાંનો વચ માં રહી જાયે તેમ પુરુથવીને બંને બાણુએથી સરખું આકરશણ એટલે ખેચાણ થવાથી તે વચે અધર રહી ગઈ છે. નો તેનું એક બાણુનું આકરશન નીકલી જાયે તો તે બેશક ખીજ બાણુ તરફ ખેંચાઈ જાયે. પણ જમતકરતા ઈશવરે એવું કરેલું છે કે તેની એક બાણુનું આકરશન નીકલે પણ નહી અને તે કોઈની ગમ ખેંચાયે પણ નહી. પણ બંને તરફથી સરખી ખેંચાવાથી તે અધર ઊભી છે, અને હજી અનંત વખત શુધી ઊભી રહેવાની. વાંચનાર, એટલાજ ઉપરથી ઈશવરનાં દાહપાણુનો શું વીચાર કરશો ? નોકે એટલે હજી તેનાં અદ્ભુત કુરૂતીઓનો હબારનો ખલકે લાખ જો લાગે છે.

પરચુરણ.

બાણુવાલોગ બાખદો.

કાગલનો નવાઈ સરખો ઊંપીઓગ—હાલમાં એવું થોપી કાહાડવામાં આવીઈ છે કે બડાં કાગલનાં તોપ

નો ગોણા દાખલ થઈ શકતો નથી ! એ બાબતી તપાસ કરતાં એક ગોલાએ ૧૦ ઈંચ બહુ એકત્રી લાંબુ આરખા ર ફાટી ગઈ હતું, પણ તેમ ગોલાએ એક ઈંચ બહુ કાગલ કાઢું ન હતું !!

સેવાંગ યૌક—આખા ગરેટ બરીટનમાં બધી ત્રલીને ૧૦૩ સેવાંગ બેઠાં છે, અને તેમાં લોકોનાં બધા ત્રલીને ૪૦૯૫૨૩૧૧૦ રૂપિયા મેલેલા છે.

ધંધાદાર સ્ત્રીઓ—હીડુસમાં મોંઢેલા સરકારી ટેલીગરાફનાં ખાતામાં સંધેસા લેવા તથા મોકલવાનાં કાંમ પર ચાકરી રહેવાને ૯૦૭ સ્ત્રીઓ ઇંગ્લંડથી અતરે આ વવાને તબ્બાર થઈ છે.

વીનલીથી ચીતાર—કરાંતસમાં બે માંહસો એક ઝાડ તલે ક્લ વીણતા હતા, તેવામાં તે ઝાડ ઉપર વીનલી પડવાથી તેનો થકો લાગી તે બંને જન જમીન પર બેસુપ થઈ પડીયા હતા. તેઓ હુશીઆરીમાં આવીયા પછે તપાસ કરતાં તેમની છાતી ઉપર તે ઝાડનો એમનો એમ ચીતાર પડી રહેઓ હતા.

ઘડી કરાએ એવો મહુલો—હાલમાં ઇંગ્લંડમાં એક સખરો એવો મહુલો શોધી કાઢાડીઓ છે કે જ્યારે તેને ખુલો કરે તોઆરે તેની લંબાઈ રફ ફુટ અને પેહો લાઈ ૫ ફુટ થાએ અને તેમાં ૪૦ આદમી બેસી શકે અને જ્યારે તેને ઘડી કરે તોઆરે માતરે તે રફ ફુટ લાંબી અને ૪ ઈંચ જડી થઈ જાએ.

મોટો હુયોડો—હાલમાં ફનીઆપર સહી મોટો હુયોડો ઇંગ્લંડનાં એક તોપ બનાવવાના કારખાનાંમાં ગોઠવવામાં આવીઓ છે. તેનું વજન ૧૨૮૦ મણતુ છે, અને તે બાકના જરેથી ઉંચકાઈને પડે છે.

સેલેટનો ખાપ—પારમેટોક નામની જગા આગલની સેલેટની ખાનમાંથી ગએઆં એક વરસમાં ૧૦૮૦૦૦૦ મણ સેલેટ કાઢાડી તબ્બાર કરી બાહરે માલવવામાં આવી હતી.

ગરીબોને મદદ—ઈંગ્લંડ દેશનાં ગરીબ અને અશક્તોને મદદ કરવામાં ગએઆં એક વરસમાં બધાં ત્રલીને ૧૫૨૭૦૩૧૦ રૂપિયાનો ખરચ થએઓ હતા.

એક સ્ત્રીની હીમત—મોરાદાબાદના માલસરેટ મીઠો મોલડરસનની સ્ત્રી તેની સાથે દશ વખત વાહનો ચીકાર કરતી વેલાએ હાથીપર બેસીને ગઈ હતી !

હુયાઓની સંખીઆ—તપાસ કરતાં એવું માલમ પડી છે કે આખા ઇંગ્લંડમાં ૧૫૪ માણે ૧ માણ સં મોટી, છુટ વગેરે ખંદાઈતું કામ કરે છે. આએરલંડમાં ૨૬૭ માણે ૧ માણ થએવા પધો કરે છે.

પકવાન વગેરે-બનાવટ.

મધરાજ કરી—બે આંડસ થી લઈ તેને પેલાંમાં નાંખતું અને તેમાં બે છાણા કાંદા કાપીને લાલ કરવા. પછે તેમાં રોહોડ ચમચો ભરીને કરી પાઉર (જે તબ્બાર મહેલો) નાખવો, અને તેને સારીપેટે ચમચે કરી મેલવી નાખવો. પછે ગોસના એક એક ઇંચના કટકા કરી, માંહે નાખવા અને તેની ઉપર પોણુ કપ થાએ એટલુ કાપરાંતુ કપ નાંખી, તે સઘલાને ચમચા કલાક શુધી ચુલાપર ચરવા દેવું. ચરતી વખતે તેને હીલવીઆ કરવું. કે બધાએ ચમચા દાખે નહી. પછે ઉતારી રકબીમાં નાખી ઉપીઆગમાં લેવું.

મુરયાનો શીરો—છ રતલ ખાંડ લઈ તેને એક કલાઈમાં નાખવી, અને તેમાં પાચ પેટ સોળું અને તાળું પાંછી રેડવું. બીજ એક પેટ પાંછી લઈ તેમાં એક ઈંડાની સપોતીને રોહોવી, તે પાંછી પલ પેલાંમાં રેડી દેવું, અને પછે તેને ખુબ હીલવવું. એ પરમાંલે કરતાં જ્યારે સઘલા ખાંડ પીધલી રહે, પછી તે કલાઈને ચુલા ઉપર ઝુકી નીચે પીત્રી આથે બલતું કરવું, અને ઉપર છારી આવવા દેવી. એ પરમાંલે પાચ મીનીટ થવા પછે નીચેથી બલતું કાઢાડી નાખવું, અને ઉપર આવેલી છારીને કાઢાડી નાખવી. પછી પાણું નીચે પીત્રું બલતું કરવું, અને તેમાં ચમચું કપ ઠંડુ પાંછી નાખવું, કે જમી મેલ હાએ તે ઉપર તરી આવે. એમ કરતા જ્યારે ઉપર છારી આવવાની બંધ થાએ તોઆરે તેને ચુલાપર રાખી પછી નીચે ઉતારવું, અને એક કપડામાંથી ગાલી કાઢાડવું એટલે તે કામને લાએકતા શીરો થએઓ.

એક સાંડું અને સસવું કેક—રોહોડ રતલ થંડું ના આરો, પા રતલ ખાંખણ, પોણુ રતલ કીસમીસ દશ ખ, પા રતલ ખાંડ, એક ઈંડું, એક માંડેનો ચમચો ભરીને સોડા, અને ચમચી પેટ કપ લેવું. પેહલાં કપને ગરમ કરીને અંદર સોડાને પીગલાવવો, તારપછે સરવેને મેલવી નાંખવું અને પીત્રી ભરી ઉપર જુલવા મેલવું.

માકાસર આઈલ—મીઠું તેલ ચમચા સલીટનું તેલ ચાર આંડસ, કેનધારીડીસ તરીગ ટીપાં, ચુલાખતું તેલ પાંચ ટીપા, બરગેખાનતું તેલ તરીસ ટીપાં, લીજુનું તેલ (જે સઘલા તેલો તરીચર ચમચા રાત્રસતી કુકાને મહેલો) તરીસ ટીપાં, તે સઘલાને એકમાં મેલવી તેમાં રંગ આવે તેટલું આલકેનેટ નાખી એક સીસીમાં ભરી મેલી અગત પડે તોઆરે કામમાં લેવું.

કાચ વડગાવવાની લાડી—એક ભાગ રબર અને સોલ ભાગ માસટીક ચુંદર એ બંનેને ક્લોરોફોરમમાં બે કાલાકાવેર પીધવાવી પછે તેને એક સીસીમાં ભરી રાખવું, અને અગત પડે તોઆરે કામમાં લેવું. સીસીને વારેવા રહીલવીઆ કરવી.

લાલ પાલીરા—એક વાસણમાં ચાર આંઈસ યી
છુ એખવી નાખી, તે પીધલી લાહી જેવું થાએ તેટલો ઉ
પરથી શપીરીટ આંઈ ટરપેનડાઈને નાખવો; પછે તેમાં પા આં
ઈસ રાત્રન વાટીને નાખવી. એ સધણું બરોબર પીધલી
રહે ને માંહે થોરોક ગેર નાખવો. પછે ખુબ મેલવીને જે
પર લગાડવું હોએ તેપર લગાડવું.

શમશીઆ.

(ચોપાઈ)

જાતેતો છું નારી રૂપ, પણ મુન સરખો નથી કો ભુપ.
સરવેથી ઉત્તમ કહેવાઈ, કોઈ થકી નવ જતી જાઈ.
સરવ સુખછે મુનની માહે, ખરો હીણ ને મુન નવ આહે.
દશ દરવાજા ખોલી દઈ, રંગે રંગો ભરમન કહું.
જ્યાં કહે તીઆં હું હાનર થાઈ, કદી કોઈને નવ ટવલાઈ.
ગરીબ તર્વગર જાણી એક, મનમાં રાખું નવ કંઈ રેક.
પણ આહે તેની મકલી થાઈ, નહીં તેને એલે નવ જાઈ.
કીમતનો મુન પારન નહીં, વીસતારનો મુન ઠારન નહીં.
ભલાં ભલા કંઈ મથીઆ મને, વરવા, લઈ મુન આખી કહે.
પણ નવ કાવીએ કોઈ લેશ, સરવે મુન મન બાલે વેશ.

હું જે અકશરનો બોલ છું. મને એક રીત લેતો
એક સંખીઆ થાઈ, અને બીજી રીત લેતો નનાવરને આ
વાંતો એક પાલો થાઈ. મારા પેહેલા અકસરને માથે એ
ક માતરા વધારેતો, એક રીતે એક ઘણેજ બેવીસવાસી
માણસ થાઈ અને બીજી રીતે, એક એકના માથાપર બેસ
વાની રીતનું નામ થાઈ. જે તેની પાસે એક સ વધારેતો
તો મરદોનું એક પેહેરાવનું કપડું થાઈ.

ખોલાશો.

શિખી સારા પાઠ સદ્ગુણે શોભાવજેરે લોલ;
લખી વાંચિને ગંભીરપણે લાવજેરે લોલ. ૩
કરો પ્રેમે પ્રભુ પ્રાર્થના પ્રભાતમાંરે લોલ;
તજો વાદ ને વિવેક લાવો વાતમાંરે લોલ. ૪
બોલ ભોલતાં બહુ વિચારિ બોલજેરે લોલ;
તેમાં તત્વમાંથિ તૈત્વ વાત તોજજેરે લોલ. ૫
આઠે પહેર મિત રાખવું આનંદમાંરે લોલ;
શેસલાઈને કૃષ્ણાવું નહીં કંઈમાંરે લોલ. ૬
કુટિલ થાય તે ભણેલિ કથા કામનીરે લોલ;
નકટ નારિ રહે તે ભણેલિ નામનીરે લોલ. ૭
ધડક ટાપિ દુર્ગુણાજિને ધિક્કારવીરે લોલ;
ધર્મ હીણિને તો ધૂળ જેવિ ધારવીરે લોલ. ૮
ઘેર પારકે જે ધનતી કરે ઘણીરે લોલ;
ગુણતા બજાય તૈવિ તારણી તણીરે લોલ. ૯
હડીલાઈતો હુઈયાથિ પરી પરહરો રે લોલ;
શીખ સાસુની સદૈવ ધયાનમાં ધરોરે લોલ. ૧૦
સાંત મિત થકી સૌનુ બોલવું સાંખજેરે લોલ;
કોઈને વિરોધ જોધ કાટિ નાંખજેરે લોલ. ૧૧
બહુ અદ્ય રાખિ બોલવું ને ચાલવુંરે લોલ;
જુઠાપો તજને ભલપણું સંભાળવુંરે લોલ. ૧૨
અધમ આલશતો અંગમાં ન આણવીરે લોલ;
નશ નમાવવાનિ જુગતિ જોડિ જાણવીરે લોલ. ૧૩
પિયર સાસરે મુકીર્તિ સંપડાવજેરે લોલ;
કુળ દિવાવટી કુટુંબમાં કહાવજેરે લોલ. ૧૪
ઘણું અંગમાં ધરાણુ નહીં ઘાલવુંરે લોલ,
મેલી લોકનિ મરજાદ નહીં મહાલવુંરે લોલ. ૧૫
કરન હોપતો વધારે કસર કીજીએરે લોલ;
રેવા દામ તે તમામ વાણિ દીજીએરે લોલ. ૧૬
સ્વામિને દુશપ્રદ્યો નહીં સંતાપિપેરે લોલ;
ધિરન ધારિને વધારે ધિરન આપિપેરે લોલ. ૧૭
રૂઝ આંગણું સમારિ સાક રાખવુંરે લોલ;

સ્ત્રી વ્યોધ.

પુસ્તક ૮ મું.

ડીસેમ્બર ૧૮૬૪

આંક ૧૨ મો.

વગર પઈસાનો કીમતી વારસો

અથવા

પરીતની પીડા !

એક વારતા.

૧૨૬૨૯ નવમું.

વીલોગમાં રાંલોગ.

અકુશોશ ! આખર બીચારી નરબાનું, પોતાની આ
એ તોલની દમ્બેઆણુ સાચુનું ધર, અને પોતાનું વાહાણું
વતન તણ તીઆંધી સદાનો રેસનીકાલ લીધો. તે કદડ
તી ઠંડીમાં, અને ઠારમાં એખલી બીહીસતાન તરફ ચાલી,
અને મારગમાં ચાલતાં પોતાનાં છવ ઉપર હજારો હુએ
અને અકુશોશ નાખવા લાગી. ધડીમાં તે હાઈડામાં ધીર
ન લાવી એક સરદ હાએ મારી આગલ ચાલતી, અને ધ
ડીમાં સઘલી ધીરજ યોઈ દઇ કુસકે રડી પડતી. એ પર
માંહે કેટલાક દીવસ મહા સંદેર અને શોકમાં મારગ કાપી
સીસતાનમાં આવી પોહ્યાં. કેમકે બીહીસતાનમાં મહ
તરફ નવાને રસતો તીઆં ધમનેજ હતો. એ શેરમાં શે
હેરબાનું કરી એક વીધવા સી હતી, તેણીનો એવો ચાલ
હતો કે જ્યો સી બીહીસતાનમાં મહ તરફ નવાને મુસાફરી
કરતી તે શેર તરફ આવે તેને પોતાનાં ઘરમાં ઉતારો આપ
તી, અને તેની આવા પીવા વગેરેની સઘલી પરકારની
આસના વાસના કરતી. તે ભલી બાઈને નરબાનુને તે ત
રફ આવવાની ખબર પડવાથી તરત તેણીને શોધી કાઢાડી
અને રાખેતા પરમાંહે પોતાનાં ઘરમાં લઈ નઈ તેને ઉતારો
આપીઆ. નરબાનું બાપડી રસતાની યાકતી યાદેલી અ
ને, કુખનાં મારથી નખલી પડી ગમેલી તેથી તે પેલી બાઈ
ની આત્મી દમ્બેઆણુ ચાલથી ઘણીજ ખુશી થઈ અને મન
માં બોલનાં મુકરાનાં કીધા.

પરકારણ દસમું.

નીચ ઈલિકતીમાં નીશપ્રલપણું.

વાંમનાર બાઈઆ, બીચારી નરબાનું ઉપર કુખનાં
ભારા કેવા પડીઆ તેતો તમે અતીઆર શુધી જાણો. એ
નો, એ ઉપરથી તમે એમનાં વીચાર કરતાં કે એ પરમાંહે
નરબાનું પોતાનાં ખરા એકીનથી ચાલી, અને પોતાનાં ખ
રા પીઆરથી બેહેનનને માટે આટલું બધું કીધું, તેને શું
કમ્બેહો કમ્બેઆ. ભલી રીતે અને નીતીથી ચાલતાં બાણુસ
ઉપર ગમે એવું કુખ પડે તોપણ આકેબત તેનો બુદ્ધો તે
ને સારોજ મહેલે; પણ છંડી રીતે અને અનીતીથી ચાલ
તાં પરમખમાં યોડોવાર સુખ નજર આવેલે, મણ
પાછલથી, તેનો બદલો ફેળેતી, કુખ, શરમ અને પસતાવા
સીવાએ બીની કશો મલતો નથી. ઘણાક બાણુસોને એવી
રેવ હાએલે, કે યોડોવાર નીતીથી ચાલી તરત તેનો બ
દલો મહેલે, જે ન પ્રદી આવતાં અપીરાં પડી અનીતી
માં પડેલે, પણ વીચાર નથી કરતાં કે નીતીથી ચાલી. સુ
ખનો મેહલ પથર કોરીને બનાવવો પડેલે, જે ઘણે વખ
તે ધાએલે, અને એકવાર કમ્બેઆ એટલે પછી કદી તે પ
ડતો નથી, અને અનીતીથી ચાલી સુખનો મેહલ રેતીનો
દગલો કરી બનાવવો પડેલે, જે તરત ધઈ નતાં યોડોવાર
માં કશી પડેલે, અને સઘલી રેતી આપણા આંખ, નાખ
કાન વગેરેમાં ભરાઈ નઈ આપણને આંધલાં, બેહરાં, શું
ગા વગેરે કરી નાખેલે. માટે નરબાનું જે આટલું સં
કટ પડતાં પોતાના ખરાં એકીનને વલગી રહીલે, અને જે
ને પોતાના અતકરણનો વચન આપીઆએ, તેને હજુ
પોતાનાં ખરાં જગરથી ચાહેલે, તેનો બદલો સાહેબ તેને
સારોજ આપીઆ વીના રહેનાર નથી. પણ તે એકીનદા
રીના ગ્રલકતા નમુનાને અહી રહેવા રેઈ, બેહેનનની યોડી
ક હુકીકન સાંભરે.

બેહેનન જેવો નરબાનુનાં પીઆર ભરીઆં જગર
માં જુદાઈનું તીર મારી, તેની આગમાં તરફડીઆં મારતી
મેલી પારસ શેરમાંથી નીકળી ગમેઆ, તેવો તે સીધતા
નમા આવી પોહ્યાંઆ. તીઆં આવી પોહ્યાંઆ પછે
તેને એવા ખબર મહી કે તે શેર ઉપર એક નજરદસત ક
શમન મુકરો કરી આવીઆએ, અને તેની ગામણે ધવાને
તે શેરનો પાદશાહ લશકરની તઈઆરી કરેલે. એ ખ

એવીતા સરસ રીતે બેઠેમન સાથે વાત કરવા લાગી, કે તે ગાએઆ તેની ઉપર દીવાનો બની ગયેએ, અને તેણી સાથે પરણવાને ધણી ઇનતેઝરી બતાવી. તે વાતમાં નર બાનુ પણ બહોળે રાજ થઈ હુએ તેમ નજાવીઈ, અને એ તે તે ગોઠવણ નકી કરી, બંને ને એક બીજાની વીટી બદલી લીધી, અને તરત છુટાં પડીઆં.

પરકણ બારમું.

સુખનો અપોર—વપ્રાદારીનો બદલો.

આએ પરમાણે બેઠેમન એક અનગમતી સ્ત્રીથી પેતાને છુટા થયેએ, અને એક નનગમતી સ્ત્રી સાથે પરણવેને બાહ્ય રખાએને નેઈ, તરત પોતાના કામંથી શરૂ થઈ પોતીટી માના ઘર તરફ ચાલીએ. ને વેલાએ તે માએના ઘરમાં પોંચીએ તે વેલાએ તેણીને મલવાને પાદશા હા પછી તીઆંન આવેએ હતો, તેથી બેઠેમનને આવવાની ખબર સાંભલી, તેને પોતાની હજુરમાં બોલાવીએ. બેઠેમન પાદશાહની હજુરમાં આવીએ, અને નેઈ પાદશાહે તેને ઘણા ઠપકા આપીએ પણ બેઠેમને તેને માટે ઘણા પસતાવા નજાવવાથી એ તેને માફી બખશી; પણ તેવામાં પાદશાહની નજર બેઠેમનના આંગલા માહેલી વીટી ઉપર પડી, ને જિતાંન તેણે આલખી કે તે વીટીતા ને તેણે નર આંનુને આપી હતી, અને જનીથી કદી પણ છુટી નહી પડવાને તેણીએ મને કોલ આપીએ હતો તેછે. એ ઉપરથી પાદશાહને શક પડીએ, કે મખાલા બીજારી નર બાનુને બેઠેમને મારી નાખી હશે તે પરમાણે તરતજ બેઠેમનને પકડવાને પોતાના ચોકીદારોને હુકમ કરીએ અને બેઠેમનને ધમકાવને પુછીઈ કે એ વીટી તેના હાથમાં શી રીતે આવી. બેઠેમન મોટા ગભરાટમાં પડી ગયેએ, અને કાંઈ એવું બોલવા લાગે, કે તે મુદલ મનાએ નહી. એવામાં શેઠરબાનુ અને મેઠરબાનુ બંને નન પાદશાહની હજુરમાં આવીને ઉભાં, અને મેઠરબાનુએ તેને એવી અરજ કરી કે બેઠેમને તેણી સાથે પરણવાને કોલ આપીએછે, માટે તેને તેણી સાથે પરણવાને હુકમ આપવો. એ સાંભલી બેઠેમન ગભરાઈ ગયેએ, અને બોલીએ કે મે તેણી સાથે પરણવાને કદી કોલ આપીએ નથી. તેની સામેતીમાં મેઠરબાનુએ પાદશાહને નજાવીઈ કે ને વીટી બેઠેમનનાં આંગલામાં હાલછે, તે તેણીએ તેના વચનના બદલામાં આપીછે. એવા સકુન સાંભલી પાદશાહે ને હેરબાનુને પણ પકડવાને હુકમ કીધો અને તેણીને પણ ધમકાવને પુછીઈ, કે એ વીટી તેણીના હાથમાં કીઆથી આવી? મેઠરબાનુએ પોતાની માંની તરફ કરીને તેણીને તે વીટી આપનારને પાદશાહની હજુરમાં બોલાવી લાવવા ને નજાવીઈ. શેઠરબાનુ તરત મેઠેલની બાહરે ગઈ, અને તીઆં નરબાનુ એક ગમ ઉભી હતી, તેને પાદશાહની હજુરમાં બોલાવી લાવીને તેની સનમુખ ઉભી રાખી.

આ હા! કેવી અચરતી! એક તરફથી પાદશાહ, બીજા તરફથી મેઠેમનાં બાનુ અને તરીછ તરફથી બેઠેમન, એ સઘલા ભારી અચરતીથી જિવા લાગા, અને તરછેની

છાતી હુરખથી ઉચકાવા લાગી. તેવામાં નરબાનુ બેઠેમન તરફ નેઈને બોલી, “તે લખીઈ હતું કે “અમારે મારી વીટી તારા હાથમાં આવે તીઆરે તું મને તારો ભરથાર જાણુને,” તે આ તારી વીટી મારે આગે આવે અને હવે તું મારો ભરથાર થઈ ચુકો.” એ નેઈ બેઠેમન ઘણા અચરત થયેએ, અને બોલીએ, “ફીસતાવમાં મેઠરબાનુને તામે ને સ્ત્રીએ મારી મુલાકાત લીધી હતી તે ને તું જાણુ એ તો હું તને મારા ખરાં જગરથી માહુ છું અને આએ પહે મારી કદ જુ.”

અને તેમ વાત નકી કરી અને બેઠેમને મોટી ખુશી થી પાદશાહની હજુરમાં નરબાનુને હાથ પકડીએ, અને પોતાની આગલી સઘલી માલના પસતાવો કરી તેને માટે નરબાનુ પાસે માફ માગીઈ, અને તેને પોતાની સ્ત્રી કથુલ રાખી. આ હા! આએ વેલાએ નરબાનુની ખુશાલીનું કોલુ વરણ કરે! ખરેખર જીવી નરબાનુએ દેખાવત રાખી, તેવાજ તેને સાહેબે બદલો આપીએ.

સંસારનો સનેહી.

બાઈએ, તમારા સંસારનો સનેહી કોણ? તમે આ ભવરૂપી મહા સાગરમાં સંસાર રૂપી વાંહીણમાં બેસી મુશારી કરોછો, તે વાંહીણનો સુકાની કોણ, અને તેમાં મુખ રૂપી હોઠાઈ અંતર, ઊપર નજર રાખી તે ચલાવનારો કોણ? તમારા માએ નહી, બાપ નહી, બેન નહી, ભાઈ નહી, પણ તમારો ભરથાર: ભરથાર, જેને તમે નેઈ, મોઈ અને ઘોઈ, અંદગીની ઘેરાનાં છેલા ગાંઠ સુધી, સંકટની અને દુખની વેલાએ તમારા ગલામાં પરાંણ આવે તીઆં સુધી, હરખ અને ખુશાલીની વખને તમારી છાતી ઊંચકાઈને જે સે તીઆં સુધી તમારો કરી, તેનો જમણે હાથ ધરી, તમારે જમણે હાથે, પાંચશો પુરૂશમાં, સાતશો સ્ત્રીમાં અને ફરતા ફરેસતાઓમાં કોલ આપીએછે, તે તે તમારો સનેહી, તે તમારો વાલી, તે તમારો મદદગાર, તે તમારો પાલણુ હર, તે તમારો સરવે. તે તમારું

સુનું, તે તમારું રૂઝ, તે તમારો હીરો, તે તમારૂં માણે
ક. તે તમારું રતન, તે તમારું મોતી. તે તમારા હાથ,
તે તમારા પગ, તે તમારી આંખ, તે તમારું નાખ
(શરમ). હવે કહો કે તમે તેને સુખ દીધું તે કોણને
દીધું? તમે તેને દુખ દીધું તે કોણને દીધું? ત
મે તેનું બેલુ દીધું તે કોણનું દીધું? તમે તે તેનું છ
રૂં દીધું તે કોણનું દીધું? તમે તેને ધીકારીઓ તે કોણ
ને ધીકારીઓ? અરે ભણી પાઈઓ! તે સઘલુ તયુ
નેજ: તમે તમારા જમણા હાથે ડાલા હાથમાં ચોંચે
ભોળીને ખમો, તમારે હાથે તમારી આંખમાં કાંકરો ના
ખીને ખમો, તમારે મોઢે કાચનો કકરો ગલીને ખ
મો, જેવું તે તયુને દુખ, જેવું તે તયુને સંકટ, તેવુજ તે.

ખરે! જોવો જે તમારો ભરથાર, તેની સાથે
તમે કાંચે નહીં સઘલી પાંતીની વાત કરો? કાંચે ન
હી તેની સાથે એક ટેબલપર મેસીને ખાઓ? અને
કાંચે નહીં તેનો હાથ પકડીને છાં આં જુવું પડે તી
આં જાઓ અને શરો? ઘણીક પાઈઓને જોવી ચાલ
હોયો કે પોતાનાં ભરથારને નામ દઈ ડાક મારવાને
ખલે છેકારને નાંચે ડાક મારે છે, કે નહીંતો “આ સાં
ભલોય કે?” જોવી રીતે જોલે છે, કે નહીંતો નામ વગ
ર જાણે કાંઈ ભીતને કહેતાં હોયે તેમ જે કહેવું
હોયે તે કહે છે. તેનું ભોણું કરી આપી, તે
ને જમાડી, પોતે સાંધનીમાં, કે મોરી આગલ મેસી? જ
મે છે. કેયે સાથે જવાની જરૂર પડીતો તે આગલ ચાલે
અને પોતે દુરથી પાછલ ચાલે, કે નહીંતો પોતે આગ
લ ચાલે અને તે દુરથી પછવાડે ચાલે. ઘરમાંની કાંઈ
પણ વાત તેને કહીવી નહીં, અને પુછેતો જવાબ દેવો
કે “ખઈરાંની વાત ખઈરાં જાણે.” પોતા ઊપર કાંઈ
આવી પડીજી હોયે, તો તે ભાંજી તોડી પોતેજ ખીસા
હવું, અને નહીં ખીસેડાચે તીઆરે ફસાઈ પડી છુઓ
મારવી. કાંઈ જોઈ પડેતો તેની સાથે કલજો કરવો,
તેને કકલાવવો, તેને કુહુકાવવો, તેને કુખી કરવો, તેને
કરજદાર કરવો, તેને ખેઆખર કરવો. હવે વીચાર
કરો, કે જોવો અંતર તમે કોણની સાથે રાખોછો? જે
તમારો ઊપર લખેલો ભરથાર, તેની સાથે, કે કોઈ ત
મારો આ ભવનો શતરૂ, તેની સાથે? ખરેખર તે તમા
રો કવો ચાચે છે, અને તમે તેને કવો ગણેછો. તમે
તેને કોણ કહોછો, અને તમે તેને કોણ માનોછો.

(આખા હરણનો લાલ.)

આપે ધરથી જે પાનીઅ અથાગ,
જાણે કાંપતણે તેને ‘માગ.
આપે પાણી જે પુપટી પરાણે,
તેને અંગેલ ઇચ્છાગળ જાણે.
આપે વાઈલ જે વા જોત તેજ,
જાણે ઉપણ સીતક તેને સોન.
વરસે મેઘ પડે નીરમળ નીર,
કુખી યાચે અને ભાંજી ચીર.

રંગ.

જગત કરતા ઈશવરે માણસ જાતને જે પાંચ
ઇંદ્રીઓ મેલી છે, તે પાંચોને જેમ ઘટતો ઊપીઓગ ક
રવાને સરજી છે, તેમ તેને સુખ આપવાનાં સાંધનો પ
ણ મેલીયાં છે. જાલને સુખ આપવાને તરેવાર જાત
નાં સવાદ કરીઆ છે, કાનને સુખ આપવાને તરેવાર
જાતનાં વાસ કરીઆ છે, કાનને સુખ આપવાને તરેવા
ર જાતનાં રંગ કરીઆ છે, ચાંમડીને સુખ આપવાને
તરેવાર નરમ તથા લીસી વસતુઓ કરી છે અને આં
ખને સુખ આપવાને તરેવાર જાતનાં રંગ કરીઆ છે.
તરેવાર રંગથી કરીને જગત ઘણુંજ રમણીક લાગે
છે, અને તે જોઈ માણસ જાતની રંગનાં લોહીથી લા
લ થયેલી, તથા ગમનાં આંતુથી ભીનાયેલી આંખ
ને સંતોષ થાય છે. તે સરવ શક્તીમાન ઈશવરે જેમ
વસતુઓનાં આકારમાં એકસરખાપણ રાખીજી ન
થી, તેમજ વસતુઓનાં રંગમાં પણ એકસરખાપણ
રાખીજી નથી. જો જગતમાં સઘલી ચીજો સરેદ
કે કાલા રંગનીજ હોતે, તો તેથી આખું જગત માણસ
ની આંખને કંડાસ ભરેલુ થઈ પડતે, અને વધારે કો
ઈને જોવાને નહીં ભાવતે: તેટલા માટે તે સાહેબે અપા
ર ડાહ્યાપણ વાપરી આપણે માટે અપાર જાતનાં રં
ગો પેદા કરીઆ છે.

જોકે આપણે કુનીઆમાં અપાર જાતનાં રંગો
જોઈએ છઈએ, તોપણ સુખીઅમાં સુખીઅ માતરે તર
ણ રંગ છે. તે તરણે રંગોને જુદી જુદી રીતે જુદા જુ
દા પરમાણમાં મેલવીઆથી તેમાંથી અથાગ જાતનાં
રંગો થાય છે. સુખીઅ રંગમાં લાલ, પીચો અને બ
લુ છે, અને તે સીવાયે બાકીનાં સઘલા મીસર, એરો

એક એક સાથે લેલાએલા હાએ છે. જેમકે પીલો અને બુલુ, ઈચ્છા આસમાની મલી લીલો રંગ થાય છે, તેમાં નો પીલો એહો નાખીએ હાએતો તે ઘેરો લીલો થાય, અને નો આસમાની એહો નાખીએ હાએતો હુલો લીલો થાય. નો પીલો અને લાલ સાથે લેલીએ હાએતો નારંગીએ રંગ થાય, અને નો આસમાની અને રાતો મેલવીએ હાએતો બાંધુડો રંગ થાય. એ પરમાણુ જુદા જુદા રંગોને જેમ જુદા જુદા પરમાણુમાં ગોઠવતા જઈએ તેમ તેમાંથી જુદા જુદા રંગો થાય છે.

સરેદ અને કાલો એને આપણે રંગ કહીએ છીએ, પણ ખરેખર તે રંગ નથી, પણ કોઈખી રંગની ગેરહાજરી તે તે રંગો છે: તેપણ આપણે તેમને જુદા રંગો ગણી એક ખીજાને આપી શકીએ છઈએ. લોકોની સમજણ પરમાણુ સરેદ રંગ પવીત રાઈ સાથે નીસખત ધરાવે છે, અને કાલો રંગ ગંભીર રાઈ તથા શેક સાથે સંબંધ રાખે છે. તેમજ લાલ, લીલા, પીલા, એ ખુશાલી સાથે તાલુકો રાખે છે.

જુદા જુદા રંગોને એક ખીજા સાથે મેલવી તે માથી જુદા જુદા રંગ કરવા એ જુદી વાત છે, અને જુદા જુદા રંગો નજરને ખુશ લાગે એવી રીતે એક ખીજાની પાસે ગોઠવવા, એ જુદી વાત છે. હરેક વસ્તુ ઊપર રંગ ગમે એવા સુંદર હાએ, તેપણ નો તેમને રીતસર એક એકની પાસે ગોઠવીએ ન હાએ, તે તે વસ્તુ કદી શોભનાર નથી. રંગોને એક ખીજા સાથે મેલવા એ એક હુનર છે, પણ તેમને શોભે એમ એક ખીજા પાસે ગોઠવવા એ ચતુરાઈ છે: માટે એવા રંગોને ખરોખર ઘેજાનથી ગોઠવવા જોઈએ. આપણી ખાઈએ તરેવાર રંગના ઊનનાં ભરતો ભરે છે, પણ તેમાં તેમને ગોઠવવાની ઘણી કથુર માલમ પડે છે. કેટલીક ખાઈએતો ગોઠવવાની વાત મુદલ સમજતીએજ નથી, તેથી તેમને જેમ શવે છે તેમ, તથા જેવા મલે છે તેવા રંગો ભરી દે છે, પણ તેથી ભરતની શોભા જાય છે, અને નજરને નકારું લાગે છે. માટે હો એ સઘલી ખાનુએને મજાનુત લલામણ કરીએ છઈએ કે હરેક ભરત ભરતી વેલાએ તથા હરેક એવું એકથી વધારે રંગોતુ કામ ક રતી વેલાએ તેમને એક ખીજાની પાસે ગોઠવવામાં ઘણી ધીઆન તથા સંભાલ રાખવી. પણ એ ઊપરથી વાંચનાંરી ખાઈએને મનમાં સવાલ ઊતપણ થશે કે

કીઆ રંગની પાસે કીએ રંગ મેલીએ હાએતો તે સારો લાગે? તેના ઊતરમાં હો એ તેમને જાણવીએ છઈએ કે એ વાતની માહીતગારી. મેલવવાને કુદરતી વસ્તુએ, જેવીકે ઝાક, કુલ, પકશી વગેરેના રંગો ઊપર ધીઆન આપવું, અને જોડું કે તેમાં રંગો કેમ ગોઠવેલા છે. જેવી કુદરતે પોતે કરેલી રચના શોભાએમાન દેખાએ છે, તેવી ખીજા કોઈ નથી, માટે તેની નકલ કરવી ઘણી સારી છે. વરસાદના દાણમાં જે આકાશમાં વરસાદની કમાણુ થાય છે, જેને મેલ ધનુશીએ કરે છે, તેમાં બધા મલો રંગો છે, અને તે સઘલા એવી રીતે ગોઠવેલા છે કે તે જોતાંજ આપણી આંખ હેરતમાં પડે છે. તેમાં પેહેલો લાલ, પછી નારંગીએ, પીલો, લીલો, આસમાની, બાંધુડો અને ભાગો બાંધુડો એ પરમાણુ એક એકની પાસે ગોઠવેલા છે. એવીજ મનેરજક રંગ રચણા, ઝુમરનાં હુલકને તડકાંમાં પકડીઆથી શામણી ધોરદુએ માલમ પડે છે. એ પરમાણુ કાચમાંથી સાત રંગ નીકલવાનો સખળ વીદવાન લોકોએ એવો શોધી કાઢીડીએ છે કે સુરજનાં તડકાં અથવા રોશનીમાં એવો સાત જાતનો રંગ એકઠો લેલાઈ રહેશે, તે તે કીરણો કાચમાંથી પમાર થઈએ પડે, એક ખીજાથી છુટાં પડે છે. એની સામેતી એમ મલે છે કે એક ગોલ ચક્ર ઊપર એવા સાત રંગના સરખા સાત પટા પાડી તે ચક્રને જોરથી ફેરવીએ છઈએ, તીઆરે તે સાતે રંગો એક ખીજા સાથે મલી જઈ તેનો એક રંગ સરેદ અથવા તડકાંનાં જેવો દેખાએ છે. એ સાત રંગોને દુનીઆમાંની દરેક વસ્તુ જુદા જુદા પરમાણુમાં પોતાની અંદર ગોઠે છે, તેથી તેમના જુદા જુદા રંગ થાય છે. સઘલા રંગમાં લીલો રંગ આંખને ઘણો ગમે છે, તેથી ઇગવરે જગતમાં ઘણી વસ્તુ એ રંગની કરેલી છે. ઊપર લખીએ કે એ સઘલા રંગો માણસ જાતને સુખ આપવાને સરજેલા છે, પણ એવું સુખ કોણને લેવું ઘટે છે, કે જે સાત દાણડો ઊડીએ ગ કરી, પોતાની સકમાઈથી ચોટલી મેલવી, પોતે ખાઈ તથા પોતાનાં કુટુંબને ખવાડી, નીરાંને ગેરે, તેનેજ ઘટે છે. નહી કે કેટલાક આલસુ અને અધમ પુરો, શદા નીડીએગી રહી, ઘરમાં પોતાનાં ખયાં છોકરાંને અન વગર ભુખાં, અને વસતર વગર નાગાં મેલી, એવી રચણાની મોજ મારતા ફરે.

કુનીઆનો મુસાફર.

પત્ર ૨૮.

મીઆરો બેન,

ગઈ વેલાએ મેં તમારી ઊપર લખીછી હતું કે હું ઈલિરોપ ખંડની મુસાફરી પુરી કરી હલમાં આશ્રીકામાં આવી પોહ્યાંચીઆ છું. તે વેલાએ મેં એમ પણ જણાવીછી હતું કે હું આશ્રીકાનાં કીનારા ઊપરનાં “ખારબેરી” નામનાં પરાંતમાં છું, પણ તે પરાંતમાં તરતનોજ જઈ પોહ્યાંચવાથી અને વહી તેની આગમ્ય ને નવા ખંડમાં હું ગએઆ તેનું સાધારણ વરણન તમારી ઊપર પરથમ લખવાનાં ચેરાદાથી તે પરાંત માંહેલા શેહરોનું વરણન કરવાનું ખીજા પત્ર ઊપર મુદતવી રાખીછી હતું. વાહલાં બેન, તે આખા “ખારબેરી” માં એટલે તેનાં નેવાનોગ શેહરો નેવાં કે તરીપોલી, આલજઅરસ, મોરોકી, શીબીનીસ મગેરેમાં મુસાફરી કરી હલમાં બે દીવસ થએઆ એ ખંડનાં સહીથી પુરાણા અને નામીયા શેહર મીસરમાં આવી પોહ્યાંચીઆ છું. પણ એ શેહરમાં હું રહું અને તેને ફરીને સારીપેઠે નોકી, પછી તમારી ઊપર લખું તેની આગમ્ય ને શેહરોમાં હલ હું ફરીને આવીઆ છું, તેમાં ને ને મારા નેવામાં આવીછી તે મો શેહજ હવાલ હલમાં તમારી ઊપર લખી જણાવિછું. બેન, એ પત્ર વાંચવાની આગમ્ય એમનાં સમજતાં કે એ શેહરોનું વરણન પણ લનકન, પારીસ વગેરેનાં શેહરોનાં સરખું હોય: એ ખીચારાં ગરીબ અને થોડાં મુધરેલાં દેશોછે, તોપણ તે વરણન કરવા નોગપણામાંથી જતાં નથી. પરીચ બેન, મુસાફરી કરવાની મતલબ એટલીજ છે, દેશદેશની રચણા નોઈ માહિતગાર થવું, અને પછે ધરેધર તે જગત

કરતા સાહેબનાં અદ્યુત સરખાં કાચો નોઈ વીસમએ પાંખી તેની ચતુતી કરંવી એ મતલબ સહીથી મુધરેલાં દેશોમાં ફરવાથી પાર પડેછે, એમજ નથી; કેમકે નેવા તેણે પોતાનાં અનહદ શકતીનાં નમુનાં મુધરેલાં શેહરોમાં ખતાવીઆછે, તેવાજ નમુના વેરાન જંગલોમાં પણ ખતાવેલાછે: તેથી આખી પુરથવી ઊપર કેટલી ફરો, તીઆં તમને કાંઈ નવી અને નવીજ ખુબી માલમ પડશે.

નેવા હું વાંહ્યાંણ ઊપરથી ઊતરીઆ તેવા હું તરીપોલીમાં આવી પોહ્યાંચીઆ. ને દાહડે હું એ શેહરમાં પોહ્યાંચીઆ, તે દાહડે છેક સાંજ પડી ગઈ હતી, અને વહી લગાર થકેસા પણ હતો, તેથી ઊતારાની જગા ઊપર જઈ આંગ સાફ કરી, જમી, સકારે સુઈ ગએઆ; તે એવા ઊંધાઈ ગએઆ કે સહવારનાં છેક સુરજ ઊગતે મારી આંખો ઊઘડી. ઊઘડતાં વાર નાહી થોઈ સખેતા પરમાંણે મોહાંની ખંદગી કરી નાસતો કરી બે સોખતીઆની સાથે એ શેહર હું નેવાને નીકળીઆ. એ શેહરનાં રહેવાસી ઘણાંખરા મુર જાતનાંછે. તેઓ માથાંપર ચોટી પાઘડી ધારેછે, અને દીલમાં દીલો જલો તથા દીલો સુરવાલ ચેહરેછે. સીઆ દીલ ઊપર એક મોટો સાહેબ ચેહરેછે નેમાં તે માથાંથી તે પગની પાટલી મુધી ઢંકાઈ જાએછે: માતરે આંખની આંગલ દોરાની જાલી સખેલી હાએછે, નેમાંથી તેઓ નોઈ શકેછે. એ વાત વાંચી હું ધારૂક કે તમે ગ્રામાં અચરત નહી પશો, કેમકે તમે જાણોછે કે દરેક મુસલમાની દેશમાં, તે ગનેઆતની સીઆ ઊઘાડે મોડે ફરતીઆ નથી તથા પારકા પુરૂષને મોડું દેખાડતીઆ નથી. એ ચાલ કે વો બેવકુશાઈ ભરેસો અને હસવા સરીખોછે, તેઓ તમે સારીપેઠે સમજોછો, તેથી તે વીશે તમને કાંઈ લખવા ને દરૂસત જોતો નથી. એ શેહરનો વીસઠાર ઘણો ખોહોલાછે, પણ તે પરમાંણે વસતી નથી. એનાં ઘરો ચોરસ આકારમાં ખાંધેલાંછે, અને તેના ઊપરનાં ઘણાજ આછા દોલાવધર હાએછે. એવા આછા દોલાવના સખખથી વારેવાર તે ઊપર માણસો ચાલતાં નજર આવેછે. સઘલાં ઘરોને એકથી વધારે માર નથી. મોટા લાએા ઘણા સાંકડા, વાંકારીકા, અને રેતીથી ભરેલા હાએછે. માલ વગેરેની વસતુઓ, એક જગાએખી ખીજી જગાએ લઈ જવાને ઊંડો વાપરવામાં આવેછે, ને

આ ચાલતાં એટલુતો ધુલાઈ ઊઠાડે, કે જેથી આપણે
જેવાને રસતામાં ચાલતાં ઘણા કંચલો આવેછે. એ શે
હેરને શતરૂના હુમલામાંથી બચાવવાને તેની આસપાસ
ફરતી ભીત ખાંધી લીધેલીછે અને તેમાં આવવા તથા
જવાનાં બે દરવાજા રાખેલાછે. તેમનાં એક જે ઊતર
તરફનોછે, તે દરીઆ તરફ જવાનોછે, અને બીજો દક
શાણ તરફછે, તે માહેલાં દશાવરો ખાતે જવાનોછે. શેહેરનાં
પૂર્વ ભાગ ઊપર એક કીચોછે, તેમાં તીઆનો પાદશાહ
રહેછે. તે કીલાના બચાવને માટે તેની આસપાસ ફરતી
૪૦ ફીટ ઊંચી દીવાલ બાંધેલીછે. એ રાજા જાતે આપ
આખતીઆર, અને ઘણા ઘાતકી હોએછે, અને તે પરજા
ઊપર ગમે એવા જુલમ તથા ઘાતકીપણું ગુર્જરી શકેછે.
તેને તેની પરજાનું કોઈ માણસ તથા કોઈ અમલદાર
મારી નાખે તેને માટે તે સદા બીહીતો રહેછે. એ રા
જા બીજા મુસલમાન રાજાઓની માફક ઘણી સ્ત્રીઓ
રાખેછે, જેમને તરેવાર શીનગાર અને વસતરથી શી
નગારી, તથા તરેવાર ખશબોથી મધમઘતાં કરી, એક
એકલામાં ઘાંધી રાખેછે. તેમને ફરવા હરવાની, કે કોઈ
પણ બેગાના માણસની સાથે વાતચીત કરવાની, કે કો
ઈ પારકા પુરુષને મેતાનું એ ખતાવવાની શકત મના
ઈ હોએછે. તે બાપડીઓ જીવતાં જીવત વગર તકશી
રે સદાકાલ બંદીખાનું ભોગવેછે ! એમાં પણ કેટલી મુ
રખાઈછે, તેતો તમે જાણોછો. એ શેહેરની હવા ઊ
નાલામાં ઘણીજ ગરમ હોએછે. તીઆં વરસાદ વરસ
માં થોડાજ ઘણા પડેછે, પણ તે એટલો બધો તો પડે
છે, કે એભે પાણી નમાતાં નથી: પછી તે એકદમ ઊ
ગરી જાયછે, તે પાછો એક ટીપું પણ વરસતો નથી.
એ જખરા વરસાદનું પાણી, જે તેજોએ મોટી ઝાંકી
ઓ ખનાવેલી હોએછે તેમાં ઝીલાઈ રહેછે, અને તે આ
ખું વરસ ભોષીને કામ લાગેછે. એ શેહેરના ભોષી મુ
સલમાની ધરમ પાલેછે, તેથી તેઓ જુ, ફરીશચીઅન
વગેરે જાતના ભોષીને ઘણા લીકારેછે, અને વખતે તે
મને ભારી દુખ દીએછે. એ શેહેરમાં જુ ઘણા વસેછે,
પણ તે બાપડાઓ ઊપર મુરો ઘણા જુલમ ગુજારેછે.
એક વેલાએ રસતામાં ફરતાં એક બીઆરા જુલમ જુને
એક મુર ઘણી પકડી મારતો હતા તે જોઈ મને ઘણી
જ દંએઆ આવી, પણ તે બાપડાને બચાવવાને મારા
હાથમાં કશો એલાજ હતો નહીં, અને કોઈ મુસલમાન તે
ની દંએઆ ખાતો હતો નહીં. બેન, તમે જાણોછો, હું પણ

જે અહીંઆં મુસલમાનને વેરો નહીં ફરું, અને એવો
જાણી છું, હું પારસી છું, અથવા બીજો ધરમ પાલ
નારો છું, તો તેઓ પણ મારા એવાજ હાલ કરે. તે
ઓ અંગરેજ તથા ફરંચોને પણ ઘણા હરાન કરેછે,
પણ જુના જેટલા નહીં: કેમકે તે બાપડાઓની તર
ફથી નેપોલીઅન સરખો શાહનશાહ, કે નામવર વી
ક્ટોરીઆ સરખી રાણી નથી.

એ સીવાએ તરીપોલીમાં બીજું કશું જોવા
જોગ ન હોવાથી માતરે બે દાહાડા તીઆં રહી હું
આલજઅરસમાં આવીઓ. તીઆં આવીને જોઈ
છું તો તે પણ સઘલી પરકારે તરીપોલીનેજ મલકું
એટલે તીઆંના ભોષી પણ તેવાજ, અને તીઆંનાં ઘ
રો પણ તેવાજ. અહીં કેટલાંક ઘરોનાં ઊપરનાં ઊપ
ર બોજો ખનાવેલા જોઈ મને ઘણી અચરતી લાગી
હતી. એ શેહેરનાં રાજાને આગલ "ઉ" કરી કહેતા હ
તા, અને તે પણ તરીપોલીનાં બાણાના સરખોજ અ
ખતીઆર રાખતો હતો તથા અમલ ચલાવતો હતો.
એ શેહેરને જુમધીઅ સમુદરનાં કાંઠાની નજીક એક
હુંગરનાં દોલાવપર બાંધેલુંજે નેથી વાહાણમાં ખેત્રીને
આવતાં ફરથી તેનો દેખાવ ઘણોજ રક્ષીઆંમણો લા
ગેછે. એ શેહેર હાલમાં ફરંચ ભોષીને તાખેછે. કેમ
કે અગાધી એ શેહેરનાં મોટા જખરા દરીઆઈ જુલારાં
હતા, અને આખા જુમધીઅ સમુદર મધેનાં વેપારને
હરકત કરતા હતા. એ માંદી ચાલનો અટકાવ કર
વાને તીઆંનાં "ઉ" ને ઘણીવાર અંગરેજ તથા ફરં
ચ સરકારે જાણવીછી, પણ તે પત નહીં કરવાથી
અંતે અંગરેજ સરકારે લખઈ કરવાને એક મોટો
વાહાણનો કાફલો મોકલીઓ; જે જોઈ "ઉ" કરી ગએ
ઓ અને જુલકાંમનો અટકાવ કરવાનું તહનાંયું કરી
ધીં; પણ તે તહનામાં પરમાંજે થોડોક વખતવેર અમ
લ કરી વહી પાછુ આગળ કાંમ જારી દીધું. તેથી
અંતે અંગરેજોએ લારક એકસમાલિયની સઘરી હે
લ એક મોટો કાફલો મોકલીઓ, જેણે એ શેહેર ઊપ
ર ૧૮૧૬ માં હુમલો કરી તેનાં કીલાઓ વગેરેનો
નાશ કરી તેમની મુખ લગાર દેકાણે લાવી પાંછે ફરી
ઓ. તીઆર પછે બીજા લખઈ ફરંચોએ કરી તેને
મેતાને હાથ કરી લીધો તે હજી વેરછે પણ તેની
કંઈ ઝાઝી આજેપત નથી.

એ શેહેરમાં પણ કશું જોવા નોગ ન હોવાથી

તર ધરૂવથી દકશીણુ ધરૂવ ભણી પણ તેટલેજ અંતરે દોરેછે, તેને રેખાંશ વરત કહેછે. હવે એ લીટીઓ ઊપરથી હરેક દેશ તથા શહેરની જગા સેહેલથી શોધી કહ્યાએછે તથા તેનાં નેચા આધાર ખીલ ચીજ ઊપર સેહેલથી પાડી શકાએછે. વાંચનારી ખાઈઓ કેનવાસ ઊપર ભરતાં તે જાણેછે, તેમને માલમ હશે કે કેનવાસનાં ખાનાં ગણી કેવી રીતે ખીજ દાણાની જગા શોધી કહ્યાએછે, તથા તે તેજ પરમાંણે ખીલ જગા ઊપર ભરી શકાએછે, તેજ પરમાંણે એ વીશે પણ ખની શકેછે. એ ગોકવણથી કરી દરેક શહેરની રેખાંશ તથા અકશાંશ-માલમ હોવાથી સેહેલથી તેની જગા શોધી કહ્યાએછે.

વહી એ રેખાંશ અને અકશાંશ સીવાએ ખીલ પણ લીટીઓ એ ગોલા ઊપર પાડેલી હાએછે. તેઓ પુરૂધવીની ગરમી તથા સરદી વગેરેની હલત બતાવેછે. જેમકે—વીશુવ વરતથી દેટલેક માર્દલને છેટે કિતરે એક લીટી દોરેલી હાએછે, તેની વચેની જગામાં ગરમી વધારે હોવાથી તેને ઊપણુ કટીખંધ કહેછે. તેની ઊપર વહી થોડેક અંતરે એક ખીલ લીટી દોરેછે, તેમાં ગરમી અને ઠંડી મધીઅમખણે હોવાથી તેને સમસીનાપણુ કટીખંધ કહેછે. તે લીટીથી તે ઊતર ધરૂવ થી અતીશયે ઠંડી હાએછે તેથી તેને સીત કટીખંધ કહેછે. એ તરણે કટીખંધો મધેથી ને ને દેશ ઊપણુ કટીખંધમાં આવીઆંછે, તેમાં ઘણી ગરમી પડેછે અને તેનાં સખખથી તીઆના લોકો કાલા રંગનાં હાએછે. ને દેશ સમસીતોપણુ કટીખંધમાં આવેલાંછે, તીઆં મધીઅમ ગરમીછે, અને તેથી તીઆના લોકો શામલા રંગના હાએછે. ને દેશ સીત કટીખંધમાં આવેલાંછે, તીઆં અતીશય ઠંડી પડેછે, અને તેથી તીઆના લોકોની ચામડીનો રંગ ગોરો હાએછે: એજ પરમાંણે તરણુ કટીખંધો દખશીણમાં, એટલે વીશુવ વરતથી દકશીણુ ધરૂવ તરફ પણ હાએછે.

વાંચનારી ખાઈઓ કદાચ શુંચવાશે, કે આટલા નાના ગોલા ઊપર હજારો માર્દલ લાંખી અને હજારો માર્દલ અંતરની લીટીઓ કેમ દોરાએ? પણ તેની સમજ સેહેલીછે. એવી લાંખી લીટીઓ નાની જગામાં દોરવાને તેનું પરમાંણુ લેવામાં આવેછે. જેમકે એક માર્દલે પા ઇંચનું પરમાંણુ લેવામાં આવે, તે તે નાના

ગોલા ઊપરની એક ઇંચ જગાને ચાર માર્દલ સમજવી. એ ઊપરથી એક શહેર વીશુવ વરતથી ૫૦૦ માર્દલ દુર પાડવું હાએતો તેને ૧૨૫ ઇંચને છેટે પાડવું. એ તરફત પણ ઘણા થાએ, તેથી દર માર્દલે એક ઇંચના ઘણાજ નાના ભાગનું પરમાંણુ લેવામાં આવેછે અથવા કેટલા સો માર્દલે એક ઇંચનું પરમાંણુ રાખવામાં આવેછે.

કીમતી પથરાઓ.

ભાગ ૨ નો.

કુનીઆમાં પંકાએતો હીરાઓ અને તેઓની એક દુક તપારીખ.

૧૦૦ ફેરટથી વધુ વજનના હીરાઓ આ કુનીઆમાં થોડાજ મલી આવેછે અને તેઓની શંખીઆ ષકત પાંચનીછે. જેઓના નામે:—

ગોરલોશ અથવા ગરોડ રૂશીઅન, ૧૬૩ ફેરટ નો; ૧ ગરોડ રૂશીઅન, ૧૨૮૫ ફેરટનો; રીજેટ અથવા પીટ ૧૩૭ ફેરટનો; સત્તર આશ ધી સાબિય, ૧૨૫ ફેરટનો; અને ફેલેનુર, ૧૦૨ ફેરટનો.

એથી ઊતરતા ખીજ પાંચ હીરાઓછે, જેઓનીએ જાણવેલા નામથી શુધેલી કુનીઆમાં ગોલખાએછે. સાહા આશ પરશીઆ, ૮૬૬ ફેરટનો; શેનસી ૫૩૫ ફેરટનો; નાશક, ૮૯ ફેરટનો; આરકટ ૫૬ ફેરટનો; અને પીગર ૪૯ ફેરટનો.

એક વેલાએ શરવેનો હોવો વીચાર હોતો કે શુગ્રીથી મોહટમાં મોહટો હીરો પોરડુગાલના રાગ પાશછે, જેનુ વજન ૧૬૮૦ ફેરટનું ધારવામાં આવતું હું; પણ આજ શુધી તે કાર્દના જોવામાં આવીઓ નથી વારતે તેની હુશતી વીશે શક ઊપજેછે. હાલ મોહટમાં મોહટો હીરો ગોરનીઆના રાગ પાશેછે, જેનુ વજન ૮૬૭ ફેરટનુંછે અને આધારમાં તે એક ઈંચને મલતો આવેછે, તે આસરે ૧૦૦ વરગની વાત ઊપર મલી આવીઓ હોતો. જોટે આ હીરાને મેલવવા શરૂ થીજ કેટલાં વરગો થયાં એ ટાપુના ગામડી રાગઓ તેના માલેક શાથ લકાર્દ ચલાવેછે તોએપણુ હજુર શુધી એ હીરો પોતાના અગ્રવી માલેકના હાથમાં રહેલોછે.

એક કચ મવરનરે એ હીરાને બદલે ૧૫૦૦૦૦ ધાલ ર, બે મોહટી હુથીઆરખંધ મનવાર તથા ભારી તે પાની એક મોહટી મંખીઆ એ હીરાના ઘણીને આ પવા જણાવી હતી, પણ એ રાજાએ તે હીરો આપી જો નહી, કંઝિએ એ હીરાને તે એક તલેશમાત ઘખ લ ગણેછે, અને તાહાના મેહવામીઓનો એવો વીચાર છે કે એ હીરાને પાણીમાં બોરીને તે જો પાણી પીધું હોએતો માણસ જાતના શરવે દુખ દરે થાએછે.

ઝોરલેખ નામનો ઈંગિરોપનો મોહટયા મોહ ઠો હીરો રૂશીઆના બાદશાહના ખખનામાંછે. કોહનુર ની માફક તે તલ્લીએથી તદન સપાતછે અને તેજમા ઘ છો શરણછે, એ અને એક બીજો હીરો નાદરઆબના તખતની અંદર જડેલો હતો, પણ એ રાજાના મરણ પછી એક શરૈય શાહજરે તે ચોરીને ૨૦૦૦૦) રૂપી એ એક કપતાંનને વેચીઆ જોએ એક ઈઆહુદી વેપારીને ૧૨૫૦૦૦ રૂપીએ પાછો વેચીઆ. તે હીરો બીજા બે શખસના હાથમાં ભઈને આખેરે રાણી કંકે રીનના હાથમાં ૪૫૦૦૦૦ રૂપાંના રૂખ્ર વાસતે આ પીઆ. દેશકાંડનો એવો વીચારછે કે એ હીરો પરથમ ખરમાના દેહકાંડની એક મુરતીની આંખમાં જડેલો હતો.

મરાંડ ટશદન જે આસ્ટરીઆના બાદશાહ પાસછે અને જેનો રંગ જરા પીલાશ ઊપરછે તેની કી મત ૧૬૦૦૦૦૦ રૂપીઆની આંકાઈછે. મરેનશન ની લખર્ધમાં આ હીરો ચારલસ ધી બોલડે પોએએ હોતો, જે એક શુવીશ ગામડીઆને જડીઆ—પણ આ બીચારા બોલા ગામડીઆએ એ હીરાને કાચનો કટકે સમજા રેંદી દીધો, પણ પાછલથી વીચાર ફેરવી ઊચ કી લેઈને એક નોગીને તરણ રૂપીએ વેચીઆ જેના હાથમાંથી નવ રૂપીએ એક બીજા શખસના હાથમાં ગ એઆ જેને ૧૫૦૦૦ રૂપીએ એક વેપારીને વેચીઆ. એ રીતે દેશકાંડ અમીરો તથા રાજાઓના હાથ મધે ગ એઆ પછી આખરે એ હીરો તેના અચલી ઘણી ચારલસ ધી બોલડના હોકરાના હોકરાના હોકરાના હાથ મધે આવીઆ.

રીજેટ અથવા પીટ નામનો હીરો પ્રચનશનના બાદશાહ પાસે, પીટ નામના ઈંગરેજ પાસે એ હીરો ૯૨૦૦૦૦ રૂપીઆ વામને ખરીદ કરવામાં આવી એા હો, અને હાલ તેની કીમત બેવડી ધારવામાં આ વેછે. એ હીરાની તવારોખ ઘણી અજાએખી ભરેલી અ

ને નહી મનાઈ થકાએ એવીછે. કહેછે કે કરીશના ન. દીના કીનારાની ખાંણમાંથી આ હીરો એક ગોલામને પાએજો, જે ઈર્ષ નહી જોએ તેને વાસને એ ગોલાંમે પોતાની બંગ ચીરીને તેની અંદર મુકીઆ, અને એક શેલરને, જે તે કાંઈ પણ રીતે તેનું છુસપણું બખશાવે તો તે આપવા કહેઓ; પણ આ લુચા શેલરે એ ગોલામ ને પોતાના વાંદાંણુ ઊપર બોલાવી તેની પાસથી એ હીરો લેઈ તે બીચારાને દરીઆ મધે નાખી દીધો, અને પીટ નામના ઈંગરેજને ૧૨૦૦૦ રૂપીઆ વાસને વેચી આ. એ શેલરના હાથમા આટલી મોહટી શંખીઆ લુચાઈથી અને કાંઈ પણ મેહનતનગર એકદમ આવી આથી તે તદન થોડો યાઈ ગએઓ અને ઘેલાપણામા પોતે શંકી લેઈ મરણ પામીઆ.

સાથર આફ ધી સાકીય પોરટુગાલના રાજાના ઝવાલરેમાં ખીરાજેછે, જરે એ હીરો કાપીઆ વ ખરનો હતો તારે એનુ વજન ૨૫૪૬૬ કરટનું હતું. હાલના પોરટુગાલના રાજાના બપાવાને કીમતી ઝવા હીરો પેહરવાને અતીરીઅ શોક હતો તેને એ હીરા ની અંદર એક છેદ પડાવીકી હતું, અને તે તેહવારના દીવશોપર રોજ પેહરનો હતો. આ હીરાની તવારી ખ પણ જાણવા નોગછે. તરણ બરેજીઅનોને કાં ઈ ઘણા મોહટાં વાંકને માટે બરેજીઅનો એક ઘણાજ એકાત લાગમાં હાંકી કાઢવામાં આવીઆ હતા. જે લા ગમાં તેઓને દેશનીકાલ કરવામાં આવીઆ હતા તે લાગ શોના તથા હીરાની ખાંણોથી બરપુર હતો, વા સને આ બીચારા તરણ શખશે રાત અને દાહાડો એક હીરાની અથવા શોનાની ખાંણની શોધમાં પડી આ, જેથી કરી તેઓ પોતાનુ છુસપણુ તાંહાંની પોરટુગીજ શરકાર પાસ મેલવી ગદે—ક વરશ દુલોક રાત અને દાહાડો મેહનત કરીઆ પછે આખરે તેઓને પોતાની મેહનતનુ ફલ મલેકી અને તેઓને આ ઊપલો હીરો એક મુકાઈ ગજોલો નદીને તલ્લીએથી મલેકીઆ, કે જેથી કરી બેશક તેઓ પોતાનુ છુસપણુ મેલવવાને શકતીવાન થઆ.

કોહનુર વીરો હમારા એક આગલા આંક મધે લખવામાં આવીકીંછે તે હમારો ઘણીખરી વાંચનારી બાઈઓ નાંણુની હો—એ હીરો પેહલાં હીંદુસથના મલેથી મલો આવીઓ હતા. એકું કહેછે કે એ હીરા નો એક ભાઈ “દરોઆએ નુર” નામનો હાલ ઇરાન

ના શાહુની તીજોરીમાંછે, મોગલ વંડિશનો પાએજો નાખનાર બાબર બાદશાહ પોતાની છાંદનીના હવાલ માં એ હીરાને વાસતે પેહલ વેહલો દર્શાવેકરેછે. તે એ વુ' ફેહેલે કે ૧૪ મી શદીમા એ હીરો માલવાના રાજા ના હસતકમાં હતો, તાહરપછે અલાદીન બાદશાહ શા થ એ હીરો દીલીમાં આવીજો અને ૧૫૨૬ માં બાબર પોતે તેનો ધણી થજો—૧૬૭૯ માં એ હીરો અહિરગલખના છેકરાના છેકરાના હાથમાથી નાદરશાહે કાંઈ તરકટ કરીને લીધો. આ હેલા શખસ ના હાથમાથી બીજા બે શખસના હાથમાં ગએઆ પ છે શાહુસુબા એનો પાલેક થાજો. એ રાજા બરે સી ખ લોડીના હાથ મધે થને ૧૮૧૨ માં પકડાજો તારે ઊપલા હીરાનો માલેક રનજીતશીંગ થાજેજો, અને બરે ૧૮૪૯ માં સીખ લોકોએ ઈંગરેજની શામને ખલવો ઊધવીજો તે વેલાએ ફેલાક જવાહેરો શાયે એ હીરો એક ઈંગરેજ રીજમીટને લુટ દાખલ મ લીજો, જેઓએ એ હીરો આપણી માહરાણી વીકરો સીઆને ભેટ આપીજો. બરે એ આપણી રાણીના હાથ મધે આવીજો તારે ઘણાજ બેડાલ અને ખરાબ રીતે કપેલો હતો, પણ હાલ તેને કાપીને ઘણાજ ચલ કતો અને ખુબશુરત કરવામા આવીજોછે. એ હીરાને કાપતાં ૩૬ દાહડા દર રોજના ૧૨ દલાક લે બે લાગા હતા.

(લખાઈ આવેલું.)

સંકટ અને ધીરજ.

બેનો, દુનીઆમાં કોઈપણ એવા માણસને તમે નહી મલશો, જે તમને એમ કહે કે, દુનીઆમાં કોઈવાર તેની ઊપર કશી જાતવું સંકટ ગુજરીજી નથી. માણસ મેલીને જનાવર તરફ જાજો, તો તેમાં પણ કોઈ એવું નહી મલશે કે તેની ઊપર કોઈવાર પણ સંકટ નહી પડીજી હોજો. દુનીઆમાં ચોથેર નેવ, સઘ લે સંકટ, અને સંકટ સીવાજે બીજું કશું નજર આવવાનું નથી. પણ જેમ ઇશવરે દરેક વસતુનો ઊપાએ મેલેલોછે તેમ એનો પણ મેલેલોછે. સંકટનો મોઝે ઊપાએ ધીરજછે જે માણસે સંકટ સમજે પુરતી ધીરજ રાખી તેને ખચવાનો કાઈપણ એલાજ મલેછે, અથવા તે જગત કરતાનો તેવો હોકમ તેની ઊપર ઊતરેછે. કે

ટલીકવાર માણસો ઊપર જોવાં બેવડ ચોવડ સંકટો આવી પડેછે, કે તે સઘલી ધીરજ મોઈ દઈ ગામડું પડી જાજેછે. પણ ને ધીરજ રાખીને તેનો ખનતો ઊપા એ કરે, અથવા તેવો ઊપાએ કરવાની જોગવાઈ ન હોજોતો, તે સારી જગતના રક્ષણ કરનાર ઊપર જ રોશો રાખી બેસોતો તેમાંથી કાંઈ પણ સાડ પરીણામ નીપજ્યા વીના રહે નહી. નીચે લખેલી વાત ઊપરથી જણાશે કે માણસ ઊપર સંકટ ફેવું રૂંછે અને તે અંતે ફેવી રીતે મટેછે.

એક વેલાએ ફરાનસમાં જીઆરે લડાઈનો આ તસ સલગેલો હતો, તેવા વખતમાં તે દેશના બે ગણીત શાસતરીજો નામે બાજેજોટ અને આરાગો, કાંઈક ને તીશ વીશે શોધ કરવા થકી, ઈંગલંડ અને સપેનની સ રકારની પરવાનગી લઈ યુસાફરીએ નીકલીઆ. તે મને ધારેલું કાંમ પાર પડતાં, બાજેજોટ સલાંમત થે ર આવીજો, પણ આરાગો પછવાડે રૂહીજો, તેની ઊપર એક મહા સંકટ આવી પડીજી—આરાગો પોતાના કામથી પરવારી ફરાનસ આવવાને મેજેરકાના ટાપુ મધેના “ડી ગેલેને” નામના પાહાડ ઊપર તઈઆર થઈને રૂહીજો હતો, તેવામાં તીઆંના લોકો મોટી ગડબડ લઈ ઊઠીઆ. આરાગો પાસે જે તરેવાર જીજોતી શ વીરીઆના ઈઅંતરો હતાં, તે નેઈને, અને તેમાં અજત કરી તેની પાસ જે આંતરથી નીશાન કરવાનું ઈઅંતર હતું, જેની મારફતે તે આઈવીકાના ટાપુ ખાતેના પોતાના જોખતીને નીશાન કરી જણાવતો હતો, તેને માટે તે લોકોને એવો શક પડીજો કે, તે કોઈ ફરાંનસનો લે ફુલે, અને તે એવી નીશાની કરી તેમના શતરૂ ફરેજો ને મોલાવેછે. એવા વીચારથી તે ટાપુનાં સઘલાં લોકો હુથીઆર લઈને ઊઠીઆ, અને ચોથેર આરાગોને ગારી નાખવાની છુઓ મારવા લાગ્યાં. આરાગોએ પોતા ઊપર અંનચીતીજી આવું સંકટ આવી પડેલું નેઈ, તથા મોતને શામણે આવવું નેઈ, તે તરત તી આંનાં એક ગામડીઆનાં કપડાં લઈ, તે પેડેરી છુપા છુપ તીઆંથી નીકલી નાઠે, તે પામા તરફ આવી જો. તીઆં તેને એક વાંદાંણ મલીજી, જે નેતાં તે હો જોલખીજી કે, તેમાંજ તે તે ટાપુમાં આવીજો હતા, તેથી તરત તે તેમાં સંતાઈ બેઠો. તે છતાં પણ તેણે, તે વાંદાંણના ફેલાક બાહુદર માણસેની મદદથી, જે પોતાનાં હુથીઆરો તે પાહાડ ઊપર મેલી

ને નાહણી આવીઓ હોતો. તે સઘલાં પાછાં-મેલવી
આં. પણ એટલાંમાં ખીચારાં આરાગો ઊપર ખી
જું સંકટ આવી પડીછે.—કાંઈ ભએને લીધે, કે કાંઈ
લોભને લીધે, પેલાં વાંહાંણના કેપટને તેને વધારે-મદ
દ કરવાને તથા પ્રેતાતાનાં વાંહાંણમાં રાખવાને, અનચી
તીછી ના પાડીછે. નોક એ કેપટન આરાગોનો ઘણો
મીતર હતો; તે છતાં તેનું હેલં નોઈ તે ખીચારો જરા
ગંભીરએઓ અને તેને કાલાવાલા કીધા, તેને નાણાં
આપવાની ક્યુલાત આપી, છેલે તેને ઘણાક ઠપકા પ
છુ દીધાં, પણ કશાંથી તે કેપટનનું ફરી ગએલું દીલ
પાછું દેકાણે આવીછે નહી. અંતે આરાગો ધીરજ
રાખીને બેઠો, તેવામાં તે યાપુનો વડો સરદાર તેની
તરફથી નીકળીઓ, પણ પેલા ઝનુની લોકોના હુથ
માંથી તેને તે વેલાએ ખચાવી લેવાનો કસો ઊપાએ
તેને ન મલવાથી, તેણે તેને કેદ કરીએ. આરાગો
ખીચારો બંધીખાતે પડીઆ છતાં પણ દરરોજ સંક
ટનાં વાદલ તેના મંથા ઊપર ચડી આવતાં હતાં,
દરરોજ તે યાપુના ઝનુની અને ઊસકેરાએલા નો
ગીઓ તે બંધીખાનાં આગલ આવતા, અને ચોકી
દારને લાંચ આપી આરાગોને તીઆંજ દાર કરી ના
ખવાની કોશિશ કરતા. એ પરમાણે કેટલાક મહીના
ગએઆ પછે, અંતે તેના મીતર સપેનના ગણીત શા
સતરી રોકીએજે, મહા મેહનતે તેને તીઆંથી છો
ડવીઓ, અને આલ્હરીઅસં શુધી એક નાની જો
ટમાં જવાની પરવાનગી મેલવી.

આરાગો આલ્હરીઅસમાં આવી પોહાંચી
ઓ, છતાં તે વેલાએ હુખાઈય ટેનલાઈલ નામનો
ફરેંચ કોનસલ હોતો, તેણે તેની સારી ખરદાસત લી
ધી, અને તેને એક આલ્હરીઅસ વેપારીનાં વાંહાં
ણમાં ખેસાડી ફરાંનસ મોકલીઓ. કેટલેક દહાડે વાહ
ણ મારસેલસ ખંદરમાં આવી પોહાંચીછે, જે નોઈ આ
રાગોને સલામત ઘેર પોહાંચવાની આશા આવી, અ
ને ઘણી ખુશાલી ઊપલ. પણ તેવામાં એક સપેની
એરડ લોકોનું હુયર વાહણ પછવાડેથી આવી લા
ગું, અને તે વાહણને પકડીને લઈ ચાલીછે! તે વા
હણને તેઓ સપેનના કીનારા ઊપરના “ચેસાસ”
નામના ખંદરમાં લાવીઆ, અને તેમાં તે ઊપરનાં ચ
ઘલાં માણસોને ઊતારીઆં. આરાગો ખીચારો એ
ટલું ખમીને પણ બચીઓ હો, કેમકે, વાહણની ચો

પકીમાં તેને એક જરમન વેપારી લગેલો હતો; પણ
તેમ યતામાં એક ચેલર નીકલી આવીઓ, જેણે
આરાગોને અંગાઊ નોએઓ હોતો, તેણે તરત સપેની
સ અમલદારોને જણાવીછે કે, તે જરમન નહીં પ
છુ ફરેંચ છે. તે ઊપરથી તે ખાપકાને એક ભઅંકાર
બંધીખાનાંમાં નાખવામાં આવીઓ. એ વાંતની ખ
ખૂર જાચારે આલ્હરીઅસના “ડ” ને પકડી, તીઆરે
તેણે સપેનના પાદશાહ ઊપર તાકીદનો પેગામ એ
કલીઓ કે, તેણે એફમ તે વાંહાંણને, તે ઊપરના મા
લને અને સઘલાં માણસોને છુટાં કરી તેમને મારગે
જવા દેવાં, અગર નહીતો તેની સાથે લકાઈ ઊઘવ
વામાં આવશે. આ પેગામ વાંચતાં સપેનના પાદ
શાહે તરત તે સઘલાંને છોડી મેલીઆ, જેથી આરા
ગો એકવાર ફરીને સહીસલામત મારસેલસનાં ખંદર
માં આવી પોહાંચીઓ, અને ધારીછે કે હવે તે થો
ડા વખતમાં પોતીકે ઘેર પોહાંચશે, કેમકે તે ખંદરમાં
એટલોતો નજદીક આવીઓ હતો કે, તે કીનારા ઊપ
રનાં ઘરો સાફ નોઈ શકતો હતો. પણ અફશાશ!
સંકટ, જે આરાગોની પુકેજ લાગેલું હતું તે તેને કી
આંથી છોડે? જેવો તે હરખ ભરી છાતીથી કીનારા
તરફ નોએ છે અને ઊતરવાની તઈઆરી કરે છે, તે
વામાં એકએક પાણીમાં એવું શકત તોશન ઊઠી
આવીછે, કે આરાગોનું વાંહાંણ છેક સારડીનીઆના
ખેટ શુધી પાછું ચાલી ગઈછે. અહીંયાં વલી, આરા
ગોની શામણે એક નવું સંકટ આવીને ઊભું—તે
વેલાએ સારડીનીઆની સરકારને આલ્હરીઅસના
“ડ” સાથે ભારે અદાવત ચાલતી હતી, તેથી તેમને પ
કડી કેદ કરવાની તેમનાપર ધાસતી આવી પડી. પણ
સારાં ભાએજે મરી ગઈ, કેમકે તે વાંહાંણનો કપતાંન, સા
રડીનીઆનોના હાથમાં ન આવતાં એકદમ આફરીકાનો
કીનારા તરફ નીકલી ગએઓ, તે તરણ દાહડે ગોલ
નાં ખંદરમાં આવીઓ, પણ અહીં વલી આરાગોને
નવાં સંકટે ઘેરેઓ—આલ્હરીઅસનાં જે “ડ” એ તે
ને સપેનીઅરડોનાં હાથમાંથી છોડવીઓ હતો, તેને
મારી નાખી તેની જગા ઊપર ખીજો નવો “ડ” થ
એઓ હતો, તેનાં માંણસો તે વાંહાંણનાં અડા લેવાં
ને આવીઆ, અને આરાગોની હુધીઆરથી ભરેલી
પેટી નોઈ તેમાં નગદી હો એમ સમજ તે લઈ ગએ
આ. એ ખમીને પણ આરાગો બેઠો, પણ તેવામાં

ના શાહુની તીજોરીમાંછે, ત્રાગલ વ'ંછીશનો પાએઓ નાખનાર બાબરબાદશાહ પોતાની જ'ંછીનીના હેવાલ માં એ હીરાને વાસતે પેહલ વેહલો દર્શાવે કરેછે તે એ વું' કહેછે કે ૧૪ મી શદીમાં એ હીરા માલવાના રાજા ના હસ્તકમાં હતો, તાહુરપછે અલાદીન બાદશાહ શા ય એ હીરા દીલીમાં આવીઓ અને ૧૫૨૬ માં બાબર થાતે તેનો ધણી થયો—૧૭૩૯ માં એ હીરા અહીર'ગણખના છોકરાના છોકરાના હાથમાથી નાદરશાહે કાંઈ તરફત કરીને લીધો. આ છેલા શખસ ના હાથમાથી બીજા બે શખસના હાથમાં ગએઆ પ છે શાહુસુખ એનો પાલેક થાઓ. એ રાજા જીરે સી ખ લોકોના હાથ મધે શને ૧૮૧૩ માં પકડાઓ તારે ઊપલા હીરાનો માલેક રનજીતશીંગ થાએઓ, અને જીરે ૧૮૪૯ માં સીખ લોકોએ ઈ'ગરેજની શામને બલવો ઊઘવીઓ તે વેલાએ કટલાક જવાહેરો શાથે એ હીરા એક ઈ'ગરેજ રીજમીટને હુટ દાખલ મ લીઓ, જેઓએ એ હીરા આપણી માહ રાણી વીકરો રીઆને ભેટ આપીઓ. જીરે એ આપણી રાણીના હાથ મધે આવીઓ તારે ઘણેજ બેડોલ અને ખરાખ રીતે કાપેસો હતો, પણ હાલ તેને કાપીને ઘણેજ ચલ કતો અને ખુબશુરત કરવામા આવીઓછે. એ હીરાને કાપતાં ૩૬ ઘણાં દર રોજના ૧૨ દલાક લે બે લાગા હતા.

(લખાઈ આવેલું.)

સંકટ અને ધીરજ.

બેનો, દુનીઆમાં કોઈપણ એવા માણસને તમે નહી મલશો, જે તમને એમ કહે કે, દુનીઆમાં કોઈવા ર તેની ઊપર કશી જાતવું સંકટ ગુજરીછી નથી. માણસ મેલીને જનાવર તરફ જાઓ, તો તેમાં પણ કો ઈ એવું નહી મલશે કે તેની ઊપર કોઈવાર પણ સંકટ નહી પડીછી હોએ. દુનીઆમાં એમરે જોવ, સઘ તે સંકટ, અને સંકટ સીવાએ બીજું કશું નજર આવ વાનું નથી. પણ જેમ ઇશવરે દરેક વસતુનો ઊપાએ એવેલોછે તેમ એનો પણ એવેલોછે. સંકટનો મોએ ઊ પાએ ધીરજછે: જે માણસે સંકટ સમએ પુરતી ધીરજ રાખી તેને જયવાનો કાઈપણ એવાજ મલેછે, અથવા તે જાત કરતાનો તેવો હાકમ તેની ઊપર ઊતરેછે. કે

કલિકવાર માણસો ઊપર એવાં બેવડ ચોવડ સંકટો આવી પડેછે, કે તે સઘલી ધીરજ ખોઈ દઈ ગાબડું પડી જાએછે. પણ જો ધીરજ રાખીને તેની જાનતો ઊપા એ કરે, અથવા તેવો ઊપાએ કરવાની જોગવાઈ ન હોએતો, ને સારી જગતના રક્ષણ કરનાર ઊપર ભ રોશો રાખી બેજોતો તેમાંથી કાંઈ પણ સાડ પરીણામ નીપજાવીના રહે નહી. નીચે લખેલી વાત ઊપ રથી જણાશે કે માણસ ઊપર સંકટ કેવું રૂંછે અને તે અંતે કેવી રીતે મટેછે.

એક વેલાએ ફરાનસમાં જાએરે લકાઈના આ તસ સલગેલો હતો, તેવા વખતમાં તે દેશના બે ગણીત શાસતરીઓ નામે બાએજોટ અને આરાગો, કાંઈક જો તીશ વીશે શોધ કરવા થકી, ઈંગલંડ અને સપેનની સ રકારની પરવાનગી લઈ મુસાફરીએ નીકલીઆ. તે મને ધારેલું કાંમ પાર પડતો, બાએજોટ સલામત થે ર આવીઓ, પણ આરાગો પછવાડે રહીઓ, તેની ઊ પર એક મહા સંકટ આવી પડીછી—આરાગો પોતાના કામથી પરવારી ફરાનસ આવવાને મેજોરકાના ડાંપુ મધેના “ડી ગેલેને” નામના પાહુડ ઊપર તઈઆર થ ઈને રહીઓ હતો, તેવામાં તીઆંના લોકો મોટી ગાબડ લઈ ઊઠીઓ. આરાગો પાસે જે તરેવાર જાએતી શ વીદીઆના ઇઅંતરો હતો, તે જોઈને, અને તેમાં અ જાત કરી તેની પાસ જે આતશથી નીશાન કરવાનું ઇઅં તર હતું, જેની મારફતે તે આઈવીકાના ડાંપુ ખાતેના પો તાના સોખતીને નીશાન કરી જણાવતો હતો, તેને માટે તે લોકોને એવો ચક પડીઓ કે, તે કોઈ ફરાનસનો બે હુછે; અને તે એવી નીશાની કરી તેમના શત્રુ ફરેઓ ને બોલાવેછે. એવા વીમારથી તે ડાંપુનાં સઘલાં લોકો હુથીઆર લઈને ઊઠીઓ, અને મોએર આરાગોને મા રી નાખવાની છુમો મારયા લાગ્યાં. આરાગોએ પાત ઊપર અંચીતીડી આણું સંકટ આવી પડેલું જો ઈ, તથા જાતને શામણે આવણું જોઈ, તે તરત તી આંનાં એક જામડીઆનાં કપડાં લઈ, તે પેડેરી છુપા છુપ તીઆંથી નીકલો નાથે, તે પામા તરફ આવી ઓ. તીઆં તેને એક વાંહાંણ મલીછી, જે જોતાં તે હુ જોલખીબી કે, તેમાંજ તે તે ડાંપુમાં આવીઓ હ તો, તેથી તરત તે તેમાં સંતાઈ બેઠો. તે છતાં પણ તેણે, ને વાંહાંણના કટલાંક બાહુદર માણસોની મ દદથી, જે પોતાનાં હુથીઆરો તે પાહુડ ઊપર મેલી.

ને નાહણી આવીઓ હોતો. તે સઘલાં પાછાં ચેલવી આં. પણ એટલાંમાં ખીયારા આરાગો ઊપર ખી જુ સંકટ આવી પડીછે—કાંઈ ભએને લીધે, કે કાંઈ લોભને લીધે, ચેલાં વાંહાંણુના કેપટને તેને વધારે મદદ કરવાને તથા પ્રેતાતાનાં વાંહાંણુનાં રાખવાને, અનચી તીછી ના પાડીછે. નોકે એ કેપટન આરાગોનો ઘણે મીતર હોતો તે છતાં તેનું હેલ જોઈ તે ખીયારો જરા ગભરાએઓ અને તેને કાંલાવાલા કીધા, તેને નાંણાં આપવાની કુણલાત આપી, છેવે તેને ઘણાક કપકા પણ દીધા, પણ કશાંથી તે કેપટનનું શરી ગએલું દીલ પાછું કેઠાણે આવીછે નહી. અંતે આરાગો ધીરજ રાખીને બેઠો, તેવામાં તે યાપુનો વડો સરદાર તેની તરફથી નીકડીઓ, પણ ચેલા ઝનુની લોપ્પાના હુથ માંથી તેને તે વેલાએ ખચાવી લેવાનો કયો ઊપાય તેને ન મલવાયો, તેણે તેને ક્રેદ કરીએ. આરાગો ખીયારો બંધોખાને. પડીઆ છતાં પણ દરરોજ સંકટનાં વાદલ તેના માંધા ઊપર ચઢી આવતાં હતાં, દરરોજ તે યાપુના ઝનુની અને ઊસકેરાએલા ને ઝીઓ તે બંધીખાનાં આગલ આવતા, અને ચોક્કી ઘરને લાંચ આપી આરાગોને તીઆંજ ધાર કરી ના ખવાની કોથેશ કરતા. એ પરમાણે કોલાક મહીના ગએઓ પછે, અંતે તેના મીતર સપેનના ગણીત શા સુતરી રોડરીએ, મહા ચેહેનતે તેને તીઆંધી છોડવીઓ, અને આલછરીઅસ શુધી એક નાની બોટમાં જવાની પરવાનગી ચેલવી.

આરાગો આલછરીઅસમાં આવી પોંહોંચી એા; લંઆં તે વેલાએ હુખાઈસ ટેનલાઈલ નામનો શરેચ કોનસલ હોતો, તેણે તેની સારી ખરદાસત લીધી, અને તેને એક આલછરીઅન વેપારીનાં વાંહાંણુમાં ખેસાડી શરાંસ ચોકલીઓ. ફેલેક દાહડે વાહાણુ મારચેલસ બંદરમાં આવી પોંહોંચીછે, જે જોઈ આરાગોને સલાંમત ઘેર પોંહોંચવાની આશા આવી, અને ઘણી ખુશી ઊપલ. પણ તેવામાં એક સપેની એરડ લોકેનું હુથ વાહાણુ પછવાડેથી આવી લાગું, અને તે વાહાણુને પકડીને લઈ ચાલીછે! તે વાહાણુને તેઓ સપેનના કીનારા ઊપરના “રોઅસ” નામના બંદરમાં લાવીઆ, અને તેમાં તે ઊપરનાં સઘલાં માણસોને ઊતારીઆ. આરાગો ખીયારો એ રહું ખમીને પણ ખચીઓ હો, કેમકે વાહાણુની એ

પડીમાં તેને એક જરમન વેપારી લખેલો હોતો; પણ તેમ ઘતામાં એક રોલર નીકલી આવીઓ, જેણે આરાગોને અંગાણી નેજેઓ હોતો, તેણે તરત સપેની સ અમલદારોને જણાવીછે, કે તે જરમન નહીં પણ શરેચ છે. તે ઊપરથી તે ખાપધાને એક ભયંકાર બંધીખાનાંમાં નાખવામાં આવીઓ. એ વાતની ખબર લંઆરે આલછઅસના “ડ” ને પડી, તીઆરે તેણે સપેનના પાદશાહ ઊપર તાકોદનો પેગામ ચોકલીઓ કે, તેણે એકદમ તે વાંહાંણુને, તે ઊપરના માલને અને સઘલાં માણસોને છુટાં કરી તેમને મારજે જવા દેવાં, અગર નહીતો તેની સાથે લડાઈ ઊઘવામાં આવશે. આ પેગામ વાંચતાંજ સપેનના પાદશાહે તરત તે સઘલાંને છોડી મેલીઆ, જેથી આરાગો એકવાર શરીને સહીસલાંમત મારચેલસનાં બંદરમાં આવી પોંહોંચીઓ, અને ધારીછે કે હવે તે થોડા વખતમાં ચોતીક ઘેર પોંહોંચશે, કેમકે તે બંદરમાં એટલોતો નજદીક આવીઓ હોતો કે, તે કીનારા ઊપરનાં ઘરો સાથે જોઈ શકતો હોતો. પણ અશ્વાશ સંકટ, જે આરાગોની પુકેજ લાગેલું હતું તેને કી આંધી છોડે જેવો તે હરખ ભરી છાતીથી કીનારા તરફ જોએ છે અને ઊતરવાની તઈઆરી કરે છે, તેવામાં એકાએક પાણીમાં એવું શકત તોશન ઊઠી આવીછે, કે આરાગોનું વાંહાંણુ છેક સારડીનીઆના ખેટ શુધી પાછું ચાલી ગઈછે. અહીંઆં વલી, આરાગોની શામણે એક નવું સંકટ આવીને ઊભું—તે વેલાએ સારડીનીઆની સરકારને આલછરીઆના “ડ” સાથે ભારે અદાવત ચાલતી હતી, તેથી તેમને પકડી ક્રેદ કરવાની તેમનાપર ધાસતી આવી પડી. પણ સારાં ભાએજે મટી ગઈ, કેમકે તે વાંહાંણુના કપતાંન, સારડીનીઆનોના હાથમાં ન આવતાં એકદમ આશરીકાના કીનારા તરફ નીકલી ગએઓ, તે તરણુ દાહડે બોલનાં બંદરમાં આવીઓ, પણ અહીં વલી આરાગોને નવાં સંકટે ઘેરેઓ—આલછરીઆનાં જે “ડ” એ તેને સપેનીઆરડોનાં હુથમાંથી છોડવીઓ હો, તેને મારી નાખી તેની જગા ઊપરે ખીજો નવો “ડ” ચએઓ હોતો, તેનાં માંણસો તે વાંહાંણુનાં આડા લેવાને આવીઆ, અને આરાગોની હુધીઆરથી ભરેલી પેટી જોઈ તેમાં નગદી હો એમ સમજ તે લઈ ગએ આ. એ ખમીને પણ આરાગો બેઠો, પણ તેવામાં

ધક્ષી એક નવાં સંકટ તેને ઘેરીઓ—તેને તે વાંહાંણુ ઊપરથી ઘોળનાંજ બંદર ખાતે ઊતારી પાછીઓ જે થી તેને આલ્હરીઅસ સુધી પગે ચાલીને મુસાફરી કરવાની ફરજ પડી, પણ તે ચાલવાનાં કરતાં તીઆં નાં જંગલી અને ઝુનુની લોફેની વચ્ચેથી પસાર થવું ઘણું મુશ્કેલ હતું. અંતે તે ધીરજ રાખીને તીઆં ના એક છુટા ધરમ ગુરૂને મલીઓ, જે તેને તુરકી લે ખાસમાં ફેટલાક મોત સમાનાં સંકટમાંથી બચાવી, પા હોયે ચોક્કસાવી સલામત પાછો આલ્હરીઅસમાં લાવીઓ. આજે હાલતે લાંબી મુદતે આરાગેને આ લ્હરીઅસમાં પાછો આવેલો નોઈ તીઆંનો ફરેચ ફોનસલ, જેણે તેને ફરાંનસ ખાતે ચોકલીઓ હતો, તે ઘણેજ અજબ થયેઓ. પછે તે ફોનસલે ફરીને ભારી ફોશ કરી તેની હુથીઆરની પેટી પાછી અ પાવી, અને ફરાંનસ જનારું વાંહાંણુ મલે તીઆંવેર તેને પોતાની સાથે રાખીઓ. તેવામાં તે ચોક્કસીને ફરાંનસ ખાતે પાછો ફરવાનો હુકમ આવીઓ, જેથી તે આરાગેને સાથે લઇને એક વાંહાંણુમાં ખેડી ફરાંન સ આવવા નીકળીઓ. આજે વેલાજે પણ જેવું તે વાંહાંણુ મારસેલસનાં બંદરમાં આવીશિં અને આરા ગોતું દીલ એકવાર ફરીને હરખાયા લાગું, તેવામાં વક્ષી એક નવું સંકટ તે દુખીઆરા મુસાફરની સાં મણે આવીને ઊભું. જેવું તે વાંહાંણુ બંદરમાં ચા લે છે તેવામાં પછવાડેથી એક બરીડીશ મનવાર આ વી, અને તે તથા ખીબ વાંહાંણુને પકડી મીનીારકા નાં ટાણ તરફ લઈ ચાલી. અફ્રોશા! આજે વેલા એ ખીચારા આરાગેને કિયું દુખ ઊતપન થઈશિ હ રે? પણ નાચાર! તે ખીચારાનાં હાથમાં કશા ચારો ન હતો જેથી તે ખોદાપર સખર રાખી બેઠો હતો. પ લુ તેવામાં સાહેજે તેની દાદ લીધી: કઈક તક નોઈને તથા ચારા પવનનો લાભ લઈને આરાગેનાં વાંહાંણુ નો કંપન તે બંધીમાંથી છટકી ગયેઓ અને સપા ય બંધ મારસેલમાં દાખલ થઈ ગયેઓ અને આરા ગો સલામત ફીનારે ઊતરી પોતાને મદાને ગયેઓ.

ખેનો, માણસ ઊપર એમ દીર્ઘવાર દુખનાં ઢગલા આવી પડેછે, પણ તેમાં નો ધીરજ ન રા ખીએનો હાજે તેનાં કરતાં ખેવડાં દુખમાં આવી ફરીઓ હઈએ.

સખ! સુખ!

(છપા.)

નવ સુખ સુખની માટે, સુખછે દુખની માટે, દુખ સુખનું સુખ, દુખવન સુખ ન જણાયે; માટે માનું સુખ, સુખ છે સુખની આગે, નવતો સુખનું સુખ, દુખનું સુખ લાગે; સુખ સુત સંતોષનો, સમજી શરમાં હાજે, કંપ દુખની ઝાલીને સુખ સુખ નવ જાયે.

ખાઈઓ, તમે દુનીઆમાં ફોળી બાજો, તી આં સુખ અને દુખ એ બે શબ્દો હોજાં તમારે કાને પડવાનાં: તેમાં એકનો ધીકાર, અને ખીબનો સ્વીકાર, એવી વાણી હોજે તમારે કાને પડવાની. એ પર માંણે દુખને સઘલા કાહડે છે, અને સુખને સઘલા માં જે છે. સુખને સઘલા માંજે છે ખરા પણ સુખ થુછે, અને સુખ ફીઆં છે તે તેજો પરથમ સમજતા નથી. ફેટલાકો સુખને નસીખમાં લખેલું સમજે છે, તેથી નસી ખની વાતને ખનવાની આવતી નોખતની રાહ જુએ છે; ફેટલાકો સંભોગ મલતે સુખ મલવાની આસા રા જો છે, તેથી સંભોગની સવારીની બિબેદવારીનાં મેદાન માં ઊભા રહી વાત જુએ છે; ફેટલાકો ખોદા ઊપર તોફાન રાખી ખેડે છે, તેજો ખોદાની મેહરનો વરસાદ વરસવાની રાહ જુએ છે. પણ તેમાં સઘલા મુકે છે: સુખ નસીખમાં પણ નથી, સુખ સંભોગમાં પણ ન થી, અને સુખ સાહેબ આપેછે, અથવા નથી આપ તો એમ પણ નથી. સુખને સહી માંણુસનાં સુખની આગલ નાખેલું છે, પણ ફેટલાકોને દાંત ફુટવા નો વાર હોવાથી તે ચવાઈ શકાવું નથી, ફેટલાકોનાં દાંત પડી ગયેઆથી તે ચવાવું નથી, અને જેમનાં દાં ત સલામત અને મજબુત છે, તે ખરાશથી અમલોઈ જવાથી ચવાવું નથી. માટે જેમને દાંત ફુટવાના છે

તેમને કૃત્વાની રાહ જોવી, અને જેમનાં પડી ગએલા છે, તેમને વડોલોને ગલી જવાની આશા રાખવી, પણ જેમનાં અમલદાર ગએલા છે તેઓ જો રાખે એવી સાફ કરે અને પ્રતીતી ખરાબ નહીં ખાજેતો તેઓ છુટકા કરી સવાદે આવીને ખાવાનો આશા રાખવી. પણ માણસનું દીલ, ચાર આંગણનું અને ચોંસટ ચકર, તું: જે દરેક ચકરની ધાર લોભ અને લાલચનાં પાટની બનાવેલી, તે ચાહે તેટલી પોહાલી થાય છે, અને તે માંહે વસનારા હવસને મારગ આપે છે: તે એટલા લાંબા ચાલે છે કે સાંભળેનાં મારગનો મુદલ છેડો જણાતો નથી.

ખેતો, સુખ કીચાં છે ? રાજનાં ગેહલમાં ? તીઆં જઈને જોવ, રાજપાટની ખટખટ, શતરૂનો બગે, અને પરપંચાતીનાં પોટલાં ખાંધે અને માથે. તીઆંથી નીકલો, અને એક સોદાગરનાં ઘરમાં પેસો, ઘરાકી કૃત્વાની ફકર; માલ બલવાની કે છુડવાની કે કોહોવાની કે ચોરાવાની ફકર અને છેલે દીવાલું દાહડવાનો ભગે. તીઆંથી નીકલો અને કારીગરનાં ઘરમાં પેસો, કામ કીચાં મલશે, કામ કીચારે મલશે, કામ કરતાં સરીરનું કે જીવનું જોખમ થશે, અને છેલે કાઈ રકાવી ચાલી જતો રહેશે તેની શીકર. તીઆંથી નીકલો અને નોકરનાં ઘરમાં પેસો, શેક ગુસે થશે, શેક ઠપકો દેશે, શેક કાહડી મેલશે તો ખેસી રહીશું, ખાશું તેની શીકર. તીઆંથી નીકલો અને ખેડુતનાં ઘરમાં પેસો, ઊગતા અનાજનો ગોરો ભાગ સરકાર લઈ મેલશે, તોડ પડી અનાજ ખાઈ જશે, વરસાદ નહીં વરસશે તો છેડવા સુકાઈને મરી જશે, તેની ગોટી શીકર. તીઆંથી નીકલો અને પ્રકીરની જુ પડીમાં પેસો, કાઈ દાતા રસતામાં મલશે કે નહીં, આજે કંઈ નહીં મલશે તો ખાશું શું, દંડી આવી છે તે હાકશું શું, અને દુકાલનો વખત આવીશો છે તે બીકશા કાણુ આપશે, તેની શીકર. તીઆંથી નીકલો અને ગાડુની તલે પડેલા જોગીનાં તકીઆ આગલ જાઓ, તેમે દુખ દરદની વેલાએ મદદગાર નહીં મલે, જંગલી જનાવરના પંખામાંથી ખચવાનો ભગે ધણો, અને છેલે મરણ પામેઆ પછે ઠંડાણે પાડનાર જવલેજ મલે એવી શીકર. તીઆરે હવે સુખ કીચાં ? પઈસો હાઓ, અને ફડસારી ન હોએ, દેડ હોએ, અને પઈસો નહીં હોએ, એ બંને હોએ ને બન્નાં નહીં હોએ, બન્નાં

હોએ ને તે બંને અથવા ખેમાતુ એક નહીં હોએ. પંજે ચાલનારના ચાલતાં પગ દુખે છે, અને ગાંડીમાં ખેસનારના બેસી રહેતાં પગ દુખે છે. વસતીના વસનાર ને રાત દાહડો ગાખડી કંડાલો આવે છે, જંગલમાં વસનારને રાત દાહડનું નવરું જોઈ કંડાલો આવે છે. અંધારામાં ઊભેલાને અજવાલાં વગર દીસતુ નથી, અને જે હાથમાં અજવાલુ લઈ ઊભો હોએ તેને તેની આલથી દીસતુ નથી. તીઆરે પણ સુખ કીચાં હોએ ખેતો, ગલરાઓ નાં, સુખ તમારાં મોડાં આગલ છે. સુખની માએ સંતોષ કરી છે, તેના લગન જીઆરે દુર વીચાર તથા દુનીઆની ફનાઈ સાથ થાય છે, તીઆરે, તેને તીઆં એક ખચું અવતરે છે, તેનું નામ ખટ સુખ કરી છે. જે હાલનમાં તમે હોવ, તે હાલતમાં ખરાં દીલથી સંતોષ માનો, એટલે ખટ સુખ પોતાની મેલે તમારાં મોડાં આગલ આવીને ઊભુ રહેશે. એ સીવાએ ખીજે કંઈથી ખટ સુખ મલવાનું નથી. જીઆરે એમ તમારીથી નહીં ખને તીઆરે જાણો કે તમે લોભની જાલમાં વીંટલાઈ દોડાની જમીન ઊપર ગળાડો છો, જેથી તમને સધલી જગાએ દુખ સીવા બીજુ કંઈ મલી આવતુ નથી. માટે વીલેકડ પી છરી લઈ તે જાલ કાપી નાખો, અને તેમાં જકડાએલા તમારા હાથ પગ છુટા મેલી સંતોષના સુમારા રસતા ઊપરથી સરી જાઓ કે સુખનાં ઘરમાં જઈને પડો.

સાધારણ સમજ—ગરમી.

ભાગ ૩ નો.

સવાલ—આતશ એટલે શું ?

જવાબ—સલગી ઊઠે એવી વસતુઓ બલતી હાલતમાં આવી રોશની તથા ગરમી આપે છે તે.

સં—લાકડાંને ગરમી આપીએતો તે સલગી ઊઠીને બલે છે, અને લોદું કેમ નથી બલતું ?

જો—કારણ કે લોદામાં સલગી ઊઠે એવી પદારથો નથી.

સં—તીઆરે લાકડામાં સલગી ઊઠે એવી પદારથો શું છે ?

જો—કીએસો, હાઈડ્રોજન અને આકસીજન.

વેલી એક નવાં સંકટ તેને ઘેરીઓ—તેને તે વાંહાંણુ ઊપરથી જોણનાં જાંદર ખાતે ઊતારી પાડીઓ જે થી તેને આલ્હીચીઅસ સુધી પગે ચાલીને મુસાફરી કરવાની ફરજ પડી, પણ તે ચાલવાનાં કરતાં તીઆં નાં જંગલી અને ઝનુની લોકોની વચ્ચેથી પસાર થવું થણુ મુશ્કેલ હતું. આંતે તે ધીરજ રાખીને તીઆં ના એક છુટા ધરમ ગુરૂને મલીઓ, જે તેને તુરકી લેખાસમાં ફેટલાક મોત સમાનાં સંકટમાંથી બચાવી, પાછાં આલ્હીચીઅસમાં પાછો આલ્હીચીઅસમાં લાવીઓ. આજે હાલતે લાંબી મુદતે આરાગોને આલ્હીચીઅસમાં પાછો આવેલો નેઈ તીઆંનો ફરજ દોનસલ, જેણે તેને ફરાંનસ ખાતે ચેકલીઓ હતો, તે લગેજ અજબ થયેઓ. પછે તે દોનસલે ફરીને ભારી ફેશિશ કરી તેની હુથીઆરની પેટી પાછી આપવી, અને ફરાંનસ જનારે વાંહાંણુ મલે તીઆંવેર તેને પોતાની સાથે રાખીઓ. તેવામાં તે એલચીને ફરાંનસ ખાતે પાછો ફરવાનો હોકમ આવીઓ, જેથી તે આરાગોને સાથે લઈને એક વાંહાંણુમાં બેસી ફરાંનસ આવવા નીકળીઓ. આજે વેલાએ પણ નેવું તે વાંહાંણુ મારસેલસનાં જાંદરમાં આવીજિં અને આરાગોનું દીલ એકવાર ફરીને હરખાવા લાગું, તેવામાં વલી એક નવું સંકટ તે કુખીઆરા મુસાફરની સાં મણુ આવીને ઊભું. નેવું તે વાંહાંણુ જાંદરમાં આલે છે તેવામાં પછવાડેથી એક ખરીદીશ મનવાર આવી, અને તે તથા બીજા વાંહાંણુને પકડી મીન્યારકા નાં ટાપુ તરફ લઈ ચાલી. અફશોશ! આજે વેલાએ બીઆરા આરાગોને કિયું કુખ ઊતપન થઈજિ હશે? પણ નાચાર! તે બીઆરાનાં હાથમાં કશો ચારો ન હતો જેથી તે જોદાપર સખર રાખી બેઠો હતો. પણ તેવામાં સાહેબે તેની દાદ લીધી: કાંઈક તક નેઈને તથા સારા પવનનો લાભ લઈને આરાગોનાં વાંહાંણુ નો કપટન તે જાંદીમાંથી છટકી ગયેઓ અને સખા ટાપુ મારસેલસમાં દાખલ થઈ ગયેઓ અને આરાગો સલાંમત કીનારે ઊતરી પોતાને મકાને ગયેઓ. બેનો, માણસ ઊપર એમ કાઈવાર કુખનાં ઢગલા આવી પડેછે, પણ તેમાં ને ધીરજ ન રાખીએનો હોએ તેનાં કરતાં બેવડાં કુખમાં આવી ફરીએ છઈએ.

સુખ! સુખ!

(છપો.)

નવ સુખ સુખની માહે, સુખછે કુખની માહે, કુખ સુખનું સુખ, કુખવન સુખ ન જણાએ; માહે માનું સુખ, સુખ છે સુખની આજે, નવતો સુખનું સુખ, કુખનું સુખનું લાગે; સુખ સુખ સંતોષનો, સમજી શેરમાં હોએ, કુખ કુખની ગાલીને સુખ સુખ નવ જોએ.

ખાઈઓ, તમે કુનીઆમાં ફેશી બીએ, તી આં સુખ અને કુખ એ બે શબ્દો હમેસાં તમારે કાને પડવાનાં: તેમાં એકનો ધીકાર, અને બીજાનો સવીકાર, એવી વાણી હમેશ તમારે કાને પડવાની. એ પર માંણે કુખને સઘલા કાઢાડે છે, અને સુખને સઘલા માં ગે છે. સુખને સઘલા માં છે ખરા પણ સુખ થુછે, અને સુખ કીઆં છે તે તેઓ પરથમ સમજતા નથી. ફેટલાકો સુખને નસીબમાં લખેજું સમજે છે, તેથી નસીબની વાતને બનવાની આવતી નોખતની રાહ જુએ છે; ફેટલાકો સંજોગ મલતે સુખ મલવાની આસા રાખે છે, તેથી સંજોગની સવારીની જોલેદવારીનાં મેદાંનમાં ઊભા રહી વાત જુએ છે; ફેટલાકો જોદા ઊપર તોફાં રાખી બેસે છે, તેજો જોદાની મેહરનો વરસાદ વરસવાની રાહ જુએ છે. પણ તેમાં સઘલા મુકે છે: સુખ નસીબમાં પણ નથી, સુખ સંજોગમાં પણ નથી, અને સુખ સાહેબ આપેછે, અથવા નથી આપતો એમ પણ નથી. સુખને સહી માંણુસનાં સુખની આગલ નાખેજું છે, પણ ફેટલાકોને દાંત કુટવાનો વાર હોવાથી તે ચવાઈ શકાજું નથી, ફેટલાકોનાં દાંત પડી ગયેઆથી તે ચવાજું નથી, અને જેમનાં દાંત તસલાંમત અને મજબુત છે, તે ખરાશરી અમલોઈ બચાવી ચવાજું નથી. માટે જેમને દાંત કુટવાના છે

છે, એટલે તે દીવાની માફક ખલેઆ કરે છે. એવા દીવાને ગેઆસનાં દીવા કહે છે. એવા દીવા આગલ અંખઈમાં ફરે ફરે થએઆ હતા, તીઆરે તેમને વગર તેલે તથા વગર જોતે ખલતા જોઈ ઘણીક ખાઈઓ ને ઘણું અજબ જેવું લાગીશું હતું અને ફેટલીક લોલી ખાઈઓનેતા તે બહુ અથવા નજરખંધી લાગી હતી ! પણ ખરું કારણતો ઊપર કહીશું તેજ છે, એટલે જે જગાએથી હાઈડરોજન બાહર નીકળે છે, તે જગાએથી તેને ગરમી આપવાથી અને સાથે હવામાં નું આકર્ષીજન મલી જવાથી તે વગર તેલે અને વગર જોતે ખલીઆ કરે છે. દીવા પાંચ એજ ગેઆસ થી ખલે છે: તેલમાંથી તથા મીનખતીમાંથી હાઈડરોજન છુટું પડી સહજે છે, અને તેને બાહરની હવા માંહલી આકર્ષીજન મલી તે ખલીઆ કરે છે. વલી હાઈડરોજન સઘલી વસતુઓ કરતાં હલકી છે, તેથી તેને એક ઘણાજ ઘટ કુમાસનાં, કપડાનાં કીપલામાં ભરી ખંધ કરે છે એટલે તે ઊપર ઊડી જાય છે. તેને ખલુન કરી કહે છે. અંખઈમાં એવા ખલુનમાં બેસી થોડાંક વરસની વાત ઊપર-એક મીઠા હાઈટ નામનો અંગરેજ આકાશમાં ઊડેઆ હતા, તે જોઈને પણ સઘલી ખાઈઓ ભારે અચરતીમાં પડી હતી, અને ઘણી કાંચે તેને બહુ તથા નજરખંધી માંની હતી. ખલુન આકાશમાં પોતાની ચેલે ઊડે તેનો સખખ એજ ક તેમાં ભરેલી હાઈડરોજન હવા બાહરની હવા કરતાં એટલીતો હલકી છે કે તેનાંથી, તેને એટલે બાહરની હવાને, દખીને નીચે બેસી રહેવાનું નથી, તેથી તે બાહરની હવાનાં આંચકાથી ઊપર ઊડી જાય છે, કુદરતનો એવો કાંચે છે કે, જે વસતુ પાણી કરતાં હલકી હોય, તે પાણી ઊપર તરે, અને જો ભારી હોયતો માહે છુટે. થોહાકાંના કકડાને પાણીમાં નાખશું તો તરત તે તલીએ જાય, પણ એક છુચને કે લાકડાંના કકડાને છેક તલીઆમાં લઈ જઈને ચેલથ તોપણ તે ઝડ ઊપર આવશે. કેમકે તે પાણી કરતાં ઘણું હલકું હોવાથી પાણી તેનાથી દખ્ખાનું નથી, તેથી તેને ઊપર ઊંચકાઈ આવવાની ફરજ પડે છે. તેમજ હવામાં પણ, જે વસતુ તેના કરતાં ભારી હોય, તે તેને દખી નીચે આવે, પણ જે તેનાથી હલકી હોય તે તેના આંચકાથી ઊપર જતી રહે. એ કાંચેદાથી ખલુન ઊંચે જાય છે, અને તેની સાથે માણસો પણ જાય છે.

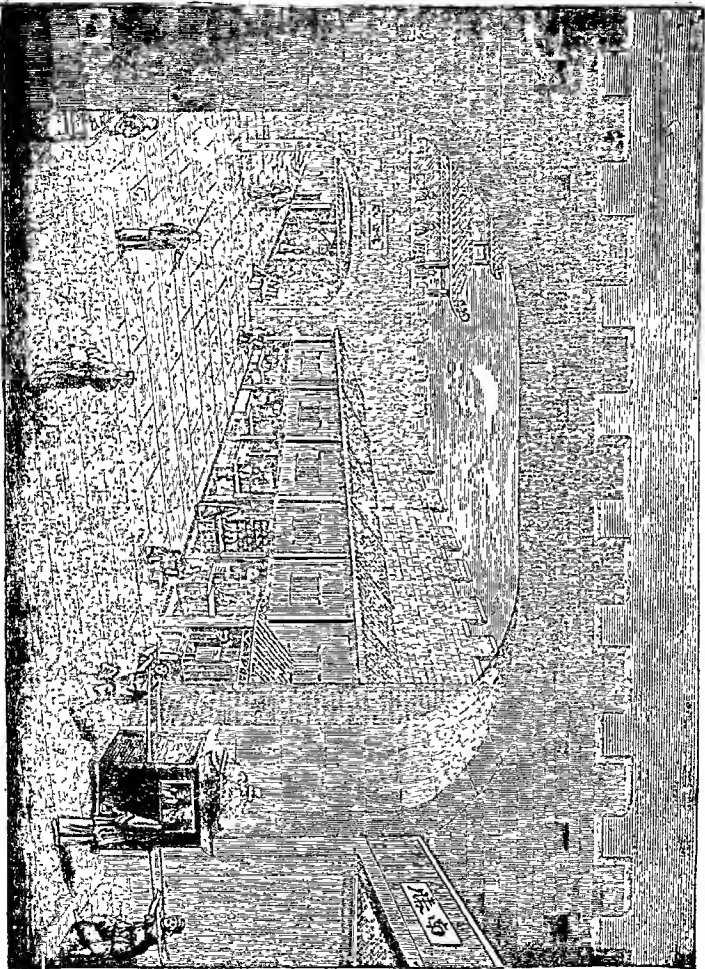
ઈકોરોખંડમાં તો પુરપોની સાથે સીઓ પણ ખલુન માં બેસી ઊડે છે, અને આપણી સીઓતો એક થોહો લામાંથી બીજા થોહોલામાં જતાં, દીસને વખતે ખીડે છે, તેથી પછવાડે ચાકરને લઈને જાય છે ! ખલુનને માટે હાઈડરોજન પાણીમાંથી કાઢાય છે, કેમકે હાઈડરોજન અને આકર્ષીજન એ બંને મલી જઈ પાણી ખલે છે. વાંચનારી ખાઈઓને અજબ લાગશે કે, હાઈડરોજન જોતે ખલનારી, અને આકર્ષીજન જોતે ખલતાંને રોકી આપનારી, એવી બે વસતુઓ એકઠી થઈ તેમાંથી એક એવી બની કે, જેને ખલતાં ઊપર રેડતાં જ તેને હાલવી કીએલા કરી નાખે છે ! જગત કરતા, ઈશવરનાં અપાર કાણપણનો એ કેવો નમુનો ! પાણીમાંથી હાઈડરોજનને જુદી કાઢીડવાને, તેમાં ગંધકનો તેજાજ રેડે છે, અને ઊપરથી થોડાક જસતતા કકડા નાખે છે. ગંધકના તેજાજથી પાણીમાં રસાએણ કીરીઆ બની હાઈડરોજન અને આકર્ષીજન છુટું પડે છે, જેમાંથી આકર્ષીજનને જસત સાથે ઘણા સંખંધ હોવાથી તેમાં તે સોસાઈ જાય છે, અને હાઈડરોજન એ ખલી રહી જાય છે. તે ઊપર નીકલી આવે છે; તેને ઘેરીને ખલુનમાં ભરે છે. એ ખલુનની ચોટી નજરખંધી છે.

દીનબાઈ દંડાએઆં.

ધનજીશાહ નામનો એક જુવાન પારગી થોતાની ઘણીઆંની દીનબાઈ તથા તેનાં બેસ કપ્પીલા સાથે અંખઈ મથે મરથા સેરીમાં રહેતા હતા—જેમ હાલનાં ફેટલાક પારશીઓ એ ખલપેસાઓની પેકે પોતાની ઓરતોને ઘર મથે એ ખલી મુદીને પોતે મોજ અને અમન ચમનમાં ફરે છે તે માફક ધનજીશાહ પણ ફરતા હતા—ગીઆ વરાવાને દાહાડે ધનજીશાહ પોતાનાં બે છોકરાંઓને લઈને નાધલે કીલાળે પોતાનાં ઘસતો સાથે વાડીએ શીધાવીઆ, અને દીનબાઈ તથા તેવણનાં બેન નવાજખાઈ તથા તેવણનાં સાસુ આવાંખાઈ તથા માશી સુનામાશી એઓ ઘર મથે હતાં. ધનજીશાહ વારી ગએઆ પછે ડોસલાંના સાંમાન ઊંચો નીચો કરતાં દીનબાઈને ૧૨ વાગા—અને શાથુલએ હોકમ કીધો કે ખાધાનો વખત થયેઆ વાઝને લોણ કરો. આ ઊપરથી દીનબાઈ લોણું કરીને લાવીઆં

અને છતી દેખલ પુરશી મુકી દેઇને દીનબાઈ તથા તે વણનાં માશી તથા શાશુલ તથા બેન શરવે લાગે ઊપર ખાવા ખેલું—ખાધા પછે શાશુલ શીવાએ શરવે જાણીઆં શારી કાહાંડી વાશનં ઊભાડવા ખેલીઆ. 'વા શનું ઊભાડીઆ પછી જે ખરાબ પાંણી તપીલાંની આં દર હુંતે મારી મધે થોલી નાખવાને બદલે દીનબાઈ એ બારીવાટે નાખીગિ'. હવે બનાવ એવો બનીઆ કે તેજ વેલાએ એક ઇંગરેજ અમલદાર દીનબાઈનાં ઘર આગલથી જાતો હતો તેનાં દીલ ઊપર દીનબાઈએ નાખેલું બધું પાંણી પડીગિ' કે જેથી કરી તે અમલદાર માંધણી-તે પગેવેર તદન બીજાઈ ગયેઆ. આ ઊપરથી તે ઇંગરેજ નાકા ઊપરજ એક શીપાઈ ઊભો હતો તેને લેઇને દીનબાઈનાં માર ઊપર ચહડી આવીઆ—દીનબાઈનાં બેન નવાજવહુ જે તે વેલાએ ચાલમાં થોલકી ઊપર ખેલું હતાં તે શીપાઈ તથા ઇંગરેજને ઘદર ઊપર ચહડી આવતો જોઈને ઘણા ઘભરાએઆં અને રોંધણી મધે દોડી જઇને એ વીરેની ખખર દીનબાઈ તથા બીજાઓને જાણવી. એ સાંભલી ખીચારી દીનબાઈનાં હોશ કોશ તદન ઊડી ગયેઆ અને તેવન ઊપર જાણે એક ચોહડી આશત આવી પડી હાએ તેમ બોલી ઊઠીઆં કે આ માંએ રે હવે આપણે શું કરશું ! પણ યુનામાશી જેવણ શરવેનાં કરતાં વધારે હીમતવાન હતાં તેવણે બધાંઓને હીમતે આપી અને રોંધણી બાહર નીકલો આરીને શીપાઈને પુછવા લાગાં કે "તુલા કા જોઈએય" એ ઊપરથી તે શીપાઈ દીનબાઈ જેવણ બારણામાંથી મીગાઈને જોતાં હતાં તેવણ જમ હાત લાંબો કરી બોલીઆ કે "તે બાઈને એ સાહેબાયા આંગાત નાંશેલે લાં પાંણી યકલાં તેથી સાથી મી એવા ધરાએવા એ લો" આ સાંભલી દીનબાઈનાં હોશ કોશ ઊડી ગયે આ અને યકયક ધુનવા લાગાં—પણ યુનામાશી પોતાની હોશનાં ચાલ પરમાણે બોલીઆં કે "મુઆ તારી માંએ મંગાઈને ધોંએ નહીં ધરતો, મુઆ ઘર ખેલું ઘરો સેવા આવેએય, નીકલ મારા ઘરમાંથી ન હીતો મુઆનું બાવરની ચીર લેઈને માયું લાંબ ના ખસ." આ સાંભલીને તથા યુનામાશીનાં હલતનાં લાંબા દુકાં તેહકા જોઈને તે અમલદારને ઘણજ હચવું આવીગિ—તે અમલદારને હસતો જોઈને યુનામાશી બોલીઆં કે "મુઆ પેલો દેવ હસેય તેતો જોએ,

મુઆની કાહાંડી ધરીને પીખવી જોઈએ, કોન બાણે કોણે પાંણી નાખીગિ હશે ને મુઆ હજી ગરે પકડવા આવીઆછ." શીપાઈ બોલીઆ કે "બાઈ અમાલા ખાલીપીલી કસાલા સીવી દેતે એ સાહેબાને સાંગલા ચનીક મી ઈકરે એલો." સીપાઈને વધારે બોલ્ય કરતો જોઈને યુનામાશી તથા શરવે દંડા પાઈ ગયેઆં અને વીચારવા લાગાં કે હવે શું કરવું, ઘર મધે કોઈ માંડીશે મલે નહી—હેલે આંતે યુનામાશી એ પોતેજ મુખેદારને તાંહાં જવાનો દેખવ કીધો અને સીપાઈને કહ્યું કે "ચાલ મી તારી સાથ આઈએ" પણ તે ઇંગરેજ બોલી ઊઠીઆ કે "હને પાંણી કા લા ઊસકુ ધરણા ચહીએ એ છુધીકુ લેંજાકર કી આ કરતા હએ." છુધી બોલ સાંભલી યુનામાશીનો મીજાજતો સજર ગયેઆ અને તે ઇંગરેજ જમ એ હય ચોહડ્ય ડોલા કાહડી જોવા લાગાં, પણ તે વખતે કાંઈ બોલીઆં નહી—હવે તે ઇંગરેજે દીનબાઈને બારીવાટે પાંણી નાખીને પાછાં જતાં ખરોખર જોએઆં હતાં અને વલી દીનબાઈએ પીલી ચોલી પેક રીહની તેની પણ તેને ખરોખર નીસાન રાખી હતી, વાસતે તે અમલદાર દીનબાઈનેજ પકડવા માંગતો હતો—આવો મામલો જોઈને યુનામાશીએ કહ્યું કે "એ મુઆતો તમુનેજ ધરવા માંએય વાસતે ચાલો આપણે બોદાનું નામ દેઇને જઈએ જે થવાનું હશે તે થશે." એ સાંભલી દીનબાઈએ રહતાં રહતાં શારી રેહરી અને યુનામાશીએ નવાજબાઈને કહ્યું કે "જરા રે લા પાસેનાં દોલાને બોલાવી કોલાખે ધનજીશાહ વારી ગયા છે તાંહાં ચોકલો કે દીનબાઈને પકડી લઇ ગયા છે વાસતે તમુને જેમ બને તેમ જલદીથી બોલાવે છે એમ કહી દીનબાઈ, યુનામાશી શરવે ઘદર ઊપર ઊતરીઆં. દીનબાઈ રહતાં હતાં વાસતે શીપાઈ શ મજે નહી તેમ યુનામાશી બોલીઆ કે, "માશાએ આશનાપરો વાંશમાક ને વશમરી રશમરેય શાનો" એમ બોલીને નીચે ઊતરીઆં. રશતામા બે પારસી આ રતો સાથ એક શીપાઈ તથા એક ઇંગરેજને ચાલતો જોઈને પુશકલ લોક ચોકડું થાવા લાગું, અને થોડા વખતમાંના દીનબાઈ તથા યુનામાશીની ગાશપાશ નજીક ખણે માણસ એકડું થઈગિ—એથી કરી ખીચારી દીનબાઈનીતો પુરીજ પ્રજેતી પાઈ અને નીચું ચોડ કરી ચાલવા શીવાએ ખીજો કાંઈજ ઈલાજ રહ્યા નહી,

યણાએક રાહદારીઓએ દીનબાઈને છોડી દેવા તે ઈંગરેજને શમળવીઓ પણ તે શમળજો નહીં. એમ ક રતાં આખરે શુભેદાર ઘર આવીશું—પણ દીનબાઈ ના કમનશીબે શુભેદાર ઘર નહીં હતો વાશતે રશ તામાં તેણીને જોણી કલાક વેર પાણી થાવું પડીશું અ ને એટલામાંતો દીનબાઈના વર ધનલજાહ તથા શુ બેદાર આવી યુગો અને તેવણે તે ઈંગરેજ સાથે કેક લીક તકરાર કરીઆ પછે દીનબાઈનું તથા પોતાનું તે અમલદારને નામ આપી દીનબાઈ સાથે પોતાને ઘર આવીઆ—ઝોરકામાં પગ મુકીઓ કે ધનલજાહની જામાં ઊપડી અને નીચે જણાવેલું એક નામલું શરણુ બાશાણ લગાર શકત શખેશમાં કીધું.

“દીનબાઈ—આજ હું તમને ફેટલા મહીના થ જોઆ ફેડુતો આશિંચ કે છતી મોરી ચોતરા મેલી દે ઈને તમે ખારીએ કાંઈ પણ ચીજ ના નાજો—પણ હું જણાવતોને ઘણેજ દલગીર છું કે આજ શુધી તેની અશર તમે ઊપર એક સ્તીભાર પણ યાઈ નથી— અશ્વેશ હાજો તેના લવતર ઊપર કે જેને ફેડનશાર ચોરત મલી ન હોએ અને જે ચોરત પોતાના ખાવી દતું કહોઈ નહીં માને તેની હાલત ઊપર પણ અશ્વેશ હાજો, નથી મેં તમને એક અથવા બે વખત જો વીશે કહોઈ” પણ પાંચશો વખત હું તમને જણાવી ચુ કો છું કે જો કામ તમે હરજેજ કરશે ના, શું નથી ત મને ઈમાદ કે પરમ દીવશે જાહે તમેજો ફેરીનું ગોટલું મુશીને ખારીવાટે નાખોઈ તારે તે વીશેની મેં તમને ખતી ખતીને મનાઈ કીધી હતી. અભાગ મારા કે તમા રા જેવી હડીલી અને કશમજ ચોરત મને મલી છે કે જે પોતાની તથા પોતાના ઘણીની આખરની કાંઈ પણ દરકાર રાખતી નથી.” આટલું કહી ધનલજાહ પા ઘડી પેહડી પાછા વાડીએ ગએઆ.

હવે વાંચનારી બાઈઓ, દીનબાઈની હાલત ઊ પર વીચાર કરો, પણ તમે એમ નાં સમજતાં કે દીનબા ઈની હરમારીનો હવે અંત આવીઓ હજુરતો પોલીશ આપીશમાં શું થાશે તેનો વીચાર ને વીચાર લાગેહતો અ ને ખીજેજ દીવશે દીનબાઈ ઊપર પોલીસનો શમન આ વીઓ કે “તેવને આવતી કાલે ૧૧ કલાકે ફોટની પોલી સમાં જાજર થાવું”—ખીજે દીવશે દીનબાઈ પોલીસ આપીસમાં જાજર થએઆં અને દીનબાઈ ઊપર વાંક શાખેત થવાથી માલશરેટએ માડી મૂકે ઊપર ફેટલા

ક લીક કરીઆ પછે ૩૧૦ નો દંડ દીનબાઈને કીધો— કે જેમાંથી ૩૫ તે ઈંગરેજ અમલદારને અપાવીઆ અને દીનબાઈ પોતાની તથા પોતાનાં ભરથારની ફજે તી કરી ઘર આવીઆં.

વાંચનારી બાઈઓ આશા છે કે આ વાતેવાં ચીઆથી તમારા માંહેની ફેટલીક જણીઓ ઈંગરેજ પુ રતી અશર થાશે અને વારેઘડીએ જોવો દેખાવ જે ફેટલાક મોહલાઓમાં જોવાનો આવે છે તે બંધ પડશે. (જખી મોહલ.)

• • • ઉપલી બીનામાં જાલખીઈ છે કે “સીપાઈ અ ને અંગરેજ માલ ઉપર મહડી મુએઆ, અને દીનબાઈને મુએદારને તીઆં પકડી લઈ ગએઆ,” તે હાલમાં ઘણીખ રી વાર બનતા બનાવો પરમાંજી બરોબર છે, પણ તે કાએ ઘ વીક છે. કોઈ પણ સીપાઈને અથવા પારકા માંલસ ને એવા કારણસર એક ગરહસય માંલસનાં ઘરમા વગર હોકને મહડી જવાની મુદલ સતા નથી, તેમજ એવા અ નેઆએને મારે એક ગરહસય સીને મુએદારને તીઆં પ કડી લઈ જવાની પણ સીપાઈને સતા નથી: તેને એ ટલુંજ કરણુ નિઈએ છે કે તે બાઈનું અથવા તેવા માંલસ નું નામ લઈ તે ફરીઆદ કરનારને બ્યાપે; અને તે તેમ ની ઉપર ખીજે દાહડે પોલીસનો સમન કરે. પણ હાલ માં પોલીસનાં ઘણાખરા સીપાઈઓ કાએદ કાનુનથી ઘણા બીન માહીતગાર હોએ છે તેથી તેઓ એવાં કાએદ વીકે કાંમ ઘણીવાર કરે છે.

અડીર

કનતાન શેઠરનો એક મોહોલો.

ચીન દેસ મધે કનતાન કરી એક શેઠર છે ને તે વાંચનારી બાઈઓને ચારીપેકે માલમ છે. એ શેઠે રતાં એક મોશ મોહોલાનું ચીતર પાસેનાં પાનાં ઊ પર આપવામાં આવીશું છે, તે ઊપરથી જણાએ કે તે મોહોલો, તથા તે મધેની ઇમારતો તથા દુકાંનો ફેવી રોનકદાર અને સોખીતી છે! બાઈઓ, તમે જાણો છ કે દરેક ઘર, કે મોહોલો, કે શેઠર ગમે તે હોએ પણ ને તેને રોનકથી બાંધેલું, તથા સમ્રાઈદાર હોએતો ગ ને એવી ચારી બાંધની છતાં તે શોખાએમાન દેખા જોઆ વજર રેહું નથી. આપણા દરમાં ગમે એ વો થોડો અથવા હલકી જાતનો સામન હોએ, પણ ને તેને તેની બરોબર જગાએ ગોટરીઓ હોએ અ ને તેને નીત સાથે રાખીઓ હોએતો તે શોખાએમા ન દેખાએઆ વગર રેહુ નહીં. ઘણીક બાઈઓ ‘ગી